

реүгө кеүли кетиү; искать чего-л. ~ я бирейдиң ҳәүес болыбын излеү; 4. (настроение) мейил, кейип, кеүил; быть в хорошем ~ и духа жакы кейипте болыу; 5. (склонность, наклонность) мейиллилек, мейилленгендик.

РАСПОЛОЖЕННЫЙ I. прич. от расположить; 2. прил. (питающий симпатию) ҳәүесли, ҳәүес болған, кеүли кеткен, ысык көретуғын; он всегда был ~ ко мне ол мени мудамы ысык көретуғын еди; 3. прил. (склонный к чему-л.) мейилли, нийетли, ықласлы; я ие ~ сегодня хэать мен бүгин кетиүдик нийетинде емес-пен.

РАСПОЛОЖИТЬ сов. 1. что (разместить) орналастырыу, жайғастырыу, жайлостирыу; бөлистириү; ~ словा по алфавиту сөзлери алфавит бойына орналастырыу; ~ рисунки в тексте сүүретлерди тексте орынлы-орнына койыу; 2. кого, к кому-чemu (настроить) кеүлини аударыу, нөзерин аударыу, тартыу; ~ кого-л. в свою пользу бирейди ~ пайдасына тартыу; ~ к себе ~ төрепине тартыу.

РАСПОЛОЖИТЬСЯ сов. орналасыу, жайласыу, жайғасыу; мы ~лись у ручьи бизлер булак бойына орналастыру; ~ться на ночлег қоныұга орналасыу; ~ться лагерем лагерь болып жайласыу.

РАСПОРКА ж. тирек, тирепберди.

РАСПОРТЬ сов. что тигисин сөтиү, тигисин сөгиү; ~ платье көйлектиң тигисин сөтиү.

РАСПОРТЬСЯ сов. тигиси сөтилиү, тигиси сөгилиү, тигиси кетиү.

РАСПОРЯДИТЕЛЬ м. басқарыушы, менгерүши.

РАСПОРЯДИТЕЛЬНИЦА женск. от распорядитель.

РАСПОРЯДИТЕЛЬНОСТЬ ж. басқарыушылык, менгерүшилик.

РАСПОРЯДИТЕЛЬНЫЙ прил. басқара билетуын; быть ~м басқара билиү.

РАСПОРЯДИТЬСЯ сов. 1. о чём и с неопр. (приказом) буйрыу, буйрык етиү; ~тесь, чтобы приготовили кёмиату өнжереви таярлауға буйрықызы; 2. чем (организовать) басқарыу, менгерүү; 3. чем (найти применение) жумсау; ~ться отпущенными суммами берилген қаржының суммасын жумсай.

РАСПОРЯДИОК м. тәртип, каде, реже; правила виүтреинего ~ка ишки тәртип режелери; ~ок дия күн тәртиби.

РАСПОРЯЖАТЬСЯ сов. 1. см. распорядиться; 2. чем и с неопр. (управлять, хозяйствовать) басқарыу, менгерүү, жайынышын етиү, буйрыу; ~, как у себя дома ~ үйинdegидей хожайынышын етиү.

РАСПОРЯЖЕНИЕ с. 1. (действие) буйрыу, буйрык берүү, официальное ~е расмий буйрык; до особого ~я айрыкша буйрык болғанға шекем; отдать ~е буйрык берүү; получить ~е буйрык алышу; ~ в ~е кого-л. бирейдиң қарауына, бирейдиң ықтырына; предоставить в ~е кого-л. бирейдиң қарамагына берүү; быть в ~и

кого-л. бирейдиң қарауында болыу; иметь в своём ~и ~ қарауында иие болыу.

РАСПОЯСАТЬСЯ сов. 1. (снять с себя пояс) белбейин шешиү, белбейи шешилиү; 2. перен. разг. жүйенсиз кетиү, аса кетиү.

РАСПОЯСЫВАТЬСЯ несов. см. распоясаться.

РАСПРАВА ж. жаза, қатты жаза, қатты жазалау; кровавая ~а кан тегиспели жаза; учийить ~у жаза бериү; творить суд и ~у 1) уст. судлау ҳәм жазалау; 2) перен. исти зорлық пепен алыш барыу; ♂ короткая ~а бирден көрілген шара, басы-көзине қарамай бирден шара көріү.

РАСПРАВИТЬ сов. что 1. дүзетиү, жазыу, дүзиүлеу, тегислеу; ~ складки жыйрыгын жазыу; ~ морщины на лице маңлайдын жыйрыгын жазыу; 2. жазыу, кериү, тегислеу, жаздырыу; ~ спину арканы жазыу, бой жазыу; ~ крылья 1) канат кериү; 2) перен. жигерли ҳәрекет етиү, уқыпрылыгын көрсетиү.

РАСПРАВИТЬСЯ I сов. (разгладиться) дүзиүлени, жазылыу, тегислени.

РАСПРАВИТЬСЯ II сов. с кем (наказать) жазасын бериү, жаза бериү, азаплау, сазайын бериү; я с ним ~люсы мен оның сазайын беремен!

РАСПРАВЛЯТЬ несов. см. расправить.

РАСПРАВЛЯТЬСЯ I несов. см. расправиться I.

РАСПРАВЛЯТЬСЯ II несов. см. расправиться II.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ с. белиү, бөлистириү, үлестирлиү; бөлистирилиү, үлестирлии, белиниү; ~ доходов в колхозах колхозларда доход бөлистириү.

РАСПРЕДЕЛИТЕЛЬ м. 1. (тот, кто распределяет) бөлистириши, үлестирши; 2. (прибор) бөлистирил турышы эсбал, ретлеп турышы эсбал.

РАСПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫЙ прил. бөлистириетуғын, бөлистирил туратуғын, үлестиретуғын; ~ пункт бөлистириетуғын пункт; ~ щит бөлистириетуғын щит.

РАСПРЕДЕЛИТЬ сов. кого-что белиү, бөлистирип бериү, бөлистириү, үлестирлиү; ~ часы занятий оқыу саатларын бөлистириү; ~ время үакытты белип койыу; ~ рабочих по участкам рабочий-ларды участкаларта белиү.

РАСПРЕДЕЛИТЬСЯ сов. бөлистирилиү, белиниү, үлестирлии; ~ по группам группаларға белиниү.

РАСПРЕДЕЛИТЬ несов. см. распределить.

РАСПРЕДЕЛИТЬСЯ несов. см. распределиться.

РАСПРОБОВАТЬ сов. что, разг. же кериү, дәмин татыү, мазасын билиү.

РАСПРОДАВАТЬ несов. см. распродать.

РАСПРОДАЖА ж. сатыу, бөлип сатыу, сатып тамамлау, сатып болыу; дешёвая ~ товаров товарларды арзан сатыу.

РАСПРОДАТЬ сов. кого-что сатыу, бөлип сатыу, сатып тамамлау, сатып болыу.

РАСПРОСТЕРЁТЬ сов. 1. что (раскинуть) жайыу, жазыу, ашыу; ~ крылья канат жайыу; 2. что, на кого-что, перен.

(распространить) таратыу, жайыу; ~ своё влияние өзиниң тәсирин таратыу.

РАСПРОСТРЕЛЁТЬСЯ сов. 1. (раскинуться) жайылып жатыу; широкό ~ёрлись полы и леса атызлар ҳәм төгайлар кең жайылып жатыр; 2. перен. (распространиться) таралыу, жайылыу.

РАСПРОСТЕРТИЙ 1. прич. от рас простреть; 2. прил. ашылған, жайылған, жазылған; ♦ встретить с ~ми обьятиями күшәк ашып күтип алыш.

РАСПРОСТИРАТЬ несов. см. рас простреть.

РАСПРОСТИРАТЬСЯ несов. см. рас простреться.

РАСПРОСТИТЬСЯ сов. 1. с кем-чем и без доп. (попрощаться) хошласыу, хош айтысыу; 2. с чем, перен. (лишиться чего-л.) айрылыу, айра туисиу.

РАСПРОСТРАНЁНИЕ с. 1. таратыу, жайыу, ен жайдырыу; ~ опыта передовиков алдыңғылардың тәжирійбесин ен жайдырыу; 2. кеңейтилиу, кеңейнү, ен жайыу, ен жайдырылыу; ~ просвещение билимлендириудың ен жайыу; 3. толыу, таралыу, жайылыу; ~ хбода сүйкіткіш таралыу; ♦ получить большое ~ кеңең ен жайыу, кеңең таралыу.

РАСПРОСТРАНЕННОСТЬ ж. таралғанлық, жайылғанлық.

РАСПРОСТРАНЁННЫЙ 1. прич. от рас пространить; 2. прил. таралған, жайылған; широкό ~ое мнение кең таралған пикир; ♦ ~ое предложение грам. кеңейтилген ғәп.

РАСПРОСТРАНІТЕЛЬ м. таратышы.

РАСПРОСТРАНІТЕЛЬНИЦА женск. от рас пространительница.

РАСПРОСТРАНІТЬ сов. что 1. (сделать обширнее) кеңейтиу, үлкейтиу; 2. (расширить) кеңейтиу, таратыу, жайыу; ~ть своё влияние өзиниң тәсирин кеңен таратыу; 3. таратыу, жайыу, жарылау, ен жайдырыу; ~ть известие хабар таратыу; ~ть опыт передовиков производства индустрии алдыңғыларның тәжирійбесин ен жайдырыу; ~ть слух мыс-мыс хабар таратыу; 4. аңқытуу, мүнкитиу; цветы ~ли аромат гүллөр хош ийисин аңқытты; 5. (продать, раздать) таратыу, таратып болыу, сатып болыу; ~ть брошюру брошюраларды таратып болыу.

РАСПРОСТРАНІТЬСЯ сов. 1. (сделаться обширнее) кеңейиу, үлкейиу; 2. (стать доступным, известным) таралыу, жайылыу, жарыя болыу; ~звестие быстро ~лось хабар тез таралды; 3. аңқыу, мүнкинү; запах цветов ~лся по саду бағда гүллөрдин ийиси мүңкиди.

РАСПРОСТРАНІТЬ несов. см. рас пространить.

РАСПРОСТРАНІТЬСЯ несов. см. рас пространяться; ♦ это ~ется на всех бул ҳәммеге тийисли, буны ҳәмме мойынлау тийис.

РАСПРОЩАТЬСЯ несов. см. рас простряться.

РАСПРЫСКИВАТЕЛЬ м. себиүши, буркиүши, бурккиш.

РАСПРЯ ж. жөнжел, талас, керис.

РАСПРЯГАТЬ несов. см. распряч.

РАСПРЯЖКА ж. разг. туарыу, босатыу.

РАСПРЯМІТЬ сов. что 1. (выровнять) дүзиүлеу, дүзетиу, туурлыау; 2. жазыу, қайқайтыу; ~ спіну жауырынды жазыу.

РАСПРЯМІТЬСЯ сов. 1. дүзиүлениү, дүзетилиү, туурлыныү; прөволока ~лась сым дүзиүлени; 2. (выпрямиться) жазылуу, қайқайтыу.

РАСПРЯМЛЯТЬ несов. см. распрямить.

РАСПРЯМЛЯТЬСЯ несов. см. распрямиться.

РАСПРЯЧ сов. кого-что туарыу, босатыу; ~ лошадей атларды туарыу.

РАСПУГАТЬ сов. кого-что коркытыу, қоркытып қашырыу, уркитиү.

РАСПУГИВАТЬ несов. см. распугать.

РАСПУСКАНИЕ с. 1. ашылыу, гүллеу; бүртикеу; ~ цветов гүллөрдиц ашылыу; 2. ериу, еритилүү; ~ краски в воде бояудың сүйдә ериүү; 3. (взятых вещей) сөтилиү, тарқау; 4. (распространение слухов и т. п.) таратыу, жайыу, тарқатыу.

РАСПУСКАТЬ несов. см. распустить.

РАСПУСКАТЬСЯ несов. см. распуститься.

РАСПУСТИТЬ сов. 1. кого-что (отпустить) таратыу, тарқатыу, дагытыу, жибериү; ~ учеников на кайкулы оқыуышларды каникулға жибериү; ~ собравшихся жыналғанларды тарқатып жибериү;

2. что (расформировать, ликвидировать) дагытыу, таратыу; ~ комиссию комиссияны дағытыу; 3. что (ослабить) босастырыу, босаңлатыу, босатыу, жаздырыу; ~ болжи дизгинди босатыу; ~ пояс белбеүди босатыу; 4. что (развернуть) жазыу, ашыу, жайыу, жаздырыу; ~ знамена байракларды жазыу; ~ паруса желкомды жаздырыу; 5. что тарқатыу; ~ чулок чулкоты тарқатыу; 6. что (волосы и т. п.) таратыу, жаздырыу, жаздырып жибериү; 7. что (расправить) ашыу, жазыу, жайыу, керү; ~ крылья канат жайыу; 8. что, в чём (растворить) еритиү; 9. кого-что (ослабить дисциплину) ~ басына жибериү; ~ билдинге жибериү, тортипсизликке жол қойыу, төртпилди босаңлатыу; 10. что, разг. (распространить) таратыу, жайыу, тарқатыу; ~ слух сэз таратыу, мыс-мыс таратыу.

РАСПУСТИТЬСЯ сов. 1. (о почках, цветах) ашылыу, гүллеу; бүртикеу;

2. разг. (развязаться, ослабнуть) босасыу, жаздырылыу; ~бя ~лса белбеүди босасты;

3. (о волосах) таралытуу, жаздырылыу;

4. (стать недисциплинированным) ~ басына кетиү, ~ билдинге кетиү, төртпилди кетиү; 5. (раствориться) ериү, еритилиү.

РАСПУТАТЬ сов. 1. что шатысын жаздырыу, жазыу, түйинин шешиүү; ~ ве-

рёвку жиптиц түйинин шешиүү; 2. кого-что (освободить от путь) тусаўын шешиүү, курсаўын шешиүү; 3. что, перен. шатағын ашыу, тексерип билиү, анықлау, анықна-

жетиү; ~ сложный вопрос қыйын мәселени анықлау.

РАСПУТАТЬСЯ сов. 1. шатысы жаздырылып, жазылып, тарқатылып, шешилип; узел ~лся түйин шешилди, түйиншик шешилди; 2. (освободиться от пути) тусауы шешилип, курсауы шешилип; 3. перен. разг. шатағы ашылып, тексерилип билинип, анықланып, анығына жетилип; дөлө ~лось мәселе анығына жетилди; 4. с кем-чем и без доп., перен. разг. тыныш болып, тыныш, кутылып, қалас болып; ~ться с долгами қарылардан кутылып.

РАСПУТИЦА ж. жолсылық, батпақ жол; весенняя ~ бәхәрги батпақ жол; осенняя ~ гүзги жолсылық.

РАСПУТНИК м. бузық, ҳарамы адам.

РАСПУТНИЦА женск. от распутник.

РАСПУТНИЧАТЬ несов. бузықшылық етиү, ҳарамылық жолға тусиү.

РАСПУТНЫЙ прил. бузық, ҳарамы; ~ое поведение бузық қылұа.

РАСПУТСТВО с. бузықшылық, бузықшылық, ҳарамылық, ҳарамышылық.

РАСПУТЫВАТЬ несов. см. распутать.

РАСПУТЫВАТЬСЯ несов. см. распутаться.

РАСПУТЬЕ с. дәрбент, жол дәрбенти, жоллардың кесискен жери; ♂ быть на ~ не исперин билмей, ал-сал болып.

РАСПУХАНИЕ с. исик, исиниү; ~ желёз мед. безлердин исиги.

РАСПУХАТЬ несов. см. распухнуть.

РАСПУХНУТЬ сов. 1. (вздуться) исиү, исип кетиү, гүмийип шығып; рукá ~ла қол исип кетти; 2. перен. разг. (чрезмерно увеличиваться) қампайып, көмпейиپ, жууанып.

РАСПУЩЕННОСТЬ ж. 1. (недисциплинированность) тортипсизлик, бийбастақлық; 2. (безнравственность) бузықшылық, бузықшылық, ҳарамылық.

РАСПУЩЕННЫЙ 1. прич. от распустить; 2. прил. (раздернутый) жазылған, ашылған, жаздырылған; 3. прил. (недисциплинированный) тортипсиз, бийбастақ; ~е дәти тәртипсиз балалар; 4. прил. (безнравственный) бузылған, бузықшылық берилген, бузық, ҳарамы.

РАСПЫЛЕНИЕ с. 1. тозаңғытып, бүркіп шашыратып, бүркіп, шашлатып; тоңаңғытып, шашытып, шашырау, бүркилип шашырау; ~ удобрений төғиңниң шашытыпты; 2. перен. пытыратып, дағытып; пытыратылып, дағып, бөлшекленип кетиү; ~ сил күшлердин пытыралып кетиүи.

РАСПЫЛЕННОСТЬ ж. пытырақшылық, шашылықшылық; ~ сил күшлердин пытыралып.

РАСПЫЛЕННЫЙ 1. прич. от распылить; 2. прил. пытырақы, шашылықы.

РАСПЫЛТЕЛЬ м. бүркіш, шашлатыш (жебап).

РАСПЫЛИТЬ сов. что 1. тозаңғытып, бүркіп шашыратып, бүркіп, шашлатып; 2. перен. пытыратып, дағытып; ~ силы күшлерди пытыратып.

РАСПЫЛІТЬСЯ сов. 1. (обратиться в пыль) тозаңғып; шаң болып көтерилип;

2. перен. (рассеяться, рассредоточиться) пытырау, дағып, пытыратылып, тарау.

РАСПЫЛЯТЬ несов. см. распылить.

РАСПЫЛЯТЬСЯ несов. см. распылиться.

РАСПЯЛИВАТЬ несов. см. распялить.

РАСПЯЛИТЬ сов. что керип созып, керип жазып; ~ көкжү терини керип жазып.

РАСПЯТИЕ с. 1. (действие) распятие (Исаның қол-аяғын керип шегеленген сыйык-крест).

РАСПЯТЬ сов. кого қол-аяғын керип шегелей.

РАССАДА ж. нәл, нәлше; капустная ~а капуста налшеси.

РАССАДИТЬ сов. 1. кого отыргызып; ~ по местам орынлы-орынна отыргызып; 2. кого (посадить отдельно) белек-белек отыргызып, дара-дара отыргызып; ~ озорникин тентеклерди дара-дара отыргызып; 3. что (растения) көширип тигиү, көширип сийрекитип тигиү, көширип егүп.

РАССАДКА ж. сийрек отыргызып, сийреклеп тигиү, көширип егүп; ~ деревьев ағашларды көширип егүп.

РАССАДНИК м. 1. (питомник) нәлхана, налшехана; ~ цветов гүллериңиң налшеханаси; 2. перен. (источник, средоточие) булак, дерек, шыққан жери, таралған жери; ~ заразы жуқпалы кеселдиң таралған жери.

РАССАЖИВАТЬ несов. см. рассадить.

РАССАЖИВАТЬСЯ несов. см. рассесться.

РАССАСЫВАНИЕ с. қайтып; ~ опухоли исиктиң қайтыўы.

РАССАСЫВАТЬСЯ несов. см. рассосаться.

РАССВЕРЛИВАТЬ несов. см. рассверлить.

РАССВЕРЛЙТЬ сов. что, в чём кеңейтиү, тесиү; ~ дыру тесик тесиү, тесикти кеңейтиү.

РАССВЕСТИЙ сов. таң атып, таң ағарып; ужэ ~ло таң атыпты.

РАССВЕТ м. сәхәр, таң, таңың атып, таң азан; на ~е таң азанда; с ~ом таң атып менен; до ~а таң атқанша, таң атқанға шекем.

РАССВЕТАТЬ несов. см. рассвестий.

РАССВИРЕПЕТЬ сов. қәхэрленип, ашыланып.

РАССЕДЛАТЬ сов. кого ерин алып; ~ лошадь аттып ерин алып.

РАССЕДЛЫВАТЬ несов. см. расседлать.

РАССЕИВАНИЕ с. 1. себиү, егиү, шашын таслау; ~ семян түким себиү; 2. таралып, жайылып; ~ звуков сеслердин таралып.

РАССЕИВАТЬ несов. см. рассеять.

РАССЕИВАТЬСЯ несов. см. рассеяться.

РАССЕКАТЬ несов. см. рассечь.

РАССЕКРЕТИТЬ сов. кого-что жасырмау, жасырмайтуғын етиү.

РАССЕКРЕЧИВАТЬ несов. см. рассекретить.

РАССЕЛЕННИЕ с. 1. көширип қонысландырып, көширип орналастырып; көширип

конысландырылыу, көширип орналастырылыу; ~ по берегам рек дарья бойларына көширип конысландырыу; 2. (порозын) айрым-айрым жерлестириү, айрым-айрым конысландырыу; айрым-айрым конысландырыу, айрым-айрым отырыу.

РАССЕЛИНА ж. жер жарығы, жарылған жер, үлкен жарық; ~ горы таудың үлкен жарығы.

РАССЕЛИТЬ сов. кого-что 1. (разместить) көширип конысландырыу, көширип орналастырыу; 2. (поселить порозын) айрым-айрым конысландырыу, айрым-айрым жерлестириү.

РАССЕЛИТЬСЯ сов. 1. (разместиться) көширип конысландырылыу, көширип орналастырылыу; 2. (поселиться порозын) айрым-айрым конысландырыу, айрым-айрым отырыу.

РАССЕЛЯТЬ несов. см. расселить.

РАССЕЛЯТЬСЯ несов. см. расселиться.

РАССЕРДИТЬ сов. кого ашыўлаңдырыу, қәхәр келтириү, ашыўын келтириү, гижидирү.

РАССЕРДИТЬСЯ сов. на кого-что и без доп. ашыўланыу, қәхәри келиү, ашыўы келии, гижиниү; ~ не иа шұтқу растан ашыўы келиү.

РАССЕЙСТЬСЯ сов. 1. отырыу, жайласып отырыу, жайғасып отырыу; ~сться по местам орны-орнына жайғасып отырыу; 2. прост. (сесть развались) талтайып отырыу, жайласып отырып алышу.

РАССЕЧЕНИЕ с. жарыу, кесиү, кесициү.

РАССЕЧЬ сов. 1. кого-что (разрубить) шабыу, шауып таслау, қыйып таслау, жарыу, айрыру; 2. что (поранить) жарыу, жарып алышу; ~ губу еринди жарадау.

РАССЕЯНИЕ с. физ. жайылыу, таралыу; ~ звук сестин таралыу; ~ света нурдың таралыу, жақтының таралыу.

РАССЕЯННО нареч. алаңлық пепен, шалағайлық пепен; умытшақлық пепен, албыраған турде.

РАССЕЯННОСТЬ ж. 1. (невнимательность) алаңлық, шалағайлық; умытшақлық; 2. (разбросанность) пытыраңылық.

РАССЕЯННЫЙ 1. прич. от рассеять; 2. прил. (невнимательный) алаң, шалағай, алағадалық; умытшақ, умытшақлық, албырақ; он очень ~ ол күтә шалағай; ~ный человек алағада адам; 3. прил. (редкий) шашау..., пытыраңы, пытырап кеткен, сийрек отырган; ~ное население шашау отырган елат, пытыраңы жайласкан халық; 4. прил. физ. жайылыңы, таралған, жайылып уяң түскен; ~ный свет жайылып уяң түскен нур.

РАССЕЯТЬ сов. 1. что (посеять) себиү, егүү, шашып таслау; ~ семена тукымды себиү; 2. кого-что (разогнать) таратыу, пытыратыу, күүып таратыу, дағытыу; ~ неприятельскую кавалерию душпаның атлы эскерлерин күүып тарату; 3. что, перен. (устранить) болдырымау, таслау; ~ подозрения гуманланыуды таслау; 4. что, физ. жайыу, таратып пәсендетеиү; ~ энергии қуұатты таратып пәсендетеиү.

РАССЕЯТЬСЯ сов. 1. (разойтись) тарқау, таркасыу, жайылыу; тұмай ~лся думан тарқады; 2. (разбежаться) тарқау, тарқалыу, пытырау, дағыу; колония не-приятеля ~лась душпаның колониасы дағыда; 3. перен. (исчезнуть) көтерилүү, жоқ болыу, жоқ болып кетиүү; непрятное впечатление ~лось жағымсыз төсир жоқ болды; 4. перен. (развлечься) кеүйл ашыу, кеүйл көтериү, шер тарқатыу, күмар тарқатыу; ему нүжис ~ться оған кеүйл көтериү керек.

РАССКАЗ м. 1. гүррин, гүрриң етиүү, айтип беріү, сейлеп беріү; ~ очевидца өз көзи менен көрген кисинин гүррин, етиүүн; прервать чай-л. ~ бирейдің гүрринин бөлгү таслау; 2. (произведение) гүррин, әңгиме.

РАССКАЗАТЬ сов. что, о чём гүррин етиүү, айтип беріү, сейлеп беріү.

РАССКАЗЧИК м. гүррин етиүши, айтип беріүши, сейлеп беріүши, әңгимеши, гүрринчи.

РАССКАЗЧИЦА женск. от рассказчик.

РАССКАЗЫВАТЬ несов. см. рассказывать; он не мастер ~ть ол гүррин етиүге шебер емес; ♂ ~й сказки! ертек айтқандай болдың з!

РАССЛАБИТЬ сов. 1. кого-что ҳалсизлетиү, ҳәлсиретиү, әззилеү; саусатыу; болэнъ его совсем ~ла кесел оны күтә ҳәлсиретти; 2. что жумсартыу, жаздырыу, босатыу; ~ть мышцы булышқ етлерин жумсартыу.

РАССЛАБЛЕННОСТЬ ж. ҳәлсиреүшилик, әззилеүшилик, димары күрүшүшүлүк, динкеси күрүшүшүлүк.

РАССЛАБЛЕННЫЙ 1. прич. от расслабить; 2. прил. ҳәлсиреғен, әззилеген, димары күрүшан, динкеси күрүшан.

РАССЛАБЛЯТЬ несов. см. расслабить.

РАССЛАБИВАТЬ несов. см. расслабить.

РАССЛАБЛЯТЬСЯ несов. см. расслабиться.

РАССЛЕДОВАНИЕ с. 1. (рассмотрение, изучение) тексерүү, тексеристириү, изертлестириү, барластырыү, тергеү; ~ вопроса мөселени тексеристириү; 2. юр. (следствие) тергеү, тергеү жүргизүү, тексерүү, тексерисе; ~ дела ис тергеү; провести ~ тергеү алыш барыу, тергеү жүргизиү.

РАССЛЕДОВАТЬ сов. и несов. что 1. (исследовать, изучить) тексерүү, тергеү, тергеү жүргизүү, тексерип көриү; 2. юр. (привести следствие) тергеү, тергеү жүргизүү, тергеү алыш барыу, тексерүү.

РАССЛОЕНИЕ с. 1. (действие) қатламларға айрыу, қатламларға бөлиү; қатламларға айрылыу, қатламларға бөлиниү; ~ почвы гөл жердин қатламларға бөлиниү; 2. перен. қатламларға бөлиниү.

РАССЛОЙТИ сов. что 1. (разделить на слои) қатламларға айрыу, қатламларға бөлиү; 2. перен. қатламларға бөлиү.

РАССЛОЙТИСЯ сов. 1. (разделиться на слои) қатламларға айрылыу, қатламларға бөлиниү; 2. перен. қатламларға бөлиниү.

РАССЛЫШАТЬ сов. кого-что жақсы еситиү, анық еситиү.

РАССМАТРИВАНИЕ с. көзден өткериүү, қарау, қарап шығыу, көрүп шығыу, тексерүү.

РАССМАТРИВАТЬ несов. 1. см. рассмотреть; 2. кого-что (считать, расценить) санау, есаплау, қарау, баҳалай.

РАССМЕШИТЬ сов. кого-что күлдирүү, күлкүн келтириүү.

РАССМЕЯТЬСЯ сов. күлисиүү, күлисип күбериүү; грмокъ ~ катты күлисиүү.

РАССМОТРЕНИЕ с. көзден өткериүү, қарау, қарап шығыу, көрүп шығыу, тексерип шығыу, тексериүү; представить что-л. ~а ~е бир нарсени көрүп шығыуға бериү; ~ при ближайшем ~ и менисине тусинип караңда.

РАССМОТРЕТЬ сов. 1. кого-что (увидеть, различить) серлеү, көриү, аңғарыү, байкайу; в темноте было трудно ~ его лицо; 2. кого-что (разглядеть) көриү, көрүп шығыу, қарау, қарап шығыу, көзден өткериүү; ~ предмет в микроскоп затты микроскоп арқалы көрүп шығыу; 3. что (обойти, изучить) барластырып көрүү, додалау, қарау, қарап шығыу, көрүп шығыу, тексериүү; ~ заявление арзаны қарап шығыу, арзаны тексериүү; ~ дело юр. исти көрүү.

РАССОВАТЬ сов. что тыккышлау, тыппиң көйүү, тыгыстырыу; ~ бумаги по ящикин кагазлардың хәр ящикке тыгыстырыу.

РАССОВЫВАТЬ несов. см. рассовать.

РАССОЛ м. дузлык, шеребе, дузлы суу; отурчый ~ дузланган қыярдың сууы.

РАССОЛЬНИК м. рассольник (шишне фулсанган қыяр түүралган гөш ямаса башык корпасы).

РАССОРТИТЬ сов. кого, с кем урыстырыу, кейистириүү.

РАССОРТИТЬСЯ сов. с кем и без доп. урысүү, кейисиүү, урысып қалыу, кейисип қалыу.

РАССОРТИРОВАТЬ сов. кого-что сортирову, сортка белиүү, сортларга айрыу.

РАССОРТИРОВЫВАТЬ несов. см. рассортировать.

РАССОСАТЬСЯ сов. тартылыу, қайтыу; опухоль ~лась исик қайты.

РАССОХНУТЬСЯ сов. күүрау, күүрап айрылыу, кеүип қалыу, кеүип саусау; бочка ~лась бочка кеүип саусады.

РАСПРЯШИВАТЬ несов. см. расспрятать.

РАСПРОСИТЬ сов. кого-что, о чём со-растырыу, сорап билиүү, сорастырып билиүү, тексерип сорау, тергестирип сорау.

РАСПРОСЫ только мн. сорасыүү, сорастырыу, сорастырып билиүү, тексерип сорау, тергестирип сорау; отвечать на ~и тергестирип берилген сорауларга жүйлөр бериү; надоедать с ~ами хәр нарсени сорастырып бийзар етиү.

РАССРЕДОТОЧИВАТЬ несов. см. распределочить.

РАССРЕДОТОЧИВАТЬСЯ несов. см. распределочиться.

РАССРЕДОТОЧИТЬ сов. что, воен. орналастырыу, орынлы-орнына жайластырыу;

~ войскá өскерлерди орынлы-орнына жайластырыу.

РАССРЕДОТОЧИТЬСЯ сов. воен. орналастырыу, орынлы-орнына турыу, орынлы-орнына койылыу.

РАССРОЧКА ж. муддетти созыү, муддетти узайтыу; платить в ~у муддетлерге бөлип төлеү; купить что-л. в ~у бир нарсени ақшасын муддетлерге бөлип төлеү шарти менен сатып алыш.

РАССТАВАНИЕ с. айырылысыу, ажырасыу, бөлинисиүү; при ~и айырылысқан үақытта.

РАССТАВАТЬСЯ несов. см. расстаться.

РАССТАВИТЬ сов. 1. кого-что (поставить, разместить) жайластырып қойыу, жайластырып қойыу, қойып шығыу, қойыстырып шығыу; ~ книги на полке китапларды полкага жайластырып қойыу; ~ часовийларды қойып шығыу; ~ часовийларды қойып шығыу; 2. что (раздвинуть) арасын ашыу, араларын ашып қойыу; ~ ноги аяктың араларын ашыу; ~ ножки циркульдиң аяқшаларын ашып қойыу; 3. что, разг. (расширить) көздейтиүү, көнүйтүү; үлкейтиүү; ~ воротник рубахи көйлектиң жағасын көздейтиүү.

РАССТАВЛЯТЬ несов. см. расставить.

РАССТАНОВКА ж. 1. (действие) жайластырып қойыу, орынлы-орнына қойыу, қойып шығыу, қойыстырып шығыу; ~а кийиг китапларды қойыстырып шығыу; ~а сил күшлерди жайластырып қойыу; 2. (порядок размещения) орынлы-орнына қойыу, жайластырыу, орналастырыу, төрткін келтириүү; ~а знаков препинания иркилис белгилерин орынлы-орнына қойыу; 3. (пауза) иркилиу, иркилис жасау; тыпсы; читать с ~ой тыныптын оқыу; говорить с ~ой сез арасын үзип сейлеу.

РАССТАТЬСЯ сов. 1. с кем-чем айырылыу, кетиүү, бөлек кетиүү, айра түсүү, айырылысыу, ажырасыу, бөлинисиүү; ~ с друзьями дослар менен айырылысыу, дослардан бөлек кетиүү; 2. с чем, перен. (отказаться от чего-л.) қайтыу, таслау, қойып кетиүү, қол үзиүү; ~ с мыслию о чём-л. пикиринен қайтыу.

РАССТЕГИВАТЬ несов. см. расстегнуть.

РАССТЕГИВАТЬСЯ несов. см. расстегнуться.

РАССТЕГНУТЬ сов. что ашыу, шешиүү, жаздырыу; ~ пальто пальтоңың сәдебин жаздырыу; ~ воротник жағаны ашыу.

РАССТЕГНУТЬСЯ сов. ашылыу, шешилю, жаздырылыу.

РАССТЕЛИТЬ сов. прост. см. разостлать.

РАССТИЛАТЬ несов. см. разостлать.

РАССТИЛАТЬСЯ несов. 1. см. разостлаться; 2. (простираться) жазылып кетиүү, созылып кетиүү, жайылып көринип түрүү; 3. жазылыу, қаплан кетиүү, төселип түрүү; дым ~ется по земле тутин жер бетин қаплап турды.

РАССТОЯНИЕ с. 1. аралык, ара; ~е между двумя городами еки қаланың аралығы; дальность ~а араның қашыктығы; на ~и пятый километров бес километр

аралықта; на ~и вýстрела жетерлик аралықта; на нéкотором ~и азғана аралықта; 2. перен. (различие, несходство) айырма, парк, усаспаўшылық, өзгешелик, өзгерис; ⚡ держать кого-л. на ~и биреү менен жаңын қатнасықта болмау.

РАССТРАИВАТЬ несов. см. расстрóбить.
РАССТРАИВАТЬСЯ несов. см. расстрóбиться.

РАССТРЕЛ м. 1. (действие) атыу; 2. (казнь) атып өлтириү, атыу жазасы; приговорить к ~у атыуға ҳұким етиү.

РАССТРЕЛИВАТЬ несов. см. расстрéлять.

РАССТРЕЛЯТЬ сов. 1. кого атыуға ҳұким етиү, атыу жазасын беріү; 2. что (израсходовать при стрельбе) атып болыу, атып тамамлаү, атып түүесиү; ~ все патроны оқлардың ҳэммесин атып тамамлаү.

РАССТРОЕННЫЙ 1. прич. от расстрóбить; 2. прил. ыдыраған, ыдыратылған, бузылған, былғастырылған; ~е войскá противника душпаниң ыдыраған эскерлери; 3. прил. булдирилген, зыян келген, бүлинген; ~е делá булдирилген ис; 4. прил. бузылған, бийтақатланған, нашарданған; ~е нéрвы бузылған нервлер; 5. прил. (о музыкальном инструменте) бузылған, сазланбаған, бузық; 6. прил. (огорчённый, опечаленный) ренжиген, қапа, қапаланған, кейпі бузылған; у него ~й вид оның түри ренжиген; он ходит ~й ол қана болып жүр.

РАССТРОИТЬ сов. 1. что (привести в беспорядок) ыдыратыу, былғастырыу, бузыу; ~ть ряды противника душпаниң қатарын бузыу; 2. что булдириү, зыян келтириү, залел беріү; ~ть чы-л. делá биреүдің исине зыян келтириү; 3. что (нарушить) бузыу, иске астырамау, үзиліске тузириү; бойдымрау; келистиремеу; ~ть планы планларды бузыу; ~ть свадьбу келин тузириу тойын бузыу; 4. что бузыу, кесент болыу; ~ть здорбóе ден саўлығына кесент келтириү; 5. что (музыкальный инструмент) бузыу, саздан айрыру; ~ть дутáр дутарды саздан айрыу; 6. кого-что (огорчить) ренжитиү, қапа етиү, қапаланырыу, кейпін бузыу; эта весть ~ла его буд хабар оны қапаландыры.

РАССТРОИТЬСЯ сов. 1. (стать беспорядочным) ыдыраү, былғасыу, бузылуу; колбина ~лась колонна былғасты; 2. (нести ущерб) зыян келтирилиү, залелге ушыраү, сотсиз болыу; его делá ~лись оның иси сэйтсиз болды; 3. зыян тийгизилиү, бузылуу, теменлеү; его здорбóе ~лось оның ден саўлығы бузылды; 4. (нарушиться) бузылую, келиспей қалыу, иске аспай қалыу, үзиліске тузиу; его планы ~лись оның планлары иске аспай қалды; поездка ~лась женеп кетиү келиспей қалды; 5. (о музыкальном инструменте) бузылую, саздан шығыу; 6. (огорчиться) ренжиү, қапаланыү, кейпі қашыу.

РАССТРОИСТВО с. 1. (беспорядочность) ыдыраўшылық, былғасыўшылық, албыраўшылық; 2. (неблагополучие) зыян келишилик, залелге ушыраўшылық, сэтсизлик,

их делá пришли и полное ~ олардың иситолық сэтсизликке ушырады; 3. (заболевание) кеселлеинүшилик, теменлеүшилик, бузылыўшылық; иéрвное ~ нерв бузылыўшылығы; 4. разг. (огорчение) ренжиүшилик, кейпі болмаўшылық, қапалық; ҳәзиқашыўшылық; прийти в ~ ҳәзи қашыў.

РАССТУПАТЬСЯ несов. см. расступаться.

РАССТУПИЙТСЯ сов. бөлиниү, бөлинип жол беріү; толпá ~лась көпшилик бөлинип жол берди; ⚡ скáлы ~лись таслар жарылып кетти.

РАССУДИТЕЛЬНОСТЬ ж. ақыллылық, ойлан ислеүшилик, пәмлилік.

РАССУДИТЕЛЬНЫЙ прил. ақыллы, ойлан ислеүтилік, пәмли.

РАССУДИТЬ сов. 1. кого-что араға түсиү, төрелик етиү, шешиү, талқылаү; ~ть спор таласты талқылаү, тартысты талқылаү; 2. (обдумать, решить) ойланып көриү, ақыл жууыртыү, ақылға салыу, жуўмакқа келиү.

РАССУДОДОК м. ақыл, пәм, ес, ой; быть в полном ~ке толық пәмли болыу; потерять ~ок ақылын жойытуу, есипен айрылыу.

РАССУДОЧНЫЙ прил. пәмли, еси бар.

РАССУЖДАТЬ несов. 1. (мыслить) ойлаү, ойлан көриү, пикир айттыу, пикир көрсетиү; 2. о чём айттыу, сейлеү, сейлесиү, ген етиү, гүрринесиү.

РАССУЖДЕНИЕ с. 1. ойлаү, ойлан көриү, пикир көрсетиү, пикир айттыу; правильное ~е дурсы пикир; 2. мн. рассуждения (высказывания, разговоры) әңгиме, гүррин, айттыу, билдириү; пускаться в ~я әңгимеге кирисиү; ⚡ без ~й карсыласстан.

РАССЧИТАННЫЙ 1. прич. от рассчитать; 2. прил. (умышленный) биле тура исленгеи, билқастан исленген; ~ая грубость билқастан исленген турпайлык; 3. прил. (предназначенный) арналған, нәзерде тутылған; ~ый на мáссового читателя көпшилик оқыуышыға арналған.

РАССЧИТАТЬ сов. 1. что (произвести подсчёт) есалпау, есалқа алыу, есалап шығарыу; ~ть стоймость чего-л. бир нерсениң баҳасын есалап шығарыу; 2. что, перен. (учесть) нәзерде тутыу; 3. что, разг. (решить) шешиү, нетийже шығарыу, қарара келиү; ~й сам, что лучше қайсының жақсы; екенин өзин ойлан көр; 4. кого (уволить) орынан алыу, азат етиү, шығарыу, жумыстан босатыу, истен босатыу; 5. кого-что, воен., спорт. санау, есалқа алыу.

РАССЧИТАТЬСЯ сов. 1. с кем-чем и без доп. (уплатить) есалласыу, төлеү, күттүлесиү; 2. с кем, разг. (поквитаться) есалласыу, кек алыу, өш алыу; я еще с тобой ~ю! мен еле сециң менен есалласам!; 3. воен., спорт. санау шығылыу; ~ться по порядку номеров номерлер тәртиби бойынша есалап шығылыу.

РАССЧИТЫВАТЬ несов. 1. см. рассчитать; 2. на что и с неопр. (надеяться, предполагать) исениү, ийнетлиниү, умит етиү, шамалау; ~ть на чю-л. побомъ биреүдиң жөрдеминен умит етиү; ~ть на своих друзей в досларына исениү; он ~л сделать это на следующий день ол буны келеси күни испеп қойыуға шамалды; 3. на кого (пологаться) исениү, исений арқайын болыу; не ~йте на него оган исенип арқайын болмаңыз.

РАССЧИТЫВАТЬСЯ несов. 1. см. рассчитаться; 2. за кого-что (нести ответственность) жуап беріу, жазасын тартыу.

РАССЫЛАТЬ несов. см. разослать.

РАССЫЛКА ж. таратыу, таратып жиберіру.

РАССЫЛЫНЫЙ прил. 1. жиберилетүүн қағазлар жазылатуын; ~ая кийга жиберилетүүн қағазлар жазылатуын китап; 2. в знач. сущ. м. **рассыльный** и ж. **рассыльная** хат тасыушы.

РАССЫПАТЬ сов. 1. что (просыпать) тегиү, шашыу; ~ крупу жарманы төгүү; 2. что салыу, толтырыу; ~ муку по мешкам унды қапшыларга салыу; 3. кого-что, воен. таратыу, таратып жиберіу, пытыратып жиберіу.

РАССЫПАТЬ несов. см. рассыпать.

РАССЫПАТЬСЯ сов. 1. (просыпаться) тегилиү, шашылыу; ыдырау; мұка ~лась ун тегилди; 2. (развалиться) бөлекленип кетиү, бөлек-бөлек болыу; 3. (разойтись, разбрестись) тумлы-туска тараалыу, пытырап кетиү; охотники ~лись по лесу ашыллар тогайда тумлы-туска тараалып кетти; 4. перен. разг. (*распасться, разрушиться*) жарылыу, қырайа, бузылып кулау; 5. (о волосах) туциү, сириексиү, төгилиү; ⚡ ~ться в похналых қошаметлел мақтап сейлеу.

РАССЫПАТЬСЯ несов. см. рассыпаться.

РАССЫПНБИЙ прил. төгилме, дара, дана; даналап сатылатуын; ~ые папирόсы даналап сатылатуын папирослар; ⚡ ~бий строй воен. жайылған строй.

РАССЫПЧАТЫЙ прил. езилгиш, унталып кететуын, унталғыш; ~ая картошка езилгиш картошка.

РАССЫХАТЬСЯ несов. см. рассохнуться.

РАСТАЛКИВАТЬ несов. см. растолкать.

РАСТАПЛИВАНИЕ I с. (печи) жағыу, кыздырыу.

РАСТАПЛИВАНИЕ II с. еритиү, қайнару; ~ боска мұмды еритиү.

РАСТАПЛИВАТЬ I несов. см. растопить I.

РАСТАПЛИВАТЬ II несов. см. растопить II.

РАСТАПЛИВАТЬСЯ I несов. см. растопиться I.

РАСТАПЛИВАТЬСЯ II несов. см. растопиться II.

РАСТАПТИВАТЬ несов. см. растоптать.

РАСТАСКАТЬ сов. что, разг. 1. (унести, утащить) алып кетиү, бөлип-бөлип алып кетиү; 2. (разобрать) бузып алып кетиү, бөлеклеп алып кетиү.

РАСТАСКИВАТЬ несов. см. растаскать и растаскать.

РАСТАЧИВАТЬ несов. см. расточить I.

РАСТАЩИТЬ сов. 1. что (растаскать) алып кетиү, бөлип-бөлип алып кетиү, бир-бирлеп алып кетиү; 2. кого (разнять) арашалау, бирин-бириген айрыу.

РАСТАЯТЬ сов. 1. ериү, ерип болыу; снег ~л қар ериди; 2. перен. (*исчезнуть*) жоқ болып кетиү, көрингей кетиү, билинбей кетиү; еситилмей қалыу; звуки ~ли сесслер еситилмей қалды; 3. от чего и без доп., перен. (*прийти в умиление*) жумсарыу, реймыли болыу, кеүли ериү.

РАСТВОР I м. 1. ара, аралык; ~ циркуля циркуль аяқшаларының аралызы; 2. (*отверстие*) ашылған ара, еки жаққа ашылған аралык; широкий ~ окна тереңзинң еки жаққа ашылған кең аралығы.

РАСТВОР II м. еритинди, еритпе; ~ марганица марганец еритпеси; насыщенный ~ койыу еритинди; слабый ~ суйык еритпе; водный ~ суулы еритпе.

РАСТВОРЕНИЕ с. еритиү, ериү; ~ сили в воде дудзын сууда ериү.

РАСТВОРИМОСТЬ ж. еритуғынык, ериүшнлик.

РАСТВОРИМЫЙ прил. ерийтүүн, еритиүге болатуын; ~е нещества ерийтүүн затлар.

РАСТВОРИТЕЛЬ м. еритиүши, еритиүши сүйкүлүк.

РАСТВОРИТЬ I сов. что (раскрыть) ашып; ~ окно эйнеки ашы.

РАСТВОРИТЬ II сов. что 1. еритиү; ~ сахар в воде қантты сууда еритиү; 2. (замесить) қарыу, қарыстырыу, ийлеу; ~ тесто қамыр ийлеу.

РАСТВОРИТЬСЯ I сов. (*раскрыться*) ашылып, ашылып кетиү; дверь ~лась есик ашылып кетти.

РАСТВОРИТЬСЯ II сов. 1. ериү, еритилиү; щёлок ~лся в воде силти сууда ериди, силти сууда ерип кетти; 2. перен. (*потеть, исчезнуть*) көрингей кетиү, жоқ болып кетиү; еситилмей кетиү (*о звуках*).

РАСТВОРИЕМОСТЬ ж. см. растворимость.

РАСТВОРИТЬ I несов. см. растворить I.

РАСТВОРИТЬ II несов. см. растворить II.

РАСТВОРИТЬСЯ I несов. см. раствориться II.

РАСТЕКАТЬСЯ несов. см. растечься.

РАСТЕНИЕ с. есімлик; однолетнее ~ бир жыллык есімлик; многолетнее ~ көп жыллык есімлик.

РАСТЕНИЕВОДСТВО с. 1. (*отрасль сельского хозяйства*) егиншилик, есімлик есириүшилик; 2. (*наука*) растениеводство (*есімлик есириү жакындағы илим*).

РАСТЕНИЕВОДЧЕСКИЙ прил. есімлик есириү..., есімлик..., есімлик есиретүүчи.

РАСТЕРЕТЬ сов. 1. что (*размелчить*) унтау, уйдалап майдалау; уйдалау, ысыу; ~ереть краску бояуды майдалау; 2. что

(размазать) майлау, жағыу, сыбау, ысыу; он ~ёр грязь по лицу ол бетине ылай жақты; 3. кого-что, чем ысыу, ысқылау, уұлау, уұқалау; ~ереть больнице мёсто аўырған жерин уұлау; ~ереть кого-л. спиртом биреуди спирт пенен ысыу; ♀ ~ереть в порошок кого-л. биреуди дегенине көндриу.

РАСТЕРЁТЬСЯ сов. 1. (обратиться в порошок) унталыу, уұланып майдаланыу, уұланыу; 2. чем (натереть себя) сургиниу, ысқыланыу.

РАСТЕРЗАНИЕ с. жулқылау, жулқылап жеу, тартқылау, түткілеп таслау; ♀ отдать кого-что-л. на ~ ёш алыға бериу.

РАСТЕРЗАННЫЙ 1. прич. от растерзать; 2. прил. жулқыланып калған, өрим-өрим болған; 3. прил. перен. жасынан таланған, көкіргеги қайтып қалған.

РАСТЕРЗАТЬ сов. кого-что 1. (разорвать) жулқылау, жулқылап жеу, тартыу, түткілеу, түткілеп таслау; 2. разг. (привести в беспорядок, расстремять) былғастырыу, былықтырыу; 3. перен. (измучить) қыйнау, азап шектириу, қапаландырыу.

РАСТЕРЯННОСТЬ ж. албырағанлық, сасқалақлағанлық, албыраушылық, сасқалақлаушылық, хәлдигиүшилик.

РАСТЕРЯННЫЙ 1. прич. от растерять; 2. прил. (беспомощный, смущённый) албыраған, сасқан, сасқалақлаған, хәлдиккен; ~ вид албыраған түр.

РАСТЕРЯТЬ сов. кого-что 1. (потерять) жогалтыу, жойытыу, жойытып алыу; 2. перен. (лишиться) айрылыу, айрылып қалыу; ол ~л всех товарищей ол барлық жоласларынан айрылып қалды.

РАСТЕРЯТЬСЯ сов. 1. (потеряться) жогалыу, жойытылыу; все нёши ~лись барлық затлар жойытылды; 2. перен. албырау, сасып қалыу, сасқалақлау, хәлдигип қалыу; ~ться от неожиданности тосяттан болған жағдайға албырап қалыу.

РАСТЕЧЬСЯ сов. 1. (о жидкости) ағыу, ағып кетиу; 2. (образовать кляксы, подтёки) жайылыу, жайылып кетиу.

РАСТИЙ несов. 1. есиу; үлкейиу; дети ~ёт балалар үлкейип атыр; дуб ~ёт мёдлению емен естен еседи; 2. (проводить детство, ранние годы) есиу, жасау; он род в деревне ол аўылда ести; 3. перен. (увеличиваться, развиваться) есиу, рајақланыу; ~ёт лагерь мирана парахатшылық лагерин еспекте; 4. (совершенствоваться) жетилииу, есиу; 5. (произрастать) көгеріу, шыныу, есиу.

РАСТИРАНИЕ с. 1. (измельчение) уйялап майдалау уйқалап майдалау; 2. (массаж) уйлау, уйқалау, ысыу, ысқылау.

РАСТИРАТЬ несов. см. растереть.

РАСТИРАТЬСЯ несов. см. растереться.

РАСТИТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. есимлик, есимликлер; 2. (волосы) шаш (на голове); тук (на лице, на теле).

РАСТИТЕЛЬНЫЙ прил. 1. есимлик..., есимликтен болған; есимликтен исленген;

~ая пыща есимликтен исленген аўқат, көктен исленген аўқат; ~ое масло есимлик майы; 2. есиу...; ~ый процесс есиу процесси.

РАСТИТЬ несов. 1. кого (воспитывать) есириу, тәрбиялау; ~ детёй балаларды тәрбиялау; 2. что (разводить, выращивать) есириу, ершитиу; ~ цветы гүллери есириу; 3. кого-что, перен. жетилдириу, есириу.

РАСТЛЕВАТЬ несов. см. растлить.

РАСТЛЁНИЕ с. 1. (изнасилование) зорлау, жас қызыга басқыншылық етиу; 2. перен. (упадок нравов) бузықлық, харамылық, хуждансызылық етиу.

РАСТЛЁННЫЙ 1. прич. от растлить; 2. прил. бузық, бузылған, харамы.

РАСТЛІТЕЛЬ м. 1. зорлаушы, жас қызыга зорлық етиүши; 2. перен. бузық, харамы.

РАСТЛІТЬ сов. кого 1. (изнасиловать) зорлау, жас қызыга зорлық етиу; 2. кого-что, перен. бузыу, бузық жолга салуу.

РАСТОЛҚАТЬ сов. кого, разг. 1. (напр. толпу) ҳэр жаққа ийтериу, ҳэр жаққа ийтермелей; 2. (разбудить) жулқылап туртызыу, жулқылап оятыу, түртпеп оятыу.

РАСТОЛҚОВАТЬ сов. что, кому түсиндирүү, аңлатыу, уғындырыу.

РАСТОЛҚОВЫВАТЬ несов. см. растолковать.

РАСТОЛЮЧЬ сов. что түйиу, унтау, женшииу, майдалау; ~перец бурышты унтау.

РАСТОЛІСТЁТЬ сов. семириу, жуўаныу, толығысыу.

РАСТОПИТЬ I сов. что жағыу, тутандырыу, алыстырыу, қыздырыу, ысытыу, жандырыу; ~печь печьты қыздырыу.

РАСТОПИТЬ II сов. что күйдириу, еритиу; ~ масло майды еритиу.

РАСТОПИТЬСЯ I сов. жағылыу, тутаныу, алысыу, қызыу, ысыу, жаныу; печь ~ласс печь қызды.

РАСТОПИТЬСЯ II сов. күйдирилиу, ериу; сало ~лось тоңмай ериди.

РАСТОПКА ж. 1. (действие) жағыу, тутандырыу, алыстырыу, жандырыу; 2. собир. разг. (щепки и т. п.) тамызык.

РАСТОПЛЯТЬ несов. см. растопить I.

РАСТОПТАТЬ сов. кого-что басқылау, түткілеу, басқылап таслау.

РАСТОПЫРИВАТЬ несов. см. растопырить.

РАСТОПЫРИТЬ сов. что, разг. кериу, тарбайтыу, керип жайыу; ~ пальцы бармақларын тарбайтыу.

РАСТОРГАТЬ несов. см. расторгнуть.

РАСТОРГНУТЬ сов. что бузыу, күшин жойыттырыу, бийкар етиу; ~ дөгонор договорды бузыу; ~ брак некени бузыу.

РАСТОРЖЕНИЕ с. бузыу, күшин жойыттырыу, бийкар етиу; ~ дөгөвөра договорды бузыу; ~ брака некениц бузылыу.

РАСТОРМОШИТЬ сов. кого-что, разг. 1. (разбудить) жулқылап оятыу, тартқылап оятыу; 2. перен. (расшевелить) козғау, хәрекетке келтириу.

РАСТОРБНОСТЬ ж. шаққанлық, тезлик, шалтлық, зийреклик.

РАСТОРБНЫЙ прил. шаққан, тез, шалт, зийрек; ~ пárень шаққан жигит.

РАСТОЧАТЬ несов. что 1. (безразумно тратить) жөнсиз сарп етий; ~ дёныги пулды жөнсиз сарп етип қойыу; 2. перен. артықмаш кетиү, асырып жибериү, керегинен артық етий; ~ похвалы артықмаш маңтап жибериү; ~ время ўақытты босқа өткериү.

РАСТОЧИТЕЛЬ м. жөнсиз сарп етийши, текпе, исрапшы.

РАСТОЧИТЕЛЬНИЦА женск. от расточитель.

РАСТОЧИТЕЛЬНОСТЬ ж. төкиелик, исрапшылық, жөнсиз сарп етийшилик.

РАСТОЧИТЕЛЬНЫЙ прил. текпе, исрапшыл, исрап етийши, жөнсиз сарп ете-туғын; ~ человек исрапшыл адам.

РАСТОЧИТЕЛЬСТВО с. см. расточительность.

РАСТОЧИТЬ I сов. что, тех. жонып кеңейтий, жонып ойыу; ~ отнёрстне тесикта жонып кеңейтий.

РАСТОЧИТЬ II сов. см. расточать I.

РАСТОЧКА ж. тех. жоныу, жонып кеңейтий, жонып ойыу; ~ подшипников подшипниклерди жоныу.

РАСТР м. полигр. растр (қандай бир тегисликтиң устине белгилі бир тәртпите сыйылған сыйықтар системасы).

РАСТРАВИТЬ сов. 1. что (вызвать раздражение) азықтырыу, азықтырып жибериү; ~ ráiu жараны азықтырып жибериү; 2. кого-что, перен. дәртти қозғау, дәрт салыу; ~ сөрдце жүрекке дәрт салыу; 3. что, полигр. көтериү, ойыу (кислота менен).

РАСТРАВЛЯТЬ несов. см. растраниТЬ.

РАСТРАНЖИРИТЬ сов. что, разг. жөнсиз исрап етий, жөнсиз сарп етий, орынсыз жумсау; ~ дёныги пулды жөнсиз исрап етий.

РАСТРАТ||А ж. 1. (действие) сарп етий, орынсыз жумсау, орынсыз қаржы етий, исрап етий; ~а сил күшлерди сарп етий; ~а времени ўақытты орынсыз сарп етий; 2. ақша жеп қойыу, орынсыз жоқ етий, растрат; ~ совершишь ~у растрат ислеу, растрат етий.

РАСТРАТИТЬ сов. что 1. (истратить) сарп етий, орынсыз жумсау, исрап етий; ~ все дёныги барлық ақшаларды сарп етий; 2. (совершишь растрату) ақша жеп қойыу, орынсыз жоқ етий, растрат етий; 3. перен. (утратить) орынсыз жумсау, сақтай алмау, жойылтыу; ~ здоровье денсаулығын жойылтыу.

РАСТРАТЧИК м. ақша жеп қойышы, растрат етийши.

РАСТРАТЧИЦА женск. от растратчик.

РАСТРАЧИВАТЬ несов. см. растратить.

РАСТРЕВОЖИ||ТЬ сов. 1. кого-что ти-иү, тынышызыланырыу, тынышын алыу, биймаза етий, айре-сарсан етий; ~ть муранейник құмырысқа уясын қозғау; это извёстие меня ~ло бул хабар мени айре-сарсан ети; 2. что қоздырыу, ойнатыу, асқындырыу; ~ть ránu жараны қоздырыу.

РАСТРЕВОЖИТЬСЯ сов. разг. қозғалыу, тынышызыланыу, мазасы кетиү, айре-сарсан болыныу.

РАСТРЕЗВОНИТЬ сов. что и без доп., разг. жарыялау, ҳәммеге билдириү, ҳәммеге мәлим егиү.

РАСТРЕПА м. и ж. прост. салақ, әлбә-дәлбе, паспанды.

РАСТРЕПАННЫЙ 1. прич. от растрепать; 2. прил. үйпа-жуйпалатан, үйпалинган, өрим-өрим болған; ~ые волосы үйпа-жуйла болған шаш; 3. прил. тозган, генерген, шашылып жатқан; ~ая тетрадь тозған дәлтер.

РАСТРЕПАТЬ сов. 1. кого-что үйпа-жуйла етий, үйпалау, өрим-өрим етий; 2. что тоздырыу, тоздырып таслау, генертип таслау, шашыу; ~ книгу китапты тоздырып таслау; 3. что түтий, сабау, тарап тазалау; ~ шерсть жунди түтий.

РАСТРЕПАТЬСЯ сов. 1. (напр. о волосах) үйпа-жуйла болыу, үйпалаңыу, өрим-өрим болыу; 2. (о книге, тетради и т. п.) тозуу, генернуу, жыртылыу, шашылып жатыу.

РАСТРЕСКА||ТЬСЯ сов. жарылыу, жарылып кетиү; кожа на руках ~лась колдың териси жарылып кетти.

РАСТРЕСКИВАТЬСЯ несов. см. расстрематься.

РАСТРОГАННО нареч. кеүили босап, реими келип, аяған түрде.

РАСТРОГАТЬ сов. кого, чем реймин келтириү, аяныш туудырыу; ~ до слёз көзден жас шыққандай етип реймин келтириү.

РАСТРОГАТЬСЯ сов. тәсирлениү, кеүили босасы, реими келиү, аяныш пайда болыу; ~ до слёз көзден жас шыққандай етип реими келнү.

РАСТРУБ м. аўыз, кең аўыз; сапоги с ~ами коньши кең етик; ~ фагота фаготаның аўызы.

РАСТРУБИТЬ сов. что, о чём и без доп., разг. жарыялау, ҳәммеге айтыу, ҳәммеге мәлим етий, ҳәммеге айтып шығыу.

РАСТРЯСТИ сов. 1. что (раскидать) шашыу, жайып таслау; ~ти сено для пропуски пищени кептириү ушын жайып таслау; 2. безл. кого-что силкип шаршатыу, силукпесин шығарыу; в дороже его ~лоб жол оның силукпесин шығарды; 3. кого, прост. (разбудить) силкип оятыу, жулкып оятыу.

РАСТАГИВАНИЕ с. созыу, тартыу, ке-риу; созылыу, тартылыу.

РАСТАГИВАТЬ несов. см. растянуть.

РАСТАГИВАТЬСЯ несов. см. растя-нуться.

РАСТАЖЁНИЕ с. 1. (действие) созылыу, тартылыу; созыу, тартыу; 2. мед. созылып зиянланыу, сицири тартылыу; ~ снізок буўынлардың созылып зиянланыуы.

РАСТАЖИМОСТЬ ж. 1. созылышылық, тартылышылық; 2. перен. ҳэр қылыш мәнилилік, түрлише түснілетеугиңиңиқ; ~ понятия түснілектиң ҳэр түрли мәнилиги.

РАСТАЖИМНЫЙ прил. 1. (такой, который можно растянуть) тартыуға бола-

туғын, созыға болатуғын; 2. **перен.** ҳәр қыйлы мәнилн, ҳәр қыйлы түснинүгे болатуғын, түрлиш түснинетуғын; ~ое понятие ҳәр қыйлы мәнили түсниник.

РАСТЯНУТОСТЬ ж. шубаланқылық, узаққа созылышылық, созылыңқылық; ~раскáза гүрриңнің узаққа созылышылығы.

РАСТЯНУТЫЙ 1. **прич.** от **растянуть**; 2. **прил.** (длинный, вытянутый) тартылған, созылған; 3. **прил. перен.** шубаланқы, ұлкен, созылыңқи.

РАСТЯНУТЬ **сов.** что 1. (увеличить в объеме) созыў, тартыў, тартып созыў; кийин кеңейтиў; ~ сырью қожу қам тери ни тартып созыў; 2. созып узайтыў, созылдырыў; ~ резину резинаны созып узайтыў; 3. (повредить) созылыў, созып алыш, созып айыртыў; ~ связи бууынларды созып айыртыў; 4. (разостлать) узынына жайыў; ~ ковёр на полу гилемди полдың үстине узынына жайыў; 5. **перен.** созыў, узайтыў, узаққа созыў; ~ доклад докладты узаққа созыў; ~ удовольствие рәхетшилики ти узаққа созыў.

РАСТЯНУТЬСЯ **сов.** 1. (раздаться в длину или в ширину) созылыў, тартылыў, керилүү; кобж ~ласы тери созылды; 2. (стать менее упругим) созылып узайыў, созылыў; 3. созылыў, созылып айыртыў; связи ~лись бууынлар созылып айыртып кетти; 4. **перен.** созылыў, узаққа созылыў; расскáз слíшком ~лся гүрриң артықмаш узаққа созылды; 5. **разг.** созылып жатыў, созылыў; ~ться на диване диванда созылып жатыў; 6. узынына созылыў, узыннан шубай болыў; лыжники ~лись цепочкой лыжашылар узынына шубай болып дизилисти; 7. **разг.** (упасты) жалы етип қулаў, жығылыў; ~ться во весь рост узын бойына созылып жығылыў.

РАСТЯПА **м.** и **ж.** **разг.** аңқаў, сада, аңсыз.

РАСФАСОВАННЫЙ 1. **прич.** от **расфасовать**; 2. **прил.** өлшенип белинген, өлшенип оралған, өлшенип таярланған, белип оралған; ~ое масло өлшенип таярланған май.

РАСФАСОВАТЬ **сов.** что өлшеп ораў, өлшеп таярлаў, белип ораў; ~ чай чайды өлшеп ораў.

РАСФАСОВКА ж. өлшеп ораў, өлшеп таярлаў.

РАСФАСОВЩИК **м.** өлшеп ораўшы, өлшеп таярлаўшы, белип орап таярлаўшы.

РАСФАСОВЩИЦА **женск.** от **расфасовщик**.

РАСФАСОВЫВАТЬ **несов.** см. **расфасовать**.

РАСФОРМИРОВАНИЕ с. таратыў, таратып жибериў; ~ вóинской ча́сти эскери белимниң таратылыў.

РАСФОРМИРОВАТЬ **сов.** кого-что таратыў, таратып жибериў; ~ полк полкты таратып жибериў.

РАСФОРМИРОВЫВАТЬ **несов.** см. **расформирова́ть**.

РАСФРАНТИТЬСЯ **сов.** **разг.** жасаныў, салланыў, сыйпай кийиниў.

РАСФРАНЧЕННЫЙ **прил. разг.** жасаныў кийинген, салланыў кийинген, сыйпай кийинген.

РАСХАЖИВАТЬ **несов.** астен журиў, арман-берман журиў; ~ взад и вперед арман-берман журиў; ~ по комнате белмениң ишинде арман-берман журиў.

РАСХВАЛИВАТЬ **несов.** см. **расхвали́ть**.

РАСХВАЛИТЬ **сов.** кого-что мактаў, төрнлеў; ~ до небес мақтап аспанга шыгарыў.

РАСХВАСТАТЬСЯ **сов.** мақтаныў, езин-ези мақтаў.

РАСХВАТАТЬ **сов.** кого-что, **разг.** 1. (разобрать) тез алып питкериў, алысып кетиў; 2. (раскупить) сатып алыш кетиў, сатып алышып кетиў.

РАСХВАТЫВАТЬ **несов.** см. **расхвата́ть**.

РАСХВОРÁТЬСЯ **сов.** **разг.** қатты кесел болыў, айырып қалыў, бийтап болыў; ~ не на шутку анау-мынау емес қатты айырып қалыў.

РАСХИТИЛЬ **м.** талан-тараж етиўши, урлайши, урлап жоқ етиўши.

РАСХИТИЛЬНИЦА **женск.** от **расхитиль**ть.

РАСХИТИТЬ **сов.** что талан-тараж етиў, урлай, урлап жоқ етиў.

РАСХИЩАТЬ **несов.** см. **расхитить**.

РАСХИЩÉНИЕ с. талан-тараж етиў, урлай, урлап жоқ етиў.

РАСХЛЕБАТЬ **сов.** что, прост. был-фасык исти дузетиў, туйинин шешиў, анығына жетиў.

РАСХЛЁБЫВАТЬ **несов.** см. **расхлебать**; заварыл кашу, теперъ сам и ~ исти был-фастырдын, енді езиц жазасын тарт.

РАСХЛЯБАННОСТЬ ж. **разг.** 1. (нетвердость, шаткость) сылбырлық; 2. (недисциплинированность) салақлық, босаңлық, бийпаруалық, тертипсизлик.

РАСХЛЯБАННЫЙ 1. **прил.** (расшатанный) босаған, қаусаған, сылбырлығаған; ~ые вагоны қаусаған вагонлар; 2. **прил.** (нетвердый, шатающийся) сылбыр; ~ая походка сылбыр жүрис; 3. **прил. перен.** (недисциплинированный) салақ, босаң, бийпаруа, бийтертип; ~ый человек бийтертип адам, салак адам.

РАСХНЫКАТЬСЯ **сов.** **разг.** қыңқылдаў, жыламсыраў.

РАСХОД **м.** 1. (действие) қарежет етиў, сарп етиў, жумсаў, шығын етиў; ~ дёнер ақша жумсаў; 2. (затраты, издержки) расход, шықтасын, шығын, қарежет; ~ы производства өндирис шығынлары; до-рожные ~ы жол қарежетлері; карманные ~ы майда шығынлар; покрыть ~ы шығынларды етеў; 3. (потребление) сарп болыў, жумсаў; ~ топлива жумсалған отын; 4. бухг. расход, шығыс, шықтасын; приход и ~ кирис хэм шығыс; списать что-л. в ~ бир нарсени шықтасынга жазыў;

◇ ввести кого-л. в ~ биреүди шығынға ушыратыў.

РАСХОДИТЬСЯ 1 **сов.** **разг.** 1. (взад и вперед) ары-бери жүре бериў; 2. (втаянуться в ходьбу) журиүге үйренип кетиў,

жүриүге шынығып кетиү; 3. *перен.* (разбушеваться) қызып кетиү, ашыўы қайнау, есирип кетиү.

РАСХОДИТЬСЯ II несов. см. разойтись у него слово не ~бдяется с дёлом ол сөзинен шығады, ол айтқан сөзин орынлайды.

РАСХОДНЫЙ прил. шығыс, шығын, расход; ~й брдер шығыс ордери; ~е дёныги шығын акшалары.

РАСХОДОВАНИЕ с. қөрежет етиү, сарп етиү, жумсау, қаржы етиү, шығын етиү.

РАСХОДОВАТЬ несов. что қөрежет етиү, сарп етиү, жумсау, қаржы етиү, шығын етиү; ~ дёныги акшаны жумсау.

РАСХОДОВАТЬСЯ несов. қөрежет етилиү, сарп болыу, жумсалыу, қаржы етилиү, шығын болыу.

РАСХОДДЕНИЕ с. I. (действие) айрылыу, таралыу; ~ дорого жолдың айрылыу; ~ солнечных лучей күн нурларының таралыу; 2. (несовпадение, противоречие) парк, айрмашылық, қарама-қарсылық, келиспешилик; ~ во взглядах кез қараслардағы айрмашылық.

РАСХОЛАЖИВАТЬ несов. см. расхолодить.

РАСХОЛОДИТЬ сов. кого суұтылу, кеүлин қайтарыу, ықласын қайтарыу, райын қайтарыу.

РАСХОТЕТЬ сов. что, чего и с неопр., разг. жақпай қалыу, қолемей қалыу, келмей қалыу.

РАСХОТЕТЬСЯ сов. безл. разг. жақтырмай қалыу, қәлемей қалыу, келмей қалыу; мне ~лось спать мениң үйқылағым келмей қалды.

РАСХОХОТАТЬСЯ сов. ўахахалап күлиу, ишек силеси катып күлиу.

РАСХРАБРИТЬСЯ сов. разг. батыныу, батырланыу, тайратланыу.

РАСЦАРАПАТЬ сов. кого-что тырмалап таслау, тыранап таслау, тилкимлеп таслау.

РАСЦАРАПЫВАТЬ несов. см. расцарапать.

РАСЦВЕТ I. 1. гүллеу, гүл ашыу, гүл шығарыу; ~әл үрік ерик гүлледи; 2. *перен.* (похорошеть) жайнау, гүлдей ашылыу, жасарып кетиү; 3. *перен.* (прийти в состояние подъёма) гүллениу, гүллеп жайнау, рауажланыу, хәйижлениу; ♦ на его лицо ~елә улыбка оның бетинде күлки жайнады.

РАСЦВЕТ м. 1. гүллеу, гүллениу; гүллеу маусими; ~ яблоня алманың гүллеуи; 2. *перен.* гүллениу, гүллеп жайнагаилық, рауажланыу, хәйижлениу, хәйиж үрүу; в ~е сил и здорбоя ден саўлығының хәм күшиниң гүллеп жайнаган ўақытында.

РАСЦВЕТИТЬ несов. см. расцвейти.

РАСЦВЕТИТЬ сов. что, разг. 1. (*раскрасить*) бояу, гүл салыу; ~ красками бояулар менен гүл салыу; 2. (*украсить*) безеу; ~ домам флагами жайды байрақлар менен безеу.

РАСЦВЕТКА ж. 1. (действие) гүл салыу, бояу; 2. (*сочетание цветов*) гүл, түр, рең; ўркай ~ ашык гүлли.

РАСЦВЕЧИВАТЬ несов. см. расцветить.

РАСЦЕЛОВАТЬ сов. кого-что сүйиү, бир неше рет сүйиү, поса алышу; ~ в обе щеки еки бетинен бир неше рет сүйиү.

РАСЦЕЛОВАТЬСЯ сов. с кем сүйисиү, бир неше рет сүйисиү, поса алышсы.

РАСЦЕНИВАТЬ несов. 1. см. расценить; 2. кого-что, *перен.* (квалифицировать, считать) баҳалау, санау, есаллау; как вы ~ете его предложение? сиз оның усынысын қалай баҳалайсыз?

РАСЦЕНИТЬ сов. 1. кого-что баҳа қойиү, баҳалау, нырқ кесиү; ~ төвәр товарға баҳа қойиү; 2. что, *перен.* баҳа берни, баҳалау, санау, есаллау; как ~ также поведение? бундай қылышты қалай баҳалау керек?

РАСЦЕНКА ж. 1. (действие) баҳа қойиү, баҳалау, нырқ кесиү; 2. (цена) баҳа, нырқ.

РАСЦЕНОЧНЫЙ прил. баҳа қоятуғын, баҳалайтуғын, нырқ кесетуғын; ~ая комиссия нырқ кесетуғын комиссия.

РАСЦЕПИТЬ сов. что жаздырыу, ажыратыу; ~ вагоны вагонларды жаздырыу.

РАСЦЕПИТЬСЯ сов. жаздырылыу, ажыратыу.

РАСЦЕПЛЯТЬ несов. см. расцепить.

РАСЦЕПЛЯТЬСЯ несов. см. расцепиться.

РАСЧЕРТИТЬ сов. что сызыу, сызық салыу; ~ бумага қағазда сызыу.

РАСЧЕРЧИВАТЬ несов. см. расчертить.

РАСЧЕСАТЬ сов. 1. кого-что тарау, тарап қойиү; ~ вблосы шашын тарау; 2. что тутиу, тутип шығарыу; ~ лён зығырды тутиу; 3. что (*расцарапать*) қасыу, қасып ауыртыу, тыранап таслау; ~ рүку қолын қасып ауыртыу.

РАСЧЕСАТЬСЯ сов. 1. (гребнем) тараңыну; 2. (*расцарапаться*) қасыныу.

РАСЧЕСКА ж. тарак.

РАСЧЕСТЬ сов. см. рассчитать 1, 4.

РАСЧЕСТЬСЯ сов. разг. см. рассчитаться 1, 2.

РАСЧЕСЫВАНИЕ с. 1. тарау, тараңыу; ~ волок шашын тарау; 2. тутиу, тутип шығарыу; ~ лына зығырды тутип шығарыу.

РАСЧЕСЫВАТЬ несов. см. расчесать.

РАСЧЕСЫВАТЬСЯ несов. см. расчесаться.

РАСЧЕТ м. 1. есан, есаллау; правильный ~ туры есан; ошибка в ~е есаллаудағы қетелик; 2. (*уплата*) төлеү, ақша бериү, есалласу; ~ по счетам счтлер бойынша есалласу; приобрести что-л. за наличный ~ нақ ақшага алыу; по безналичному ~ у нақ ақшасыз есалласу бойынша; 3. (*увольнение*) есалласып шығарып жибериү; дать ~ есалласып шығарып жибериү; взять ~ есалласып шығып кетиү; 4. *перен.* (наказание, возмездие) есалласыу, қаст, өш; у меня с ним будет особый ~ мен оның менен айрықша есалласаман;

5. (*предположение*) ой, болжай, шама, есан; по моим ~ам мениң болжайларам дүрыс болып цыкпады; 6. *перен.* (*на мерение*) нийет, пикир, мақсет; он сделал это без всяского ~а ол буны ھеш бир пикир изиди; он сказа́л это с ~ом ол буны

бир нийет пенен айытты; 7. разг. (выгода) пайда; мне нет ~а ехать туда ол жаққа барыудан маган пайда жоқ; 8. (бережливость) есап, пукталық; жить с ~ом есап пенен жасау; 9. воен. расчёт; орудийный ~топ расчёты; 10. тех. есап; ~ парового котла плы казаның есабы; ◇ быть в ~е с кем-л. есапласып болыу, қутылысыу; принимать в ~ есапқа алышу, кезде тутыу; не принимать в ~ есапқа алмау, кезде тутпау.

РАСЧЁТЛИВОСТЬ ж. 1. (экономность) үнемлешилик, есаплан жумсауышлык; 2. (осмотрительность) сақлық, пукталық.

РАСЧЁТЛИВЫЙ прил. 1. (экономный) үнемшил, есапшил; ~ хөзин есапшил хожайин; 2. (осмотрительный) сақ, пукта.

РАСЧЁТНЫЙ прил. есап..., есапласы..., төлеу...; ~ая таблица есап кестеси; ~ая книжка есапласыу дәнгершеси; ~ая ведомость телесу ведомости; ~ая касса есапласыу кассаси.

РАСЧИСЛИТЬ сов. что, разг. есаплан шыгуу, есаплау, есаплап бөлиу.

РАСЧИСЛЯТЬ несов. см. расчислить.

РАСЧИСТИТЬ сов. что 1. тазалау, тазалап таслау; ~ сад бағды тазалау; 2. перен. ашыу; ~ себе путь эзине жол ашыу.

РАСЧИСТКА ж. тазалау, тазартыу; ~дорбиги жолларды тазалау.

РАСЧИЩАТЬ несов. см. расчистить.

РАСЧЛЕНЕНИЕ с. бөлиу, бөлинүү, айрыу, бөлеклеу.

РАСЧЛЕНЕНИЙ сов. что бөлиу, беликтерге бөлнүү, айрыу, бөлеклеу; ~ производственный процесс өндирис процесслери айрыу.

РАСЧЛЕНЕНИЙ несов. см. расчленить.

РАСЧУВСТВОВАТЬСЯ сов. разг. кеүли босау, кеүли ериу, қатты төсирлениу; ~ от похвал мактаганға кеүли ериу.

РАСШАЛИТЬСЯ сов. тышымсызланыу, биймазалық қылыу, тентеклик етиу.

РАСШАРКАТЬСЯ сов. 1. уст. (раскланяться) аяғын тарсылатып солем бериу; 2. см. расшаркываться 2.

РАСШАРКИВАТЬСЯ несов. 1. см. расшаркаться 1; 2. перен. жағымпазланыу, жарамсақланыу, жүзегойлениу; ~ піред начальством басшының алдында жарамсақланыу.

РАСШАТАННЫЙ 1. прич. от расшатать; 2. прил. шайқалып турған, сылқылдан, босасып турған, саусап турған; ~ый стул саусап турған стул; 3. прил. перен. төменлеген, бузылған, пәсептеген, ~е нервы бузылған нервлер.

РАСШАТАТЬ сов. что 1. шайқау сылқылдатыу, шайқап босатыу, саусатыу; ~ столб столбанды шайқап босатыу; ~ зубтиши шайқап босатыу; 2. перен. бос тутыу, босаңлатыу; ~ дисциплину тәртипти босаңлатыу; 3. перен. төменлетиу, бузыу, пәсептегетиу; ~ здоровье ден саўлығын төменлетиу.

РАСШАТАТЬСЯ сов. 1. шайқалыу, сылқылдау, босау, босап қалыу; столб ~лся столб босап тур; 2. перен. бос тутылыу, босаңлатылу; дисциплинина ~лся тәртип

босаңлатылды; 3. перен. (расстроиться) төмөнлеу, бузылыу, пәсеплеу; его здорование ~лось оның ден саўлығы пәсепледи.

РАСШАТЫВАТЬ несов. см. расшатать.

РАСШАТЫВАТЬСЯ несов. см. расшататься.

РАСШЫРИВАТЬ несов. см. расшырять.

РАСШЫРИТЬ сов. кого-что, разг. зыцтып таслау, ылактырып жибериу, таслап жибериу.

РАСШЕВЕЛИВАТЬ несов. см. расшевелить.

РАСШЕВЕЛИТЬ сов. 1. что қозғау, қозғастырыу, түртиу; ~ ўғлы в печке печетеги көмірлерди қозғастырыу; 2. кого-что, перен. разг. (пробудить к деятельности) гайратландырыу, жанландырыу, қыбырлатыу; этого человека трудно ~ бул адамды қыбырлатыу қыын.

РАСШИБАТЬ несов. см. расшибить.

РАСШИБАТЬСЯ несов. см. расшибаться.

РАСШИБИТЬ сов. что, разг. 1. (повредить) урып алыу, урып мажықтырып алыу, урып исирип алыу; ~ руку қолды мажықтырып алыу; 2. (разбить) сындырыу, сындырып қойыу, сындырып алыу.

РАСШИБИТЬСЯ сов. 1. разг. урып алыу, урып мажықтырылыу, урып исирип алыу; 2. прост. (разбиться) сыныу, сындырылыу, сындырып алыу, сынап қалыу; ~ в лепешку аса тырысыу.

РАСШИВАТЬ несов. см. расшибить.

РАСШИРЕНИЕ с. 1. кеңейиу, кеңейтиу, кеңитиу, көлемин кеңейтиу, көбейтиу, көбейиу, артыу; ~ посевных площадей егис майданың көбейиу; ~ производства ендиристиң кеңейиу; ~ торговые сауданы артыу; 2. физ. кебейиу, кеңейиу; ~ газов газлардың кеңейиу; 3. мед. улғайыу, исиу, кеңейиу; ~ сердца журектиң кеңейиу; ~ вен кан тамырларың кеңейиу; 4. (раструб) кең айыз, улкейин барған айыз.

РАСШИРЕННЫЙ 1. прич. от расширить; 2. прил. кеңейтилген қайта ендирис; ~ое заседание кеңейтилген жыналыс; ~ая программа кеңейтилген программа.

РАСШИРИТЕЛЬ м. кеңейтиүши курал.

РАСШИРИТЬ сов. что 1. (сделать шире) кеңейтиу, кеңитиу; ~дорогу жолды кеңейтиу; ~ пиджак пиджакты кеңейтиу; 2. (увеличить) улкейтиу, кеңейтиу, көбейтиу; ~ завод заводты улкейтиу; ~ассортимент товаров товарлардың ассортимент кебейтиу; ~торговые сауданы кеңейтиу; 3. перен. жетилдириу, кеңейтиу; исириу; ~ кругозор билим өрисин кеңейтиу; ~ сфере влияния тасир етиу сферасын кеңейтиу.

РАСШИРИТЬСЯ сов. 1. кеңейиу, кеңиу; отверстие ~лось тесик кеңейди; улица ~лась көш кеңеди; 2. улкейтиу, кебейиу; сеть магазинов ~лась магазинлердин саны көбейди; электростанция ~лась электростанция улкейтилди; 3. перен. (стать более обширным) жетилиу, кеңейиу; исиу; его кругозор ~лся оның билим дөрежеси ести.

РАСШИРЯЕМОСТЬ ж. кеңейиүшилик, кеңейиү қасиеті; ~ гázov газлардың кеңейиү қасиеті.

РАСШИРИТЬ несов. см. расширить.

РАСШИРЯТЬСЯ несов. см. расшириться.

РАСШИРЫТИЙ 1. прич. от расширить; 2. прил. (вышиший) нағыслы, кестеленген.

РАСШИТЬ сов. что 1. разг. (распороты) сетиү, сөгиү, тигисин сетиү; ~ книгу китапты сетиү; 2. (вышишты) нағыс салыў, кестелсү; ~ плáтые ҳаял кейлекти кестелсү.

РАСШИФРОВАТЬ сов. что 1. расшифровкалау, расшифровкалап оқыў, шифр менен жазылғанды оқыў; ~ секретную телеграмму жасырын телеграммани расшифровкалау; 2. перен. (понять, разгадать) тушиңиү, тушинириү, мәнисин ашыў, сырын ашыў.

РАСШИФРОВЫВАТЬ несов. см. расшифровать.

РАСШИПРОВАТЬ сов. что бауын шешиү, бауын жаздырыў, бауын босатыў.

РАСШИРУОВЫВАТЬ несов. см. расшиновать.

РАСШУМЕЙТСЯ сов. разг. 1. қатты шуулай баслау; дёти ~лись балалар қатты шуулай баслады; 2. (начать кричать, браниться) шаўкым шыгарыў, ергисиү, жәнжел шыгарыў, басына көтериў.

РАСЩЁДРИТЬСЯ сов. разг. сақыйлығы тузыў, сақыйланыў.

РАСЩЁЛИНА ж. 1. (ущелье) жыра, сай; 2. (трещина) жарық.

РАСЩЕПИТЬ сов. что 1. (расколоть) жарып таслау, белеклеп таслау, пыт-шыт етип жибериў; 2. физ., хим. беллиў, ажыратыў.

РАСЩЕПЛÉНИЕ с. 1. жарылыў, бөлиниў; 2. физ., хим. бөлиниў, ажыралыў; ~ атомного ядрá атом ядроның белеклерге бөлиниў.

РАСЩЕПЛЯТЬ несов. см. расщепить.

РАТИФИКАЦИОННЫЙ прил. ратификацияланған, тастыйықланған, бекитилген; ~ая грамота ратификацияланған грамота.

РАТИФИКАЦИЯ ж. ратификация, ратификациялау, тастыйықлау, бекитиў (мәмлекет арасындағы дүзилген келисімди жоқары ұхқамет орныңа бекитиў); ~ договора пітимниң тастыйықланыў.

РАТИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что ратификациялау, тастыйықлау, бекитиў.

РАТНЫЙ прил. уст. жаўынгерлик, әскерий; ~ подвиг жаўынгерлик ерлік.

РАТОВАТЬ несов. за кого-что, против кого-либо қарсы шығыў, қарсы гүресиў; жақлау; ~ за правду ҳақыйқатлықты жақлау.

РАТУША ж. ратуша (Европаның айрым мемлекеттеріндегі қалалық басқарыў орғанының жайы).

РАТЬ ж. 1. уст. (войско) әскер, ләшкер; могучая русская ~ кудиретли рус әскери; 2. (битва, война) сауаш, урыс.

РАУНД м. спорт. раунд (бокс ойынының арағындағы үақыт).

РАФИНÁД м. рафинад, машин қант.

РАФИНИРОВАНИЕ с. 1. (очищение) тазартыў, тазалау; ~ спирта спиртти

тазартыў; 2. шақмақлау, кесип белеклеу; ~ сахара қантты кесип белеклеу.

РАФИНИРОВАННЫЙ 1. прич. от рафинировать; 2. прил. (очищенный) тазартылған тазаланған.

РАФИНИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (очищать) тазартыў; ~ нефть нефть тазартыў; 2. (превращать в рафинад) шақмақлау, кесип белеклеу.

РАХИТ м. мед. ракит кесели.

РАХИТИК м. ракит кеселли бала.

РАХИТИЧЕСКИЙ, РАХИТИЧНЫЙ прил. ракит кеселли.

РАЦИОН м. рацион (мөлшерлед берилетуғын от жемнин, азық-ағұматтың нормасы).

РАЦИОНАЛИЗАТОР м. рационализатор.

РАЦИОНАЛИЗАТОРСКИЙ прил. рационализаторлық; ~ое предложение рационализаторлық усыныс.

РАЦИОНАЛИЗАЦИЯ ж. рационализация, рационализациялау; ~ процессов производства өндирис процесслерин рационализациялау.

РАЦИОНАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что рационализациялау.

РАЦИОНАЛИЗМ м. 1. филос. рационализм (ақыл ҳақықаттың негизи деп есаптайтын философияның байдар); 2. (рассудочность) ақылға салынышлық, ақыл жорытылышлық.

РАЦИОНАЛЬНО нареч. рациональ түрде, ақылға муýапық, маңсетке ылайық; ~ использовать что-л. бир нарсени ақылға муýапық пайдаланы.

РАЦИОНАЛЬНОСТЬ ж. рациональлық, ақылға муýапықлық, маңсетке ылайық.

РАЦИОНАЛЬНЫЙ прил. 1. (разумный) рациональ, ақылға муýапық, маңсетке ылайық; 2. мат. рациональ; ~ое число рациональ сан.

РАЦИЯ ж. рация (кишкене көшпели радиостанция).

РАЧИЙ прил. шаян..., шаян сыйқлы; ~ы глаза бадырақ көз.

РАЧИТЕЛЬНЫЙ прил. жигерли, ықласлы; ~ хозяин жигерли хожайын.

РАШПИЛЬ м. үлкен егей, рашиль. рва, рву и т. д. род., дат. п. ед. от ров.

РВАНУТЬ сов. 1. кого-что и без доп. (дернуты) тартыў, жулкы; ~ть за ворот жағасынан тартыў; 2. разг. бирден шаўып кетиў, бирден жүрип кетиў, бирден тартып кетиў; лóшади ~ли атлар бирден шаўып кетти.

РВАНУТЬСЯ сов. разг. бирден шаўып кетиў, бирден жүрип кетиў, бирден тартып кетиў.

РВАНЫЙ прил. 1. (изорванный) жыртық, жыртылған; 2. бажырайған, ырым-жырым; ~ая рáна бажырайған жара.

РВАНЬ ж., **РВАНЬЕ** с. собир. разг. ген-кекси, лөтте.

РВАТЬ I несов. 1. что (выдергивать) суýырып, суýырып алыў, тартып алыў, қопарыў; ~ть гвозди шегелерди тартып алыў; ~ть зúбы тисти суýырып алыў; ветер ~л деревья с корнями самал ағаш-

ларды тамыры менен қопарды; 2. что сууырыў, жулыў, жулып алыш, үзиў; ~ть цветы гүллери жулып алыш; 3. что жыртыў, айрыў; ~ть бумага қағазды жыртыў; машына рвёт ныйту машина сабакты үзеди; ветер рвёт паруса самал желқомды жыртады; 4. кого-что (зубами) тислем тартыў, тислем жыртыў; 5. (взрыват) жарыў, бузыў; ~ть динамитом что-л. динамит пешен бир нарсени бузыў; 6. что, перен. (прекращаться) үзиў, жойыў, тоқтатыў; ~ть отишения с кем-л. қатнасыты үзиў; 7. что, безл. солкылдатады; ♀ ~ть на части кого-л. пытшынын шығарыў; ~ть и метать ашыға миний.

РВАТЬ II несов. безл. қусыў, қайт етиў, жураги айныў; егө рвало ол қайт ети.

РВАТЬСЯ несов. I. (разрываться) жыртыў; 2. перен. (прекращаться — о связях) үзилиў, тоқтатыў; 3. (взрываться) жарылыш; 4. (стремиться) талпыныў, умтылыў; ребёнок рвётся к матери бала анасына қарай талпынады; ♀ где тонко, там и рвётся посл. жип әззи жерден үзиледи.

РВАЧ м. разе. лепсиқаў, дунъяпаз, жырып жеўшилик.

РВАЧЕСТВО с. лепсиқаўлық, дунъяпазлық, жырып жеўшилик.

РВЕНИЕ с. инта, ықлас, умтылыўшылық, талишынышылық, жедел; работать с ~м жедел менен ислеу.

рвёт I наст. вр. от рвать I.

рвёт II наст. вр. от рвать II.

РВОТА ж. 1. (действие) қусыў, қайт етиў; 2. қусык.

РВОТНЫЙ прил. 1. кустыратуғын, қайт етире туғын; ~ое средство кустыратуғын дәри; 2. в знач. сущ. с. рвотное кустырыуш дәри.

рву, рвёшь и т. д. наст. вр. от рвать I.

РДЕТЬ, РДЁТЬСЯ несов. поэт. қызырыў.

РЕ с. нескл. ре (музыкалық гамманың екинши сеси ҳам нотасы).

РЕ- приставка, төмөндеги мәнилерди аңлатады: 1) ҳарекеттің жаңаланығын ямаса қайталанығын, мыс.: ремилитаризация ремилитаризацияластырыў, қайта куралланыў; 2) қарама-қарсы ямаса қарсы ҳарекетті, мыс.: резевакуация резвакуациялау, ҳалықты қайтып ақелий.

РЕАБИЛИТАЦИЯ ж. 1. (восстановление репутации) абрайын қайта тиклеў; 2. юр. реабилитациялау (бурынғы ҳүкүкүн қайта тиклеў).

РЕАБИЛИТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что 1. (восстановить репутацию) абрайын қайта тиклеў; 2. юр. реабилитациялау, реабилитация етиў (бурынғы ҳүкүкүн қайта тиклеў).

РЕАБИЛИТИРОВАТЬСЯ сов. и несов. реабилитацияланыў (бурынғы ҳүкүкүн қайтарып алыш).

РЕАГЕНТ м. хим. реагент (химиялық реакцияга қатнасай үкбай бар зат).

РЕАГИРЮВАТЬ несов. 1. на что тәсир етиў, тәсирленіў; глаз нормально ~ует көз жеткилики түрде тәсирленіп тур; 2. на

кого-что итибар бериў, жууап қайтарыў; 3. хим. реакцияга түсүй.

РЕАКТИВ м. хим. реактив (басқа бир затка қосқанда белгилі бир химиялық реакция пайда ететүүгүн зат).

РЕАКТИВНОСТЬ ж. хим. реактивлик, реактивлик қосындылыгы.

РЕАКТИВНЫЙ прил. 1. хим. реактив; ~е вещества реактив заттар; 2. тех. реактив (қысылып шыккан газдың ямаса пүүдүң күши менен ҳарекетке келетүүгүн); ~ий самолёт реактив самолёт.

РЕАКТОР м. реактор (1. токларды шеклешли электр аппараты; 2. химиялық реакцияларды иске асырышын аппарат); ♀ атомный ~ атом реакторы.

РЕАКЦИОНЁР м. реакционер (сиясий реакцияның тарепдары).

РЕАКЦИОНЁРКА женск. от реакционёр.

РЕАКЦИОННОСТЬ ж. реакционлық; ~ взглядов көз қараслардың реакционлығы.

РЕАКЦИОННЫЙ прил. реакцияныл.

РЕАКЦИЯ I ж. 1. реакция (сырткы ямаса ишки тасирге организмниң қарсылығы, жууабы); ~ организм на хбод организмниң сүйүкка реакциясы; 2. реакция; ~ после сильного возбуждения күшли қозыўшылыктан кейинги реакция; 3. хим. реакция.

РЕАКЦИЯ II ж. полит. реакция (революциялық ҳарекеттің ҳам жамайетлик прогресси аямат женишүү сиясаты).

РЕАЛ м. реал (ески испан төңгеси).

РЕАЛИЗАЦИЯ ж. 1. (осуществление) иске асырыў, иске асыў, иске асырылыў; ~ плана планинды иске асырылыў; 2. (обращение в деньги) сатыў, сатылыў, таратыў; ~ товаров товарларды сатыў; ~ займа заемларды таратыў.

РЕАЛИЗМ м. в разн. знач. реализм; социалистический ~ социалистлик реализм.

РЕАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что 1. (осуществить) иске асырыў, иске асыў, ис жүзине асырыў; 2. (обратить в деньги) сатыў, таратыў; ~ товар товарды сатыў.

РЕАЛИЗОВАТЬСЯ сов. и несов. 1. (осуществиться) иске асырылыў, ис жүзине асырылыў; 2. (обратиться в деньги) сатыльу, таратылыў.

РЕАЛИСТ м. в разн. знач. реалист; писатель ~ реалист жазышы.

РЕАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. 1. реалистлик, шынлық, ҳақыйкатлық; ~ое отношение к жизни түрмиска реалистлик қатнасың жасаў; 2. реалистлик; ~ое направление в искусстве искусствоведы реалистлик баят.

РЕАЛИСТИЧНОСТЬ ж. реалистлик, шынлық, ҳақыйкатлық.

РЕАЛИСТИЧНЫЙ прил. см. реалистический.

РЕАЛЬНО нареч. реаль, реаль түрде, шын түрде, ҳақыйкый.

РЕАЛЬНОСТЬ ж. 1. реальлық, иске асышылық; ~ье предложение усыныстың иске асышылығы; 2. (действительность) реальлық, шынлық, ҳақыйкатлық жаттуғылық; потерять чувство ~и шынлық сезиминен айрылыў.

РЕАЛЬНЫЙ прил. 1. (действительный) реаль, шын, ҳақықат; ~ая действительность реаль ҳақықатлық; ~ая сила ҳақықат күш; 2. (существенный) реаль, иске асатуны; ~ый план иске асатуны план; 3. (практический) реаль, шынлық, ҳақықатлық; ~ый взгляд на жизнь тұрмысқа реаль көз қарас; ◇ ~ая заработка плата реаль хызмет ҳақы.

РЕБЕНОК м. 1. (мн. ребята и дети) бала, жас бала; грудной ~ емизиүли бала; 2. перен. (мн. дети) бала минезли, баладай; он ещё совсём ~ ол еле баладай.

РЕБРО с. 1. анат. қабыре; 2. (край, бок) қыр; поставить ющий на ~ ящикти қырына қойыу; 3. мат. қыр, қаптал, жақ; ~ многогранныка кеп қырлықтың қапталы; ◇ поставить вопрос ~м моселени кескин түрде қойыу; пересчитать ребра кому-л. бирейди урыу, бирейди сабау.

РЕБУС м. 1. (загадка) ребус (хәр қыллы белгилер арқалы берилетуғын жүмбақлар); 2. перен. (что-л. непонятное) тусиниксиз, гүмилжи.

РЕБЯТА мн. 1. см. ребёнок; 2. разг. (молодые люди) жас жигитлер, жигитлер; хорошие ~ жақсы жигитлер.

РАБЯЧЕСКИЙ прил. 1. (свойственный ребёнку) балалық; 2. перен. (неразумный, легкомысленный) жецил, ушқалақ, баладай; ~ посту́пок баланың қылығы, баланың иси.

РЕБЯЧЕСТВО с. балалық.

РЕБЯЧИТЬСЯ несов. разг. балалық ислеу, жециллик етиу, ушқалақ болыу.

РЕВ м. 1. бақырыу, ақырыу, улыу; ~ зверей жыртқыш хайванлардың бақырыуы; 2. разг. (громкий плач) бақырып жылау; ребёнок поднял ~ бала бақырып жылады; 3. перен. (завывание) ызырык, шуұылды, гүйилди; ~ бўри дауылдың гүйилдиси; ~ ветра самалдың шуұылдысы.

РЕВА м. и ж. разг. жылауык.

РЕВАНШ м. реванш, ёш, кек алышылық; взять ~ еш алышу; дать ~ ёш алыш ушын гүресиу.

РЕВАНШИЗМ м. реваншизм (реваншистлердин кейипи ҳам сиясаты).

РЕВАНШИСТ м. реваншист, ёш алышылық, кек алышылы, ешпенли (реванши сиясатын алып баратуғын адам).

РЕВАНШИСТСКИЙ прил. реваншистлик, кек алышылық, ешпенлилик.

РЕВВОЕНСОВЕТ м. (революционный военный совет) реввоенсовет (революциялық әскери кеңес).

РЕВЕНЬ м. бот. ревень (путалы осимлик).

РЕВЕРАНС м. реверанс (тажим бериү).

РЕВЕРС м. 1. (оборотная сторона монеты) тенгеин сыртқы жағы; 2. эк. (объявление) реверс, шартнама; 3. тех. реверс (машиналың ҳарекет етишине комеклесетуғын механизм).

РЕВЕРСИВНЫЙ прил. тех. реверсивлик (айланып бағытын ямаса ҳарекетті езгерте алатуғын); ~ двигатель реверсивлик двигатель.

РЕВЕРСИЯ ж. 1. биол. түпки түкымы на тартыу, тегине тартыу, усау; 2. тех. реверсия (машиналардың ислен түрган блекшелериниң бағытын көрсіне айландыру); 3. юр. реверсия (мүлктиң қайтарыу).

РЕВЕРСИЯ несов. 1. (о животных) бақырыу, ақырыу, улыу; 2. (громко кричат) гауырлау, бақырысыу, шауым шытарыу; 3. перен. (завывать) ызырыу, шуұылдау, гүйилдеу; выога ~ёт борал гүйилдейди; 4. разг. (громко плакать) бақырып жылау, қатты жылау; ~еть в три ручьи көзиниң жасы кел болып жылау; ~май реветь бақырып жылау.

РЕВИЗИОНИЗМ м. полит. ревизионизм (марксизмниң сиясий, философиялық ҳам экономикалық тийкарларын қайта қарайтуғын ямаса бурмалайтуғын идеялық сиясий бағдар).

РЕВИЗИОНИСТ м. полит. ревизионист (ревизионизмиң тәрепдары).

РЕВИЗИОНИСТСКИЙ прил. полит. ревизионистлик.

РЕВИЗИОННЫЙ прил. ревизиялық, тексериү...; ~ая комиссия тексериү комиссиясы.

РЕВИЗИЯ ж. 1. (обследование) ревизия, тексериү; ~ учреждения мәкемени тексериү; 2. полит. (пересмотр) ревизия етиу, қайта қарау; 3. разг. (осмотр) актариp қарау.

РЕВИЗОВАТЬ сов. и несов. что 1. (произвести ревизию) ревизиялау, ревизия етиу, тексериү; ~ кассу кассаны тексериү; 2. полит. (пересмотреть) ревизиялау, қайта қарау.

РЕВИЗОР м. 1. ревизор, тексериүши; 2. ж.-д. бақлаушы, ревизор.

РЕВКОМ м. ист. (военно-революционный комитет) ревком (әскерий революциялық комитет).

РЕВМАТИЗМ м. мед. ревматизм; бстрый ~ ревматизмиң қатты түри; хронический ~ етлесип кеткен ревматизм, сицисken ревматизм.

РЕВМАТИК м. ревматик (ревматизми бар адам).

РЕВМАТИЧЕСКИЙ прил. мед. ревматизм...; ~е боли ревматизм аўырыуы.

РЕВНИВЕЦ м. разг. қызғаншақ, иши тар-

РЕВНИВИЦА женск. от ревнивец.

РЕВНИВО нареч. 1. (с ревностью) иши тарлық пенен; 2. (опасливо) сақланып, қоюпсинап; ~ оберегать свою работу өзиниң жумысын сақланып қорғау.

РЕВНИЙ прил. қызғаншақ, иши тар; ~ взгляд қызғаншақ көз қарас.

РЕВНОВАТЬ несов. кого, к кому-чему и без доп. қызғаныу, иши тарлық етиу.

РЕВНОСТНО нареч. инта менен, берилип, тырысып, ықлас пенен, ғайрат салып.

РЕВНОСТНЫЙ прил. интала, ықласлы; ~ работнику интала хызметкер.

РЕВНОСТЬ ж. қызғаншақлық, иши тарлық.

РЕВОЛЬВЕР м. револьвер.

РЕВОЛЬВЕРНЫЙ прил. револьвер...; ◇ ~ станок револьвер станоги (токарның станок).

РЕВОЛЬВЕРЩИК *м.* револьверши (*револьвер станогинде ислейтуғын токары*).

РЕВОЛЮЦИОНЁР *м.* 1. революционер; 2. перен. рауажланырышы, бурылыс жасаушы.

РЕВОЛЮЦИОНЁРКА *женск.* от революционер.

РЕВОЛЮЦИОНИЗИРОВАТЬ *сов. и несов.* 1. кого-что, полит. революцияластырыў, революция идеясын таратыў; ~ массы көпшилик ортасында революцияның идеясы таратыў; 2. что, перен. (в корне изменить) революция жасаў.

РЕВОЛЮЦИОННО *нареч.* революциялық жол менен; ~ настроенные массы революциялық кейиптеги көпшилик.

РЕВОЛЮЦИОННО-ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ *прил.* революцияшыл демократиялық.

РЕВОЛЮЦИОННОСТЬ *ж.* революциялык.

РЕВОЛЮЦИОННЫЙ *прил.* революцияшыл, революциялық; ~ое рабочее движение революциялық рабочий ҳөрекети; ~ая борьба революциялық гүрес.

РЕВОЛЮЦИЯ *ж.* 1. революция; Великая Октябрьская социалистическая ~ Уллы Октябрь социалистик революциясы; proletariatская ~ пролетар революциясы; буржуазно-демократическая ~ буржуазияшыл демократиялық революция; 2. перен. өзгерис, революция; ~ в производстве өндиристери революция.

РЕВТРИБУНАЛ *м.* (революционный трибунал) ревтрибунал (революциялық трибунал).

РЕГАЛИЯ *ж.* 1. ист. регалия (*орта асирлердеги корольдердин, или феодалдардың бир нарсени өндериүдөн белгилүү пайдай түсүригө толык правосы*); 2. мн. регалии *уст.* регалия (*монархиялық ҳүкимет белгиси*); 3. мн. регалия *разг. уст.* (*орден, знак отличия*) регалия, белги, наука.

РЕГБИ *с. нескл. спорт.* регби (футбол ойынының бир тури).

РЕГЕНЕРАТИВНЫЙ *прил.* регенерациялық; ~ая печь регенерациялық печь.

РЕГЕНЕРАТОР *м. тех.* регенератор (*регенерациялық печтиң тыйкары белгиси*).

РЕГЕНЕРАЦИЯ *ж.* регенерация (1. *тех.* пайдаланылған өндирис продуктариның белгилүү процесслерден откеннен кейин дәлеки түрине айланысы; 2. *тех.* печтиң шишине жиберилген газдың ҳам ҳайданың пайдаланылған жаныў продуктлары менен қыздырылысы; 3. *биол.* организмниң ясогалған ямаса зиян тицизилген белшектерин, клеткаларын бурынғы қалпакке келтириси).

РЕГЕНТ *м.* регент (1. *полит.* монарх орнунда мамлекетти үақытша басқарып түрүшүшү; 2. *көбинесе* ширкеўлерде хор басқаруышы дарижөөр).

РЕГЕНТСТВО *с. полит.* регентлик (1. *регенттиң үақытша ҳүким сүрийи*; 2. *регенттиң атағы ҳам атақтаруғын хызымети*).

РЕГИОНАЛЬНЫЙ *прил.* региональлық (белгилүү бир елге, областьга яки бир неше

мамлекетке тийсиси); ~ое соглашение региональлық келисім.

РЕГИСТР *м.* 1. (список, указатель) регистр; 2. муз. регистр (музыкалық əсбаптың ямаса адам дауысының сес диапазоны); веरхний ~ жоқарғы регистр; 3. муз. регистр (саз трубаларының биргелкili ҳайаң шыгаратуғын группасы); 4. тех. регистр (машинадарда ҳам приборларда жөндел түрүшүн əсбап); 5. (в пишущей машинке) регистр (жазыў машинкасының ҳәріплери менен клавишаларының қатары).

РЕГИСТРАТОР *м.* регистратор, дизим алышы.

РЕГИСТРАТОРША *женск.* разг. от регистратор.

РЕГИСТРАТУРА *ж.* регистрация, дизим алатуғын жер.

РЕГИСТРАЦИОННЫЙ *прил.* регистрациялық, дизим алатуғын; ~ лист дизим алатуғын қағаз.

РЕГИСТРАЦИЯ *ж.* 1. регистрациялау, дизимге алыў, есапқа алыў; ~ почты поча менен келген қағазларды есапқа алыў; 2. регистрациядан өткериў, дизиминең өткериў; ~ браќа некени дизимнен өткериў; 3. (запись фактов, явлений) жазып қойыў, тиркеп жазыў.

РЕГИСТРИРОВАТЬ *несов.* 1. кого-что (вносить в список) регистрациядан өткериў, есабын алыў, дизимге алыў; ~ делегатов съезда съезд делегатларының есабын алыў; 2. кого-что жазыў, дизимге алыў, дизимиен өткериў; ~ акты гражданско-состояния гражданлық жагдайы ҳақында актыны дизимин өткериў; 3. что (записывать явления, факты) жазыў, жазып қойыў, тиркеп қойыў.

РЕГИСТРИРОВАТЬСЯ *несов.* 1. (записываться, отмечаться) регистрацияга алыныў, есапқа алыныў, дизимге алыныў; 2. (оформлять брак) загстен етиў.

РЕГЛАМЕНТ *м.* регламент; установить ~ регламент белгилеў; придерживаться ~а регламентти сақлау.

РЕГЛАМЕНТАЦИЯ *ж.* регламентация (белгилүү бир тәртипи сақлау).

РЕГЛАМЕНТИРОВАТЬ *сов. и несов.* что регламентациялаў.

РЕГЛАМЕНТНЫЙ *прил.* регламентли; ~ порядок регламентли тәртип.

РЕГЛАН *прил.* неизм. реглан (*жөнен менен шиши тұтас тигилген кийим*).

РЕГРЕСС *м.* регресс, кейин шегиниў, артқа кетиүшілік; ~ в развитии рауажланыуда артқа кетиүшілік.

РЕГРЕССИВНЫЙ *прил.* 1. регрессивли, рауажланыудан артта қалған, артқа кеткен; ~ые процессы рауажланыудан артта қалған процесслер; 2. (реакционный) регрессивлик, реакционлық; зиянлы; ~ое явление регрессивлик кубылыс.

РЕГРЕССИРОВАТЬ *несов.* кейин шегиниў, артқа кетиў, кейин кетиў; ~ в развитии рауажланыудан кейин кетиў.

РЕГУЛИРОВАНИЕ *с.* 1. ретлеў, тәртипке салыў, женге салыў; ~ үлчинного движения көшө хәрекетин тәртипке салыў; 2. жөнлеў,

жөнгө салыў, дүзөў; ~ хбда машины машиның жүрисин тәртипке салыў.

РЕГУЛИРОВАТЬ несов. что 1. (упорядочивать) ретлеў, тәртиплеў, жөнгө салыў; ~ рýночные цéны базардағы баҳаларды тәртипке салыў; 2. женлеў, жөнгө салыў, дүзетиў; ~ мотóр моторды женлеў.

РЕГУЛИРОВКА ж. разг. см. регулирование.

РЕГУЛИРОВОЧНЫЙ прил. ретлейтуын, тәртипке салатуын, женлейтуын; ~ винт ретлейтуын винт.

РЕГУЛИРОВЩИК м. регулировщик, тәртипке салыўшы, басқарышы.

РЕГУЛИРОВЩИЦА женск. от регулировщик.

РЕГУЛЫ мн. етеги келиў, үсти келиў.

РЕГУЛЯРНО нареч. регулярылы түрде, өз ўақтында, бир қолипте.

РЕГУЛЯРНОСТЬ ж. регулярылық, өз ўақтында болатуынылық, бир қолиплик; ~ движение поездоб поездлардың журиниц өз ўақтында болатуынылығы.

РЕГУЛЯРНЫЙ прил. 1. (правильный, равномерный) регулярылы, өз ўақтындағы, бир қолип; ~ое лечение бир қолиппил емлениў; 2. воен. регулярылы, тұрақты; ~ая армия тұрақты армия.

РЕГУЛЯТОР м. тех. регулятор, ретлеўши тетик; ~ тóка токты ретлеўши тетик.

РЕД қоспа сөзлердиң «редакциялық» деғен мәнисин аңлататуын биринши болеги, мыс.: **редотдёл** редакциялық белім.

РЕД қысқартылған қоспа сөзлердиң мәниси бойынша «редактор» сөзине сәйкес келетуын екинши болеги, мыс.: техрёд техникалық редактор.

РЕДАКТИРОВАНИЕ с. редакторлау; ~ книги китапты редакторлау.

РЕДАКТИРОВАТЬ 1. несов. что редакторлау; ~ статью мақаланы редакторлау; 2. несов. что (руководить изданием) редакторлық етиў, басқарыў; ~ газету газетага редакторлық етиў; 3. сов. и несов. (выразить, сформулировать) түснидириу.

РЕДАКТОР м. редактор; главный ~ бас редактор; ответственный ~ жуýаплы редактор; технический ~ техникалық редактор.

РЕДАКТОРСКИЙ прил. редакторлық; ~е обýзанности редакторлық миннетлер, редакторлық үзýйпалар.

РЕДАКТОРСТВО с. редакторлық.

РЕДАКЦИОННЫЙ прил. редакциялық; ~ая работа редакциялық жумыс; ~ый совет редакциялық совет.

РЕДАКЦИЯ ж. 1. (редактирование) редакторланыў; подвérгнуться ~и редакторланыў; 2. (руководство изданием) редакторлық етиў; под ~ей редакторлығы астында; учёбник под ~ей профессора Иванова профессор Ивановтың редакторлығы астындағы сабакты; 3. редакция; новая ~я повести повестиң жаңа редакциясы; 4. (коллектив редакторов) редакция (редакторлар коллективи); 5. (помещение) редакция, редакция жайы.

РЕДЕТЬ несов. 1. (становиться редким) сийреклеў, сийрексиў; лес ~ет тогай сийрекленип баратыр; 2. (уменьшаться в числе) кемиў, азайыў.

РЕДИС ж., **РЕДИСКА** ж. редиска.

РЕДКИЙ прил. 1. (не густой) сийрек ~ие волосы сийрек шаш; ~ий лес сийрек тогай; ~ие зубы сийрек тислер; 2. (не плотный) селдир; ~ая ткань селдир гезлеме; 3. сийрек келетуын қонақ; 4. (мало встречающийся) сийрек гезлесетуын; ~ий метал сийрек гезлесетуын металл; 5. (исключительный, выдающийся) сийрек ушырасатуын, сийрек гезлесетуын; ~ая красота сийрек ушырасатуын султұлылық; ~ое явление сийрек гезлесетуын күбылыс.

РЕДКО нареч. 1. (не густо) сийрек; деревья посажены ~ ағашлар сийрек егилген; 2. (не часто) сийрек, селдир, андан-санда; ~ встречаться анда-санда ушырасыў; ◇ ~, да метко погов. аз болса да, саз болсын.

РЕДКОЛЁСЬЕ с. селдир тогайлық.

РЕДКОЛЛЕГИЯ ж. (редакционная коллегия) редколлегия (редакциялық коллегия).

РЕДКОСТНЫЙ прил. см. редкий 4, 5.

РЕДКОСТЬ ж. 1. (редкое явление) сийреклик, сийрек ушыраўшылық; 2. (редкостная вещь) сийрек ушырайтуын зат; коллекция ~ей сийрек ушырайтуын затлардың жынысы; библиографическая ~ь сийрек ушырасатуын китап; ◇ на ~ь сийрек гезлесетуын, колга түспейтуын; погода стояла на ~е хорошая бундай жаңы ҳаўа райы сийрек болатуын еди.

РЕДУКТОР м. тех. редуктор (бир валдан екинши валға етпетуын ҳарекетті ретеп тұратуын механизм).

РЕДУКЦИОННЫЙ прил. редукциялық.

РЕДУКЦИЯ ж. редукция (1. хим. томынан тазаланыў; 2. биол. мүшелердин биреүнин жогалыўы; 3. лингв. сеслердин анық еситилмеў).

РЕДУТ м. воен. уст. редут, қорған.

РЕДУЦИРОВАННЫЙ 1. прич. от редуктировать; 2. прил. лингв. редукциялы.

РЕДУЦИРОВАТЬ сов. и несов. что редукциялау.

РЕДЬКА ж. түрпи; ◇ надоёл хуже горькой ~и погов. жүдэ бийзар ети,

РЕЕСТР м. реестр, дизим. рёже сравн. ст. от прил. редкий и нареч. редко.

РЕЖИМ м. 1. (государственный строй) күрьыс, дүзилис; ~ народной демократии халық демократиялық дүзилиси; 2. режим, кеде, қатыда, тәртип; правильный ~ пытания аўқатланыўдың дүрсі қадеси; ~ дни күн режими; больничный ~ больница тәртиби; ◇ ~ экономики үнемлеў тәртиби, үнемлеў қадеси.

РЕЖИССЁР м. режиссёр.

РЕЖИССЁРСКИЙ прил. режиссёрлық.

РЕЖИССУРА ж. 1. (деятельность режиссёра) режиссёрлық кәсип; 2. (руковод

ство постановкой) режиссёры, басылык; 3. собир. режиссёры.

режу, рёжешь и т. д. наст. вр. от резать.

РЕЖУЩИЙ 1. прил. от резать; 2. прил. кесетүүн, кескиш, тилгиш; ~ие инструменты кескиш инструментлер; 3. прил. (резкий, острый) еткір, ашип айыратуғын, шанышп айыратуғын; ~ая боль еткір айтыру.

РЕЗАК м. 1. (большой нож) пышак; 2. (рабочий на войне) қассап, саллақ.

РЕЗАНЫЙ прил. кесилген; ~ая бумаға кесилген қағаз; ◇ ~ая раңа кесилген жара.

РЕЗАТЬ несов. 1. что кесиү, туруа॑; ~хлеб на кесиү; ~металл металы кесиү; 2. кого (убивая) сойып, бауызла॑; елтириү; ~барана қойды сойып; ~кур тауықларды сойып; 3. что, по чему (вырезать) ойыу, нағыс салыу; ~по дёреву ағашты ойыу, ағашқа ойып жазыу; 4. кого-что, разг. (оперировав) кесиү; ~нарыйы ыслым жараны кесиү; 5. что (причинять боль) айыртыу, қамастырыу, шанышп айыртыу, шанышу; етиү (о ветре); юркий свет рёжет глаза күшли жақты көзди қамастырып баратыр; у меня рёжет в боку менин буйырим шанышп баратыр; 6. что, перен. жақпау, унаамау; её голос рёжет слух оның сести қулаққа жақпай баратыр; 7. кого-что, перен. разг. батыу, етиү; твой откáз прости рёжет меня сениң бас тартыуың маған жудә етип тур; ◇ ~правду в глаза ҳақыртатыкты ашық айттыу, ҳақыртатыкты көзине айттыу.

РЕЗАТЬСЯ несов. кесилиү, бөлинүү, ойылыу; металл хорошо рёжется металл жақсы кесиледи; 2. (о зубах) шығыу; у ребёнка рёжутся зубы баланың тиси шығып киятыр; ◇ ~в карты қызытын соқта ойнау.

РЕЗВИТЬСЯ несов. күлип ойнау, шадланыу, кеүйл көтериу; ойналау (о животных).

РЕЗВОСТЬ ж. 1. (живость) шаққанлык, тиришелик; ~ребёнка баланың шаққанлыкы; 2. перен. зйиреклик, еткірлик, алғырлык; ~ум ақылдың зйиреклиги; 3. спорт. (быстро в беге) жүйрлик, шапқырылыш.

РЕЗВЫЙ прил. 1. (живой, шаловливый) шоқ, шаққан, тирише; ~ребёнок шаққан бала, шоқ бала; 2. перен. зйирек, еткір, алғыр; ~ум зйирек ақыл; 3. спорт. (быстро в беге) жүйрлик, шапқыр, шапқыш; ~коңы жүйрік ат.

РЕЗЕДА же. резеда (гул есемлиги).

РЕЗЕКЦИЯ же. мед. резекция (денениң бир ағасын операция жолы менен кесип таслау).

РЕЗЕРВ м. 1. (источник) дерек; 2. (запас) резерв, запас, кор; ~ы производства ёндиристиң запаслары; иметь в ~е запаса сақлау; 3. воен. резерв; ~главного командования бас командованиениң резерви; 4. воен. резерв (армия қатарында жеке резерв миниетин еткен, бирақ керек ұқытында шақырылыға тийисли жеке резервлер составы); ◇ трудовые ~ы мийнет резервleri (жасында квалификациялы рабочий-лардың қонигелегиңин үйренишши жаслар).

РЕЗЕРВАЦИЯ же. 1. қор дүзиү, аўыстырып алым қойыу, запасқа қалдырыу; 2. резервация (Арқа Америкада, Түсілк Африкада ҳам Австралияда елдің түпкілекли қалыңын зорлат қонысландыратуғын жерлер).

РЕЗЕРВИРОВАТЬ сов. и несов. что резервлеу, сақлау (запаса).

РЕЗЕРВИСТ м. воен. резервист (резервеги жеке хызметкер).

РЕЗЕРВНЫЙ прил. 1. (находящийся в запасе) резервтеги, резервли, сақлаулы, сақлаудағы; ~ий капитал эк. сақлаулы капитал; ~ий фонд эк. сақлаулы фонд; 2. воен. (находящийся в резерве) резерв..., резервеги; ~е войскá резервтеги жеке резервлер.

РЕЗЕРВУАР м. резервуар (сүйкі заттар, газлар сақланатуғын ыдас).

РЕЗЁЦ м. 1. (инструмент) кескиш; токарный ~ токарлық кескиш; ~ скульптора скульптордың кескиши; 2. (передний зуб) гүрек тис.

РЕЗИДЕНТ м. резидент (1. дипломатиялық үзекил; 2. бир мамлекетте тұрақты жасайтуғын екінши бир елдің адамы; 3. шет ел разведбасының бир мамлекеттеги жасасының үзекили).

РЕЗИДЕНЦИЯ же. резиденция (хукиметтің яки мәмлекет басындарының тұратуғын орны).

РЕЗИННА же. резина; изделия из ~ы резинадан исленген заттар.

РЕЗИНКА же. 1. резинка, өширгиши; чернильная ~ сия өширгиши; 2. (тесьма) резинкалы таспа, резинкалы бау.

РЕЗИНОВЫЙ прил. резина, резиналы, резинадан исленген; ~мяч резина топ.

РЕЗКИЙ прил. 1. еткір, қатты; ~ий ветер еткір самал; ~ий холод қатты сүйүк; ~ая боль қатты айырыу; 2. жағымсыз, еткір, ашип, күңли; ~ий свет күшли жақты; ~ий зápах жағымсыз ийис; ~ие зvuki жағымсыз сеслер; 3. (резко очерченный) анық; ~ие черты лицá анық бет келбети; 4. (внезапный) тезден, бирден, тосаттан; ~ое повышение цен бағаның бирден артып кетінүү; ~ое изменение температуры температураниң бирден өзгерүү; 5. (грубый, дерзкий) турпай; ~ий тон турпай даўыс; ~ое письмо турпай хат; 6. (суровый) тик, қатты, бет жүзине қарамай, еткір; подвёрнуту ~ой критике қатты критикага алыу, қатты критикалау; ◇ ~ие движение шаққан ҳарекетлер.

РЕЗКО нареч. 1. (внезапно) тезден, бирден, тосаттан; погода ~ изменялась ҳауа бирден өзгерди; 2. қатты, жағымсыз, келинисиз; его голос произвучал ~ оның сести қатты шыкты; 3. (грубо, дерзко) турпай; он ~ отвётил ол турпай жууап берди.

РЕЗКОСТЬ же. 1. (чёткость) анықлык, ашиқлык; 2. турпайлык; ~ье отвёта жууаптың турпайлығы; 3. (грубо слово, выражение) турпай сез, қопал сез, жағымсыз сез; наговорить ~ей жағымсыз сезлер айттыу, турпай сезлер айттыу.

РЕЗНОЙ прил. ойып жасалған, ойып салынған; ~узбр ойып жасалған нағыс, ойып салынған нағыс.

РЕЗНЯ ж. қырғын қан төгиспе.

РЕЗОЛЮЦИЯ ж. 1. (решение) резолюция, қарап; принять ~ю резолюция қабыл етиў, қарап қабыл етиў; вынести ~ю қарап шығарыў; 2. (распоряжение) резолюция; наложить ~ю резолюция қойыў.

РЕЗОН м. разг. дәлил, тийкар, мәни; в этом есть свой ~ буның өз мәниси бар.

РЕЗОНАНС м. 1. (хорошая слышимость) жақсы еситилиў, анық еситилиў; в этом зале хороший ~ был залда дауыс жақсы еситилиди; 2. перен. жаңғырық, жаңғырып таралыў; эта история получила неожиданный ~ был ўақының тарихы күтпеген жерден жаңғырып таралды.

РЕЗОНЁР м. насыйчатышы.

РЕЗОНОЕРСТВО с. насыйчат бериүшилик, насыйчатлылық.

РЕЗОННЫЙ прил. разг. орынлы, женли, парасатлы, дәлилли, тийкарлы; ~ый ответ тийкарлы жууап; ~ое замечание орынлы ескертий.

РЕЗУЛЬТАТ м. 1. (итог) жуу мақ, нәтижие; он был доволен ~ами переговоров сейлесиўлердин жуу мақларына оның кеүли толды; ~ы конкурса конкурстың нәтийжелери; опыт дал положительный ~ төжирибей пайдалы нәтижие берди; 2. спорт. нәтижие; ~ матча матч нәтижеси; ♀ в ~е 1) (в итоге) нәтийжеде, акырында; 2) (вследствие) нәтийжесинде, себебинен, салдарынан.

РЕЗЧИК м. 1. (мастер по резьбе) ойып нағыс салышы; 2. (рабочий) кеснүші.

РЕЗЧИЦА женск. от резчик 2.

РЕЗ ж. шашыў, иле, шашып аүырыў, түйиншиклеп аүырыў; ~ в животе иштиң шашып аүырыў; ~ в глазах кездин түйиншиклеп аүырыў.

РЕЗЬБА ж. 1. ойыў, нағыс салыў; художественная ~ ойып салынган көркемли нағыс; 2. (вырезанный узор) ойыў, ойма нағыс; красивая ~ сулыў ойма нағыс; 3. тех. (винтовая нарезка) бурандалы ойма.

РЕЗЮМЕ с. нескл. резюме, қысқаша жуу мақ, тийкарлы мәниси.

РЕЙД I м. мор. рейд (портка жақын жердеги кеме тоңтатытуын жер); внешний ~ сыртык рейд.

РЕЙД II м. 1. воен. рейд (душманның тынына атты аскерлердин ямаса партизанлардың кирип барыўы); 2. рейд, тексериў жүргизиў; комсомольский ~ комсомол рейди.

РЕЙДОВНЫЙ I прил. рейдлик, рейдте; ~ая стойнка рейдте турыў орны.

РЕЙДОВНЫЙ II прил. рейд, тексериў жүргизетуын; ~ая комсомольская бригада тексериў жүргизетуын комсомоллык бригада.

РЕЙКА ж. рейка (1. қырланып жонылған узын таҳта; 2. геод. жердин пәсли-блентин анықтайды ушин қолланылатуын аспап).

РЕЙС м. рейс, қатнаў, еки аралықтағы жол; обратный ~ кайтыў рейси.

РЕЙСОВЫЙ прил. рейсли, туралы қатнаш турған; ~й самолёт туралы қатнайтуын самолёт.

РЕЙСФЕДЕР м. рейсфедер (1. түшпен сизүү ушын қолланылатуын қәлем; 2. қәлемниң ушына кийдиретуын темир). **РЕЙСШИНА** ж. рейсшина (улкен сизүүші).

РЕЙТУЗЫ только мн. рейтуза.

РЕЙХСТАГ м. рейхстаг (Германия парламенти ҳам оның мәжисиес жайы).

РЕКЛАМА ж. 1. дәръя, өзек; вверх по ~е дәръяның өрине қарай; вниз по ~е дәръяның ығына қарай; 2. перен. (огромное количество) сел, көл; рёки слёз көз жастың көл болыўы; рёки кробыи сел-сел қан; 3. в знач. нареч. рекой дәръядай, дәръя болып; слёзы льются ~ой көз жасы дәръя болып акты.

РЕКВИЕМ м. реквием (1. католик дининде жаназа оқыў; 2. қайылы музыкалық шыгарма).

РЕКВИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что реквизиция етиў, мәжбүрий алыш.

РЕКВИЗИТ м. реквизит (1. театр ойындарында пайдаланылатуын белгилі бир дайирдик жарсө қаралары; 2. туристлик ис жүргизиўди талап ететуын тийкарлы фактлар).

РЕКВИЗИЦИЯ ж. реквизиция, мәжбүрий алышылық (мәмлекет пайдастына).

РЕКЛАМА ж. реклама, дағаза; театральная ~ театр рекламасы; световая ~ свет жағып исленген реклама.

РЕКЛАМАЦИЯ ж. ком. рекламация (санасы тәмен товардан көргөн зиянды отеуди талап етий); заявить ~ю рекламация дағазалау.

РЕКЛАМИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что 1. рекламилау, дағазалау, жарыялау; 2. (чрезмерно расхваливать) аса мақтау, оғада мақтау.

РЕКЛАМНЫЙ прил. реклама..., дағаза..., дағазалайтуын, жарыялайтуын; ~ отдеял дағаза белими; ~ плакат реклама плакаты.

РЕКОГНОСЦИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. воен. (произвести разведку) барлау, бақлау, байқау; ~ расположение противника душманның ескери орналасқан жерди бақлау; 2. геод. (предварительно обследовать) алдын ала тексерип көриў, тексерип билиў.

РЕКОГНОСЦИРОВКА ж. 1. воен. (разведка) барлап көриў, бақлау, байқау; 2. геод. (предварительное обследование) алдын ала тексерип көриў, тексерип билиў.

РЕКОГНОСЦИРОВОЧНЫЙ прил. 1. воен. барлап көрилген, бақланған, байқастырылған; 2. геод. алдын ала тексерилип көрилген, тексерилип биллинген.

РЕКОМЕНДАТЕЛЬНЫЙ прил. рекомендациялық, усынылатуын, минезлеме берилген, баҳа берилген; ~ое письмо минезлеме берилген хат.

РЕКОМЕНДАЦИЯ ж. 1. (действие) рекомендация етиў, рекомендация бериў, усыныў, минезлеме бериў; 2. (отзыв) рекомендация, баҳа, минезлеме; дать ~ю рекомендация бериў; он получил хороший ~ю ол жақсы минезлеме алды; 3. (совет, пожелание) кеңес, мәсләхәт, тилем.

РЕКОМЕНДОВАТЬ сов. и несов. 1. кого-что рекомендация бериү, усыныү, баҳа бериү; ~овать опытного работника тәжирбели хызметкерди усыныү; 2. что (советовать) маслахат берүү, кенес берүү, кенесиү; ~ую вам прочесть эту книгу сизге усы китапты оқып шыгыўта кенес беремен.

РЕКОМЕНДОВАТЬСЯ сов. и несов. (при знакомстве) өзин таныстырыү, танысыуға өзин усыныү.

РЕКОНСТРУЙРОВАТЬ сов. и несов. что реконструкциялаү, реконструкция етиү, кайта құрыў.

РЕКОНСТРУЙРОВАТЬСЯ сов. и несов. реконструкцияланыү, реконструкция етилиү, кайта құрылыў.

РЕКОНСТРУКТИВНЫЙ прил. реконструкция..., қайтадан дүзүнү..., қайта құрыў...; ~ период қайтадан дүзиү дәүири.

РЕКОНСТРУКЦИЯ ж. реконструкция, кайта құрыў, қайтадан дүзиү; ~ заводы заводты қайтадан құрыў.

РЕКОРД м. 1. спорт. рекорд; мировой ~ дүнья жүзлик рекорд; установить ~ рекорд койыў; побить ~ рекорды ийелеў; 2. (высший показатель) ең жоқарғы көрсеткиш; ~ добычың үглі көмір қазып шығарыуда ең жоқарғы көрсеткиш.

РЕКОРДИСТ м. (о домашнем животном) рекордист, артық сапалы мал.

РЕКОРДИСТКА женск. от рекордист; корова-~ сүтти ең көп беретуын сыйыр.

РЕКОРДНЫЙ прил. 1. спорт. рекорд..., рекордлы, рекордлық; ~ые достижения рекордлы жетискенликлер; 2. (наибольший, наивысший) рекордлық, ең жоқарғы көрсеткиш; ~ые цифры рекордлық цифrlар; ~ая скрость полёта тез ушыудың ең жоқарғы көрсеткиши.

РЕКОРДСМЕН м. спорт. рекордсмен.

РЕКОРДСМЕНКА женск. от рекордсмен.

РЕКРУТ м. уст. рекрут (патшалық Россияда — армия қатарына жаңадан алынган солдат).

РЕКРУТИРОВАТЬ сов. и несов. кого, уст. рекруттықка алыш.

РЕКРУТСКИЙ прил. уст. рекрут... рекруттық; ~ наббрекруттыққа адам алыш.

РЕКРУТСТВО с., **РЕКРУТЧИНА** ж. уст. рекруттық хызмет, рекруттықка бериүшилик.

РЕКТИФИКАТ м. ректификат (тазаланган спирт).

РЕКТИФИКАЦИЯ ж. ректификациялаү, араласпалардан тазартыү; ~ спирта спирти араласпалардан тазартыү.

РЕКТИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что ректификациялаү, араласпалардан тазартыү; ~ спирт спирти араласпалардан тазартыү.

РЕКТОР м. ректор; ~ университетта ректоры.

РЕКТОРАТ м. ректорат (ректордың басылығындағы университеттің административлик оқығаши басқармасы ҳәм усы басқарманың жайы).

РЕКТОРСКИЙ прил. ректор..., ректорлық.

РЕКТОРСТВО с. ректорлық, ректорлық уязыпа.

РЕЛЕ с. нескл. реле (электр тогиг мөлшерленген мүндарда жиберип түрүү үкүбы бар автомат эсбал).

РЕЛЕЙНЫЙ прил. релели, релелик.

РЕЛИГИОЗНОСТЬ ж. диншиллик.

РЕЛИГИОЗНЫЙ прил. 1. (верующий в бога) диншил, динге берилген, динге исенетуын; 2. диний; ~е предрассудки диний қате түснинклер.

РЕЛИГИЯ ж. дин.

РЕЛИКВИЯ ж. 1. (предмет религиозного поклонения) диний қасиетли зат, диний қасиети бар зат; 2. (предмет почитания) көдирли, айрықша хүрмәтлейтуын; семейная ~ үй-ициниң айрықша хүрмәтлейтуын парсеси.

РЕЛЬЕФ ж. 1. геогр. рельеф (жер бетиниң құрылышы); горный ~ местности таулы жерлердин рельефи; 2. (выпуклое изображение) рельеф, денли көринис.

РЕЛЬЕФНО нареч. 1. (выпукло) дөңли, ойлы-балентли; 2. перен. (чётко, выразительно) анық, ашық.

РЕЛЬЕФНОСТЬ ж. 1. (выпуклость) дөңлик, ойлы-балентлилек; 2. перен. (чёткость, выразительность) анықлық, ашықлық.

РЕЛЬЕФНЫЙ прил. 1. (выпуклый) рельефли, дөңли, ойлы-қырлы; ~е бұквы байдырып турған қарнаптер; 2. перен. (чёткий, выразительный) анық, ашық.

РЕЛЬС м. рельс; железнодорожные рельсы темир жол рельслери; ◇ поставить на рельсы чего-л. жөнгө салыу, иске косыу.

РЕЛЬСОВЫЙ прил. рельсли; ~ путь рельсли жол.

РЕЛЬСОПРОКАТНЫЙ прил. рельс испеп шыгаратуын; ~ стан рельс испеп шыға ратуын стан.

РЕЛЯТИВИЗМ м. филос. релятивизм (объективлик дүньяны билүй теориясын даты идеалистик бағдар).

РЕЛЯТИВИСТ м. филос. релятивист (релятивизмниң таредары).

РЕЛЯТИВИСТСКИЙ прил. филос. релятивистлик, релятивизмлик.

РЕМАРКА ж. 1. (пометка, замечание) белги, ескерткіүү; 2. (пояснение) ремарка (автордың пьеса текстине берген түснидириүү).

РЕМЕННЫЙ прил. қайыс; қайыстан испенген; ~ кнут қайыс қамшы.

РЕМЕНЬ м. в разн. знач. қайыс; поясной ~ белбөй қайыс; передаточный ~ тех айланылышы қайыс.

РЕМЕСЛЕННИК м. 1. өнермент, қол өнерши; мөлкій ~ майды өнермент; 2. перен. хужалызы исплейтуын адам, берилмел ислейтуын адам; 3. разг. (ученик ремесленного училища) ремесленник (өнер-кәсеп училищесинң оқынышсы).

РЕМЕСЛЕННИЦА женск. от ремесленник.

РЕМЕСЛЕННИЙ прил. 1. (связанный с ремеслом) өнермент, өнерментлик, өнерментшилек; 2. перен. (без творческой

инициативы) хұждансыз ислеңген, берилмей исленген; \diamond ~ое училище өнер-кәсип училищесі.

РЕМЕСЛО с. өнер, қол өнери, көр, кәсип; сапожное ~ етиклики кәсиби; слесарное ~ темиршилики өнер.

РЕМИЛИТАРИЗАЦИЯ ж. ремилитаризациялыстырыш, қайта қуалланыу.

РЕМИЛИТАРИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что ремилитаризациялау, қайта қуалланыру.

РЕМИЛИТАРИЗОВАТЬ сов. и несов. см. ремилитаризировать.

РЕМОНТ I м. (починка, исправление) ремонт, ремонтлау, жамау, онлау; ~ домов жайды ремонтлау; ~ обувь аяқ кийимлерди жамау; ~ железнодорожных путей темир жолларды ремонтлау; капитальный ~ капиталлық ремонты; текущий ~ жаңыл ремонт.

РЕМОНТ II м. 1. воен. ремонт, ремонтлау, майрылган атлардың орнын толтырыш; 2. с.-х. (пополнение стада) кебейтиү, толтырыш (жас төмөрдөрдүн үзүлүксиз жетистирий менен падыны толықтырыш).

РЕМОНТИРОВАНИЕ I с. см. ремонт I.

РЕМОНТИРОВАНИЕ II с. см. ремонт II I.

РЕМОНТИРОВАТЬ I сов. и несов. что ремонтлау, ремонт етиү, жамау, онлау; ~ квартиру квартираны ремонтлау.

РЕМОНТИРОВАТЬ II сов. и несов. кого-что воен. (пополнить лошадьми) ремонтлау, майрылган атлардың орнын толтырыш.

РЕМОНТНИК м. ремонтчи, ремонтлаушы.

РЕМОНТНЫЙ I прил. ремонт..., ремонтлатуғын; ~е мастерские ремонтлатуғын мастерскойлар; ~е работы ремонт ислери.

РЕМОНТНЫЙ II прил. 1. воен. ремонт..., майрылган атлардың орнын толтыратуғын, ат сатып алатуғын; ~ая комиссия ат сатып алатуғын комиссия; 2. с.-х. (даюштый прислед) қозылайтуғын, бузалайтуғын.

РЕНЕГАТ м. ренегат, азғын, сатылған.

РЕНЕГАТКА женск. от ренегат.

РЕНЕГАТСКИЙ прил. ренегатлық, азғын, сатылған.

РЕНЕГАТСТВО с. ренегатлылық, азғынлық, сатылғанлық.

РЕНЕССАНС м. ист. Ренессанс, Ояның даёури (XV — XVI ғасирлерде Батыс Европада илим ҳам искуствоның қайта рајаажланып дағури).

РЕНТА ж. эк. реита (капиталдан, мұлжынан, жерден түстегуын кирис, өсім); земельная ~ жер рентасы.

РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ ж. эк. рентабельлилік, пайдалылық, пайда келтириүшилик; ~ производства өндустрияци пайда келтириүшилиги.

РЕНТАБЕЛЬНЫЙ прил. эк. рентабельли, пайда келтириүши; ~ое предприятие рентабельли көрхана.

РЕНТГЕН м. 1. см. рентгенов; 2. (превечивание) рентген нурларынан откерүү; сделать ~ рентген нурларын түсирүү; 3. (аппарат) рентген аппараты.

РЕНТГЕНОВ прил.: ~ы лучи рентген нурлары.

РЕНТГЕНОВСКИЙ прил. рентген... рентгенде түсирилген; ~ снимок рентгенде түсирилген сүүрет; ~ кабинет рентген кабинети.

РЕНТГЕНОГРАММА ж. мед. рентгенограмма (рентген нурлары арқалы түсирилген сүүрет).

РЕНТГЕНОГРАФИЯ ж. мед. рентгенография (шаки құрылышты рентген нурлары арқалы сүүретке түсириш).

РЕНТГЕНОЛОГИЯ м. рентгенолог (рентгенология бойынша қынғырау врача).

РЕНТГЕНОЛОГИЯ ж. мед. рентгенология (рентген нурлары ҳам оны қолланып түралы илим).

РЕНТГЕНОСКОПИЯ ж. мед. рентгеноскопиялау (рентген нұрына түсирип көрпилиш); ~ грудной клетки көкірек клеткасын рентгеноскопиялау.

РЕНТГЕНОТЕРАПИЯ ж. мед. рентгентерапия (рентген нұры менен емлеү).

РЕНТНЫЙ прил. эк. рента..., рентала.

РЕОРГАНИЗАТОР м. реорганизатор, қайта шөлкемлестириүши, қайта дүзиүши.

РЕОРГАНИЗАЦИОННЫЙ прил. реорганизациялау..., қайта шөлкемлестириү..., қайта дүзиү...; ~ период қайта шөлкемлестириү дәүири.

РЕОРГАНИЗАЦИЯ ж. реорганизация, қайта шөлкемлестириү, қайта дүзиү; ~ производства өндустристи қайта шөлкемлестириү.

РЕОРГАНИЗОВАТЬ сов. и несов. что реорганизациялау, қайта шөлкемлестириү, қайта дүзиү.

РЕОРГАНИЗОВАТЬСЯ сов. и несов. реорганизацияланыу, қайта шөлкемлестирилиш, қайта дүзиү.

РЕОСТАТ м. физ. реостат (төктың күшин ҳам оның етап түрүйин реттелеүши себеп).

РЕПАРА ж. шалгам; \diamond дешёвле пареной ~ы ногов, арзан, ийт муты; проще пареной ~ы ногов, асат, онай.

РЕПАРАЦИИ мн. (ед. репарация ж.) полит. репарациилар (жесиглек елдің жесиген елге үріс зиянның түрдел ямаса болып-бөлгөт төлеү келисими).

РЕПАРАЦИОННЫЙ прил. полит. репарация..., репарациялық; ~е платежи репарациялық төлеүлер.

РЕПАТРИАНТ м. полит. репатриант (репатриациялық шарт бойынша елине қайтышы адам).

РЕПАТРИАНТКА женск. от репатриант.

РЕПАТРИАЦИЯ ж. полит. репатриация (эмигрантлардың, аскерий түткүндағылардың өз үтаптана қайтышы).

РЕПАТРИИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что репатриациялау, репатриация етиү.

РЕПАТРИИРОВАТЬСЯ сов. и несов. репатриацияланыу, репатриация етилиш.

РЕПЕЙ, **РЕПЕЙНИК** м. бот. ошаган.

РЕПЕЙНЫЙ прил. ошаган, ошаганлы; ~ое мәслю ошаган майы.

РЕПЕРТУАР м. репертуар (1. театра қойылатуын пъесалар; 2. артистлердин

ойнайтуғын рольлери, атқаратуғын музикалық шығармалар).

РЕПЕТИРОВАТЬ несов. 1. что и без доп. репетиция жасау, репетиция етиү; ~ пыёсу пысасы репетиция етиү; 2. кого көмек беріү, шыныктырыу; ~ ученика оқыушыны шыныктырыү.

РЕПЕТИТОР м. репетитор (улгерге алмайтуғын оғышыла сабак үйрететуғын жугалым).

РЕПЕТИТОРСКИЙ прил. репетиторлық; репетиторлайтуғын.

РЕПЕТИТОРСТВО с. репетиторшылық.

РЕПЕТИЦИЯ ж. репетиция (пъеса қойыға таярланыў); генеральная ~ бас репетиция.

РЕПИЦА ж. анат. зигирик.

РЕПЛИКА ж. 1. қағытпа сез, сез қосыу; ~и с мест отырған жерлеринен қағытпа сеззер айттылыў; 2. театр. реплика.

РЕПОРТАЖ м. репортаж (1. күнделик-ли түрмис әуакыяларынан мағлұматтар дүзүй; 2. радио ямаса газета хабарлары).

РЕПОРТЕР м. репортёр.

РЕПОРТЕРСКИЙ прил. репортёр...; репортёрлық.

РЕПРЕССИВНЫЙ прил. жазалайтуғын, жазалау...; ~е мәры жазалау шаралары.

РЕПРЕССИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что жазалау, жазага тартыу.

РЕПРЕССИЯ ж. жаза, жазалау шаралары.

РЕПРОДҮКТОР м. репродуктор.

РЕПРОДҮКЦИЯ ж. 1. репродукция (суýретлерди полиграфиялық ямаса фотография усыны менен түсіріп көбейтій); 2. иск. (картина, рисунок) репродукция, көширме сүрөт.

РЕПС м. репс (гезлеме).

РЕПСОВЫЙ прил. репс...; репстен испенген; репс пеңен қапланған.

РЕПТИЛИЯ ж. зооа. рептилия (жер баýыраңышы жәндик).

РЕПУТАЦИЯ ж. атақ, аброй; незапятненная ~ я дақ туспеген аброй; пользоваться хорошей ~ей жақсы абройга и болыу, абройлы болыу; пользоваться дурной ~ей жаман атлы болыу.

РЕПЧАТЫЙ прил. шалғам тәризли; ~ луқ шалғам тәризли пияз.

РЕСКРИПТ м. уст. ре скрипт (патшаның өз қол астындағыларға алғыс айттып, сыйлық беретуғынын билдирип жиберген хаты).

РЕСНИЦЫ мн. (ед. ресница ж.) кирпичклер; длиниые ~ узын кирпичлер.

РЕСНИЧКИ мн. (ед. ресничка ж.) 1. уменьш. от ресницы; 2. биол. кирпичке (хайуанлардың ҳам всимликлердиң клетка-харылдағы жицишке сабак сыйқылты түклер).

РЕСНИЧНЫЙ прил. 1. кирпички; ~ мұскул анат. кирпик мускулы; 2. биол. кирпичке.

РЕСПЕКТАБЕЛЬНЫЙ прил. салдамлы; ~ вид салдамлы түр.

РЕСПИРАТОР м. респиратор (дем алыў органларын, көзді үйлес газдан ҳам шаңнан қорғайтуғын құрал).

РЕСПУБЛИКА ж. республика; союзная ~ союзлық республика; автономная ~ автономиялық республика.

РЕСПУБЛИКАНЕЦ ж. полит. республикашы (1. республика дүзүйдің тарепдары; 2. буржуазиялық республикалық партияның ағасы).

РЕСПУБЛИКАНКА женск. от республиканец.

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ прил. республиканлық.

РЕССОРА ж. рессора, серпье (арбалың, машинаның, вагонның).

РЕССОРНЫЙ прил. рессора..., рессорлы, серпели; ~ экипаж рессоралы экипаж.

РЕСТАВРАТОР м. 1. иск. реставратор (әйелемги естелеклерди ҳәм көркем внер шыгармаларын бурынғы қалпине көлтириүши қынғас); художник-~ реставратор сүүретши; 2. полит. реставратор (құлатыланған ески сиясий құрылыштың қайта тиклеүге нийетлениңшилдердин тарепдары).

РЕСТАВРАТОРСКИЙ прил. полит. реставратор..., реставраторлық.

РЕСТАВРАЦИОННЫЙ прил. иск. реставрациялайтуғын; ~е мастерские реставрациялайтуғын мастерскойлар.

РЕСТАВРАЦИЯ ж. 1. иск. реставрация, бурынғы қалпине көлтириүшилек; 2. полит. реставрация (құлатылан бурынғы сиясий құрылыштың қайта тиклеү).

РЕСТАВРИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. иск. реставрациялау, бурынғы қалпине көлтириү; ~ картыну сүүретти бурынғы қалпине көлтириү; 2. (починить) курау, жамау, ондау; 3. полит. реставрациялау.

РЕСТОРАН м. ресторан.

РЕСУРС м. 1. мн. ресурсы ресурслар, хор, байлық; неистощимые ~ы нашей страны бизнәс елимиздин таусылмас ресурслары; 2. (средство) мүмкіншілік; последний ~ соңғы мүмкіншілік.

РЕТИВО нареч. илта менен, жигер менен, иждаат пенен.

РЕТИВЫЙ прил. 1. (усердный, старательный) ишталы, жигерли, иждаатлы; ~ работник жигерли хызметкер; 2. (резвый, горячий) шаққан, ойнақшыган; ~ конь ойнақшыған ат.

РЕТИНА ж. анат. ретина (көздин үшки көзгөлек қабығы).

РЕТИРОВАТЬСЯ сов. и несов. разг. билиней кетин қалыу.

РЕТОРТА ж. тех., хим. реторта (сүйк затлардың қайнатып ажырататуғын ыдыс).

РЕТРАНСЛЯРОВАТЬ сов. и несов. что, радио ретрансляция етиў.

РЕТРАНСЛЯЦИОННЫЙ прил. радио ретрансляциялайтуғын, ретрансляция ететуғын; ~ая радиостанция ретрансляциялайтуғын радиостанция.

РЕТРАНСЛЯЦИЯ ж. радио ретрансляция.

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ прил. ретроспективлы, откенди қозғайтуғын, откенге көз жиберетуғын, откенди ғәп ететуғын; ~ взгляд откенди ғәп ететуғын көз қарас.

РЕТУШЕР м. ретушёр (ретушлау бойынша қынғас).

РЕТУШИРОВАНИЕ с. ретушлау, өң беріү, өң берип дүзетиү.

РЕТУШИРОВАТЬ сов. и несов. что ретушлау, өң беріү, өң берип дүзетиү.

РЕТУШЬ ж. ретушь (*сүйретлери*, фотографияларды тушь пенен өң берип дүзетиү).

РЕФЕРАТ м. реферат (1. мазмұны қысқаша баянлама; 2. бир тема бойынша доклад).

РЕФЕРАТИВНЫЙ прил. рефератлық; ~ журнал рефератлық журнал.

РЕФЕРЕНДУМ м. полит. референдум (пұтқыл халықтың сорғы).

РЕФЕРЕНТ м. референт (1. реферат сыйытуын адам; 2. белгилі мәселелер жөнінде консультант).

РЕФЕРИРОВАТЬ сов. и несов. что и без доп. реферат ислеу.

РЕФЛЕКС м. физиол. рефлекс (хайұан организмінің сыртқы тасирге реакциясы); безусловный ~ шартсыз рефлекс; условный ~ шартты рефлекс.

РЕФЛЕКСИЙНЫЙ прил. рефлексивный.

РЕФЛЕКСИЯ ж. рефлексия (өз ойларын, бастап көширгендегін елесяттейі).

РЕФЛЕКТИВНЫЙ прил. рефлексивлик, аңсыз, санаңыз; ~ое движение рефлексивлик хәрекет, аңсыз хәрекет.

РЕФЛЕКТОР м. 1. (отражатель) рефлектор; лампа с ~ом рефлекторлы айна; 2. (обогревательный прибор) рефлектор; 3. астр. (телескоп) рефлектор.

РЕФЛЕКТОРНЫЙ прил. рефлектор..., рефлекси.

РЕФЛЕКТОРНЫЙ прил. физиол. рефлекторлы.

РЕФОРМА ж. реформа; дөнежная ~а ақша реформасы; произвести ~у реформа еткериү.

РЕФОРМАТОР м. реформатор (өзгертип қайта күрүші).

РЕФОРМАТОРСКИЙ прил. реформаторлы.

РЕФОРМАЦИЙНЫЙ прил. 1. ист. реформациялық; ~ие войны реформациялық урыслар; 2. рел. (протестантский) реформациялық, протестантлық; ~ая церковь реформациялық ширкеү, протестантлық ширкеү.

РЕФОРМАЦИЯ ж. ист. реформация (XVI ғасырде Батыс Еуропада феодализмге қарсы, сонынан католик ширкеүине қарсы диний ғұреспе айланған қозғалыс).

РЕФОРМИЗМ м. полит. реформизм (рабочийлар ҳәрекетиндеги марксизмге қарсы ағым).

РЕФОРМИРОВАТЬ сов. и несов. что реформалау, реформа жүргизиү, өзгертиү.

РЕФОРМИРОВАТЬСЯ сов. и несов. реформаланыу, реформа жүргизилү, өзгерилиү.

РЕФОРМИСТ м. полит. реформист (реформизмниң тарепдары).

РЕФРИЖЕРАТОР м. рефрижератор (1. тоналатышы машинаниң белгісі; 2. тез бузилатуын азық-ағұматларды тасыға арналған кеме, вагон ҳәм т. б.).

РЕФРИЖЕРАТОРНЫЙ прил. рефрижераторлы, рефрижераторлайтын; ~ая утапбека рефрижераторлайтын үскене.

РЕХНУТЬСЯ сов. прост. ақылдан адастыу, естен айырылыу.

РЕЦЕНЗЕНТ м. рецензент, рецензия жазыушы, рецензия берүүши.

РЕЦЕНЗИРОВАНИЕ с. рецензиялау, рецензия жазыү, рецензия берүү.

РЕЦЕНЗИРОВАТЬ несов. что рецензиялау, рецензия жазыү, рецензия берүү; ~ книгүү китапты рецензиялау.

РЕЦЕНЗИЯ ж. рецензия (жазылған мийнетке берилген баға).

РЕЦЕНТ м. 1. рецепт (дәрі алый ушын жазылған қағаз); получить лекарство по ~у рецепт бойынча дәрі алый; 2. (способ приготовления чего-л.) рецепт (бир нарсени таярады ушын корсетпе); ~ действовать по готовому ~у биреудиң жолы менен хәрекет етиү.

РЕЦЕНТУРА ж. рецептура (дәрі-дермақ таярайтын қағыдаларының жазынтысы).

РЕЦЕДИВ м. 1. (повторное проявление чего-л.) рецидив (белгили бир ҳәрекеттің тақрарланыуы); 2. мед. қайталау; ~ болезни кеселдиң қайталауы; 3. юр. жинаяттың қайталауы.

РЕЦИДИВИСТ м. рецидивист (жинаяттың ҳәрекетті қайталаушы адам); вор-~ рецидивист-уры.

РЕЦИДИВИСТКА женск. от рецидивист.

РЕЧЕВОЙ прил. сөйлеү..., сөйлейтуын; ~ аппарат сөйлеү аппараты.

РЕЧИТАТИВ м. муз. речитатив (қосыктың сезенен намага үқсатып айттың формасы, бул опера да қолланылады).

РЕЧКА ж. кишкане даръя, даръяша; өзек, өзекше.

РЕЧНИК м. даръяши (даръя транспорттың хызметкери).

РЕЧНОЙ прил. даръя..., даръяның ~ая вода даръя сууы; ~ое судоходство даръядагы кеме қатнасы.

РЕЧЬ ж. 1. (способность говорить) сөйлеү; органы речи сөйлеү органлары дар речи 1) сөйлеүге үкүлүлік, сезге шеберлик; 2) (красноречие) дилүарлық, шешенилик; развитие речи сөйлеү тили өсириү; 2. (язык) тил, сез; ~ ребёнка балалыңын тили; устная ~ сөйлеүти; владеть речью тил билиү; 3. (публичное выступление) сез; ~ адвоката адвокаттың сези; произнести ~ сез сөйлеү; 4. (слов, разговор, беседа) гүрриц, гәп, сез; завести ~ о чём-л. бир нарсес ҳаққында гүрриц баслау; об этом не может быть и речи был ҳаққында гәп болыу да мүмкін емес; об этом не было и речи был ҳаққында сез де болмады; ~ части речи грам. сез шашқаплары; көсвенная ~ грам. өзлестрилген гәп; прямая ~ грам. туұра гәп.

РЕШАТЬ несов. см. решить.

РЕШАТЬСЯ несов. см. решиться.

РЕШАЮЩИЙ 1. прич. от решать; 2. прил. (главный, основной) баслы, өхимийетли, шешүүши, тийкарғы; ~ий блөс шешүүши дауыс; ~е условие шешүүши шер.

РЕШЕНИЕ с. 1. (*действие*) шешиү, шыгарыў; ~е задачи меселени шешиү; 2. (*отметка к задаче*) мәселениң жуабы; 3. (*постановление*) қарар; ~е суда судтың қарары; по ~ю общего собрания улы́ма жыйналыстың қарары бойынша; вынести ~е қарар шыгарыў; 4. (*заключение, вывод*) натийже, жуумак; прийті к ~ю жуумака келий.

РЕШЕННЫЙ 1. *прич.* от решить; 2. *прил.* шешилген, жуумакланған, натийже шыгарылған; это вопрос ~ый бул шешилген моселе.

РЕШЁТКА ж. 1. тор; желёная ~а темир тор; 2. (*часть топки*) темир шилтер; ♂ за ~ой (*сидеть, оказаться*) тюрьмеге тусиў.

РЕШЕТО с. (*мн. решёта*) гәлбір; ♂ носить вбоду ~и погов. мийнети босқа кетиү; голова как ~ умытшак.

РЕШЁТЧАТЫЙ, РЕШЁТЧАТАЙ *прил.* тор, торлы; ~ забор тор дийуал.

РЕШИМОСТЬ ж. батырлық, гайратлылық, тәүекеллилік, бел байлаушылық; полный ~и толық бел байлаушылық.

РЕШИТЕЛЬНО нареч. 1. (*смелого*) батыл түрде, жүреклиник етіп, бел байлан; 2. (*непреклонно*) қайтпастан, тұрақты түрде, тайсалмастан, шешиүши түрде; 3. (*совсем, совершенно*) биротала, пүткиллей, кескин түрде; ему беріти ~ ни в чём неизъян искениүге пүткиллей болмайды; 4. (*без исключения*) қалдырмай, бөрін; ~ каждый биреүінде қалдырмай, бириң қалдырмай; 5. в знач. *всёон.* слова решительно (*без сомнения*) сеззис; ~, я начиняю теряться мен сеззис албырап баратыран.

РЕШИТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. (*смелость*) батыллық, тәүекеллік, жүреклилік, бел байлаганлық; 2. (*непреклонность*) қайтпастыгының, кесип айтылғанлық, тұрақтылық, тайсалмайтуғынлық, шешиүшилік.

РЕШИТЕЛЬНЫЙ *прил.* 1. (*смелый*) батыл, жүрекли, тәүекелшил; ~ый характер батыл минез; ~ый человек жүрекли адам; 2. (*непреклонный*) қайтпастыгы, тұрақты; тайсалмайтуғын, шешиүши, қатты; заявить ~ый протест шешиүши наразылық билдириү; 3. (*окончательный*) соңғы, үзил-кесил, шешиүши, қатты; ~ый ответ шешиүши жуап; принять ~ые меры қатты шаралар қолланыў; 4. (*решающий*) шешиүши; ~ая борбаб шешиүши гүрес; ~ый момент шешиүши момент.

РЕШИТЬ сов. 1. что шешиү, шыгарыў; ~ть задачу есан шыгарыў; 2. что и с неопр. (*принять решение*) уйгарыў, тәүекел етиў, макул табыў, бел байлаў; я ~л останься здесь мен усы жерде қалыға уйгардым; 3. что и с неопр. (*вынести постановление*) шешиү, уйгарыў; суд ~л дёло в его пользу суд исти оның пайдасына шешти; 4. что шешиү, орындау, иске асырыў; ~ть вопрос меселени шешиү; ~ть проблему проблемами иске асырыў; ♂ ~ть ўчасты боя урыстың тағдирин шешиў; ~ть чю-л. судьбу тағдидиң тағдирин шешиў.

РЕШИТЬСЯ сов. 1. на что и с неопр. (*принять решение*) тәүекел етиў, бел

байлаў, қайыл болыў, макул табыў; он не знает, на что ~ться ол неин макул табыуды билмейди; он ~лся поехать ол кетиүге бел байлады; 2. (*разрешиться*) шешилиў, уйгарылыў; дёло ~лось в его пользу ис оның пайдасына шешилди.

РЁЯ ж. мор. рея (*желкомды керип байлайтын эсердемши ағаш*).

РЁЯТ несов. 1. (*парить*) пәлпеллеп ушыў, шарқап ушыў; ~ в вышине ҳауда пәлпеллеп ушып жүрні; 2. (*развееваться*) желбираў; рёют знамёна байрақлар желбиди.

РЖАВЕТЬ несов. тотланыў, тотығыў, тотбасыў, зәнлеў, зәң басыў.

РЖАВЛЕНИЕ с. тотланыў, зәнлениў.

РЖАВЧИНА ж. тот, тотық, зәң.

РЖАВЫЙ прил. 1. тот басқан, тотықкан; ~ гвоздь тот басқан шеге; 2. разг. (*цвета ржавчины*) тотықкан рец.

РЖАНИЕ с. киснеў.

РЖАНКА ж. ржанка (*кус*).

РЖАНЫЙ прил. қара бидай, қара бидайдан; ~ый хлеб қара иан, қара бидайдың ианы.

РЖАТЬ несов. киснеў.

ржёшь, ржёт и т. д. наст. вр. от ржать. ржи род. п. ед. от рожь.

РИГА ж. рига (*орылған дәнді кептире туғын сарай, жай*).

РИЗА ж. церк. риза (*священниктиң ширкеуде күйетүгүн кийими*).

РИКОШЁТ м. 1. рикошет (*октың, снарядтың тиіген жерин сырғанап кетиүй*); 2. в знач. нареч. рикошётом қағып кетип; пұля попала ~ом оқ қағып кетип тииди.

РИКША м. рикша (*Шығыс ҳәм Түслик Азияның айрым еллериnde ҳәм де Түслик Африкада еки дөңгелекли арбага қосылып жук жасаса жолауды тасыйтуғын адам*).

РИМСКИЙ прил. Рим..., римлидердин; ♂ ~ое право юр. ейемгі Рим законы; ~ие цифры римлидердин цифrlары; ~ий папа Рим папасы (*Рим католик ширкеүинин жоқарғы басшысы*).

РИНГ м. спорт. ринг (*бокс ойыны маңданасы*).

РИНУТЬСЯ сов. на кого-что ала топылый, жулқына умтылыў; ~ в бой урыска жулқына умтылыў.

РИС м. салы; гүриш.

РИСК м. тәүекел, қоүип, тәүекелшил; с риском для жизни өмир қоўпине тәүекел етип; действовать на свой страх и ~ қоўипти биле тұра кез жумып ҳарекет етиў.

РИСКНУТЬ сов. 1. однокр. см. рисковать; 2. с неопр. (*попытаться*) тәүекел етиў; я ~л спросить его об этом буд туурулы оннан сорауға тәүекел еттим.

РИСКОВАННОСТЬ ж. тәүекеллик, қоўиплилік.

РИСКОВАННЫЙ прил. (*опасный*) тәүекеллик, қоўипли; ~ поступок тәүекелли ис.

РИСКОВАТЬ несов. 1. (*подвергаться риску*) тәүекел етиў; 2. кем-чем қоўип астына қойыў, тәүекелге бел байлаў; ~овать жизнью өмири қоўип астына қойыў;

3. с неопр. қәүип астында болыу; вы ~үетे опоздать сиз кешигиң қалыудың қәүпинин астындасыз.

РИСОВАЛЬНЫЙ прил. сүүрет салатуын; ~ый карандаш сүүрет салатуғын қолем; ~ая бумаға сүүрет салатуғын қағаз.

РИСОВАЛЬЩИК м. сүүрет салыұшы.

РИСОВАЛЬЩИЦА женск. от рисовальщик.

РИСОВАНИЕ с. сүүрет салыў, сүүрет...; учиться ~ю сүүрет салыўға үйрений; учитель ~я сүүрет мугалими.

РИСОВАТЬ несов. кого-что и без доп.

1. сүүрет салыў; ~ карандашом сүүретті қолем менен салыў; ~ крәсқами сүүретті бояў менен салыў; ~ с нағұры заттың өзине қарап сүүреттін салыў;
2. перен. (изображать, описывать) сүүретлеп көрсетиў; ~ что-л. в ярких крәсқах бир нағасын сез бенен сүүретлеп көрсетиў;
3. перен. (мысленно представлять) көз алдына келтириу.

РИСОВАТЬСЯ несов. 1. (виднеться, выделяться) кериниў; вдалі ~лись очерта́ния гор алыстан таўлардың сұлдері көрінді; 2. перен. (представляться в воображении) көзег елеслеў; 3. чем и без доп. өзин көрсетиүгө тырысы.

РИСОВОД м. салыкеш.

РИСОВОДСТВО с. салыгершилик.

РИСОВОДЧЕСКИЙ прил. салышылық. **РИСОВЫЙ** прил. салы..., гүришли; ~ая каша гүриши шоўле.

РИСУНОК м. сүүрет; акварельный ~ акварель бояуы менен салынган сүүрет.

РИТМ м. ритм; ~ таңца аяқ ойының ритми; ~ стиха қосыктың ритми; ~ работы жумыстың ритми; чүвство ритма ритмди сезиў.

РИТМИКА ж. 1. ритмика, ритмлесиў; ~а стиха қосыктың ритмлесиў; 2. (учение о ритме) ритмика (ритм жөниндеги илім); 3. ритмика (ритмге негизделген зияннастка); преподаватель ~и ритмика оқытушысы.

РИТМИЧЕСКИЙ прил. ритмли; ~е движение ритмли ҳәрекетлер.

РИТМИЧНО нареч. ритм менен, ритмли.

РИТМИЧНОСТЬ ж. ритмлилік; ~ движений ҳәрекетлердин ритмлілігі; соблюдать ~ в работе жумыстың ритмлілігін саклау.

РИТМИЧНЫЙ прил. ритмли; ~ые движения ритмли ҳәрекетлер; ~ая работа ритмли жумыс.

РИТОРИКА ж. 1. (наука) риторика (шешен сейләг тууралы илім); 2. перен. (напынченность изложения) құргақ сез, көпирме сез, мылжың сез.

РИТОРИЧЕСКИЙ прил. 1. (основанный на правилах риторики) риторикалық; 2. (ораторский) шешенлик, дилұарлық; ~ приём шешенлик усыл; 3. (напынченный) құргақ сезли, көпирме, мылжың сезли; ~ вопрос шешенлик усыл, шебер сейлеў усылы.

РИТОРИЧНЫЙ прил. құргақ, көпирме, мылжылы.

РИТУАЛ м. 1. рел. (совокупность обрядов) ескиллик дәстүрлери, салт дәстүрлери; ~ погребения өлкти жерлеу жөниндеги ескиллик дәстүрлери; 2. (церемония) дәстүр, адег-урп.

РИТУАЛЬНЫЙ прил. рел. ескиллик дәстүрлеринин, салт дәстүрлеринин.

РИФ м. риф (сүй астындағы таслар); коралловые рифы маржан рифлери.

РИФЛЕННЫЙ прил. тех. гедир-бұдырланған; ~ое желёзо бети гедир-бұдырланған темир.

РИФМА ж. рифма, уйқаслық.

РИФМОВАТЬ несов. 1. см. рифмоваться; 2. что (подбирать слова для рифмы) уйқасықты сөздерди тацлап алыу, уйқасырыу.

РИФМОВАТЬСЯ несов. уйқасыу.

РИФМОВКА ж. уйқасықлау, уйқастырыу.

РОБА ж. жумыс кийими.

РОБЕТЬ несов. перед кем-чем и без доп. коркын, жүрексисибей, жасқаныу, тайсалыу.

РОБКИЙ прил. қорқақ, жүрексиз, жасқаншақ, тайсалак; ~ий взгляд жасқаншақтың көз карас; ~ он человек не ~ого дескта ол қорқақлардан емес.

РОБКО нареч. коркып, жүрексисибей, жасқанып, тайсалактың етип.

РОБОСТЬ ж. қорқақлық, жүрексизлик, жасқаншақлық, тайсалаклық.

РОБОТ м. робот (қызын операцияларды орынладытуын автомат).

РОВ м. ор, қарым, ақым, ой; крепостной ~ корган ор; противотанковый ~ танките қарсы қазылған қарым.

РОВЕСНИЦА женск. от ровесник.

РОВНО 1. нареч. (гладко) тегис, теп-тегис; дорожка шла ~ жол теп-тегис болып тур; 2. нареч. (равномерно) тәң, бир қәлипте; сәрдце бйлось ~ жүрең бир қәлипте сокты; 3. в знач. частицы (точно) саррас, нақ, анық; ~ в три часы анық саат уште; 4. в знач. частицы, разг. (совсем) бәрә, мудамы, хәш, дым, биротала; я ~ничегө не побоял мен дым түсінбедим.

РОВНОСТЬ ж. 1. тегислилік; 2. перен. (уравновешенность) сабырлылық.

РОВНЫЙ прил. 1. (гладкий) тегис; ~ая дорожка тегис жол; 2. (прямой) туұры; ~ая линия туұры сызық; 3. (равный по размеру) бир тегис, бирдей; ~ые зұбы бир тегис тислер; 4. (равномерный) бир кәлипли, бир тегис, бирдей; ~ый шаг бир қәлипли адым; 5. перен. (уравновешенный) сабырлы, жағдайлы; ~ый характер жағдайлы минез; ~ый счёт теппе-тен; для ~ого счёта теппе-тен болыу ушын; ~ый вес тәң салмақ; ~ым счётом ничего нөрсе де жок.

РОВНЯ, РОВНЯ м. и ж. разг. бирдей, тен, катар адам.

РОВНЯТЬ несов. что тенеў, тегислеў; ~ дорожку жолды тегислеў.

РОГ м. 1. мүйиз, шак; олени ~а суының мүйизи; 2. (музыкальный инстру-

мент) сырнай; охотничий ~ аңшының сырнай; ♂ как из рога изобилия жудә көп, есап-саны жоқ; брат бықа за ~а ұқытты өтирмей хәрекет етиү; согнұты в бараппай ~ қысым берип жүйасыты.

РОГАТИНА ж. 1. пайза (*бурынғы урыс жарагы*); 2. рогатина (*еки жұзли үзын таяққа сапланған пышай*).

РОГАТКА ж. 1. (*перекладина*) иркіншіш, жолға кесе қойылған ағаш; 2. *перен.* (*препятствие, помеха*) тоқынлық, бөгет, иркіншіш; 3. (*для метания чего-л.*) тоған, сақпан.

РОГАТЫЙ прил. шақлы, мүйизди; крүпный ~ скот қара мал.

РОГОВИДНЫЙ прил. мүйиздей, мүйиз сиякли, шаққа үқсаған.

РОГОВИЦА ж. *анат.* роговица (*көздің сыртындагы тынық оболочка*).

РОГОВЫЙ прил. шақ..., мүйиз...; мүйизден исленген, шақтан исленген; ~ый грёбен мүйиз тарак; ♂ ~ая оболочка см. роговица.

РОГОЖА ж. жеке, жекен.

РОГОЖКА ж. 1. *уменьш.* от рогбжа; 2. (*ткань*) при гезлеме (*пахтадан, зығырдан*).

РОГОНОБЕЦ м. разг. хаялы жора тутқан ер, хаялы ойнас тутқан ерек.

РОД м. 1. (*в первобытном обществе*) урыү, тиіре; 2. (*ряд поколений*) іюсил, әүләд, урпақ, туқым; из рода в ~ наследен наследие, туқым күүип; 3. (*группа, разряд*) түр, тек, топар; ~ растений өсимликлердің түри; 4. (*сорт, вид*) қыллы, түр; есть всякого рода товары ҳәр қыллы товарлар бар; 5. түр, жөн; ~ войск эскерлердің түри; ~ деятельности ис түри; 6. грам. род; жёнский ~ женский род; мужской ~ мужской род; средний ~ средний род; 7. в знач. нареч. родом ҳаслы, туқымы, шыққан жери; он родом из Кегейли оның шыққан жери Кегейлиден; он родом каракалпак оның ҳаслы қарақалпак; ♂ ~ людской адам туқымы, ҳаслы адам; без рода, без плёменни туысқан-туүғансыз, ҳаслы заты белгисиз; десяти лет от ~у он жасында; в этом роде соған үқас, солайырак; в некотором роде бир қанша; в своём роде өз алдына айрықша; своего рода белгилі дарежеде.

РОДИЙ м. родий (*химиялық элемент*).

РОДИЛЬНИЦА ж. жас босанған ҳаял.

РОДИЛЬНЫЙ прил. 1. туүй...; жас босанатугын; ~ый дом туүйүү үйи; 2. толғак; ~ая горячка туүйүү толғағы.

РОДИМЫЙ прил. *народно-поэт.*, обл. 1. каналас, туғаным, туысқан, қарағым, жаным, туған; ~ая сторонушка туүған елим; 2. в знач. сущ. м. родимый атам и ж. родимая анатам; 3. в знач. сущ. мн. родимые (*родители, родные*) туысқан-туүғанлар; ♂ ~ое пятнё 1) (*родинка*) қал, мен; 2) (*пережиток*) ескиншің қалдығы, ески дәстүр.

РОДИНДА ж. 1. (*отчество*) юатан; любовь к ~е юатанды сүйнү; 2. (*место рождения*) туған ел, туылған жер; вериүтесь на ~у туылған елине қайтып келиү; 3. (*место возникновения*) юатан, мекан.

РОДИНКА ж. қал, мен.

РОДИТЕЛИ мн. ата-ана, әке-шеше.

РОДИТЕЛЬ м. уст., обл. ата, әке.

РОДИТЕЛЬНИЦА ж. уст., обл. ене, ана, ана-ана.

РОДИТЕЛЬНЫЙ прил.: ~ падеж грам. ийелек сеплеүи.

РОДИТЕЛЬСКИЙ прил. ата-ана..., әке-шеше...; ~ий дом ата-ана үйи; ~ое собрание ата-аналар жыналысы.

РОДИТЬ сов. и несов. 1. кого туүүү, бала туүүү; ~ить сына ул туүүү; 2. что, перен. (*создать*) дөрөтүү; 3. что и без доп. (о почве, растении) өнім беріү, зураат беріү; удобрение земли хорошо ~ит төгилгөн жер жақсы зураат береди; ♂ в чём мать ~илә тыр жалаңаш.

РОДИТЬСЯ сов. и несов. 1. туылыш, дүньяга келиүү, дүньяга шыгыү; у него ~лся сын ол уллы болды; он ~лся в деревне ол аүшлде туылды; 2. перен. (*появиться, возникнуть*) дөрөү, пайда болыу; у меня ~лася мысль менде бир пикир пайда болды; 3. (*произрастать*) өніү, өнім беріү, өсіү, пітиү, зураат беріү, дақыл беріү; здесь хорошо ~тся хлопок был жерде пахта жақсы өним береди; ♂ ~ться в ру-башке жолы болыү, бақты болыү.

РОДИЧ м. (*родственник*) туысқан, ағайин, каналас, дайы, аталас, әмеки.

РОДНИК м. булақ.

РОДНИКОВЫЙ прил. булақ..., булақтын; ~ая вода булақтың сууы.

РОДНИТЬ несов. кого-что, с кем-чем 1. (*создавать отношения родства*) ағайин-лестириү, тамырластырыү; 2. (*ближать*) жақынластырыү, усас этиү, үқастырыү.

РОДНИТЬСЯ несов. 1. (*вступать в отношения родства*) ағайинлесиү, тамырластыү, тамыр болыу; 2. (*ближаться*) жақынласыү, усасыү, үқас болыу.

РОДНОЙ прил. 1. туүған, туысқан; ~ый отец туүған ата; ~ая мать туүған ая; ~ый брат туысқан аға (*старший*); туысқан ини (*младший*); ~ая сестра қызы апа (*старшая*); сиңли, қарындас (*младшая*); 2. в знач. сущ. мн. родибы туысқанлар, ағайинлер, әмекилер; 3. туүған, туүлған; ~ая страна туүған ел, туүған ўатан; ~ый город туүлған қала; ~ый дом туүлған үй; 4. (*в обращении*) қарағым, жаным; ♂ ~ый язык ана тили.

РОДНЯ ж. 1. собир. туысқанлар, ағайинлер, әмекилер; близкая ~ жақын туысқанлар; 2. разг. туысқан, әмеки. ағайин (*родственник*); қызы апа, сиңли, қарындас (*родственница*).

РОДОВИТОСТЬ ж. атақлы туымга жатышылық.

РОДОВИТЫЙ прил. атақлы туым.

РОДОВОЙ I прил. 1. урыү..., тиіре..., урыұлық, тиірелик; ~бе общество урыұлық жомийет; 2. уст. (*наследственный*) ата-баба..., үрим-путак...; ~бе имущество ата-баба мүлки; 3. (*в научных классификациях*) теклик, түрлик; ~ые и видовые названия растений өсимликлердин теклик қем түрлик атлары; ♂ ~ые окончания грам. родлық жалғаулар.

РОДОВЫЙ II прил. толғақ, жас боса-нардағы, туұрдағы, бала туұрдағы; ~ые боли толғақ аұрышы.

РОДОВСПОМОГАТЕЛЬНЫЙ прил. мед. туўынға көмеклесетуғын, жас босаныұға көмеклесетуғын.

РОДОНАЧАЛЫНИК м. 1. (предок) урыұ баслығы, ата-баба; 2. перен. (основоположник) баслаушы, тийкар салыушы.

РОДОНАЧАЛЫНИЦА женск. от родоначальник.

РОДОСЛОВНЫЙ прил. 1. (генеалогический) шежире..., шежирилик; ~ая книга шежире китабы; 2. в знач. сущ. ж. родословная түким шежиреси.

РОДСТВЕННИК м. туұысқан, ағайин, әмеки; ~ по отцу аталас туұысқан; ~ по материн дайы.

РОДСТВЕННИЦА женск. от родственник.

РОДСТВЕННОСТЬ ж. 1. (сходство) ука-саслық, мегзеслик; 2. перен. (сердечность) мийримлилік, жыллы жүзлилік, шын жүреклилік.

РОДСТВЕННЫЙ прил. 1. (основанный на отношениях родства) ағайинлик, туұысқанлық, әмекилік, дайылық; ~ая связь туұысқанлық катнасық; 2. (тёплый, сердечный) мийримли, жыллы жүзли, шын жүректен; ~ый приём шын жүректен қабыл алышу, туұысқанларша қабыл алышу; 3. жақын, уқасас, мегзес; ~ые языки жакын тіллери.

РОДСТВО с. 1. ағайинлик, туұысқанлық, әмекилік, дайылық; быть в ~е ағайин болышу; кровное ~о қаналас туұысқанлық; 2. (близость, общность) жақынлық, уқасаслық, мегзеслик; ~о языков тіллериң жақынлығы.

РÓДЫ только мн. толгатыу, туұыу, бала туұыу; жас босаныу; первые ~ бириниши рет бала туұыу; прежде временные ~ айы жетпей бала туұыу.

РОЁНИЕ с. уялау, уялап бөлининг шыныу; ~ пчёл пал хәррелеринин уялауы.

РОЖА I ж. 1. прост. (лицо) бет-аұыз, жүз; 2. разг. (безобразное лицо) тыржык бет, шырайсыз бет ажар, сықылсыз бет ажар; ~ көрчить ~и и бет-аұзын жыйырыу, бетин тыржытыу.

РОЖА II ж. мед. рожа (жұқпалы кесел).

РОЖАТЬ несов. см. родить 1, 3.

РОЖДАЕМОСТЬ ж. туұышылық.

РОЖДАТЬ несов. см. родить 1, 2.

РОЖДАТЬСЯ несов. см. родиться.

РОЖДЕНИЕ с. 1. туұыу, туұлыу, пайда болышу; день ~я туұылған күн; год и место ~я туұылған жылы қам жери; слепой от ~я соқыр болып туұылған, туұылғаниш көзли; 2. (день, когда кто-л. родился) туұылған күн; ~ по ~ю шығысы, туұылған жери.

РОЖДЕСТВО с. рел. рождество (Иисусын туұылған күнине арналған христианлардың қысқы байрамы).

РОЖЕНИЦА, РОЖЕНИЦА ж. жаңа туұған ҳаял, жас босанған ҳаял.

РОЖИСТНЫЙ прил. мед. рожа..., рожалы; ~ое воспаление рожалы исик.

РОЖКОК м. 1. (мн. рожки) уменьш. от рог; 2. (мн. рожкий) муз. кишкене най, сыйбызы, гернайша; пастуший ~ падашының сыйбызысы; 3. (мн. рожкий) (для кормления) емизик мүйиз; 4. (мн. рожкий) (для надевания обуви) қалақша; 5. (мн. рожкий) (род. макарон) рожки (кеслиген макаронлар); ~ остались рожки да ножки азганы қалды, қалмады дерлик.

РОЖОН м.: лезть на ~ қоюпли иске умтылыу.

РОЖУ, роди́шь и т. д. буд. вр. от родить.

РОЖЬ ж. қара бийдай, сулы; озимая ~ гүзлик қара бийдай.

РОЗ приставка, егерде приставка пэт түссе «раз»дың орнына жүреди.

РОЗА ж. 1. (цветок) гүл; чайная ~ са-ры гүл; 2. (розовый куст) гүл путалысы.

РОЗАРИЙ, РОЗАРИУМ м. гулзарлық.

РОЗВАЛЬНИ только мн. розвалини (жайдақ жүк шана).

РОЗГА ж. 1. (ветка, прут) шыбық, нарт шыбық; 2. мн. розги (наказание) шыбық жазасы.

РОЗЕТКА ж. 1. (для варенья) розетка; 2. эл. розетка.

РОЗМАРИН м. розмарин (1. путалық; 2. алманың қысқы сорты).

РОЗНИЦА ж. усақлап сатыу, бөлшеклен сатыу; продавать в ~у усақлап сатыу.

РОЗНИЧНЫЙ прил. усақлап сатыу..., усақлап сатылатуғын; ~ая торговля усақлап сатыу саудасы; ~ые товары усақлап сатылатуғын товарлар; ~ая цеңа усақлап сатыу баҳасы.

РОЗНЬ ж. 1. (несогласие, вражда) шатак, жәнжел, ала аўызылық; сеять ~ ала аўызылық түдүрүй; 2. в знач. склон. айрымашылық, басқалық, бөлеклик; человечево ~ разг. адамның адамы болады.

РОЗОВЕТЬ несов. 1. (становиться розовым) қызылтланыу, қызылт реңге деңиү; 2. (виднеться — о розовом) қызылтланып түрүй, қызарыу, қызарып көринүй.

РОЗОВЫЙ прил. 1. (о цвете) қызылт, қызылт рең; ~ое платье қызылт рең кейлек; ~ые щеки бетлери қып-қызыл; 2. гүл...; ~ый куст гүл путалысы; ~ видеть всё в ~ом цвете барлығы жақсы болып көриниүй.

РОЗЫГРЫШ м. 1. (займа, лотерея) утыс, ойны; 2. спорт. жарыс; ~первенства СССР СССРда биринишилк ушын жарыс.

РОЗЫСК м. 1. (поиски) излеу, изlestи-риү; 2. юр. жинаятшыны излеу; ~ уголовный ~ жинаятшыларды тутатуғын милициялық аппарат.

РОЙТАСЯ несов. 1. (о пчёлах) уялау, уялап бөлининг шығыу; 2. (о комарах, муҳах) топары менен ушыу, гүүлеп ушыу; 3. перен. топланыу, жыныланыу; мысли ~лись в голове басыма ойлар топланды.

РОЙ м. 1. (семья пчёл) уя, пал хәррелеринин топары; 2. топар, үйир, сүриү; ~ ко-

маров шыбынлардың топары; 3. перен. (множество) толған көп, бықыған.

РОК м. тағдир, талай, пешене; злой ~ рейимсиз тағдир.

РОКИРОВАТЬСЯ сов. и несов. шахм. рокировка етий.

РОКИРОВКА ж. шахм. рокировка (ладьяны корольға тақаң, ал корольди ладьяның басқа жағына шығарып тақап қойып).

РОКОВЫЙ прил. 1. уст. (неотвратимый, неизбежный) тағдирге жазылған, пешенесине жазылған; қоюнли; ~ая весть қоюнли хабар; 2. (несущий гибель) кейни қайрысыз, ақыры жаман, изи жақсы болмайтуғын; ~ая ошыбка изи жақсы болмайтуғын қәтелік.

РОКОКО с. нескл. рококо (XVIII жарылда Францияда пайда бола баслаган архитектуралық стиле).

РОКОТ м. гүүилди, гүрсилди, гүрилди; ~ мөрә тениздин гүүилдиси.

РОКОТАТЬ несов. гүүилдеу, гүрсилдеу, гүрилдеу.

РОЛИК м. 1. (металлическое колесико) кишике темир дегершік; 2. эл. ролик; 3. мн. ролики спорт. (коньки на колесиках) роликли коньки.

РОЛИКОВЫЙ прил. роликли, роликлери бар; ~е конькы роликли коньки.

РОЛЬ ж. 1. театр. роль; главная ~ бас роль; выучить ~ роли билеп алыў; играть ~ 1) роль ойнау; 2) (иметь значение) әхмийетке ийе болыў, әхмийети болыў; войти в ~ 1) үйрениси, атқара алыў; 2) (освоиться) қенигелигин ийелеп алыў; 2. (значение) әхмийет, тутқан орын, тәсир етиў дәрежеси; всемирно-историческая ~ пүктүү дүньялық тарийхий әхмийети; это не играет никакой роли буның ҳеш қандай әхмийети жоқ; ~ в роли кого-л. (быть, выступать и т. п.) биреудиң миниетин орынлау.

РОМ м. ром (кушли шишилик).

РОМАН м. 1. роман; исторический ~ тарийхий роман; 2. разг. муҳаббатлық қатнасык, сүйиүшилик.

РОМАНИСТ м. романиши, роман жазышы.

РОМАНС м. роман 1. (кишике вокалык шығарма; 2. лирикалық қасиети бар қосык).

РОМАНСКИЙ прил. романский; ~е язықи романский тиллер.

РОМАНТИЗМ м. романтизм (1. XIX жарылда басларында адебият ҳәм искусство орын алған бағыт; 2. адебият ҳәм искусствоада көркемлик усылы).

РОМАНТИК м. 1. (последователь романтизма) романтик (романтизмниң тарепдары); 2. (проникнутый романтикой) арзыу-әрманышыл, қыялышыл.

РОМАНТИКА ж. романтика (1. адебиятта ҳәм искусствоада көркемлик усылы; 2. қыялға берилүшилик).

РОМАНТИЧЕСКИЙ прил. романтикалық, арзыу-әрманышыл, қыялый.

РОМАНТИЧНОСТЬ ж. романтикалық, арзыу-әрманышыл, қыялышыл.

РОМАНТИЧНЫЙ прил. романтикалық, арзыу-әрманышыл, қыялый; ~ая история романтикалық үақыя.

РОМАШКА ж. ромашка (гул).

РОМБ ж. мат. ромб (барлық тареплери бир-бирине тең болған параллелограмм).

РОМОВЫЙ прил. ром, ромның, ром қосылған; ~ запах ромның ийиси.

РОНДО с. нескл. рондо (музыкалық шығармандық формасы).

РОНДО с. нескл. рондо (1. баспа ҳәрингицик бир түри; 2. ушы кесик перо).

РОНЯТЬ несов. 1. кого-что түсирип алыў, түсирип жибериў, түсириў; ~ть что-л. из рук бир нарсениң қолынан түсирип жибериў; 2. что төгіў, түсириў; деревъя ~ют листвы ағашлар жапырақларын төгеди; птицы ~ют пёргя құслар парлерин төгеди; 3. кого-что, перен. (унижать, уматлять) пәсейтий, түсириў, кемитиў; ~ть своё достоинство өзиниң қәдирин кемитиў; ~ть себé өзин төмөн түсириў; ♂ ~ть слёзы көз жасын төгіў.

РОПОТ м. (недовольство) наразылық.

РОПТАНИЕ с. наразылық билдириў.

РОПТАТЬ несов. на кого-что и без доп.

наразылық көрсетиў, наразылық билдириў.

рос прош. вр. от расті.

РОС* приставка, унсуз дауыссызлардың алдында «розын» орнына коллаңылады.

РОСА ж. шық; утренняя ~а' азаны шық; до ~ы шық түккенше, таң азанда, ерте азанда.

РОСИНКА ж. шық тамшысы, тамшы; ♂ мақовы ~ и во ртү не было дәм татпады, аұзына иөрс салмады.

РОСИСТЫЙ прил. шықлы, шық түккен; ~ая трава шықлы шөп.

РОСКОШЕСТВО с. (пристрастие к роскоши) сирктың сәнге берилиүшилик, безепиүшилик, молшылық берилиүшилик.

РОСКОШНО нареч. сәнли, нағыслы, безүли.

РОСКОШНЫЙ прил. 1. (отличающийся роскошью) сәнли, салтанатлы, безелген, нағыслы, көркем; ~ый наряд оғада сәнли кийим; ~ое издание көркем басна; 2. разг. (замечательный) әжайып, геззал, күтә пайызылы; ~ые влюблёные әжайып шашлар.

РОСКОШЬ ж. 1. (великолепие) сән, салтанат, сүлүүлук, безелгенлик, көркемлик; 2. (излишество) артық жумысауышлық, артық маш төкпелилик, мол жумысау; жить в ~и артық маш төкпелилик етип жасаў; 3. (восхитительный) әжайып, таң қалдыратуғын; ~ы южной природы түсликтиң тәбиятының әжайыплығы; ♂ позвольте себе ~ы (что-л. сделать) өзи макул табыў (бир нарсени ислеуди).

РОСЛЫЙ прил. бойшаң, узын, узын бойлик; ири; ~ мальчик бойшаң бала.

РОСОМАХА ж. росомаха (хайван ҳәм тереси).

РОСПИСЬ ж. 1. (действие) реңдел сүүрет салыў, реңдел нағыс салыў; 2. (стенная живопись) дийүалга салынган нағыс.

РОСПУСК м. таратуы, таркатуы, таратып жибериў, таркатып жибериў; ~ учайды.

щихся на каникулы оқыушыларды каникула тарқатып жиберіү.

РОССИЙСКИЙ прил. Россия..., россиялык.

РОССКАЗНИ только мн. разг. етирик, сандырақ.

РОССЫПЬ ж. 1. (действие) бөлип салыу, тегиү, күйү; ~ мұкіп по мешкәм унды калталарға бөлип салыу; 2. (всё, что рассыпано) қапсыз үйилген, бос жатқан, ыдыссыз жайылып жатқан; 3. мн. россыпи горн. шашыранды, жайылма, арас; золотые ~ и алтын шашырандылары; алмазные ~ и алмас араласпалары; 4. в знач. нареч. россыпью қапсыз, ыдыссыз; грузить зерно ~ю дәнди қапсыз тией.

РОСТ м. 1. (действие) есиү; ~ волось шаштың есиүи; ~ поголовья скота майдың бас санының есиүи; 2. (увеличение, развитие, прогресс) еснү, көбейиү, артыү, раұажланыү; ~ население страны елдің халық санының көбейиү; ~ благосостояния трудящихся мийнеткешлердин абаданлытының есиүи; творческий ~ артиста артистик творчестволық есиүи; 3. бой, бийниклик; низкий ~ келте бой; мужчина высокого роста узын бойлы киси; в человеческий ~ адам бойлы; по росту бойына шак; растянувшись во весь ~ узын бойына созылыу; ⚡ давать деньги в ~ есіміне ақша бериү; пойти в ~ все баслау; портре́т во весь ~ бойы менен түскен портрет; ростом не выйти еспеи қалыу, шарга болыу; на ~ үлкенирек етип тигиу (шить); үлкенирек сатып алыу (покупать).

РОСТОВЩИК м. ростовщик (есімге пул беріши, есесине пул беріши).

РОСТОВЩИЦА женск. от ростовщик.

РОСТОВЩИЧЕСКИЙ прил. ростовщикан.

РОСТОВЩИЧЕСТВО с. ростовщикан.

РОСТЫОК м. 1. есінди, ақ тамыр, сабак; семена пустыни ~кі түкүмлар есінди шыгарды; 2. (черенок) бүртік, пугак, мурт; 3. перен. ушлық, көринис; ~кі нового жаңаның ушлықлары.

РОСЧЕРК м. колдың соңғы хәрибииин ииреги; подпись с ~ом икрекли етип қойылған көл; ⚡ одним ~ом пера иске толық тусынбай көл коя салыу.

РОТ м. 1. аүз; 2. перен. прост. (едок) жан, адам; ⚡ разинуть ~ хайран қалыу, таңланыу; захать кому-л. ~ аүзин аштырмау, сейлетеу; не сметь рта открыть жумған аүзын аша алмау; смотреть в ~ кому-л. 1) (как кто-то есть) аш көзлик пенен қарау, телмирип аүзына қарау; 2) (зашивать) биреүе жараны, жағым-пазлық етиү; раскрыть ~ 1) (заговорить) аүзын ашыу, аүзын аша алыу, сейлеу; 2) (удивиться) таңланыу, таң қалыу; набрать воду в ~ жумған аүзын ашпау, үндемеу; в ~ не брать аүзына алмау, ишпеу; ему пальца в ~ не клади оның мен авайлай бол.

РОТТА ж. рота; пулемётная ~а пулемёт ротасы; ~а автоматчиков автоматшылар ротасы; командир ~ы рота командири.

РОТАТОР м. ротатор (қол жазбаны көбейтіп ушын қолланылатуғын машина).

РОТАЦИОННЫЙ прил.: ~ая машина полигр. ротация машинасы (баспа машина).

РОТАЦИЯ ж. полигр. ротация машинасы.

РОТНЫЙ прил. 1. рота...; ~ командаир рота командаири; 2. в знач. сущ. м. ротный рота командаири.

РОТОЗЕЙ м. разг. аңқау, паллауыз, сада, аўма.

РОТОЗЕЙНИЧАТЬ несов. разг. анқаулық етиү, паллауызлық етиү, садалық етиү, аўмалық етиү.

РОТОЗЕЙСТВО с. разг. анқаулық, паллауызлық, садалық, аўмалық.

РОТОР м. тех. ротор (машинаның айналып туратуғын блекеги).

РОХЛЯ м. и ж. разг. сылбыр, аңқау.

РОЩА ж. тогайшық, тогайша; берёзовая ~ қайың тогайшасы; дубовая ~ емен тогайшасы.

рёю, робешь и т. д. наст. вр. от рыть. робюсь, робешься и т. д. наст. вр. от рыться.

роя, рояю и т. д. род., дат. п. ед. от рой.

РОЯЛИЗМ м. полит. роялизм (корольлик власти жақлашылық).

РОЯЛИСТ м. полит. роялист (роялизмнин тарепдары).

РОЯЛИСТИКИЙ прил. полит. роялизм..., роялистик.

РОЯЛЛЬ м. рояль; играться на ~е рояльда ойнау.

РСДРП (Российская социал-демократическая рабочая партия) ист. РСДРП (Россия социал-демократиялық рабочий партиясы).

рта, рту и т. д. род., дат. п. ед. от рот.

РТС (ремонтно-техническая станция) тех. РТС (ремонт техникалық станция).

РТУТНЫЙ прил. сынап..., сынаплы; ~ая руда сынап рудасы; ~ый термометр сынаплы термометр.

РТУТЬ ж. сынап (химиялық элемент); гремучая ~ партлауышы сынап.

РУБАНOK м. мушренде.

РУБАХА ж. см. рубашка; ⚡ ~пáрень ашық жұзли, хош кеүилли жигит.

РУБАШКА ж. 1. кейлек; веरхняя ~а сырт кейлек; нижняя ~а ишки кейлек; шёлковая ~а жипек кейлек; начальная ~а кийн жататуғын кейлек; 2. карт. соқтанаң сырт бети; ⚡ остататься в одиёй ~е жарлы түсінү.

РУБЕЖ м. 1. (граница) шегара; естественный ~еж тобийный шегара; вёдий ~еж суу шегарасы; за ~ежом шегарадан ары, шегарадан тыс; охрайт ~ежи шегараны корғау; 2. воен. шек, шегара, сызық; оборонительный ~еж корғаны шеги; 3. перен. ара, шегара; на ~еже двух эпохи еки дәүйидиц арасында.

РУБЕЦ м. 1. (шов) тигис жүйи, тигислик; 2. (след от раны) тыртық, дақ; 3. анат. карын (малдық); 4. (кушанье) карыннан таярланған тамак.

РУБИДИЙ м. рубидий (химиялық элемент).

РУБИЛЬНИК м. рубильник (электротогиң тоқтататуғын әсбап).

РУБИН м. яқыт.

РУБИНОВЫЙ прил. 1. яқыт...; яқыттан исленген; 2. (о цвете) қырмызы рең.

РУБИТЬ несов. 1. кого-что туурау, майдалау; кесиү; шабыу; 2. кого-что шабыу; ~ саблей қылыш пепен шабыу; 3. что (строить) курыу, салыу; ~ избұ жай салыу; ◇ ~ пра́вду в глаза ҳақыйқатлыкты жүзине айтыу.

РУБИТЬСЯ несов. шабысыу, қылышластыу.

РУБИЩЕ с. гөне кийим, жыртық кийим; в ~ жыртық кийим кийген.

РУБКА I ж. туурау, майдалау; шабыу, кесиү.

РУБКА II ж. мор., ав. рубка; штурманскaя ~ штурман рубкасы.

РУБЛЁВЫЙ прил. бир манатлық, бир сомлық; ~ билёт бир сомлық билет.

РУБЛЕННЫЙ прил. 1. шабылған, кесилген, түүралған, майдаланған; ~ое мясо майдаланған ет; 2. (бревенчатый) бадардан; бадар ағаштан исленген; ~ая избá бадар ағаштан исленген жай.

РУБЛЬ м. манат, сом; дёсять ~éй он манат; ◇ гоняться за длинным ~ём көп ақшаның изинен қуўыу.

РУБРИКА ж. 1. (заголовок) бөлүм, бөлек; 2. (раздел, графа) тарау, рубрика.

РУБЦЕВАТЬСЯ несов. питтү, жазылыу.

РУБЧАТНЫЙ прил. жолақ, жол-жол; ~ая ткань жолақ гезлеме.

РУБЧИК м. 1. уменьш. от рубец 1, 2; 2. (на ткани) жолақ, жол-жол.

РУГАНЬ ж. бок аүыз сезлер, уят сезлер, сөгис, кейис.

РУГАТЕЛЬНЫЙ прил. бок аүыз, уят; ~е словá уят сезлер.

РУГАТЕЛЬСТВО бок аүыз сез айтышлык, уят сез айтышлык, сегишишилик, кейнишишилик.

РУГАТЬ несов. кого-что 1. (бранить) бок аүыз сез айтыу, уят сез айтыу, урсыу, сегиү; 2. (порицать) кейиү.

РУГАТЬСЯ несов. 1. (сквернословить) бок аүыз сезлер айтыу, уят сезлер айтыу, сөгиниү; 2. с кем и без доп. урсыу, сөгисиү, жәнжеллесиү, кейисиү.

РУГНУТЬ сов. и однокр. кого-что, разг. сөгит жибериү, боқлап жибериү.

РУГНУТЬСЯ сов. и однокр. разг. сөгит жибериү, боқлап салыу.

РУДА ж. руда, кен; желёзная ~á темир кени; мёдная ~á мыс рудасы; добывать ~у руданы қазып шыгарыу.

РУДИМЕНТ м. 1. биол.rudiment (организмниң есип толыспаған құм өзиниң әхмийетин жойылтқан ағзасы); 2. перен. (остаток исчезнувшего явления) гөнениң қалдығы, бурынғының қалдығы.

РУДИМЕНТАРНЫЙ прил. 1. рудиментли, рудиментлик; есип жетиспеген; ~ органдык. организмниң есип жетиспеген органы; 2. перен. (остаточный) бурынғыдан қалған.

РУДНИЙК м. рудник (кен шығарыў жер асты құрылышы, кен шығарыў қарханасы); мёдные ~икі мыс рудниклері.

РУДНИКОВЫЙ прил. рудник..., рудникин; ~ воздух рудниковн ҳаусы.

РУДНИЙ прил. рудалы, кенли, кен шығатуғын; ~ое месторождение кен шығатуғын жер, кенли жер.

РУДОКОП м. уст. руда қазыушы, кен қазыушы.

РУДОБОНСКИЙ прил. рудалы, кенли; ~ пласт рудалы қатлам.

РУЖЕЙНЫЙ прил. мылтық; ~ мастер мылтық устасы; ~ выстрел мылтық атылыу.

РУЖЬЁ с. мылтық; противотақовое ~ танкка қарсы мылтық; двустольное ~ кос аүүз мылтық, қоша; ◇ призвать под ~ эскерлике шақырыу; в ~и воен. (команда) мылтық алып қатарға дилизиң!

РУЙНЫ мн. (ед. руйна ж.) қуланды, қулған қалдықтар.

РУКИ ж. 1. қол; пра́вая ~á оң қол; левая ~á сол қол, шеп қол; мозобистые руки кабарған коллар; пожать кому-л. руку биреүдиң қолын қысыу, қолын қысып салемлесиү; держать кого-л. в ~ах колда тутыу, қатты тутыу; держать за ~у қолыннан услау; держать ребёнка на ~ах баланы қолына алыу; переписывать от ~й колдан көширип жазыу; взять кого-л. под ~у биреүдиң қолтыгына услау; идти с кем-л. под ~у биреү менен қолтықласып жүриү; играть в четыре ~й рояльда еки адам болып шертиү; с ружьем в ~ах қолына курал алып; руки вверх! көтер қолды; руки по швам! воен. қолынды қапталыңа тут!; поднять руки 1) қол кетериү; 2) перен. (сдаться) кол кетерип бағыныү; опустить руки 1) қолын түсириү; 2) перен. иске қолы бармау, қолы сууыу; передать из ~ в руки колдан қолға өткериү; ломать руки 1) уйым жеү; 2) перен. қапаланыү; греть руки 1) қолын ысытыу; 2) перен. разг. хымет орнынан пайдаланыу; развязать руки кому-л. 1) еркине жибериү, қолын бос қойыу; 2) перен. биреүди күткәрүү; связать руки кому-л. 1) қолын иркиү; 2) перен. қолын байлау, ерк бермеү; ухватиться обеими ~ами за что-л. 1) еки қоллап услау, жаздырмау; 2) перен. исти жигерленип ислеү; выпустить из рук что-л. 1) колдан берип қойыу; 2) перен. бир нарсаден айрылып қалыу; узять из первых ~ что-л. бир нарсаны анығынан билиү; прибрать к ~ам что-л. бир нарсаны мешниклеп алыу; иносить кого-л. на ~ах 1) биреүди қолға кетериү; 2) перен. биреүдиң айрымланаңын алыу; протянуть кому-л. руку 1) биреүгө қолын созыу; 2) перен. биреүгө жәрдем етиү; протянуть руку помочи жердем берип, қолғабысын тийгизиү; 2. қол; золотые руки қолы алтын, алтын қоллар; у него умелые руки онын қолы шебер; дёло в опытах ~ах жумыс тәжирийбелі адамның қолында; мастер на все руки оның қолынан келмегени

жок; 3. (почерк) хат, жазыў, қол; не-разбóрчивая ~á түсипкисиз жазыў; это не моя ~á был мениң қолым емес; поддéлать чю-л. рóку биреüдиң қолын қойыў; 4. мн. рóки (работники) қол, адам, күш; 5. (сторона) тэреп, жақ, багыт; по прáвую рóку оц жағыңа қарай; 6. разг. (протекция) қол, тэрепдар, қоллашы, жақлашы; у него ~á в министéрстве оның министрликте қолы бар; 7. уст. некелесий, ырзашылық сораў, айттырыў; просять чьел-л. ~й биреüди айттырыў; ♦ ~á об ~у қолға қол уласына; ~á рóку moet погов. шошқа шошқаны жармайды; свой ~á владыка погов. он қолым сол қолым ҳаммеси де өз қолым; ~á не поднимается у кого-л. на что-л. қолы бармайды, ислеген келмейди; рóки не дохóдят до чего-л. қол тиймейди; рóки опускаются иске қолы бармайды; рóки чéшутся бир иске қолым қыышп тур; рóки кóротки қолыңдан келмейди; рóки прочы! тарт қолыңды!; сидеть сложá рóки хеш нэрсе ислемеў, қарап отырыў; не покладáя рук тынбай; это дéло его рук был оның еткен иси; ~бý подáть күтэ жакын, жап-жакын; держáть чю-л. рóку қолын иркиў, истен қалдaryў; на-бýть рóку на чём-л. қолын үйретиў; приложít рóку к чему-л. бир нарсени ислеў, бир иске араласыў; наложít рóку на что-л. бир нарсеге қолын салыў, өзине қаратып алыў; наложít на себя рóки өзине-өзи қол салыў; умýт рóки жуýапкерликтүү мойнынан тусириў; давáть вёлю ~ám қолын жаман үйретиў; чужýми ~áми жар загребáть погов. киси қолы менен от кесеў; быть как без рук қолсыздай болыў; сон в рóку түсин қабыл келсии; взять себя в рóки өзин қолга алыў; отдаить в хорошие рóки исенили қолга бериў; быть в хороших ~ах жақсының қолында болыў; попасть в плохие рóки жаманга дуушар болыў; всё в наших ~ах ҳаммеси өз қолымызыда; с фактами в ~ах қолдаға фактлар менен; быть в чых-л. ~ах биреüдиң қараýында болыў; побывать во многих ~ах кеп қоллардан етиў; из рук вон плохое аса жаман; всё из рук валится жумыс ислеген келмейў, интасы болмаў; на скóрную рóку тез-тез ислей салыў; это ему на ~у был оған қайым; он на ~у нечýст оның қолыңын суғы бар; выдать на ~и кому-л. биреüдин өз қолына бериў; иметь на ~ах кого-л. биреüдиң қолыпда саклаў; у меня на ~ах семья уй-ишым мениң қолыма қараған; отбýться от рук қолдан шығып кетиў, тыңламаў, дать по ~ám кому-л. биреüге дәкки бериў; удáрить по ~ám 1) сәлемлесиў, қол алысыў; 2) қол урысыў, саудасын келисиў; быть свýзанным по ~ám и по ногám қол-аяғы байлаўлы болыў; ходить по ~ám қолдан қолға етип жүриў; под пýйную рóку мәслик пенен; говорить под ~у кому-л. сейлеп биреüдин исине кесент бериў; попасть под горячую рóку ашыўы келгенде тап болыў; быть не с ~й кому-л. биреüге қолайсыз келнү; сойт с рук кому-л. жазасыз қалыў; сбыть с рук еплеп құтылыў; вернүться с пустыни ~áми қуры қол қайтып келиў.

РУКИÁВ м. 1. жен; ~á плáтъя кей-лектиң жеци; 2. геогр. тармақ, сала; ~á реки дэрыяның саласы; 3. тех. (насос) түтик; пожáрный ~áв өртке суў қуятуын түтик; ♦ работать спустя ~ава немкурай-ислеу; приняться за дёло, засучив ~ава жеңди сыбанып иске кирисиў.

РУКАВИЦА ж. қолғап; меховые ~ы тери қолғап; ♦ держáть кого-л. в ежовых ~ах биреüди искеңдедей қысыў.

РУКОВОДИТЕЛЬ м. басшы, жетекши, баслық; ~и паáтия и правительства партия ҳэм ҳукиметтиң басшылары; ~и учреждения мәкемениң басшылық; классный ~и класс басшысы.

РУКОВОДИТЕЛЬНИЦА женск. от руководитель.

РУКОВОДИТЬ несов. кем-чем 1. (направлять, быть во главе) басшылық етиў, жетекшилик етиў; ~ рабочим движением рабочийлар ҳарекетине басшылық етиў; 2. (управлять, заведовать) басқарыў, басшылық етиў; ~ учреждением мәкемеге басшылық етиў.

РУКОВОДСТВО |О с. 1. басшылық, жетекшилик; оперативное ~о оперативлик басшылық; принять к ~у басшылықка алыў; 2. собир. басшылар, жетекшилер; 3. (пособие) сабаклық, колланба, оқыу қуралы; ~о по математике математика басшының колланба.

РУКОВОДСТВОВАТЬСЯ несов. чем басшылықка алыў.

РУКОВОДЯЩИЙ 1. прич. от руководить; 2. прил. басшы, жолбасшы, жетекши; ~ая роль паáтии партияның жолбасшылық роли; 3. прил. басшылық; ~ие указания басшылық көрсетпелер.

РУКОДЕЛИЕ с. қол опери, кесте тигиў, нағыс салыў; заниматься ~м қол опери менен шуғылланыў.

РУКОДЕЛЬНИЦА ж. қол өнери бар ҳаял.

РУКОДЕЛЬНИЧАТЬ несов. қол өнери ислери менен шуғылланыў, кесте тигиў, нағыс салыў.

РУКОМОЙНИК м. умывальник, қол жүйыш.

РУКОПАШНЫЙ прил. 1. қылышласатуын, найзала satuын; ~ бой қылышласатуын саúаш; 2. в знач. сущ. м. рукопашный и ж. рукопашная найзала спа, қылышласатуын саúаш.

РУКОПИСНЫЙ прил. 1. қол жазба...; ~ отде́л библиотеки китапхананың қол жазбалар бөлими; 2. (написанный от руки) қолдан жазылған, қол жазба.

РУКОПИСЬ ж. қол жазба.

РУКОПЛЕСКАНИЯ мн. қол шаппатлаўлар.

РУКОПЛЕСКАТЬ несов. кому-чему и без доп. қол шаппатлаў.

РУКОПОЖАТИЕ с. қол алысыў, қол алысып көрисиў; обмейтесь ~м қол алысып көрисиў; крепкое ~ қатты қол қысысыў.

РУКОПРИКЛАДСТВО с. разг. қол жумысай, қол силтей.

РУКОЙТКА, РУКОЙТЬ ж. тутқа, сап, кулақ.

РУЛЕВОЙ прил. 1. руль...; ~е колесо руль дөңгелеги; 2. в знач. сущ. м. рулевой рульши, руль услышь, руль тутышь.

РУЛЁТ м. 1. (кушанье) рулет (*майда етпен писирилген айқат*); 2. (пирог) рулет; 3. (окорок) сан, сан ет (*сүйеги салынып алғынан*).

РУЛЁТКА ж. рулетка (1. тех. узынлық, олиеши; 2. құмарлы ойын ускенеси).

РУЛОН м. рулон (*дұмалақ оралған қаралған қам т. б.*).

РУЛІ м. 1. руль; ~ велосипеда велосипедтиң рули; править ~ем руль менен басқарыу; сидеть за ~ем рульде отрыру; быть на ~е рульде болыу; 2. перен. руль; ~е государственного управления мамлекет басқарыудың рули; ◇ без ~я и без ветрил бағдарсыз, мақсетсиз.

РУМБ м. мор. румб (*компас дөңгелегинде горизонттың 1/32 үлесине сәйкес етпен белгилеген болымдер*).

РУМБА ж. румба (*танец қам оның музыкасы*).

РУМЫНСКИЙ прил. румын..., румынлы; ~ язық румын тили.

РУМЫНЫ мн. (ед. румын м., румынка ж.) румынлар (*Румынияның тийкаргы халқы*).

РУМЯНА только мн. бет бояй.

РУМЯНЕЦ м. беттиң қызылы, қызыл шырайлылық, қызғыш; здорбый ~ең беттиң алмадай қызыл шырайлылық; замыться ~зем бети қызғылт тартыу.

РУМЯНИТ несов. кого-что 1. (делать румянином) қызғылт етиү, қызартып жибериү; мороз ~ щёки аяз бетлерин қызартып жиберди. 2. (покрывать лицо румянином) бетке бояй жагыу.

РУМЯНИТЬСЯ несов. 1. (становиться румянином) қызғылт болыу, қызарыу; 2. (покрывать лицо румянином) бетине бояй жагыу, бетине бояйлау.

РУМЯННЫЙ прил. 1. қызғылт, қызғылт реци, қызыл шырайлы; ~ые щёки қызғылт тарткан бетлер; 2. қызғыш, қызартсан, қызарып пискен; ~ая бұлочка қызарып пискен булка.

РУНО с. қой жұни; ◇ золотое ~ қошқардың алтын териси (*грек мифологиясында*).

РУПИЯ ж. рупия (*Индия қам Пакистанда ақша бирлиги*).

РУПОР м. 1. упор (*сести күшеттетуған труба*); говорить в ~ рупор арқалы сейлеү; 2. перен. (выразитель чых-л. идей) таратышы, ен жайдырышы.

РУСАК м. сур қоян.

РУСАЛКА ж. суу пери, суу периси.

РУСИЗМ м. лингв. русизм (*рус сөзи тийкарында қылышескен ямаса рус тилинен кируген сөз*).

РУСИФИКАЦИЯ ж. русластырыу.

РУСИФИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что русластырыу.

РУСИФИРОВАТЬСЯ сов. и несов. русластырыу.

РУСЛО с. 1. аңғар, ариа; ~ реки дарьяның аңғары; 2. перен. жол, бағыт; жизнь вошла в нормальное ~ турмыс өзишин нормаль жолына түсти.

РУССКИЙ ж. русская (*рус халық аяқ ойыны, усы ойынның музыкасы*); плясать ~ую русскуюны бийлеү.

РУССКИЕ мн. (ед. русский м., русская ж.) руслар.

РУССКИЙ прил. рус..., русстың; ~ий народ рус халық; ~ий язык рус тили; ~ая литература рус әдебияты; ◇ ~ое масло күйдирлиген май; ~ая печь рус печи.

РУССИЙ прил. ак сарғылт, сарғыш; ~е волосы сарғыш шаш.

РУТЕНИЙ м. рутений (*химиялық элемент*).

РУТИНА ж. кери тартышылық, жаңалықтан коркышылық.

РУТИНЁР м. кери тартышы, кери тартпа, жаңалықтан коркышы адам.

РУТИНЁРСКИЙ прил. кери тартатуғын, жаңалықтан коркатауғын.

РУТИНЁРСТВО с. кери тартышылық, кери тартпалық, жаңалықтан коркышылық.

РУТИННЫЙ прил. кери тартпа..., жаңалықтан коркатауғын.

РУХЛЯДЬ ж. собир. разг. гөне-көкси. ески-түски.

РУХНУТЬ сов. 1. (обвалиться) жали етиү, кулап тусиү, жығылыу; стена ~ла дийүал жығылды; 2. перен. (исчезнуть) иске аспаү, әмелге аспаү, жокқа шығыу; үзилиү; надежды ~ли еткен үмитлери иске аспады; плάны ~ли планлар иске аспаү калды.

РУЧАТЕЛЬСТВО с. кепиллик.

РУЧАТЬСЯ несов. за кого-что и без доп. кепил болыу, кепилликке алыу; ~ головой из басы менен кепил болыу.

РУЧЕЙ м. 1. жылға, өзек, өзекше, кишкене дарья; 2. в знач. нареч. ручьём и ручьими сел болып, суу болып; кровь лилась ~бель кан суу болып акты.

РУЧКА ж. 1. уменьш. от рукá 1; 2. тутқа, сап, досте; ~ двёри есиктиң тутқасы; ~ ножа пышактың сабы; ~ чемодана чемоданның тутқасы; 3. (для письма) ручка, перо сап.

РУЧНОЙ прил. 1. қол..., қолдың; ~ые часы қол саат; ~бай багаж қол жуги; ~ая тележка қол арба; 2. (производимый вручную) кол...; қол менен ислейтуғын; ~бай труд қол мийнети; ~ая работа қол жумысы; 3. (прирученный) колға үйрениген, асыранды, қолға үйретилген; ~бай сокол қолға үйретилген сүңқар; ◇ ~ая продажа қолға кетерип жүрип сатыу, қолдан сауда ислеу.

РУШИТЬ несов. что 1. (валить) жығыу, қулатыу, қыратыу; ~ стены дийүалды қулатыу; 2. (очищать) тазалау, гаршыу, айрыу; ~ просо тарыны кепегинен айрыу.

РУШИТЬСЯ несов. 1. (разваливаться, падать) жығылыу, қулау, қыралыу, бузылыу, гүл-опат болыу; 2. перен. (не осуществляться) иске аспаү, әмелге аспаү.

жойлыў; егөн надёжды ~лись оның үмитлери иске аспады.

РЫБА ж. балық; свёжая ~а таза балық; солёная ~а дузланған балық; мороженая ~а тоңлатылған балық; копчёная ~а ысланған балық; вяленая ~а қақланған балық; богатый ~ой (о воде) балықта бай, балықлы; удить ~у балық аўлау; ⚡ ни ~а ии мисо погов. еки дүньяның айереси; чуствовать себя как ~а в воде езин суудагы балыктай сезиў, езин еркін бийлеў; ловить ~у в мутной воде погов. биреудиң қыйыншылықтарынан пайдаланыў; биться как ~а об лёд погов. не қыларын билмей қуры урыныў.

РЫБАК м. балыкши; ⚡ ~ак ~ака вайдит издалека посл. еки сырғыя бир төгайда жолысыады.

РЫБАЛКА ж. разг. балық аўлау.

РЫБАЦКИЙ прил. балыкши..., балыкшының, балық аўлайтуын; ~ая лодка балыкшының қайыры.

РЫБАЧИЙ прил. балыкши..., балыкшының; ~ын сётн балыкшының аўлау.

РЫБАЧИТЬ несов. балық аўлау, балыкшылык етиу.

РЫБАЧКА ж. 1. женск. от рыбак; 2. (женна рыбака) балыкшының хаялы.

РЫБЕЦ м. рыбец (балык).

РЫБЁШКА ж. разг. курт шабак, майда балық.

РЫБИЙ прил. балык..., балыктың; ~ий жир балық майы; ~ъя чешүя балық қабыршағы.

РЫБНЫЙ прил. 1. балык...; ~ая ловля балық аўлау; ~ая промышленность балық санааты; ~ая торговля балық саудасы; 2. (приготовленный из рыбы) балык..., балыктан таярланған; ~ый суп балық сорпасы; ~ые консервы балық консерви; 3. в знач. сущ. с. рыбное балықлы аўқат, балыктан исленген аўқат; 4. (обильный рыбой) балыклы, балыгы көп.

РЫБО- қоспа сөзлериң «балық, балыктың» деген мәннелерди билдириетуғын болеги, мыс.: рыбозавод балық заводы; рыболов-вёцкий балыкшылык.

РЫБОВОДСТВО с. балық өршитиүшнилек.

РЫБОВОДЧЕСКИЙ прил. балық өршиитетуын.

РЫБОЗАВОД м. балық заводы.

РЫБОКОМБИНАТ м. балық комбинаты.

РЫБОКОНСЕРВНЫЙ прил. балық консервер; ~ комбинат балық консерверлер комбинаты.

РЫБОКОПТИЛЬНЯ ж. балық ыслай көрханасы.

РЫБОЛОВ м. балыкши.

РЫБОЛОВЕЦКИЙ прил. балыкшылык, балық аўлау; ~ колхоз балыкшылык колхозы.

РЫБОЛОВНЫЙ прил. балық аўлау..., балық аўлайтуын; ~е принадлежности балық аўлау кураллары.

РЫБОЛОВСТВО с. балыкшылык, балық аўлаушылык.

РЫБОРАЗВЕДЕНИЕ с. балық өсириүшилик, балық өршитиүшилик.

РЫБОТОРГОВЕЦ м. балық сатышы.

РЫБОТОРГОВЛЯ ж. балық саудасы.

РЫБОК м. 1. жулқыныў, жулқынып ҳәрекет етиў; ~ок вперед алга жулқынып ҳәрекет етиў; ~камы бирден жулқынып ҳәрекет етип; 2. спорт. бирден кетериў.

РЫГАТЬ несов. кекириў.

РЫГНУТЬ сов. и однокр. кекириў жибериў.

РЫДАНИЕ с. зарлап жылау, ециреп жылау, еңкүлдеп жылау, солқылдан жылау, екирип жылау; разразиться ~ямы катты ециреп жылау.

РЫДАТЬ несов. зарлап жылау, ециреп жылау, еңкүлдеп жылау, солқылдан жылау, екирип жылау.

РЫЖЕБОРДЫЙ прил. сары сақал.

РЫЖЕВОЛОСЫЙ прил. сары шашлы, сарғылт шашлы, сарғыш шашлы.

РЫЖЕТЬ несов. 1. (становиться рыжим) сарғайыў; 2. (виднеться — о рыжем) сарғайып көриниў.

РЫЖИЙ прил. 1. сары қызылт, сарышы; ~ие волосы сарғыш шаш; 2. (о масти лошади) жириен.

РЫЖИК м. рыжик (замаррык).

РЫК м. ақырыў, бақырыў; львиный ~арысланиң ақырыў.

РЫКАТЬ несов. ақырыў, бақырыў.

РЫЛО с. тумсық, мурын.

РЫЛЬЦЕ с. 1. уменыш. от рыло; 2. бот. аналық аўзы; ~е пестика аналық аўзынын гүл орайы; ⚡ ~ в пуху иши биледи, қуры емес.

РЫНОК м. 1. базар; колхозный ~ колхоз базары; крыйтый ~ жабық базар; 2. эк. сауда, сауда базары, сатыў базары; внешний ~ сыртқы сауда базары; внутренний ~ ишки сауда базары; ~ сбыта сатыў базары; мировой ~ жер жүзилек сауда базары.

РЫНОЧНЫЙ прил. базар...; ~ая плодиль базар майданы; ~ая цеңа базар бахасы; ~ая торговля базар саудасы.

РЫСАК м. журмел ат, жортак ат.

РЫСИЙ прил. 1. рысьын...; ~ий мех рысьын териси; 2. перен. еткір, сезигиши; ~и глаза еткір көз.

РЫСИСТЫЙ прил. журмел, жортак, енерли; ~ая лошадь журмел ат, енерли ат;

~ые испытания журмеллерди жарысы.

РЫСКАТЬ несов. жуұрышы, жортакты. излеў, қыдырышы, гезиў; ~ по свету дүньяны қыдырып журиў.

РЫСЦА ж. жортак, жортаклау, майда жортак.

РЫСЦОЙ нареч. разг. жортаклап, майда жортак пенен; бежать ~ майда жортак пенен журиў.

РЫСЬ I ж. (быстрый аллюр) жортыў, жүриў, желиў; крупная ~ы катты желиў; ⚡ на ~ых жортаклап, жортак жүрип.

РЫСЬ II ж. зоол. қара кулақ, рысь.

РЫСЮ нареч. 1. жортып, жортаклап, жортаклап; ехать ~ жортагына жүриў; пустить лошадь ~ атты жортаклапын айдау; 2. разг. (быстро, бегом) шақсан

тез жуўырып; он пустілся бежать ~ ол қатты жуўырып кетти.

РЫТВИНА ж. казылма, шунқыр; дегершиктиң қазындысы.

РЫТЬ несов. что қазыў, шунқыр етиў, ойыў, геўлеў; ◇ ~ яму кому-л. биреүгө ор қазыў, биреүгө жаманлық етиў.

РЫТЬЕ с. қазыў, ойып алыш; ~ колодца кудык қазыў.

РЫТЬСЯ несов. в чём қазыныў, актарынү, тинтип излениў, қарау, излеў; ~ в карманса қалтасын актарыныў; ~ в бумағах қазаларды тинтип излениў.

РЫХЛІТЕЛЬ м. жумсартышы, жумсартатуғын курал.

РЫХЛІТЬ несов. что жумсартыў, босатыў, ~ землю жерди босатыў, жерди жумсартыў.

РЫХЛОСТЬ ж. 1. жумсақлық, орланлық, бослық; ~ почвы топырақтың бослығы; 2. перен. (дряблость) қаусағанлық, тозгандык.

РЫХЛІЙ прил. 1. жумсақ, орлан, бос; ~ая земля жумсақ жер, бос жер; 2. перен. (дрябливый) қаусаған, тозган; ~ое тело қаусаған дене.

РЫЦАРСКІЙ прил. 1. рыцарь..., рыцарылар..., рыцарылардың; ~ое вооружение рыцарылардың қураг-жарағы; 2. перен. (самоутверженный, великолушный) мартлик; ~ий посту́пок рыцарылардың мартлик хәрекети.

РЫЦАРЬ м. 1. ист. рыцарь (*Батыс Европада орта жырлерде жескін ислер ҳам жер байлығы қолында болған қатлам*); странствующий ~ бир жерден екинши жерге барып жүриүши рыцарь; 2. перен. мерт адам.

РЫЧАГ м. 1. рычаг; плечо ~ага рычагтың иини; система ~аго рычаглар системасы; поднять что-л. ~агом бир нарсени рычаг пенен көтериў; 2. перен. қуят бериүши, жигерленидириүши, пэт ендериүши.

РЫЧАНИЕ с. ақырыў, арқыраў, ырылдаў, айбат шегиў.

РЫЧАТЬ несов. ақырыў, арқыраў, ырылдаў, айбат шегиў.

рычу, рыйщешь и т. д. наст. вр. от рыйскать.

РЫНО нареч. жигерленип, ҳәүесленип, күштәрлық пенен, тырысып, инталылық пенен.

РЫНЫЙ прил. жигерли, ҳәүес, күштарлы, инталы.

РЮКЗАК м. рюкзак, иини қалта.

РЮМКА ж. рюмка.

РЯБИНА I ж. рябина (*агаш ҳам мийе*).

РЯБИНА II ж. (на лице, телे) қотыр, бужыр.

РЯБИНОВЫЙ прил. рябина..., рябинадан исленген; ~ая настойка рябина настойкасы.

РЯБИТЬ несов. 1. что жыбырлатыў, толқынлатыў, будырлатыў; ветерок ~ реку самал дәрьяның бетин толқынлатады; 2. безл. булдырлғаў, жыбырлаў, тыныш; у меня в глазах ~ мениң көз алдым булдырлап тур.

РЯБЫЙ прил. 1. (с рябинами) қотыр, бужыр; ~бе лицо бужыр бет; 2. (пёстрый) ала, шубар, тарғыл; ~ая күрица шубар тауық.

РЯБЧИК м. булдырық, қарабаўыр.

РЯБЬ ж. 1. (на воде) майда толқын, жайлым толқын; 2. булдырыл, жыбырлы; ~ в глазах көзлөрдин булдырлысы.

РЯВКАТЬ несов. прост. бақырыў, жекириниў.

РЯВКНУТЬ сов. и однокр. прост. бақырып жибериў, жекирип жибериў.

РЯД м. 1. қатар; два ряды домов жайлардың еки қатары; сидеть в трётьем ~үшинши қатарда отырыў; 2. (шеренга) қатар, сап; построиться в ~ы сапка турыў; ~ы взвод! (команда) еки қатар турың!; 3. (совокупность явления, события) бир неше, бир қанша; ~ веков бир қанша өсирлер; 4. (значительное количество) қатар, бир топар, бир талай, бир қанша; цéлый ~ причин бир қанша себеплер; ~ видных учёных бир топар белгилүү импазлар; 5. мн. ряды қатар, сап; служить в ~ах Советской Армии Совет Армиясы қатарында хымететиў; 6. мн. ряды қатар дүкенлар; торговые ~ы сауда магазинлер; ~ в ~у кого-чего-л. қатарда; из ряда воин выходящий путинлей баскаша, сийрек ушырайтуын; быть в первых ~ах биринши қатарларда болыў; в ряде бир қатар, гейпера; в ряде слукаев гейпара жағдайларда.

РЯДИТЬ I несов. кого-что, кем-чем, разг. (наряжать) кийиндириў, жасандырыў.

РЯДИТЬ II несов. кого-что, уст. (нанимать) жалдаў, тутыў; ◇ судить да ~ көп айтсыы, көп айтсыы келисиў.

РЯДИТЬСЯ I несов. кем-чем, во что, разг. (наряжаться) кийиниў, безениү, жасаныў.

РЯДИТЬСЯ II несов. уст. прост. (торговаться) саудаласыў, келисиў.

РЯДКОМ нареч. разг. см. рядом 1.

РЯДОВЫЙ прил. 1. (обычный) қатардағы, жай, эпиуайы; ~ работник жай хызметкер; ~ слуячай эпиуайы ўақыя; 2. воен. рядовой, қатардағы; ~ состав қатардағы состав; ~ боец қатардағы жауынгер; 3. в знач. сущ. м. рядовой (солдат) рядовой; 4. с.-х. қатарлап, қатарлап егетуын; ~ посев қатарлап егит.

РЯДОМ нареч. 1. жанында, қасында; сесть ~ с кем-л. биреудиң қасында отырыў; 2. (по соседству, около) қонсы, қасында, қатар; он живёт ~ ол қонсы турады; ~ с театром театрдың қасында; ◇ сплошь да ~ көбинице.

РЯДЫШКОМ нареч. разг. см. рядом.

РЯЖЕНЫЙ прил. 1. кийинген, жасанған; 2. в знач. сущ. м. ряженый и ж. ряженая маскарапаз кийинмин кийин адам, ряжү, рядиши и т. д. наст. вр. от ряжитъ I.

ряжусь, рядишись и т. д. наст. вр. от ряжитъ I.

РЯСА ж. ряса (православие дининиң уламаларының кийетуын сыртқы узын кийими).

С

С (СО) предлог 1. с твор. п. (при указании на совместность, сопровождение действия, связь, обладание чем-л.) менен, пenen, бенен; =лы, =ли; =ып, =ип; =ға, =ғе, =қа; мы с братом ағамыз бенен; я иду с тобой мен сениң менен бараман; это человек с талантлом был талантлы адам; найти с трудом қызыншылық пenen табыу; делать что-л. с любовью бир нарсени сүйснен ислеу; читать с удовольствием зейинленип оқыу; поспешить с отъездом кетиүтэ асырыу; 2. с род. п. (при обозначении предмета или места, от которого отходит, отделяется кто-что-л.) =дан, =ден, =тан, =тен, =нан, =нен; убрать посуду со стола ыдысты столдың үстинен жыйнап алышу; упасть с лестницы баскыштан жыбылып кетиүт; спуститься с горы таудан тузиу; 3. с род. п. (при обозначении лица, предмета, явления, с которого начинается, возникает что-л.) =дан, =ден, =тан, =тен, =нан, =нен; с улицы слышан шум көшеден шаўымындили; напасть на врага с тыла душманың арт бетинен хужим етиү; 4. с род. п. (при обозначении местонахождения предмета или лица, производящего действие) =дан, =ден, =тан, =тен, =нан, =нен; произносить речь с трибуны трибуналан сез гайтыу; с правой стороны он жагынан; 5. с род. п. (при обозначении предмета или лица, от которого требуется или отнимается что-л.) =дан, =ден, =тан, =тен, =нан, =нен; получить деньги с кого-либо биреүден ақша алышу; урожай с гектара гектардан алынап зүрәэт; 6. с род. п. (при обозначении предмета, являющегося оригиналом, образцом) =дан, =ден, =тан, =тен, =нан, =нен; брат примёр с кого-либо биреүден үлги алышу; перевести с каракалпакского языка қарақалпақ тилинен аударыу; 7. с род. п. (на основании чего-л., следуя чему-л.) менен, пenen, бенен; бойынша, тийкарында; с разрешения начальника баслыктың рухматы менен; с вашего согласия сизин келимниниз бойынша; 8. с род. п. (по причине чего-л., по случаю чего-л.) =дан, =ден, =тан, =тен, =нан, =нен; =ып, =ип; скорять со стыда уялғанынаң қызырып кетиү; сказать со злости жини келип айттыу; с горя қапалыктан; с перепугу коркынанаң; 9. с род. и твор. п. (о времени) =дан, =ден, =тан, =тен, =нан, =нен бери; =лы, =ли бери; шекем, дейин, сайни; менен, пenen, бенен; с дёсттеви балалық шағынан бери; с прошлого года былтырдан бери; с утра до вечера азаннан кешкү дейин; с приходом зимы қыстың келийи менен; с возрастом жас үлкейген сайни; 10. с вин. п. (приближительно, почти) =дай, =дей, =тай, =тей; шақылы; тең; ростом с менем бойы мендей; величиной с кулак үлкенлиги муштай; прожить в деревне с месяц айылда бир айдай турсыу; с десяток книг он шақыл китап; с птичьего полёта жоқарыдан; довольно с меня менен усы жеткилики; ии с того ни с сего өзинен-өзи; с чего ты взял? қайдан еситтиң?

со дия на день бүгин-ертең; с минуты на минуту мине-мине.

С (СО₂, СЬ₂) приставка, мына женилерди билдиреди: 1) ҳэр жақтан келип бир орынга жыйналыу, жыйнау, қосыу, қосылыу, мыс.: связать қосып байлау; созвать шақырыу, жыйнау; 2) жоқарыдан төмөнге қарай ҳарекет етиү, мыс.: сбросить жоқарыдан таслау; спрыгнуть секирип тусиу; 3) бир нарсени бир орыннан ямаса бир нарсениң бетинен бөлиү, алыу, мыс.: скосить шауып алышу; срезать кесип алышу.

САБЕЛЛЬНЫЙ прил. қылыш; ~ удар қылыш урыу, қылыш пenen шабыу.

САБЛЛЯ ж. қылыш; ◇ отряд в сто ~ель жуз атыны отряд.

САБОТАЖ м. саботаж (исти испел жүргендей болып, ҳақықатында исти билбастан үзилисте қалдырый).

САБОТАЖНИК м. саботажи, саботаж жасаушы.

САБОТИРОВАТЬ сов. и несов. 1. что (устраивать саботаж) саботаж жасау; 2. (заниматься саботажем) саботаж бенен шуғылланыу.

САВАН м. 1. кепин; 2. перен. поэт. (покров) көрпе; снежный ~ қар көрпеси.

САВАННЫ мн. (ед. саванна ж.) саванна (сийрек ағашлар ескен тропиклық далалар зонасы).

САВРАСЫЙ прил. қула.

САГИТИРОВАТЬ сов. кого үгитлеп көндириү, айтып қайыл етиү, агитациялап көндириү.

САД м. бағ; фруктовый ~ мийүе бағы; развести ~ бағ есириү; ◇ ботанический ~ ботаника бағы; зоологический ~ хайянаттар бағы; детский ~ балалар бақшасы.

САДИЗМ м. 1. (половое извращение) садизм (жыныслық қатнастасы бузақылық); 2. перен. (страсть к жестокостям) биреуди азаплауға, хорлауға қумарлық.

САДИСТ м. садист (садизме берилген адам).

САДИСТКА женск. от садист.

САДИСТСКИЙ прил. садист..., садистлик.

САДИТЬСЯ несов. см. сесть; ~есь, покажуйста! мерхэмэт болың, отырыңыз!

САДНИТ несов. безл. ашып айырыу, қышып айырыу, сызлау; в горле ~ тамағым қышып айырып тур.

САДОВНИК м. бағман.

САДОВНИЦА женск. от садовник.

САДОВОД м. бағман, бағманлық қәнігеси.

САДОВОДСТВО с. 1. (разведение садов) бағманшылық; 2. (хозяйство) бағманшылық хожалығы.

САДОВОДЧЕСКИЙ прил. бағманшылық. **САДОВЫЙ** прил. 1. бағ..., бағдын; ~ый нож бағ шақысы; ~ая вишня бағ шийеси; 2. (садоводческий) бағ..., бағлық, бағ есириү...; ~ая опытная станция бағ

есириү тәжирийбе станциясы; ◇ голова́ ~ая пәмсиз, қабақ бас.

САДОК м. 1. (для разведения рыб) хауыз; живорыбный ~ тири балықларды сақтайтуғын орын; 2. (для разведения животных, птиц) қора, кетек, қәпес; крольчий ~ үй қоян қорасы, қоянхана; 3. (ловушка для зверей) дузак, тор; волчий ~ қасқыр қақлан.

САЖА ж. құрым, қара қүйе, ыс.

САЖАТЬ несов. 1. кого-что отырғызыў, отырғыу үсінүү; қондырыу (самолёт, ловчих птиц); ~ госте́я за стол қонақларды столға отырғызыў; 2. за что, на что и с неопр. (заставить что-л. делать) мәжбурлеу; ~ кого-л. за работу биреиди жумыс ислеүге мәжбурлеу; ~ за книгу китап оқыға мәжбурлеу; 3. кого-что (помещать) қамаў, отырғызыў, салыў; ~ в тюрему турмеге салыў; ~ под арест қамаўга алыў, тутқынға алыў; ~ на цепь шынжыр менен байлау, шынжырлау; 4. что отырғызыў, шашыны, егиу, тигиу; ~ цветы ғулларди егиу; ~ огурцы қыярды егиу; 5. что (в печь и т. п.) жабыў, күйдириу; ~ хлебы в печь тандырга наан жабыў; 6. что, разг. тузириу; ~ пятна на что-л. дақ тузириу; ◇ ~ күрицу на яйца тауыкты қурық бастырыў; ~ наживку на крючок жемди қармақтың ушына илдириу.

САЖЕН||ЕЦ м. с.-х. 1. (растение для посадки) нал, нәлше; ~цы плодовых деревьев мийе ағашларының нәлшелери; 2. (не сеянец) тамырынаң көгерген нөл; лук-~ец екең-пияз.

САЖЕННЫЙ, САЖЕННЫЙ прил. 1. уст. (мерой в сажене) бир сажының; 2. (очень большой) үлкен, узын; ~е шаги улкен адымлар.

САЖЕНЦЕВЫЙ прил. нәл, нәлше, нәлшелер; ~е грядки нәлше қарыклар; ~е деревья нәлшеден ескен ағашлар.

САЖЕНЬ, САЖЕНЬ ж. уст. сажын (русский язык узынлық өлишүү); ~ дров бир сажын ағаш; ◇ косая ~ в плечах жаурыны қақпактай.

сажусь, садышся и т. д. наст. вр. от садиться.

САЗАН м. сазан (балык).

САЙРА ж. сайра (балык).

САКВОЯЖ м. саквояж (илинетуғын жол қоржын).

САКЛЯ ж. сакля (Кавказда таулы халықлардың жайы).

САКАУЛ м. сексеүил.

САКАУЛОВЫЙ прил. сексеүил..., сексеүилли, сексеүиллик.

САКСОФОН м. саксофон (уплел шертилетуғын музыка әсбабы).

САЛАЗКИИ только мн. қол шана, кишкене шана; кататыся на ~ах кишкене шанаға минип сырғанау.

САЛАКА ж. салака (балык).

САЛАТ м. 1. салат (палыз, есимлиги); 2. кул. салат.

САЛАТНИК м., **САЛАТНИЦА** ж. салат ыдыс.

САЛАТНЫЙ прил. 1. салат...; 2. (о цвете) ақшыл жасыл, салат реңли.

САЛКИ мн. салки (балалар ойны).
САЛО с. 1. май, мал майы, тоң май; говяжье ~ сыйырдың тоң майы; 2. (лёд на поверхности воды) қаймақ муз, қаймақласып қатқан муз.

САЛОН м. 1. уст. (гостиная) мийманхана; 2. в разн. знач. салон; художественный ~ көркем салон.

САЛОНЫЙ прил. 1. салон...; 2. (поверхностный, пустой) үстирттин, жецил, айтейир; ~ разговор әйтейир гүррин.

САЛФЕТКА ж. 1. салфетка, майлық; бумаҗиша ~ қағас салфетка; 2. (небольшая скатерть) кишкане дастуркан.

САЛЬДО с. нескл. сальдо (1. бухг. есаптың аяғында кирис пenen шығыстың арасындағы қалдық айырма; 2. эк. бир мәмлекет пenen екинши мәмлекет арасындағы еспаласқанда ақшалай кирис пenen телениңдиң айырмасы).

САЛЬНИК м. анат. шарбы май.

САЛЬНОСТЬ ж. 1. (наличие жира) майлық; 2. (непристойное выражение) адепсиз сез, турпай сез.

САЛЬНЫЙ прил. 1. май; майдан болған; майдан исленген; ~ая свечá май шам; 2. майлы, май беретуғын; ~ые порόды свинéй шошқаны семиз, май беретуғын туқымлары; 3. (запачканный салон) майланған, майға батырылған; 4. (непристойный) адепсиз, уятсыз, турпайы; ◇ ~ые жéлезы анат. май безлери.

САЛЬТО с. нескл. сальто (хајада бастаң айланып секириү); двойное ~ қос сальто.

САЛЬТО-МОРТАЛЕ с. нескл. сальто-мортале (акробатикалық секириү).

САЛЮТ м. в разн. знач. салют; артиллерийский ~ артиллерия салюты; пролившийся ~ салют бериү.

САЛЮТОВАТЬ сов. и несов. кому-чему салют берүү.

САМ мест. м. опред. (самá, самó, самí) 1. (лично) өз; он ~ это сделал буны оның өзи исследи; вы сáмн знаэте сиз өзиниз билесиз; скажите ему ~ому оның өзине айтыңыз; он ~ ~а добротá ол — өзи ийгилек; он ~ ~о здоровье ол — ден саўлықтың үлгиси; он ~ спрavился с работой ол жумысты өзи орынлады; он и ~ не знает ол өзи де билмейди; ~ председатель сде́лал это распоряжение бул буйрыкты баслыктың өзи берди; 2. в знач. сущ. м. сам (хозяин, глава, начальник) и ж. самá (хозяйка, начальница) өзи, хожайын, баслық; ~ приказал өзи буйрыды; ◇ ~обои өзи-өзи мепен; ~обои разумеется өзинен-өзи белгилүү; он ~ не свой ол жүдэ ашылы; ~ (~а, ~о) по себе 1) (самостоятельно) өзинше, өз басынша, өз еркинше; я рос ~ по себе мен өзим мепен өзим болып естим; 2) (взятый в отдельности) айырым алғанда, өзин алғанда; 3) в знач. сказ. басқа нэрсес; ~ (~а, ~о) за себя говорит өзинен-өзи белгилүү, туңидирин отырыудың кереги жоқ; он ~ собой доволен ол өзине-өзи қанаатты; быть ~ым собой өзи мепен өзи болыу; он ~ себе голова ол өзине өзи басшы.

САМА мест. ж. см. сам.

САМАН м. 1. (мелконарезанная солома) топан, сабан; 2. (необожжённый кирпич) кам гербиш, топанлы гербиш.

САМАНЫЙ прил. 1. топан..., сабап...; 2. күйдирмеген гербиштән, қам гербиштән салынған; ~е дөмә күйдирмеген гербиштән салынған жайлар.

САМАЯ мест. ж. см. сáмыи.

САМБО с. нескл. самбо (спорт гуреси). **САМЕЦ** м. ерек, айтыр; верблюд~бұура.

САМИ мест. мн. см. сам.

сáмый мест. 1. дат. п. от сáми; 2. опред. твор. п. от сам, само.

сáмими мест. твор. п. от сáми.

сáмых мест. род., вин. и предл. п. от сáми.

САМКА ж. урғашы, мәкійен, байтал, қанышық.

САМО мест. с. см. сам.

САМО- қоспа сөзлердин биринши белиги болып қосылып, мынаны билдиреди: 1) ҳәрекеттىң өз-өзине бағдарланганын, мыс.: самовосхваление өзин-өзи мақтау; 2) ҳәрекеттىң өзинен-өзи исленүүн билдиреди, мыс.: самовозгорание өзинен-өзи туташыу; самопищущий өзи жазатуын.

САМОАНАЛИЗ м. өзин-өзин анализлеу, өзин-өзи тексерүү.

САМОБИЧЕВАНИЕ с. 1. рел. өзин-өзи жазалау, өзин-өзи урыу; 2. перен. өз айбыны екниүү, пушайман жеў, өз исине қапаланыү.

САМОБРАНКА ж.: скáтерть~ народно-поэт. кәраматлы дастурқан (ертеклерде айтылынша бул дастурқан устинде қандай айқат жеўди тилесең, дәрдәл сол айқат таяр болады).

САМОБЫТНЫЙ прил. өзине тән, тәбийт; басқалардан өзгеше; ~ая культура өзине тән мәденият; ~ый талант өзине тән тәбийттүү талант.

САМОВАР м. самаўыр, самовар; постáвить ~ самаўыр қойыу.

САМОВАРНЫЙ прил. самаўыр..., са-маўырлық, самовар..., самовардың..., са-моварлық; ~ая труба самаўыр моры.

САМОВЛАСТИЕ с. бийлике умтылыш, бийлики сүйиү; нызамсызық.

САМОВЛАСТНЫЙ прил. (властный, властолюбивый) бийлики жақсы көриүши, ҳәкимшилики сүйиүши, бийлик қумар, метибийлик етийүши.

САМОВЛЮБЛЕННОСТЬ ж. өзин-өзи сүйиүшилик, өзимшилик.

САМОВЛЮБЛЕННЫЙ прил. өзин-өзи сүйиүши, өзимшил.

САМОВНУШЕНИЕ с. өзин исендириү, өзин инандырыү.

САМОВОЗГОРЛЁМОСТЬ ж. өзинен-өзи жаныўшылық, өзинен-өзи от алысыўшылық; ~ тóрфа торфтың өзинен-өзи жаныўшылығы.

САМОВОБЛИЕ с. өз басына кетиўшилик, өз билдиги менен журиўшилик.

САМОВОБЛИЧАТЬ несов. разг. өз ерки менен ислеў, өз билдиги менен ис етиў, бийбастақлық етиў.

САМОВОЛЬНО нареч. өз билдиги менен, өз ерки менен, рухсатсыз; ~ отлучиться рухсатсыз кетиў, өз ерки менен кетип қалыў.

САМОВОЛЬНЫЙ прил. 1. (своевольный) өз билдигинше, өз билгенин еткен, өз басынша; ~ ребёнок өз басына кеткен бала; 2. (совершающий без разрешения) өз билдиги менен, қәлеүи менен исленген, рухсатсыз исленген; ~ ухбәд рухсатсыз кетиў.

САМОВОСПИТАНИЕ с. өзин-өзи төрбиялау.

САМОВОСПЛАМЕНЕНИЕ с. өзинен-өзи жаныў, өзинен-өзи алышыў.

САМОВОСХВАЛЕНИЕ с. өзин-өзи мактату.

сáмого мест. 1. род. и вин. п. от сáмый; 2. род. п. от сáмое.

сáмогó мест. род. и вин. п. от сам, само.

САМОГООН м. самогон.

САМОГООНКА ж. разг. см. самогон.

САМОГООННЫЙ прил. самогон..., самогонлық.

САМОГООНЩИК м. разг. самогон ислеўши.

САМОГООНЩИЦА женск. от самогонщик.

САМОДЕЛКА ж. разг. қолдан жасалған, жасалма.

САМОДЕЛЬНЫЙ прил. қолдан жасалған; ~ радиоприёмник қолдан жасалған радиоприёмник.

САМОДЕРЖАВИЕ с. самодержавие (патшаның шекленбекен жеке бийлиги); свержение царского ~я патша самодержавиесин кулаты.

САМОДЕРЖАВНЫЙ прил. самодержавие..., самодержавиелик; ~ая власть самодержавиелик власть.

САМОДЕРЖАЦ м. самодержец (шекленбекен властылы патша).

САМОДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. ҳәүескер, ҳәүескерлик; художественная ~ көркем өнер ҳәүескерлиги; 2. (проявление личного почина) өз жедели, өзиниң ис баслаўшылығы, өз ынтасы, өз искерлиги; ~ народных масс халық массасының жедели.

САМОДЕЯТЕЛЬНЫЙ прил. 1. ҳәүескерлер..., ҳәүескерлерден кураган; ~ спектакль ҳәүескерлер спектакли; 2. (действующий по собственному почину) өз жедели менен ислеүши, өзи баслаг ислеген, өз интасына ислеүши.

САМОДИСЦИПЛИНА ж. өзин тута билиүшилик, өзин тәртипке бойсындырышылық.

САМОДОВЛЕЮЩИЙ прил. өзине тийисли, өзи ушын әхмийетли.

САМОДОВОЛЬНО нареч. өзимсип, өзи не-өзи мәс болып, өзине-өзи кейде толып. өзине-өзи ырза болып; ~ улыбатыся өзине-өзи мәс болып мыйық тартып күлий.

САМОДОВОЛЬНЫЙ прил. өзимшил, өзине-өзи мәс, өзине-өзи ырза болган, өзине-өзи кеүили толған; ~ человек өзине мәс болған адам.

САМОДОВОЛЬСТВО с. өзимшилил, өзине-өзи мәс болғанлық, өзине-өзиниң кеүли толғанлық, өзине-өзи ырза болғанлық.

САМОДҮР м. есерсөк, алаңғасар, саудайы.

САМОДҮРКА женск. от самодүр.

САМОДҮРСТВОВАТЬ несов. есерсөктың етиүү, алаңғасарлық етиүү, саудайылық етиүү.

САМОЕ мест. с. см. сáмый.

САМОЗАБВЁНИЕ с. 1. қызып кетиүү, йошыу; работать с ~м йошып жумыс ислеу; 2. (успокоенность, отрешенность) берилиүү, аянау.

САМОЗАБВЁННОСТЬ ж. см. самозабвение 1.

САМОЗАБВЁННЫЙ прил. қызынылы, йошлы, йошқа толы; ~ая любобъ йошлы сүйүшилик.

САМОЗАПИСЫВАЮЩИЙ прил. өзи жазатуғын; ~е прибробы өзи жазатуғын әспаллар.

САМОЗАРОЖДЕНИЕ с. биол. өзинен-өзи дөреү, жаралық (органикалық емес материядан жанлы нарсениң өзи пайда болыу).

САМОЗАРЯДНЫЙ прил. өзи оқланатуғын, автоматты оқланатуғын; ~ая винтбóвка өзи оқланатуғын мылтық.

САМОЗАЩИТА ж. өзин-өзи қорғау, қорғаныу; инстикт ~ы өзин-өзи қорғау инстинкти.

САМОЗВАНЕЦ м. өзине-өзи ат берген адам; өзин биреүдүң аты менен атаған адам.

САМОЗВАНКА женск. от самозваиц.

САМОИНДУКЦИЯ ж. физ. самониндукция (еткергештеги индукцияның электр қозғатышы күшиниң пайда болыу).

САМОИСТРЕБЛЕНИЕ с. өзин-өзи жоқ етиүү, өзин-өзи қырып таслау.

САМОИСТЯЗАНИЕ с. өзине-өзи азап берүү, өзин-өзи қыйнау.

сáмой мест. род., дат., твор. и предл. п. от сáмая.

сáмбй мест. род., дат., твор. и предл. п. от сáмам.

САМОКАТ м. самокат (балалардың дегершилди ойыншылыбы).

САМОКОНТРОЛЬ м. өзин-өзи контролъ жасау, өзин-өзи тексерүү.

САМОКРИТИКА ж. өзин-өзин критикалау, өз ара критика.

САМОКРИТИЧНО нареч. өзин-өзи критикалап, өзин-өзи критикалау менен.

САМОКРИТИЧНЫЙ прил. өзин-өзи критикалаған, өзин-өзи критикалашы; ~ое выступление өзин-өзи критикалаған шығып сөйлейүү.

САМОЛЁТ м. самолёт; пассажирский ~ пассажир самолёты; транспортный ~ транспорт самолёты; реактивный ~ реактив самолёты; ♂ көвэр~ народно-поэт. ушкыш гилем (ертеклөрде айттылатуғын).

САМОЛЁТОСТРОЕНИЕ с. самолётостроение (санааттың тарафы).

САМОЛЁТОСТРОЙЕЛЬНЫЙ прил. самолёт жасайтуғын, самолёт софатуғын.

САМОЛÍЧНО нареч. прост. өз; я ~ видел егб мәң оны өзим көрдим.

САМОЛЮБИЙНЫЙ прил. мемменшил, өзимшил, өзин сүйетуғын, өзин-өзи марапатлаушы.

САМОЛЮБИЕ с. мемменшил, өзимшиллик, кеүил; ложное ~ этирик өзимшиллик; задеть чьё-л. ~ биреүдүң кеүлине тийиү; щадить чьё-л. ~ биреүдүң кеүлине қарау.

сáмом мест. предл. п. от сáмый, сáмое. сáмом мест. предл. п. от сам, сáмо.

САМОМНÉНИЕ с. мемменсиү, өзи билерменлик, өзин-өзи жоқары санау; страдать ~м өзи билерменлик қыла бериү. сáмому мест. дат. п. от сáмый, сáмое.

сáмому мест. дат. п. от сам, сáмо.

САМОНАДЁЯННОСТЬ ж. өзине-өзи исениүшилик, өзим билеменлик, мемменлик; отличаться большой ~ю өзине-өзи исениүшилик пенен айрықша көриниү.

САМОНАДЁЯННЫЙ прил. өзине-өзи исенген, өзим билеменсинген, мемменсинген; ~ человек мемменсинген адам.

САМООБЛАДАНИЕ с. өзин-өзи тута билиү, өзине-өзи ийе болыу, сабырлы болыу; не терять ~я сабырлы болыудан айрылмау; сохранять ~е өзине-өзи ийе болыуды сақлау, сабырлы болыуды сақлау.

САМООБЛОЖЕНИЕ с. өз-ара салык.

САМООБМАН м. өзип-өзи алдау.

САМООБОГАЩЕНИЕ с. өзин-өзи байытыү.

САМООБОРÓНА ж. 1. см. самозащита; 2. (оборона силами населения) халыктың өз күши менен ел қорғау.

САМООБРАЗОВАНИЕ с. өзинше оқып билим аллыу; политическое ~ өзинше оқып сийасый билим аллыу.

САМООСЛУЖИВАНИЕ с. өзине-өзи хызмет етиүү; система ~я в магазинах магазинлерде өзине-өзи хызмет етиүү системасы.

САМООБУЧЕНИЕ с. өзи үйрениүү, өзи оқыу.

САМООГРАНИЧЕНИЕ с. өзин-өзи шеклеү, өзине-өзи шек қойыу.

САМООКУПАЕМОСТЬ ж. эк. өз шығыны өзи етей, шығыны тиклеү.

САМООПЛОДОТВОРÉНИЕ с. биол. өзинен-өзи туқымланыу, өзин-өзи туқымланырыу, өзинен-өзи шағылысыу.

САМООПРЕДЕЛÉНИЕ с. 1. өз орны табыү; 2. полит. өзин-өзи бийлеү, өз тағдириң өзи шешиү, өз мәмлекетин өзи дүзүү; право наций на ~ миллетлердин өз тағдириң өзи шешиү правосы.

САМООПРЕДЕЛÍТЬСЯ сов. 1. (найти свое место в жизни) өз орны табыү; 2. полит. өзин-өзи бийлеү, өз тағдириң өзи шешиү, өз мәмлекетин өзи дүзүү.

САМООПРЕДЕЛÍТЬСЯ несов. см. са-моопределисья.

САМООПЫЛÉНИЕ с. бот. өз-өзинен тозацланыу, өз-өзинен шаңланыу, өзлигинен жынысый көбейиү.

САМООТВЕРЖЕНИО нареч. пидакерлик пенен, аяңбай, жанын аямаушылық; ~ борьться аяңбай гүресиү; ~ работать пидакерлик пенен ислеү.

САМООТВЕРЖЕННОСТЬ ж. пидакерлик, аяңбайшылық, жанын аямаушылық; ~ в борьбе гурестеги пидакершилик.

САМООТВЕРЖЕННЫЙ прил. пидакер, пидакерлик, аяңбайтуын, жанын аямаитуын адам; ~ая работа пидакерлик жумыс.

САМООТВОД м. наразылық, өзине-өзи карсы сез айтыў, өзине-өзи отвод бериү, сайлауда өз кандидатурасына наразылық билдириү.

САМООТРАВЛЕНИЕ с. мед. өзин-өзи зәхэрлеү, өзин-өзи уйлау.

САМООТРЕЧЕНИЕ с. ўаз кешиү, өз мәпинен бас тартыў, өз пайдасынан кешиү, бир нәрсе ушын өз пайдасынан бас тартыў.

САМООХРАНА ж. өзин-өзи қорғау, өзин сақлау, қорғаныу.

САМООЦЕНКА ж. өзин-өзи баҳалау, өзин-өзине баҳа берий.

САМОПИСКА ж. разг. авторучка.

САМОПИШУЩИЙ прил. өзи жазатуын, өзинен-өзи жазатуын, өзи жазыұшы; ~ая рұчка см. самописка.

САМОПОДГОТОВКА ж. өзинше таярланау (эскерій өкүй системасында өз бетинше өкүй билим алый).

САМОПОЖЕРТВОВАНИЕ с. жанын пидетиү, өзин курбан қылыш.

САМОПОЗНАНИЕ с. филос. өзин-өзи таныў, өзи-өзин билиү, өз ҳалын билиү, өз қасиетин сезиү.

САМОПРОВЕРКА ж. өзин-өзи тексериү, өз исин өзи тексерип қарау, өз-ара тексерү.

САМОПРОИЗВОЛЬНО нареч. өз-өзинен, өзинен-өзи.

САМОПРОИЗВОЛЬНОСТЬ ж. өз-өзинен болыушылық, өзинен-өзи дөреүшилик.

САМОПРОИЗВОЛЬНЫЙ прил өз-өзинен болатуын, өзинен-өзи болған; ~ое движение өзинен-өзи болатуын ҳарекет.

САМОПРЯЛКА ж. аяқ шарық.

САМОРАЗВИТИЕ с. өзин-өзи раўажландырыў; өзиниң депесин ҳем ақылын есіриү.

САМОРАЗГРУЗЧИК м. жүкти өзи туригиш асбал.

САМОРЕГИСТРИРУЮЩИЙ прил. өзинен-өзи жазатуын, өзинен-өзи есалқа алатуын, өзи регистрациялайтуын; ~е приброй өзинен-өзи жазатуын асбаллар.

САМОРЕГУЛИРУЮЩИЙ прил. өзинен-өзи тәртиплеүши, өзи туурылаушы, өзи тәртипке салышы.

САМОРЕКЛАМА ж. өзин-өзи көлкө көрсетиү, өзин-өзи мақтаү, өзин-өзи көтериү.

САМОРОДНЫЙ прил. 1. тәбийт, сап, таза; ~ое золото сап алтын; 2. тәбияттан дөрөген, иштен туўған; ~ый талайт тәбийт талант.

САМОРОДОК м. 1. сап; ~ золота сап алтын; 2. перен. талантлы тууылган адам, үкүплү адам, қатарынан артык тууын

адам; писатель-~ тәбийт талантлы жазышы.

САМОСАД м. разг. темеки (өзи егип өсирген ҳам қолдан түйгөн).

САМОСАДКА I ж. см. самосад.

САМОСАДКА II ж. шегинди дуз.

САМОСАДЧИНЫЙ прил. өзи шөккеи, шөгинди; ~ая соль өзи шөккен дуз, шөгинди дуз.

САМОСВАЛ м. самосвал; грузовик-~ самосвал жүк машина.

САМОСЕВ м. бот., с.-х. тәбийт көбейү (туқымынан, дәнинен, налине өзи көгер ынтымай).

САМОСНАБЖЕНИЕ с. өзин-өзи тәмийн етиү, өз керегин өзи табыу.

САМОСОГРЕВАНИЕ с. өз-өзинен қызыў, өзинен-өзи ысыў; ~ зеріә дәппиң өз-өзинен қызыў.

САМОСОЖЕНИЕ с. рел. өзин-өзи отқа таслау, өзин-өзи өртөү.

САМОСОЗНАНИЕ с. аң-сезим; классовое ~ класслық аң-сезим.

САМОСОХРАНЕНИЕ с. өзин-өзи сақлау; инстинкт ~ я өзин-өзи сақлау инстинкти.

САМОСПЛАВ м. сая ыбызыў.

САМОСТОЯТЕЛЬНО нареч. 1. (независимо) өз алдына, өз бетинше, өзинше, герезсиз; жить ~ өз алдына түрүү; 2. (своими силами) өз күши менен, өз-өзи, өзинше; он ~ сделал большую работу ол өз алдына үлкен жумыс испеди.

САМОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. герезсизлик, ерикли, өзинше түрүшүлүк; политическая ~ы государства сиясый мемлекеттик герезсизлиги; 2. өз бетиншелек, өзиншелек; ~ы суждений пикирлердин өзиншелиги; приучать ребёнка к ~и баланы өз бетиншелекке үйретиү.

САМОСТОЯТЕЛЬНЫЙ прил. 1. герезсиз, ерикли, өзинше түратууын; ~ое государство герезсиз мәмлекет; ~ая жизнь өз алдына жасайтуын турмыс; ~ый человек герезсиз адам; 2. (совершающий собственными силами) өз күши менен, өзи ететууын; ~ая работа өзи ететуын жумыс; ◇ ~ое предложение грам. жеке гәп.

САМОСТРЕЛ I м. ист. (лук) сары жай, садақ, өкжай.

САМОСТРЕЛ II м. самострел (1. воен. өзин жортадан атып жаралай; 2. өзин-өзи жортага атып жаралайши, өзин-өзи жортага атып жаралған адам).

САМОСТРЕЛЬНЫЙ прил. өзинен-өзи атылатуын, автоматлы атылатуын.

САМОСУД м. жазғырыў, өзи суд болыу.

САМОТЕК м. 1. (жидкости или сыпучих веществ) өзи ағып; 2. перен. өзи боладылық, өз бетине жибериүшилик; пустить дело на ~ исти өзи боладылық салыў.

САМОТЕКОМ нареч. 1. өзи ағып; водя идёт ~ суў өзи ағып келип атыр; 2. перен. (стихиально, неорганизованно) өзи-боладылық пенен, өз бетине жиберип.

САМОТЕЧНЫЙ прил. өзи ағатуын, өз-өзинен ағатуын, өзи ағышы; ~ канал өзи ағатуын канал.

САМОТКАННЫЙ прил. қолдан тоқылған, қолдан өрилген; ~ое сукно қолдан тоқылған сукно.

САМОУБИЙСТВО с. өзин-өзи өлтириү, өзин-өзи өлтириүшилик, өзин-өзи жок етиүшилик; покончить жизнь ~м өзин-өзи өлтириү.

САМОУБИЙЦА м. и ж. өзин-өзи өлтириүши адам, өзин-өзи өлтирген адам.

САМОУВАЖЕНИЕ с. өзин-өзи сыйлау, өзин-өзи хұрметлеу.

САМОУВЕРЕННО нареч. менменсинген, өзине-аса исенип, тәкаббирлик пенен.

САМОУВЕРЕННОСТЬ ж. менменсингиүшилик, өзине аса исениүшилик, тәкаббирлик.

САМОУВЕРЕННЫЙ прил. менменсинген, аса исенген, тәкаббирленген; ~ человек менменсинген адам; ~ тон тәкаббирли дауыс.

САМОУНИЖЕНИЕ с. өзин-өзи кемситиү, өзин-өзи хорлау.

САМОУНИЧИЖЕНИЕ с. өзин-өзи жуде пәс таслау, өзин-өзи оғада пәс тутыу.

САМОУПРАВЛЕНИЕ с. өз исин өзи басқарыу правосы, өзин-өзи басқарыу; борьба колониялардын өзин-өзи басқарыу ушын гүреси.

САМОУПРАВНЫЙ прил. өз билдигин ететуғын, өз билдигинше исленген, өз алдына ис жүргизетуғын; ~ постуңок өз билдигинше исленген қылык.

САМОУПРАВСТВО с. өз билгенин ислеүшилик, бийбастақлық, жүйенсизлик.

САМОУПРАВСТВОВАТЬ несов. өз билдигин ислеү, бийбастақлық етиү, жүйенсизлик етиү.

САМОУСПОКОИВАТЬСЯ несов. см. самоспокойиться.

САМОУСПОКОЁНИЕ с. арқайынланыу, бийпарұалық берилиү, өзин-өзи тынышландыру, өзин-өзи жубатыу.

САМОУСПОКОБЕННОСТЬ ж. арқайынлық, бийпарұалық, өзин-өзи тынышландыруышлық, өзин-өзи жубатыушлық.

САМОУСПОКОЙТЬСЯ сов. арқайынлық-ка берилиү, бийпарұалық берилиү, өзин-өзи тынышландырыуышлық, өзин-өзи жубатыу.

САМОУТВЕРЖДЕНИЕ с. өзиникин болдырыу, өзин-өзи тастыбылау.

САМОУЧИТЕЛЬ м. өзинше үйрениү сабактыры, өзинше оқыу ушын қолланба.

САМОУЧКА м. и ж. разг. 1. өзинше үйренип билген адам, өзи үйренген адам; механик-~ өзинше оқып билген механик; 2. в знач. нареч. самоучкой өзи оқып, өзинше оқып менен.

САМОХВАЛСТВО с. разг. мақтаушылық, өзин-өзи мақтанцақлық.

САМОХОДНЫЙ прил. тех. өзи жүретуғын, өзи ҳарекет ететуғын; ~ комбайн өзин жүретуғын комбайн.

САМОЦВЕТ м. жылтырауық тас, жылтыр ҳасыл тас.

САМОЦВЕТНЫЙ прил. жылтырауық, жылтылдаш турған (хасыл тас хақында).

САМОЦЕЛЬ ж. бирден бир мақсет, тийкарғы мақсет.

САМОЧИННО нареч. өзинше, өз билдиги менен, өз қалеүинше, женсиз; действовать ~ өз билдиги менен ис қылыу.

САМОЧИННЫЙ прил. өзинше өз билдиги менен исленген, женсиз исленген; ~е действия өз билдиги менен болған харекетлер.

САМОЧИНСТВОВАТЬ несов. өзинше ҳарекет етиү, өз билдиги менен ислеү, өз қалеүинше етиү.

САМОЧУВСТВИЕ с. кейип, аўжал, ҳал, жағдай; как выше ~? кейициз қалай?, жағдайызы қалай?

саму мест. вин. п. от сама.

САМУМ м. қум дүбелей.

САМУРАЙ м. самурай (Японияда артықша праволы феодал әскерий топардың ағасы, ер жүрек жасыр).

самую мест. вин. п. от самая.

САМШИТ м. бот. самшилт (бәрәхә рензе дөнүп туратуғын ағаш ямаса пұтала).

САМШИТОВЫЙ прил. бот. самшилт...

САМЫЕ мест. указ. мн. см. самый.

САМЫЙ мест. м. опред. (самое, самая, самые) 1. (именно) өзи, нақ өзи, тап өзи; эта ~ая книга бул сол китаптың өзи; тот же ~ый соның өзи; это он ~ый и есть был оның тап өзи; в этом ~ом месте тап усы жерде; 2. (прямо, как раз) нақ, тап, дал, тура; у ~ого моря тап тениздиң жағасында; с ~ого утра азаннан бери; в ~ый разгар работы жұмыстың дәл қызыған мәхәллинде; 3. (сам по себе) өзи, өзи-ак; мибігі значит уже ~ый факт появления книги китаптың шыққаның өзи үлкен факт; 4. для образования превосх. ст. ец, нағыз, күтә, барып турған; ~ый хорбашый ең жақсы; ~ый близкий друг күтә жақын дос; ♂ в ~ом дөле, на ~ом дөле ҳақызында, расында; в ~ый раз тап дегендей.

самым мест. 1. твор. п. от самый, самое; 2. дат. п. от самые.

самыми мест. твор. п. от самые.

самых мест. род., вин. и предл. п. от самые.

САН м. дәреже, атақ, мәртебе; носить высокий ~ жоқары атаққа иие болыу.

САН- қоспа сөзлердиң «санитарлық» деген мәнини билдиремтуғын биринши болеги, мыс.:саносмәттер санитарлық көзден өткериү; санобрабортка санитарлық ислеү.

САНАТОРИЙ м. санаторий; ~ общего типа улыма түрдеги санаторий.

САНАТОРНО-КУРОРТНЫЙ прил. санаторий-курорт..., ~ая комиссия санаторий-курорт комиссиясы.

САНАТОРНЫЙ прил. санаторий..., санаторийлық; ~ режим санаторий режими, санаторий тәртibi.

САНБАТ м. (санитарный батальон) санбат (санитар батальоны).

САНВРАЧ м. (санитарный врач) санврач (санитарлық врач).

САНГВИНИК м. сангвииик, тирише (шошли шакқан адам).

САНГВИНИЧЕСКИЙ прил. сангвиник..., тирише; ~ характер тирише минезли.

САНДАЛ м. сандал (1. бот. мудамы көк-көңбек болатуғын тропикалық, ағаш; 2. ағашлардан көбинесе сандал алынатуғын болы).

САНДАЛАЕТЫ мн. (ед. сандалёта ж.) сандалет.

САНДАЛИИ мн. (ед. сандалия ж.) сандали.

САНДРУЖИНА ж. (санитарная дружина) санитар дружинасы.

САНИ только мн. шана; ехать на санях шана менен журиү; ◆ не в свой ~ не садись погов. қолыңдан келмейтуғын иске суғылыса.

САНИИСТРҮКТОР м. (санитарный инструктор) санитар инструкторы.

САНИТАР м. санитар.

САНИТАРИЯ ж. санитария.

САНИТАРКА женск. от санитар.

САНИТАРНЫЙ прил. санитария..., санитариялық, санитарлық; ~ый врач санитарлық врачи; ~ая инспекция санитарлық инспекция; ~ый осмотр санитарлық көзден өткериү; ~ое состояние города қалалың санитарлық аўхалы.

САНКИИ только мн. 1. см. сáни; 2. қол шана, кишка шана, балалар шанасы; кататься на ~ах қол шанада сырғанау.

САНКЦИОННОРОВАТЬ сов. и несов. что 1. юр. (утвердить) санкциялау; 2. (одобрить) мақуллау.

САНКЦИЙЯ ж. 1. юр. (утверждение) санкциялау, тастыклау; ~я прокурора на арест камаға алыша ҳаққында прокурордың санкциясы; 2. юр. (мера воздействия) санкция, жаза (халық арасын қатнасып-ларды бузгандарға қолланылады); ~и за постаку недоброкачественной продукции темен сапалы продукция берген ушын санкция; 3. (одобрение, разрешение) мақуллау, дұрысланау.

САНИЙ прил. шана..., шананың; ~ путь шана жолы.

САНОВИТИЙ прил. саўлатлы, пешаналы, мәртебели; ~ человек мәртебели адам.

САНОВНИК м. сановник, жоқары дәрежелі адам.

САНОВНЫЙ прил. 1. (являющийся сановником) атақты адам, жоқары дәрежелі адам; 2. (величественный, важный) саўлатлы, пешаналы, мәртебели.

САНОЧКИ только мн. уменыш. от сáнки; ◆ любиша кататься, люби и ~ возить посл. рәхәтти сүйсөн, мийнеттен қашпа.

САНПРОПУСКНИК м. санпропускник (дезинфекциялашы, дезинфекциядан өткериши мәжеме).

САНСКРИТ м. санскрит (әйнеги индиялылардың адебий тили).

САНСКРИТСКИЙ прил. санскрит..., санскритлик; ~е тексты санскрит текстлері.

САНТЕХНИКА ж. (санитарная техника) санитарлық техника.

САНТИГРАММ м. сантиграмм (граммның жүзден бирине теч айырлық өзгешем).

САНТИМ м. сантим (Францияда, Бельгияда, Люксембурда ҳам Швейцарияда жүретүүн майда пул, франктың жүзден бирине теч).

САНТИМЕНТЫ только мн. разг. кеўилшеклик, баўырманлық; разводить ~ баўырманлық етиү.

САНТИМЕТР м. сантиметр (1. метрдиң жүзден бири; 2. жазылган линейка, лента).

САНТИМЕТРОВЫЙ прил. сантиметрлик.

САНҮЗЕЛ м. (санитарный узел) санитарлық узел.

САНЧАСТЬ ж. (санитарная часть) санчасть (санитарлық белим).

САП I м. вет., мед. маңқа, көтеү.

САП II м. разг. (сопение) пысылды, пысылдау.

САП|А ж. воен. сапа, қарым; ◆ тýхой ~ой билдири mesten, өлимсирип жүрип.

САПЕР м. воен. сапёр.

САПЕРНЫЙ прил. воен. сапёр..., сапёрлық; ~ батальон сапёр батальоны.

САПОГ|ИЙ мн. (ед. сапог м.) етик; кóжаные ~ы төлетин етик; вáляные ~ы байпақ; ◆ два ~ы пары погов. кудай қосқандай.

САПОЖНИК м. етикши.

САПОЖНИЧАТЬ несов. етик тигиү, етиклишилик етиү.

САПОЖН|ИЙ прил. етик..., етиклик; ~ая мастерская етик тигиү устаханасы.

САПСЛАН м. лашын.

САПФИР м. сапфир (ұасыл тас).

САПФИРОВЫ|ИЙ прил. 1. сапфир таслы; ~е сérьги сапфир таслы сырғалар; 2. (цеета сапфира) кек рецили.

САРАЙ м. сарай.

САРАНЧА ж. шегиртке.

САРАФАН м. (русская национальная женская одежда) сарафан; 2. (летнее женское платье) жазга жецил кийим, женсиз кейлек.

САРДЕЛЬКА ж. сарделька.

САРДИНА, **САРДИНКА** ж. сардинка (балык).

САРДОНИЧЕСКИЙ прил. зәхәрли, ашшы; ~ смех зәхәрли күлки, ашшы күлки.

САРЖА ж. саржа (гезлеме).

САРКАЗМ м. ызысын келтириүү, кекесин, мысылы, кек етиү; говорить ~ом мысылылап сейдеү.

САРКАСТИЧЕСКИЙ прил. ызысын келтируети, мысыллы, кек еткен, кекесинли.

САРКОБМА ж. мед. саркома, суйек таспа.

САРКОФАГ м. ист. саркофаг, қабир тас.

САРЫЧ м. зоол. қаршыға.

САТАНА м. шайтан, жин.

САТАНИСКИЙ прил. 1. шайтан, шайтанлық; 2. (злобный, коварный) артықмаш жаýыз, қастыяң, қәхәрли, ашылды.

САТЕЛЛИТ м. 1. сателлит, гөрезли, бағынган (өз хожайынын сағап, қорғап жүретүүн эжалланба); государства ~ы гөрезли мәмлекеттер; 2. астр. (спутник планеты) планеталардың жолдасты.

САТИН м. сатин.

САТИНОВЫЙ прил. сатин; сатинен тигилген; ~ое платье сатин кейлек.

САТИРА ж. лит. сатира (*турмыстары унасыз құбылысларды мысқыл күлкі мен шикералап көрсететуғын әдебий шығарма*).

САТИРИК м. сатирик (*сатира жазыўши*).

САТИРИЧЕСКИЙ прил. сатириалы, сатириалык.

САТРАП м. залым, хамелдар, басқаруышы; царские ~ы патшаның залым басқаруышылары.

САФЬЯН м. сақтыян.

САФЬЯНОВЫЙ прил. сақтыян..., сақтыянан; сақтыянинан исленген; ~ переплёт книгі сақтыян менен қапланған китап.

САХАР м. қант, шекер; ~рафинад шақмақ қант; көлотовый ~ ири қант; пилёный ~ шақмақ қант, машиң қант.

САХАРИН м. сахарин (*қант суррогаты*).

САХАРИСТЫЙ прил. қантлы, шекерли, мазалы; ~ое вещество қантлы зат.

САХАРИТЬ несов. что, разг. қантлау, қант қосыў, шекер салыў, мазалы етиў.

САХАРНИЦА ж. қант салғыш.

САХАРНЫЙ прил. 1. қант..., шекер, қантлы, шекерли; қанттан исленген, шекерден исленген; ~ый завод қант заводы; ~ая свёкла қант ләблебиси; ~ый песок күм шекер; 2. перен. (листовый) мазалы, татлы, жағымлы; ~ые речи жағымлы сөзлер; ◇ ~ая болезнь мед. қант кесели.

САХАРОВАРÉНИЕ с. қант ислен шығарыў санааты.

САХАРОВАРЕННЫЙ прил. қант шығарыў...; ~ завод қант шығарыў заводы.

САЧОК м. сачок.

СБАВИТЬ сов. 1. что кемитиў, азайтыў, төмөнлетиў; ~ цéну баҳаны төмөнлетиў, баҳаны тусириў; 2. в чём кемитиў, тусириў; ~ в вёссе салмагын кемитиў.

СБАВЛЯТЬ несов. см. сбáвить.

СБАЛАНСИРОВАТЬ сов. 1. (востановить равновесие) орнына келтириў; 2. что, бухг. баланс жасаў, баланс дүзиў.

СБЕГАТЬ сов. разг. жуўырып барып келиў; ~ за хлёбом нанға жуўырып барып келий.

СБЕГАТЬ несов. см. сбежа́ть.

СБЕГАТЬСЯ несов. см. сбежа́ться.

СБЕЖАТЬ сов. 1. с чего (спуститься) жуўырып тусиў; ~ть с горы таудан жуўырып тусиў; 2. (убежжат) қашыў, қашып кетиў, жасырып кетип қалыў; 3. с чего, перен. (исчезнуть) кетиў, жоқ болыў; улыбка ~ла с его лица оның бетинен құлки жоқ болып кетти; 4. разг. (при кипении) тасыў, тасып төгилий.

СБЕЖАТЬСЯ сов. жуўырысып келиў, жуўырып топланыў; ~ на зов шақырыққа жуўырысып келий.

СБЕРЕГАТЕЛЬНЫЙ прил. аманат..., аманатлық; ~ая касса аманат кассасы; ~ая книжка аманат китапшасы.

СБЕРЕГАТЬ несов. см. сберéчъ.

СБЕРЕЖЕНИЕ с. 1. (действие) сақлау, сақлап қалыў, кутиў; ~ средств қаржыларды сақлау; 2. мн. сбережение жыған-терген пул, дүнья, сақлап қойған

ақша, жынан қойған ақша, гизнеп қойған ақша.

СБЕРЕЧЬ сов. 1. кого-что (сохранить) сақлау, сақлап қалыў, кутиў; ~ колхозное имущество колхоз мүлкін сақлау; 2. что, от чего (уберечь) сақлау, корыў, зыянландырмаў, қоргаў; ~ шубу от моли постынды күйе жеўден сақлау; 3. что (сэкономить) жынаў, топлаў, үнемлеў; ~ небольшую сумму дёнер бираз пул жынаў, бираз пул үнемлеў.

СБЕРКАССА ж. (сберегательная касса) аманат кассасы.

СБЕРКИИЖКА ж. (сберегательная книжка) аманат китапшасы.

СБЕСИТЬСЯ сов. разг. 1. (заболеть бешенством) кутырыў, жинлениў; 2. (ожалеть, одуреть) күтә қатты ашыўланыў.

СБИВАТЬ несов. см. сбить.

СБИВАТЬСЯ несов. см. сбиться.

СБИЧВИЙ прил. шатас, жаңылыс, былғасқан, байланыссыз, тусиниксиз; ~ рассказ байланыссыз экгиме; ~ ответ жаңылыс жуўап.

СБИТЬ 1. прич. от сбить; 2. прил. жыптыған, желинген, соқлықкан, кетилген, қыйсайған; ~ая подкоба желинген таға; ~ые каблуқ қыйсайған өкшепел; 3. прил. разг. (о дороге, земле) көп жүрилген; 4. прил. көпирген, қоймұланған; ~ые слывки қойыўланған қаймак.

СБИТЬСЯ сов. 1. кого-что (шибить) урып жығыў, урып шығарыў, урып түсириў, қағып түсириў, атып түсириў; ~ с ног урып жығыў; ~ яблоко с дерева алманы шақасынан қағып түсириў; ~ обруч с бочки бочканың курсаўып урып шығарыў; 2. кого-что (подстрелить) атып кулатыў, атып түсириў; ~ самолёт самолётти атып түсириў; 3. кого-что (оттеснить) қууыў, қууып шығарыў; ~ противника с позиции душпаны позициясынан қууып шығарыў; 4. что желиндириў, сындырыў, бузуў, жымырыў, майрыў, қыйсайтыў; ~ подковы тағаны желиндириў; ~ каблуқ өкшени қыйсайтыў; 5. кого-что (запутать) адастырыў, алжастырыў, шатастырыў, жаңылыстырыў; ~ с пути 1) жолдан адастырыў; 2) перен. жолдан шығарыў; ~ с толку пикирден алжастырыў; 6. что (уменьшить) азайтыў, кемитиў; ~ цено баҳаны кемитиў; 7. что (сколотить) жасаў, курастырыў; ~ ящик куты жасаў; 8. что атлау, писиў; ~ масло май атлау.

СБИТЬСЯ сов. 1. орнынан қозғалыў, жылжыў, жылысыў, ысырылыў; фуражка ~ласа иабок фуражка бир шекесине жылысып кетти; бинт ~ласа бинт орнынан қозғалып кеткен; 2. желиниу, женшилиу, сындырыў, жымырылыў, жымырыу, майрыў, қыйсайтыў; подковы ~лись тағалар желинин кетти; 3. адастыў, адасып кетиў, шатасыў, жаңылысыў; ~ться с пути 1) (забыться) жолдан адастыў; 2) перен. жолдан шығарыў; 4. перен. жаңылысыў, шатасыў; ~ться в показаниях көрсетпеде жаңылысыў; 5. (сгуститься) атланыў, писиلىў; масло ~лось май атланды; ◇ ~ться с ног шаршаў, харыў.

СБЛИЖАТЬ несов. см. **сблизить**.

СБЛИЖАТЬСЯ несов. см. **сблизиться**.

СБЛИЖЕНИЕ с. 1. (приближение) жақынлау, жақынлатыу; 2. жақынласыу, жақын болыу; 3. (о дружеских отношениях) досластырыу, жақын етиу.

СБЛИЗИТЬСЯ сов. 1. что жақынлатыу, жақынластырыу; ~ть концы проволоки сымнып ушларын жақынластырыу; 2. что, с чем жақынластырыу; ~ть теорию с практикой теорияны практика менен жақынластырыу; ~ть науку и производство илимди ендирип пешен жақынластырыу; 3. кого-что досластырыу, жақын етиу; общие интересы ~ли их улыма мәнлери оларды жақын етти.

СБЛИЗИТЬСЯ сов. 1. жақынласыу, жақын келиү; противники ~лись душпанлар жақынласти; 2. (сдружиться) досласты, жақынласыу; студенты быстро ~лись студентлер тез ара досласти.

СБОКУ нареч. 1. (рядом) шеттен, қатар, қапталдан, жанынан; стать ~ қапталлан турыу; 2. (со стороны) қапталдан; вид ~ қаптал көринис.

СБОЛТНУТЬ сов. что и без доп., разг. айтып қойыу, аўзынан шығарыу. айтып салыу; ~ глупость орынсыз сезди айтып салыу.

СБОР м. 1. жыйнау, териу; ~ урожая зурраетти жыйнау; 2. топланыу, жыйналыу; ~ на демонстрацию демонстрацияга жыйналыу; 3. (собранные деньги) түсүм; сегодня в театре хорбаш ~ бүгүн театрда ақшаның түсүми жақсы; 4. жыйналыс, сбор; пионерский ~ пионерлер сборы; лагерный ~ воен. лагерь сборы; 5. (сигнал) шақырыу, жыйналыуға шақырыу; 6. мн. сборы (приготовления к отъезду) жыйналыу, таярланау; ◇ в сбре барлығы таяр, барлығы бар.

СБОРИЩЕ с. разг. аламан, жыйын.

СБОРКА I ж. курастырыу, жыйнау, дүзиу; ~ машины машинаны курастырыу.

СБОРКА II ж. (на одежде) бурме, бурмелуу, қатламлау; юбка в ~у бурмели юбка.

СБОРНИК м. жыйнақ, топлам; ~ стихов қосындар жыйнағы.

СБОРНЫЙ прил. 1. (являющийся местом сбора) жыйналатуғын, жыйналыу..., топланатуғын; ~ый пункт жыйналатуғын пункт, жыйналыу пункты; 2. курама, куралған, курастырылған; ~ый дом курама жай; 3. (разный по составу) тацланба, сайланды; ~ая футбольная команда сайланды футбол команда; 4. в знач. сущ. ж. сборная (спортивная команда) сайланды; ~ая Советского Союза Советлер Союзының сайландысы.

СБОРЧНЫЙ прил. курастыратуғын, курастырыу..., дүзетуғын, жыйнайтуғын; ~ цех курастыратуғын цех.

СБОРЧАТНЫЙ прил. бурилген, бурмели, қатламланған; ~ая юбка қатламланған юбка, бурмели юбка.

СБОРЧИК м. 1. (производящий сбор) жыйнаұши, теріүши, топлаұши; ~ хлопка пахта теріүши; 2. (производящий сборку)

курастуратуғын, кураушы, жыйнап дүзиүши; ~ двигателей двигательлерди жыйнап кураушы.

СБОРЩИЦА женск. от **сборщик**.

СБРАСЫВАТЬ несов. см. **сбросить**.

СБРАСЫВАТЬСЯ несов. см. **сброситься**.

СБРИВАТЬ несов. см. **сбрить**.

СБРИТЬ сов. что қырыу, алышу; ~ бороду сақалды қырыу.

СБРОД м. собир. разг. саяқ-сандырак.

СБРОС м. 1. (действие) таслау, ылақтырыу, тусириу; ~ щебня шағыл тасларды тусириу; 2. (водосброс) ағызын жибериу, сууды кашырыу.

СБРОСИТЬ сов. 1. кого-что төмөнге алып таслау, жоқарыдан таслау, тусириу; ~ть снег с криши жайдың басына қарды артып таслау; ~ть нөшү с плеч жүкти ийининен тусириу; 2. кого-что, перен. (свергнутый) қулатыу, тусириу; ~ть йоғо самодержавия самодержавиенец зулымын қулатыу; 3. что, разг. (снято) шешин таслау, ашып таслау; ~ть с себя халат устиен шашанын шешип таслау; 4. что (потерять, лишиться) таслау, жоғалтыу, төгиу, түлеү; деревья ~ли листву тереклер жапырақтарын төкті; ◇ ~ть ленъ жалқаўлықтан қутылыу; ~ть вес салмалын кемитиу.

СБРОСИТЬСЯ сов. с чего өзин таслау, жоқарыдан тасланыу.

СБРОШЮРОВАТЬ сов. что, полигр. буклел тигиү, брошюралау.

СБРҮ ж. ер-абзал, ер-жүен; көнская ~ аттың ер-абзалы.

СБРЫЗГИВАТЬ несов. см. **сбрязнуть**.

СБРЫЗНУТЬ сов. что себиү, бүркүү, шашыратыу; ~ бельё перед глаженьем утик басар алдынан кийимге суү себиү.

СБЫВАТЬ несов. см. **сбыть**.

СБЫВАТЬСЯ несов. см. **сбыться**.

СБЫТ м. сатыу, өткизүү; ~ товары товарларды сатыу; рынки сбыта сатыу базарлары; иметь ~ қарыйдарлы болыу.

СБЫТОВЫЙ прил. өткеретуғын, өткерриши; ~ые организаций өткеретуғын шөлкемлер.

СБЫТЬ сов. 1. кого-что (продать) сатыу, өткизүү; ~ть партию товара бир топар товарларды сатыу; 2. кого-что (избавиться) кутылыу, арылыу; ~ть с рук что-л. ненужное кереги жоқ заттан кутылыу; 3. (пойти на убыль) кемиү, қайтыу; водя в арыке ~ла жаптың суү қайтты.

СБЫТЬСЯ сов. орынланау, жүзеге асыу, эмелге асыу, օйдағы болыу; надежды мой сбылся мениң әрманым орынланды.

СВАДЕБНЫЙ прил. той..., үйлениү тойы; ~ обряд үйлениү тойының дастури.

СВАДЬБА ж. той, үйлениү тойы; справлять ~у той жасау, үйлениү тойын жасау; ◇ золота ~а ерли-зайыллығының елли жыллық тойы; серебряная ~а ерли-зайыллығының жигирма бес жыллық тойы.

СВАЙНЫЙ прил. 1. сутинли, өрели, бағаналы, тиреүли; ~е опоры моста кепирди тиреүли таянышлары; 2. (сооружённый на сваях) сутинлере орнатылған.

СВАЛИВАТЬ несов. см. **свалить**.

СВАЛИВАТЬСЯ несов. см. свалиться.

СВАЛІЙ||ТЬ сов. 1. кого-что (повалить) аударыў, төгіү, қулатыў, жығыў; ветер ~л дёрево самал ағашты қулаты; ~ть с ног 1) (заставить упасть) жығыў, қулатыў; 2) перен. (лишить сознания) есинен тандырыў; 2. кого-что, перен. разг. (свергнуть) қулатыў, аударыў; ~ть царизм паташылықты қулатыў; 3. что (бросите) таслаў, тусириў; ~ть ножу с плеч жүккі ийининен тусириў; 4. что, на кого-что, перен. разг. аударыў, жабыў; ~ть вину на другого айыпты басқаға аударыў, айыпты басқаға жабыў; 5. что (в одно место) төгіў, таслаў; ~ть мусор в яму шеп-шарды бир шуқырға төгіў; ⚡ ~ть с большой головой на здоровую погов. гунасызды гүнакар етий (соотв. айран ишкен күтүлді, гүзе жалаған тутылды).

СВАЛІЙ||ТЬСЯ сов. 1. (упасть) кулаў, қулап тусиў, жығылыў; ~ться с кризи таң басынан қулап тусиў, ушектен жығылып кетіў; забор ~лся дийўал қулады; 2. разг. (заболеть) аударыў, жатып қалыў; 3. разг. (наклониться) қыйсайыў, ийилиў; голова у него ~лась набок оның басы бир қанталға қыйсайды; ⚡ ~ться с плеч пүктілледі генеріў, лягтеси шығыў, гора с плеч ~лась үстинен зил түскеидей болыў.

СВАЛКА ж. 1. (действие) аударыў, төгіў, таслаў, қулатыў, жығыў; 2. (место для мусора) патастық тегилетуғын орын; 3. разг. (брата) мушласыў, салысыў, төбелесиў, баса-бас, ур-жық.

СВАЛЯТЬ сов. что басыў; ~ вәленки байпақ басыў; ⚡ ~ дурака гешшелекке салыныў.

СВАЛІЙ||ТЬСЯ сов. уйысыў, ерилиў; волосы ~лись шашы уйысып қалыпты.

СВАРА ж. разг. жәнжел, кейисиў, сөги-сиў.

СВАРИВАТЬ несов. см. сварить 2.

СВАРИВАТЬСЯ несов. см. свариться 2.

СВАРИТЬ сов. 1. кого-что писириў, писирип алыў, қайнатып писириў; ~ сун корпа писириў; 2. тех. кепсерлеў, еритип кепсерлеў, еритип жабыстырыў, еритип жалғаў.

СВАРТЬСЯ сов. 1. писиў; 2. тех. кепсерлеиниў, еритилип кепсерлениў, еритилип жабыстырылыў, еритилип жалғаныў.

СВАРКА ж. тех. кепсерлеў, еритип кепсерлеў, еритип жабыстырыў, еритип жалғаў.

СВАРЛЫВЫЙ прил. урысқақ, жәнжел-паз, тоңқылдақ; ~ характер урысқақ ми-нез.

СВАРН||БІЙ прил. тех. еритип кепсер-ленген; ~ые конструкции еритип кепсер-ленген конструкциялар.

СВАРОЧНЫЙ прил. тех. кепсерлеў, еритип кепсерлейтуғын, кепсерлеўши.

СВАРЩИК м. сварщик, кепсерлеши.

СВАРЩИЦА женск. от сварщик.

СВАСТИКА ж. свастика (фашизмниң эмблемасы).

СВАТ м. 1. (при сватовстве) жаұшы, қызы айттырышы; 2. (отец зятя или невестки) күда.

СВАТАТЬ несов. 1. кого, кому, за кого (предлагать в мужья или жены) куда тусиў; 2. кого, у кого (просить согласия на брак) жаұшы жибериў, айттырыў.

СВАТОВСТВО с. 1. куда тусиўшилик; 2. айттырышылық.

СВАТЬЯ ж. (мать зятя или невестки) кудагай.

СВАХА женск. от сват 1.

СВА||Я ж. қада, бағана, ере, сутин; мост на ~ях сүтинге салынған көпір; забить ~ю бағана қағыў, қада орнатыў.

СВЕДЕНИЕ с. 1. мн. сведения (данные) мағлұымат; статистические ~я статистикалық мағлұыматтар; получить ~я мағлұымат алыў; 2. мн. сведения (известия, сообщения) хабар, мағлұымат; иметь ~я о ком-либо биреү ҳақында хабар билиў; получить ~я мағлұымат алыў; 3. мн. сведения (знания, познания) билимлер, мағлұыматтар; элементарные ~я по физике физикадан дәслепки билимлер; 4. (осведомленность) билдириў, хабардар болыў, хабардар етий, танысыў; довести до ~я учителей оқыттышыларға билдириў; принять к ~ю хабардар болыў; ⚡ к вাশему ~ю в знач. вводн. сл. сизге мағлұымат ушын, сизге билдириў ушын.

СВЕДЕНИЕ с. 1. тазартыў, кетириў, жоқ етий; ~ пәнтен түскен дақты кетириў; 2. (судорожное сжатие) тартылыў, күркесиў, уйыў.

СВЕДУЩИЙ прил. мағлұыматлы, хабардар, билетуғын, түсинетуғын, билғиши.

СВЕЖЕ= қоспа сөзлердин «таза, жаңа» деген мәннін билдиригүнгүн биринши бөлгө, мыс.: свежевспаханный жаңа суралған.

СВЕЖЕВАТЬ несов. кого-что сойылған хайяның терисин сыйырып путарлаў, ишек-карын тазалаў.

СВЕЖЕЗАМОРОЖЕННЫЙ прил. жаңа тоңлатылған.

СВЕЖЕИСПЕЧЕННЫЙ прил. 1. таза писирилген, жаңа писирилген; ~ хлеб таза писирилген нан; 2. перен. разг., шутл. жаңа шыққан, жаңа болған, жаңа жетискин; ~ инженер жаңа болған инженер.

СВЕЖЕСТ||Ь ж. 1. жаңалық, тазалық, жаслық; ~ь овоштей овоштыардың тазалығы; ~ь лиця беттиң тазалығы; 2. (прохлада) таза хаўа, салқын хаўа; из окна пахиуло ~ью терезеден салқын хаўа кирди; ⚡ не первой ~и 1) (лежалый) гене, кеп жатқан; мясо не первой ~и генерик киреген геш, жаңа емес гөш; 2) (не очень чистый) кирлец киреген; рубашка не первой ~и кирлец киреген көйлек.

СВЕЖЕТЬ несов. 1. (становиться прохладнее) салқынланыў, салқын тусиў; 2. мор. турыў, күшней; ветер стал ~ салал күшней берди; 3. (становиться здоровее) ден саўлығы жақсарыў, шырайлаңыў.

СВЕЖ||ИЙ прил. 1. жаңа, таза, жас; ~не фрукты таза майүелер; ~ее молоко жаңа саўған сүт; ~ее мясо таза геш; ~ая

рыба таза балык; ~ая капуста жаңа капуста; ~ая водá таза суў; заварить ~ий чай тазадан чай демлеу; 2. перен. жаңа, таза; пустить в ход ~ие силы жаңа күштерди иске салыў; взяться за дело со ~ими силами жаңа гайрат пenen иске кирисү; 3. (чистый и прохладный) таза, салқын; ~ий воздух таза ҳаўа, салқын ҳаўа; ~ий ветер салқын самал; сегодня на улице свежо безл. бүгүн далада ҳаўа салқын; 4. (не потерявший яркости) ашық, жылтыраған, солмаган; ~ие краски ашық бояйлар; ~ее лицо бетинен нур тамған; 5. (здоровый, цветущий — о человеке) ден саулығы жаңасарған, шырайлы; 6. (чистый, вымытый) жууылған, таза; ~ее белый жаңа иш кийим; 7. (недавний, новый) жаңа; ~ая рана жаңа жара, жаңын арада болған жара; ~ий след жаңа из; ~ие новости жаңа жаңалықтар; ~ая газета жаңа газета; Ⓛ ~об в памяти естен шықкан жоқ, есть бар; на ~ую голову мий таза ўакытында, мий шаршамай турғанда.

СВЕЗТИ сов. 1. кого-что (отвезти) алып барыў, апарыў; ~ бумагу на склад қағазды складка алып барыў; 2. кого-что (спустить вниз) алып түсиў; ~ с горы таудан алып түсиў; 3. что (увезти) алып кетиў, тасып алыў; ~ хлеб с поля галлени атыдан тасып алыў.

СВЕКЛА ж. ләблеби; сахарная ~ кант ләблебиси.

СВЕКЛОВИЦА ж. кант ләблебиси.

СВЕКЛОВИЧНЫЙ прил. кант ләблебиси; кант ләблебисинен исленген.

СВЕКЛОВОДЧЕСКИЙ прил. ләблебишилик; ~ совхоз ләблебишилик совхозы.

СВЕКЛОКОМБАЙН м. ләблеби комбайны.

СВЕКЛОСАХАРНЫЙ прил. кант ләблебиси; ~ завод кант ләблеби заводы.

СВЕКЛОСОВХОЗ м. (свекловодческий совхоз) ләблеби совхозы.

СВЕКЛОУБОРЧНЫЙ прил. ләблеби терим, ләблеби жынайтуғын.

СВЕКОЛЬНИК м. 1. (ботва) ләблеби жапырагы; 2. (суп) ләблеби сорпа.

СВЕКОЛЬНЫЙ прил. 1. ләблеби, ләблебиден; ~ борщ ләблеби сорпа; 2. (о цвете) кара қызыгылт рец.

СВЕКОР м. қайын ата (куйеүиниң акеци).

СВЕКРОВЬ ж. қайын ене (куйеүиниң анасы).

СВЕРГАТЬ несов. см. свергнуть.

СВЕРГНУТЬ сов. кого-что 1. уст. (бросить вниз) түсириў; 2. перен. кулатыў, алып таслаў, жығыў, аударыў; ~ колониальный режим колониялық төртнити кулатыў.

СВЕРЖЕНИЕ с. кулатыў, жығыў, аударыў; ~ самодержавия самодержавиени кулатыў.

СВЕРИТЬ сов. что, с чем салыстырыў, салыстырып қараў; ~ кбию со подлинником копиясын түп нускасы менен салыстырып қараў; Ⓛ ~ часы саатты түрүлаў.

СВЕРИТЬСЯ сов. с чем салыстырып тексерип; ~ с записями в блокноте блок-

ноттадагы жазыўлар менен салыстырып тексерип.

СВЕРКА ж. салыстырыў, салыстырып караў, салыстырып тексерип.

СВЕРКА||ТЬ несов. 1. жалтылдаў, жалтыраў, жылт етиў; в **ночном небе** ~ли звезды түнги аспанда жулдызлар жалтырап турды; 2. (ослепительно вспыхивать) жалтылдаў, жарқ етиў, жалт етиў, жылт етиў; молнии ~ют шақмаңлар жарқ етеди; 3. (блестеть, отражая свет) шағылысып жылтылдаў; сорғалаў (о слезах); **роса** ~ет шык кунге шағылысып жылтылдайды; 4. перен. жайнаў, бажырайыў; его глаза ~ли гневом оның көзлери бажырайып ашыуды билдири; Ⓛ **только пятки** ~ют алды-артының қарамай қашыў, аяқ-аянына тыймей қашыў.

СВЕРКАЮЩИЙ 1. прич. от сверкать; 2. прил. (сияющий переливчатым светом) жаркыраушы, жалтыраушы; 3. прил. **перен.** көз тартарлық, кумартарлық.

СВЕРКНУ||ТЬ сов. 1. однокр. жалт ете қалыў, жалт етиў, жарқ етиў, жылт етил кетиў; ~ла молния шақмаң жалт ете қалды; 2. перен. бирден пайда болыў, бирден ойға түсиў; у меня ~ла мысль менде бирден ой пайда болды.

СВЕРЛЕНIE с. бураў, бураўлаў, бураўлап тесиў.

СВЕРЛЕННЫЙ прил. бурап тесетуғын; ~ станок бурап тесетуғын станок.

СВЕРЛЕНЩИК м. бурап тесиүши.

СВЕРЛІТ||ТЬ несов. 1. что бураў, бураўлап тесиў; ~ь отверстие в доске тахтана бураўлап тесиў; 2. безл. перен. (принятое непрерывную боль) сыркыраў, сыркырап аүырыў, курышын жеў, у меня ~ в ўхе ~ кулагының курышын жеїди; 3. кого-что, перен. (не давать покоя) тынышын алыў, жеў, тесиў; эта мысль ~ мой мозг был ой менди мийимди тести; Ⓛ ~ь кого-л. взглядом нэзерин менен тесип жибериў.

СВЕРЛØ с. бураў, буры.

СВЕРЛЯЩИЙ 1. прич. от сверлить; 2. прил. сыркырап аүыратуғын, сыркырайтуғын; Ⓛ ~ взглядом откир нэзер.

СВЕРНУ||ТЬ сов. 1. что ораў, орап қойыў; ~ть ковёр гилемди ораў; 2. что (о растениях) куусырылыў, куусырып алыў, бүрилиў, бүрисиў; цветы ~ли свой лепестки гүллөр өзлөринин гүл жапырақларын куусырып алды; 3. что, разг. ораў, орап жасаў; ~ть папирсую шылым ораў; 4. что, перен. (уменшить, сократить) кемитиў, тоқтатыў, қысқартыў, азайтыў; ~ть производство өндириси тоқтатыў, өндириси қысқартыў; 5. (в сторону) бурыў, бурылыш; ~ть разговор на любимую тему гурвици жаңы көретуғын темасына бурып жибериў; 6. на кого-что, перен. (перевести) бурыў, бурып жибериў, өзгертиў, айландырыў; ~ть разговор на любимую тему гурвици жаңы көретуғын темасына бурып жибериў; 7. что (ударом сдвинуть) урып қысытайтыў, урып жылжытыў, урып тайдырыў; Ⓛ ~ть голову (шёю) кому-л. 1) мойнын таулап таслаў, өлтириў, сойыў (кусцы, ҳайланды); 2) (убить кого-л.) өлти-

риў, басын жулып алыў; ~ть себé голову (шёю) бир белеге ушыраў, бир мүшесинең айрылыў.

СВЕРНУТЬСЯ сов. 1. (напр. о листе бумаги) оралыў, оралып қалыў; 2. қу́сырылыў, құусырылып қалыў, бүрилиў, бүрисиў; лепестки ~лись гүл жапырақлар жынырылды; 3. бүрисин жатыў, бүкленип жатыў; кóшка ~ласа клубкомышын топ болып бүкленип жатты; 3. ириў (о молоке); уйысыў, уйыў (о крови); 4. перен. кемиў, қысқарыў; фронт ~лся фронт қысқарды; 5. (сдинуться — от удара, толка) орнынан жылжыў, қыйсайыў, тайыў.

СВЕРСТАТЬ сов. что, полигр. вёрсткалаш таслаў, вёрстка еткү.

СВЕРСТИК м. жаслас, курдас, қатар, күбры.

СВЕРСТИЦА женск. от свёристник.

СВЕРСТЫВАТЬ несов. см. сверстать.

СВЕРТОК м. 1. (пакет) түйин, түйиншик; 2. оралған зат, түйинщик, орам; ~ чертежей чертежлардың орамы.

СВЕРТЫВАТЬ несов. см. свернуть.

СВЕРТЫВАТЬСЯ несов. см. свернуться.

СВЕРХ предлог с род. п. разг. (выше чего-л., над чем-л.) 1. (поверх чего-л.) үстинен; надётъ что-л. ~ рубашки кей-лектиң үстинен кийиў; 2. перен. (помимо, кроме) үстине, қосымша, зият, басқа; ~ плана план үстине; расходы ~ сметы сметадан зият шығынлар; 3. перен. (с пре-вышением) артық, тысқары; ~ штата штаттан артық; 4. (вопреки чему-л.) кери-синине; ~ ожидания күткенимиздиң ке-рисинине.

СВЕРХ- қоспа сезлердиң: 1) «устине, тысқары, артық, аса, зият, сырт» деген мәнини аңлататуғын биринши болеги, мыс.: сверхкомплектный комплекттен тысқары, комплекттен зият; 2) бир сапаның аса жоқарылығын көрсетеди, мыс.: сверхпрочный аса бекім.

СВЕРХЗВУКОВЫЙ прил. сес тезлигинен артық; ~ая скрость сес тезлигинен артық тезлик.

СВЕРХМОЩНЫЙ прил. артық күшли, аса қуятыл; ~ экскаватор аса күшли экскаватор.

СВЕРХПЛАНОВЫЙ прил. планнан артық, планнан зият; ~е накопление планнан зият топланған қаржы.

СВЕРХПРИБЫЛЬ ж. эк. артық пайда, зият пайда, артық тусим.

СВЕРХРАННИЙ прил. с.-х. жудә ерте; ~ сев хлопчатника жудә ерте паҳта егис.

СВЕРХСВЕТОВЫЙ прил. жарықтан артық; ~ая скрость жарықтан артық тезлик.

СВЕРХСКОРОСТНОЙ прил. артық тезликли; аса шаққан; ~ самолёт артық тезлики самолёт.

СВЕРХСРОЧНИК м. воен. сверхсрочник (майлетинен артық жекерий жумыста қалыши).

СВЕРХСРОЧНЫЙ прил. 1. (длящийся больше положенного срока) мәйләттөн тысқары, сроткан артық; ~ая слúжба воен. мәйләттөн тысқары хызмет; 2. разг. (неотложный) қыстаўлы, оғада асығыс; ~ое

задание аса қыстаўлы тапсырма, оғада асығыс тапсырма.

СВЕРХУ нареч. 1. (на поверхности чего-л.) үстинде, үстинен, бетинде, бетинен; жир плáает ~ май бетинде қалқып турады; сыр заплéсневел тóлько ~ иримшик тек үстинен ғана көгерди; 2. (по направлению книзу) үстинен, жоқарыдан, жоқарысынан; вторая строка ~ жоқарысынан екинши жол; смотреть ~ вниз 1) жоқарыдан темен қараў; 2) перен. менменсип қараў; 3. (с высоты) жоқарыдан; ~ течёт водá жоқарыдан тамшы тамады; вид ~ жоқарыдан керинис; 4. (с верховья реки) саға, жоқарыдан; пароход пришёл ~ пароход жоқарыдан келди; 5. перен. жоқарыдан; директивы ~ жоқарыдан директива; 6. в знач. предлога с род. п. разг. (выше чего-л., над чем-л.) үстинде, бетинде, жоқарысында; ~ дома уйдик үстинде; Ⓛ ~ дниzu 1) (от верха до низа) басынан аяғына шекем; 2) (от высших чинов до рядовых) жоқарысынан төменине шекем; 3) (от верховья реки до устья) даръяның сағасынан қуяр жерине шекем.

СВЕРХУРОЧНЫЙ прил. 1. жумыс ўақытынан тыс исленген, жумыс ўақытынан соң болған; ~ая работа жумыс ўақытынан соң исленген жумыс; ~ые часы жумыс ўақытынан тыс сааттар; 2. в знач. сущ. мн. сверхурочные устеме (жумыс ўақытынан тыс исленген жумыс дағысы).

СВЕРХЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ прил. адам күши жетпейтуғын; ~е үсілия күштен артық.

СВЕРХЪЕСТЕСТВЕННЫЙ прил. 1. миф. (не подчинённый законам природы) кәраматлы; ~ые сáмы кәраматлы күшлер; 2. перен. (поразительный, необычайный) әжайып, таң қаларлық, хайран қаларлық, көрilmеген; ~ая скрость хайран қаларлық тезлик.

СВЕРЧОК м. қара шекшек, қара ше-гиртке.

СВЕРШАТЬ несов. см. свершить.

СВЕРШАТЬСЯ несов. см. свершаться.

СВЕРШИТЬ сов. что, уст. орынлаў, атқа-рыў, аяқлаў, аяғына жеткериў, питке-риў.

СВЕРШИТЬСЯ сов. уст. орынланыў, ат-карыў, аяқланыў, аяғына жеткерилиў, питкериў.

СВЕРШИК м. салыстырып қарап, салыстырып барлаушы.

СВЕРЩИЦА женск. от свёрщик.

СВЕРЯТЬ несов. см. сверить.

СВЕРЯТЬСЯ несов. см. свериться.

СВЕСИТЬ I сов. что салбыратыў, салбыратып қойыў, төмен салбыратыў; ~ ноги аяқларын салбыратыў.

СВЕСИТЬ II сов. кого-что өлшеў, өлшеп берүү; ~ килограмм хлеба бир килограмм наан өлшеп берүү.

СВЕСИТЬСЯ I сов. салбыраў, салбырап туциў, төмен салбыраў; вéтви дéрева ~лись чéрез забор ағаштың шақалары дийўалдың үстинен салбыраш тур.

СВЕСИТЬСЯ II сов. разг. (взвеситься) өлшениу.

СВЕСТИ сов. 1. кого (вниз) жетелен түсириү, төмен түсириү, төмен алып түсиү; ~ кого-л. с лестницы биреїди баскыштан төмен алып түсиү; 2. кого (отвести) алып барыў, ертис апарыў; ~ ребёнка в школу баланы мектепке алып барыў; 3. кого разг. (привести в одно место) жыйнап әкелиү, алып келип топлаў; 4. кого (увести откуда-л.) шегке бурсыў, басқа жаққа алыш кетиү; ~ лошадь с дороги атты жолдан шетке бурыў; 5. что, с чего (уничтожить) газартыў, кетириў, жоқ етиў; ~ пятно дақты кетириў; 6. кого-что, с кем-чем, разг. (помочь встретиться) жолықтырыў, ушырастырыў; 7. что, с кем-чем, разг. (установить, завязать) байланыс дүзиў; ~ дружбу с кем-л. биреї менен жақын дос болыў; 8. что, чаще безл. тартып қалыў, курысып қалыў, уйыў, уйысыў; судорогой свело ибуг аяқтық тамыры тартылып қалды; 9. кого-что, во что (соединить) жыйнаў, топлаў, жемлеў, қосыў; ~ отряды в полк отрядарды полкка қосыў; 10. что (ограничить, сократить) барынша шеклеў, барынша кемитиў, мүмкін болғашелли азайтыў; ~ расходы к мнимуму расходларды ең төмен дәрежеге шекем азайтыў; 11. что, на что, разг. (перенести изображение) көшириў, көширип салыў, түсириў; ~ рисунок на папиробную бумагу суюрети папирос қағазға көширип салыў; ~ счёты в кем-л. 1) биреї менен есанласыў; 2) (отомстить) еш алыў, кес алыў; ~ на нёт бийкарлаў, жоққа шығарыў; ~ с умá 1) акылынан айрыў, мәжгүн етиў; 2) (увлечь, очаровать) өзине тартыў, таң қалдырыў.

СВЕ||СТИСЬ сов. 1. к чему, на что (уменившись) шегине жетиў, кемиў; 2. разг. (о переводной картинке и т. п.) көширилиў, түсирилиў; ~ к чему ~ лись все вами рассуждения? сизиц ойнызыздың жууматы не болып шыкты?; ~стись на нет жоққа шығарыў.

СВЕТ I м. 1. жақты, жақтылық, жарық, нур; свет; солнечный ~ куяс жақтысы, күнниң нуры; ~ луны ай жақтысы; дневной ~ күнниң нуры; электрический ~ электр свети; погасить ~ в комнате ежиредеги свети өшириў; за же ~ свет жағыў; встать спиной к свету жақтыға арқасын қаратып турый; выйти на ~ жақтыға шығыў; 2. перен. сэйле, нур, жақтылық; ~ истины ҳақыйкательн нуры; ~ разума ақыл шыны, даниалық шыны; учёне ~, неучёне — тьма посл. оқыған жақтылық, оқымаған қараңылық; ~ в свете науки или же негизленгенде; до свету таң атқанға шекем; чуть ~, чем ~ таң билингер билинбестен, таң атар аттарастан; ни свет ни заря тан қараңысынан; пролить ~ на что-л. бир нарсени түсиникли етиў; представить в выгодном свете пайдалы жағынан көрсетиў, жақсы етип көрсетиў.

СВЕТ II м. 1. (мир, вселенная) дүнья, жер жузи, жаҳан; частин света жер жузиңиң белеги; путешествие вокруг света дүнья жузин саяхат етип айланып шығыў;

обойт весь ~ пүткил жер жүзин айланып шығыў; 2. (окружающие люди) жәмийет, жүрт; всему свету это известно был пүткил жүртка мәлим; 3. уст. ҳасылзадалар, беглер, ақ сүйеклер; высший ~ ақ сүйеклер, аристократлар қатламы; ~ белый ~ жакты дүнья; на этом свете был дүньяда; ни за что на свете хеш ўақытта да!; отправиться на край света жер шетине сапар етиў; выпустить в ~ басып шығарыў; появиться на ~ 1) (родиться) дүньяга шығыў; 2) (возникнуть, появиться) дөреў, пайды болыў; отправить на тот ~ өлтириў; сжигать со света кең дүньяга сыйызыбау; ругать на чём ~ стоит қатты урсыў, аұзына келгенин айттып урсыў.

СВЕТАТЬ несов. безл. таң атыў, таң ағара баслаў; начинает ~ таң ағара баслады, жақты түсе баслады.

СВЕТИЛО с. 1. шырак, жақтыртыш (күн, ай, жулдызлар); движение небесных светил аспанда жақтыртыш денелердиндеги хәрекети; 2. (знакомитость) дана, файраткер, шырақ; восходящее ~ даңқы шыбып киятырган файраткер.

СВЕТИЛЬНИК м. шыра, шам.

СВЕТИЛЬНЫЙ прил. жақтылайтуғын, жақты беретуғын; ~ газ жақты беретуғын газ.

СВЕТИТЬ несов. 1. (излучать свет) жақты бериў, нур шашыў; солнце ~ ярко күн нурын шашады; 2. кому-чemu (освещать) жақты етиў, жақтылаў, жақты түсириў; ~ фонарем пайыс пеше жақты түсириў.

СВЕТИТЬСЯ несов. 1. (излучать свет) жарқыраў, нур шашылыв; на небе ~ лись звезды аспанда жулдызлар жақты түсириди; 2. перен. жайнаў; в её глазах ~ лась радость озың кезинде қууаныш жайна тур.

СВЕТЛÉЙШИЙ прил. уст. жоқары мәртебели (патша Россиясында ең жоқары дәрежели кишилер титулы).

СВЕТЛÉТЬ несов. 1. (становиться светлым) ашылыў, жақтыланыў, жақтылана баслау; небо ~ ет аспан ашылды, аспан жақты бола баслады; 2. (виднеться — о светлом) жылтырап көриниў; в траве что-то ~ло шөпте бирнеме жылтырап көрингендей болды.

СВЕТЛÉТЬСЯ несов. разг. см. светлеть.

СВЕТЛИЦА ж. уст. жақты ежире.

СВЕТЛÓ 1. нареч. жақты, лампа горит достаточно ~ шыра жетерликтей жақты жашып тур; 2. безл. в знач. сказ. жақты, жарық; на дворе ~ дала жақты; 3. безл. в знач. сказ. перен. кеүли ашылып, кеүли көтерилип; на душё стало ~ кеүли ашылып кетти, кеүли шад болды.

СВЕТЛÓ қоспа сөзлердин «ала, ақ» деген мәннелерди билди्रетүгүн болими, мыс.: светлоглазый ала көз.

СВЕТЛО- қоспа сөзлердин «ашық» деген мәнисин билдириетүгүн биринши болеги, мыс.: светло-зелёный ашық жасыл.

СВЕТЛОВОЛОБСЫЙ прил. жалтырауық шашлы.

СВЕТЛОСТЬ ж. уст. жоқары мәртебели (патша Россиясында князьлардың мэр-

тебесин билдириетүгүн атаң); вáша ~ сизиң жоқары мэртебесиз.

СВЕТЛЫЙ прил. 1. жақты, жарық, жақтыланған, жақтыртылған; ~ая кóмнатна жақты ежире; ~ая ночь жарық тун; 2. (о цвете) ашық рен; ~ое пальто ашық рен пальто; 3. (чистый, прозрачный) тынық, таза, реўшан; ~ое стекло тынық эйнек; 4. перен. (радостный, приятный) кеүилли, ашық шырайлы, бахытлы, куўанышы; ~ые воспоминания жақсылықты естелкелер; ~ое будущее бахытлы келешек; 5. перен. (проницательный, ясный) ашық, өткір, жақсы; ~ый ум еткір ақыл; ~ая голова ақыллы адам.

СВЕТЛЯК, СВЕТЛЯЧОК м. жалтырауык, қоңыз.

СВЕТО- қоспа сөзлердин «нур, нурлы, свет» деген мәнисин беретүгүн биринши болеги, мыс.: светосигнал свет сигналы.

СВЕТОБОЯЗНЬ ж. мед. кез қамасыу (жақтыға қарай алмау кесели).

СВЕТОВОЙ прил. 1. физ. жақты, жақтылық; ~ая энергия жақты энергиясы; 2. (производимый с помощью света) жақты..., жақтылық.

СВЕТОЛЕЧЕЧНЫЙ прил. нур менен емлейтугын, свет пenen емлейтугын.

СВЕТОЛЕЧЕНИЕ с. нур менен емлеү, свет пenen емлеү.

СВЕТОЛИОБИЙ прил. жақты сүйетуғын, жақтыны жарататуғын; ~е растение жақты сүйетуғын өсімдиктер.

СВЕТОНЕПРОНИЦАЕМЫЙ прил. жақты етпейтуғын, жақтыны өткермейтуғын.

СВЕТОПРЕСТАВЛÉНИЕ с. 1. рел. (конец, гибель мира) ақыр заман, қыямет; 2. разг. (суматоха, неразбериха) тәртисизлик, ала-пасыр, топалан.

СВЕТОПРОНИЦАЕМЫЙ прил. жақты еткөретуғын.

СВЕТОСИЛА ж. жақтылық күши (оптикалық есбалтық объективиниң характеристикасы).

СВЕТОСТОЙКИЙ прил. реци онбайтуғын, туси айнымайтуғын, туси солмайтуғын; ~е краски туси онбайтуғын бояйлар.

СВЕТОСТОЙКОСТЬ ж. реци онбайтуғынылық, туси айнымайтуғынылық, туси солмайтуғынылық.

СВЕТОТЕОНЬ ж. светотень (жақтылық көлемесі).

СВЕТОТЕХНИКА ж. жақтылық техникасы (жақтылықты алғы ҳэм оны иске асырыу жолын үйренетүгүн техниканың бир тармагы).

СВЕТОФИЛЬТР м. фото, физ. светофильтр (бир нурды өткериш, екинши нурды өткермейтуғын дene).

СВЕТОФОР м. светофор (хөрекетті тартиллеу чының қолданылатуғын түрли реци электр фонары).

СВЕТОЧ м. шам-шырак.

СВЕТОЧУВСТВИТЕЛЬНОСТЬ ж. жақты сезгишлик.

СВЕТОЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ прил. жақты сезгиш; ~ая бумага жақты сезгиш қағаз.

СВЕТСКИЙ прил. уст. 1. хасылзада, бег, ақ сүйек; ~ий человек ақ сүйек адам; ~ое общество ақ сүйеклер жәмийети; 2. (не церковный) дуньялық, гражданская.

СВЕЧА ж. 1. шам, шыра; стеариновая ~а стеарин шам; зажечь ~у шам жағыу; 2. тех. свеча; запальная ~а запал свеча; 3. эл. свеча; лампочка в пятьдесят ~ей или свечалы лампочка.

СВЕЧКА ж. см. свечá; ◇ ни бобу ~, ни чарту кочергá погов. еки дуньяның эүереси.

СВЕЧНИЙ прил. шам..., шыра болатуғын, шам исленетуғын.

СВЕШАТЬ сов. см. свёсить II.

СВЕШИВАТЬ несов. см. свёситься I.

СВЕШИВАТЬСЯ несов. см. свёситься I.

СВИВАЛЬНИК м. қундақ бау, бесик бау.

СВИВАТЬ несов. 1. см. свить; 2. кого (обивать свивальником) қундақлау, белеү, қундақ бау менен таңыу; ~ малденца баланы қундақ бау менен таңыу, баланы белеү.

СВИВАТЬСЯ несов. см. свиться.

СВИДАНИЕ с. дийдарласыу, көррисиү, ушырасыу, жолыгысыу; деловое ~е ис женинде жолыгысыу; ~е с родными туýуңанлар менен дийдарласыу; назначить ~е ушырасыуға ўәделесиү; ◇ до ~я көргенше саў болыңыз, керискенше хош; до скóрого ~я жақын арада керискенше хош бол.

СВИДЕТЕЛЬ м. 1. ишинде болыұшы, ишинде болған; ~ы проишествия ўақыяның ишинде болған адам; 2. гүүа; взять кого-л. в ~и биреүди гүүа қызыу; выступать ~ем на суде судта гүүа болып сейлеү; 3. қатнашулы, гүүа; вскрыть завещание при ~ях ўәсійят қағазды гүүалардың алдында ашыу.

СВИДЕТЕЛЬНИЦА женск. от свидетель.

СВИДЕТЕЛЬСКИЙ прил. гүүа..., гүүалык; ~е показания гүүалардың көрсетүйлері.

СВИДЕТЕЛЬСТВО с. 1. юр. (показания свидетеля) гүүа болыұшылық, гүүа болып көрсетиүшилик; 2. (подтверждение) дөлил, тастықлау; 3. (документ) гүүалық, гүүанама; ~ о рождении туýулаганлығы жениндеги гүүалық; ~ об окончании школы мектенти тамамлаганы қақындағы гүүалық; авторское ~ авторлық гүүанама.

СВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ несов. 1. что, о чём, юр. гүүа болыу, гүүа болып көрсетиү; ~овать в суде по делу о краже урлық қақындағы ис бойынша судта гүүа болыу; 2. о чём (подтверждат) дөлиллеү, тастықлау; это ~ует о вашей бесхозяйственности был сизиң ҳожалыққа салақынызды дөлиллейди.

СВИДЕТЬСЯ сов. разг. көррисиү, ушырасыу; когда мы сибова ~имся? биз енди қашан көрсемиз?

СВИНАРКА ж. шошка бағыұшы ҳаял, доңыз бағыұшы ҳаял.

СВИНАРНИК м., **СВИНАРНЯ** ж. шошқа, доңыз қора.

СВИНАРЬ м. шошка бағыұшы, доңыз бағыұшы.

СВИН||ЕЦ м. 1. (металл) қорғасын; 2. перен. (пуля) оқ; ♦ лечь ~цом на сердце жүркете түйин болып қалыу; голова словно ~цом налитая басым қара қазандай болады.

СВИНННА ж. шошқа ети, доңыз геши.

СВИНКА I ж. уменыш. от **свинъ** 1; ♦ морская ~ тышқанға усаған ҳайуан.

СВИНКА II ж. мед. тамақ без кесели.

СВИНОВДЧЕСК||ИЙ прил. шошқа есириүй, ~ша шошқа есируетуи; ~ая ферма шошқа есириүй фермасы.

СВИН||ОЙ прил. шошқа..., шошқа етиен, доңыз..., доңыздын, доңыз етиен; ~бө сало шошқа майы, ~бай хлев шошқа қора.

СВИНОМАТКА ж. ана шошқа, урғашы шошқа, мегежин.

СВИНООТКОРМ м. с.-х. шошқа семиритий, шошқаны бақыға қойыу.

СВИНОПАС м. уст. шошқа шопаны.

СВИНОФЕРМА ж. (свиноводческая ферма) шошқашылық фермасы.

СВИНСКИЙ прил. разг. (низкий, подлый) шошқашылық, ҳарамылық; ~поступок ийтлик қылық.

СВИНОСТВО с. разг. 1. (низкий поступок) шошқашылық, ҳарамылық; 2. (неопрятность, невежество) патаслық, паспандалык, ипласлық; турпайлық.

СВИНТИТЬ сов. что 1. (скрепить винтом) таўлап беккемлеү; 2. разг. (снято) таўлап шығарыү; ~гайку гайканы таўлап шығарыү.

СВИНЦБЫЙ прил. 1. қорғасын, қорғасыннан, қорғасынлы; ~ая пўя қорғасын оқ; 2. (тёмно-серый) боз қара; ~ая тұча боз қара булт.

СВИНЧАТКА ж. разг. 1. (игральная бабка) қорғасынлы асық, сақа; 2. (грузило) батыры.

СВИНЧИВАТЬ несов. см. **СВИТИТЬ**.

СВИНЬЯ ж. 1. шошқа, доңыз; 2. разг. (о невежественном человеке) патас, паспандалык; 3. разг. (о подлом или неблагодарном человеке) ҳарамы, доңыз, иши қара; ♦ подложить ~ю кому-л. биреүге ийтлик етиү, биреүге пәнг беріү.

СВИНЯЧИТЬ несов. разг. патаслаү, иппаслаү.

СВИРЕЛЬ ж. сыйзығы.

СВИРЕПЕТЬ несов. ашыўланыу, қәхэрлени.

СВИРЕПСТВОВАТЬ несов. 1. (проявлять свирепость) ашыўланыу, қәхэрлени; 2. перен. (проявляться с большой силой) күшнейү, жайылыу; мороз ~ует аяз күшеди; бүра ~овала всю ночь тун бойына дауыл күшеди; на ёге ~овала чумá қублада тырыспай ен жайған еди.

СВИРЕП||ИЙ прил. 1. жыртқыш (о диких животных); сүзейик (обыкновенный); тислеүик (о коне, осле); 2. (злой, жестокий, беспощадный) рейимсиз, ашыўлы, зулым, жаўыз; ~ый нрав қәхэрли қызық, зулымлық әдет; ~ый взгляд ашыўлы түс; 3. перен. (о явлениях природы, стихиях) кута қушли, қәхэрли, катты; ~ая зима қәхэрли қызық.

СВИСАТЬ несов. салбырау, салбырап турыу, асылып турыу.

СВИСНУТЬ сов. см. **СВИСАТЬ**.

СВИСТ м. ысқырық; гүүйиди, ызылды (ветра); шырылды (птиц); сайрау (оловья); шүйкиди (пули).

СВИСТАТЬ несов. см. **СВИСТЕТЬ**; ~ всех, на ветре мор. (команда) ысқырып хәммени жоқарыга шақырыу! (флоттагы команда).

СВИСТЕТЬ несов. ысқыры; гүүйдеү, ызылдау (о ветре); шырылдау (о птицах); сайрай (о соловье); шүйкидеу (о пугле).

СВИСТНУТЬ сов. и однокр. ысқырып жибериү.

СВИСТОК м. 1. үшпелек, свисток; 2. (свист) ысқырык.

СВИСТОПЛЯСКА ж. разг. тартипсизлик, тоапалаң, ғул-ғула, ғаўыр-ғуўыр.

СВИСТҮН м. (любитель свистеть) ысқырыш.

СВИСТЯЩИЙ 1. прич. от **СВИСТЕТЬ**; 2. прил. ысқырыңы; ♦ ~е согласные лингв. ызылды дауыссызлар.

СВИТА ж. уст. свита (некер, жылаударлар, ат қосылар).

СВИТЕР м. свитер.

СВИТОК м. оралтан қағаз.

СВИТЬ сов. что 1. есиү, ериү, шыйратыү; ~ плеть камсы ериү; 2. салыу; ~ гнездо 1) уя салыу; 2) перен. үйли-жайлы болыу.

СВИТЬСЯ сов. жыйырылыу, оралыу.

СВИХНУТЬ сов. что шығарыу, шығарып алды; ~ себе шёю 1) мойнын сындырып алды; 2) перен. талабы келиспеү, ешеги жорғаламау.

СВИХНУТЬСЯ сов. разг. 1. (сойти с ума) ақылдан адасыу, ақылдаи айырлыу; 2. (сбиться с правильного пути) жолдан шығыу, бузлыу.

СВИШ м. (изъян в виде отверстия) жаракы, тесик, жараның аўзы; ~ в древесине агащтың жарығы; 2. тех. (раковина в литье) геүек, қууыс (еритилип құйылған металларда); 3. мед. денедеги тесик, ақпа жара.

СВОБОДА ж. 1. азатлық, еркинлик; ~а слова сез еркинлиги; ~а печати баспа сез еркинлиги; ~а собраний жыйнапалыслар еркинлиги; ~а совести ҳуждан еркинлиги; демократические ~ы демократиялық еркинликлер; добиться ~ы азатлықа же-тисиү, азатлық алды; завоевать ~у азатлықты жецип алды; 2. (отсутствие каких-либо ограничений) еркинлик, азатлық; предоставить кому-л. полную ~у действий биреүге ойлаганын етиү ушын толық еркинлик беріү; 3. (воля) ерк, еркинлик; лишить ~ы еркинен айырлыу; выпустить итіңу на ~у кусты өз еркине жибериү; 4. (независимость) гәрэсизлик.

СВОБОДНО нареч. 1. (независимо, без стеснения) еркин; 2. (без затруднений) еркин, арқайын; онй ~ говорят по-русски олар русша еркин сейлей алады; 3. безл. в знач. сказ. бос; в комнате ~ ежириң иши бос; 4. кен, мол; платель сидит ~ кейлек кең болған; 5. арқайын, тиремесиз; ~ держаться на воде суда аркайын тұрыу.

СВОБОДНЫЙ прил. 1. азат, еркли, еркин; ~ая страна азат ел; ~ый народ азат халық; ~ый выбор еркин сайлап алды; ~ый выбор еркин сайлап алды;

~ый труд еркин мийнег; 2. (ни с чем не связанный) ферезис; он человéк ~ый ол ферезис киси; 3. (беспрепятственный) иркинишсиз, тоскынсыз, ашык; ~ые выборы еркин сайлаўлар; ~ая торговля еркин саўда; ~ый проезд иркинишсиз ёткел; 4. (непринуждённый) еркин; 5. (не занятый делом) бос, жумыссыз; ~ый день жумыссыз күн; ~ое время бос ўақыт; 6. бос; ~ое место бос орын; 7. (не находящийся в употреблении) зият, артық; ~ые дёньги артық ақша; 8. (просторный) кен-мол; большáя и ~ая квартира кен-мол квартира; ~ое плáтье кен кейлек; ⚡ ~ый доступ к чему-л. бир нарсени еркин барып кернүшилик; вздохнути ~ее еркинирек дем алýу, еркин жасау; разрешите быть ~ым! еркин болыўға рухсат етизи?

СВОБОДОЛЮБИВЫЙ прил, азатлықты сүйиुши; ~ народ азатлықты сүйиши халық.

СВОБОДОМЫСЛИЕ с. еркин ойлылық, еркин пикирлилик.

СВОД м. 1. (собрание летописей, законов) жыйнақ, топлам; 2. архит. гүмбез, свод; своды мостов көпир гүмбезлери; ⚡ небесный ~ аспан гүмбези.

СВОДИТЬ I сов. кого-что алып барыу, алып барып келиү; ~ детёй в кино балаларды киноға алып барып келиү.

СВОДИТЬ II несов. см. свесті; ⚡ не ~ глаз с кого-л. бирејден көзин айырмай қарабу; ёле ~ концы с концами бирин бирине зорға жеткериү, еллен зорға күн көриү.

СВОДИТЬСЯ несов. 1. см. свестісь; 2. к чему (выражаться, заключаться) ибарат болыу, сущность этого вопроса сводится к тому, что... бул меселениң негизи мынадан ибарат...

СВОДКИ ж. мағлұымат; ~а о ходе сёва егистиқ барыса ҳаққында мағлұымат; ~а погоды ҳауа райының мағлұыматы; составить ~у мағлұымат дүзиу.

СВОДНИК м. арада журиүши, жеңгелек етиүши.

СВОДНИЦА женск. от сводник.

СВОДНИЧАТЬ несов. арада журиү, жеңгелек болыу.

СВОДНЫЙ прил. 1. (составленный из частей) жыйналған, топланған, қурама, бирлестирилген; ~ая таблица жыйналған таблица; ~ый оркестр қурама оркестр; 2. егей; ~ый брат егей аға (старший); егей ини (младший); ~ай сестра егей қызы апа (старшая); егей қарындас (младшая).

СВОДНЯ ж. разг. см. сводница.

СВОДЧАТЫЙ прил. гүмбез тәризли.

СВОЁ мест. с. см. свой.

СВОЕВОЛЫНЫЙ прил. өз билдигин ислеүши, өз қалегенин ислеүши.

СВОЕВРЁМЕННО нареч. өз ўақытында, өз мәхәлинде; сделать что-л. ~ бир нарсени өз ўақытында ислеү.

СВОЕВРЁМЕННЫЙ прил. өз ўақытында, тийисли ўақытында, өз мәхәлинде; ~ая уборка урожая зурәэти өз ўақытында жыйнау; ~ый приход өз ўақытында келиү; ~ая поездка өз ўақытында болған сапар.

СВОЕНРÁВИЕ с. өз билдигин ислеүшилик, ёжетлик, қайсарлық.

СВОЕНРÁВНЫЙ прил. өз билдигин ислеүши, ёжет, қайсар; ~ ребёнок ёжет бала.

СВОЕОБРАЗИЕ с. өзине тәнлик, айрықшалық, өзгешелик, өзине ылайықлык.

СВОЕОБРАЗНЫЙ прил. 1. (необычный, оригинальный) өзине тән, айрықша, өзгеше, өзине ылайық; ~ий характер айрықша миңез; ~ий подход к делу иске өзине ылайық катнас; 2. (своего рода) айрықша бир; эта комната стальная ~м клубом белме айрықша бир клубка алланды.

СВОЗИТЬ I сов. кого, разг. алып барып келиү, апарып келиү, апарып қайтыү; ~ школьников на экскурсию в Москву мектеп оқыушыларын Москвага экскурсияга апарып қайтыү.

СВОЗИТЬ II несов. см. свесті.

СВОЙ мест. мн. см. свой.

СВОЙ мест. притяж. (свой, своё, свой)

1. өз; у него ~ий велосипед онци өзине велосипед бар; жить ~им трудом өз мийнети менен тиришилик етиү; у всякого ~ий вкус ҳэр кимниң өзине тән қалеүи бар; я не повёрил ~им ушам өзимниң қулагыма исенбидим; 2. в знач. сущ. с. свой өзиники, өз дегени; добиться ~его өз дегенине жетиү; он ~его не упустит ол өзиникин жибермейди; 3. в знач. сущ. мн. свой (родственники) өзимиз, өзимиздик, өзимиздиң адамлар, бизнис; ⚡ продавать товар по ~ей цене товары өз баҳасы менен сатыу; в ~е время 1) (когда-то раньше) бир ўақыттарда; 2) (своевременно) өз ўақытында; ~его рода өзине ылайықлы, өзине тән; он сам не свой ол өзинен-өзи албырады; быть не в ~ем умे ақылдан адасыу; кричать не ~им голосом қатты қарлығып бақырыу; поставить на ~ём өз дегенин қылдырыу.

СВОЙСТВЕННИК м. куда, куда бала, қайын.

СВОЙСТВЕННИЦА ж. кудаша, қайыпбийке.

СВОЙСТВЕННЫЙ прил. өзине тән, өзине ылайық, қәсийетли, әдет болған; ~емү юмор онци өзине тән юмор, оған әдет болған құлқили сез.

СВОЙСТВО с. өзине тәнлик, өзине ылайықлык, қәсийет, өзгешелик.

СВОЙСТВО с. куда-қарындаслық, төркин жағынан жақынлық.

СВОЛАКИВАТЬ несов. см. сволочь.

СВОЛОЧЬ сов. кого-что, разг. 1. (снять с чего-л.) сүйреп турируй, турируй; 2. (перетащить куда-л.) сүйреп алып барыу, сүйреп жеткериү; 3. (в одно место) сүйреп жыныу, топлау.

СВОРА ж. 1. (ремень для собак) қарғы бау; 2. собир. бир топар ийт (собак); бир топар қасқыр (волков); 3. перен. (банда, шайка) баспашы, қарақышы.

СВОРАЧИВАТЬ несов. см. свернуть; 2. см. своротить.

СВОРАЧИВАТЬСЯ несов. см. свернуться.

СВОРОТИТЬ сов. 1. что, разг. жылжытыу, қозғау, қозғалтыу; ~ большой

кáмень улкен тасты орнынан қозғау; 2. прост. бурылы́у, буры́у; ~ с дорóги жолдан бурылы́у.

СВОЯ мест. ж. см. свой.

СВОЯК м. бажа (муж жениной сестры); қайын аға (старший брат жены); қайын (младший брат жены).

СВОЯЧЕНИЦА ж. қайын бийке (старшая сестра жены); балдыз (младшая сестра жены).

СВЫКАТЬСЯ несов. см. свыкнуться.

СВЫКНУТЬСЯ сов. с кем-чем көнлигизү, көнлигисиү, кениү; үйренисиү, үйрениү.

СВЫСОКА нареч. тәкаббирленип, менменип, үлкенсип, писент етпей; смотреть на кого-л. ~ биреүег мемменип қараў; относиться к кому-л. ~ биреүди писент етпей.

СВЫШЕ 1. нареч. жоқарыдан, жоқары орынлардан; по распоряжению ~ жоқарыдан келген буйрық бойынша; 2. предлог с род. п. артық, аслам, зыят; ~ ста человéк жузден аслам адам.

СВЯЗАННЫЙ 1. прич. от связать; 2. прил. (стеснённый) қысылған, еркін емес; 3. прил. (обусловленный чем-л.) байланыслы; отъезд ~ с некоторыми затруднениями жөнеп кетиү гейпара қынылықтар менен байланыслы.

СВЯЗАТЬ сов. 1. кого-что байлау, қосып байлау, байлап жалғау, байлап таслау; ~ть разобранием верёвку үзилген арқанды байлап жалғау; ~ть тетради дәптерлерди байлау; 2. кого-что, с кем-чем, перен. (объединить) бириктириү, қосыу; судьбá ~ла их тағдир оларды бир-бирине қосқан; 3. кого-что, перен. байлау, таңыу, бәнтлеу; ~ть чью-л. инициативу биреүдин, жеделине иркиниш жасау; ~ть кого-л. обещанием биреүди ўәде менен бәнт етип қойыу; 4. что (установить зависимость) байланыстырыу, бағындырыу; ~ть один вороб с другим бир мәселени екинши мәселе менен байланыстырыу; 5. что тоқыу, ериү; ~ть чулок шулық тоқыу; ◇ ~ть язык кому-л. сейлетеү; он двух слов ~ть не умеет ол еки сөздің басын қурастыра алмайды.

СВЯЗАТЬСЯ сов. 1. чём, с кем-чем (верёвкой и т. п.) байланыу, биригип байланыу; 2. с кем-чем (установить связь) қатнасыу, байланысыу; ~ с кем-л. по телефону биреү менен телефон арқалы байланысыу.

СВЯЗИСТ м. связист (байланыс системасының хызметкери).

СВЯЗИСТКА женск. от связист.

СВЯЗКА ж. 1. байлам, баў, буят, дәсте; ~а книг бир буят китап; ~а ключей бир байлам гилтлер; ~а дров бир дәсте отын; 2. анат. түйин, перде, сицир; головови ~и сес переделери; 3. грам. көмекши фейил.

СВЯЗНО нареч. байланыслы етип, уйқастырып.

СВЯЗНОЙ прил. 1. байланышы, шабарман; ~ офицер шабарман офицер; 2. в знач. сущ. м. связзий воен. (посыльный) связной, байланышы, шабарман.

СВЯЗНЫЙ прил. байланыслы, уйқасымлы; ~ рассказ уйқасымлы гүрриц.

СВЯЗЮЩИЙ 1. прич. от связывать; 2. прил. бириктириүши, байланыстырышы; ~ее звенö байланыстырышы звено.

СВЯЗЫВАТЬ несов. см. связать.

СВЯЗЫВАТЬСЯ несов. см. связаться; ◇ не ~йся с ним! оның менен сейлеспел, оның менен қатнаспа!

СВЯЗЬ ж. 1. байланыс, қатнас, бир-бирине өз-ара байланыс; багынышлық; ~ы города с деревней қала менен аўылдың байланысы; ~ы теории и практики теория менен практиканың өз-ара байланыс; причинная ~ы филос. себеп байланыслылығы; 2. (близость, внутреннее единство) байланыс, жақын қатнас; ~ы коммунистической партии с массами коммунистик партияның көпшилик пешен байланысы; 3. (общение) байланыс, қатнас; дружеская ~ы дослық байланыс; 4. (любовная) ойнаслық, байланыс, жақынлық; 5. мн. святы (знакомства) таныслық, тамыр-таныслық, байланыс; иметь связи байланыслы болыу; 6. байланыс, қатнас; телефонная ~ы телефон қатнасы; ◇ в ~й с чем-л. бир нарсеге байланыслы.

СВЯТО нареч. ҳұрметли түрде, ҳұрмет пешен; ~ хранить память о ком-л. биреүди ҳұрмет пешен ядта сақлау.

СВЯТОЙ прил. 1. рел. ўәлий, ўәлийе, кәраматлы; 2. в знач. сущ. м. святой и ж. святая рел. ўәлий, ўәлийе; 3. перен. ўәлии, ҳұрметли, қадири, әзиз, ~ая обязанность ҳұрметли ўазыппа; ~бе дею әдиүли ис; ◇ ~ая святых 1) (о чём-л. тайном) ўәлийлердин ўәлийеси; 2) (о самом заветном) ең қадири.

СВЯТОТАСТВОВАТЬ несов. ширкеу көраматын сөгүй, ўәлийликті хорлау.

СВЯТОША м. и ж. презр. супысымақ, молласымақ.

СВЯТИЯ ж. 1. сыйныш орны; 2. перен. ең қызынты, ең әдіүли.

СВЯЩЕННИК м. священник (руханий).

СВЯЩЕННОДЕЙСТВИЕ с. 1. рел. ибадат етиү, дин әдетлерин орынлау; 2. перен. ирон. салтанатлылық, сән-сәубеглиник.

СВЯЩЕННОДЕЙСТВОВАТЬ несов. 1. рел. ибадат етиү, дин әдетлерин орынлау; 2. перен. ирон. салтанаты ислеү, сән-сәубегли еткерү.

СВЯЩЕННЫЙ прил. 1. рел. кәраматлы; ~е кийи кәраматлы китаптар; 2. перен. (высокий, почтенный) әдиүли; ~й долг әдиүли миннет; 3. (неприкосновенный, незыблемый) тиийүге болмайтуын, әдиүли, күте әхмийетли.

СВЯЩЕНСТВО с. имам моллалық атак, руханийлик атак.

СГИБ м. 1. (действие) ийнү, иймейтиү, майыстырыу, бүгүү; 2. (место) ийилген жер, майысқан жер, бүгилген жер.

СГИБАТЬ несов. см. согнуть.

СГИБАТЬСЯ несов. см. согнуться.

СГИНУТЬ сов. разг. жоқ болыу, жоқ болып кетиү, көзден гайып болыу.

СГЛАДИТЬ сов. что 1. (выровнять) тегислеу, жазыу; ~ неровности гедир-

-бұдырды тегислеу; 2. перен. пасеңдетеү, жумсартыү, билдиремеү, басылдырыү; ~ противоречия қарама-қарсылыкты жумсартыү.

СГЛАДИТЬСЯ сов. 1. (о неровностях) тегисленниү, жазылыү; 2. перен. пасеңдеү, билинбейү, басылыү; неприятное впечатление ~лось жагымсыз жаман тәсир басылды.

СГЛАЖИВАТЬ несов. см. сгладить.

СГЛАЖИВАТЬСЯ несов. см. сгладиться.

СГЛАЗИТЬ сов. кого-что и без доп., разг. көз тиғизиү, сугы өтиү.

СГЛУПИТЬ сов. разг. ақмақшылық етиү, ақылсызылық етиү, самсамлық қылыш.

СГНИТЬ сов. шириү, ширип кетиү, ширип заң болыү; ~ на корни 1) (о расщеплениях) тамырынан ширип кетиү; 2) перен. өүел бастан бузылыу.

СГНОЙТЬ сов. 1. что ширитиү, ирид-летиү; 2. кого-что, перен. ширитип жибериү.

СГОВАРИВАТЬСЯ несов. см. говорить-ся.

СГОВОР м. 1. уст. (помолвка) пәтияласыү, қудаласыү; 2. (соглашение) келисім, ўәде.

СГОВОРИТЬСЯ сов. с кем о чём 1. (до-говориться) ўәделесиү, тил бириктириү; мы ~лись встретиться в библиотеке бизлер китапханада ушырасатуғын болып ўәделестик; 2. (понять друг друга) келисиү, сейлесип келисиү; с ним трудно ~ться оны менен сейлесип келисиү қыны.

СГОВОРЧИВЫЙ прил. тез келискиш, тез ийкемге келгіш; ~ человек тез келис-киш адам.

СГОНЯТЬ I несов. см. согнать.

СГОНЯТЬ II сов. кого, разг. айдау, күүү; ~ коней на водопой атларды сууатка айдау.

СГОРАНИЕ с. жашыү, тутаныү, от алысыү; двигатель внутреннего ~я иши-нен алысадатуғын двигатель.

СГОРАТЬ несов. см. сгореть.

СГОРБИТЬ сов. кого-что бугиү, бүки-рейтиү, бүкир етиү, қуын етиү; ~ спишу арқасын бүкир етиү.

СГОРБИТЬСЯ сов. бүкирейиү, бүгилиү.

СГОРЕТЬСЯ сов. 1. жанып кетиү, жанып болыү; дровá в печи ~ли пельтеги отын жанып питти; 2. (израсходоваться) жаныү, жағылыү; за день ~ло ~около лайтра керосина бир күнде литрге жақын керосин жағылды; 3. (иссохнуть от зноя) күйин кетиү, қуурал қалыү; 4. с.х. (сгнить, сопреть — о зерне) ширип кетиү, қызып кетиү; 5. перен. разг. (погибнуть — о человеке) зая болыү; 6. перен. күйип жаныү, қызырып кетиү; ~ть со стыда уялғанинан қып-қызыл болып кетиү.

СГОРЯЧА нареч. қызып, қызып кетип, қызыұшылық пенен, ашыу қысып.

СГРЕБАТЬ несов. см. сгрести.

СГРЕСТИ сов. 1. что жынау, жынап үйүү, гүреү; ~ сено граблями пишениди тырма менен жынау; 2. что гүреп таслаү, гүреү; ~ снег с крьши там басынан қарды гүреп таслаү; 3. кого-что, прост. кушақлап алый, кушақлау.

СГРУДИТЬСЯ сов. разг. топланыү, жыналыу; ~ у дверей есиктиң алдына жыналыу.

СГРУЖАТЬ несов. см. сгрузить.

СГРУЗИТЬ сов. что, с чего түсириү, жук түсириү.

СГРУППИРОВАТЬ сов. кого-что группалау, топаралау, топарластырыү, топ-топка бөлиү.

СГРУППИРОВЫВАТЬ несов. см. группировать.

СГУБИТЬ сов. кого-что, разг. иабыт етиү, жоқ қылыш, адамгершиликтен шыгарыү, дәртке аспайтын етиү.

СГУСТИТЬ сов. что койыллау, койылтыү, койыү етиү; ~ крачки жағымсыз жағын арттырып көрсетиү.

СГУСТИТЬСЯ сов. койылланыү, койылыш; ~ түчи ~лись над кем-чем-л. қәүип тууыү; атмосфера ~лась танабы тартылды, жаңай шыгеленисти.

СГУСТОК м. қойыү, уйысканы.

СГУЩАТЬ несов. см. сгустить.

СГУЩАТЬСЯ несов. см. сгуститься.

СГУЩЕННЫЙ I. прич. от сгустить; 2. прил. қойылғац, қойылтылғац; ~ое молоко қойылтылған сүт.

СДАБРИВАТЬ несов. см. сдобрить.

СДАВАТЬ несов. см. сдать.

СДАВАТЬСЯ I несов. см. сдаться.

СДАВАТЬСЯ II несов. кому көринүү, туйылыш, еспалау; мне ~ётся, что он не придет маган ол келмейтуғынай болып көринеди.

СДАВИТЬ сов. кого-что басыү, қысыү; ~ спазмы ~ли мне горло спазма даусымды шыгармай таслады.

СДАВЛЕННЫЙ I. прич. от сдавить; 2. прил. (приглушенный — о звуке) буулықкан, қырлданган, қарлықкан, қысылған; он говорил ~м голосом ол қарлықкан даусыс пенен сейледи.

СДАВЛИВАТЬ несов. см. сдавать.

СДАТЧИК м. бериүши, тапсырышы; ~ хлеба фэлле тапсырышы.

СДАТЧИЦА женск. от сдатчик.

СДАТЬ сов. 1. кого-что беріү, тапсыру; ~ делá заместителю ислерди орынбасарға тапсыру; ~ хлеб государству фэллени мәмлекетке тапсыру; ~дежурство дежурстроны тапсыру; ~ книги в библиотеку китапларды библиотеката тапсыру; 2. что и без доп. (возвратить излишек) қайтарып беріү, артығын беріү; ~ с рубля двадцать копеек бир сомнан жигирма тийин қайтарып беріү; 3. что (отдать карты) бөлиү, бөлистириү; 5. что беріү, тапсыру; ~ экзамены в техникум техникумга имтихан тапсыру; 6. разг. қайтыү, күшін қайтыү, генеріү, ескеріү, пәсейиү; он сдал пóсле болéзни ол аўырыудан кейин жүдел қалды; зима же сдала қыстың пёти қайтыү; 7. что беріү, таслаш шыныү; ~ крепость қорғанды беріү;

~ укреплённые позиции беккемленгей позицияларды таслап шығыў; ◇ ~ ору́жие см. сдаться 1.

СДА||ТЬСЯ сов. 1. (признать себя побеждённым) бағыныў, берилү; противник ~лся душпан бағынды; 2. (уступить) разы болыў, көниў, қайыл болыў.

СДАЧА ж. 1. бериў, тапсырыў; ~а дел исти тапсырыў; 2. бериў, тапсырыў; ~а экзаменов имтихан тапсырыў; 3. қалған ақша, кайырып берегутын ақша, қайтарып берилетуғын пул; получить ~у қайтатуғын пулды алыў, қалған ақшаны алыў; ◇ дать ~и соққыга соққы бериў, сезге сез қайтарыў.

СДВИГ м. 1. (действие) жылысыў, жылжыў, қозғалыў; жылыстырыў; 2. перен. (изменение, успех) илгерилеўшилик, алға басышылық, жетисиўшилик; илгери басышылық, есүшилик.

СДВИГАТЬ несов. см. сдвигнуть.

СДВИГАТЬСЯ несов. см. сдвигнуться.

СДВИГНУТЬ сов. 1. кого-что (переместить) жылыстырыў, жылжытыў. орынан қозғау, қозғап қойыў; ~нуть шайлу на затылок қалпақты желкеге жылыстырыў; его с места не ~нешь оны орпинан қозгай алмайсан; 2. что (облизить) жақынастырыў, жаистырыў; ~нуть два стола еки столды жақынастырыў; ◇ ~нуть брёвн кабагын шытыў.

СДВИНУТЬСЯ сов. 1. (переместиться) жылысыў, жылжыў, қозғалыў; 2. (блившись) жақыналасыў, жанастаныў.

СДЕЛА||ТЬ сов. 1. что ислеў, ислеп болыў, етиў, қылыў; ~ть по-своему өзинише ислеў; ~ть ошибку көте жибериў; ~ть быстрое движение шақкан хәрекет ислеў; 2. что (изготовить) ислеў, таярлаў; ~ть колесо дегершик ислеў; 3. что (исполнить, произвести) етиў, орынлаў; колесо ~ло два оборота в секунду дегершек бир секунда та еки айланып шықты; 4. кого-что етиў, етип қойыў; ~ть кого-л. своим помощником биреиди өзине көмекши етиў; ◇ сканано ~но айтылды — болды, айттылды — орынланды.

СДЕЛА||ТЬСЯ сов. 1. (стать) ислениў, болыў, болып қалыў, болып кетиў; ~ться задумчивым пикирге кетиў; 2. разг. (произойти, случиться) болыў, болып қалыў; ◇ что с иим ~ется? оған бир неме бола ма?

СДЕЛКА ж. шартлеңиў, келисү; шарт, келисім; выгодная ~а пайдала келисім; войти в ~у келисімге келиў; ◇ ~а с сювесьма ~ез көз қара сына қарса шыныў.

СДЕЛЬНО нареч. кесип алыш; работать ~ кесип алыш ислеў.

СДЕЛЬНЫЙ прил. кесип алыштан, кесип алыш ислейтуғын; ~ая работа кесип алыштан жумыс.

СДЕЛЬЩИК м. кесип алышы, кесип алыш ислеўши.

СДЕЛЬЩИЦА женск. от сдельщик.

СДЕРГИВАТЬ несов. см. сдёрнуть.

СДЕРЖАННЫЙ 1. прил. от сдержать; 2. прил. (владеющий собой) сабырлы, шадамлы, тақатлы; 3. прил. (спокойный,

не резкий) сырый, әделли; говорить ~м тоном сырый түрде сейлеў.

СДЕРЖАТЬ сов. 1. кого-что (остановить) шыдау, төзиў, тоқтатыў, ирикү, тетепки бериў, қарсы туралыў; ~лошадей атларды тоқтатыў; ~натиск противника душпанын топылысын ирикү; 2. что, перен. тыныў, ирикү, тоқтатыў; ~гнев ашыуды ирикү; ~смех күлкини ирикү; 3. что (выполнить) түрүй, орынлаў, турақты болыў; ~обеспечение ўедиинде түрүй; ~клятву антында түрүй.

СДЕРЖАТЬСЯ сов. шыдам бериў, тоқтатыў, ириклий, өзин усладаў, өзин тузы.

СДЕРЖИВАТЬ несов. см. сдержать.

СДЕРЖИВАТЬСЯ несов. см. сдержаться.

СДЕРНУТЬ сов. что жулкып тартыў, тартып алыў, тартып шығарыў, сыйрып алыў.

СДИРАТЬ несов. см. содрать.

СДИРАТЬСЯ несов. см. содраться.

СДОБА ж. собир. сдоба (май менен сутке ийланген беке нан).

СДОБНЫЙ прил. майлыштли, майкоскан, суткоскан.

СДОБРИТЬ сов. что, чем дәм ендирүү, мазаландырыүү.

СДОХНУТЬ сов. ҳарам өлнүй.

СДУВАТЬ несов. см. сдувать и сдунуть.

СДҮНУТЬ сов. и однокр. что упел ушырып жибериў, үрип ушырыў.

СДҮРУ нареч. разг. акылсызлықтан, акылсызлық етип; он ~вс расскажал о акылсызлық етип барлығын айтты берди.

СДУТЬ сов. что ушырыў, упел ушырыў, упел жибериў, упел тусириў; үрип тусириў (ветром).

СЕ мест. указ.: то до сё ол бул деў, ане мине; ни то ни сё яари я бери смес, не ол не был емес; ни с того ни с сего бирден, хеш бир себепсиз; говорить о том, о сём аяу мынаудан гап урыў.

СЕАНС м. сеанс; ~ одновременной игры в шахматы бир нешетахтада бир ўақытта шахмат ойнаў сеансы.

себе мест. дат. и предл. п. от себя.

СЕБЕ частица разг. өз бетине, өзинше, өзи ушын; а он ~ смеётся ол ишинен күлип отыр; ◇ ничего ~ жаман емес екен; так ~ ебиндей.

СЕБЕСТБИМОСТЬ ж. эж. өзине түсер куны, өзине түсер баҳасы; снижение ~и продукции өнимниц өзине түсер баҳасы кемитиүй.

СЕБ||Я (себе, собой и собою) мест. возвр. род. и вин. п. өзин, өзинди, өз; взять на ~я обязательство өзине мицнетлеме алыў; он купил для ~я ол өзине сатып алды; у ~я 1) (дома) үйинде; 2) (на месте, в кабинете и т. п.) өзинде; поставить ~е определённую цель өзине белгили бир мақсет қойыў; о ~е я не могу рассказать ничего нового мен өзим ҳақында хеш бир жанаалық айта алмайман; к ~е өзине; пригласить к себе (домой) үйине шақырыў, үйине мирэт етиў; быть довольным собой

өзине кеүли питиү; владеть собою өзин-өзи тута билиү; не по ~é (нездоровится) хоши болмау; ◇ вне ~ý ашыланыш, қәхреленип; вне ~ý от радости куўанышы қойына сыймайды; от ~ý өзинен; дверь открывается от ~ý қапы арман қарап ашылады; оттолкнуть от ~ý өзинен қашыртыу; по ~é 1) (по своим силам, вкусам) өзине ылайык; выбрать работу по ~é өзине ылайык жумыс таңлап алышу; 2) (после себя) өзинен соң; оставить по ~é хорошую память өзинен соң жақсы из қалдырыу; про ~ý ишинен, кеүйдеп; читать про ~ý ишинен оқыу; прийти в ~ý 1) (в сознание) өзине келиү; 2) (успокоиться) тынышланыу, басылыу.

СЕБЯЛЮБЕЦ м. өзин сүйиүши, өзимшил.

СЕБЯЛЮБИЙ прил. өзин сүйиүши, өзимшил.

СЕБЯЛЮБИЕ с. өзин сүйиү, өзимшил.

СЕВ м. себиү, егиү; егис; подготовка к сёву егиске таярлык.

СЕВЕР м. 1. (одна из четырёх стран света) арқа; 2. (направление) арқа, арқа бет, арқа жақ; к ~у от Нукуса Нөкистен арқа жақта; с ~а на юг арқадан кублаган; 3. Север Арқа; народы Севера Арқадағы халықтар.

СЕВЕРНЫЙ прил. арқа, арқадағы, арқадаи; Северный полюс Арқа полюс.

СЕВЕРО-ВОСТОК м. арқа-шығыс.

СЕВЕРО-ВОСТОЧНЫЙ прил. арқа-шығыс...; ~ое направление арқа-шығыс базыты.

СЕВЕРО-ЗАПАД м. арқа-батыс.

СЕВЕРО-ЗАПАДНЫЙ прил. арқа-батыс...; ~ вётер арқа-батыс самалаи.

СЕВОБОРӨТ м. алмаслап егиү.

СЕВРЮГА ж. севрюга (балык).

СЕГМЕНТ м. сегмент (1. мат. шенбердиң дуга менен хордасы арасындағы бөлігі; 2. зоол. гейпара жәнликлердин гүдесинде узынша кеткен майда болекдер; 3. анат. гейпара органлардың көп болеклеринң бири).

СЕГМЕНТАЦИЯ ж. зоол. сегментация (1. денениң бир неше бүйнгә болиниүй; 2. мәдениеттің бир неше клеткаларға бөлинүй).

сей мест. род., вин. п. от сей и род. п. от сиё.

СЕГОДНЯ 1. нареч. бүгін; ~ утром бүгін азаңда; ~ вечером бүгін кешіп; 2. нареч. (в настоящее время, теперь) енди, хәзір; 3. в знач. сущ. с. нескл. сегіндія бүгін; на ~ довольно бүгінге жетер, бүгінге болар; ◇ не ~ — завтра бүгін-ертең.

СЕГОДНЯШНИЙ прил. 1. бүгінги; ~ия газета бүгінги газета; с ~его дня бүгіншін болсал; 2. в знач. сущ. с. сегіндіяшше бүгін болған, бүгінги.

СЕГРЕГАЦИЯ ж. сегрегация (адамларды түсіне қарай ақ ҳәм қара деп болетүгін миллий дискриминацияның бир түрү).

СЕДАЛИЩЕ с. қуырық, қуымшақ.

СЕДАЛИЩНЫЙ прил. анат. қуымшақ..., қуымшақтың; ~ нерв қуымшақ нерви.

СЕДЕЛКА ж. жона.

СЕДЕЛЬНИК м. ерши, ер устасы.

СЕДЕЛЬНЫЙ прил. ер, ердин, ер соғыұшы; ~ мастер ер соғыұшы уста.

СЕДЕТЬ несов. агара баслау, агарыу.

СЕДИНА ж. ақ, агарған (шаш, сақал); ◇ дождь до ~ын қартайғанша жасау.

СЕДЛАТЬ несов. кого ертлеу.

СЕДЛЫ с. ер; сидеть в ~é ерге минип отырып; ◇ ходить под ~ом (о верховой лошади) минилүү, минилип журиү.

СЕДЛОВИНА ж. 1. (у животного) ерлик; 2. геогр. бел (тау) дизбегиниң еки еркекиниң арасындағы узынша ойлық).

СЕДЛОВКА ж. ертлеу; быстрая ~ лошадей атларды тез ертлеу.

СЕДОВЛАСИЙ, СЕДОВОЛОСИЙ прил. ақ шаш, ақ шашлы; ~ человек ақ шашлы адам.

СЕДОЙ прил. 1. ақ, агарған, ақ кирген, буурлы; 2. перен. ақ, боз; ~ туман боз думан.

СЕДОК м. 1. (всадник) салт атлы; 2. (в экипаже) арбаға минген адам, арбада отырышы.

СЕДЬМОЙ числ. жетинши; ~й ряд жетинши қатар; ~е ноябрь жетинши ноябрь; половина ~го алты ярым; ◇ ему пошёл ~й десяток ол алпыстан етти; быть на ~м небе төбеси көкке жетиү.

СЕЗОН м. 1. (время года) мәусим; зимний ~ қыс мәусими; осенний ~ гүзги мәусим; одеться по ~у мәусимге қарай кийиниүү; 2. мәусим; отопительный ~ от жағылатуғын мәусим.

СЕЗОННЫЙ прил. мәусимли; ~е работы мәусимли жумыслар.

СЕЙ (сий, сиё, сий) мест. указ. уст. бул, усы; на ~ раз усы ретте; до сего времени, до сих пор бул үақытқа шекем, бүгинге шекем; при сём усыны менен биргэ; сего года усы жылдың; сию минута, сию секунду дәррүү, хәзир, иркильмestен; быть по сему усындай болсын; на ~ раз усы сапары; сиё от нас не зависит бүгандың шарамыз жоқ.

сей I сейте повел. накл. от сеять.

сей II мест. род., дат., твор. и предл. п. от сия.

СЕЙМ м. полит. сейм (Финляндияда ҳәм Польша Халық Республикасында бир палатали заң шығарышы орган).

СЕЙНЕР м. мор. сейнер (балық, аүлайтуғын кеме).

СЕЙНЕРНЫЙ прил. мор. сейнер..., сейнерли, сейнер менен.

СЕЙСМИЧЕСКИЙ прил. геол. жер силкитетүгін, жер силкитинүй болатуғын, жер силкитинүйді өлшайтуғын; ~е области жер силкитинүй болатуғын үлкелер; ~й прибор жер силкитинүйді өлшайтуғын әсбап.

СЕЙСМИЧНОСТЬ ж. жер силкитигишилик.

СЕЙСМОГРАФ м. сейсмограф (жер силкитинүй автомат түрде жазаатуғын әсбап).

СЕЙСМОГРАФИЧЕСКИЙ прил. геол. сейсмографиялык.

СЕЙСМОГРАФИЯ ж. геол. 1. сейсмография (сейсмограф жабабы менен жер қыртысының толқынын жасау); 2. см. сейсмология.

СЕЙСМОЛОГ м. сейсмолог (сейсмология қанғаси).

СЕЙСМОЛОГИЯ ж. геол. сейсмология (жер қаттамларының силкинилерин изертлейтугын геологияның бир бөлүмі).

СЕЙСМОМЕТР м. сейсмометр (жердиң қозғалып дәрежесин елшайтуын жабап).

СЕЙФ м. сейф (өртөнбейтүгүн төмөр шкаф).

СЕЙЧАС нареч. 1. (в настоящем времени, теперь) ҳәзир; сделай это ~ буны ҳәзир исле; я ~ занял ҳәзир қолым бос емес, ҳәзир жумысын бар; 2. (только что) ҳәзир ғана; он ~ был здесь ол ҳәзир ғана усы жерде еди; 3. (немедленно) дәрриү, ҳәзир; я ~ приду ҳәзир келемен; 4. разг. (сразу) енди, тап, бирден; ~ видно, в чём дело истина неде екени енди малим болды.

СЕКАНС м. мат. секанс.

СЕКАТОР м. с.-х. ағаш қайши.

СЕКАЧ м. шапқыш, туурағыш; ~ для робки мяса ет туурайтуын шапқыш.

СЕКВЕСТР м. 1. юр. секвестр (хүкимет тарепинен өзине менишикти мүлкүн пайдаланыўға тыйым салыў); наложить ~ секвестр салыў; 2. мед. секвестр (бир мүшениң жаны кетип қалған жери).

СЕКВЕСТРОВАТЬ сов. и несов. что, юр. секвестрлеу.

СЕКИРА ж. ист. ай балта.

СЕКРЕТ I м. 1. (тайна) сыр, жасырын, күпия; ~ приготовления чего-л. бир нарсени таярлаудың сырьи; держать что-л. в ~е бир нарсени жасырын саклау; выдать чей-л. ~ биреудиң сырьи айттың қойыу; сообщить по ~у жасырын түрдө айттыу; 2. (причина) сыр, себеп; ~ успеха табыстың сырьи; 3. (потайное устройство) сыр; замок с ~ом сырлы кулып; 4. воен. жасырын қараўыл; назначать солдата в ~ солдатты жасырын қараўылға белгилеу.

СЕКРЕТ II м. физиол. секрет (безлердин ислеп шыгарған заттары).

СЕКРЕТАРИАТ м. 1. (отдел учреждения) секретариат; 2. собир. секретариат хызыметкерлери.

СЕКРЕТАРСКИЙ прил. секретарь..., секретарлык, хатшылык; ~ая должность секретарлык үзүйлига.

СЕКРЕТАРСТВО с. секретарьлык, хатшылык.

СЕКРЕТАРСТВОВАТЬ несов. секретарь-шылык етиү, хатшылык етиү.

СЕКРЕТАРША женск. от секретарь I.

СЕКРЕТАРЬ м. 1. секретарь, хатшы; ~ судья судтың секретары; ~ месткома месктөмийи секретары; 2. секретарь; Генеральный ~ ЦК КПСС ЦК КПССтың Бас секретары; ~ райкома райкомынын секретары; ~ партбюро партбюроның секретары; ~ учёный ~ илимий секретарь.

СЕКРЕТНИЧАТЬ несов. разг. 1. (держать в секрете) жасырын саклау, күпия

саклау; 2. (разговаривать по секрету) жасырын сейлесиү, сырласыу, сыйырлап сейлесиү.

СЕКРЕТНО нареч. жасырын, қупыя, сырлы; сообщить ~ жасырын хабар етиү, күпия түрде билдириү.

СЕКРЕТНОСТЬ ж. жасырынылык, қупыялык, сырлылык; ~ поручения тапсырмандың жасырынылығы.

СЕКРЕТНЫЙ прил. жасырын, күпия, сырлы; ~ приказ жасырын байрық; ~е переговоры жасырын сейлесиүлер.

СЕКРЕТОРНЫЙ прил. физиол. секреция..., секреториялык; ~ая деятельность желёз безлердин секреториялык хымети.

СЕКРЕЦИЯ ж. физиол. секреция (организмге керекли заттарды безлердин ислеп шыгарылары).

СЕКСУАЛЬНОСТЬ ж. сексуальлык (шагыныс сезимине ийелик).

СЕКСУАЛЬНЫЙ прил. сексуальный (шагыныс харекети бар).

СЕКТА ж. 1. рел. секта, мәзхеп (диний топар); 2. перен. секта (взлериниң тар мәттерин ғана жақлашын күсилер топары).

СЕКТАНТ м. сектант (1. рел. диний сектиниң ағзасы; 2. перен. из группасының мәттин ғана жақлашын ҳәм дөгмалық қөз караслы менен басқалардан айырылыпты адам).

СЕКТАНТКА женск. от сектант.

СЕКТАНТСКИЙ прил. 1. рел. сектант..., сектантлык; 2. перен. сектантлык.

СЕКТАНТСТВО с. 1. рел. сектантлык; 2. собир. сектантлар; 3. перен. сектантлык (көпшилдикten айырылған, тар көз қараслы адамлар топары).

СЕКТОР м. 1. мат. сектор (шөнбердин дөгасы ҳәм еки радиусы менен шекленген бөлөгү); 2. воен. (участок) сектор; ~ обстрела атыу секторы; ~ обороны корғаның секторы; 3. (отдел учреждения) сектор; 4. (часть народного хозяйства) сектор; социалистический ~ хозяйства хожаитын социалистлик секторы.

СЕКТОРНЫЙ прил. сектор..., секторлы.

секү, сечёш наст. вр. от сечь.

СЕКҮНДА ж. 1. (единица времени) секунда; в один бий минуте шестьдесят ~ бир минутта алпыс секунд бар; 2. перен. разг. (очень недолго) сәл, азгана, азгана ўақыт; подождай одиу ~у азгана токтап турың; 3. (единица измерения углов и дуг) секунда ($1/3600$ градуса тең мүйешмелдиң өлшөй бирлиги); 4. муз. секунда (диатоник гамманың екиншиси басқышы); ◇ ~а в ~у 1) (точно в срок) из үақында, из муддетиде; 2) (в одно и то же время) бир үақытта, бир муддете.

СЕКҮНДАНТ м. секундант (1. дүэльге шыққанардың ҳәр қайсының қасындағы гүйасы; 2. шахмат, бокс ҳәм т. б. спорт жарыстарында қадағалап тұратығын адам).

СЕКҮНДНЫЙ прил. 1. секундалык; ~ая стрелка часобы сааттың секундалык тили; 2. (кратковременный) секундалык, бир секундалык, қысқа; ~ая пауза қысқа түнис.

СЕКУНДОМЕР м. секундомер (*0,1 секунда шекем үақытты дұрыс көрсететүгүн әсабы*).

СЕКУНДОМЕТРИСТ м. секундометрист, секундомерши (*жарысларда үақыттың есабын алып түрүші адам*).

СЕКҮШІЙ 1. прич. от сечь; 2. прил. мат. кесінші, кесип етиүши; ~ая плоскость кесішүші тегислик; 3. в знач. сущ. ж. секущая мат. кесиүші сызық.

СЕКЦИОННЫЙ прил. 1. секция..., секциялық; ~е заседания секция мәжилисleri; 2. тех. секциялы, бөлимли; ~ий метод сбоки курастырыудың секциялар усыны.

СЕКЦИЯ I ж. 1. (отдел учреждения) секция; ~ готового платья в универсаме универсмагтарды таяр көйлеклер секциясы; 2. (подразделение) секция, бөлим; работа по ~м на научной конференции илимий конференцияда секциялар бойынша жумыс; 3. секция, бөлим; ~жилёго дома турал жайдың секциясы.

СЕКЦИЯ II ж. мед. (вскрытие) өликтар жарыў.

СЕЛЕДКА ж. разг. см. сельдь.

СЕЛЕДОЧНЫЙ прил. селёдка..., селёдканың...; ~запах селёдканың ийиси.

СЕЛЕЗЁНКА ж. анат. талақ.

СЕЛЕЗЁНОЧНЫЙ прил. анат. талақ..., талақлық.

СЕЛЕЗЕНЬ м. қораз үрек.

СЕЛЕКТОР м. селектор (*төмір жолда, үлкен құрылыштарда қолланылатуғын аппарат*).

СЕЛЕКТОРНЫЙ прил. селектор...; ~ая установка селектор орнатпасы.

СЕЛЕКЦИОНЁР м. селекционер, селекцияши (*селекция қәнігесі*).

СЕЛЕКЦИОННЫЙ прил. селекция..., селекциялық; ~ая станиця селекция станции; ~ые сорт ашыңы байдайдың селекциялық сорты.

СЕЛЕКЦИЯ ж. селекция (*есимликлердиң сортын, маллардың түкүмын жиынтартасты ҳам жаңа сортты есимликлер менен ҳасыл түкүм маллар дөрөттүй жөннендеги илим*).

СЕЛЕН м. селен (*химиялық элемент*).

СЕЛЕНІЕ с. аўыл, елат.

СЕЛЕНІСТИЙ прил. селен арапас.

СЕЛЕННЫЙ прил. селен..., селени.

СЕЛИТРА ж. селитра (*калийдин, натрийдин ҳам басқалардың азот кислотали дұзы*).

СЕЛИТРОВЫЙ прил. см. селитряный.

СЕЛИТРЯНЫЙ прил. селитра..., селитралық.

СЕЛИТЬ несов. кого-что қонысландырыу, орналастырыу, жайластырыу.

СЕЛИТЬСЯ несов. қонысланыу, орнасыу, жайласыу.

СЕП с. аўыл, қылақ; на ~е аўылда; ф ии к ~үни к гөрөнүп погов. орынсыз, жәнсиз.

СЕЛЬ= қоспалы қысқартылған сөзлердин «аўыл» деген мәнисин билдиреметуғын биринши болеги, мыс.: сельмаг сельмаг, аўыл магазины.

СЕЛЬДЕРЕЙ м. бот. сельдерей (пальца имагинации).

СЕЛЬДЬ ж. сельдь; ф как сельди в бочке погов. лыққа толғац, урып тыққандай.

СЕЛЬДЯНОЙ прил. сельдь...; ~промумел сельдь аўлау кәсиби.

СЕЛЬКОР м. (сельский корреспондент) селькор, аўыл хабаршысы.

СЕЛЬБРОВСКИЙ прил. селькор..., аўыл хабаршысының..., ~ая замётка аўыл хабаршысының мақаласы.

СЕЛЬМАГ м. (сельский магазин) сельмаг, аўыл магазины, аўыл дүкәні.

СЕЛЬПО с. нескл. сельпо (*аўыллық туындышылар жамайети*).

СЕЛЬСКИЙ прил. аўыл..., аўылдың, аўыллық; ~ая молодёж аўыл жаслары; ~ий учитель аўыл мугаллами; ~ое хоziство аўыл хожалығы; ~ая местность аўыллық жер.

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ прил. аўыл хожалық...; ~ый рабочий аўыл хожалық жумысшысы; ~ые работы аўыл хожалық жумыслары; ~ая артель аўыл хожалық артели; ~ая выставка аўыл хожалық көргизбеси.

СЕЛЬСОВЕТ м. (сельский совет) сельсовет, аўыл совет.

СЕЛЬТЕРСКИЙ прил.: ~ая вода сельтер сууы (*минерал сууы*).

СЕЛЬХОЗ= қоспа сөзлердин «аўыл хожалық» деген мәнисин билдиреметуғын биринши болеги, мыс.: сельхозмашыны аўыл хожалық машиналары.

СЕЛЬХОЗАРТЕЛЬ ж. (сельскохозяйственная артель) аўыл хожалық артели.

СЕЛЬХОЗНАЛБОГ м. (сельскохозяйственный налог) аўыл хожалық салығы.

СЕМ= қоспа сөзлердин «түкүм» деген мәнисин билдиреметуғын биринши болеги, мыс.: семфорд түкүм қоры.

сём мест. предл. п. от сей и сиे.

СЕМАНТИКА ж. 1. лингв. семантика, сөз мәниси; 2. см. семасиология.

СЕМАНТИЧЕСКИЙ прил. лингв. семантика..., семантикалы, семантикалық, сөз мәнилік.

СЕМАСИОЛОГИЧЕСКИЙ прил. лингв. семасиология..., семасиологиялық.

СЕМАСИОЛОГИЯ ж. лингв. семасиология (*сөздің мәнисин ҳәм сол мәнислердин өзгеришин изертлейтуғын тил билимнин бир бөлімі*).

СЕМАФОР м. семафор (*1. ж.-д. жолдагы сигналлық құрылыш; 2. мор. қол менен, кишикен флаглар менен сигнал беріші*).

СЕМАФОРЫТЬ несов. мор. семафорлау.

СЕМГА ж. сёмга (балык).

СЕМЕЙНЫЙ прил. 1. (имеющий семью) бала-шагалы, семьялы; ~ый человек бала-шагалы адам; 2. в знач. сущ. м. семейный и ж. семейная бала-шагалы адам; 3. үй-иши, үй-ишиңде болған, үй-иши менен; ~ый обед үй-иши менен ишетуғын түслик; ~ая сцена үй-ишиңде болған жонжел; ~ое торжество үй-иши мерекеси; ~ая жизнь үй-иши түрмисы; ~ое положение үй-иши жағдайы; по ~ым обстоятельствам үй-ишиңде жағдайы бойынша.

СЕМЕЙСТВЕННОСТЬ ж. 1. (любовь к семье) уй-ишининә ғамын жеүшилик; 2. (в подборе кадров) ағайынга тартыұшылық, ағайынпаратызық.

СЕМЕЙСТВЕННЫЙ прил. 1. (склонный к семейной жизни) уй-ишин сүбетуғың; 2. ағайынга тартатуғын, ағайынпаратызық; ~ подхóд к подбору кадров кадрларды таңлат алғыраға ағайынпаратызық пенен қаралу.

СЕМЕЙСТВО с. 1. (семья) уй-иши, бала-шага; отéц ~а бала-шаганың атасы; прибавление ~а бала-шаганың кебейи; 2. биол. семья, туқымлас; ~о рыб балықлар семьясы.

СЕМЕЙНÝЙ несов. жоргалап журиў, тыптыр-тыптыр журиў, майда атлап журиў.

СЕМЕННИК м. 1. бот. (часть плода) дәнлик, туқымлық; 2. мн. семенник (растения, плоды для посева) туқымлық, туқым; 3. с.-х. (участок) туқым егетуғын жер, туқым атыз.

СЕМЁНН||БИ прил. 1. туқым..., туқымлық; ~бý фонд туқым қоры; ~áя пшеница туқымлық биідай; 2. анат., физиол. туқым, урық; ~бý жéлезы туқым безлери.

СЕМЕНО- қоспа сөздердин «туқым» де-ген мәнисин билдиредегүйн биринши бөле-ги, мыс.: семеносушылка туқым кептириү орны.

СЕМЕНОВД м. туқымшылық қәнігеси.

СЕМЕНОВДСТВО с. туқымшылық.

СЕМЕНОВДЧЕСКИЙ прил. туқым..., туқымшылық..., туқым өсіриүши; ~ сов-хоз туқымшылық совхозы.

СЕМЁРКА ж. 1. (цифра) жети, жетилек; 2. (группа из семи единиц) жети, жетеў; 3. карт. жетилек, жети қал; ~ ник жетилек қарға.

СЕМЕРО числ. жети, жетеў; ~ одиогó не ждут посл. жети киси бир кисини күт-пейді.

СЕМЕСТР м. семестр, ярым жыл (жоқа-ры оқыў орындарында ҳам техникумларда оқыў жынының жартысы).

СЕМЕСТРОВЫЙ прил. семестр..., семес-трлик, ярым жыллық; ~ зачёт ярым жыл-лык зачет.

СЕМЕЧК||О с. 1. уменыш. от сёмя 1; 2. туқым, дәң; ~о дыңи шопақ; 3. мн. сёмечки туқым, семечки; грызть ~и ту-қым шағыў, семечки шағыў.

СЕМИ- қоспа сөздердин тәмендеги мә-нилерин билдиредегүйн биринши бөле-ги: 1) жети бирдей заттан қураған дегенди, мыс.: семистрүнний жети тарлы; 2) жети бөлектен, жети бөлімнен, жети бирліктен тұратуғын дегенді, мыс.: семитомный жети томлы; семибасойбай жети саатлық.

СЕМИВЕРСТИИ||Й прил. жети шақы-рымлық; ~е сапоги народно-поэт. бир атлаганда жети шақырым жер атлайтуғын етик.

СЕМИГРАННИК м. мат. жети қырлы.

СЕМИГРАННЫЙ прил. жети қырлы....

СЕМИДЕСЯТИЛЕТИЕ с. 1. (срок) жет-пес жыл, жетпес жас; 2. (годовщина) жет-пес жыллық, жетпес жасқа шығыў; ~ учё-ного илимпаздық жетпес жасқа шығыў.

СЕМИДЕСЯТИЛЕТНИЙ прил. 1. (срок) жетпес жыллық; 2. (возраст) жетпеске шықкан, жетпеске келген, жетпес жасар.

СЕМИДЕСЯТИПЯТИЛЕТИЕ с. 1. (срок) жетпес бес жыллық; 2. (годовщина) жет-пес бес жылга толыў, жетпес бес жыллы-ғы.

СЕМИДЕСЯТИПЯТИЛЕТНИЙ прил. 1. (срок) жетпес бес жыллық; 2. (возраст) жетпес беске шықкан, жетпес бес жасар.

СЕМИДЕСЯТЫЙ прил. жетпесинши; ~а страница жетпесинши бет; ~ые гёбы жетпесинши жыллар.

СЕМИДНЕВНЫЙ прил. жети күнлик; ~ срок жети күнлик маўлет, жети күнлик мүддәт.

СЕМИКЛАССНИК м. жетинши класс оқыўшысы, жетинши класстың оқыўшысы.

СЕМИКЛАССНИЦА женек, от семи-классник.

СЕМИКЛАССНЫЙ прил. 1. (училище, школа) жети класслы; 2. жети класслық, жети жыллық; ~ое образование жети жыллық билим.

СЕМИКРАТЫЙ прил. жети есе, жети рет, жети мөртебе; в ~ом размёре жети есе көп мүгдара.

СЕМИЛЁТКА ж. 1. уст. (школа) жети жыллық мектеп; 2. (семилетний план) жети жыллық, жети жыллық план.

СЕМИЛЁТНИЙ прил. 1. жети жыллық; ~ее образование жети жыллық билим; 2. жети жасар; ~ий мальчик жети жасар бала.

СЕМИМЕСЯЧНЫЙ прил. жети айлық; ~ребёнок жети айлық бала.

СЕМИНАР м. семинар; ~ по русской литературе рус әдебияты бойынша семинар; ~ пропагандистов пропагандистлердиң семинары.

СЕМИНАРИСТ м. уст. семинарист (1. семинарияда тәрбияланышы, семинарияда оқыышы; 2. семинарияда оқыган адам, семинарияны оқып піткерген адам).

СЕМИНАРИЯ ж. семинария (1. диний орта мектеп; 2. уст. мұғаллымлер таярлайтуғын орта мектеп).

СЕМИНАРСКИЙ I прил. семинар..., семинарлық; ~е занятия семинарлық оқыўлар.

СЕМИНАРСКИЙ II прил. семинария...; ~ое образование семинария билими.

СЕМИПОЛЬЕ с. с.-х. жети атызыл атмас-лап егү.

СЕМИПОЛЬНЫЙ прил. жети атызыл атмаслап егилетуғын.

СЕМИСОТЫЙ числ. жети жүзинши; ~ая страница жети жүзинши бет.

СЕМИСТРУННЫЙ прил. жети тарлы, жети ишекли; ~ая гитара жети тарлы гита-ра.

СЕМИТИЧЕСКИЙ прил. см. семитский.

СЕМИТСКИЙ прил. семит...; ~не языки семит тиллери.

СЕМИТЫ мн. (ед. семйт м., семитка ж.) семитлер (Арқа Африкада ҳам Алдынғы Азияда жасаған ҳам жасағытуғын халықтар: араблар, еврейлер, сириялылар, абисси-ниялылар).

СЕМИТЫСЯЧНЫЙ прил. жети мың-лы, жети мың, жети мыңыншы; ~ номер жети мыңыншы номер.

СЕМИЧАСОВЫЙ прил. 1. жети саатлық; ~ рабочий день жети саатлық жұмыс күні; 2. разг. саат жетидеги, саат жетиде болатуғын; ~ сеанс в кино киноның саат жетиде болатуғын сеансы.

СЕМНАДЦАТЫЙ числ. он жетинши; ~ого числә айдаң он жетисинде.

СЕМНАДЦАТЬ числ. он жети.

сему мест. дат. п. от сей и сиे.

СЕМФОНД м. (семенной фонд) тұқым коры.

СЕМЬ числ. жети; ◇ ~й пәдей во лбу аса ақыллы; ~ь пятниц на неделе сезинниң туралы жоқ; ~ь раз отмэрь, одиң раз отрэжъ посл. жети өлшел, бир кес.

СЕМЬДЕСЯТ числ. жетпес.

СЕМЬСОТ числ. жети жұз.

СЕМЬЮ нареч. жети жерде; ~ восьмь—пятьдесят шесть жети жерде сегиз — ели алты.

СЕМЬЯ ж. 1. үй-иши, бала-шаға; гла-вá ~й үй басшысы; член ~й хожалық ағза-сы; в ~е хожалықта; без ~й семьясыз, хожалықсыз; 2. перен. семья; братская ~й советских народов совет халықларының туғызынанлық семьясы; 3. (группа животных, растений) семья, үйир, пада, топар, бир уя; ~й скворцов қара торғайлардың бир уасы; 4. лингв. (группа родственных языков) семья; ◇ в ~е не без урбда бес бар-мақ бирдей емес.

СЕМЬЯНИН м. үй-ишине айланыұшы, бала-шағасының ғамын жејүли.

СЕМЯ с. 1. бот. тұқым, дән, урық; 2. мн. семена тұқымлар; всхбжество семян тұқымның көгергишлик дәрежеси; про-травливание семян тұқымы дәрилеу; этот лук пойдёт на семенае бил пияз тұқымға жарыды; 3. перен. себеп; семена раздроба жөнделдік [себеби]; 4. физiol. (сперма) урық.

СЕМЯДОЛЯ ж. бот. бүртик.

СЕМЯНДЖКА ж. тұқым сабабы.

СЕМЯПОЧКА ж. бот. тұқым бүртиги.

СЕНАТ м. сенат (1. ист. патша Россияның жоқарғы мәмлекеттік орган; 2. АҚШтың конгрессинин жоқарғы палатасы, Канада, Вельгия ҳәм т. б. мәмлекеттерде парламенттің жоқарғы пала-тасы).

СЕНАТОР м. сенатор, сенат ағzasы.

СЕНАТОРСКИЙ прил. сенатор, сенаторлық.

СЕНАТОРСТВО с. сенатор атағы, сенаторлық дәреже.

СЕНАТСКИЙ прил. сенат...; ~ая комиссия сенат комиссиясы.

СЕНИ только мн. кирерлик, дәлиз.

СЕННОЙ I прил. пишen..., бедe...; ~ базар пишen базары, бедe базары.

СЕННОЙ II прил. кирерлик..., дәлиз..., кирерликтің, дәлиздин; ~ чулан кирерликтеги чулан.

СЕННО с. пишen, бедe, от-шөп; охапка ~а бир күшақ пишen; косить ~о пишen орыў; сгребать ~о тырма менен пишen жыйнау;

◇ как собақа на ~е погов. өзине де жок, басқага да жоқ.

СЕНО қоспа сөзлердин «пишen» де-ген мәнини билдиремтуғын биринши бөлеги, мыс.: сенохранилище пишenқора, пишenхана, отқора.

СЕНОВАЛ м. пишenқора, пишenхана, отқора.

СЕНОВОРОШИЛКА ж. пишen аударыу-шы, от-шөпти жыйнап жайыұшы машина.

СЕНОЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ прил. пишen таярлайтуғын, от-шөп таярлайтуғын; ~ сезбін от-шөп таярлайтуғын мәйсім.

СЕНОЗАГОТОВКИ мн. (ед. сеноzаготовка ж.) пишen таярлау, от-шөп таярлау.

СЕНОКОПНИТЕЛЬ м. пишen гүдшеклеуши машина, от-шөпти гүдшеклеуши машина.

СЕНОКОБС м. 1. (косыба) пишen орыў. пишen шабыў, от-шөп орыў; 2. (время) пишen орыў ўақты, пишen орыў мәусими; 3. (место косыбы) пишen орылатуғын орыи, от-шөп орылатуғын жер.

СЕНОКОСИЛКА ж. пишen орыў машинасы, шөп шабыў машинасы.

СЕНОКОБСНЫЙ прил. пишen оратуғын, от-шөп орыў..., от-шөп оратуғын, от-шөп орылатуғын; ~ая пора пишen оратуғын ўақты, от-шөп орыў мәусими; ~ые участки от-шөп орылатуғын жерлер.

СЕНОКОШЁНИЕ с. см. сенокос 1.

СЕНОУБОРКА ж. пишen жыйнау, от-шөп жыйнау.

СЕНОУБРОЧНЫЙ прил. пишen жыйнау..., от-шөп жыйнау...; ~ые работы от-шөп жыйнау жумыслары.

СЕНСАЦИОННОСТЬ ж. сенсациялық, таң қалдырылышы, ҳайран қалдырылышы.

СЕНСАЦИОННЫЙ прил. сенсациялы, таң қалдыратуғын, таң қалдырылышы, ҳайран қалдыратуғын; ~ое извёстие таң қалдырылышы, хабар.

СЕНСАЦИЯ ж. 1. (ошеломляющее впечатление) сенсация, күшли тәсір; вызвать ~ю күшли тәсір етиў; 2. (событие, сообщение) таң қалдыратуғын ўақыя, ҳайран қалдыратуғын хабар; газетная ~я ҳайран қалдыратуғын газеталық хабар.

СЕНТЕНЦИЯ ж. сентенция, пәсият сеззер.

СЕНТИМЕНТАЛИЗМ м. лит. сентимен-тализм (XVIII ғасириң, екинши ярымында, XIX ғасириң басында пайда болған әдебий ағым).

СЕНТИМЕНТАЛИСТ м. лит. сентимен-талист (сентиментализмнан үкіли).

СЕНТИМЕНТАЛЬНИЧАТЬ несов. разг.

1. (быть сентиментальным) сентиментальлық назланыў; 2. с кем-чем, перен. кеүилшеклик етиў, бауырманлық етиў.

СЕНТИМЕНТАЛЬНОСТЬ ж. кеүилшеклик, бауырманлық.

СЕНТИМЕНТАЛЬНЫЙ прил. 1. лит. сентименталь, сентиментальлық; ~ое на-правление в литературе әдебияттары сентиментальлық бағыт; 2. (излишне чувствительный) аса кеүилшек, күтә бауырман.

СЕНТИМЕНТЫ мн. см. сантименты.

СЕНТЯБРЬ м. сентябрь; ◇ смотреть ~ ябром қабагынан қар жабыў.

СЕНТИЯБРСКИЙ прил. сентябрь..., сентябрьдеги; ~е дин сентябрь күнлери.

СЕНЬОР м. (господин) мырза (*Испания-да*).

СЕПАРАТИВНЫЙ прил. сепаратизмлик; ~е настроение сепаратизмлик қейиплер.

СЕПАРАТИЗМ м. полит. сепаратизм (бөлинигэ, өз алдана болыға умтылыгы).

СЕПАРАТИСТ м. полит. сепаратист (*сепаратизмниң тарендары*).

СЕПАРАТИСТСКИЙ прил. полит. сепаратистлик, сепаратизмлик; ~е движение сепаратистлик ҳарекет.

СЕПАРАТНЫЙ прил. сепаратлы, сепаратлық; ~е соглашение сепаратлық келисім.

СЕПАРАТОР м. с.-х. сепаратор (бир затты екінши заттан айыратуғын аппарат).

СЕПАРАЦИЯ ж. 1. (отделение одного вещества от другого) айрыу, айрып тазалау; 2. (отделение, обособление) сепарация, бөлиниү, айрылыу; политическая ~ сиясий бөлиниү.

СЕПАРИРОВАТЬ сов. и несов. что айрыу, айрып тазалау.

СЕПИЯ ж. сепия (1. қара қоңыр бояу; 2. қара қоңыр бояу менен салынған сүр-пем; 3. қара қоңыр фотография).

СЕПТИЧЕСКИЙ прил. мед. сепсислик, сепсисли; ~е заражение крови қаның сепсислик зәхәрленији).

СЕПТИЧЕСКИЙ прил. мед. сепсислик, сепсисли; ~е заражение крови қаның сепсислик зәхәрленији.

СЕРДИК м. мед. сепсис (*организмниң үлүмә зәхәрленији*).

СЕРДИК м. мед. сепсислик, сепсисли; ~е заражение крови қаның сепсислик зәхәрленији.

СЕРДИК м. мед. сепсис (химиялық элемент); 2. разг. (в ушах) қулақ кири.

СЕРДИК м. 1. патша сарайы (*шығыс еллериnde*); 2. (гарем) ишкери.

СЕРБОХОРВАТСКИЙ прил.: ~ язық сербо-хорват тили.

СЕРБСКИЙ прил. серб..., сербтиц; ~ язық серб тили.

СЕРБЫ мн. (ед. серб м., сёрбка ж.) серблер (*Югославияда жасалынған славян халқы*).

СЕРВАНТ м. сервант (аласа буфет).

СЕРВИЗ м. сервис (ағжат яласа чай ишетуғын ыдыслардың толық жынышы); столбовый ~ ағжат сервиси; чайный ~ чай сервиси.

СЕРВИЗНЫЙ прил. сервис..., сервисли.

СЕРВИРОВАТЬ сов. и несов. что аүқат ыдысларын столға тәртіплеп қойыу.

СЕРВИРОВКА ж. 1. (действие) аүқат ыдысларын столға тәртіплеп қойыу; 2. (убранство стола) ыдыслардың орны орнына қойылыуы.

СЕРВИС м. сервис (*халықта турмыс жағынан хызмет көрсетүй*).

СЕРДЕЧНИК I м. 1. (*стержень*) өзек; 2. (*электромагнита*) ок, өзек, сердечник.

СЕРДЕЧНИК II м. разг. 1. (*больной*) жүрек аўырыұлы адам, жүрек аўырыұл адам; 2. (*врач*) жүрек аўырыұды емлеуши, жүрек аўырыұды қараушы қәниге-врач.

СЕРДЕЧНИЦА женск. от сердечник II 1.

СЕРДЕЧНО нареч. шын жүректен, шын кеүйлден; ~ рад за вас сизн үшін шын кеүлимнен құянааман.

СЕРДЕЧНОСТЬ ж. ак жүреклик, ак кеүиллик, ак нийетлик, шын кеүиллик.

СЕРДЕЧНЫЙ прил. 1. жүрек..., жүректиң; ~ая мышца жүректиң булышы ети; ~ые болезни жүрек аўырыұы, жүрек кеселлері; 2. (добрый, отзывчивый) ак кеүил; ~ый человек ак кеүил адам; 3. (задушевный, искренний) шын жүрекли, шын кеүилли; ~ый привёт шын жүректен сәлем; ~ый приём шын кеүилли қабыллау; ~ая песня жүректи тербелттетуғын қосық; 4. (очень близкий) шын, оғада жақын, жан; ~ый друг шын дос, жан дос; 5. разг. (любовный) сүйиүшилик, жүрек...; ~ая тайна жүрек сырьы.

СЕРДИТО нареч. ашылланып; ~ ворчать ашылланып тоңқылдау; ◇ дёшево и ~ези арзан, өзи жақсы.

СЕРДИТЫЙ прил. 1. ашыллы, ашылашқ, қаҳарлы; ~ человек ашыллы адам; ~ взгляд ашыллы көз қарас, ашыллы нәзер; 2. перен. разг. ашы, күшли, еткір; ~ табак ашы темеки.

СЕРДИТЬ несов. кого ашылландырыу, ашыны келтириү, қәхәрләндирү.

СЕРДИТЬСЯ несов. на кого-что и без доп. ашылланып, ашыу келиү, қәхәрләнген.

СЕРДОБОЛЬНЫЙ прил. бауырман, мийримли, кеүилшек, рейимли.

СЕРДОЛИК м. сердолик (*хасыл тас*).

СЕРДОЛИКОВЫЙ прил. сердолик...; сердоликтен исленген.

СЕРДЦЕ с. в разн. знач. жүрек; по-рек ~а жүрек кесели; золотое ~е мийримли жүрек; **Москвá** — ~е Советского Союза Москва — Советлер Союзының жүргеги; ~е бейтес жүрек соғады; ~е радуется кеүил тасады; ~е трепещет жүрек тасады; ◇ отдать свое ~е кому-л. биреуди шын жүректен сүйиү; покорить чье-л. ~е биреудиң ықласын аүдарыу; каменное ~е тас бауыр; всем ~ем, от всего ~а, от чистого ~а шын жүректен, шын кеүйлден; по ~у, по сердцу кеүилге жағымлы; с ~ем (сказать, сделать) жаны күйинип, ашынып; ~е не лежит к кому-чему-л. кеүилге унамайды; ~е не на месте жүргеги ҳайларип түрүү, шыдамсызланып; ~е упало зэрресси ушты, жүрегим сүйеги; иметь ~е на кого-л. биреүдеги дык сақлау; сорвать ~е на ком-л. ашынып биреүден алыу, биреүден өшин алыу; скрепя ~е қатты қыйланып, зордан; за сердце берёт жүректен алады, қатты тәсир етеди; принять что-л. близко к ~у бир нараси кеүилне аүыр алыу; отлегло от ~а жүрек басылды, жүрек жай тапты.

СЕРДЦЕБИЕНИЕ с. жүрек соғыү.

СЕРДЦЕВЕД м. адам таныбыш, адамның кеүилин билгіш.

СЕРДЦЕВИДНЫЙ прил. жүрекке усаған, жүрек сыйықты, жүрек тәризли.

СЕРДЦЕВИНА ж. 1. (*стебля, ствола*) өзек; 2. дәне, мәжене; ~ ореха гоздың мәженеси.

СЕРДЦЕЁД м. разг. шутл. жаялпараз, катынпараз.

СЕРДЦЕЁДКА ж. разг. шутл. еркекпаз, маккер.

СЕРЕБРÉНИЕ с. гүмислеў, гүмис жалатыў.

СЕРЕБРÉНИК м. зергер.

СЕРЕБРÉНЫЙ прил. разг. гүмисленген; гүмис жалатылған; ~ая посуда гүмис жалатылған ыдис.

СЕРЕБРИСТÓСТЬ ж. гүмис реңлилик, гүмистей жалтырашылық.

СЕРЕБРИСТЫЙ прил. 1. гүмистей, гүмис реңли, гүмис сыйқыл; ~ый свет луны айдац гүмистей жақтысы; 2. перен. (о голосе, звуке) жаңғырып шыққан, сыйғылаған; ◇ ~ый тополь ақ терек; ~ая чайка ақ шагала; ~ый мех ақ гүлли тери.

СЕРЕБРИТЬ несов. 1. что (покрывать серебром) гүмислеў, гүмис жалатыў; 2. (придавать серебристый блеск) гүмистей жалтыратыў.

СЕРЕБРИТЬСЯ несов. 1. (приобретать серебристый цвет) гүмистей болыў; дөрөвя ~лись инесем ағашлар қыраў менен гүмистей болып көринеди; 2. (виднеться — о серебристом) гүмистей жалтыратыў; 3. перен. (о седине) ақ кириў, ақ ениў.

СЕРЕБРО с. 1. (металла) гүмис; чистое ~ таза гүмис, сап гүмис; 2. собир. (изделия) гүмис затлар, гүмистен исленген затлар; столовое ~ гүмистен исленген асхана бүйимлары; 3. собир. гүмис ақша, гүмис пул; получить сдачу ~м майда гүмис пул қайтарып алышу; 4. перен. гүмис реңли, гүмистей; водя под лучами солнца отливала ~м сүй күннин нұры менен гүмистей жалтырады; 5. (седина) ақ; виски тронуты ~м шаштық етегине ақ кирген.

СЕРЕБРЯННЫЙ прил. 1. гүмис; ~ый портсигар гүмис портсигар; 2. (блестящий) гүмистей, гүмистей жалтыраган, гүмис реңли; ~ый иней гүмис реңли қыраў; 3. перен. жаңғырып шыққан, сыйғылаған; ~ый смех сыйғылаған күлки; ◇ ~ая свадьба ерли-зайыллылының жигирма бес жыллық тойы.

СЕРЕДИННА ж. в разн. знач. орта, иш; ~а крұга шеңбердин ортасы; ~а участоктың ортасы; в ~е рассказа гүриңниң ишинде; в ~е лёта жаз ортасында; ~а дія күн ортасы, тал түс; ◇ брэсить дёло на ~е баслаған исти питкермей таслаў; золотая ~а сен тиймейсек, мен тиймеймен; держаться ~ы аса кептей.

СЕРЕДИННЫЙ прил. 1. (находящийся в середине) орта, ортасында; ~ое положение орта жагдай; 2. перен. (половинчатый) жарым-жарты, шала; ~ое решенис жарым-жарты шешиў, шала шешиў; ~ое мәнне жарым-жарты пикир.

СЕРЕДКА ж. разг. 1. см. середина; 2. (внутренняя часть чего-л.) орта, иш, өзек; ~а блока алманың иши.

СЕРЕДНЯК м. орта дийхан.

СЕРЕДНЯЦЫЙ прил. орта дийхан...; ~ое хозяйство орта дийхан хожалығы.

СЕРЕДНЯЧЕСТВО с. собир. орта дийханлар.

СЕРЕЖКА ж. 1. см. серыгá; 2. бот. гүл солқымы, гүл пөпек; ~и бересы қайыңың гүл пөпеги.

СЕРЕНАДА ж. серенада (1. сүйгениниң жүрметине айттылатуғын қосық; 2. музыкалық шығарма).

СЕРЕТЬ несов. 1. (становиться серым) сурланыў. бозарыў; 2. (виднеться — о сером) бозарып көриниў.

СЕРДАЖАН м. сержант.

СЕРДАЖАНСКИЙ прил. сержант..., сержантлық, сержанттың; ~ состав сержантлык состав.

СЕРИЙНЫЙ прил. серия..., сериялы, сериялық, сериялап шығарылатуғы; ~ое производство сериялы өндиріў; ~ый трактор сериялап шығарылған трактор.

СЕРИЯ ж. в разн. знач. серия; ~ популярных брошюр популярлы брошюралардың сериясы; ~ рисунков сүрөттер сериясы; ~ новых станков жаңа станоклар сериясы; кинофильм в двух ~х еки сериялы кинофильм; ибмер и ~ облигация облигацияның номери ҳем сериясы.

СЕРНА ж. таў теке, таў ешкиси.

СЕРНСТЫЙ прил. хим. күкіртли; ~источник күкіртли булақ; ~е удобрение күкіртли төғинлер.

СЕРНЫЙ прил. күкірт..., күкіртли; ~ая кислота күкірт кислотасы.

СЕРОВОДОРД м. хим. сероводород(газ).

СЕРОВОДОРДНЫЙ прил. сероводород..., сероводородлы.

СЕРОГЛАЗЫЙ прил. қой көз..., қой көзли.

СЕРОЗЕМ м. боз топырақ, боз жер.

СЕРОЗЕМНЫЙ прил. боз топырақлы.

СЕРОСТЬ ж. 1. (цвет) сур, сурлық; 2. перен. (отсутствие культуры) мәдениятсызылық, турпайлылық.

СЕРОУГЛЕРОД м. хим. күкіртли көміртек.

СЕРОУГЛЕРОДНЫЙ прил. күкірт көміртекли.

СЕРП м. орак; ◇ лунный ~ жана туған ай ямаса айдац аяғы.

СЕРПАНТИН м. серпантин (ени тар, узын, ҳар қылыш реңдеги қағаз лента).

СЕРПОВИДНЫЙ прил. орақтай, орақ тәризли; ~ая лунә орак тәризли ай.

СЕРПОВИЩЕ с. орақ сап.

СЕРТИФИКАТ м. сертификат (мамлекеттик финанс қарыз миннелемеси).

СЕРЫЙ прил. 1. сур, боз; ~ая ткань сур гезлеме; ~ые глаза қой көзли; ~ый цвет лица сур бет; 2. перен. (посредственный) ебндей, мақтарлық емес; ~ая книга ебндей китап; 3. (пасмурный) тунерген, бултлы; ~ый день бултлы күн; 4. перен. мәдениятсыз, турпай; ~ый человеч мәдениятты кем адам; 5. в знач. сущ. м. серый и ж. сера (волк, заяц, лошадь) сур ҳайуан (қасқыр, қоян, ат).

СЕРЫГА ж. сырға, әребек.

СЕРЬЕЗНО нареч. 1. (вдумчиво, основательно) шын, шынталап, шыны менен, кеүил қойып, кеүил берип; ~ взяться за дело

иске шынталап кирисиү; инача́ть ~ учиться
кеўил берип оқый баслау; ~ слышать
шынталап тыңлау; 2. (задумчиво) кеўил
берип, кеўил қойып; ~ посмотреть кеўил
берип қарау; 3. (не шутя) шынталап, шы-
ны менен, раслап, расы менен; ~ обещать
шыны менен ўде бериү; 4. (опасно)
қатты, қоюпли, аўыр; ~ заболеть аўыр
кесел болыу; 5. в знач. вводн. сл. расында,
шынында; нет, ~, когда вы к нам при-
дёте? шынында, сиз бизикинне қашан
келесиз?

СЕРЬЁЗНОСТЬ ж. 1. (важность) әх-
мийетлилік, кереклилік; ~ положения
жадайтын әхмийетлилігі; 2. (вдумчи-
вость, сосредоточенность) салдамлылық,
шынтылсык, кеўил қойыушылық, кеўил
бериүшилик.

СЕРЬЁЗНЫЙ прил. 1. (вдумчивый, рас-
судительный) салдамлы, кеўил қоятуғын,
кеўил беретугын; ~ые люди салдамлы
адамлар; 2. салдамлы, жуўапкерли, жуў-
апкерлик пенен; ~ый учёный салдамлы
билимпаз; ~ое отношение к работе жу-
мысқа жуўапкерли қарау; 3. (значитель-
ный) әхмийетли; ~ый разговор әхмийет-
ли гүрринесіү; ~ая книга әхмийетли
китап; 4. әхмийетли, аўыр, қыйын, кеўил
қойыуға турарлық; ~ая операция әхмийет-
ли операция; ~ая болезнь аўыр кесел,
кеўипли кесел; ~ый противник кеўил
қоярлық душпан; ~ый вопрос қыйын мәселе;
приять ~ое решение әхмийетли қараар
қабыл етиү; 5. (сосредоточенный) кеўил
қойған, ойланған, салдамлы; ~ый вид ой-
ланған түр; ~ый тон салдамлы даўыс;
◊ ~ое чувство күшлі сезим.

СЕССИОННЫЙ прил. сессия..., сес-
сиялық; ~ое время сессия ўақыты.

СЕССИЯ ж. сессия; ~ Верховного Сове-
та СССР СССР Жоқарғы Советиниң сессия-
сы; выездная ~ суда судтың көшпели сес-
сиясы; экзаменационная ~ экзамен сес-
сиясы.

СЕСТРА ж. апа (старшая); сиңли, қа-
рындас (младшая); родная ~ туýысқан
апа (старшая); туýысқан қарындас (млад-
шая); двоюродная ~ немере апа (старшая);
немере қарындас (младшая); свободная ~
әкелес апа, аналас апа (старшая); әке-
лес қарындас, аналас қарындас (млад-
шая); ◊ медицинская ~ медицина сес-
трасты; ~хозяйка сестра-хозяйка.

СЕСТЬ сов. 1. отырыў; ~ на стол стулға
отырыў; ~ за стол стол қасына отырыў;
~ боком бир қанталлап отырыў; 2. орна-
ласыў, миниў, минил отырыў; ~ верхом
атқа миниў; ~ в трамвай трамвайга минип
отырыў; 3. за что, на что и с неопр. (при-
ступить к какому-л. делу) баслау, кири-
сиў, отырыў; ~ за работу иске кирисиў;
он сел за книгу ол китап оқыға отырды;
мы сёли играть в шахматы бизлер шахмат
оинай басладық; 4. (пуститься) тусиў,
қоныў; голубь сел на крышу кептер жай-
дың төбесине қонды; самолёт сел на аэро-
дром самолёт аэродромга қонды; 5. разг.
(оказаться в заключении) отырыў, тусиў,
камалыў; ~ в тюрьму тюремге, тусиў;

6. (о светилах) батыў; сближе сёло күн
батты; 7. (осесть) басыў, отырыў, қоныў;
ныль сёла на бумагу қагазға шаң отырды;
8. отырыў, тарайыў, қысқарыў, отырып
қалыў; платье сёло көйлек отырып қалды;
◊ ~ в лужу қолтайсыз жағдайға тусиў;
~ кому-л. на голову бирейдиң басына миңиў,
бирейге айтқанын еткизиў; ~ на мель 1) (о лодке, судне) қайырлап қалыў, қайырга
тийн қалыў; 2) (попасть в затруднитель-
ное положение) қызыншылықка ушырау;
~ кому-л. на шёю бирейге мусаллат болыу;
~ на скамью подсудимых судка берилиў,
судланыў; ~ на яйца құрық басыў.

СЕТКА ж. 1. (небольшая сеть) тор;
пробивочная ~ сым тор; ~ от мух шы-
ның өткөрмейтуғын тор; 2. разг. (сумка)
сетка, тор қалта; 3. (различные клетками)
тор сзық; географическая ~ география
картасындағы тор сзықтар; 4. (распи-
сание, шкала) сетка; тарифная ~ тариф
сеткасы.

СЕТОВАНИЕ с. шагыныў, налыш етиў,
шагым.

СЕТОВАТЬ несов. уст. 1. на кого-что
(жаловаться, пенять) шагыныў, налыш
етиў; ~ на плохую погоду ҳаўаның жаман-
лығына шағыныў; 2. о ком-чём (жалеть)
қынжылыў, қыйналыў, налыш етиў; ~ о
потёрянном времени босқа өткен ўақыт
ушын қынжылыў.

СЕТЧАТКА ж. анат. сетчатка (көз-
деги торлы қатлам).

СЕТЧАТНЫЙ прил. торлы, тор; тордан
исленген; ◊ ~ая оболочка анат. см. сет-
чатка.

СЕТЬ ж. 1. аў, тор; рыболовная ~ ба-
лық аўы; закинуть ~ аў салыў; 2. сеть,
тараў, тармақ; ~ желёзных дорбг темир
жоллар тармагы; электрическая ~ электр
сети; 3. сеть, тараў, тармақ, шақапша;
школьная ~ мектеплер тармағы; ~ пар-
тийного просвещения партиялық оқыу-
дың тараўы; торговая ~ сауда тараўы; ◊
расставить кому-л. сёти бирейге дұзақ
құрыў, бирейди алдау; попасть кому-л.
в сёти 1) (влюбиться в кого-л.) бирейди
сүйиў, бирейге ашық болыў; 2) (быть вов-
лечённым во что-л.) бирейдиң дұзағына ту-
сиў; поймать в свой сёти өзиниң дұзағына
тусириў.

СЕЧЕНИЕ с. 1. (чем-л. режущим, ост-
рым) кесиў, шабыў, туўраў; 2. (разгами,
плетью, хлыстом) урыў, сабаў, қамышылаў;
3. (поверхность, плоскость) кесилген орын,
кесилген жер; посерёчное ~ көлденен ке-
силген жер, кесесине кесилген жер; ◊
кесарево ~ мед. иштен жарып баланы алыў.

СЕЧКА ж. 1. (пляшка) шапқы; 2. (дроб-
леная крупа) жарма.

СЕЧЬ несов. кого-что, чем 1. (рубить)
кесиў, шабыў, туўраў; ~ саблей қылыш
пенен шабыў; 2. кого-что (биты) туўр,
сабаў, қамышылаў; ◊ повинную голову
меч не сечёт посл. ийліген басты қылыш
кеслейди.

СЕЧЬСЯ несов. 1. (о волосах) қыйылыў,
қыйылып тусиў; 2. (о тканях) жыртылыў,
қыйылыў, ыдыраў, сузилип тусиў.

сею мест. твор. п. ед. от сяй.
сёю, сёесь и т. д. наст. вр. от сёять.
СЕЯЛКА ж. сялка.
СЕЯЛЬЩИК м. туқым себиүши.
СЕЯЛЬЩИЦА женск. от сёяльщик.

СЕЯНЕЦ м. туқымнаң көгерген нәлше. туқымнаң есирилген нәлше.

СЕЯНИЕ с. егиү, себиү.

СЕЯНКА ж. еленген майда ун.

СЕЯННЫЙ прил. 1. (просеянный) еленгеп; ~ая мука еленгеп ун; 2. (посеянный) егилген; ~ые травы егилген шеплер.

СЕЯТЕЛЬ м. уст. 1. см. сёяльщик; 2. перен. таратышы, ен жайдырышы; ~зный билимди таратышы.

СЕЯТЬ несов. 1. что и без доп. егиү, себиү; ~пшеницу бийдай егиү; ~просо тары себиү; 2. что, перен. (распространять) таратышу, ен жайдырыш; ~знания билимди таратышу, ~враждү өшпендилитки ен жайдырыш; 3. что (просеивать) елеү; ~муку унды елеү.

СЖАЛИТЬСЯ сов. над кем-чем аяү, рейими келиү, жаны ашыу.

СЖАРИТЬ сов. кого-что, разг. қуұрып, қуұрылып писириү.

СЖАРИТЬСЯ сов. разг. 1. (изжариться) қуұрылып, қуұрылып писиү; 2. (сильно перегреться) қунге писиү, қунге қуұрылып, жапып кетиү; ~ на солнце қунде қуұрылып.

СЖАТИЕ с. қысыү, сығыү, тығызласыү, қысылыү, сығылыү; ~ воздуха ҳаўаның қысылыү; ~ льдов музлардың қысыү.

СЖАТОСТЬ ж. 1. (жидкости, газа) қысылғанлық, тығызланғанлық, сығылғанлық; 2. (краткость) қысқалық, жыйнақтылық; ~ изложение баянлаудың қысқалықты.

СЖАТЫЙ I 1. приц. от сжать I; 2. прил. қысылған, тығызланған, сығылған; ~ый воздух қысылған ҳаўа; 3. прил. (краткий) қысқа, қысқартылған, жыйнақты; ~ое изложение қысқа баянлау; в ~ые сроки қысқа ўақыт ишинде.

СЖАТЫЙ II 1. приц. от сжать II; 2. прил. орылған, жыйналған; ~ клёвер орылған жоңышқа.

СЖАТЬ I сов. 1. кого-что, в разн. знач. қысыү, сығыү, тығызлау; қысып киширейтиү; түйиү; ~ пружина серпнени қысыү; ~ комок глины бир бөлек ылайды камтыхап қысыү; ~ кого-л. в объятиях биреуди қушақлап қысыү; ~ губы ерниң қысыү; ~ кулак муш түйиү; 2. что, перен. шеклеу, қысқартыү; ~ сроки выполнения задания тапсырманы орынлау мүддэтин қысқартыү.

СЖАТЬ II сов. что орыү, жыйнау; ~пшеницу бийдай орыү.

СЖАЛТЬСЯ сов. 1. в разн. знач. қысылу, сығылу, тығызланыу; пружина ~лася серпне қысылды; ~ воздух ~лся хаўа қысылды; губы его ~лись оның еринилери қысылды; сердце ~лось от жалости аяғаннан журеги қысылды; 2. (съёжиться) жыйырылу, бүрисиү, қунжыйиү; он весь ~лся от страха ол қорқынаның бүристи.

СЖЕВАТЬ сов. что шайнау, шайнап жеү. **СЖЕЧЬ** сов. 1. кого-что (огнём) өртеп жибериү, жағып жибериү; 2. что (солнечным зноем) күйдириү, күйратыү; 3. что күйдириү; ~ пирог пирогларды күйдириү.

СЖЕЧЬСЯ сов. 1. (сжечь себя) өзин жандырыү, өзин өртөү; 2. разг. күйдириү, күйиү; я сжёгся на солнце мен қунге күйдим.

СЖИВАТЬ несов. см. сжить.

СЖИВАТЬСЯ несов. см. сжиться.

СЖИГАНИЕ с. 1. (огнём) өртеп жибериү, жағып жибериү; 2. (солнечным зноем) күйдириү, күйратыү.

СЖИГАТЬ несов. 1. см. сжечь; 2. (о сильном чувстве, страсти) тутандырыү, өртедириү, өртөү; ненависть ~ла его они же көриүшилик өртеди.

СЖИГАТЬСЯ несов. см. сжечься.

СЖИЖАТЬ несов. что суйылтыу, суйық етиү, суйыққа айландыру, суйық ҳалға келтириү; ~ газ газды суйық ҳалға келтириү, газды суйыққа айландырыру.

СЖИЖАТЬСЯ несов. суйылтыу, суйықлық айланыу, суйық ҳалға келиү.

СЖИМАТЬ несов. см. сжать I.

СЖИМАТЬСЯ несов. см. сжаться.

СЖИНАТЬ несов. см. сжать II.

СЖИТЬ сов. кого-что, разг. қуұып шығарыу, шыдатпау; ◇ ~ со света кең дүньяга сыйғызыбау.

СЖИГАТЬСЯ сов. 1. с кем-чем (свякнуться, сдружиться) досласыу, татыу турый; 2. с чем (привыкнуть) үйренисиү, кениү, көнигиү; я давно ~лся с этой мыслью был пикир көтеп мениң ойынан шыкпайды.

СЖУЛЬНИЧАТЬ сов. разг. алдау, пәнт бериү.

СЗАДИ 1. нареч. арттан, арт жақтан, кейиниен, изинен; он шёл ~ол кейиниен жүрди; вид ~ артқы көриниш; 2. предлог с род. п. артынан, арт жағынан, кейиниен, кейинде, изинен; сесть ~ кого-л. биреудиң кейинде отрынды; ~ машины шыл лоби машинаның артынан адамлар журип киятыр еди.

СЗЫВАТЬ несов. см. созвать 1.

СИ с. нескл. муз. си (музыкалық гамманың жетинши сести ҳам нотасы).

СИБАРЫТ м. рәхәтхор, нәшепараз.

СИБАРЫТҚА женск. от сибарит.

СИБАРЫТСКИЙ прил. рәхәтхорлық, нашепаразлық.

СИБИРСКИЙ прил. Сибирь..., сибирдин; ~ие лес Сибирь тогайлары; ◇ ~ая язва мед. күйдирги.

СИБИРЯК м. сибирли, Сибирьде тура туғын адам.

СИБИРЯЧКА женск. от сибиряк.

СИВЫЙ прил. 1. (о масти лошади) ак, боз; 2. разг. (седой, седеющий) агарган, ак енген; ~ая бородá ак сақал.

СИГАРА ж. сигара.

СИГАРЕТА ж. сигарета.

СИГНАЛ м. 1. сигнал; световой ~ жақты сигналы; ~ воздушной тревоги хаўа көүпі сигналы; подать ~ сигнал бериү;

2. перен. (предупреждение) хабар билдириў.

СИГНАЛИЗАЦИЯ ж. 1. (действие) сигнализациялаў, сигналлаў, сигнал бериў; ~ флагами жалаўлар менен сигнал бериў; 2. (система сигналов) сигналлар; морская ~ төзіс сигналлары; 3. (приспособление) сигнализация, сигнал бериў эсбабы; автоматическая ~ автоматикалық сигнализация.

СИГНАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. 1. чём, о чём сигнализациялаў, сигнал бериў; ~ флагами жалаўлар менен сигнал бериў; 2. что, о чём, перен. билдириў, хабар бериў; ~ о неполадках в работе жумыстағы кемшиліклер ҳақында билдириў; ~ об опасности қоюптың барлығы билдириў.

СИГНАЛЬНЫЙ прил. сигнал..., сигналлық, сигнал беретүгүн; ~е оғын сигнал отлары; дорожные ~е знаки жолдың сигналлық белгилери; ⚡ ~й экземпляр полигр. сигналлық экземпляры.

СИГНАЛЬЩИК м. сигналшы, сигнал берүүши.

СИГНАТУРА ж. сигнатура (1. фарм. дарини шиши тәртиби түралы рецептуре жасалыған сөздөр; 2. полигр. баспа табақтың биринши ҳәм ушинши бетиниң төмөнкі жағына жасалатын цифра).

СИГНАТУРНЫЙ прил. фарм., полигр. сигнатура..., сигнатуралық.

СИДЕЛКА ж. гүзетип отырышы ҳаял, қызы.

СИДЕНЬЕ с. отырыў; ~ за работой журналист отырыў.

СИДЕНЬЕ с. сиденье, отыргышы; жёсткое ~ стулдың отыргышың каттылығы.

СИДЕТЬ несов. 1. в разн. знач. отырыў; ~ на стуле отыргышта отырыў; ~ на кирточках журесинен отырыў; ~ верхом на лошади атка минип отырыў; ~ за обедом айқат жеп отырыў; ~ за книгой китап оқып отырыў; ~ до дома уйде отырыў; ~ безвыездно в деревне ҳеш жаққа шықпай айылда отырыў; ~ без дела бийкар отырыў; ~ без денег пулсыз қалыў, ақшасыз отырыў; ~ в тюреме тюремде отырыў; 2. (иметь осадку — о судне) отырыў, шетиў, тийиў; 3. (об одежде) шаш болыў, жарасыў, үйлесиў, жарасып турыў; новый костюм сидит хорошо жаңа костюм жақсы жарасып тур; ⚡ ~ на яйцах күрүк басыў; ~ на шее у кого-л. бирдейдик аркасында күн көриў; ~ у мбря и ждать погоды погод. тийкарызы умитленүү; ~ сложа руки босқа отырыў, қарап отырыў, куры отырыў; ~ как на иголках қылпылдан отырыў, тыптышып отыра алмаў.

СИДЕТЬСЯ несов.: ему не ~йтса добма оның үйде отыргышы келмейди, ол үйде отыра алмайды; ему не ~йтса на месте ол бир жерде отыра алмайды.

СИДЯЧИЙ прил. 1. отырган, отыра алатыгы; заснуть ~ в ~ем положениии отырып үйкүлаў; 2. (предназначенный для сидения) отырыгү арналган; ~ие место в вагоне вагондағы отыратутын орынлар; 3. (малоподвижный) отыра беретүгүн, ҳеш қайда

шықпайтуғын; ~ий образ жизни қозғалмай отырып ёмир сүриүшилик.

СИЕ мест. см. сей.

СИЖИВАТЬ несов. многокр. разг. отыра бериў, көп отырып қалыў; ~ по вечерам в саду кеш ўақытлары бағда көп отыра беринү.

сижү, сидиш и т. д. наст. вр. от сидеть.

СИЗЫЙ прил. көк, кегилтим, көкшил.

СИЙ мест. см. сей.

СИЛЛА ж. 1. күш; признак ~ы күш белгиси; по ~ам, под ~у күши жеткендай, қолынан келгендей; эта работа емү не под ~у был иске оның күши жетпейди, был иске оның қолынан келмейди; че́рез ~у зордан; обладать большей ~ой улкен күшке иле болыў; лишиться сил күштен айрылыў; набраться сил күш тонау; выбиться из сил дицкеси құрыў, шаршау; ударить с ~ой күш пенен урыў; быть в расцвете сил күшине толысып турған мәһәлде болыў; 2. күш; ~а воли ерк күши; ~а умá ақыл күши; ~а привычки едегиң күши; 3. физ., тех. күш; центробежная ~а орайдан сыртқа тартқан күш; лошадиная ~а ат күши; ~а тяжесть аўырлық күши; ~а инерция инерция күши; ~а ветра самалдық күши; ~а тока тоқтың күши; 4. только мн. силы (войска) күшлер; вооруженные ~ы қураллы күшлер; военно-морские ~ы эскерий тениз күшлер; военно-воздушные ~ы эскерий хауа күшлер; 5. мн. силы күшлер; ~ы природы табият күшлер; производительные ~ы индустрии күшлер; 6. (могущество, власть, авторитет) күдретли күш, қуят, күш; ~а и жизненность советского строя совет күрүлсының күши ҳәм юмрлилiği; 7. мн. силы (часть общества) күшлер, жемийетшилик топар; движущие ~ы революции революцияның қозғаушы күшлер; ~ы мира парахатышлық күшлер; 8. разг. (сущность, смысл) гәп, сөз, ис; ~а ис в этом гәп бунда емес; 9. в знач. нареч. силами күши менен; ~ами нашего коллектива бизиң коллективтың күши менен; ⚡ рабочая ~а рабочий күш; ~ой вещей бир жағдайлар себебинен; в ~у чего-л. себепли; в ~у обстоятельств жағдайларга байланысылы; в ~ах сделать что-л. бир нэрсе ислеү қолынан келиў; от ~ы көп болғанда; ему от ~ы двадцать лет ол көп болғанда жигирма жаста; кричать изо всех сил даудының барынша бақырыў; бежать изо всех сил бар күшли салып жуурыў; потерять ~у юр. күшин жойылтыў; войти в ~у юр. күшине кириў; оставит в ~е юр. күшинде қалдырыў.

СИЛА м. палап, күшли адам.

СИЛИКАТНЫЙ прил. силикат..., силикатлардан; ~ кирпич силикат гербиши.

СИЛИКАТЫ мн. 1. (ед. силикат м.) силикат (составина кремнезём киретүгүн минераллар); 2. (изделия) силикат буйымлар.

СИЛИТЬСЯ несов. с. неэпр., разг. күш салыў, тырысыў; он ~лся улыбнүться ол күлиңгө тырысты.

СИЛКОМ нареч. прост. күш салып, зорлап, тырысын.

СИЛЛАБИЧЕСКИЙ прил. лит. силлабикалық (жәр қатардағы бүйін санына тиіккарланған қосық дүзилисі); ~ое стихосложение силлабикалық қосық дүзилисі.

СИЛЛАБО-ТОНИЧЕСКИЙ прил. лит. силлабо-тоник (бүйінлар санына ҳам пәтердің орналасығына тиіккарланған қосық дүзилисі).

СИЛОВЫЙ прил. 1. күш беретуғын, күш берініши, құйат берініши; ~ая станция күш берініши станция; 2. спорт. күш жумсалатуғын, күш салатуғын.

СИЛОЙ нареч. күш пенен, зорлап, ериксиз; ~ застáвить что-л. сдёлать бир нарсени зорлап ислетиу.

СИЛОК м. тор, дұзак.

СИЛОН м. сilon (синтетикалық талшық ҳам соннан исленген гезлеме).

СИЛОНОВЫЙ прил. сilon, сilonлы; сilonнан исленген.

СИЛОС м. с.-х. силос, дүриште, майданған от-шөп.

СИЛОСНЫЙ прил. силос..., силослық, силосланған, сурленген, дүриште; ~ые корма силосланған от-шөплер, дүриште от-шөплер; ~ая яма силос шуқыры.

СИЛОСОВАНИЕ с. силослау, дүриштеу.

СИЛОСОВАННЫЙ 1. прич. от силосовать; 2. прил. силосланған, дүриште-ленген; ~е корма силосланған от-шөп.

СИЛОСОВАТЬ сов. и несов. что силослау, силос етиу, дүриштеу.

СИЛОСОВАТЬСЯ несов. силосланыу, дүриштеленіу.

СИЛОЮ нареч. см. силой.

СИЛУЭТ м. 1. силуэт (бир реңдеги контур көрініс); 2. (нейсные очертания) емески көрініс, сұлдер; ~ горного хребта тау жонының сұлдері.

СИЛЬНО нареч. 1. қүшли, аса, оғада, күш пенен, қатты; от окна ~ дует терезеден қатты самал келеді; 2. (очень, весьма) қатты, қүшли, оғада, күта; это известие ~ мені поразило бул хабар мени қатты қапаландырыды; ~ заболеть катты кеселлениу; ~ выругратить катты сөгүй; ~ нуждаться күтө мүтәж болыу; ~ устать оғада шаршау, жуде шаршау; быть ~ растрబенным қатты қынжылыу; быть ~ привязанным к кому-л. бирейге жуде үренисит қалыу.

СИЛЬНОДЕЙСТВУЮЩИЙ прил. күшли тәсир ететуғын; ~ее средство қүшли тәсир ететуғын зат.

СИЛЬНЫЙ прил. 1. қүшли, қуяатлы; ~ая ләшадь қүшли ат; ~ые рұки қүшли қоллар; быть ~ым қүшли болыу; 2. (знакомительный) қатты, қүшли; ~ый вестер қүшли самал; ~ый удар қатты урыу; ~ый мороз қатты аяз; ~ая бөль қатты аўырыу; ~ая враждә қүшли аразылық, қатты ешпендилек; ~ый страх қүшли қарқыныш; 3. тех. қүшли; ~ый мотр қүшли мотор; 4. (мощественный, мощный) қуяатлы, қүшли; қудиретли; ~ое государство қудиретли мәмлекет; ~ая армия қүшли армия;

5. қүшли, үқыпты, зейинли, билгиш; ~ый ученик билгиш оқыушы; ~ый писатель қүшли жазыушы; в математике он силён ол математикадан қүшли; я в этом не силён мен был иске үқыпты емесен; 6. (убедительный) инанышлы, исененимли, исендиригендей, тәсирли; ~ые доводы исендиригендей дәлдиллер; 7. в знач. сущ. м. сильный и ж. сильная қүшли адам; ◇ ~ое лекарство қүшли дәри; ~ое средство қүшли курал.

-СИЛЬНЫЙ қоспа сезлердин неше аттың қүши бар екіншіги биринши белімінде көрсетілген екінши белеге, мыс.: десяти-сильный он аттың қүши бар.

симв мест. 1. твор. п. ед. от сей, сиे; 2. дат. п. мн. от сей, сий, сиё.

СИМБИОЗ м. биол. симбиоз (жар түрдеги организмын қири-кирине комекле-сип жасап, вз-ара пайда табыбы).

СИМВОЛ м. символ (қандай да бир затты, түснікти, идеяны билдиремтуғын шартты белгі); голубь — ~ мира кептер — парахатшылықтың символы.

СИМВОЛИЗАЦИЯ ж. символизация (символ менен көрсетілі).

СИМВОЛИЗРОВАТЬ сов. и несов. что символ болыу, символ белгиси болыу.

СИМВОЛИЗМ м. символизм (XIX—XX ғасырларда буржуазия ғәдебиятында, искусствоның болған реализмге қарсы ағым).

СИМВОЛИКА ж. 1. (символическое значение) символика, символикалық мәни; ~ чысек санлар символикасы; 2. собир. символлар; пионерская ~ пионерлердин символлары.

СИМВОЛЧЕСКИЙ прил. 1. (являю-щаяся символом) символ..., символлы; ~ий знак символы белгі; 2. символлық, символлы; ~ая поэма символлы поэма.

симв мест. твор. п. от сий.

СИММЕНТАЛКА ж. разг. симменталь сыйры.

СИММЕНТАЛЬСКИЙ прил. симмен-таль...; ~ скот симменталь малы.

СИММЕТРИЧЕСКИЙ прил. симметрия..., симметриялық.

СИММЕТРИЧНЫЙ прил. см. симме-трический; ~ая планировка симметриялық планировка.

СИММЕТРИЯ ж. симметрия (бир заттың сәйкесли, пропорциаллы жайласыбы).

СИМПАТИЗРОВАТЬ несов. кому-чему жақсы көриү, унатыу, кеүли аўыу.

СИМПАТИЧНЫЙ прил. сүйкимли, жағымлы, жараммы, өзине тартатуғын, көзге ысық; ~ человек жағымлы адам.

СИМПАТИЯ ж. жақсы көрнү, унауышылы, кеүли аўыу; чувствовать ~ю к кому-л. бирейге кеүли аўыу.

СИМПТОМ м. 1. мед. симптом, белги; 2. (внешний признак чего-л.) белги, нышен.

СИМПТОМАТИЧЕСКИЙ прил. 1. мед. симптомлық; ~ое лечение симптомлық емлеу үсыны; 2. (являющийся симптомом) белгиси болатуғын.

СИМУЛЯРОВАТЬ сов. и несов. что же-гилениу, жөгиллик етиу, антикорлық етиу,

антхорланыў; ~ глухоту́ герекмен деп жегилек етий.

СИМУЛЯНТ м. жөгі.

СИМУЛЯНТКА женск. от симулант.

СИМУЛЯЦИЯ ж. жегилек.

СИМФОНИЧЕСКИЙ прил. симфониялык; ~ оркестр симфониялык оркестр.

СИМФОНИЯ ж. 1. (музыкальное произведение) симфония; 2. перен. симфония (сеслердин, реңдердин жарасын үйлесиши).

СИНАГОГА ж. синагога (еврейлердин шабадатханасы).

СИНГАРМОНИЗМ м. лингв. сингармонизм (дағысын сеслердин үйлесиши).

СИНДИКАТ м. синдикат (1. капиталистик монополиялардың бир түри; 2. гейтара капиталистик мемлекетлердеги профсоюзлардың аты).

СИНЕВА ж. көк, көгислик, көгилт; ~ иеба аспанның көгислигі.

СИНЕГЛАЗЫЙ прил. көк көзли, көк көз.

СИНЕНЫЙ прил. көгерген, көк рең берилген, көкке боялған.

СИНЕТЬ несов. 1. (становиться синим) көгеріү, көгислениү, көк болыү; 2. (виднеться — о синем) көгислениү, көгерип көринүү.

СИНДИЙ прил. көк; ~ий цвет көк рең; ~ее небо көк аспан.

СИНИЛЬНЫЙ I прил.: ~ая кислота синильлы кислота.

СИНИЛЬНЫЙ II прил. көгерткиш, көк тус беретүүн, көк рең беретүүн; ~ чан бояуға арналған ыдыс.

СИНИЙ несов. что 1. (красить) көгертиү, көк рең бернүү, көкке бояү; 2. (полоскать с синькой) нилге салыу, синькалау.

СИНИЦА ж. синица (кус).

СИНОНИМ м. синоним (формасы басқа мәниси бирдей сезлөр).

СИНОНИМИКА ж. лингв. синонимика (1. лексикологияның синонимлерди изертлейтүүн бөлүмү; 2. белгели бир тилдеги синонимлер жыйнагы).

СИНОНИМИЧЕСКИЙ прил. лингв. синоним..., синонимлик; ~е ряды синонимлик катарлар.

СИНОНИМЯ, СИНОНИМЯ ж. лингв. синонимия (айтылышы ҳар түрли болып мәнилеринин жақынлығы).

СИНОПТИК м. синоптик (хада райын байқауышы қаныгы).

СИНОПТИЧЕСКИЙ прил. метеор. синоптикалық; ~ая карта синоптикалық карта.

СИНТАКСИС м. лингв. синтаксис (грамматиканың өз дүэлисисин ҳам өзтеги сезлөр байланысын изертлейтүүн бөлүми).

СИНТАКСИЧЕСКИЙ прил. лингв. синтаксис..., синтаксислик; ~ анализ предложеңниң гөпти синтаксислик анализ етий.

СИНТЕЗ м. синтез (1. затты, құбыльсти изертлекендеген оларды бир тұтас ҳам ез-ара байланыста изертлейтүүн илимий үсүс; 2. коспалы химиялық заттарды алыу).

СИНТЕЗИРОВАНИЕ с. синтезлеү.

СИНТЕЗИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. синтезлеү; 2. хим. синтезлеү, синтез етий.

СИНТЕТИКА ж. синтетика (жасалма түрде исленген заттар).

СИНТЕТИЧЕСКИЙ прил. 1. (основанный на синтезе) синтезлик, синтезге тийкарланған; ~ий метод исследования изертледиң синтезлик усылы; 2. хим. синтетикалық; ~ая ткань синтетикалық гезлеме; ~ий каучук синтетикалық каучук; 3. лингв. синтетикалық; ~ий строй языка тилдин синтетикалық қурылсы.

СИНУС м. мат. синус.

СИНХРОННЫЙ прил. 1. (одновременный) синхронлы, сойкесли; ~ое вращение моторов моторлардың синхронлы айлануы; 2. тех. синхронизм тийкарында исленген; ~ый движатель синхронизм тийкарында исленген двигатель.

СИНЬ ж. см. синевा.

СИНЬКА ж. 1. (действие) ииллеү, синькалау; ~ белый кирди синькалау; 2. (для подсививания) синька, көк бояү, көк иил; 3. (копировальная бумага) синька (көк копировкалау қағазы).

СИНЬОР м. синьор (*Италияда ереккелер атына қосылып айтылып «мырза» деген мәннен көлланылатуғын соғы*).

СИНЬОРА ж. синьора (*Италияда ҳаллар атына қосылып айтылып, «ханым» деген мәннен көлланылатуғын соғы*).

СИНЯК м. көк.

СИПЕНИЕ с. қарлығы, қырылдау, дауысы питиү, уни питиү.

СИПЕТЬ несов. қарлығып сейлеү, қырылдау сөйлеү.

СИПЛЫЙ прил. қарлықкан, қырылдауык; ~ голос қарлықкан дауыс.

СИПНУТЬ несов. дауысы қарлығы, дауысы қырылдау.

СИРЕНА ж. сирена (хабар беретүүн гүдок).

СИРЕНЕВЫЙ прил. 1. сирень..., сиреньница...; ~ куст сиреньница бир түби; 2. (о цвете) сирень гүлли, көгис, сирень гүл ренли.

СИРЕНЬ ж. сирень (*агаш ҳәм гүли*).

СИРОП м. сироп (мийе ҳәм жемислердиң ширесинен исленген мазалы сүйүклик).

СИРОТА м. и ж. сағыр, жетим, жалғыз; күргүлдүй ~ ата-анаңыз жетим, күү жетим.

СИРОТЛЫВО нареч. жекке қалып, жетим болып, жетимсиrep, сағыр қалып, жалғыз.

СИРОТЛЫВЫЙ прил. жетим, жетимсиrep, сағыр қалып, жалғыз; ~ вид жетимсиrep түр.

СИРОТСКИЙ прил. сағырдың..., жетим, жетимница...; ~ая дöля жетимница куни.

СИРОТСТВО с. жетимлик, жетимшилик, сағырлык, жалғызлык.

СИСТЕМА ж. 1. (определенный порядок) система, тәртип; ~а в работе жумысты система; привести что-л. в ~у бир затты тәртике келтириү; 2. (устройство, структура) система, курылсы; солнечная ~а Күяс системасы; кровеносная ~а қан жү-

риү системасы; нे́рвна́я ~а нерв системасы; **периоди́ческая** ~а элеме́нтов хим. элементлердин периодикалық системасы; 3. (сеть однотипных учреждений) система, тарау; ~а здравоохране́ния ден саўлық сақлау системасы; раббатар в ~е народного образова́ния халық билимлendirүү тарауында ислеу; 4. (форма общественного устройства) система, дүзилес, курылыш; **госуда́рственная** ~а мәмлекетлик курылыш; социалисти́ческая ~а социалистик система; 5. (форма организации) система; избирательная ~а сайлау системасы; премиальна́я ~а опла́ты ҳақы төлеудиң сыйлықлы системасы; 6. (техническое устройство) система; ~а ото́глеше́ния жылты́й системасы; 7. (конструкция) система, курылыш; **машина** новой ~ы жана система исленген машина.

СИСТЕМАТИЗАЦИЯ ж. системаласты́рый, системаға салы́у, тартипке салы́у; ~иаблюдёний байқауларды системаласты́рый.

СИСТЕМАТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что системаластыры́у, системаға салы́у, тартипке салы́у.

СИСТЕМАТИКА ж. 1. (приведение в систему) системаластыры́у, системаға салы́у, тартиплеу; 2. (наука) систематика, системаластыры́у, системаға салы́у; ~живётных ҳайуанаттар систематикасы; ~растений есеникклер систематикасы.

СИСТЕМАТИЧЕСКИ нареч. системалы турде, узбей, мудамы, үзлиksиз, бэрхә; ~заниматься́ мұзы́кой системалы турде музыка менен шуғылланыу; **он** ~ опаздывает ол мудамы кешигин келди.

СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ прил. 1. системалы, избе-изли, узбей, мудамы, үзлиksиз, бэрхә; ~ое изложе́ние фактов фактларды избе-изли баян етиу; полу́чить ~ое обра́зование системалы билим алыу; 2. (постоянны́й, регуля́рный) системалы, системалы турде, үзлиksиз, мудамы, бэрхама; ~ое чтение книг китапларды системалы турде оқыу; ~ое выполнение плана планды мудамы орынлау; 3. зэол., бот. системаластырылган.

СИТЕЦ м. шыт, шыт гезлеме.

СИТНЫЙ прил. 1. (просеянный) еленген, електен ёткизилген; ~ая мұқа еленген уи; 2. еленген уинан писирилген, еленген уинан жабылған; ~ый хлеб еленген уинан жабылған наан; 3. в знач. сущ. м. **ситный** ақ иан, бийдай иан.

СИТО с. елек, елгезер.

СИТУАЦИЯ ж. ситуация, жағдай, аў-хал; благоприятная ~ қолайлы жағдай; неокиданная ~ күтілмеген аўхал.

СИТЦЕВИЙ прил. шыт, шыттан ти-гилген; ~ое пла́тье шыт көйлек.

СИТЦЕНАБИВНОЙ прил. шытқа гүл салатуғын, шытқа нағыс салатуғын.

СИФИЛИС м. мед. мerez, сифилис.

СИФИЛИТИК м. мerezли, мerez кеселли адам, сифилис кеселли адам.

СИФИЛИТИЧЕСКИЙ прил. мед. мerez..., сифилис..., сифилисли; ~е язвы мerez жаралары.

сих мест. род., вин., предл. п. от сий. сио мест. вин. п. от сий.

СИЯ мест. см. сей.

СИЯНИ||Е с. 1. жарқырау, нур шашыу; жақтылық, сәүле; **лунное** ~е ай соўлеси; ~е солнечных лучей күн нурларының жақтылығы; 2. перен. (великолепие, величие) даңқ; в ~и славы даңқы шығып турый; ◇ северное ~е арқа сәүлеси.

СИЯТЕЛЬСТВО с. уст. сиятельство (революцияга шекемги Россиядагы графларга ҳәм князьларга берилген титул); ваше ~ сицин сиятельствоцыз.

СИЯ||ТЬ несов. 1. (излучать свет) жарқырау, жақты бериу, жалтырау, нурланиу; в небе ~ли звезды аспана жулдызлар жарқырады; 2. чем, от чего и без доп., перен. (о глазах, лице) жылтырау, жылтылдау, жайнау; 3. чем, от чего и без доп., перен. (обнаруживать радость и т. п.) күйануу, шадланыу, ҳалласлау; она вся ~ла от счастья ол баҳытлылыгына ҳалласлады.

СКАБРЁЗНОСТЬ ж. 1. (неприличный смысл) адепсизлик, уятызлық, боягуызлық; 2. (неприличное слово, выражение) боягуыз сез, уят сез.

СКАБРЁЗНЫЙ прил. адепсиз, уятыз, боягуыз.

СКАЗ м. дәстан, қыssa; ◇ вот тебе и весь ~ миңе ғәлтиң ток етери усы.

СКАЗАНИЕ с. дәстан.

СКАЗА||ТЬ сов. что 1. айттыу, деу; ~ть неправду ётирик айттыу, жалған айттыу; ~ть своё мнение ез пикирин айттыу; я не то хотёл ~ть мен былай демекши емес едим; что вы хотели ~ть? сиз не айттыңыз келеди?; что вы хотите этим ~ть? сиз буның менен не айттаңысыз?; 2. в знач. вводн. сл. скажем (например, к примеру) мәселен; ◇ кто бы мог ~ть! ким айта алар екен!; как ~ть ким биледи, көрермиз; можно ~ть в знач. вводн. сл. айттыға болады; так ~ть в знач. вводн. сл. демек; нечего ~ть в знач. вводн. сл. айттуғыны жоқ; легко ~ть айттыға ансат; скайсан — сделано айттылды —орынланды.

СКАЗА||ТЬСЯ сов. 1. на ком-чём, в ком-чём (проявиться) тәсир етиу, тәсирин тиригизиу, белгил болыу, көриниу; в его работе ~лась хорошая подготовка жақсы таярлығы оның жумысына тәсир етти; 2. разг. (сообщить, предупредить) мәлим етиу, билдириу; он ушёл не ~вшись ол айттай кетип қалды; 3. кем, разг. аталау, ...дел айттыу, көриниу, болыу; ~ться больным науқас болып көриниу.

СКАЗИТЕЛЬ м. жырау, ертекши, қыссаҳан.

СКАЗИТЕЛЬНИЦА женск. от сказитель.

СКАЗК||А ж. 1. ертек; народные ~и халық ертеклери; 2. мн. скázki (выдумка, ложь) ётирик, ётирик нэрсе, болмаған нэрсе, өсек; бабы ~и өсек гөплер; всё это ~и буның бары ётирик нэрсе; ◇ ~а про белого бычка погов. бир айтқанды мың айттыу.

СКАЗОЧНИК м. ертекши.

СКАЗОЧНИЦА женск. от скázochnik.

СКАЗОЧНЫЙ прил. 1. ертектегидей, ертекте болатуғын, ертекте ушырайтуғын; ~ый богатырь ертекте болатуғын батыр; ~ые страны ертектегидей еллар; 2. перен. таң қаларлық, көрилмеген, адеттен тыс, өжайып, ҳайран қаларлық; ~ые богатство таң қаларлық байлықтар; дёлать что-л. со ~ой быстротой бир нарсени ҳайран қаларлық тезлик пеңен ислеу.

СКАЗУЕМОЕ с. грам. баянлауыш.

СКАЗУЕМОСТЬ ж. баянлауышлық.

СКАЗЫВАТЬСЯ несов. см. сказаться.

СКАКАЛКА ж. секиретуғын жип.

СКАКАТЬ несов. 1. (прыгать) секириү, ыргыу, қарғыу; җәккелей (на одной ноге); ~ чёрез верёвочку арканинан ыргыу; 2. (ехать быстро, вскачь) шабыу; ~ на лошади атлы шабыу; 3. (участвовать в скачках — о лошадях) жарысыу, бәйгиге шабыу, байрақша шабыу.

СКАКНУТЬ сов. и однокр. разг. секирип этиү, ыргып этиү, қарғып этиү.

СКАКОВЫЙ прил. 1. жүйрик, шапқыр, шабатуғын; ~ая лошадь жүйрик ат, шапқыр ат; 2. шабыу...; ~ые соревнования бәйги, ат жарысы.

СКАКУН м. жүйрик ат, шапқыр ат.

СКАЛА ж. жар, жар тас; подвёрдная ~ суу астындағы жар тас.

СКАЛИСТЫЙ прил. жар таслы; ~ бёрег жар таслы жаға.

СКАЛЫТЬ несов. что: ~ зубы 1) (о животных) тислерин ақшылтыу; 2) перен. ыржыйыу.

СКАЛКА ж. 1. (для теста и белья) оқлау; 2. тех. көшер.

СКАЛЫВАНИЕ с. 1. жарыу, бузыу, уйатыу, майдалау, усақлау; ~ лыда музды усақлау; 2. қадау, түйреу, шашыу; ~ выкройки булаквами пишилген үлгини түйрешип пеңен қадау.

СКАЛЫВАТЬ несов. см. сколоть.

СКАЛЬКУЛИРОВАТЬ сов. что калькуляциялау, калькуляция этиу.

СКАЛЬНЫЙ прил. таслы, таслақы; ~ грунт таслы жер.

СКАЛЬПЕЛЬ м. мед. скальпель (хирургиялық пышык).

СКАМЕЙКА ж. см. скамья.

СКАМЬЯ ж. скамья, отырғыш; ♀ со школьной ~ мектепти питире салып; понасть на ~ю подсудимых судка берилиү, судланыү.

СКАНДАЛ м. жәнжел, шатақ, дау, гудибузарлық; устроить ~ жәнжел салыу, шатақ шығарыу.

СКАНДАЛИСТ м. жәнжелпаз, даүкес, гудибузар, шатақ.

СКАНДАЛИСТКА женск. от скандалист.

СКАНДАЛИТЬ несов. 1. (устраивать скандал) жәнжел салыу, дау салыу, гудибузарлық этиу, шатақ шығарыу; 2. разг. (ссориться с кем-л.) урысыу, кейиниу.

СКАНДАЛИТЬСЯ несов. разг. бийаброй болыу, масқара болыу, уятқа қалыу.

СКАНДАЛЬНЫЙ прил. 1. (позорящий кого-л.) бийаброй, масқара, жәнжелли, уят; ~ое происшествие жәнжелли ҳә-

дийсе; 2. (любящий скандалы) жәнжелпаз, даүкес; ~ая женщина даүкес ҳаял; 3. (постыдный) жәнжелли, даўлы; ~ая статья жәнжелли мақала.

СКАНДИЙ м. скандий (химиялық элемент).

СКАНДИНАВЫ мн. (ед. скандинав м., скандинавка ж.) скандинавлылар (Скандинавия ярым атапының ҳам соган жаңын атапыларда жасаушы халық).

СКАНДИРОВАНИЕ с. 1. лит. қосыкты анық етип оқыу; 2. (отчётивое произношение) анық айттыу, анық айттыу.

СКАНДИРОВАТЬ сов. и несов. 1. что, лит. қосыкты анық етип оқыу; 2. (отчётивое произносит) анық айттыу.

СКАПЛИВАТЬ несов. см. скопить I.

СКАПЛИВАТЬСЯ несов. см. скопиться.

СКАРБ м. разг. шара-пара, керек-жарақтар, патты-сатты, майда-шүйде буйымлар.

СКАРЕД м., **СКАРЕДА** м. и ж. прост. сықмар, қытымыр, шығымсыз, сараң, зына.

СКАРЕДНИЧАТЬ несов. разг. сықмарлык етиү, қытымырлык етиү, шығымсыз болыу, сараңлық етиү, зыналық етиү.

СКАРЕДНЫЙ прил. разг. сықмар, қытымыр, шығымсыз, сараң, зына.

СКАРЛАТИНА ж. мед. скарлатина, курозек.

СКАРЛАТИНБАЗНЫЙ прил. скарлатина кеселли, курозек..., курозекли; ~ая сыпь курозек еспи.

СКАРМЛИВАТЬ несов. см. скормить.

СКАТ I м. 1. жанбауырдан төмен түснү; жёлоб для ската воды суу ататуғын науя; 2. жанбауыр, ийт арқа, туслерлик; ~ крши жай төбесинин ийт арқасы.

СКАТ II м. (колесо автомобиля) дегершик.

СКАТ III м. скат (балыу); электрический ~ электр скаты.

СКАТАТЬ сов. что 1. орау; ~ ковёр гилемди орау; 2. думалақлау, жумалақлау; ~ снежёк қарды қысымлап думалақлау; 3. (свалить) басыу; ~ вбйлок кийиз басыу.

СКАТАТЬСЯ сов. 1. оралау (в трубку); думалақланыу (в клубок); 2. (о волосах, шерсти) упалиныу.

СКАТЕРТЬ ж. дастурқан; ♀ ~ю дорога! жол ашық!, қайда барсан сонда бар!

СКАТИТЬ I сов. кого-что, с чего жумалатыу, думалатыу; ~ камень с горы таудан тасты думалатып тусириү.

СКАТИТЬ II сов. что, разг. суу менен шайыу, суу қүйү; ~ вымытую посуду жууылган ыдысларды суу менен шайыу.

СКАТИТЬСЯ I сов. 1. жумалап түснү, жылсып түснү, сырғанап түснү; ~ с горы таудан сырғанап тусиү; 2. перен. этиу, этии кетиү, батыу.

СКАТИТЬСЯ II сов. разг. (окатиться) сууға шайылныу.

СКАТКА ж. воен. скатка (ийнине асыу ушын оралган шинель).

СКАТЫВАНИЕ I с. орау; ~ бумаги в трубку қағазды түткіп орау.

СКАТЫВАНИЕ II с. думалатыу, жумалатыу; ~ брёвен с горы бөрнене атапшарды таудан жумалатыу.

СКАТЫВАНИЕ III с. (водой) суў менен шайыў, суў қуиыў.

СКАТЫВАТЬ I несов. см. скатать.

СКАТЫВАТЬ II несов. см. скатить I.

СКАТЫВАТЬ III несов. см. скатить II.

СКАТЫВАТЬСЯ I несов. см. скататься.

СКАТЫВАТЬСЯ II несов. см. скатиться I.

СКАТЫВАТЬСЯ III несов. см. скатиться II.

СКАФАНДР м. скафандр (водолаз ямаса космонавтарға арналған кийим).

СКАЧИВАТЬ несов. см. скатить II.

СКАЧИВАТЬСЯ несов. см. скатиться II.

СКАЧКА ж. 1. шабыў, шабыс; ~а на лошадях ат шабыў; 2. мн. скачки спорт. бәйги, ат жарысы; ~и с препятствиями иркениш жоллы ат жарысы.

СКАЧКООБРАЗНЫЙ прил. секирмели, ырымалы; ~ое развитие секирмели разъяжланыў.

СКАЧОК м. 1. (прыжок) секириў, ыргыў; 2. перен. (резкое изменение чего-л.) бирден өзгериў; ~ температуры температураның бирден өзгериў.

СКАШИВАТЬ I несов. см. скосить I.

СКАШИВАТЬ II несов. см. скосить II.

СКВАЖИНА ж. 1. тесик, жарық, саңлақ; замочная ~ гилт сугар; 2. скважина; буровая ~ бурғыланған скважина; нефтяная ~ нефть скважинасы.

СКВАЛЫГА м. и ж., сквальщик м. прост. сыймар, зықна, сөк санаар, сараң.

СКВАСИТЬ сов. что аштыў, дузлаў; уйтыў (молоко); ~ капусту капустаны дузлаў.

СКВАСИТЬСЯ сов. ашыў, дузлаў; уйтыў (о молоке).

СКВАШИВАТЬ несов. см. сквасить.

СКВАШИВАТЬСЯ несов. см. скваситься.

СКВЕР м. сквер (жемиіетлик кишикене қалып бақыла).

СКВЕРНО I. нареч. (дурно, плохо) иплас, онбаган, жаман; ~ поступить онбаган қылық етиў; ~ себя чүвствовать өзин жаман сезиў; 2. безл. в знач. сказ. бир түрли, жаман; на душё у него было ~ оның жүргеги бир түрли болып турды; платье сидит на ней ~ көйлек оған жараспай тур; его делал идүг ~ оның исиниң соти жоқ.

СКВЕРНОСЛОВ м. боягуыз.

СКВЕРНОСЛОВИТЬ несов. боягуыз сез айтыў, уят сез айтыў.

СКВЕРНЫЙ прил. в разн. знач. онбаган, жаман, төмен; жағымсыз; ~ый характер жаман минез; ~ый посту́пок онбаган қылық; ~ая работа төмен жумыс; ~ая погода жаман ҳауа рай.

СКВИТАТЬСЯ сов. с кем-чем, разг. еспаласыў, кутылыў.

СКВОЗИТЬ несов. 1. безл. самал өтиў, самал ҳүүләү; здесь ~т бул жерден самал ҳүүлеп тур; в дверь ~т есиктен самал келип тур; 2. (просвечивать) сөүле түснү, жарық түснү; 3. (о свете) көриниў, шығыў; чөрэз щёли ставен ~л свет лампы терезе қақпағының саңлағынан шыраның жақтысы көринди; 4. перен. (заме-

чаться, проскальзывать) сезилиў, билиниў, байқалыў; в сю словах ~ло недоверие оның сөзлеринен исенбейшилик сезилди.

СКВОЗН||БИЙ прил. 1. (проходящий на сквозь) етпе, етпели, тесип өткен, тесип шықкан; ~ая дыра етпе тесик; ~ая рана тесип өткен жара; 2. тоқтамай баратуғын, тоқтамай өтетуғын, тоқтаусыз жүретуғын; ~бй поезд тоқтамай өтетуғын поезд; 3. (сплошной) ҳәммеге бирдей, улыума, ҳәммеге таралатуғын, алмаслайтуғын; ~бй графика работы ҳәммеге бирдей жумыс графиги; ◇ ~бй двор өтетуғын ҳәйли; ~бй ветер см. сквозняк.

СКВОЗНЯК м. етпели самал.

СКВОЗЬ предлог с вин. п. ортасынан, ишинен, арқалы, арасынан; пробираться ~ толпү аламан арасынан өтиў; ◇ смотреть ~ пальцы немүраиды қараў; я был готов ~ землю провалиться mein жеरге кирип кетиүгө қайыл болды.

СКВОРЁЦ м. қара торғай.

СКВОРЁЧНИК м., **СКВОРЁЧНЯ** ж. қара торғай қуты.

СКВОРЧОНOK м. разг. қара торғай папладаны.

СКЕЛЕТ м. 1. анат. скелет; ~ человёка адамның скелети; 2. (основа, каркас) тийкар, сүлдер; ~ здания жайдың исленген сүлдери.

СКЕЛЕТНЫЙ прил. скелет..., скелетник.

СКЁПСИС м. см. скептицизм.

СКЁПТИК м. скептик, хеш нәрсеге исенбейши, гуманышыл, шубашыл.

СКЁПТИЦИЗМ м. исенбейшилик, исенбей қараушылық, гуманышлылық, шубашыли.

СКЁПТИЧЕСКИЙ прил. исенбейшилик, гуманлы, шубәли; ~ая усмешка гуманлы күлимисреў; ~ое отношение к чему-л. бирде исенбейшилики қараў.

СКЕТЧ м. скетч (кулаки қысқа эстрада пьесасы).

СКИДКА ж. 1. баҳасын кемитиў, баҳасын арзанлатыў; продажа товаров со ~ой товарларды баҳасын кемитип сатыў; 2. (уступка, послабление) жениллик, талапты босадлатыў.

СКИДЫВАТЬ несов. см. скінуть.

СКИНУТЬ сов. 1. кого-что түсириў, түсирип таслаў, алыш таслаў; ~ вязанку дров с плеч бүйлган отынды ийининен түсириў; ~ снег с крыши жайдың төбесинен қарды түсирип таслаў; 2. что, разг. шешиў, шешип таслаў; ~ шубу постынды шешип таслаў; 3. что, разг. (сбавить) баҳасын кемитиў, баҳасын арзанлатыў; ~ с ценой два рубля баҳасынеки сомга кемитиў.

СКИПЕТЬСЯ сов. қайнар түйиртпекленій, катыў, қайнар қойыуланыў.

СКИПИДАР м. скипидар.

СКИПИДАРНЫЙ прил. скипидар...; скипидар менен исленген; ~запах скипидар ийиси.

СКИРД м., **СКИРДА** ж. гуди; ~ сена пишен гудиси.

СКИРДОВАТЬ несов. что гудилеў.

СКИСАТЬ несов. см. скіснуть.

СКИСАТЬСЯ несов. см. скиснуться.

СКИСНУТЬ сов. 1. (прокиснуть) ашыў; молоқ ~ло сут ашыды; 2. перен. разг. (стать вялым, скучным) мәниси қашыў, кейпі қашыў, муңдайыў.

СКИСНУТЬСЯ сов. см. скиснуть 1.

СКИТАНИЕ с. гезиў, қыдырыў.

СКИТАТЬСЯ несов. гезиў, қыдырыў; ~ по свetu дүньяны гезиў.

СКЛАД I м. 1. (запас чего-л.) склад, жыйынды, үйинди; ~ оруғия курал-жарапа жыйындысы; 2. (помещение) склад, сақланатуғын жай; продовольственный ~ азық-ақат склады; торғовый ~ сауда склады.

СКЛАД II м. 1. (строение, физический облик) келбет, түр; ~ фигуры келбет күрлесі; 2. (строй, характер чего-л.) келбет, құрылым, дүзилсі, түр; ~ ума ақыл құрылымы, ақыл дүзилсі; человек особого склада айрықша түрдеги адам; 3. (установившийся порядок) құрылым тури, әдет, дәстүр; ~ жиғни өмір құрылымын тури; Ⓛ и складу ни ладу погов. бас аяғы былғанысқан.

СКЛАДҚА ж. 1. бүрме, бүгис; юбка в ~у бүрмеленген юбка, бүрме юбка; 2. (морщина) жыйырық, әжим; глубокие ~и на либу маңлайдыға терен жыйықлар; 3. геол. қатлам, қыртыс; ~и земной коры жер қабығының қатламлары.

СКЛАДНО нареч. разг. жарасықлы, келисими; говорить ~ келисими сейлеу.

СКЛАДИНДІЙ прил. буклемели, қайрып қоятуғын, жыйналмалы, жабылмалы; ~ая кровать жыйналмалы көт; ~ой иож шакы.

СКЛАДИНДІЙ прил. разг. 1. (статный, стройный) келбетли, сымбатлы, сынылы; ~ая фигура сымбатлы пишин; 2. (о речи) келисимили, шебер, жарасықлы; 3. (удобный, хорошо сделанный) қолайлы, ыла-йықлы.

СКЛАДСКОЙ прил. склад..., складты; ~е помещение склад жайы.

СКЛАДЧАТЫЙ прил. 1. (со складками) бүрмелі, бүгисли; 2. геол. қатпарлы, қатмарлы; ~е горы қатпарлы таулар.

СКЛАДЧИНДА ж. шығарыспақ; купить в ~у шығарыспақ етил сатып алыш.

СКЛАДЫБІ мн.: читать по ~ам ежелеп оқы.

СКЛАДЫВАТЬ несов. см. сложить 1—7.

СКЛАДЫВАТЬСЯ несов. см. сложиться.

СКЛЕВАТЬ сов. кого-что, разг. шоқып жеў, шоқып жеп болыш.

СКЛЕВЫВАТЬ несов. см. склевать.

СКЛЕИВАТЬ несов. см. склеить.

СКЛЕИВАТЬСЯ несов. см. склеиться.

СКЛЕЙТИ сов. что 1. желимлеў, желимлеп жабыстырыў; ~ листы бумағи қағаздың бетлерин желимлеў жабыстырыў; 2. перен. (наладить) жөнлеў, жөнге салыш, тиклеў.

СКЛЕИТИСЯ сов. 1. желимлениў, жабысыў, желимленип жабысыў, жабысып қалыш; листы бумағи ~лись қағаздың бетлерин желимленип жабысып қалды;

2. перен. разг. (наладиться, устроиться) жөнлениў, жөнге салыныў, тиклениў.

СКЛЁЙКА ж. желимлеў, желимлеп жабыстырыў; ~ фарфбра шыныны желимлеў.

СКЛЕП м. ләхет (өлини табыт пенен қойыу шыны жер астына қазып жасалған арнаулы жай).

СКЛЕПАТЬ сов. что мыйықлад беркитиў, шегелеп кепсерлеў, беркитиў.

СКЛЕПАТИСЯ сов. мыйықланып беркитилиў, кепсерлениў, шегеленип беркитилиў; листы желёза хорош ~лись темир тахталар жақсы кепсерленди.

СКЛЕПКА ж. 1. (действие) мыйықлад беркитиў, кепсерлеў, шегелеп беркитиў; 2. (место) кепсерленген жер, шегеленип беркитилген жер.

СКЛЁПЫВАТЬ несов. см. склепать.

СКЛЁПЫВАТЬСЯ несов. см. склепаться.

СКЛЕРБОЗ м. мед. склероз (хар қыллы органлардың қатайыбы); ~ мозга мий склерозы.

СКЛЕРБОЗНЫЙ прил. мед. склероз..., склерозы; ~е явления склерозы құбыльыслар.

СКЛЕРБОТИК м. склеротик, склероз кеселли адам.

СКЛЕРОТИЧЕСКИЙ прил. мед. склерозлы, склероз кеселли.

СКЛИКАТЬ сов. см. скликать.

СКЛИКАТЬ несов. кого, разг. шақырыў, дауслан шақырыў, дауыслай.

СКЛОБКА ж. даў, жәнжел, есек.

СКЛООН м. тусерлик, жанбауыр; на ~бие горы таудың жанбауырында; Ⓛ на ~бие лет қартайғанда.

СКЛОНЁНИЕ с. 1. (действие) иийү, еңкейтиў; иийлиў, еңкейтиў; 2. перен. аүдьрыў, қайыл етиў, тартыў, қаратыў; 3. грам. сеплениў; Ⓛ ~магнитной стрелки физ. магнит тилиниң аўүйы.

СКЛОНИТЬ сов. 1. что (наклонить) иийү, бугиў, еңкейтиў; ~ голову басын иийнү; ~ знамена байракларды еңкейтиў; 2. кого, к чему, на что и с неопр., перен. аүдьрыў, қайыл етиў, тартыў, қаратыў; ~ на свою сторону өз төрепине тартыў.

СКЛОНИТИСЯ сов. 1. (наклониться) иийлиў, бугилиў, еңкейтиў, қыйсайыў; мать ~лась над постелью ребёнка ана баласының тесегине еңкейди; 2. к чему, на что багыт алыш, аўүй; солнце ~лось к горизонту күн көк жиекке қарай аўды; 3. к чему, на что, перен. (согласиться) аўүй, разы болыш, қайыл болыш.

СКЛОННОСТЬ ж. 1. хәүеслик, үкүплилық, инталылық, бейимлилик; у него ~ к рисование оның сүүрет салыға үкыбы бар; 2. (пристрастие, любовь) хәүеслик, сүйнүшилик; ~ к щегольству сәнпаслыкка хәүеслик.

СКЛОННЫЙ прил. 1. (имеющий склонность к чему-л.) бейимли; он ~ен к полноте ол семиригүе бейимли; 2. хәүес, бейим, инталы; я не ~ен өхат мен кетиүге хәүес емесен.

СКЛОНЯЕМЫЙ 1. прич. от склонять; 2. прил. грам. сепленетуғын, сеплениўши;

~е ча̄сти ре̄чи сепленетуғын сөз шақап-
лары.

СКЛОНИТЬ несов. 1. см. склонить; 2. что, грам. сеплеу; ~ имена существи-
тельный атлықларды сеплеу.

СКЛОНИТЬСЯ несов. 1. см. склониться; 2. грам. сеплениү.

СКЛОЧНИК м. разг. даўкес, жәнжелпаз,
өсекшил.

СКЛОЧНИЦА женск. от склочник.

СКЛОЧНЫЙ прил. разг. даўкес, жән-
желли, өсекшил; ~ое дёло жәнжелли ис;
~ый человечк даўкес киси.

СКОБА ж. 1. (у дверей, сундуков и т. п.)
тутка, зулл, қулақ; 2. тех. скоба, искен-
же; скрепить брёвна ~ми беренелерди
скоба менен беркитиү.

СКОБЕЛЬ м. тех. жонғы, қырғы.

СКОБКА ж. 1. см. скоба; 2. грам.,
мат. скобка; круглые ~и жай скоб-
калар; квадратные ~и квадрат скобка-
лар; заключить в ~и скобканың ишине
алыу, скобкаға алышу; закрыть ~и скоб-
каны жабыу; раскрыть ~и скобканы ашыу;
вынести за ~и скобканың сыртына шыга-
рыу.

СКОБЛИТЬ несов. что қырыу, қырып
тазартыу; ~ стол ножом столды пышақ
пенен қырып тазартыу.

СКОБЯН||ОЙ прил. темирден исленген;
~ыс изделия темирден исленген затлар.

СКОВАННОСТЬ ж. еркисизлик, қымыл-
сызылық, байланғанлық, қатып қалғанлық; ~
мыйслей пикирлердин қымылсызылығы; ~
движений ҳәрекеттиң бөгөлип қалышылы-
ғы.

СКОВАННЫЙ 1. прич. от сковать; 2.
прил. еркисиз, қымылсыз, байланған,
қатып қалған; ~е движение ҳәрекеттиң
қымылсыз қалышы; 3. прил. (о реке,
водоеме) каткан, қатып қалған.

СКОВАТЬ сов. 1. что (выковать) соғыу,
таплап соғыу, таплап жасау; 2. что (со-
единить ковкой) таплап қурау; қыздырып
жалғау; ~ болты болтларды таплап жа-
сау; 3. кого-что, перен. (сплотить) жа-
қынластырыу; 4. (лишиш возможности
двигаться) еркін бермеу, қымылдастау,
байлан тастау, қатып қалдырыу; 5. кого-
что (надеть кандалы) кисен салыу, ки-
сенлеу; 6. что, перен. (покрыть льдом)
катыу, қатып қалыу.

СКОВОРОДА ж. таба.

СКОВОРОДКА ж. разг. см. сковород-
да.

СКОВОРОДНИК м. таба усташы.

СКОВЫВАТЬ несов. см. сковать.

СКОЛАЧИВАТЬ несов. см. сколотить.

СКОЛБОК м. 1. (осколок) сынық, бөлек;
2. (наколотый узор) шанышпа нағыс;
3. перен. (копия, подобие кого-чего-л.)
укас, жубай, мегзес.

СКОЛОТИТЬ сов. 1. что (убить) қатып
бириктириү; ~ доски пыла полдың таҳтай-
ларының қатып бириктириү; 2. что (сделать)
соғыу, ислеу, дүзетү, жасау, курасты-
рыу; ~ из досок ящик таҳтадан күты ку-
растырыу; 3. кого-что, перен. разг. (орга-
низововать, создать) шөлкемлестириү, уйым-

ластырыу, дөретиү; ~ крепкий коллек-
тив беккем коллектив шөлкемлестириү;

4. что, перен. разг. (накопить) топлау,
жыйнау; ~ порядочную сумму дёнең эдеүир
пул жыйнау.

СКОЛОТЬ сов. что 1. (отделить уда-
ром) жарыу, бузыу, майдалау; 2. қадау,
түйреу, шанышу; ~ борот булаквой жа-
ғаны түйреүш пенен түйреп қойыу.

СКОЛЬ нареч. уст. (насколько, как)
қаншелли, қандай.

СКОЛЖЕНИЕ с. сырғанау, тайыу,
жылжыу, жылысыу; ~ по льду музда
сырғанау; ◇ ~ на крыло ав. бир қанатлап
қырынау.

СКОЛЬЗИТЬ несов. 1. сырғанау, тайыу,
жылжыу, жылысыу; ~ть по льду музда
сырғанау; 2. перен. (легко двигаться)
асықпай жылжыу, эстен ығыу; лёдка ~ла
по волнам қайық толқының үсті менен
асықпай жылжыды; 3. перен. (о взгляде)
көз салыу, көз жибериү; ~ть глазами по
строчкам жазыу жолларына көз салыу;
◇ ~ть по поверхности жалпы айттыу, устир-
тин айттыу.

СКОЛЬЗКИЙ прил. 1. тайғақ, тай-
ғанақ, сырғанақ, сықпанақ; ~ий лёд тай-
ғанақ муз; ~не ступени тайғақ басқышлар;
2. перен. (опасный, ненадёжный) исеним-
сиз, қоюипли, қатерли; вступить на ~ий
путь қоюипли жолға түсүү; 3. перен.
(двусмысленный) тыянақсыз, гуманлы, на-
гуман; ~ая тема тыянақсыз тема.

СКОЛЬЗНУТЬ сов. 1. однокр. тайып
кетиү, сырғанап кетиү, тайғанап кетиү,
сырғанап кетиү; конък ~ли по льду конъ-
ки музда тайып кетти; 2. ызы бериү, көрин-
бей этини кетиү; он незаметно ~л в дверь
ол көринбей ызы берди.

СКОЛЬКО 1. мест. и нареч. вопр. и
относ. (как много?) неше, қанша; ~о че-
ловек? неше адам?; ~о тебе лет? сен нешеге
шыктың?; ~о это стоят? бул қанша тура-
ды?; в ~их томах этот роман? бул роман
қанша томнан ибарат?; 2. мест. и нареч.
опред. қаншелли, қайтурақым, қанша;
~о еще нам предстоит трудностей биз-
лердин алдымызыда еле қанша қыйыншы-
лықлар бар; 3. нареч. (как, насколько)
соншелли, қанша; ~о возможно қанша
мүмкін болса; он не столько силён, ~о
лобок о күшилигииен бетер, соншелли
ебетели; ◇ ~о душे угбидо, ~о угбидо
керегище, қәлегенише; ~о лет, ~о
зим! көриспегенимизге неше жыллар, неше
айлар болды!

СКОЛЬКО-НИБУДЬ мест. и нареч.
неопр. бираз, қаша болса да, азырақ,
азгана болса да; есть у вас ~ времени?
сизин азырақ ўақытыңыз бар ма?

СКОЛЬКО-ТО мест. и нареч. неопр. бир
қанша.

СКОМАНДОВАТЬ сов. что и без доп.
команда бериү, команда етиү.

СКОМБИНИРОВАТЬ сов. что араласты-
рыу, курастырыу.

СКОМКАТЬ сов. что 1. (смять) жум-
баршақлау, мыжрықлау, мыжымырлау;
2. перен. асығып қысқартыу, асығыс пит-

кериў, асып шала етиў, шалағай ислеў; ~ расскáз гуррици шала етип айтыў.

СКОМПОНОВАТЬ *сов.* что компоновкалаў, курастырыў, белеклерден топлаў; ~ газéтную полосó газета полосасын курастырыў.

СКОМПРОМЕТИРОВАТЬ *сов.* кого-что жаманлаў, бийаброй етиў.

СКОНСТРУЙРОВАТЬ *сов.* что конструкцияны дүзүў, кураў, дүзиў, жасаў; ~ двигатель двигатель жасаў.

СКОНФУЖЕННЫЙ 1. *прич.* от сконфúзит; 2. *прил.* уялған, қызыған; он казался ~м ол уялғандай болды.

СКОНФÚЗИТЬ *сов.* кого уялтыў, қызытыў, қызындырыў; он ~л менý свой замечанием ол өзиниц ескертиў менен менин уялты.

СКОНФÚЗИТЬСЯ *сов.* уялтыў, қызырыў, қызыныў.

СКОНЦЕНТРИРОВАТЬ *сов.* кого-что (состреточить) топлаў, жемлеў, жыйнаў; ~ основыне сýлы на главном участке тиикары күшлерди баслы участокларга топлаў.

СКОНЦЕНТРИРОВАТЬСЯ *сов.* топланыў, жемлениў, жыйналыў.

СКОНЧАНИЕ *с.*: до ~я вéка мәңги.

СКОНЧАТЬСЯ *сов.* елиў, қазаланыў, дуньядан кайтыў.

СКОПЕЦ *м.* тартылған адам, пишилген адам.

СКОПИРОВАТЬ *сов.* кого-что көшириў, көширип алыш; ~ рисунок сүүртти көширип тусириў.

СКОПИТЬ I *сов.* что, чего (накопить) жыйнаў, топлаў, жемлеў; ~ большую суммы дёнер өдеўир муғдарда ақша жыйнаў.

СКОПИТЬ II *несов.* кого (*кастрировать*) пиши.

СКОПИТЬСЯ *сов.* жыйсалыў, топланыў, жемлениў; у менý ~лось много работы менде кеп жумыс топланып қалды; у входа в кинотеатр ~лось много нарбұду кинотеатрдың аўзына кеп адам жыйналды.

СКОПИЩЕ *с.* аламан, көшилил.

СКОПЛЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) жыйналыў, топланыў, жемлениў; жыйнаў, топлаў, жемлеў; 2. (*множество*) көшилил, жыйны; үйин (*предметов*).

СКОПОМ *нареч.* разг. бирлесип, шелклемесип, жәмлесип.

СКОРБЕТЬ *несов.* о ком-чём қайғырыў, үйаймау, азалаў; ~ об утрате дру́га достынан айрылғанын қайғырыў.

СКОРБНЫЙ *прил.* қайғылы, үйаймылы, азали; ~ое лицо қайғылы жуз; ~ый взгляд үйаймылы нәзер.

СКОРБЬ *ж.* қайы, үйайым, аза; глубокая ~ терең қайы.

СКОРЕЕ 1. *сравнит. ст. от прил.* скóрый и нареч. скóро тезирек, шаққырақ, жылдамрак; ~ уходи тезирек кет; чем ~, тем лúчше қаша тезирек болса, сонша жақсырақ болады; 2. *нареч.* (вернее) ~дан,

~ден, ~тан, ~тен, ~нан, ~нен гере; ~га, ~ге, ~қа, ~ке қарағанда; он ~ похож на матер, чем на отца ол экесинен гере анына усаған; 3. *нареч.* (лучше, предпочитательнее) ~дан, ~ден, ~тан, ~тен, ~нан, ~нен жақсырақ, артырақ; он ~ умрёт, чем сдáется ол қолға тускенен, өлгенді артырақ көреди; ~ всего шынында, дұрысында.

СКОРЛУПА *ж.* 1. қабық, шаңғалак; қабыршақ (лайқа); очистить орех от ~ы гозды шаңғалайын айрымы; 2. *перен.* перде, тыс, шек; ~ замыкаться в свою ~у жекке белеклени жасау.

СКОРМИТЬ *сов.* что, кому жемге жумсаў, от-шепке сарп етиў.

СКОРНЯЖНИЧАТЬ *несов.* тери ийлеүшилик пenen шугылланыў.

СКОРНЯЖНЫЙ *прил.* тери ийлеүшилик; ~ое дёло тери ийлеүшилик иси.

СКОРНЯК *м.* тери ийлеүши.

СКОРО *нареч.* 1. тез, тезден, шақкан, жылдам, дэрриу; бочень ~ кута тез; 2. (*в короткий срок*) кеп кешикпей, қысқа ўақыт ишинде, тез, тез арада; мы ~ добрайись до места назначения бизлер белгиленген жерге тез барып жеттик; сделай что-л., бочень ~ бир затты тез ислеў; он вернётся не ~ ол тез арада қайтып келмейди; 3. *в знач.* сказ. кеп кешикпей, мине-мине, тез арада, жакын арада; ~ ночь мине-мине түн болайын деп тур; ~ весім бәхәр жақынап қалды; ~ коль ~ егерде солай болса.

СКОРОГОВОРЫК *ж.* 1. (*быстрая, торопливая речь*) шаққан сейлеў, тез сез; 2. (*трудно произносимое сочетание слов*) жақылтпаш; 3. *в знач.* нареч. скорого-второй тез-тез, шақкан, асырып; говорить ~ой тез-тез сейлеў.

СКОРОПАЛИТЕЛЬНО *нареч.* разг. хаўлысып, асырып, тез-тез.

СКОРОПАЛИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* разг. хаўлығыншылық, асырышылық.

СКОРОПАЛИТЕЛЬНЫЙ *прил.* разг. хаўлықпали, асығыс, тез-тез; ~ое решение асығыс шешим.

СКОРОПИСНЫЙ *прил.* тез жазатуғын, шаққан жазатуғын.

СКОРОПИСЬ *ж.* тез жазыў, шақкан жазыў.

СКОРОПОРТЯЩИЙСЯ *прил.* тез бузылатуғын, жылдам бузылатуғын; ~еся про-дукты тез бузылатуғын азық-аўқаттар.

СКОРОПОСТИЖНО *нареч.* тосаттан, қапелимде, бирден.

СКОРОПОСТИЖНЫЙ *прил.* тосаттан болған, қапелимде болған, бирден болған; ~ая смерть тосаттан болған елим.

СКОРОПРЕХОДЯЩИЙ *прил.* тез етип кететуғын, узак даўам етпейтуын.

СКОРОСПЕЛКА *ж.* тез писетуғын, ерге писетуғын, ерте жетилетуғын; груша-~ тез гисетуғын алмарт.

СКОРОСПЕЛЫЙ *прил.* 1. тез писетуғын, ерте писетуғын, ерте жетилетуғын; ~ий сорт ячменя сулының тез писетуғын сорты; ~ое порбды скота маллардың

ерте жетилетуғын туқымлары; 2. *перен.* (поспешный, необдуманный) асығыс исленген, ойланбай етилген; ~й вýвод асығыс шығарылған жүймәк.

СКОРОСТНИК *м.* шаққан ислеўши, тез ислеўши;сталевáр~ полатты тез еритиўши адам.

СКОРОСТЬ *ж.* 1. тез; тез ушатуғын (*самолёт*); тез жүретуғын (*поезд*); 2. тез усыл менен исленилетуғын, тез жүргизилетуғын; ~бе стройтельство тез усыл менен исленилетуғын құрылыш; ~ая плáвка тез усыл менен еритиў.

СКОБРОСТЬ *ж.* 1. (*быстроота движение*) тезлик; средния ~ орта тезлик; ~ течения ағыстың тезлиги; ~ звук сестиң тезлиги; развивáть ~ тезликти күшетиў; ехать с большой ~ю улкен тезлик пеңен айдау; 2. *ж.-д.* (*быстроота доставки грузов*) тезлик, жылдамлық; отираўыт груз мáлой ~ю жүкти асықпай баратуғын етип жибериў; 3. *тех.* скорость, тезлик; переключение ~ей тезлигин езгертиў; коробка ~ей скоростылардың коробкасы; ◇ в ~и тезликте, шалт, жылдам.

СКОРОСШИВАТЕЛЬ *м.* скоросшиватель (*қағазларды салып тигип қоятуғын папка*).

СКОРОТАТЬ *сов.* что қысқартыў, откери; ~ время ўақытты еткериў.

СКОРОТЁЧНЫЙ *прил.* тез ететуғын, жылдам ететуғын; ◇ ~ая чаҳотка тез күшенип өлимге өкелетуғын өкпе аүзыру.

СКОРПИОН *м.* шаян.

СКОРЧИТЬ *сов.* кого-что бурстириў, жыйырылтыў; ◇ ~ серъёзную мйну шырайын шытыў.

СКОРЧИТЬСЯ *сов.* бүрисиў, жыйырылую; ~ от болын аўырып баратырганлықтан бүрисиў.

СКОРЫЙ *прил.* 1. (*быстрый*) тез, шалт, шаққан, жылдам; ~ый ібезд тез жүретуғын поезд; наты ~ым шагом шаққан адымлап жүрнү; 2. *разе.* (*протекающий в короткий срок*) тез ететуғын, жылдам ететуғын; 3. тез арада, жақын арада, жақын; ~ом времени жақын ўақыт ишинде, жақын арада; до ~ого свидания тез көрискенице; ◇ ~ая помошь тез жардем; сде́лать что-л. на ~ую руку бир нарсени шала-пула ислей салыу.

СКОСИТЬ I *сов.* что шабыў, орыў, шаўып алую; ~ муг пишенликтин от-шебин орып алайу.

СКОСИТЬ II *сов.* что қыйсайтыў; ~ глазаң көзлерин қыйсайтыў.

СКОТ *м.* 1. *собир.* мал; крупный рогатый ~ қара мал; племенной ~ туқым мал; рабочий ~ жумыс малы; 2. *см.* скотина 2.

СКОТИНА *ж.* 1. *собир.* разг. (*скот*) мал; 2. *перен.* бран. ҳайан, егиз (*жакынас жаман адам җақында*).

СКОТНИК *м.* малиы, малға қараушы.

СКОТНИЦА *женск.* от скотник.

СКОТНЫЙ *прил.* мал..., малдың; ~ двор малхана.

СКОТО- қоспа сөзлердиң «мал» деген мәнисин аңлататуғын биринши болеги,

мыс.: скотозаготовки мал таярлаўшылық.

СКОТОВОД *м.* шарўа.

СКОТОВОДСТВО *с.* шарўашылық, мал шарўашылығы.

СКОТОВОДЧЕСКИЙ *прил.* шарўашылық..., шарўашылықтың; ~ район шарўашылық районы.

СКОТОЗАГОТОВКИ *мн.* (*ед.* скотозаготовка ж.) мал таярлаўшылық.

СКОТОПРИГОДНЫЙ *прил.* мал қамалатуғын, мал киргизилетуғын; ~ двор мал қамалатуғын хәули.

СКОТОПРИЁМНЫЙ *прил.* мал қабыл етилетуғын, мал қабыл алынатуғын.

СКОТОПРОГОННЫЙ *прил.* мал айдалатуғын; ~ая дорожа мал айдалатуғын жол.

СКОТСКИЙ *прил.* малдың, мал...; ~ падж мал қырылышы; 2. *перен.* прост. (*грубый, подлый*) турпайы, ҳайуанша.

СКОТСТВО *с.* прост. турпайылық, ҳайуаншылық.

СКРДЫВАТЬ *несов.* что жасырыў, билдиндермей, сездирмей.

СКРДЫВАТЬСЯ *несов.* жасырыныў, билинбей, сезилмей.

СКРАСИТЬ *сов.* что сулылаў, кезге жагымы етиў, өзине тартатуғын етиў.

СКРАСИТЬСЯ *сов.* сулылаңын, кезге жагымы болынү, өзине тартатуғын болыў.

СКРАШИВАТЬ *несов.* см. скрасить.

СКРАШИВАТЬСЯ *несов.* см. скраситься.

СКРЕВНИЦА *ж.* ат тарақ.

СКРЕББОК *м.* 1. гүрек, қырғыш гүрек; ~ для снега қар тазалаў гүреги; 2. гүрекше; ~ автопогрузчика автопогрузчики гүрекшеси.

СКРЕЖЕТ *м.* 1. (*действие*) қышырлатыў, сыйырлатыў; қайраў (*зубовный*); 2. (*звук*) қышырлы, сыйырлы; ~ колес дегершилердиң сыйырлысы; ◇ ~ зубовный жүдэ кәхэрли ашыў, шегинен шықкан ашыў.

СКРЕЖЕТАТЬ *несов.* қышырлатыў, сыйырлатыў; қайраў (*зубами*).

СКРЕПА *ж.* беркитиш, устасын.

СКРЕПИТЬ *сов.* что, чем 1. (*соединить*) беркитиў, бириттириў, қатырыў; ~ить рельсы гайками рельслерди гайкалар мениси бириттириў; 2. *перен.* (*сделать нерушимым*) беккемлеў, ынгайтыў; ~ить обещание клятвой ўәдени ант берип беккемлеў; 3. (*удостоверить*) тастыйықлаў, беркитиў; ~ить дöговор подпиcями келисимиди қол койып тастыйықлаў; ◇ ~ая сердце кыналып.

СКРЕПИТЬСЯ *сов.* беркиниў, биригиў, қатырылыш; брўсъя хорошиб ~лись бруслар жақсы беккемленди.

СКРЕПКА *ж.* скрепка, қағаз қыстырышы.

СКРЕПЛЯТЬ *несов.* см. скрепить.

СКРЕПЛЯТЬСЯ *несов.* см. скрепиться.

СКРЕПЕСТИ *несов.* 1. что, чем и без доп. кемириў, файзаў; мыши скребут тышканлар гайзайды; 2. что, разг. қасыў; ~есті в затылке желкесин қасыў; 3. кого-что, чем тарау, қырыў; ~есті лóшадь скребнейцей жылқы тарақ пеңен атты тарау; 4. *перен.*

(превозжестъ, мучить) тынышын алый, бймаза етий, қыйнау, жай таптырмау; у него ~ебил на сёрдце оның жүреги жай таппады.

СКРЕСТИСЬ несов. тырнау, гайзау, кемириу; за двёрем скребётся көшкә қапыны аржағынан пышык тырнап тур.

СКРЕСТИТЬ сов. 1. что айқастырыу, атанақ етии қойыу; ~ руки на груди көки-регине қолын айқастырып қойыу; 2. кого-что, с кем-чем, бил. шағылыстырыу, шацландырыу; ~ апорту с дикой яблоней апорты жабай алма менен шацландырыу.

СКРЕСТИТЬСЯ сов. 1. (пересечься) кесисү; дорбги ~лись жоллар кесисти; 2. перен. (столкнуться, переплестись) қарама-қарсы келиү, қарсы келиү, туұры келмеу; их интересы ~лись олардың мәлпери қарама-қарсы келди; 3. бил. шағылысыу, шацланыу; 4. лингв. (о языках, говорах) шатысыу.

СКРЕЩЕНИЕ с. 1. (действие) айқастырыу, атанақластырыу; 2. бил. шағылысыу, шацланыу; 3. лингв. шатысыу; ~языков тиллердин шатысыу.

СКРЁЩИВАНИЕ см. скрестить.

СКРЁЩИВАТЬ несов. см. скрестить.

СКРИВИТЬ сов. что, разг. қыйсайтыу.

СКРИВИТЬСЯ сов. разг. қыйсайтыу; каблуки ~лись өкшелер қыйсайып кетти.

СКРИП м. сықырлы, шыйқылды; ~двери есиктиң шыйқылдысы; сапоги со скрипом шыйқылдауық етик; ◇ со скрипом (делать что-л.) зордан, жудә ақырын.

СКРИПАЧ м. скрипач, скрипкашы.

СКРИПАЧКА женск. от скрипач.

СКРИППЕТЬ несов. 1. шыйқылдау, сықырлау; снег ~йт под ногами аяқ астында қар сықырлайды; 2. чем сықырлатыу, шыйқылдатыу, ғышырлатыу; ~еть зубами тисти ғышырлатыу; 3. перен. разг. (жить, существовать) зорга тиришилик етий, зорга күн көриу.

СКРИПЧНЫЙ прил. скрипка..., скрипкаң; ~ мастер скрипка устасы.

СКРИПКА жс. скрипка; играть пёрвую ~у 1) биринши скрипкада ойнау; 2) перен. бир исте әхмийетли орын тутыу.

СКРИПНУТЬ сов. и однокр. чем и без дол. шыйқылдан кетиү, сықырлап кетиү, шыйқ ете қалыу; дверь слабо ~ла есик естен шыйқ ете қалды.

СКРИПУЧИЙ прил. разг. 1. шыйқылдайтуын, сықырлайтуын; ~е сапоги шыйқылдайтуын етиклер; 2. шәңкүлдеген; ~й голос шәңкүлдеген дауыс.

СКРОЙТИ сов. что квийм пишиу.

СКРОМНИЧАТЬ несов. разг. киши пейиллик етий, тартышақлық етий.

СКРОМНО нареч. 1. (одержанно) эдепли, аүрү; 2. (просто) киши пейил, эпиүайы, жай; вести себя ~еzin эпиүайы тутыу; 3. (умеренно) орташа, ебиндей.

СКРОМНОСТЬ ж. 1. (одержанность) эдеплилик, аүрү минезлик; 2. (простота) киши пейиллик, тартышақлық, эпиүайылық; 3. (умеренность) орташалық, ебиндейлик.

СКРОМНЫЙ прил. 1. киши пейил, элпайым; ~ый учитель киши пейил оқытышы; 2. (одержанный) эдепли, аүрү минезли; ~ый вид эдепли тур; 3. (простой) эпиүайы, жай; ~ая жизнь эпиүайы турмыс; ~ый костюм эпиүайы костюм; 4. (умеренный, небольшой) орташа, ебиндей; ~ые доходы орташа табыслар.

СКРУПУЛЁЗНЫЙ прил. туппа-туұры, пукта, нақма-нақ, дуп-дурыс; ~ труд пункта мийнет.

СКРУТИТЬ сов. 1. что ийриү, шыратыу, есиү, таулау; ~ть нитки сабакты шыратыу; 2. что орау; ~ть папирбусу шылым орау; 3. кого-что (связать) байлау, тацыу, тацып байлау, қайрып байлау; ~ть руки қолларын қайрып байлау; 4. кого-что, перен. разг. (обессилить) ҳалсиретиү, ҳалсизлендириү; болэзни ~ла его кесел оны ҳалсиретти; ◇ ~ть в баражий рог мәжбүрлеу, бағынышлы қызыу, бойсындырыу, жууасытыу.

СКРУТИТЬСЯ сов. ийрилиү, шырайрыу, есилиү, тауланыу; верёвка хорошо ~лась аркан жақсы есилди.

СКРУЧИВАТЬ несов. см. скрутить.

СКРУЧИВАТЬСЯ несов. см. скрутиться.

СКРЫВАТЬ несов. см. скрыть.

СКРЫВАТЬСЯ несов. 1. см. скрыться; 2. жасырыныу, қашып журиү; ~ться от преследователей күүғыншылардан жасырыныу; 3. перен. ликийни болыу; что ~лось за его словами? оның сезиниң не ликийни бар еди?

СКРЫТНЫЙ прил. түйік, сыр сақлаушы, сыр жасырышы; ~ человек түйік адам.

СКРЫТНЫЙ 1. прич. от скрыть; 2. прил. жасырын, сырлы, астыртын, астарлы; ~ый смысл слова сөздің астарлы мәниси; ~ая угроза жасырын қоёнп; ~ая досада сырлы екиниш.

СКРЫТЬ сов. 1. кого-что (спрятать) жасырыу, жасырып қойыу, тығып қойыу, қымтап қойыу; басыу (о тучах); 2. что (не дать заметить) жасырыу, билдирмей, көрсетпей; ~ боль аүырганы билдирмей; 3. что, перен. (утаить) жасырыу, айтпау, билдирмей.

СКРЫТЬСЯ сов. 1. (спрятаться) жасырыныу, тығылыу; 2. (исчезнуть) жасырыныу, көрнебей кетиү; самолёт ~ылся из виду самолёт көзге көрнебей кетти; 3. перен. жасырыу, билинбей қалыу, сезилмей қалыу; от его внимания ничего не ~бется оның дыққатынан хеш нэрсени жасыра алмайсан.

СКРЯГА м. и ж. сықмар, қызғаншақ, сараң, сексанар, зықна.

СКУДЕТЬ несов. кемиү, азайыу; запасы не ~ют запаслар азаймайды.

СКУДНО 1. нареч. жеткилиksiz, кемтар, жарытысыз, ғз; 2. безл. в знач. сказ. жарлы, кембагал; жить ~ жарлы тұрыу.

СКУДНЫЙ прил. 1. (незначительный) жеткилиksиз, кемтар, жартыусыз; ~ые запасы жеткилиksиз запаслар; ~ые возможности аз имканият; 2. уст. (бедный, убогий) жарлы, кембағал; ~ое хозяйство кембағал хожалық; ~ая растительность сирик есімлік.

СКУДОСТЬ ж. жеткилиksизлик, кемтаршылық, жартыусызылық; ~ интересов қызығылдардың жартыусызылығы.

СКУДОУМIE с. жарым еслик, ақылы кемлік.

СКУДОУМНЫЙ прил. жарым ес, ақылы кем.

СКҮЙА ж. зеригиү, иши писиү, зерикеңлік; от ~и зериккенен; наводить ~у кеүилин зериктирий.

СКУЛА ж. жақ, бет сүйек, шеке сүйек.

СКУЛАСТНЫЙ прил. бет сүйекли, жалпак жақлы, бет сүйеги жалпак; ~ое лицо жалпақ бет.

СКУЛЙТИ несов. 1. (о собаке) қаңсылау, улыў; 2. перен. разг. (документ жалобами) жыламсырау, қыңқылдау.

СКУЛЬПТОР м. скульптор.

СКУЛЬПТУРА ж. скульптура.

СКУЛЬПТУРНЫЙ прил. скульптура..., скульптуралық; ~ портрет скульптуралық портрет.

СКУМБРИЯ ж. скумбрія (балық).

СКУНС м. скунс (хайван ҳәм териси).

СКУНСОВЫЙ прил. скунс; скунс терисине испенген.

СКУПАТЬ несов. 1. см. скупить; 2. (заниматься скупкой) сатып алышылық пенин шұғылланыў.

СКУПЕЦ м. сыймар, сараң, сөксанар, зықна.

СКУПИТЬ сов. кого-что көп етип сатып алыў.

СКУПТЬСЯ несов. на что и без доп. сыймарлық етиў, сараңлық етиў, зықналық етиў; ~ на расходы шығынға сыймарлық етиў, шығыннан қашыў; ◇ не ~ на похвалы мақтаўын жеткеріу, асыра мақтаў; не ~ на обещания ўәдәни аямау.

СКУПКА ж. көп етип сатып алыў.

СКУПО нареч. 1. сыймарлық етип, сараңлық етип, зықналық пенин, қысып; ~ расхόдовать средства пулды қысып жумсаў; 2. перен. аз, кем, жартыусыз; бөсенью цище греёт ~ гүзде күяш аз қыздырады.

СКУПОЙ прил. 1. сыймар, сараң, зықна; он до крайности ~ ол аса сыймар; 2. перен. (недостаточный) аз, кем, жеткилиksиз, жартыусыз; ~бй свет лампы шыраның жақтысы жартыусыз; 3. (содержаний) сабырыл, шыдамы, сараң; ~бй на слова сезге сараң; ~бй на похвалы мақтаўга жок; 4. в знач. сущ. м. скупой и ж. скупая сыймар, сараң, сөксанар, зықна.

СКУПОСТЬ ж. сыймарлық, сараңлық, зықналық.

СКУПЩИК м. көп етип алып сатыушы.

СКУПЩИЦА женск. от скупщик.

СКУЧАТЬ несов. 1. (испытывать скучу) иши писиү, зеригиү, сагыныў; 2. по ком-чём, по кому-чему сагыныў; ~ по друзьям досларын сагыныў.

СКУЧЕННОСТЬ ж. тығызылық, қалынлық, жийилик; ~ население халықтың тығызылығы.

СКУЧИТЬСЯ сов. 1. (собраться в кучу) үйилиү, жыйналыў, топланыў; 2. разг. (разместиться в тесноте) тығызылыў, үймелесиў; в проходе ~лось много нарбұду ететүн жерге көп адам үймелести.

СКУЧНО 1. нареч. зериктирип, жалықтырып; ~ слышать однó и то же бир гәпти қайта-қайта тыңдау зериктирип жибереди; 2. безл. в знач. сказ. иши писип, зеригип, жалығип; мне ~ мен зеригип турман.

СКУЧНЫЙ прил. 1. кеүилсиз, зериктируетүн; лайца у всех были ~е барлығының шырайлары кеүилсиз еди; 2. (наводящий скучу) иши писиретүн, зериктируетүн, жалықтырататуын; ~й рассказ жалықтырататуын гуррин, зериктируетүн гуррин.

СКУШАТЬ сов. см. съесть.

СЛАБЕТЬ несов. 1. ҳәлсиреү; больной ~ет ауырыү ҳәлсиреди; 2. (стихат) пәсейиү; ветер начал ~ть самал пәсейе баслады; 3. нашарланыў, төмөнлеү; память ~ет еще скажу теменледи.

СЛАБИТЬ несов. 1. безл. кого-что, иш этиў, иши журиү; ребёнка ~ баланың иши етеди; 2. иш еткизиү, иши жүргизиү; кастровое масло ~ касторка майы иши жүргизеди.

СЛАБНУТЬ несов. разг. см. слабеть.

СЛАБО нареч. 1. (не түго, свободно) бос, босаң, азырақ, сәл; канат натын ~ арқан бос тартылған; 2. (плохо) босаң, эззи, пәс, нашар; он ~ играёт в шахматы ол шахматты пас ойнайды; книга написана ~ китап нашар жазылған; ◇ ~ улыбнүться сәл күлимсиреү.

СЛАБО- қоспа сөзлердин «төмен, пәс, босаң» деген мәннелерин билдиремтуын биринши болеги, мыс.: слаборазвитый төмен рауажланған.

СЛАБОВОЛНЫЙ прил. босаң, натық, ләмсер, ынжық; ~ человек босаң адам.

СЛАБОНЕРВНЫЙ прил. нерви ҳәлсиз, нерви бос, күйгелек.

СЛАБОРАЗВИТИЙ прил. төмен рауажланған; ~е странны төмен рауажланған еллар.

СЛАБОСИЛЬНЫЙ прил. 1. (о людях, животных) күшсиз, ҳәлсиз, дәрмансыз, гайратсыз, қарыусызыз; 2. аз күяттап, аз күши; ~ мотор аз күяттап мотор.

СЛАБОСТЬ ж. 1. эззилек, азлық, пәслик, астелик, босаңлық, бослық; ~ь свёта жақтаңың азлығы; ~ь зréния көриүдің эззилги; ~ь руководства басылыштың босаңлығы; 2. (недостаток физических сил) ҳәлсиреденлик, ҳәлсизлик, күшсизлик, дәрмансызлық, гайратсызлық, қарыусызылық; больной почувствовал ~ь науқас ҳәлсиреденлигин сезди; 3. (малодушие) турақсызыл, тынақсызыл, бослық; в минуту ~и турақсызыл пайда болған ўакытта; проявить ~ь турақсызыл етиў; 4. (предосудительная привычка) эззилек; иметь свой ~и эзине тән эззилекке ийе болыў; 5. перен. (простра-

стие, влечение) ҳәүеслик, кумарлық, қызығышлық, бериліп кетіүшилик; у мені **~ к стихам** мен қосыққа кумарлыман.

СЛАБОУМІЕ с. кем ақыллылық, ақылы азлық, ақылы қысқалық; **старческое ~** картайғанлықтан болған кем ақыллылық.

СЛАБОУМНЫЙ прил. кем ақыллы, ақылы аз, ақылы келте; **~ старик** ақылы аз гарры.

СЛАБОХАРАКТЕРНОСТЬ ж. бос минезлилік.

СЛАБОХАРАКТЕРНЫЙ прил. бос минезли; **~ человек** бос минезли адам.

СЛАБЫЙ прил. 1. (*человеке, животном*) ҳәлсиз, күшсиз, тайратсыз; **~ый человек** ҳәлсиз адам; 2. (*о ногах, руках и т. п.*) бос, ҳәлсиз; **~ые мышцы** бос булышы етлер; 3. (*болезненный, нездоровий*) әззи, ден саулығы кем; **~ое сердце** әззи жүрек; **~ый ребёнок** ден саулығы кем бала; 4. (*лишённый твёрдости*) турақсиз, тыянақсыз, бос; **~ая воля** бос жигер; 5. (*недостаточно сильный*) әззи, аз, пәс, есте, боссан; **~ый удар** есте урыу; **~ый свет** пас жақты; **~ое темение** есте ағыс; **~ый ветер** пас самал; **~ый голос** пас дауыс; 6. (*незначительный*) көп емес, ебіндей, азғана; **~ая надежда** аз умит, азғана исеним; **~ое утешение** ебіндей жубаныш; 7. (*плохой*) жарамсыз, босац, темен, қам; **~ая работа** жарамсыз жұмыс; **~ый контролль** босац қадағалау; **~ое звено в работе** жұмыстың қам жери; 8. тәмен; **~ый ученик** тәмен оқыұшы; **~ый работник** тәмен хызметкер; 9. (*не крепкий, не насыщенный*) сүйкі, күшсиз, душыны; **~ый чай** сүйкі чай; **~ый табак** душыны темеки; 10. (*не сильно затянутый*) қатты емес, бос, селти; **~ая струя** 1) бос тар; 2) перен. әззи жери; **~ый желудок** бузылған иш; **~ая улыбка** сал күлимсиреу; **это его ~ое место** бул оның ең әззи жери.

СЛАВА ж. 1. даңқ, атақ; **трудовая ~а** мийнет даңқы; **всемирная ~а** дунья жүзлик даңқ; достігнуть **~ы даңқы** шығыу; **~а советским героям!** совет қаҳарманларына даңқ!; 2. (*репутация*) атақ; хорбыя **~а жақсы атақ**; дурна **~а жаман атақ**; 3. разг. (*молва*) хабар; **~ на ~у** айта қалғандай; однажды **~а, что...** ...деген атағының әзи қанша; петь **~у төрилеу**, даңқын шыгарыу.

СЛАВИТЬ несов. кого-что 1. (*восхвалять, прославлять*) мақтау, төрилеу, атағын шыгарыу, даңқын шыгарыу; **~ героя** қаҳарманның даңқын шыгарыу; 2. (*чествовать песнями*) төрилеу қосығын айттыу; 3. разг. (*распространять дурную молву о ком-л.*) жаман атағын шыгарыу.

СЛАВИТЬСЯ несов. чем и без доп. төрили шығыу, атағы шығыу, даңқы жайылуу, даңқы шығыу; **колхоз ~ся** своим **богатством** өзиниң байлығы менен колхоздың атағы шықкан.

СЛАВНЫЙ прил. 1. (*достойный славы*) мақтаұлы, төрили, атақлы, даңқлы; **~ая победа** даңқлы жеңис; **~ое имя** даңқлы атақ; 2. (*приятный, милый*) жағым-

лы, унамлы, жақсы; **~ый человек** жағымлы адам.

СЛАВЯНЕ мн. (ед. славянин м., славянка ж.) славяналар, славян халықтары.

СЛАВЯНОВЕД м. славяновед (*славяно-ведение* бойынша қыннеге).

СЛАВЯНОВЕДЕНИЕ с. славяноведение (*славян тиллерин, тарихын, мәдениеттін ҳам түрмисын изертлей илиминиң топламы*).

СЛАВЯНСКИЙ прил. славян..., славянның; **~е языки** славян тиллери.

СЛАГАЕМОЕ с. мат. косылыұшы.

СЛАГАТЬ несов. см. сложить 7, 8.

СЛАГАТЬСЯ несов. 1. см. сложиться 1, 2; 2. (*состоитъ*) куралыу; **материя ~ется** из молекул материя молекулалардан қурады.

СЛАДИТЬ сов. разг. с кем-чем күши жетиү, ҳәли жетиү, басқара алыу, қолынан келнү.

СЛАДИТЬСЯ сов. разг. женлениү, орналасыү, дүзилиү, онланыү; **дело ~лось** ис женленди.

СЛАДКИЙ прил. 1. мазалы, шийрин; **~ий виноград** шийрин жұзим; **~ий мёд** мазалы пал; 2. (*приготовленный с сахаром*) қантлы, мазалы, татлы; **~ий чай** қантлы чай; **~ий пирог** татлы пирог; 3. в знач. сущ. с. **сладкое** татлы нәрсе, мазалы нәрсе; 4. перен. (*приятный*) жағымлы, мазалы, татлы; **~ий сон** татты үйқы; 5. перен. (*лыстивый*) жарамсақ, жағымпазлы; **~е речи** жағымпазлы сөзлер.

СЛАДКО нареч. 1. татлы, шийрин, мазалы; 2. мазалы, рәхәтленип, жағымлы; **~евать** рәхәтленип еснеү; 3. перен. (*лыстиво*) жарамсақланып, жағымпазлық пenen; **~ говорить** жарамсақланып сейлеү; 4. безл. в знач. сказ. мазалы; во ртү **~ айыза** мазалы.

СЛАДКОЁЖКА м. и ж. см. сластёна.

СЛАДОСТРАСТИЕ с., **СЛАДОСТРАСТНОСТЬ** ж. ышқыпазлық, ышқыпазшылық; қатынпаразлық; ереккапаразлық.

СЛАДОСТРДНЫЙ прил. ышқыпаз; қатынпараз (*о мужчине*); ереккапараз (*о женщине*).

СЛАДОСТЬ ж. 1. (*сладкий, приятный вкус*) мазалылық, татлылық, шийринлик; 2. (*удовольствие*) жағыммылық, татлылық; **~ жизни** өмірдин татлылығы; 3. мн. сладости (*кондитерские изделия*) мазалы нәрселер; **восточные ~и** шығыс еллардин мазалы аўқатлары.

СЛАЖЕННОСТЬ ж. жолға қойылғанлық, тәртипке салынғанлық, женленгенлик, сазланғанлық; **~ в работе** жұмыстың тәртипке салынғанлығы; **~ хора** хордың сазланғанлығы.

СЛАЖЕННЫЙ 1. прич. от сладить; 2. прил. жолға қойылған, тәртипке салынған, женленген, жөнге салынған, сазланған; **~ая работа** тәртипке салынған жұмыс, женленген жұмыс.

СЛАЖИВАТЬ несов. см. сладить.

СЛАЖИВАТЬСЯ несов. см. сладиться.

СЛАЗИТЬ сов. 1. (*спуститься куда-л.*) тәмен тусиү, тәмен туспи шығыу; **~ть в по-**

греб шоланға түсиү; 2. (влезть, взобраться куда-л.) шығыў, миниў; ~ть на крыйш жайдың төбесине шығыў; 3. разг. (рукой) сүгүй; он ~л в сүмку и достал письмо ол сумкага қолын сүгүп хатты алды.

СЛАМЫВАТЬ несов. см. сломить.

СЛАМЫВАТЬСЯ несов. см. сломиться.

СЛАНЦЕЦ м. геол. сланец (*тау жынысы*); горючие ~цы жанатуғын сланецлер.

СЛАНЦЕВЫЙ прил. геол. сланец...; ~ая порода сланец жынысы.

СЛАСТЁНА м. и ж. татлыны сүйетуғын адам, мазахор.

СЛАСТИТЬ несов. 1. что, разг. (делать сладким) мазалы етиў, татлы етиў; қант салыў; 2. (отдавать сладким) мазалы дәми шығыў.

СЛАТЬ несов. кого-что жибериў, жоллаў; ~ письма хат жибериў; ~ привёт сәлем жоллаў.

СЛАЩАВОСТЬ ж. аса жағымпазлылық, аса жарамсақлық, майлы тиллилик.

СЛАЩАВЫЙ прил. аса жағымпазлы, аса жарамсақлы, майлы тилли; ~ая улыбка аса жағымпазлы күлимсиреу.

СЛАЩЕ сравнил. ст. от прил. сладкий и нареч. сладко мазалырақ, татлырақ; ~мёда палдан татлырақ.

СЛЕВА нареч. солдан, шептен, сол жақтан, шеп жақтан, солда, сол жақта, шепте, шеп жақта; ~ от дорожи жолдан шеп жақта; ~ от нас бизиң сол жағымызда.

СЛЕГА ж. бақа, сырық.

СЛЕГКА нареч. 1. (не сильно) женил-желпи, эсте-акырын, аңсат; ~ ударить эсте-акырын урыў; 2. (немного) сәл-пәл, азырақ; егер руки ~ дрожали оның қоллары сәл-пәл қалтыраң турды.

СЛЕД м. 1. из; ~ы зайца қоянның излери; свёкие ~ы таза излер; идти по чым-л. ~ам 1) бирейдиң изи менен журиў; 2) перен. бирейдиң жолын куўый; 2. перен. дақ, белги, қалдық, из; ~ы жилья адам жасағанлықтың белгилери; ~ы былой красоты бурыңы гөззаллықтың белгилери; 3. разг. (подошва) табан; ♀ ~ в ~ алдыңының басқан изи менен; без ~а из қалдырмай, пүткіллей; исчезнуть без ~а пүткіллей жоқ болып кетиў; по горячим ~ам изин сүйтпай; напасть на ~ болып атырған жерин билиў, бар жерин билиў; егер и ~ простыл ол зымгайып болды.

СЛЕДИТЬ I несов. 1. за кем-чем қараў, байқаў, сер салыў; ~ить за полётом птицы құстың ушының байқаў; 2. за чем, перен. қызыгыў, байқап түрүй, танысып түрүй; ~ить за разговором гүрүрдиң байқап түрүй; ~ить за международными событиями халық аралық үақылар менен танысып түрүй; 3. за кем-чем қарап түрүй, сер салып түрүй, қадағалаў; ~ить за детьмай балаларды қарап түрүй; ~ить за своим здоровоем везиниң ден саулығына қарап түрүй; ~ить за дисциплиной тәртипти сақлауды қадағалаў; 4. за кем-чем бақлап журиў, аңлып журиў, аңлыў; бұльте остоरожны — за вами ~йт сак болыңыз — сизин изинизден бақлап жүріпти; ♀ ~ за собой өзии таза тутыў.

СЛЕДИТЬ II несов. чем и без доп., разг. (пачкаты) из тусириў, аяғы менен ыласлаў, аяғы менен патаслаў.

СЛЕДОВАНИЕ с. 1. барыў, журиў, кетиў; поезд дальнего ~я алысқа баратуғын поезд; по пути ~я журип баратырган жолда; 2. орынлаў, қолланыў, басшылықта алыў; точное ~е указаниям инструкции инструкцияның көрсетиүин саррас орынлаў.

СЛЕДОВАТЕЛЬ м. тергеўши.

СЛЕДОВАТЕЛЬНО союз солай болса, демек, соныңкын, соның ушын.

СЛЕДОВАТЬ несов. 1. за кем-чем изинен ериў, изинен журиў, изи менен кетиў, изинен барыў; обоз ~овал за полком жукли арбалар полктың изинен жури; он ~уют за вожаком олар басшының изинен ереди; ~овать по пятам қалмай изинен журиў; 2. за чем (наступать) келиў, изинде болыў; за весной ~ует лёто бәхэрдин кейинин жаз келеди; события ~уют один за другим үақылар биринчи изинен бири болады; 3. (отправляться) барыў, журиў, кетиў; поезд ~ует до Москвы поезд Москваға дейин барады; 4. кому-чему, перен. тийкарланыў, орынлаў, қолланыў, басшылықта алыў, бойынша ислеў; ~овать чему-л. примеру бирейдиң, еткени бойынша ислеў; ~овать правилам қағыйдаларта тийкарланыў; ~овать мәдде мода бойынша кийиниў; 5. из чего шығыў, келип шығыў, отсюда ~ует вывод бундан мына жүймак келип шығады; 6. кому, с кого-чего, безл. (причиняться) тийисли болыў; с меня ~ует три рубля мен уш сом бериүм керек; сколько вам ~ует за работу? жумысының ушын сизге қаша тийисли?; 7. безл. кому-чему с неопр. (нужно, необходимо) керек, тийисли, зәрүр, лазым, қожет; это ~ует переделать буны қайта ислеў керек; ~ует заметьте, что... соны айтып етиў лазым...; кудай ~ует тийисли жерине; кому ~ует тийисли адамына; этого ~овало ожидать усыны кутиў керек еди; ♀ как ~ует кейилдегидей, келистирип; отдохнуть как ~ует кейилдегидей дем алыш; отругаться как ~ует келистирип кейип таслаў.

СЛЕДОМ нареч. изинен, изи менен; ехать ~ изинен журиў; он пошёл ~ ол изи менен кетти.

СЛЕДОПЫТ м. изши, изшил; охтник-~ изшил аашы.

СЛЕДСТВИЕ I с. (выход, результат) нөтийже, жуумак; болезнь явилась ~м ушыба ауырыш жығылғаның нәтийжесинен келип шыкты.

СЛЕДСТВИЕ II с. юр. тергеў; предварительное ~ алдын ала тергеў; весті ~ тергеў жургизиў; попасть под ~ тергеў астына түсиў; находиться под ~м тергеў астында болыў.

СЛЕДУЮЩИЙ 1. прич. от следовать; 2. прил. келеси, ендиги, кейинги, соңғы; в ~ий раз ендиги рет; на ~ий день келеси куни, ертецине; он ~и приедут к нам на ~ее лето олар бизлере келеси жазда келеди; 3. в знач. мест. опред. мына, темендеги; я получил ~ие материала мына мате-

риалларды алдым; записка ~его содержания төмөндеги мазмундағы хат; 4. в знач. мест. с. следующее төмөндеги; а произошло ~еे төмөндеги нарсе болып қалды; они остановились на ~ем төмөндегиге келип тоқтады.

СЛЕЖАТЬСЯ сов. басылып қалыу, жент болып қалыу; сено ~лось пишел жент болып қалды.

СЛЕЖИВАТЬСЯ несов. см. слежаться.

СЛЕЖКА ж. аңлыу, бақлау; за ним былá установлена ~ оның изинен бақлау қылышты еди.

СЛЕЗА ж. 1. мн. слёзы көз жасы; залываться ~ми көз жасы тегилиү; слёзы выступили на глазах көзлеринен жас сорғалап акты; проливаться слёзы көз жасы тегиү; до слёз жас шықканша; смеяться до слёз көзинен жас шықканша күлиү; плакать горькими ~ми көз жасын тегип зарлап жылау; 2. (одна капля) бир тамшы көз жас; по щеке покатилась ~ бир тамшы көз жасы бетинен сорғалап кетти; 3. мн. слёзы (плач) жылау, көз жасын тегиү; довестि до слёз жылатыуға дейин алым келиү; говорить сквозь слёзы кезине жас алым турып сейлеу; ♦ крокодиловы слёзы жегиленип жылау, этирик жылау.

СЛЕЗАТЬ несов. см. слезть.

СЛЕЗИТЬСЯ несов. жас шығыу, жас келиү; глаза ~ятся от дыма түтин көзден жас келтирэди.

СЛЕЗЛИВЫЙ прил. 1. (склонный к слезам) жылауық, суу көз; 2. жыламсыраған, жалынған, жалынышлы; ~ гәлос жыламсыраған дауыс.

СЛЁЗНО нареч. разг. жалынып, жыламсырап; ~ просить жалынып сорау.

СЛЁЗНЫЙ прил. 1. анат. көз жас..., көз жаслық; ~е жёлезы көз жас безлери; 2. разг. (стремящийся разжалобить) жалынышлы, жыламсыраған.

СЛЕЗОТОЧИВЫЙ прил. 1. (страдающий слезотечением) жас аққыш, жас келгиш, жасаурагыш; 2. (вызывающий слезотечение) жас ағызатуғын, жас ағызығыш, жас келтиреүгүн; ~ газ жас ағызатуғын газ.

СЛЕЗОТОЧИТЬ несов. жас тоқтамау, жас аға бериү.

СЛЕЗТЬ сов. 1. тусиү; ~ с лбшади аттан тусиү; ~ с дерева ағаштан тусиү; 2. (отпасть, сойти) бояуы кетип қалыу.

СЛЕПЕНЬ ж. сона.

СЛЕПЕЦ ж. 1. (слепой) соқыр, гер; 2. перен. соқыр, түсинбейши, сезбеүши, көрмейши.

СЛЕПИТЬ I несов. 1. уст. (лишить зрения) соқыр етиү, көзден айрыу; 2. что (ослеплять, утомлять) қамастырыу, шағылыстырыу; солнце ~ глаза күн көзди шағылыстырады.

СЛЕПИТЬ II сов. 1. кого-что жабыстырып жасау, жабыстырып ислеү; ~ из глины фигурку сазылайдан жабыстырып кишкене фигура жасау; 2. что, разг. (склеить) жабыстырыу, желимлеу, шайырлау; ~ два листа бумаги еки бет қағазды жабыстырыу; 3. что, перен. (сделать небрежно, на-скоро) шала-пула ислеү, шала-пула соғыу.

СЛЕПИТЬСЯ сов. жабысыу, желимлеинү, шайырланыу.

СЛЁПНУТЬ несов. соқыр болыу, көзден қалыу, көзли болыу.

СЛЕПОЙ прил. 1. (лишенный зрения) соқыр, гер, көзден қалған, көзли; ~ый старик көзден қалған гарры; ~ый от рождения иштен болған соқыр; 2. в знач. сущ. м. слепой и ж. слепая соқыр, көзли; 3. перен. (бесрассудный) ойсыз, түсінбестен, ойланбастан, ойламастаң; ~ая любовь ойсыз сүйиү; 4. перен. түсінбестен; ~бей подражание түсінбестен еликлөү; 5. (нечёткий, неочтывший) түсінкіздік, анық емес; ~ый шрифт түсінкіздік шрифт; 6. (без участия зрения) көрмей, көрмestен; ~ый метод печатания на машинке машина када қарамай басыудың усылы; ~ый полёт ав. көрмestен ушыү; ♦ ~ая книжка анат. соқыр ишек.

СЛЁПОК м. жасалған копия, исленген копия; гипсовый ~ гипстен жасалған копия.

СЛЕПОТА ж. 1. (отсутствие зрения) соқырлык, көзден қалғанлык, көзлилік; 2. перен. соқырлык, түсінбейшилик; политическая ~ сиясий соқырлык.

СЛЕСАРНИЧАТЬ несов. разг. темиршилик етиү.

СЛЕСАРНЫЙ прил. 1. темирши, темиршилик; ~ инструмент темиршилик әсбабы; 2. в знач. сущ. ж. слесарная см. слесарня.

СЛЕСАРНЯ ж. темиршилик устаханасы.

СЛЕСАРСКИЙ прил. темир усташылык.

СЛЕСАРЬ м. темирши, темирши уста, темир устасы; ~инструментальщик әсбап соғышыши темирши уста.

СЛЁТ м. I. (действие) ушып келиү, ушып келип жыналыу; 2. слёт, курылтай, жыналыс, жынақ; ~пионеров пионерлер слёты.

СЛЕТАТЬ I сов. 1. ушып барып қайтыү, ушып барып келиү; ~ на самолёте в Нукус самолёт пenen Нөкиске ушып барып келиү; 2. перен. разг. (бегать, сбежать куда-л.) жүүйреп барып келиү, жүүйреп барып қайтыү.

СЛЕТАТЬСЯ несов. см. слететься.

СЛЕТЕТЬ сов. 1. с кого-чего, на кого-что (вниз) ушып тусиү, тусиүп голубь ~л с крьши кептер ушектен ушып туси; лист ~л с дерева жапырақ ағаштан ушып туси; 2. с кого-чего (улететь) ушып кетиү; бабочка ~ла с цветка гүбелең гүлден ушып кетти; 3. с кого-чего, на кого-что, разг. (упасть) жыбылып тусиү, кулап тусиү; он ~л с лягушницы ол заңғиден кулап туси; шапка ~ла у меня с головы малақай басынан тусип кетти; 4. с чего и без доп., перен. разг. (лишиться должности) орынан тусиү, хызметтен босаныу.

СЛЕТЕТЬСЯ сов. 1. (прилететь в одно место) ушып келиү, ушып келип жыналыу; 2. перен. разг. (бежать, собраться отовсюду) ҳэр жақтан жыналыу, ҳэр жақтан келиү, жан жақтан жыналыу.

СЛЕЧЬ сов. 1. разг. (заболеть) айрып жатып қалыу, тесек тартып жатыу;

2. разг. (полечь — о хлебах, траве) жапырылыў, жерге жытылыў (егин, от-шөп ҳаққында).

СЛИВ *м.* 1. (действие) күйүү, ағызыў, тегиў; 2. (устройство для стока) тарнау, тоңдыртка.

СЛИВА ж. қәрели (*агашы ҳәм мийүе*).

СЛИВАТЬ несов. см. **слить**.

СЛИВАТЬСЯ несов. см. **слиться**.

СЛИВКИ только мн. 1. қаймақ; снять ~ с молокá сүттиц қаймағын алышу; сбить ~ каймақ атлаў; 2. перен. ең жақсысы, ең төүри, қаймақ; снимать ~ с чего-л. бир заттын ең жақсысын алышу.

СЛИВН||БИЙ прил. 1. (слитый из разных сосудов) күйилған, қүйыстырылған, қосылған; ~бө молокб бир неше сыйырдың қосылған сүти; 2. (предназначенный для сливания) төгиүгэ арналған, күйүға арналған; ~ая яма төгиүгэ арналған шұқыр.

СЛИВОВНЫЙ прил. қәрелиниң; қәрелиден исленген; ~ая косточка қәрелиниң шаңдағады.

СЛИВОЧНИК *м.* қаймақ ыдысы.

СЛИВОЧНЫЙ прил. қаймақ..., қаймақлы, қаймақтан; ~ое масло қаймақ майы; ~ое мороженое қаймақлы мороженое.

СЛИЗАТЬ сов. что жалаў, жалап алышу.

СЛИЗИСТНЫЙ прил. анат. силекей..., силекейли; ~ая оболочка силекейли оболочка; ~ые жéлезы силекей безлери.

СЛИЗНУТЬ сов. и однокр. что жалап қойын, жалап алышу.

СЛИЗНЯК *м.* 1. зоол. суў өгизи; 2. перен. разг. (о безвольном человеке) мәңгүр, сылбыр.

СЛИЗЫВАТЬ несов. см. **слизать** и **слизнуть**.

СЛИЗЬ ж. силекей.

СЛИНЯ||ТЬ сов. 1. разг. (полинять, вылинять) түси кетиў, оңып кетиў, оңып пілте ~ло кейлек оңып кетти; 2. (о животных, птицах) түлеп түсиў, түлеў.

СЛИПАТЬ несов. что, разг. аштрымаў.

СЛИПАТЬСЯ несов. 1. см. **слипнуться**; 2. (о глазах) жумылыў, жабылыў (*үйқыдан*).

СЛИПНУТЬСЯ сов. жабысып қалышу.

СЛИТНО нареч. биригип, қосылып; это пйшется ~ бул қосылып жазылады.

СЛИТНЫЙ прил. бириккен, қосылған, бирге, қосып тутастырылған; ~ое написание слов сөздердиң қосылып жазылыў.

СЛИТОК *м.* қүйма, сом, бирикпе; ~ золота алтын қүймасы.

СЛИТЬ сов. 1. что (вылитъ) күйүү, ағызыў, тегиў; ~ вóду в ведро сúды шелекке күйүў; 2. что, с чего (отделить от гущи) айрып алышу, қотарыў, қүйүў; ~ слывки с молокá суттен қаймағын айрып алышу; 3. что (металлы) еритип араластырыў; 4. кого-что, перен. (объединить) қосыў, бириктириў.

СЛИТЬСЯ сов. 1. (о реках, ручьях) қосылыў, биригитиў; 2. перен. (объединиться) қосылысыу, биригиў.

СЛИЧАТЬ несов. см. **сличнть**.

СЛИЧИТЬ сов. что салыстырыў, салыстырып қараў, салыстырып көриў; ~ пýчерк қолын салыстырып көриў.

СЛИШКОМ нареч. өрески, ҳадден тыс, артықмаш, аса.

СЛИЯНИИЕ *с.* 1. (рек) қосыў, тутастырыў, қосылыў, тутасыў; 2. перен. (объединение) қосылыў, биригиў; ~е двух школеки мектептиң биригиў; 3. (место) қосылған жер, бириккен жер; у ~я двух рекеки дарияның қосылған жеринде.

СЛОВАКИ мн. (ед. *словák* *м.*, *словáчка* ж.) словаклар (*Чехословакия Социалистик Республикасының составына киредүгүн Словакияның тийкарғы халқы*).

СЛОВАРНЫЙ прил. 1. сөзликлер дүзи..., сөзликлер шығарыў...; ~ая работа сөзликлер дүзүү жумыслары; 2. сөзлик...; ~ый состав русского языка рус тилинин сөзлик составы.

СЛОВАРЬ *м.* 1. сөзлик; переводить со ~арем сөзлик арқалы аударыў; пользоваться ~арем сөзликten пайдаланыў; 2. (лексика) сөзлер жыйындысы.

СЛОВАЦКИЙ прил. Словакия..., словак...; ~язык словак тили.

СЛОВЕНСКИЙ прил. словен..., словенлик; ~язык словен тили.

СЛОВЕНЦЫ мн. (ед. *словéнец* *м.*, *словéнка* ж.) словенецлер (*Югославияның составына киредүгүн Словенияның тийкарғы халқы*).

СЛОВЕСНИК *м.* уст. 1. (филолог) тилши; 2. (преподаватель словесности) тил-эдебият мұғаллами.

СЛОВЕСНИЦА женск. от **словесник**.

СЛОВИТЬ сов. кого-что, разг. услаяў, тутыў.

СЛОВНИК *м.* словник (*сөзликке арналған сөздердиң дизими*).

СЛОВНО 1. союз сравнил. (как, подобно) үкес, сыяқты, ~дай, ~дей, ~тай, ~тей; онă поёт ~ словоей ол бүлбүлдей сайдайды; он летйт ~ птица ол кустай ушады; 2. частица разг. (как будто) усаған, ~дай, ~дей, ~тай, ~тей; ~ кто стучит биреү тақылдатқандай болып тур.

СЛОВО *с.* 1. в разн. знач. сөз; русское ~о рус сөзи; заключительное ~о жүймақлау сөз; сложное ~о грам. қоспа сөз; лақковое ~о жумсақ сөз; пустые слова бос сөзлер; приветственное ~о күттүклау сөз; последнее ~о подсудимого солланышының соңғы сөзи; порядок слов в предложении генгеги сөздердин тәртиби; новое ~о в технике техника ең соңғы жаңалық; по последнему ~у науки илиминин соңғы табысларына муýапык; словарь иностранных слов сырт ел сөздериниң сөзлиги; мне нужно сказать вам два ~а меним сизге еки айыз сөз айтыым керек; понять друг друга без слов бирин-бiri сөзиз-ақ түсиниў; просить ~а сөз сораў; лишить кого-л. ~а биреүгэ сөз бермеў; дать ~о 1) (обещать) ўәде бериў; 2) (в прениях) сөйлеүгэ сөз бериў; взять ~о (кого-л.) биреүден сөз алышу; не сдержать ~а сөзинде турмаў; быть хозяином своего ~а

эз сезине ийе болыў; **перейті от слов к дёлу сезден иске ётий;** 2. *уст.* (повествование, рассказ) қысса, дастан; «Слово о полку Игореве» «Игордың полки ҳақында қысса»; 3. (мнение, заключение) пикир, жүймақ; **решающее ~о принадлежит вам** шешиши сөз сизики; **сказательное ~о вёсское ~о везиниц тыянақлы пикирин айтты;** ◇ честное ~о расым; дар ~а 1) (способность говорить) сөзге укыпшылық; 2) (красноречие) шешенлик; со слов, по словам сезлерине қарағанда; не из словах, а на деле сез бенен емес, ис жүзинде; набор слов сез топламы; **одним ~ом** в знач. вводн. сл. кулласы, тоқ етери; **другими ~ами** в знач. вводн. сл. басқаша айтқанда; **своими словами** эз сезин менен; **~о в ~о сезбе-сез;** **~о за слово сезден-сез шығып;** без дальних слов кеп сез бенен басты қатырмай; не находить слов (*от возмущения и т. п.*) сез таба алмау; **живого ~а не услышать** 1) сейлемесиүге адам таппау; 2) акыл-ойлы адамга зар болыў; не лезть за ~ом в карман айтатуғын сезин излеп турмау.

СЛОВОИЗМЕНЕНИЕ с. лингв. сез өзгериси, сез өзгеріүү, сез өзгертиүү, сездин өзгеріү жоллары.

СЛОВОМ вводн. сл. демек, кулласы, сездин қысқасы; ~, вы должны завтра выехать демек, сезиз ертең кетиүүиз керек; ~, вы не ошиблись кулласы, сез қателеспегенсиз.

СЛОВОБРАЗОВАНИЕ с. лингв. сез құрылсы, сез жасалыў, сез дөретилиүү.

СЛОВОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ прил. лингв. сез жасаушы, сез дөретиүши; ~ суффикс сез дөретиүши суффикс.

СЛОВООХОТЛИВЫЙ прил. сөйлемшек, сез кумар; ~ собеседник сез кумар гүрнелесиүши.

СЛОВОПРОИЗВОДНЫЙ прил. лингв. сез дөретиүши, сез жасаушы; ~ суффикс сез дөретиүши суффикс.

СЛОВОСОЧЕТАНИЕ с. лингв. сез дизбеги, сез тиркесиги; устойчивое ~ турақлы сез тиркеси; свободное ~ еркин сез тиркеси.

СЛОВОТВОРЧЕСТВО с. сез дөретиүшилик, сез табышылық.

СЛОВОУПОТРЕБЛЕНИЕ с. сез қолланы.

СЛОВЦЫ с. разг. см. слово 1; ◇ для красного ~а сулыў сез ушын.

СЛОГ I м. лингв. буўын; делить слова на слоги сезлерди буўыларға белиў.

СЛОГ II м. стиль; писать хорошим слогом жақсы стиль менен жазыў.

СЛОГОВЫЙ прил. лингв. буўынлы.

СЛОГООБРАЗЮЩИЙ прил. лингв. буўын жасаушы.

СЛОГОРАЗДЕЛ м. лингв. буўын шегарасы.

СЛОЁННЫЙ прил. қатламлы, қатлама; ~е тёста қатлама қамыр; ~ые пирожки қатлама бөреклер.

СЛОЖЕНИЕ с. 1. (действие) қосыў; биритириў, дүзиў; 2. мат. қосыў; ~чыс сандарды қосыў; ~дробей бөлшеклер-

ди қосыў; 3. (телосложение) сын, сымбат.

СЛОЖИТЬ сов. что 1. (в одно место) уйиў, уйип қойыў, бир жерге топлаў, жыйнаў; ~ сено в копны пишени гуды етип жыйнаў; 2. (уложить) тақлап салыў; ~ вёщи в чемодан затларды чемодана тақлап салыў; 3. мат. (произвести сложение) қосыў; ~ два числа еки санды қосыў; 4. (построить) салыў, қалалу; ~ стено из кирпичей гербищен дийалап салыў; 5. (пополам, вчетверо и т. д.) бүклөў, ораў; ~ лист бумаги пополам бир тахта қағазды екиге бүклөў; 6. (снять) түсириў, алалу; ~ груз на землю жукти жерге түсириў; 7. (сочинить) шыгарыў, жазыў; ~ песню қосық шыгарыў; 8. перен. қутылыў, алыш таслаў; ◇ ~ голову курбан болыў; ~ руки на грудь қолын қаусырыў, колын кекирегине қойыў; сидеть сложая руки (без дела) бийкар отырыў.

СЛОЖИТЬСЯ сов. 1. (образоваться, создаться) пайда болыў, дерелиў, келиў; обстоятельства ~лись благоприятно жаддайлар жақсы болып келди; у него ~лось твердое убеждение онда турақлы исеним пайда болды; 2. (сформироваться) жетилиў, қалпак келиў, қалпласиў; характер его еще не ~лся оның минези еле қалпласкен жоқ; 3. разг. (устроить складчину) шыгарыспақ етий.

СЛОЖНО 1. нареч. қыйын, аүрүп; 2. в знач. сказ. қыйын; это очень ~ было жуде кийин.

СЛОЖНОПОДЧИНЕННЫЙ прил. грам. коспа бағынышы; ~ое предложение коспа бағынышы гәп.

СЛОЖНОСОКРАЩЕННЫЙ прил.: ~ое слово грам. коспали қысқарған сез.

СЛОЖНОСОСЧИНЕННЫЙ прил. грам. дисблеки коспа; ~ое предложение коспа бағындырышы гәп.

СЛОЖНОСТЬ ж. қыйынлық, қыйыншылық; ~ь состоит в том, что... қыйыншылық мынадан ибарат; в общем ~и улыма алғанда.

СЛОЖНЫЙ прил. 1. қыйын; машина ~ой конструкции конструкция қыйын машина; 2. (трудный) қыйын, шатақ, шатыс; ~ая задача қыйын мәселе; ~ый вопрос қыйын сорау; 3. коспа; ~ое предложение грам. коспа гәп.

СЛОЖНЫЙ коспа сезлердик неше бүйиннан қураганын билдиремтуғын екинши болеги, мыс.: многосложный көп бүйнелли.

СЛОИТЬ несов. что қатламлаў, қатлаў, кат-кат етий.

СЛОИТЬСЯ несов. қатламланыў, қатланыў, кат-кат болыў.

СЛОИИ м. 1. қатлам, қат, қабат; ~ий земли жер қатламы; одиң ~ий бир қабат; 2. қатлам; широкие ~ий население халықтың көн қатламлары.

СЛОЙКА ж. қатлама (булканыц бир түри).

СЛОМ м. 1. (*действие*) сындырыў, сындырый, бузыў, бузылыў; **дом** предназначеи на ~ жай бузылыўта белгиленген; 2. (*место*) сынган жер, сынық.

СЛОМАТЬ сов. 1. что (*разрушить*) сындырыў, бузыў, жығыў, қыйратыў; ~ пострику жайды бузыў; 2. что (*переломить*) сындырыў; ~ ногу ағын сындырыў; ~ палку таякты сындырыў; 3. кого-что, перен. (*одолеть, победить*) жениў, қыйратыў, басым болыў; ~ итъ сопротивление врага душпаниң қарсыласыўын жәциў; 3. кого-что, перен. (*физически и нравственно*) күшин қайтарыў, көйлүн басыў; **гöре не** ~ ило егб қайғы оның жигерин қайтармады; ◇ ~ я голову от тийгендай, жаў куўип киятырадай.

СЛОМИТЬСЯ сов. 1. разг. сындырый; 2. перен. (*покориться, подчиниться*) бузылыў, бойсыныў, бағыныў; 3. перен. (*физически и нравственно*) күши қайтыў, кейли басылыў.

СЛОН м. 1. пил; 2. шахм. пил; ◇ делать из мухи ~а погов. түймәдеги нәрсени түйедей этий.

СЛОНЁНОК м. пил баласы, бала пил.

СЛОНИХА ж. ана пил, ургашы пил.

СЛОНБЫЙ прил. пил..., пилдин; ~ая кость пил сүйеги.

СЛОНЯТЬСЯ несов. разг. куры гезип журиў, сандалып журиў; ~ без дёла жумыссыз сандалып журиў.

СЛУГА м. 1. малай, жалшы, күлликши, хызметши; 2. перен. хызметкер, хызметши; депутат — нарбода депутат — халық хызметкери.

СЛУЖАНКА ж. хызметши ҳаял.

СЛУЖАЩИЙ 1. прич. от служить; 2. прил. хызметкер; 3. в знач. м. служащий и ж. служащая хызметкер, хызмет этиши.

СЛУЖБА ж. 1. (*действие*) хызмет этий, ислеў, жумыс етнү; ~а в армии армияда хызмет этий; 2. хызмет, ис, жумыс, ўазыпса; воённая ~а эскерий хызмет; он сейчас на ~е ол ҳөзир жумыста; вернуться со ~ы хызметтен қайтыў; поступить на ~у хызметке ориаласыў; принять на ~у хызметке алый; получить повышение по ~е хызмети бойынша көтерилиў; 3. хызмет; ~а связь байланыс хызмети; ~а движение ж.-д. темир жом ҳәрекетиниң хызмети; ~а погоды ҳаўа райын бақлаў хызмети; ◇ не в ~у, а в дрўжбу погов. хызмет ушын емес, дослық ушын.

СЛУЖЕБНЫЙ прил. 1. хызмет..., ис..., жумыс; ~ые часы жумыс ўакты; ~ое помещение хызмет жайы; 2. грам. көмекши; ~ые слова көмекши сөздөр.

СЛУЖЕНИЕ с. хызмет этий, жумыс этий; ~ нарбода халықта хызмет этий.

СЛУЖИТЕЛЬ м. 1. уст. (*слуга*) хызмет этиши; 2. (*низший служащий*) киши

хызметкер, хызмет этиши; ~ маяқта хызмет этиши; ◇ ~ науки илим хызметкери; ~ күлтүра руханы.

СЛУЖИТЕЛЬНИЦА женск. от служитель.

СЛУЖИТЬ несов. 1. кем, кому-чему и без доп. хызметте болыў, жумыс ислеў; ~ секретарём секретарь болып жумыс ислеў; ~ в армии армияда хызмет этий; ~ во флотте флотта хызмет этий; ~ родине ўатанга хызмет этий; ~ дёлу мирана парахатышың ушын хызмет этий; 2. чем (быть, являться) болыў; ~ примером өрнек болыў; ~ доказательством дали болыў; 3. чем, для чего и без доп. хызметин аткарыў, пайдаланлыў; эта комната служит библиотекой был ежирик китапханаға пайдаланып атыр; 4. что и без доп. (*отправлять церковную службу*) ширкеўде динге сынныў; 5. (о собаке) артқы аяқларына тик түрғызыў.

СЛУХ м. 1. еситиў; органы слуха еситиў органлары; **острый** ~ еситкиш; развивать ~ еситиүн рауажланырыў; играть по слуху еситиү бойынша шертүй; резать ~ кулаққа жақпаў; 2. (*весть, известие*) хабар сез; 3. (*молва*) мыс-мыс сезлер, бийдәрек хабарлар, есек; по слухам мыс-мыс сезлерге қарағанда; пустить ~ сез таратыў; ◇ обратиться в ~ дыққат пенен тыңдаў, кулак турп тыңдаў; о нём ни слуху ни дұху ол ҳаққында ҳеш бир хабар-атар жок.

СЛУХОВЫЙ прил. еситиү..., еситетүни; ~ий нерв еситетүни нерв; ~ий аппарат еситиү аппараты; ◇ ~е окно жайдың ийт аяқсының айнасы.

СЛУЧАЙ м. 1. (*событие, происшествие*) ҳәдийсе, жағдай, ўақыя, ис; странный ~ий тан қалғандай ҳәдийсе; несчастный ~ий бахытсыз ис; смртный ~ий жазалы ўақыя; ~ий нарушение дисциплины тәртпиди бузыў жағдайлары; 2. (*подходящий момент*) жағдай, рет, ыңгайлы; удобный ~ий қолайлы жағдай; упустить ~ий қолайлы жағдайдан пайдалана алмай қалыў; отложить разговор до другого ~а сөйлесиуди тағы бир басқа қолайлы ретине қалдырыў; пользоваться ~ем жағдайдан пайдаланыў; 3. (*случайность*) күтилмеген ҳәдийсе, күтилмеген ўақыя; счастливый ~ий өзайып ўақыя; ◇ в ~е чего бир нәрсес бола қалған жағдайда; в ~е чего нәмделленно пишиштеги бир нәрсес бола қалған жағдайда иркильмestен жазыцыз; во всяком ~е қалай болғанда да; в таком ~е егер олай болса; в отдельных ~ях айрым жағдайларда; на ~ий бола ғойса; на ~ий смрти казаланған жағдайда; на вский ~ий керек болағайған жағдайда; на все ~и жизни турмыстың ҳор қандай жағдайларына; в крайнем ~е керек болып қалғанда, зэрур болып қалғанда; ни в кбем ~е хеш ўақытта; по ~ую 1) (*по причине*) себепли; не явиться по ~ю болемни аўырғанлықтың себебинен келмей қалыў; 2) (*случайно*) күтпеген жерден, тосаттан; купить дом по ~ю күтпеген жерден жай сатып алый.

СЛУЧАЙНО 1. нареч. (*непредвиденно, непреднамеренно*) ойламаған жерден, күт-

пеген жерден; тосаттан, қәпелимде; я встретился с ним ~ мен оның менен тосаттан ушырасып қалдым; 2. в нач. вводн. сл., разг. айтпақшы; вы, ~, не знаете его? айтпақшы, сиз оны танымайсыз ба? ◇ не ~, что... тосаттан емес...

СЛУЧАЙНОСТЬ ж. күтпегенлик, тосынан болышылық, тосынан болғанлық, тосаттан болышылық.

СЛУЧАЙНЫЙ прил. 1. (непредвиденный, непреднамеренный) тосаттан болған, тосынан болған, қәпелимде болған, күтлемеген жерден болған; ~ая ошибка тосаттан болған қәте; ~ое совпадение күтлемеген жерден болған тура келиүшилик; ~ая встретча тосаттан болған ушырасып; 2. (непостоянный, не систематический) гайыптан түскен, гайыптан болған.

СЛУЧАТЬ несов. см. случить.

СЛУЧАТЬСЯ I несов. 1. см. случиться I; 2. разг. ара-тура болып түрүй, болыу, тура келиү.

СЛУЧАТЬСЯ II несов. см. случиться II.

СЛУЧИВШИЙСЯ I прич. от случиться I; 2. в знач. сущ. с. случившееся болған үақыя.

СЛУЧИТЬ сов. кого (животных) шағыныстырыү.

СЛУЧИТЬСЯ I сов. 1. (произойти, совершившись) болыу, болып қалыу; что ~лось? не болып қалды?; ~лся пожар ерт болды; что бы ин ~лось не болмасын; 2. безл. кому-чему с неопр., разг. тура келиү, болып кериү; как-то ~лось мне ичевать в лесу бир жола маган тогайда қоныға тура келди.

СЛУЧИТЬСЯ II сов. (о животных) шағыныстырыү.

СЛУЧКА ж. шағыныстырыу, шағыныстыры.

СЛУШАНИЕ с. 1. тыңлау; ~ лекций лекциялар тыңлау; 2. юр. қарау, қаралыу; ~ дёла исти қарау.

СЛУШАТЕЛЬ м. 1. тыңлаушы; 2. (учащийся) оқыушы; ~ вечерних курсов кешкі курсларда оқыушы.

СЛУШАТЕЛЬНИЦА женск. от слушатель.

СЛУШАТЬ несов. 1. кого-что тыңлау, еситиү, қулақ салыу; я вас ~ю кулагым сизде; ~ты расскажишка гүрицишини тыңлау; ~ты концерт концертты тыңлау; ~ю! (по телефону) тыңлайман!; 2. что, юр. қарау; ~ты дёло в суде исти судта қарау; 3. что (разбирать) тыңлау, қарау; ~ты отчёт месткомың отчётын тыңлау; 4. кого-что тыңлап келиү; ~ты большого кеселди тыңлап келиү; 5. кого-что тыңлау, оқыу; ~ты курс высшей математики жоқары математика курсын тыңлау; 6. кого-что (следовать советам) тыңлау, тил алдыу, айтқанды ислеу; он во всём ~л отцә ол ҳәмме исте акесин тыңлады; 7. повел. слушайте! (обращение) тыңланылар!

СЛУШАТЬСЯ несов. кого-чего тыңлау, тил алдыу, айтқанды етиү.

СЛЫТЬ несов. кем-чем, ва кого-что есалланыу, саналыу.

СЛЫХОМ нареч.: ~ не слыхать прост. 1) (не иметь представления) хеш үақытта еситпеү, хеш нэрсе еситпеү; 2) (ничего не известно о ком-чём-л.) хеш хабар жоқ, хабар-атар жоқ.

СЛЫШАТЬ несов. 1. кого-что и без доп. еситиү, тыңлау, қулақ салыу; не ~ть (быть глуховатым) еситпеү; 2. о ком-чём, про кого-что и с союзом «что» еситиү; я ~л, что он скоро приедет мен оның тез арада келетуғынын еситтим, мен оны тез келеди деп еситтим; 3. что, разг. (ощущать) сезиү; ~ты зонах цветов гүллериц ийисин сезиү.

СЛЫШАТЬСЯ несов. 1. еситилиү, дауысы келиү; из сада ~ится песня бағдың ишинен қосық еситиледи; 2. разг. (ощущаться, чувствоватьться) сезилиү, сезилип түрүү, көринип түрүү; в его словах ~алась радость оның сөзлериңен қуёнаныш сезилип турды.

СЛЫШИМОСТЬ ж. еситилиү.

СЛЫШНО 1. нареч. еситилип, сезилип; 2. безл. в знач. сказ. еситиледи, еситилип тур; было ~, как он пел оның қосық айтқаны еситилип турды; 3. безл. в знач. сказ., разг. хабар, дерек; о нём давно ничего не ~ ол ҳақында көптөн бери хеш бир хабар жоқ.

СЛЫШНЫЙ прил. еситилетуғын, шығатуғын; еле ~ ий голос зорга еситилетуғын дауыс; вдам ~ выстрелы узакта атысқан дауыслар еситиледи.

СЛОДА ж. слюда (минерал).

СЛОДЯНКОЙ прил. слюда, слюдалы; слюданан исленген.

СЛЮНА ж. силекей, тукирик, туририк.

СЛЮНИ мн. разг. см. слюна.

СЛЮНОЙТЬ несов. что силекейлеу, тукирикеу; ~ пальцы бармақларын тукирикеу.

СЛЮНКИ мн. уменыш.-ласс. от слюни; ◇ у меня ~ текут 1) мениң силекейим агады; 2) (о предвкушении чего-л.) жегиси келиү, жутыныу; глотать ~ аўзының сууын жутыу.

СЛЮННЫЙ прил. силекей..., силекейли, тукирик..., тукирикли; ~е жёлезы силекей безлери.

СЛЮНООТДЕЛЕНИЕ с. физиол. силекей ағыу, силекей шығыу, тукирик дөреү. тукирик шығыу.

СЛЮНОТЕЧЕНИЕ с. тынбай силекей ағыу, тынбай тукирик ағыу.

СЛЮНТАЙ м. разг. бос адам, тири жан.

СЛЮНЯВЫЙ прил. аўзы силекейли, силекей ақкан.

СЛЯКОТЬ ж. ылай, батпақ, балшық; осенняя ~ гүзги батпақ.

СМАЗАТЬ сов. 1. кого-что майлау, май жағыу, май суртиу; ~ колёса дёгтем деңгершикти қара май менен майлау; 2. что (размазать) жайыу, суртип жайып жибериү; ~ краску рукавом бояуды жеци менен суртип жайып жибериү; 3. что, разг. бузыу, былыктарыу, шатастырыу; ~ вопрос мәселенш шатастырыу.

СМАЗКА ж. 1. (действие) майлау, май жағыу, май суртиу; ~ комбайна ком-

байңды майлау; 2. май; ~ для лыж лыжалар ушын май.

СМАЗЛИВЫЙ прил. разг. жағымлы, шырайлы; ~ое лічіко жағымлы жұз.

СМАЗОЧНЫЙ прил. майлау..., майлайтуғын; ~е материалы майлайтуғын материаллар.

СМАЗЧИК м. майлаушы, май жатыұшы адам.

СМАЗЧИЦА женск. от смазчик.

СМАЗЫВАТЬ несов. см. смазать.

СМАК м. разг. 1. (вкус) маза, дәм, ҳәз; есть что-л. со смаком бир нарсени маза етип жей; 2. перен. маңыз, шире; қызығы, ҳәз; в его рассказах есть особый ~ оның гүрилеринде айрықша маңыз бар.

СМАКОВАТЬ несов. что, разг. 1. маза етип жеү, ҳәз етип ишиү; 2. перен. қызығы, ҳәз етиү.

СМАЛЕЦ м. еритилген тоң май, еритилген иш май.

СМАЛУ нареч. прост. жастан, кишене үақыттан.

СМАНИВАТЬ несов. см. сманить.

СМАНИТЬ сов. кого-что, разг. (переманить) қызықтырып өз тәрепине тартыў, өз жағына алыш.

СМАРАГД м. 1. смарагд (минерал); 2. уст. зүмрет (хасыл тас).

СМАРАГДОВЫЙ прил. уст. зүмрет; зүмреттен исленген; ~е сәрги зүмрет сырталар.

СМАСТЕРИТЬ сов. что, разг. жасау, ислеү, дүзиү, жасап шыгарыў.

СМАТЫВАТЬ несов. см. смотать.

СМАХИВАТЬ I несов. см. смахнуть.

СМАХИВАТЬ II несов. на кого-что, разг. (быть похожим) усау, мегзей.

СМАХНУТЬ сов. 1. что сыпрыў, сыйрыў, қағып тусириў; ~ пыль шанды сипрыны таслау, шаңын қағып тусириў; 2. кого-что (отогнать) желпил қууыў.

СМАЧИВАТЬ несов. см. смочить.

СМАЧНЫЙ прил. разг. 1. (вкусный) мазалы, дәмли; ~ кусок мазалы бөлек; 2. перен. (красочный, колоритный) маңыздылы, ширели.

СМЕЖНЫЙ прил. 1. шегаралас, қатар, жақын, шеклес, шеллес, қоңсы; ~е көмнәты дийүаллас бөлмелер; 2. байланыслы; ~е предприятий байланыслы кәрханалар; ~е углы мат. жақлас мүйешлер.

СМЕКАЛИСТ прил. разг. тутқыр, еткір, тапқыр, ебетейли.

СМЕКАЛКА ж. разг. тутқырлық, еткірлик, тапқырлық, ебетейлилик; человек со ~ой тапқыр адам.

СМЕКАТЬ несов. см. смекнуть.

СМЕКНУТЬ сов. и однокр. что и без доп., разг. аңлау, сезиү, болжау.

СМЕЛЕТЬ несов. батырланыу, батырсынуу.

СМЕЛО нареч. 1. (решительно) корқай, тайсалмай, қайтпау; 2. разг. (легко, свободно) жай, арқайын; здесь ~ разместится двадцать человек будь жерге жигирма адам арқайын жайласады; 3. разг. (без стеснения) тартынбай; я ~ задал ему этот вопрос бил сауалды оған мен тартынбай бердим.

СМЕЛОСТЬ ж. 1. батырлық, қорқапашылық, тайсалмашылық, қайтапашылық; ~ поступка истеги батырлық; 2. (храбрость, отвага) батырлық, мәртлик, ерлик; 3. (решительность) ерлик, мәртлик, тојекелшилик; у него нехватило ~и ол мәртлик ете алмады; ◇ придать себе ~и өзинде мәртлик туғызыу.

СМЕЛЫЙ прил. 1. батыр, батырлық, жүрекли, тојекелли, гайратлы; ~ человек батыр адам; ~ поступок батырлық ис; 2. (решительный, дерзающий) қызыншылықтан қорқайтуғын, шешишши.

СМЕЛЬЧАК м. разг. батыр адам, жүрекли адам, қайтпас адам.

СМЕНА ж. 1. (действие) алмастырыу, өзгертиүү, алмасыу; ~ часовых сақшыларды алмастырыу; 2. смена, гезек, наубет; ночная ~ тунги смена; 3. перен. жеткиншек, жас өүлд; пионёры — ~ комсомола пионерлер — комсомолдың жеткиншеги; 4. (комплект) бир алмастыратуғын; ~ белья бир алмастыратуғын белье.

СМЕНИТЬ сов. 1. кого-что (переменить) алмастырыу, аўмасырыу, өзгертиүү, алмасыу; ~ть белье белешни алмастырыу; ~ть лошадей атларды өзгертиүү; 2. кого-что (заменить) алмастырыу; 3. что орнына келиү, орнын басыу; прохлада ~ла зной салқынлық ыссы күндердин орнына келиди.

СМЕНЯТЬСЯ сов. 1. (сменить друг друга) алмасылыу, бириниң орнына биритурыу; 2. (освободиться) босаныу, алмасыу; 3. чем алмасылыу, орнына келиү; печаль ~лась весельем қайғы қуянышыка алмасылды.

СМЕННАЯ прил. смена..., сменалық; ~ая работа сменалы жумыс.

СМЕНЩИК м. алмастырыушы, алмасыушы, сменашы.

СМЕНЩИЦА женск. от сменщик.

СМЕНЯЕМЫЙ 1. прич. от сменять II; 2. прил. алмастыратуғын, аўмасырылатуғын; ~е части машины машинанды алмастыратуғын бөлекшелери.

СМЕНЯТЬ I сов. кого-что (обменять) алмастырыу, аўмасырыу, алмасыу.

СМЕНЯТЬ II несов. см. сменить.

СМЕНЯТЬСЯ I сов. (обменяться) алмастырылыу, аўмасырылыу.

СМЕНЯТЬСЯ II несов. см. сменяться.

СМЕРДЕТЬ несов. сасытыу, порсытыу, акытыу.

СМЕРЗАТЬСЯ несов. см. смёрзнутться.

СМЕРЗИНУТЬСЯ сов. катыу, катып қалыу, музлап қалыу; землә ~лась жер катып қалды.

СМЕРИТЬ сов. 1. что елшеу; ~ температуре температураны елшеу; 2. кого-что байқау, шамалау; ~ кого-л. взгляdom биреуди көз бенен байқау.

СМЕРКАТЬСЯ несов. безл. геүгим туциү, қасқарайыу, мымыт жабылыу.

СМЕРКНУТЬСЯ сов. см. смеркаться.

СМЕРТЕЛЬНО нареч. 1. өлимши болып, елерлик болып; быть ~ больным өлимши болып айрыу; 2. перен. (сильно)

жүдә, қатты, өлердей, өле; ~ устать
қатты шаршау; ~ скучать жүдә зеригиү.

СМЕРТЕЛЬНЫЙ прил. 1. өлтегутын, өлтиреңүн, өлимши; ~ая раңа өлтиреңүн жаракат; 2. қанлы; қатты; ~ая сквакта қатты саўаш; 3. перен. (крайний, очень сильный) жүдә, қатты, өлердей, өле; ~ая усталость қатты шаршау.

СМЕРТНИК м. өлимге буйырылған адам.

СМЕРТНОСТЬ ж. өлиүшилик, өлимшилик.

СМЕРТНЫЙ прил. 1. әжелли, өлтегутын, өлеси; ~ый час әжелдиң ўакты; все ләди ~ы барлық адам өледи; 2. в знач. сущ. м. смёртный и жс. смёртная епійай адам; простой ~ый епійай адам; 3. өлтиреңүн, өлим; ~ая казнь өлим жазасы; ~ый приговор өлим ҳұкими; 4. перен. (очень сильный) жүдә, қатты, өлердей; ~ая скұка қатты зеригиү.

СМЕРТОНОСНЫЙ прил. өлтириушы, өлтиреңүн; ~ое оружие өлтиреңүн күрал.

СМЕРТЬ ж. өлим, өлиү, қаза, әжел; естественная ~ь тәбийгүй өлим; скоро-постижная ~ь қәпелимде өлип кетиү; свидетельство о смртты өлгени ҳақындағы гүйалық; не бояться смртты өлмнен қорқпау; спаси от смртты өлмнен күттүлү; быть между жизнью и смрттью бир аяғы горде, бир аяғы жерде болыу; быть при ~и өлим аүхалында болыу; ⚡ до ~и жүдә, оғада, күтә; скучно до ~и жүдә зеригиң турман.

СМЕРЧ м. дубелей, құшли дауыл, құшли құйын.

СМЕСТЬ сов. 1. что сыптырыу, сыйырыу, сыптырып таслау; ~ыль со стола стодың шаңын сыптырыу; 2. кого-что, перен. (уничижительное) жоқ етиү, қырыу; ~всё на своём пути езинин жолындағының барлығын жоқ етиү; ~ с лицом земли жоқ етиү, набыт қызыу; 3. что (собрать в одно место) сыптырып жынын, сыптырып үйиү, сыптырып топлау.

СМЕСТИТЬ сов. 1. что (сдвинуть) орнын жылыстырыу, орнын алмастырыу; 2. кого-что (с должности) алыу, тусириу, босатыу, шыгарыу.

СМЕСТИТЬСЯ сов. орнынан жылжыу, орны алмастырылыу.

СМЕСЬ ж. 1. қосынды, қоспа, араласпа; горючая ~ жанаң май қоспасы; кормовая ~ от-жем қосындысы; 2. перен. қосынды.

СМЕТА ж. смета; ~ расходов расходы сметасы, шығынлар сметасы.

СМЕТАНА ж. қаймақ.

СМЕТАТЬ I несов. см. сместить.

СМЕТАТЬ II сов. что кеклеп тигиү, кеклеү; ~ швы тигисти кеклеү.

СМЕТАТЬ III сов. что үйиү; ~ стог сена гүдилеп пишен үйиү.

СМЕТКА ж. разг. тапқырлық, пәмлилик, зияреклик.

СМЕТЛИВЫЙ прил. тапқыр, пәмли, зийрек.

СМЕТЫВАТЬ I несов. см. сметать II.

СМЕТЫВАТЬ II несов. см. сметать III.

СМЕТЬ несов. с неопр. 1. (осмеливаться) батыныү, батыршылық етиү, батылы барыу, жүрексиниү; не ~ сказать айтүға батылы бармау; не смей! ислеүши болмац!; 2. (иметь право) праволы болыу, ҳақы болыу.

СМЕХ м. 1. күлки, күлиү; заразительный ~ тесирил күлки; ~ дүшил күлки қысып турыты; 2. в знач. сказ. күлки, күлиү; и ~ и горе погов. я күлерииди билмейсан, я жыларынды билмейсан; ⚡ без смеху күлекиси жоқ, ойны жоқ; не до смеху күлетеңүн ھеш нәрсеси жоқ; поднять кого-л. на ~ күлки етиү, масқаралау; сделать что-л. на ~ тамаша ислеү; күрам на ~ ел-журт күлсин деп.

СМЕХОТВОРНЫЙ прил. жарт күлерлик, күлкинди көлтиреңүн.

СМЕШАННЫЙ 1. прич. от смешать; 2. прил. (разнородный) аралас, араласқан, қосылған; ~ая группа аралас топар.

СМЕШАТЬ сов. 1. что (сделать смесь) қосыу, араластырыу; ~ вино с водой шарапты сүү менен араластырыу; 2. что (перепутать, перемешать) араластырыу; ~ карты 1) соктын араластырыу; 2) перен. шатастырыу, былгастырыу; 3. кого-что (принять за другого) алжастырыу, жаңыстырыу, шатастырыу.

СМЕШАТЬСЯ сов. 1. (образовать смесь) қосылыу, араласыу; спирт ~лся с водой спирт сүү менен араласты; 2. (слиться в одно целое) қосылып кетиү, биргип кетиү; ~ться с толпой аламанға қосылып кетиү; 3. (перепутаться, спутаться) шатастыру, шатастып кетиү, алжасыу, алжасып кетиү.

СМЕШЕНИЕ с. қосыу, араластырыу, алжастырыу, шатастырыу; қосылыу, араласыу, алжасыу, шатастыру; ~языков тиллердин араласыуы; ~ понятий түси-никиндердин шатастыруы.

СМЕШИВАТЬ несов. см. смешать.

СМЕШИВАТЬСЯ несов. см. смешаться.

СМЕШИТЬ несов. кого-что күлдириу, күлкисин көлтириу.

СМЕШЛЫЙВЫЙ прил. күлкили, күлди-ретүн, күлтиш.

СМЕШНО 1. нареч. күлкили етип; ~ рассказывать күлкили етип сейлеу; 2. безл. в знач. сказ. күлки, күлкили; мне стало ~ менин күлким келип кетти.

СМЕШНОЙ прил. 1. (забавный) күлкили, күлкисин көлтиреңүн; ~ая пьеса күлкили пьеса; ~ый случай күлкили ўакыя; представить кого-л. в ~ом виде бирейди тамаша етип көрсетиү; 2. (вызывающий насмешку) адам күлерлик, адам күлетеңүн; попасть в ~ое положение адам күлерлик аүхалға түсүү; ⚡ до ~ого адам күлгендай, хайран қалғандай.

СМЕШОК м. (мн. смешки) разг. эсте күлки.

СМЕЩАТЬ несов. см. сместить.

СМЕЩАТЬСЯ несов. см. сместиться.

смешу, сместиш и т. д. буд. ер. от сместить.

СМЕЯТЬСЯ несов. 1. күлиү; вёсело ~яться шадланып күлиү; ~яться до слёз көзинен жас аққаша күлиү; ~яться про себя билдирмей күлиү; ~яться в лицо бетгие күлиү; 2. над кем-чем (*насмехаться*) масқаралап күлиү, кек етип күлиү; 3. разг. (*ищутить*) ойнау, ойнап айтыу; вы ~ёtes! сиз ойны етициз!; 4. над чем, перен. (*пренебрегать*) елестирмей, есапка алмау, парыкламау; ~яться над опасностью қоюпти есалкы алмай күлиү; ♦ хорошо ~ёtes тот, кто ~ёtes последним посл. ким соңынан күлсө, күлки соники.

СМИЛОВАТЬСЯ сов. см. смилостивиться.

СМИЛОСТИВИТЬСЯ сов. рейими келиү, кешириү, айыбын етиү, эпиү етиү.

СМИРЕНИЕ с. мөхминлик, жууаслык.

СМИРЕНИНО нареч. мөхминсип, жууасып; ~ просить о чём-л. бир нарсе ҳаққында мөхминсип сорай.

СМИРЕННЫЙ прил. мөхмин, жууас.

СМИРТЕЛЬНЫЙ прил. уст. жууас ететуғын, тынышландырышы; ♦ ~ая рабушка тынышландырышы кейлек (*жинилдер ушын*).

СМИРТЬ сов. кого-что тутыү, басыу; ~ волиение ҳаўлықканын басыу; ~ гнев ашыуын басыу.

СМИРТЬСЯ сов. 1. (*перестать упорствовать*) қарсылық көрсетпей, қарсыласлау, бойсынуу; 2. с чем көниү, қайыл болыу, мауса болыу; ~ с мыслию об отъезде женеп кетиү тууралы пикирге қайыл болыу.

СМИРНО 1. нареч. тек, жууас, тыныш; сидеть ~ тек отырыу; 2. смирно! (*команда*) тик тур!

СМИРНЫЙ прил. мөхмин, жууас, тыныш, парахат; ~ конь жууас ат; он человёр ~ тыныш адам.

СМИРТЬ несов. см. смирть.

СМИРТЬСЯ несов. см. смирться.

СМОКВА ж. әнжир (*агаш ҳәм мийдә*).

СМОКВНИЦА ж. әнжир агашы.

СМОЛА ж. смола, шайыр.

СМОЛАЧИВАТЬ несов. см. смолотить.

СМОЛЁНЫЙ прил. смола жагылган, смолаланган, шайыр жагылган; ~ канат смолаланган аркан.

СМОЛИСТЫЙ прил. смолалы, шайырлы; ~ дёрево шайырлы агаш.

СМОЛИТЬ несов. что смолалау, шайырлау.

СМОЛКАТЬ несов. см. смолкинуть.

СМОЛКНУТЬ сов. тоқталыу, басылыу, тыныу, тым-тырыс болыу.

СМОЛОВАР м. см. смолокур.

СМОЛОДУ нареч. жастан, жас ўақыттан, жас гөзден, жаслыктан; береги честь ~ посл. наимсызды жастан сақла.

СМОЛОКОУР м. смола ислеп шыгарышы, шайыр таярлайтуын.

СМОЛОКУРНЯ ж. смола ислейтуын жай, шайыр ислейтуын орын.

СМОЛОТИТЬ сов. что түйеклеу; ~ рожь қара бийдайды түйеклеу.

СМОЛОТЬ сов. что тартыү, ун етиү; ~ пшеници бийдайды ун етиү.

СМОЛЧАТЬ сов. үндемеү, сейлемеү, үнин шығармаү, жууап бермеү.

СМОЛЬ ж.; чёрный как ~ қап-қара.

СМОЛЯНБИЙ прил. смола..., шайыр жагылған, смоланыц, смолаланған.

СМОНТИРОВАТЬ сов. что монтажлау; ~ электростанцию электростанцияны монтажлау.

СМОРГНҮТЬ сов. и однокр. кирпик жагыү, қас қаныү; ♦ не ~ в глазом аппендицит ислеп салыу.

СМОРКАТЬ несов.: ~ нос мурлы сүдбираи.

СМОРКАТЬСЯ несов. сүдбираи, сүдбираиниү; ~ в платок қол орамалға сүдбираи.

СМОРДИНА ж. қарагат (*пұталаң ұз мийдә*); красная ~ қызыл қарагат; чёрная ~ қара қарагат.

СМОРДИННЫЙ прил. қарагат...; қарагаттан исленген; ~ый куст қарагат путалығы; ~ое варенье қарагат мураббасы.

СМОРЗИТЬ сов. что, разг. жөнсиз соз айтыү, оңбаган сез айтыү, жаман сез айтты.

СМОРЧОК м. 1. (*гриб*) сморчок (*замарықтың бир тури*); 2. перен. разг. келиксиз адам, сыкылсыз адам.

СМОРЩЕННЫЙ 1. прич. от смёрщить; 2. прил. (*покрытый морщинами*) жыйырык басқан; ~ое лицо жыйырык басқан бет.

СМОРЩИВАТЬ несов. см. смёрщить.

СМОРЩИВАТЬСЯ несов. см. смёрщиться.

СМОРЩИТЬ сов. что жыйырыү, гиржитиү, тырыстырыү; ~ нос мурлын жыйырыү.

СМОРЩИТЬСЯ сов. жыйырылыү, гиржийиү, тырысыү.

СМОТАТЬ сов. что 1. (*намотать*) орау, орап шуумаклау; ~ нитки в клубок жипти шуумаклан орау; 2. (*размотать*) жаздырыу, шешиү, таркатыу.

СМОТР м. 1. қарау, көзден өткериү; ~ войскам әскерлерди көзден өткериү; 2. тексерүү, көзден өткериү; ~ художественной самодеятельности хөйүескерлердин ислерин көзден өткериү.

СМОТРЕТЬ несов. 1. на кого-что и без доп. қарау, көз тигиу; пристально ~еть көз тиги қарау; 2. что кериү, қарап кериү; ~еть пысусын қарап кериү; 3. кого-что (*производить осмотр*) қарау, көзден өткериү, багыу; ~еть больного кеселди багыу; 4. за кем-чем (*присматривать, наблюдать*) қарау, сер салып түрүү, бақлау; ~еть за порядком төрттити бақлау; 5. на кого-что, перен. (*оценивать, расценивать*) қарап бақалау, сынап кериү; как вы на это смотрите? сиз буган қалай қарайсыз?; 6. кем-чем (*иметь какой-л. вид*) қарау; ~еть гербом батырсынын қарау; он смотрит победителем ол жецип шықандай болып қарады; ~еть звёром жеңип шықандай болып қарады; ~еть койгысы келиү; 7. на кого-что, во что (*быть обращённым куда-либо*) қарау, багыу; біна смотрят на улицу ейнеклер қарап тур; 8. на

кого-что и без доп., перен. (показываться откуда-л.) көринүү; из-за туч ~е́ло солище бултлардың арасына күн көринип турды; 9. посев.: ~й қара; ~йте қараңыз; ~й, не упады қара, жыгылып қалма; ~й, будешь отвечать за всё байка, хэммесине жуяп бересец; ♂ ~й в бба қара, сақ бол; ~еть сквозь пальцы немкурайды қараў; ~еть большими глазами козин алартып қараў; ~еть в глаза чему-л. ҳеш нареден тайсалмау; ~еть смёрти в лицо өлимниц бетине қараў; ~еть чыйми-либо глазами биреудин айтынан менен журиў, биреүдик пикирине ериў.

СМОТРЕТЬСЯ несов. 1. во что қараныў; ~ в зёркало айнага қараныў; 2. безл. қызығып қаралыў, тәүир көринүү, ықласлы керинүү; фильм хорошо смотрится фильм жақсы қызығып қаралады.

СМОТРИНЫ только мн. уст. қыз көриў (куйей баланың ҳэм оның ағайинлериниң қалыңлығы менен танысыўы).

СМОТРИТЕЛЬ м. қараўши, бақлаўши.

СМОТРОВОЙ прил. қарайтуын, гезлейтуын.

СМОЧИТЬ сов. что суулаў, ҳөллеў, ҳөл етиў, ығаллаў.

СМОЧЬ сов. что и с неопр. ислей алый, бежере алый; он не сможет этого сделать он буны ислей алмайды.

СМОШЁННИЧАТЬ сов. разг. алдаў, қыянет етиў, сырғылышык етиў.

СМРАД м. сасық ийис, порсыган ийис.

СМРАДНЫЙ прил. сасық ийисли, порсыган ийисли.

СМУГЛЕТЬ несов. қарайыңыраў, қайтайтыў.

СМУГЛОЛІЙЦЫЙ прил. қара-перец.

СМУГЛЫЙ прил. қара-перец; ~ая қожа қара-перец тери.

СМУГЛЯНКА ж. разг. қара-перец ҳаял, қиз.

СМҮТ ж. уст. қозгалан, топалаң; сечь ~у қозгалан таратыў.

СМУТИТЬ сов. кого қысындырыў, уялтыў, албыратыў.

СМУТИТЬСЯ сов. қысыныў, уялтыў, уялты қалыў, албыраў, албырап қалыў.

СМҮТНЫЙ прил. 1. (неясный, неотчётливый) емески, гүмилжи, анық емес; ~ое воспоминание емески еске түсириў; 2. (беспокойный, тревожный) тыныштырыл, қаусатлы, қозгаланыл; ~ое время ист. тынышсыз ўақыт, қозгаланлы ўақыт.

СМУТЬЯН м. разг. қаусатыш, ылайсаңыш, бузакы.

СМУШКА ж. козы териси, елтири.

СМУШКОВЫЙ прил. козы териден тигилген, елтири; ~ая шапка елтири бөрик.

СМУЩАТЬ несов. см. смутить.

СМУЩАТЬСЯ несов. см. смутиться.

СМУЩЕНИЕ с. қысыныў, қысындырыў, уялтыў, уялты, албыраў, албыратыў.

СМЫВ м. ығызып алыш кетиў, шайып кетиў.

СМЫВАТЬ несов. см. смуть.

СМЫВАТЬСЯ несов. см. смуться.

СМЫКАТЬ несов. см. сомкнуть.

СМЫКАТЬСЯ несов. см. сомкнуться.

СМЫСЛ м. 1. (значение) мәни, мазмұны; ~ статый мақаланың мәниси; в буквальном смысле слова сездиц туры мәнисинде; уловить ~ мәнисине түснүү; 2. (цель) мақсет, тийкар, мәни, қәжет; ~ жизні турмыстың мақсети; 3. (разум) ақыл, ой, пикир, пәм; здрáвый ~ дұрыс пикир; ♂ в смысле чего-либо бир нарсе мәнисинде; в полном смысле этого слова усы сездин тоңык мәнисинде.

СМЫСЛИТЬ несов. разг. түснүү, аңлаў, билиў, пәмлеў; он ничего не ~ в музыке ол музыкада ҳеш нарсе түснүүбейди.

СМЫСЛОВЫЙ прил. мәни..., мәнилик; ~ые оттенки слова сездиц түрли мәни ацлатыў өзгешелиги.

СМЫТЬ сов. 1. что жууыў, жууып тазалаў; ~ грязь кирди жууып тазалаў; 2. что, перен. жууыў; ~ с собой позор өз айбын жууыў; 3. кого-что (унести течением) ығызып алыш кетиў, шайып кетиў, басып жууып кетиў, дегиши алый.

СМЫТЬСЯ сов. жууылып кетиў, жууылып тазаланыў; пятно ~лось дақ жууылып кетти.

СМЫЧКА ж. 1. тех. биригиў, биритириў, қосылыстырыў, жалғастырыў; 2. перен. жақын байланыс, бирекенлик.

СМЫЧКОВЫЙ прил. тартқышлы, смычоклы, тартқыш пенен шертилетуын; ~ инструмент тартқышлы саз өсбабы.

СМЫЧНЫЙ прил. лингв. ызыцлы; ~е согласные ызыцлы дауыссызлар.

СМЫЧОК м. 1. муз. тартқыш, смычок; 2. тех. (инструмент шерстобитов) жүн тарақ.

СМЫШЛЁНЫЙ прил. зийрек, түсингиш, түсингаз, зейинли.

СМЯГЧАТЬ несов. см. смягчить.

СМЯГЧАТЬСЯ несов. см. смягчиться.

СМЯГЧАЮЩИЙ 1. прич. от смягчать; 2. прил. жециллете туын, жумсартатуын; ~е вину обстоятельства айыпты жециллете туын жағдайлар.

СМЯГЧЕНИЕ с. 1. жумсарыў, жумсартыў; 2. перен. жециллетеиў; ~ наказание жазаны жециллетеиў; 3. лингв. жумсарыў; ~ согласных дауыссызлардың жумсарыў.

СМЯГЧИТЬ сов. 1. что жумсартыў; 2. кого-что, перен. райдан қайтырыў, жумсартыў; ~ чёл-л. сэрдце биреуди райдан қайтырыў; 3. что, перен. жециллетеиў; ~ наказание жазаны жециллетеиў; 4. что, перен. (умерить, ослабить) кеми-тиў, басыў, босацлатыў, пәсейтиў; ~ боль аүырыўын басыў.

СМЯГЧИТЬСЯ сов. 1. жумсарыў; кожа от выделки ~лась тери ийленин жумсарды; 2. перен. жумсарыў, райдан қайтырыў: сэрдце ~лось кеўли жумсарды; харрәтер ~лся минез жумсарды; 3. перен. (уменьшиться, ослабнуть) кемиў, басылыў, пәсейиў.

СМЯТЕНИЕ с. 1. тыныши кетиў, ҳаулыгыў, албыраў; душёвное ~е жүрек тынышсызлығы; он ушёл в ~и ол албыраған

аұхалда кетти; 2. (паника, растерянность) сасқалақлау, албыраушылық.

СМЯТЬ 1. *прич. от смять; 2. прил.* мыжырымланған, жымырылған, бүкленген; ~ костюм мыжырымланған костюм.

СМЯТЬ *сов.* 1. что мыжырымлау, жымырыў, бүклөу, езиу; ~ пластье кийимди мыжырымлау; 2. что (пригнуть, притоптать) жапырыў, жерге жысыу, басқылау; ~ трабу шепти жапырыў; 3. кого-что, перен. қырыў, қыйратыў, күл-талқан етиу, гүл-опатын шытарыў.

СМЯТЬСЯ *сов.* 1. мыжырымланыу, жымырылыу, бүкленіу, езилиу; 2. (прибиться к земле — о растениях) жапырылыу, жерге жысылыу, басқыланыу.

сна, сну *род., дат. п. ед. от сон.*

СНАБДИТЬ *сов.* 1. кого-что, чем тәмийинлеу, тәмийин етиу; ~ школу учёбниками мектепти оқыу қурулар менен тәмийин етиу; 2. что, чем қосыу; ~ книгу предисловием китапқа кириспе сез жазып қосыу.

СНАБЖАТЬ *несов. см. сиабдить.*

СНАБЖЁНЕЦ *м.* тәмийинләуши (*тәмийинләу мәкемесиниң хизметкери*).

СНАБЖЕНИЕ *Е с.* 1. (действие) тәмийинлеу, тәмийин етилиу; агент по ~ю тәмийинлеу бойынша агент; ~е армияны тәмийин етиу; продовольственное ~е азық-аүқат пенен тәмийинлеу; 2. (предметы, продукты) тәмийинлеу, тәмийинлениу; материально-техническое ~е материальлык ҳем техникалық жағынан тәмийинлеу.

СНАДОБЬЕ *с. разг. дәри-дәрмақ.*

СНАЙПЕР *м.* мерген.

СНАРУЖИ *нареч.* сыртынан, сырттан, сырт жағынан, сыртық жақтан, тысынан; запереть дверь ~ есиктиң сыртынан күлпиллау.

СНАРЯД *м.* 1. снаряд, топ оқ; артиллерийский ~ артиллерия снаряды, топ оғы; 2. машина, қурал, снаряд; землесобный ~ жер қазыу снаряды.

¶ **СНАРЯДИТЬ** *сов.* кого-что керек-жарак пенен тәмийинлеу, керек-жаракты таярлау; ~ экспедицию экспедицияны керек-жарак пенен тәмийинлеу.

СНАРЯДИТЬСЯ *сов. разг.* керек-жарак пенен тәмийин етилиу, керек-жарагы таяр болыу.

СНАРЯДНЫЙ *прил.* снаряд..., топ оғы; ~ ящик снаряд күткеси.

СНАРЯЖАТЬ *несов. см. снаряждить.*

СНАРЯЖЕНИЕ *с.* 1. (действие) керек-жарак пенен тәмийинлеу, керек-жарак пенен тәмийин етилиу, керек-жаракты таяр етип берилүү, керек-жаракты жеткериүү; 2. *собир.* керек-жараклар, қурал-жараклар; вәйинское ~ урыс қурал-жараклары, әскерий керек-жараклар.

СНАСТЬ *ж.* 1. *собир.* сайман-әсбап, қурал-жарак, қурал; рыболовная ~ь балық аүлау қуралы; 2. *мн.* снасты мор. сайманлар, арқан-жип; корабельные ~ь кеме сайманлары.

СНАЧАЛА *нареч.* 1. (прежде, сперва) едеп, дәслеп, баста, ёuel, алды бурын; ~ прочитай едеп оқы; ~ подумай, потом

скажай әдеп ойлап ал, кейин айт; 2. (снова, еще раз) жацадан, басынан, бастан, дәслеп

СНАШИВАТЬ *несов. см. сносить I.*

СНАШИВАТЬСЯ *несов. см. сноситься I.*

СНЕГ *м.* 1. қар; пёврый ~ биринши қар, жаца қар; мокрый ~ жабысақ қар; покрытый снегом устин қар басқан; сугробы снега қар үйиндилери; ~ идет қар жаңыштур; 2. *мн.* снеги қарлар; вёчные снеги монгы қарлар; ~ свалиться как ~ на голову ойламаған жерден, күтпеген жерден.

СНЕГИРЬ *м.* снегиры (кус).

СНЕГОВОЙ *прил.* қар..., қардын, қар басқан, қарлы; ~ покров қардың қалыптыры.

СНЕГОЗАЩИТНЫЙ *прил.* қардан қорғайтуын.

СНЕГООЧИСТИТЕЛЬ *м.* қар тазалаушы машина.

СНЕГООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ *прил.* қар тазалайтуын, қар тазартышы; ~ая машина қар тазалаушы машина.

СНЕГОПАД *м.* қар жаўы.

СНЕГОТАЯНИЕ *с.* қар ериу; весение ~ бәхәрги қар ериу.

СНЕГОУБОРЧНЫЙ *прил.* қар гүреши, қар жынынауши; ~е машины қар жынынауши машиналар.

СНЕГУРОЧКА *ж.* народно-поэт. снегурочка (ертектеги қардан болған қыз).

СНЕДЬ *ж.* собир. аүқат, азық, ас, тамак.

СНЕЖИНКА *ж.* қар бүртиги, бир түйир қар.

СНЕЖНЫЙ *прил.* 1. қар..., қарлы; қар басқан, қардан жасалған; ~ый покров қардың қалыптыры; ~ые заносы қар басыу; ~ая зима қарлы қыс; ~ая баба қардан жасалған ҳаял; 2. қардай, қар сияқы; ~ая белизна қардай ақ.

СНЕЖНОЙ *м.* 1. ласк. от снег; 2. (комок из снега) думалақланған қар; игря ~ая қарды думалақлап ылақтырып ойнау.

СНЕГСТИЙ *сов.* 1. кого-что (вниз) төмөн түсириу, алып тусиу; ~ти мешок в подвал қапты жер төлөгө алып тусиу; 2. кого-что (отнести) алып барыу, жеткизүү, апарып берилүү, апарыу; ~ти книгу в библиотеку китапты китапханаға алып барыу; ~ти ребёнка в ясли баланы яслиге көтерип апарыу; 3. что (сорвать) алып кетиүү, жулык кетиүү; ураган сиёс киришүү дубелей жайдың төбесин жулып кетти; 4. что (о воде) қыратып кетиүү, бузып кетиүү; 5. что жысыу, бузыу, қыйратыу, уайран етиу; ~ти старый дом гөне жайды бузыу; 6. что, перен. (стерпеть) шыдау; ~ти обиду жаңире шыдау; 7. что (переписать вниз) көширип жазыу, түсирип жазыу; ~ти цифру цифры түсирип жазыу; 8. что салмыу, тууыу; күрица ~ла яйцо тауык мәйек түүдү; ~ти голову басын кесиу, гөллесин кесиу.

СНЕСТИЙСЯ I *сов.* (установить сяяз) байланыс жасау, хабарласыу.

СНЕСТИЙСЯ II *сов.* (о птице) мәйеклеу, мәйек салыу, мәйек түүйү.

СНЕТОК *м.* снеготек (балык).

СНИЖАТЬ *несов. см. снизить.*

СНИЖАТЬСЯ *несов. см. снизиться.*

СНИЖЕНИЕ с. 1. пәсейтиў, төмөнлеў, төмөнлетиў, қайтыў; ~ уровня воды суудың қайтыўы; 2. перен. түсіў, арзанлаў, кемиў, қайтыў; ~ цен баҳаны, арзанлаў; ~ себестоимости өзине түсөр баҳасын кемитиў; 3. ав. төмөнлеў; самолёт ишшөл на ~ самолёт төмөнлеўге бейимлести.

СНИЗИТЬ сов. что 1. (уменьшить высоту полёта) төмөнлетиў; ~ самолёттә төмөнлетиў; 2. пәсейтиў, төмөнлетиў, қайтыў, қайтарыў; ~ давление басымды пәсейтиў; 3. перен. түсіриў, арзанлатыў, төмөнлетиў, кемитиў, қайтыў; ~ требования талапты төмөнлетиў; ◇ ~ тон даұысын пәсейтициреў.

СНИЗИТЬСЯ сов. 1. (спуститься ниже) төмөнлеў, төмен түсиў; самолёт ~лся самолёт төмен тусти; 2. перен. төмөнлеў, арзанлы, кемиў, қайтыў, цэны ~лись баҳалар қайтыса.

СНИЗОЙТИ сов. тыңлаў, келисиў.

СНИЗУ нареч. 1. (снизней стороны) төмөнен, астынан, төменин жағынан, асты бетинен; ~ дүет астынан самал хүйледи; хлеб подгорёл ~ на асты бетинен күйип кетти; ~ вверх төмөннен жоқары қарай; 2. (с низовья реки) дәръяның төмөннен; 3. перен. (со стороны масс) төмөннен, көпшилик төрепинен; прислушиваться к критике ~ төмөннен болған критикаға кулақ койыў; ◇ ~ дёверху 1) төмөннен жоқарысына шекем; 2) басынан аягына шекем.

СНИМАТЬ несов. см. снять.

СНИМАТЬСЯ несов. см. сняться.

СНИМОК м. сүүрет; любительский ~ қәүескөр түсірген сүүрет.

сниму́, снимешь и т. д. буд. вр. от снять.

снимусь, снимешся и т. д. буд. вр. от снятесь.

СНИСКАТЬ сов. что жетисиў, табыў, ийе болыў; ~ уважение ҳұрметке ийе болыў.

СНИХОДИТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. райышылық, райнаға қараушылық, кеүлине қараушылық, кеүлини жықлаушылық; проявить ~ райышылық көрсетиў; 2. (покровительственное высокомерие) ғамхорсының өзин жоқары туттүшүшілық.

СНИХОДИТЕЛЬНЫЙ прил. 1. (не строгий, не взискательный) райышыл, кеүлине қараушылын, кеүлини жықлаушылын; 2. (покровительственно-высокомерный) ғамхоршылық еткенсинген, өзин жоқары тутқан.

СНИХОДИТЬ несов. см. снизойти.

СНИХОЖДЕНИЕ с. кеширим, кеширимшилик, райдан қайтышылық; сделайте ~ кеширимшилик етициз.

СНИТЬСЯ несов. кому түсіне кириў, түсіне епиў, тус көриў, түсінде көриў; мне ~лся сон мен тус көрдім.

СНОБ м. сноб (бүржузазылық жәмийетте: ақ сүйеклердин үрг-әдетлерине елжелейши адам).

СНОВА нареч. тагы, жаңадан, тазадан, бастан, қайтадан; ~ пошёл дождь қайтадан жамғыр жақа баслады; он ~ с нағын ол тагы бизлер менен бирге; начать ~ жаңадан баслаў, қайтадан баслаў.

СНОВАЛЬНЫЙ прил. текст. арқаў өткериүши, арқаў өткеретуғын, ерисин өткеретуғын; ~ая машина арқаў өткериүши машина.

СНОВАТЬ несов. 1. что, текст. (изготавлять основу ткани) арқаў өткериў, ерисин салыў; 2. перен. (двигаться назад и вперед) арлы-берли жүриў, барып-келип қатнаў; лодки ~ли по реке қайылар дөрье-да арлы-берли қатнап турды.

СНОВИДЕНИЕ с. түс.

СНОГСШИБАТЕЛЬНЫЙ прил. разг. таң қалдыратуғын, хайран қалдыратуғын; ~ое известиение таң қалдыратуғын хабар.

СНОП м. 1. дәсте, баў; ~ пшеницы бир баў бидай; вязать ~ы баў байлаў; 2. перен. топ, топлам; ~ лучей бир топ соүле, нур топламы.

СНОПОВЯЗАЛКА ж. баў баўлаушы машина.

СНОПОВЯЗАЛЬНЫЙ прил. баўлайтуғын, баў баўлаушы.

СНОРОВКА ж. эдис, ешиллик, ебетейлиллик, ийкемлик, шаққанлық; иметь ~у эдис болыў; приобрести ~у ийкемлилликкеги.

СНОС I м.: сибсу нет, сибса нет разг. (об одежде, обуви) тозыўды билмейди.

СНОС II м. бузыў, жығыў, басқа жерге көшириў; этот дом подлежит сибсу бул жай бузылыға үйтарылган.

СНОСИТЬ I сов. что, разг. (износить) кийип тоздырыў, кийип генертиў; дәртке астырмай; ~ обувь аяқ кийимди тоздырыў.

СНОСИТЬ II сов. кого-что, прост. алып барып келиў; ~ ребёнка к врачу баланы врача алып барып келиў.

СНОСИТЬ III несов. см. снести; ◇ не ~ головы басы аман қалмау.

СНОСИТЬСЯ I сов. разг. (износиться) кийилип тозыў, кийилип генертиў, дәртке аспау.

СНОСИТЬСЯ II несов. см. снестишь I.

СНОСКА ж. сноска (қатардың астынан жазылған ескертке).

СНОСНЫЙ прил. жарамлы, оқысынға болатуғын, қанаатланарлық; ~е условия оқысынға болатуғын жағдайлар.

СНОТВОРНЫЙ прил. 1. уйқы келтирегуғын, уйқылататуғын; ~ое средство уйқылататуғын дәри; 2. в знач. сущ. с. снотворное уйқы келтиреңгуни дәри.

СНОХА ж. келин.

СНОШЕНИЕ с. қатнас, қатнасық, байланыс; торговые ~ы сауда қатнасы; дипломатические ~я дипломатиялық қатнасыклар.

сную́, снуёшь и т. д. наст. вр. от сно-ваться.

снуюсь, снуётся наст. вр. от сниться.

СНЯТИЕ с. алыў, алып таслаў, жоқ етиў; ~ запрета салынған тыйымды алып таслаў; ~ блокады блокаданы алыў.

СНЯТОЙ прил.: ~е молоко қаймагы алынған сут.

СНЯТЬ сов. 1. кого-что алыў; ~ скáтерть со стола жапқышты столдан алыў; ~ книгу с полки китапты текшеден алыў; ~ пальто с вёшалки пальтоны кийим қыс-

тыргыштан алыў; 2. что, с кого шешиў, алыў, шешиндирү; ~ шапку малақайды алыў; ~ шубу постынды шешиў; 3. что (собрать, убрать после созревания) жыйнаў, жыйнап алыў; ~ богатый урожай мол зурраот жыйнаў; 4. что (содрать) қырып алыў, сыйырып алыў; ~ көжицу с колбасы колбасаның қабығын сыйырып алыў; ~ шкұру с медвёдя айыұдың терисин сыйырып алыў; 5. что (отказаться, отменить) қайтып алыў, өзгертиў; ~ своё предложение из усынысын қайтарып алыў; ~ вопрос с повестки дня мәселени күн тәртибинен алыў; 6. кого-что (отозвать, отвести) алыў; ~ осаду қоршауды алыў; 7. кого-что (убить) өлтириў, жок етиў; ~ вражеского часовбого душпаның қараўлының өлтириў; 8. кого-что туририў, шыгарыў; ~ безбилетного пассажира билетсиз жолаушыны туририў (пароходтан, поездан); 9. кого-что, с чего алыў, туририў, шыгарыў, босатыў; ~ с работы жумыстан босатыў; 10. что, с кого алып таслаў, алыў; ~ выговор берилген сөгисти алыў; ~ судимость судланғанлығын алыў; 11. что, с кого-чего көширмесин алыў, көширип алыў, туририў; ~ копию с документта көширмесин алыў; ~ мерку с ноги аяқтын олшемин алыў; 12. кого-что (сфотографировать) сүүретин алыў, сүүретке туририў; 13. что (взять онаём) кирейине алыў; ~ дачу кирейине дача алыў; ~ допроп тергеў алыў; ~ показанный керсетиүлерди алыў; ~ голову қатты жазалау.

СНЯТЬСЯ сов. 1. алышыў, алышыў; крышка снялася какаш аышылды; 2. (об одежде, обуви) шешилиў; перчатка легко снялася с руки қолғап қолдан аңсат шешилди; 3. мор. жөнеп кетиў, журип кетиў; ~ с якоря лабырды кетерип жөнеп кетиў; 4. (сфотографироваться) сүүретке тузиў, сүүретке алышыў, сүүретин алдырыў.

СО предлог см. с.

СО- приставка (см. с=) 1. фейиллерди жасаганда төмөнеги жағдайларда «ко» приставкасының орнына қолланылады: 1) «и», «й», «о»ның алдында, мыс.: сонзබлить рухсат етиў; сойті тусиў; сообразить тусиниў; 2) еки ҳам оннанда көбірек да-үйсизлардың алдында, мыс.: собрать жыйнаў; 3) изиңен «ко» келген да-үйсиздин алдында, мыс.: сошибо тигемен; 2. атлықларды ҳам келбетликлерди жасаганда шериклекти, өзара байланысты билдиреди, мыс.: соучастник бирге қатнасышы; содокладчик қосымша докладши.

СОАВТОР м. соавтор (шыгарманы бирге жазысқан адам).

СОАВТОРСТВО с. соавторшылық.

СОБАК||А ж. 1. ийт; охотничья ~ а аңшы ийт; 2. прост. бран. ийт; ~ а на сёне погов. өзине де жок, басқага да жок; вот где ~ а зарыта! мине гәп қайда жатыр!; ~ у съесть на чём-л. бир иске күтә уста болыў.

СОБАКОВОЙД м. туқым ийт ёсириүши.

СОБАКОВОДСТВО с. 1. (занятие) туқым ийт ёсириүшилик; 2. (питомник) туқым ийтлерди ёсириў хожалығы.

СОБАЧИЙ прил. ийт..., ийттин; ~ лай ийттиң үриүи; ~ холод қатты суұық.

СОБЕС м. (социальное обеспечение) со-бес (социаль тәміннат мәжесеси).

СОБЕСЕДНИК м. әңгімелесиүши, гур-рицесиүши, сейлесиүши.

СОБЕСЕДНИЦА женск. от собеседник.

СОБЕСЕДОВАНИЕ с. әңгімелесиү, гур-рицесиү, сейлесиү.

СОБИРАТЕЛЬ м. жыйнаушы, топлаушы; ~ книг китап жыйнаушы.

СОБИРАТЕЛЬНИЦА женск. от соби-ратель.

СОБИРАТЕЛЬНЫЙ прил. жыйнаушы, топлаушы, жәмлеүши; ~е имена существи-тельные грам. жәмлеүши аттық сөздер.

СОБИРАТЬ несов. см. собрасть.

СОБИРАТЬСЯ несов. см. собраться.

СОБЛАГОВОЛЫЙ ||Тъ сов. с. неопр. ирон. макул табыў, разы болыў; наконец-то он ~л прийти ол ақырында келиүди ма-кул тапты.

СОБЛАЗН м. кумар, ҳәүеслик, қызы-ғышылық, қызықтырышылық; ввести кого-л. в ~ биреүди қызықтырыў.

СОБЛАЗНИТЕЛЬ м. азғырыушы, жол-дан шыгарыушы.

СОБЛАЗНИТЕЛЬНИЦА женск. от соб-лазнитель.

СОБЛАЗНИТЕЛЬНЫЙ прил. кумар-ландырыушы, қызықтыратуғын, ҳәүеслен-диретуғын, қызығарлық; ~ое предложе-ние қызықтыратуғын усыныс.

СОБЛАЗНИЙ ||Тъ сов. 1. кого, чем (прельстить) кумарландырыў, қызықтырыў, ҳәүеслендириў; ~ть обещаниими үде етип қызықтырыў; 2. кого, на что и с неопр. (склонить) ҳәүеслендириў, қызықтырыў, тартыў; брат ~л его пойти кататься на лодке ағасы оны қайық айдауға барайык деп қызықтырыдь.

СОБЛАЗНИТЬСЯ сов. 1. чем, на что и без доп. (прельститься) кумарланиў, қызығыў, ҳәүесленниў; 2. с неопр. (скло-ниться на что-л.) ҳәүесленниў, қызығыў.

СОБЛАЗНЯТЬ несов. см. соблазнить.

СОБЛАЗНЯТЬСЯ несов. см. соблазнить-ся.

СОБЛЮДАТЬ несов. что сақлаў, тутыў, дурыс орынлаў; ~ правила внутреннего распорядка ишки тәртіп қәдептерин дурыс орынлаў; ~ очередь регти сақлаў.

СОБЛЮДЕНИЕ с. сақлаў, тутыў, дурыс орынлаў; ~ диеты диетаны тутыў; ~ режи-ма экономии үнемлеў тәртибин сақлаў.

СОБЛЮСТИЙ сов. см. соблюдать.

себой мест. возвр. твор. п. от себя.

СОБОЛЕЗНОВАНИЕ с. кейил айтыў, кейил билдириў; выражить ~ кому-л. биреүге кейил айттыў, биреүге кейил билдириў.

СОБОЛЕЗНОВАТЬ несов. кому-чему ке-йил айттыў, кейил билдириў.

СОБОЛЛИЙ прил. соболь..., собольдин; собольдин терисинен исленген; ~ ворот-ник собольдин терисинен исленген жата.

СОБОЛЙНЫЙ ||Прил. см. соболий; ~е брови қара қалың қас.

СОБОЛЬ м. соболь (хайтан ҳам териси).

СОБОР м. собор (*улкен ширкеү*).
СОБОРНЫЙ прил. собор, собордыц.
 собою мест. возвр. см. собой.

СОБРАНИЕ с. 1. жыйналыс; партийное ~
 партия жыйналысы; 2. (выборный орган)
 жыйналыс, мәжилис; законодательное ~
 заң шыгаратуғын жыйналыс; 3. (собрав-
 шиеся лица) жыйын, топар; 4. (сборник)
 жыйнак, жыйынды; ~ законов законлар
 жыйнагы; 5. (коллекция) жыйнак; ~ ми-
 нералов минераллардыц жыйнағы.

СОБРАТ м. ислес, кәсиплес; ~ по
 искусству искусство бойынша кәсиплес.

СОБРАТЬ сов. 1. кого-что жыйнау, топ-
 лаў, жәмлеу; ~ вокруг себى детей өзиниң,
 қасына балаларды жыйнау; ~ людёй на
 совещание адамларды кеңеске жыйнау;
 2. что (убраты) териү, жыйнау, жыйнап
 алышу; ~ урожай өнимди жыйнаш алышу;
 ~ хлопок пахта териү; 3. что (сложить,
 приготовить) жыйнау, таярлау,
 жыйнастырыу; ~ кийги в сүмку китаплар-
 ды сумкага жыйнау; 4. кого-что (снаря-
 дить в путь) таярлау, сапарда жыйнасты-
 ру; ~ вёщи в дорогу затларды жолға
 таярлау; 5. что жыйнау, курастырыу, ду-
 зетиү; ~ часы saat дузетиү; 6. что (скопить,
 привести) жыйнау, топлау; ~ библиоте-
 ку китапхана топлау; ~ все свой силы
 өзиниң бар күшин жыйнау; ~ большинст-
 во голосов көпшилил дауысқа ийе болышу;
 ~ все своё мужество өзиниң барлық мәрт-
 лигин жыйнау; ~ со стола столдыц усти-
 пен жыйнап алыш тастау; ~ на стол стол-
 дыц устине жыйнау.

СОБРЯТЬСЯ сов. 1. (сойтись, сосре-
 доточиться) жыйналыу, жыйнылу, топ-
 ланыу, жемлеину; в классе ~ались все
 ученики классста барлық оқыушылар жый-
 налды; ~аться в кружок кружокке топ-
 ланыу; 2. жыйналыу, топланыу; у меня
 ~ались коллекция марок менде маркалар-
 ды коллекциясы жыйналды; 3. (приго-
 товиться) таярланыу, ҳәзирленеу, жый-
 налыу; я ~ался идти домой мен үйге
 қайтыруға таярландым; мы ~ались идти
 в театр бизлер театрига барыуға таярланып
 турышыз; 4. (решиться) нийетлениу, бел
 байлау; он ~ался уехать от кетиүгे нийет-
 ленді; ~аться с сильами барлық күш-
 лерин жыйнау; ~аться с мыслями ой-
 пикирин жыйнау.

СОБСТВЕННИК м. 1. (владелец собствен-
 ности) мешни ийеси, жекке-менщик ийе-
 си, жекке мұлк ийеси; 2. перен. менщик
 кеп алышу тарысышы.

СОБСТВЕННИЦА женск. от собственник.
СОБСТВЕННИЧЕСКИЙ прил. 1. жек-
 ке-менщик, жекке-менщиклик; ~ое хо-
 зяйство жекке-менщик хожалық; 2. жек-
 ке-менщиклики, жекке-менщиклик; ~ие
 взгляды жекке-менщиклик көз қараслар.

СОБСТВЕННО 1. вводн. сл. (в сущности)
 ҳақықатында, шынында, дұрысында, ҳас-
 лында; это, ~, не совсем так был ҳақы-
 катында бундай емес; 2. частица (в собст-
 венном смысле слова) өзи; волжскую систему
 составляют ~ Волга и её притоки Волга
 системасын Волганын өзи ҳәм оның сала-

лары қурайды; ~ говоря вводн. сл. ҳақы-
 катында, шынында, дұрысында, ҳаслында.

СОБСТВЕННОРУЧНО нареч. өз қолы
 менен; ~ подписаться өз қолы менен қол
 қойыу.

СОБСТВЕННОРУЧНЫЙ прил. өз қолы
 менен қойылған; ~ая подпись өз қолы ме-
 nen қойылған көл.

СОБСТВЕННОСТЬ ж. менщик, менщик-
 ли мұлк, мұлк; государственная ~ мәм-
 лекетлик менщик; частная ~ жекке мен-
 ник; право ~ и менщик хукуқы; приобрести
 в ~ менщикке алышу.

СОБСТВЕННЫЙ прил. 1. (принадлежа-
 ющий кому-чему-л.) менщик, менщикли;
 ~ая дача менщикли дача; 2. өз, өзиники;
 чувство ~ого достоинства өз қадирин се-
 зиу; я видел его ~ыми глазами мен-
 они өз көзим менен көрдим; отдать
 в ~ые руки өз қолына тапсырыу; на ~ом
 опыте өз тәжирибесинде; жить на ~ые
 средства өз қарежети менен түрүү; 3.
 (буквальный, подлинный) өз, тийкарлы; в
 ~ом смысле слова сезидиң тийкарлы мани-
 синде; ~ имя ~ое грам. менщикли ат;
 ~ый корреспондент өз хабаршысы.

СОБУТЫЛЫНИК м. разг. арақ шерик,
 шышелес.

СОБЫТИЕ с. ўақыя, жағдай, ҳәдийсе;
 историческое ~е тарихий ўақыя; неожи-
 данное ~е күтпеген ҳәдийсе.

собыю, собыёшь и т. д. буд. вр. от
 сбыть.

собыбъс, собыбъшься и т. д. буд. вр.
 от сбиться.

СОВА ж. байыұлы, үки.

СОВАТЬ несов. кого-что, разг. в разн.
 знач. тыгыу, сугын, салыу, услатыу; ~
 вёщи в чемодан затларды чемоданга са-
 лыу.

СОВАТЬСЯ несов. разг. суғылысыу; ~не
 в свой делё басқаныц исине суғылысыу.

СОВЁНОК м. байыұлының палапаны,
 үкінің палапаны.

СОВЕРШАТЬ несов. см. совершить.

СОВЕРШАТЬСЯ несов. см. совершиться.

СОВЕРШЕНИЕ с. ислеү, етиү, қылыу;
 ~ преступления юр. жинаятлы ис етиү,
 жинаят ислеү.

СОВЕРШЕНИНО нареч. путкиллей, толық,
 әбден, дым, хеш, хеш бир; работа ~ готова
 жумыс толық таяр; ~ верно туппа туүры;
 вы ~ пра́вы сизики әбден дұрыс.

СОВЕРШЕНИОЛЁТИЕ с. жасы толғаны-
 лық, жасы толыу, кәмалға келгенлик;
 бой жетиү, ер жетиү (девушек); достигнуть
 ~ жасы толыу.

СОВЕРШЕННОЛЁТНИЙ прил. 1. жасы
 толған, кәмалға келген; бой жеткен, ер
 жеткен (о девушкиах); 2. в знач. сущ. м. совер-
 шенниолётний жасы жеткен и ж. совершен-
 ниолётния бой жеткен, ер жеткен.

СОВЕРШЕННЫЙ I прил. 1. (превос-
 ходный) ең жақсы, күтө жақсы, миңсиз;
 2. (подный, абсолютный) толық, гүмансиз,
 ҳақызыят; ~ое сходство огада үқасалык.

СОВЕРШЕННЫЙ II прил. грам.: ~ вид
 глагола фейилдиц питкен түри, фейилдиц
 аяқланган түри.

СОВЕРШЁНСТВО с. күтә жақсылық, толықлық, жетеклик; в ~е владеть иностранным языком шет тилди толық билиү.

СОВЕРШЁНСТВОВАНИЕ с. жақсартыў, көтериў, арттырыў, жетилистириў; ~ мастерства шеберлигин арттырыў.

СОВЕРШЁНСТВОВАТЬ несов. кого-что жақсартыў, көтериў, арттырыў, жетилистириў; ~ новую машинаны жақсартыў.

СОВЕРШЁНСТВОВАТЬСЯ несов. в чём и без доп. жақсартылыў, көтерилиў, арттырылыў, жетилистирилиў, жетилиў.

СОВЕРШИТЬ сов. что 1. ислеў, етиў, қызыў; ~ подвиг батырлық ис етиў, жинаят ислеў; 2. (заключить, оформить) ислеў, жасаў, етиў, қызыў; ~ сделку келисим дүзиў, шәрт жасаў.

СОВЕРШИТЬСЯ сов. болыў, орынланаў; ~лось важное событие әхмийетли ўақыя болды.

СОВЕСТЛИВЫЙ прил. разг. уяты, уяты бар, уяты билетуғын, уялшак, намыслы; ~ человек уяты билетуғын адам.

СОВЕСТНО безл. в знач. сказ. уят; как вам не ~? сизге уят емес пе?; мне ~ вас беспокойти сизң тұнышыңды алыў маган уят.

СОВЕСТЬ ж. уят, намыс, ар намыс, иисан; спокойная ~ тыныш ар намыс; со спокойной ~ью кеўлим тынышланыш; угрызения ~и намысы қызыў, уят еткенин сезиў; идти против ~и инсансызылық етиў; ~ мұчаает тынышландырмайды; не иметь ни стыда ни ~и уяты болмау; ◇ свобода ~и в динге исений ямаса исенбеў тәңлиги; сделка с ~ю өз хұжданына қарсы ислеў; говоря по ~и в знач. вводн. сл. туұрысын айтқанда; иметь что-л. на ~и хұжданында бир дақ болыў; сделать что-л. на ~и бир затты уялмастай етип ислеў.

СОВЕТ м. 1. (наставление, указание) көнес, мәсләхәт, ақыл; обратиться к кому-либо за ~ом биреуден көнес сораў; дать ~ көнес бериў; последовать чөмеги-л. ~у биреудиц берген ақылын алыў; 2. (совещание) көнес; семейный ~ уй иши көнеси; учёный ~ илимий көнес; держать ~ көнеси; 3. совет, көнес; Совет Министров СССР СССР Министрлер Совети; Верховный Совет СССР СССР Жоқарғы Совети; Советы депутатов трудящихся Мийнеткешлер депутатларынын совети.

СОВЕТНИК м. советник; ~ пособства елшихана советниги.

СОВЕТОВАТЬ несов. кому, что и с неопр., көнес бериў, ақыл айтыў, ақыл бериў, мәсләхәт етиў.

СОВЕТОВАТЬСЯ несов. с кем-чем 1. (спрашивать совета) көнес сораў, ақыл сораў, мәсләхәт сораў; 2. (обмениваться мнениями) көнеси, ақылласыў, мәсләхәтласыў.

СОВЕТСКИЙ прил. совет..., советни, советник; Советская власть Совет власти; ~ строй совет стройи; ~ народ совет халқы.

СОВЕТЧИК м. разг. көнеси, ақылши, мәсләхәтши.

СОВЕТЧИЦА женск. от советчик.

СОВЕЩАНИЕ с. 1. (заседание) кенес, совещание, мәжилис, жыналыс; производственное ~ өндирис көнеси; 2. (обсуждение) көнеси, мәсләхәтласыў; суд удалился на ~ суд көнесиүгэ кетти.

СОВЕЩАТЕЛЬНЫЙ прил. мәсләхәт..., мәсләхәт бериў..., көнес бериў..., мәсләхәтши, көнесши; ~ орган мәсләхәт органы.

СОВЕЩАТЬСЯ несов. с кем-чем көнеси, мәсләхәтласыў, пикир алысыў.

СОВИНФОРМБЮРО с. нескл. (советское информационное бюро) Совинформбюро (совет информациалық бюросы).

СОВИЙНЫЙ прил. байыллың, укинин.

СОВЛАДАТЬ сов. с кем-чем, разг. иие бола алыў, басқара алыў, тута билиў, ирке билиў; ~ с собой өзин-өзи тута алыў.

СОВЛАДЕЛЕЦ м. шерик.

СОВЛАДЕЛЦА женск. от совладелец.

СОВЛЕКАТЬ несов. см. совлечь.

СОВЛЁЧЬ сов. кого-что шығарыў, бурыў, айрыў; ~ с правильного пути туры жолдан шығарыў.

СОВМЕСТИМОСТЬ ж. бирге қосыушылық, бириктириүге болатуғынылық, сыйысышылық; ~ понятий түснинклерди бириктириүге болатуғынылық; ◇ ~ криви биол. қаның арапастрыруға болыушылығы.

СОВМЕСТИМЫЙ прил. бирге қосылатуғын, бириктириүге болатуғын, сыйысатуғын.

СОВМЕСТИТЕЛЬСТВО с. совместительник, еки жумысты қатар ислеўшилик; работать по ~у еки жумысты қатар ислеў.

СОВМЕСТИТЬ сов. см. совмещать.

СОВМЕСТИТЬСЯ сов. см. совмещаться.

СОВМЕСТНО нареч. бирге, бирликте, бирлесип.

СОВМЕСТНЫЙ прил. бирге, бирликте, бирлесип, бирге болған, қосып; ~ая_ работа бирге исленген жумыс.

СОВМЕЩАТЬ несов. 1. что, с чем бирге атқарыў, қоса атқарыў, қоса ислеў, бириктириў; ~ работе с учёбой жумысты оқынү менен бирге алып барып; 2. что, мат. (фигуры, линии — при наложении) туұра келтириў, үйлестириў.

СОВМЕЩАТЬСЯ несов. 1. в ком-чём (соединяться) бирге атқарыў, қоса атқарылыў, биргиди; 2. мат. туұра келиў, үйлесиў.

СОВМЕЩЕНИЕ с. бирге атқарыў, қоса атқарыў, қоса ислеў, бириктириў; ~ профессий каситипци қоса атқарылыў; 2. мат. туұра келиў, үйлесиў.

СОВМЕЩЕННЫЙ 1. прич. от совместить; 2. прил. бириктирилген; ~ санузел бириктирилген санитарлық узел.

СОВОК м. гурекше.

СОВОКУПНОСТЬ ж. жынынды; ~ условий шарттердиң жынындысы.

СОВПАДАТЬ несов. см. совпасть.

СОВПАДЕНИЕ с. 1. (во времени) қабат келиў, туұра келиў, дус келиў, бап келиў; 2. (сходство, единство) уасалық, бирдейлик.

СОВПА||СТЬ сов. 1. с чем (во времени) кабат келиүү, туўра келиүү, дус келиүү, бап келиүү; 2. уқсас келиүү, бирдей болыу; показания свидетелей ~ли гүйалардың көрсөтийтери бир-бiriие уқсас келди; 3. мат. туўра келиүү, уйлесиү.

СОВРАТИТЕЛЬ м. уст. азғырышы адам, жолдан шығарышы адам.

СОВРАТИТЕЛЬНИЦА женск. от совратитель.

СОВРАТИТЬ сов. кого азғырыу, жолдан шығарыу.

СОВРАТЬ сов. что и без доп., разг. этирик айтыу, жалган сөйлеу.

СОВРАЩАТЬ несов. см. совратить.

СОВРАЩЕНИЕ с. азғырыу, жолдан шығарыу; азғырылыу, жолдан шығарылыу.

СОВРЕМЕННИК м. заманлас, деўирлес.

СОВРЕМЕННИЦА ж. от современник.

СОВРЕМЕННОСТЬ ж. 1. заманга сәйкеслик, заманга ылайыктык; ~ь тәхники техниканың заманга ылайыктыгы; 2. (современная эпоха) ҳәзири заман; связь истории с ~ью тарийх пенен ҳәзири заманың байланысы.

СОВРЕМЕННЫЙ прил. ҳәзири, ҳәзири заман; ~ая тәхники ҳәзири заман техникасы; ~ая молодёжь ҳәзири жаслар.

СОВСЁМ нареч. 1. (совершенно, вполне) пүтиллей, дым, жүдэ, күтө; работа ~готова жумыс жүдэ таяр; ~ темни жүдэ қараңы; 2. с отриц. «не» (не очень, не вполне) онша, айтарлыктай; я не ~ здоров мениң деш саўлығым айтарлыктай емес; я ве ~ понимаю онша түснинциремей турман; 3. (окончательно) түп көтөре, биротала; он ўехал ~ ол биротала кетти.

СОВХОЗ м. совхоз.

СОВХОЗНЫЙ прил. совхоз..., совхозники, совхоздың.

СОГЛАСИЕ с. 1. разылык, келисим, ырзашылык; дать ~е на что-л. бир затка разылык берүү; 2. (единомыслие) келисим, бир пикир; прийті к ~ю келисимге келиүү; 3. келисимлилик, татыұлык, ауыз бирлик; в сембә қарыт~е полное ~е үй-ишинде толық ауыз биршилилік бар.

СОГЛАСИ||ТЬСЯ сов. 1. на что, с кем-чел и с неопр. (дать согласие) ырза болыу, разы болыу, қайыл болыу, келисиүү, келисим берүү; я с ним ~лся мен оның менен келистим; 2. с кем-чел (выразить согласие) келисиүү, қайыллығын билдириүү; ~ться с чым-л. мнением биреүдиң пикир менен келисиүү; 3. с кем-чел и с неопр. (договориться, условиться) сөйлесип келисиүү, келисимге келиүү; они ~лись работать сообща ~олар бирлесип жумыс етигүе келисимге келди.

СОГЛАСНО 1. нареч. (дружно) келисип, мәмлә болып, дос болып, татыұлык пенен; жить ~ келисип жасау; петь ~ саз етил қосык айтыу; 2. предлог с дат. п. бойынша, тийкарланып, муýапык; ~ предписанию бойрык бойынша, көрсетпеге тийкарланып; ~ устाबу уставка муýапык; ~ с за-коном законга ылайык.

СОГЛАСНЫЙ I прил. лингв. 1. даўыссыз; ~ звук даўыссыз сес; 2. в знач. сущ. м. согласный и ж. согласная даўыссыз.

СОГЛАСНЫЙ II прил. 1. ырза, разы, қайыл, келискең; я с ним не ~ен менен оның менен келиспеймен; 2. (соппадающий с чем-л.) бирдей, нақ усаған, туўры келген; копия ~на с подлинником көшпирмеси нұсқасы менен бирдей; 3. (единодушный, дружеский) келисимли, татыу, ауыз биршилики; ~ая работа келисимли жұмыс.

СОГЛАСОВАНИЕ с. 1. (действие) келисиүү, келисип алышу; ~ действий ҳәрекетлерди келисиүү; 2. грам. келисиүү; ~ членов предложения гөп азгаларының келисиүү.

СОГЛАСОВАННОСТЬ ж. келискеңлік, келисилгенлік; ~ действий ҳәрекетлердин келисилгенлігі.

СОГЛАСОВАННЫЙ 1. прич. от соглашаться; 2. прил. келисилген, келисилип исленген; ~ая работа келисилип исленген жұмыс.

СОГЛАСОВАТЬ сов. 1. что, с чем (привести в соответствие) сайкеслендириүү, ыңғайластырыу; байланыстырыу; 2. что, с кем-чел келисиүү; ~ вопрос с директором масслени директор менен келисиүү; 3. что, с чем, грам. келисиүү; ~ прилагательное с существительным келбетлиktи атлық пенен келисиүү.

СОГЛАСОВАТЬСЯ 1. сов. и несов. туўры келиүү, келисиүү, дұрыс келиүү; новое постановление не ~ется с прежним таза қарап бурынғы қарапта туўры келмейди; 2. несов. грам. келисиүү; сказуемое ~ется с подлежащим баянлауыш баслауыш пенен келисиеди.

СОГЛАСОВЫВАТЬ несов. см. согласовать.

СОГЛАШАТЬСЯ несов. см. согласиться.

СОГЛАШЕНИЕ с. 1. келисим, келисиүү; прийті к ~ю с кем-л. биреү менен келисиге келиүү; 2. (договор) келисим, питим; торғовое ~е сауда келисими.

СОГЛЯДАТАЙ м. уст. тыңши, жаисыз. **СОГНАТЬ** сов. кого-что 1. (прогнать) қуүйүү, қуүйп жибериүү, айдау, айдал жибериүү; ~ с места турган жерине қуүйүү; 2. (в одно место) бир жерге жыйнау, қуүйп экелиүү, қуүйп экелип топлау, айдал апарыу.

СОГНУ||ТЬ сов. 1. что ийиүү, иймейтиүү, майыстырыүү, бүгүнүү; ~ть железный прут темир шыбыкшана иймейтиүү; 2. кого-что бүгүнүү, бүкирейтиүү, иймейтиүү; ~ть руку в ложке қолын шығанақтаан бүгүнүү; 3. кого-что (сгорбить) бүкирейтиүү; старость ~ла етін гаррылык оны бүкирейти; 4. кого-что, перен. бағындырыу, шектериүү, гайраттан айрыру; боре не ~ло етін қайғы оны шектирмеди.

СОГНУ||ТЬСЯ сов. 1. ийилиүү, иймейиүү, майысыүү, бүгилиүү; преболока ~ласы сым майысты; 2. бүгилиүү, бүкирейиүү, иймейиүү; ~ться над работой жумыс үстинде бүгилиүү; 3. перен. (покориться) бас ийиүү, бағыныүү, бойсыныүү.

СОГРЕВАТЕЛЬНЫЙ прил. жылжатуғын, жылжытыш, қыздыратуғын, қыздыр-

тыш, ысытатуғын; ~ прибёр жылтытуғын әсбап.

СОГРЕВАТЬ несов. см. согреть.

СОГРЕВАТЬСЯ несов. см. согреться.

СОГРЕТЬ сов. 1. что жылтышып, ысытып, қыздырып; ~ воду сууды ысытып; ~ рүки қолды жылтышып; 2. кого-что, перен. разг. (утешить, ободрить) жубатып, тынышландырып, кеүилин алыш.

СОГРЕТЬСЯ сов. 1. жылтып, ысып, қызып; вода ~лась суу ысыды; комната ~лась болимениң иши жылды; 2. жылтышып, ысып, қызып; мы ~лись горячим чаем близер ысыс чай ишинде жылды.

СОДА ж. сода; питьевая ~ ишилетуғын сода.

СОДЕЙСТВИЕ с. көмек, жәрдем; оказать ~ кому-л. биреүге көмек етиш.

СОДЕЙСТВОВАТЬ сов. и несов. кому-чemu көмек етиш, жәрдем етиш; ~ успешную табысқа еришиге көмек етиш.

СОДЕРЖАНИЕ с. 1. сақлау, асырау; ~е семий үй-ишин асырау; 2. сақлау, тутып; ~е дома в чистоте үйде таза тутып; 3. разг. (количества чего-л. в чём-л.) бар болып, ишинде болып; 4. мазмун, айттыган нәрсе, көрсетилген зат; ~е пъесы пъесаның мазмұны; 5. (оглавление) мазмун; 6. (сущность, смысл) мазмун, маңыз; единство фомры и ~а форманың ҳам мазмұның бирилиги; 7. (оклад) хызмет хақы; отпуск без сохранения ~а хызмет хақы төленбейтуғын отпуск.

СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ прил. мәнили, мазмұнлы, маңызы; ~ая книга мазмұнлы қитап; ~ый человеч мазызы адам.

СОДЕРЖАТЬ несов. 1. кого-что сақлау, асырау; ~ семью семьяны асырау; 2. что сақлау, тутып; ~ хозяйство в порядке хождальства тортипли түрде сақлау; 3. кого (держать; помещать) сақлау, тутып; ~ лошадей на занных пастбищах жылдыны қызықы жайлайды сақлау; ~ под арестом қамақта сақлау; 4. что ишинде болып, бар болып; овоши содержат витамины овощларда витаминалар бар; 5. что ийе болып, тутып; ~ гостиницу мийманхананың ийеси болып.

СОДЕРЖАТЬСЯ несов. 1. (быть на чём-л. обеспечении) сақланып, асыранып; 2. сақланып, тутылып; комната ~өржится в чистоте өжире таза сақланады; 3. (храниться, помещаться) сақланып, жайласып, орынласып; 4. (заключаться в чём-л.) ишинде болып, бар болып, қурамында болып; ~ в овощах ~өржатся витамины овощларда витаминалар бар.

СОДЕРЖИМОЕ с. ишинде, ишинде ги зат, сақланышы, тутылышы; ~ ящика күткіншың ишинде бар зат.

СОДОВЫЙ прил. сода..., содалы; ~ая вода содалы суу, сода сууы.

СОДОКЛАД м. қосымша доклад.

СОДОКЛАДЧИК м. қосымша докладчиши.

СОДРАТЬ сов. 1. что, с кого-чего сойып алыш, сыйырып, сыйырып; ~ кору с дерева ағаштың қабығын сыйырып алыш; 2. что, с кого-чего, разг. жулып алыш; ~ с головы

платок басынан орамалып жулып алыш; 3. что, с кого и без доп., перен. прост. (взять высокую цену) қымбат сатып, екесинин баҳасын алыш.

СОДРАТЬСЯ сов. разг. сыйырып алыш, сыйырып (тери, қабық җаңында).

СОДРОГАНИЕ с. қалтырау, селкildeу, дирилдеу, жүргеги сууылдау, шоршып; вспоминать ~а чём-л. с ~ым бир нарсени жүргеги сууылап ядына түсириш.

СОДРОГАТЬСЯ несов. қалтырау, селкildeу, дирилдеу, жүргеги суу етиш, шоршып.

СОДРОГНУТЬСЯ сов. и однокр. қалтырап кетиү, селк етиш, дирилдең кетиү, жүргеги суу етиш, шоршып кетиү; ~ от ужаса қатты қоркылдан шоршып кетиү.

СОДРУЖЕСТВО с. 1. дослық, татыўлық, аўкамлық; боевое ~ жаўынгер дослық; 2. (общество, объединение) бирлик, бирлеспе, жәмиет; ~ художников художниклер бирлеспеси.

СОЕВЫЙ прил. соя...; соядан исленген; ~ое масло соя майы.

СОЕДИНÉНИЕ с. 1. (действие) бириктириү, жалғау, тутастырып, ушластырып; 2. (место) бириккен жер, қосылған жер, жалғанған жер, тутаскан жер; 3. воен. (войсковая единица) бирикпе; 4. бирикпе, бирлеспе; химическое ~ химиялық бирикке.

СОЕДИНИТЕЛЬНЫЙ прил. бириктириши, жалғашы, бириктиреугын, жалғайтуғын, байланыстыратуғын, тутастырышы, жалғастырышы, байланыстырышы, қосатуғы; ~ союз грам. байланыстырышы дәнекер.

СОЕДИНИТЬ сов. 1. что, с чем бириктириү, жалғау, тутастырып; ~ть рельсы сварапой рельслерди кепсерлеп жалғау; 2. кого-что қосып, бириктириү; ~ть две группы учавшихся в одну еки группа оқыуышыларды бир группа стип бириктириү; 3. кого-что, с кем-чем байланыстырып; мен ~ли с ним по телефону мени оның менен телефон арқалы байланыстырыды; 4. что, с чем қосып, араластырып; ~ть крашки бояйларды араластырып; ~ть водород с кислородом водородты кислород пenen қосып; 5. что, с чем үлестериү, бирлестириү; ~ть теорию с практикой теория менен практиканы байланыстырып.

СОЕДИНИТЬСЯ сов. 1. биригиү, жалғанып, тутасып, ушлассып; провода ~лись сымлар жалғанды; 2. (обединиться) қосылып, биригиү; 3. с кем-чем (установить связь) байланысып; ~ться с кем-л. по телефону биреү менен телефон арқалы байланысып; 4. хим. қосылып, биригиү; 5. (сочетаться с чем-л.) қосылып, араласып.

СОЕДИНЯТЬ несов. см. соединить.

СОЕДИНЯТЬСЯ несов. см. соединяться.

СОЖАЛЕНИЕ с. өкінеш, аяу, қынанып; чувствовать ~е к кому-л. биреүге рейими келип; действовать без ~а яамай ҳәрекет етиш; ♦ к ~ю в знач. вводн. сл. эттегеней, тилекке қарсы.

СОЖАЛЕТЬ несов. о чём и с союзом «что» өкіниү, аяү, қайтырыү, қыйналыү.

СОЖОКЕНИЕ с. жағыу, жандырыу, күйдириү, өртей.

СОЖИТЕЛЬ м. 1. бирге турышы, бир жайда турышы; 2. разг. (любовник) ойнас **СОЖИТЕЛЬНИЦА** женск. от сожитель.

СОЖИТЕЛЬСТВО с. 1. (совместная жизнь) бирге турышылық, бирге жасаушылық; 2. (половая связь) ойнаслық.

СОЖИТЕЛЬСТВОВАТЬ несов. с кем 1. (жить совместно) бирге турыу, бир жайда турыу; 2. (быть в половой связи) ойнаслық етий.

СОЖРАТЬ сов. кого-что, прост. өрли-курлы жеп қойыу, жалмап тутыу.

СОЗВАНИВАТЬСЯ несов. см. созваниваться.

СОЗВАТЬ сов. кого-что 1. (пригласить) шақырыу, жыйнану; ~ гостёй конакларды шақырыу; 2. (собрать) шақырыу; ~ конференцию конференция шақырыу.

СОЗВЕЗДИЕ с. жулдызлар топары, топ жулдызы.

СОЗВОНИТЬСЯ сов. с кем, разг. телефон аркалы сөйлесиşi.

СОЗВУЧНЫЙ прил. 1. үнлесли, үнлес; ~ые аккорды үнлесли аккордлар; 2. перен. ылайык, сейкес, үнлес; произведение, ~ое эпёхе дәүирине ылайык шыгарма.

СОЗДАВАТЬ несов. см. создать.

СОЗДАВАТЬСЯ несов. см. создаться.

СОЗДАНИЕ с. 1. (действие) деретиү, шыгарыу, жаратыу, жасау, дүзиү; ~ народного театра халық театрын дүзиү; 2. (произведение, творение) деретпе; 3. (существование) маңлук, жаныўар; мýлое ~ экзаймын инсан.

СОЗДАТЕЛЬ м. 1. (творец) деретиүши, шыгарышы, жаратышы, жасаушы, дүзиши; 2. рел. (бог, господь) жаратқан, кудай, алла.

СОЗДАТЕЛЬНИЦА женск. от создатель 1.

СОЗДАТЬ сов. 1. кого-что деретиү, шыгарыу, жаратыу, жасау, дүзиү; ~ колхоз колхоз дүзиү; 2. что, для чего деретиү, дүзиү, туұзыну; ~ условия для работы жумыс ушын жағдай дүзиү; 3. что жасау, дүзиү, туұдырыу, себеп болыу; ~ затруднения қызыншылық туұдырыу.

СОЗДАТЬСЯ сов. 1. (возникнуть) пайда болыу, дереу, тууыу; ~алось сложное положение қызын ауқал тууды; 2. перен. пайда болыу, тууылуу; ~алось впечатление, что... ...дегеадей пикир тууылды.

СОЗИДАНИЕ с. деретиү, шыгарыу, күрүү, жасау, жаратыу, дүзиү; ~ коммунистического общества коммунистлик жәмиет деретиү.

СОЗИДАТЕЛЬ м. деретиүши, шыгарышы, күрүшы, жасаушы, жаратышы, дүзиши.

СОЗИДАТЕЛЬНЫЙ прил. деретиүши, шыгарышы, күрүшы, жасаушы, жаратышы, дүзиши; ~ труд деретиүши мýннет.

СОЗИДАТЬ несов. что деретиү, шыгарыу, күрүү, жаратыу, дүзиү.

СОЗИДАТЬСЯ несов. деретилиү, шыгарылыү, күрүлыү, жаратылыү, дүзилиү.

СОЗНАВАТЬ несов. что 1. (понимать) аңлаү, түснүү, мойынлау; ~ватель опасность қоюптиң барлығын аңлау; он ~ёт свою вину ол өзиниң айыбын мойынлайды; 2. (обладать сознанием) сезнүү, түснүү, аңлау.

СОЗНАВАТЬСЯ несов. см. сознаться.

СОЗНАНИЕ с. 1. ес, сезим, хуш; потребить ~е есипен айырылыу; быть без ~я хуши кетиү; 2. түснүү үқыбы, сана; классовое ~е класслық сана; 3. (ясное понимание чего-л.) түснүү; ~е долга минетин түснүү.

СОЗНАТЕЛЬНО нареч. 1. (осмысленно, разумно) саналы турде, түснүп; ~ относиться к своим обязанностям өз миннетлерине саналы турде қарау; 2. (намеренно, умышленно) билқастан, билип, биле түрүп, түснүп түрүп, жорта; он ~ не зашёл сюда ол бул жерге билқастан келмей кетти.

СОЗНАТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. саналылық; классовая ~ класслық саналылық; 2. (преднамеренность) билқастылық, биле турда исленгенлик.

СОЗНАТЕЛЬНЫЙ прил. 1. саналы: гёдь ~ой жизни өмірдің саналы жыллары; ~ый человéк саналы адам; 2. саналы, если, түснегутын; ~ое отношение к труду мийнетке саналы түрде қарау; ~ая дисциплина саналы тәртип; 3. (намеренный, умышленный) биле турда исленген, билқастан исленген.

СОЗНАТЬСЯ сов. кому, в чём мойынлау, мойынна алыу; он во всём ~лся ол ҳөммесин мойнына алды; ◇ надо ~ться в знач. вводн. сл. мойынга алыу керек.

СОЗРЕВАНИЕ с. 1. писиү, писип жетилисиү; 2. перен. кемалға келиү, ер жетиү, бой жетиү, пайда болыу, писип жетилисиү; решение ~ло шешим писип жетилисти; его талант ~л талант есип жетилди.

СОЗЫВ м. шақырыу, шақырылыу; ~ съезда партии партийның съездин шақырыу.

СОЗЫВАТЬ несов. см. созвать.

СОИЗМЕРИМЫЙ прил. 1. өлшеметугын, өлшеүге болатугын; ~е величина өлшеүге болатугын мұгдарлар; 2. перен. салыстырыға болатугын, тенлестиригүе келетугын; ~е понятия салыстырыға болатугын тусиниклер.

СОИСКАНИЕ с. алыу, излениү; диссертация на ~ учёной степени кандидата филологических наук филология илимлериниң кандидаты дәрежесин алыу диссертации.

СОИСКАТЕЛЬ м. излениүши, алышы. **СОИСКАТЕЛЬНИЦА** женск. от соискатель.

СОЙТИ сов. 1. с кого-чего (спуститься) түсиү, төмен түсиү; ~ с лестницы зан-

гиден тусиў; ~ с поезда поездан тусиў; 2. с чего шығыў, шығып кетиў, шығып турыў; ~ с дороги жолдан шығып турыў; поезд сошёл с рельсов поезд рельстен шығып кетти; 3. с чего и без доп. оциў, кетиў, қайтыў, жоқ болыў; снег сошёл с полёй қар жерден кетти; загар сошёл с лица беттиң күнгө қарауытқаны кетти; 4. на что, перен. тусиў, қаллау, басыў, келиў; ночь сошёл на землю жердин устин тун қаплады; 5. за кого-что, разг. орнына журиў, етиў; он сойдёт за старика ол гаррызың орнына бола алады; 6. разе, болыў, жарапу, жарамлы болыў, үйлесиў; всё сошлло хорошо барлыгы жақсы болып етти; ⚡ ~ в моягу олиў, қайтыс болыў; ~ на нёт жоқ дерлик болыў, жоққа шығыў; ~ с умá акылдан айрылыў, естен айрылыў, жинли болыў.

СОЙТИСЬ *сов.* 1. (встретиться) ушырасыў, жолығасыў, дұушарласыў, гезлесиў, дүсласыў; ~ в пути жолда ушырасыў; 2. (в одно место) жыйналыў, топланыў; 3. с кем (сблизиться, сдружиться) дослансыў, жақынласыў; 4. в чём, на чём и без доп. туура келиў, бир болып шығыў, бир келиў; ~ характером миңзи бирдей болыў; 5. в чём, на чём, разг. (сговориться) келисиў, сейлесип келисиў, келисимге келиў; ~ в цене баҳасын келисиў; 6. (об одежде и т. п.) бири-бирине тийиў, ушлары тийисиў, жетиў; пояс не сошёлся беллик белге жетпеди.

СОК *м.* шире; ягодный ~ мийе ширеси; желудочный ~ ақсазан сууы; ⚡ вариться в собственном ~у өзи менен өзи болыў.

СОКОЛ *м.* 1. сунқар; 2. мн. скоклы (о лётчиках) сунқарлар; ⚡ гол как сокол ҳадалдан тауығы, ҳарамнан пышығы жоқ.

СОКОЛЁНОК *м.* палапан сунқар.

СОКОЛИНЫЙ *прил.* 1. сунқар..., сунқардык; ~е крыйя сунқар қанатлары; 2. (как у сокола) сунқардай.

СОКРАТИМНЫЙ *прил. мат.* қысқартылатуын, қысқартыфа болатуын; ~ая дробь қысқартылатуын бөлшек.

СОКРАТИТЬ *ТБ* *сов.* 1. что (сделать короче) қысқартыў; ~ть статью мақаланы қысқартыў; 2. что (уменьшишить) кемитиў, азайтыў, қысқартыў; ~ть расходы шығынды кемитиў; ~ть штаты штатларды қысқартыў; 3. кого-что, разг. (уволит) босатыў, шыгарыў; 4. что, мат. қысқартыў; ~ть дробь бөлшекти қысқартыў.

СОКРАТИТЬСЯ *сов.* 1. (стать короче) қысқарыў; расстояние ~лось аралық қысқарды; дни ~лись күнлөр қысқарды; 2. (уменьшишить) кемиў, азайыў, қысқарыў; ~ть расходы шығын азайды; 3. физiol. жыйырылыў, қысқарыў; мышцы ~лись булышқ етлер қысқарды; 4. мат. қысқарыў.

СОКРАЩАТЬ *несов. см. сократить.*

СОКРАЩАТЬСЯ *несов. см. сократиться.*

СОКРАЩЕНИЕ *с.* 1. (действие) кемиў, азайыў, қысқартыў; кемитиў, азайтыў; ~е срока мөүләтин қысқартыў; ~е вооружений куралланыуды қысқартыў; 2. мат. қысқарыў; ~е дроби

бөлшектиң қысқарыў; 3. қысқартылыў; список условных ~ий шартты қысқартылылардың дизими; 4. (пропуск в тексте) ~; 5. (увольнение) босатылыў, шыгарылыў.

СОКРАЩЕННО *нареч.* қысқаша, қысқартып, қысқартылып; ~ изложить содержание книги кратко мазмунын қысқаша айттып беріп.

СОКРАЩЕННЫЙ *1. приц.* от сократить; *2. прил.* қысқартылган; ~ рабочий день қысқартылган жумыс күни.

СОКРОВЕННЫЙ *прил.* сырлы, жасырын, купыя; ~ые мысли жасырын пикирлер; ~ая мечтә жасырын қыял.

СОКРОВИЩЕ *с.* 1. мн. сокровища (драгоценности) гөзинелер; 2. мн. сокровища гөзинелер; ~а мировой культуры дүнья жүзүлил мәденияттың гөзинелери; 3. перен. бауырим; ты моё ~е сен мениң бауырим.

СОКРОВИЩНИЦА *ж.* 1. (место хранения сокровищ) гөзинехана; 2. гөзине; ~ человеческих знаний адамзат билимнин гөзинеси.

СОКРУШАТЬ *несов. см. сокрушить.*

СОКРУШАТЬСЯ *несов. о ком-чём* қапаланыў, қайғырыў, уйайымлау.

СОКРУШЕНИЕ *с.* бузыў, сындырыў, қыйратыў, үйран етиў, гүл-опатын шығарып, күл-талқан етиў, жоқ етиў.

СОКРУШИТЕЛЬНЫЙ *прил.* бузатуын, қыйратышы, қыйрататуын, үйран ететуын, гүл-опатын шығаратуын; ~ удар қыйрататуын соккы, қыйратышы соккы.

СОКРУШИТЬ *сов. кого-что* бузыў, сындырыў, қыйратыў, үйран етиў, гүл-опатын шығарыў, күл-талқан етиў, жоқ етиў.

СОКРЫТИЕ *с.* жасырыў, жабыў; ~ следов преступления жинаяттың изин жабыў.

СОКУРСНИК *м.* курсес, бир курста оқыушы.

СОКУРСНИЦА *женск. от сокурсник.*

СОЛГАТЬ *сов. что, кому и без доп.* өтирик сөйлеў, қалпал айттыў, жалған айттыў, алдаў, наударыс айттыў.

СОЛДАТ *м.* солдат, әскер.

СОЛДАТКА *ж.* солдат ҳаялы.

СОЛДАТСКИЙ *прил.* солдат..., солдатлық, әскер..., әскерлик.

СОЛЕР *коспа сөзвердиң «дүз» деген маңын билдиригетуын биринши болғаси, мыс.: солеобразование дуз пайда болыў.*

СОЛЕВАР *м.* дуз қайнатышы, дузши.

СОЛЕВАРЕНИЕ *с.* дуз қайнатыў, дуз алып.

СОЛЕВАРЕННЫЙ, СОЛЕВАРНЫЙ *прил.* дуз қайнататуын, дуз қайнаты...; ~ завод дуз қайнатыў заводы.

СОЛЕДОБЫВАНИЕ *с.* дуз шығарыў.

СОЛЁННОЕ *с.* (действие) дузлау; ~ оғурцоў қыяр дузлау; 2. мн. солёныя дузланған аўқатлар.

СОЛЁНЫЙ *прил.* 1. дузлы, дузланған, шор; ~ая вода дузлы суу; 2. дузлы; слишком ~ый суп дузы басым шорпа; 3. (засоленный) дузланған; ~ые огурцы

дузланған қыярлар; 4. перен. разг. (непристойный) уят, эдепсиз; ~ое словцо эдепсиз сез.

СОЛИДАРНОСТЬ ж. 1. тилеклеслик, бир-бирин қоллаўшылық; международная ~ь трудящихся мийнеткешлердиң халық аралық тилеклеслиги; из ~и тилеклесликтен, тилеклес болғаныңтан; 2. юр. (составная ответственность) бирге жуап беріүшилик, бирдей жүйалкерлик, бирдей кепиллік, бирдей кепил болыштылық.

СОЛИДАРНЫЙ прил. 1. тилеклеслик, қоллайтуын; я с вами ~ен мен сиз бенен тилеклеспен; 2. юр. (основанный на солидарности) бирге жуап беретуын, бирге кепил болатуын; ~ная ответственность бирге жуап беріүшилик.

СОЛИДНО нареч. 1. (прочно, основательно) беккем, нық, берик, мықлы; 2. (серъезно, степенно) салмақлы; ~весті себебі өзин салмақлы тутын.

СОЛИДНОСТЬ ж. 1. (прочность, основательность) беккемлик, нықлық, бериклик, мықлылық; 2. (серъезность, степенность) салмақлылық, келбетлилик.

СОЛИДНЫЙ прил. 1. (прочный, основательный) беккем, нық, берик, мықлы; ~ая постройка мықлы құрылыш; 2. үлкен, терек, көп; ~ая фірма үлкен фирма; ~ые знания терек, билім; 3. (положительный, значительный) көрнекли, үлкен, белгіли, абройлы; ~ый учёный көрнекли билимпаз; ~ое учреждение үлкен мәжіме; 4. (представительный) салмақлы, келбетли, тұлғалы; ~ая внешность келбетли пишиң; 5. (позитив) жасы қайтқан, әдеүір жастағы; ~ый возраст әдеүір жас; 6. разг. (значительный) көп, бир талай, үлкен; ~ая сұмма әдеүір сума.

СОЛИСТ м. солист (жекке атқарыушы артист).

СОЛИСТКА женск. от солист.

СОЛИТЕР м. мин. солитер (ири бриллиант).

СОЛИТЕР м. воол. ишек қурт.

СОЛИТЬ несов. что 1. дузлау, дуз салыу; ~ суп шорпага дуз салыу; 2. (заготовлять впрок) дузлау, дузга писириу; ~ огурцый қыярларды дузлау.

СОЛКА ж. дузлау; ~ помидоров помидорларды дузлау.

СОЛНЕЧНЫЙ прил. 1. күн..., қуяс..., күннің..., қоястың..., қуяслы, ашық; ~ая система Күн системасы; ~ое затмение күн тутылыу; ~ый день ашық күн, қуяслы күн; ~ый свет күннің нуры; 2. перен. (ликующий) куўанышлы, шадлы, баҳытлы; ~ая улыбка мышыны тарткан күншынышы күлки; ~ый удар күн этиуй, күн тайиу.

СОЛНЦЕ с. 1. күн, қуяс; ~ взошлo күн шыкты; ~ зашлo күн батты; греться на ~ күншүүаклау; 2. (свет, тепло) күн, қуяс, жарық; в тени и на ~ саңда ҳам күнде; сушить что-л. на ~ күнге кептириу.

СОЛНЦЕЗАЩИТНЫЙ прил. күннен корытайтуын, күн түсирмейтуын; ~е очкы күн түсирмейтуын кез әйнек.

СОЛНЦЕПЁК м. атап.

СОЛНЦЕСТОЯНИЕ с. астр. күн тоқтау (күннің ямаса түннің ең қысқа дақты); зымнее ~ қысқы күн тоқтау (21–22 декабряде күн узағ бағанда); лётнее ~ жазды күн тоқтау (21–22 июняде күн қысқара баслағанда).

СОЛО с. 1. нескл. соло; ~ для скрипки скрипка ушын соло; 2. в знач. нареч. соло, жеке ози, бир ози; выступать ~ бир ози атқарыу.

СОЛОВЕЙ м. бұлбил.

СОЛОВЫЙ прил. ақ жал, қула.

СОЛОВЬИНЫЙ прил. бұлбил..., бұлбидиң...; ~е трёлі бұлбидилдердиң сайрауы.

СОЛОМА ж. сабан, топан; ржаная ~ кара байдайдың топаны.

СОЛОМЕННЫЙ прил. 1. сабан; сабаннан исленген; ~ая шляпа сабан қалпак; 2. (о цвете) ақшыл-сары, сабан реңли; ~ые волосы ақшыл-сары шаш.

СОЛОМИНА ж. бир сабан, бир тал сабан.

СОЛОМИНА ж. уменьш. от соломина; ♦ утопающий за ~у хватается посл. сүүға батын шеп қармар.

СОЛОНИНА ж. дузланған ет, дузланған гөш, сур ет, сур гөш.

СОЛОНКА ж. дуз ыдысы, дуз салатуын ыдыс.

СОЛОНО 1. нареч. дузлырақ етип, дузлы етип; дузын басым етип, дузын басымырақ етип; 2. безл. в знач. сказ. дуз татыйды, ашины; во рту ~ аүзым дуз татыйды; ♦ ему пришлось ~ отан аўыр келди, отан қыйын тусти.

СОЛОНЧАҚ м. шор жер, шорлық, кебир.

СОЛОНЧАҚБЫЙ прил. шор, шорлы, кебир, кебири; ~ая почва шорлы топырак; ~ые растения шор жерде есетеуган есимвилер.

СОЛЬ I ж. 1. дуз; повáренная ~ ас дузы; морская ~ тенгиз дузы; посыпать что-л. ~ю дуз себиү; 2. перен. (острота, главный смысл) маңыз, қызық, әхмийет; ~ рассказа гүррициң маңызы; 3. хим. дуз; калийная ~ калий дузы; ♦ ~ земли жемийеттиң көрнекли ўәкіллери, жемийеттиң көрнекли адамлары.

СОЛЬ II с. нескл. соль (музыка гамма-сының бесинши сеси ҳам нотасы).

СОЛЬНЫЙ прил. соло орыслайтуын, жекке орыслайтуын, жекке атқаратуын; ~ое пение жекке атқаратуын қосық.

СОЛЯНЫЙ прил. дуз..., дузлы; ~ пласт дуз катлами.

СОЛЯНЫЙ прил.: ~ая кислота хим. дуз кислотасы.

СОМ м. ылақа, жайын.

СОМКНУОСТЬ ж. қосылғанлық, бириккенлик, тутаслық; ~ строя саптың тутаслығы.

СОМКНУТЫЙ 1. прич. от сомкнуть; 2. прил. қосылған, бириккен, тутасқан; ~ строй тутасқан сап.

СОМКНУТЬ сов. что 1. қосыу, бириктируй, тутастыруй; ~ ряды 1) қатарды тутастыруй; 2) перен. (сплотиться) бири-

тий, бирлесиү; 2. жабыў, жумыў; ~ вёки қабагын жумыў; \diamond ие ~ глаз уйқылай алмаў.

СОМКНУТЬСЯ сов. 1. (соединиться вплотную) қосылыў, биригиу, тутасыў; 2. (закрыться) жабылыў, жумылыў.

СОМНЕВАТЬСЯ несов. в ком-чём с союзом «что» гүманланыў, шек қойыў, шеклениў, гүдиклениў, толык исенбей.

СОМНЕНИЕ с. 1. (неуверенность в истинности чего-л.) гүман, гүдик, шек, исенимизлик; вызывать ~е гүман туфызы; ие подлежит ~ю шексиз, гумансыз; взять под ~е гүманланыў, шеклениў; 2. (недоумение) гүман, гүдик, шек; разрешить все ~я барлық гуманларды шешиў.

СОМНИТЕЛЬНО нареч. гүманлы, гүдикли, шекли; ~ чистый тазалык гүманлы; 2. в знач. сказ. (маловероятно) исенимиз, пагуман.

СОМНИТЕЛЬНОСТЬ ж. гүманлылық, гүдиклилік, шеклилік; ~ свёдений мағлұмытлардың гүманлылығы.

СОМНИТЕЛЬНЫЙ прил. гүманлы, гүдикли, шекли; ~ ответ гүдикли жүйап.

СОМНОЖИТЕЛЬ м. мат. көбейиүши.

СОН м. 1. уйқы; спокойный ~ тыныш уйқы; крепкий ~ қатты уйқы; мен я клонит ко сну мениң уйқым келин тур; 2. (сновидение) түс; мне приснился страшный ~ магаш коркышылды түс көринди; \diamond как во сне тусище көргендег; сквозь ~ уйқы арасында, уйқылы-ояу.

СОНАТА ж. соната (музыкада шығарма).

СОНЁТ м. лит. сонет (еки төрт қатар ҳәм еки үш қатардан қураған он төрт қатарлық қосық формасы).

СОНЛЫВОСТЬ ж. уйқышыллық, уйқы басышылық.

СОНЛЫВЫЙ прил. уйқышыл, уйқышы.

СОННЫЙ прил. 1. уйқылы, уйқыдағы, уйқылаған, уйқылап атқаңдағы; в ~ом состоянии уйқылы жағдайда; 2. (спящий) уйқыдағы, уйқылап отырған; ~ый ребёнок уйқылап отырған бала; 3. (заспанный) уйқылы, уйқы басқан; ~ые глаза уйқылы көзлер; 4. уст. (вызывающий сон, сновидение) уйқылататуғын, уйқы келтиреугұн; \diamond ~ые артёрии анат. уйқы артериялары, уйқы тамырлары.

СОНБРНЫЙ прил. лингв.: ~е согласные сонорлы дауысызлар.

СОНЯ м. ж. разг. уйқышыл, уйқыпаз.

СООБРАЖАТЬ несов. 1. см. сообразить; 2. что и без доп. (воспринимать, усваивать) аллау, тусиниү; плохожаман тусиниү.

СООБРАЖЕНИЕ с. 1. (понимание) аллау, тусиниү; 2. (мысль, предположение) ой, пикир; у меня есть свой ~я мениң өз пикирим бар; 3. (причина) себеп, есан, ой, пикир; из финансовых ~ий финанс себеплері менен, ақшаның себеплері менен.

СООБРАЗИТЕЛЬНОСТЬ ж. түсингишлик, аңлылық, пәмлилік, тапқырлық, зияреклик.

СООБРАЗИТЕЛЬНЫЙ прил. түсингиш, аңлы, пәмли, тапқыр, зиярек; ~ мальчик түсингиши бала, пәмли бала.

СООБРАЗИТЬ сов. что и без доп. аллау, тусиниү, пәмлеү, ойлау.

СООБРАЗНО нареч. ылайық, муўалық, мүнәсип, қарап; поступать ~ с обстоятельствами жағдайларға ылайық ис етиү.

СООБРАЗНЫЙ прил. ылайық, муўалық, мүнәсип, сейкес; \diamond ни с чем не ~ым түсисиниз.

СООБРАЗОВАТЬ сов. и несов. что с чем ылайыклау, муўалық етиү, сейкес етиү; ~ расходы с доходами шығынларды кирслер менен ылайық етиү.

СООБРАЗОВАТЬСЯ сов. и несов. с чем ылайыкланыў, ылайықласыў, муўалықланыў; қараў; ~ со своими возможностями из мумкиншиликтерине қараў.

СООБРАЗОВЫВАТЬ несов. см. сообразовать.

СООБРАЗОВЫВАТЬСЯ несов. см. сообразоваться.

СООБЩА нареч. бирге, бирлесип, бирлип, бирлике; действовать ~ бирлесип ҳарекет етиү.

СООБЩАТЬ несов. см. сообщить.

СООБЩАТЬСЯ несов. 1. см. сообщиться; 2. с чем тутасыў, байланысы; Москвá-река ~ется с Волгой Москва дарьасы Волга менен байланысады; 3. с кем-чем (находиться в общении) катнасыў, хабарласыў.

СООБЩЕНИЕ с. 1. (действие) хабарлау, хабар етиү, билдириү, мәлім етиү; ~е известий хабарларды билдириү; 2. хабар, жаңалық; правительственные ~е хүкиметлик хабар; 3. (связь) катнас, байланыс; телефонное ~е телефон байланысы; воздушное ~е хауа катнасы; путь ~ я катнас жоллары.

СООБЩЕСТВО о. с. (объединение людей) бирлеспе, уйым; 2. биол. топар, уя, уйир, пада; ~о пчёл пал ҳэррелерине топары; \diamond в ~е с кем-л. биреү менен бирлике.

СООБЩИТЬ сов. 1. что, кому, о чём хабарлау, хабар етиү, билдириү, мәлім етиү; ~ последнюю новость сочын жаңалықты билдириү; 2. что, кому бериү, қосыү, откизиү, қызықтырыү; ~ стали магитные свойства полатка магнит қасиетин бериү.

СООБЩИТЬСЯ сов. кому-чему жетиү, көшиү, өгіү; веселье ~лось всем окружющим шадлық барлық қасындағыларға етти.

СООБЩНИК м. шериклес, шерик.

СООБЩНИЦА женск. от сообщник.

СООБЩНИЧЕСТВО с. жинаятка шериклик, бирге жинаят ислеүшилик.

СООРУДИТЬ сов. что дүзиү, салыў, курыў, жасаў.

СООРУЖАТЬ несов. см. соорудить.

СООРУЖЕНИЕ с. 1. (действие) дүзиү, салыў, курыў, жасаў; ~ плёзя шлюзди курыў; 2. (здание) курылыш.

СООТВЕТСТВЕННО 1. нареч. (надлежащим образом) ылайық, ылайық түрде, муўалық, қараў; 2. предлог с дат. п. (согласно, сообразно чему-л.) сүйесип, тийкарланып, ылайық, муўалық; поступать ~ своим убеждениям езиниң көз қарасына муўалық ис етиү.

СООТВЕТСТВЕННЫЙ прил. ылайықлы, муўапык, тийисли; вынести ~ое решение тийисли қарар шыгарыў.

СООТВЕТСТВИЕ |Е с. ылайықлылық, муўапықлық, тийислилик; действовать в ~и с приказом буйрықта тийкарланып жәрекет етиў.

СООТВЕТСТВОВАТЬ несов. чему ылайық келиў, муўапык келиў, тура келиў.

СООТВЕТСТВУЮЩИЙ 1. прич. от соотвествовать; 2. прил. (подходящий, надлежащий) ылайық, ылайықлы, қолайлы, муўапык, тийисли.

СООТЕЧЕСТВЕННИК м. ўатанлас, мәкаплас.

СООТЕЧЕСТВЕННИЦА женск. от соотечественник.

СООТНОШЕНИЕ с. өз-ара қатпас, өз-ара байланыс; ~ классовых сил класслық күшлердің өз-ара қатнасы; ~ цен баҳалардың өз-ара қатнасы.

СОПЕРНИК м. 1. жарысышы, таласышы; 2. таласлы (қызы, ҳаял устинде).

СОПЕРНИЦА женск. от соперник.

СОПЕРНИЧАТЬ несов. с кем-чем, в чём 1. (стремиться превозмогти кого-л.) жарысышы, таласышы; ~ в слáве даңққа таласышы; 2. (в любви, дружбе) таласышы.

СОПЕРНИЧЕСТВО с. 1. (стремление превозмогти кого-л.) жарысышылық, таласышылық; 2. (в любви, дружбе) таласышылық.

СОПЕРТЬ несов. пысылдау.

СОПКА ж. тебе.

СОПЛЕМЕНИК м. қаўымлас, урыуллас, миллетлес.

СОПЛЕМЕНИЦА женск. от соплеменик.

СОПЛЕМЕННЫЙ прил. қаўымлас, урыуллас, миллетлес; ~е народы урыуллас халықлар, қаўымлас халықлар.

СОПЛИ мн. (ед. сопля ж.) прост. симгирик.

СОПЛИВЫЙ прил. 1. разг. симгирикли, мурны агатуғын; 2. перен. прост. жас, гөдек, тәжирийбесиз, аўзынан сарысы кетпеген адам.

СОПЛЯК м. прост. 1. (сопливый ребёнок) мурны аққан бала; 2. презр. жас, гөдек, тәжирийбесиз, аўзынан сарысы кетпеген адам.

СОПОДЧИНЁНИЕ с. 1. (действие) бағындырыў, бағынышы, бойсынышы; 2. грам. етлесиў.

СОПОДЧИНЙТЕЛЬНЫЙ прил. грам. бағынатуғын, бағынышылық; ~ая конструкция предложения гаптик бағынышылық курылышы.

СОПОДЧИНЙТЬ сов. 1. кого-что, кому-чему бағындырыў, бағынышы, бойсындырыў; 2. что, чему, грам. етлесиў; ~ придаточное предложение главному бағынышы гапти бас гәпке етлестириү.

СОПОДЧИНЯТЬ несов. см. соподчинить.

СОПОСТАВИМЫЙ прил. салыстырыға болатуғын, салыстырлық, салыстырмалы; ~е понятия салыстырыға болатуғын түсніктер.

СОПОСТАВИТЬ сов. кого-что, с кем-чем салыстырыў, текеў.

СОПОСТАВЛЕНИЕ с. салыстырыў, текеў; ~ фактов фактларды салыстырыў.

СОПОСТАВЛЯТЬ несов. см. сопоставить.

СОПРАНО с. нескл. сопрано (1. хатын-қызылардың ең белгендеги ҳајазы; 2. белгендеги қызылардың қосынды ҳалықыз).

СОПРЕВАТЬ несов. см. сопреть.

СОПРЕДЕЛЬНОСТЬ ж. иргелеслик, шегараласлық, шеклеслик, бир-бирине жақынлық.

СОПРЕТЬ сов. разг. шириў, қызыў, порсыў; сено ~ло пишен шириди.

СОПРИКАСАТЬСЯ несов. 1. с кем-чем и без доп. тийип түрү, сыйбайласыў; концы прёволоки ~ются сымның ушлары бири-бирине тийип түр; 2. сыйбайласыў, шеклес болыў, жақын болыў, бир-бирине тийип түрү; земли этих колхозов ~ются бул колхозлардың жерлери сыйбайлас; 3. перен. байланысыў, қосылысыў, тутасыў, наши интересы ~ются бизниң мәлперимиз бир-бирине байлашысады; 4. перен. (сталкиваться) қатнасыў, байланыста болыў, ушырасыў, араласыў; ~ться с различными людьми түрли адамлар менен ушырасыў.

СОПРИКОСНОВЕНИЕ |Е с. 1. (действие) тийип, сыйбайласыў, тийип түрү; 2. перен. (непосредственное общение) қатнасыў, байланысыў, ушырасыў; ⚡ точки ~я өз-ара түснисиү точкалары.

СОПРИКОСНУТЬСЯ сов. и однокр. см. соприкасаться.

СОПРОВОДИТЕЛЬНЫЙ 1. прил. жоллама; ~ое письмо жоллама хат; 2. в знач. сущ. ж. сопроводительная (документ) жоллама хат.

СОПРОВОДИТЬ сов. см. сопровождать.

СОПРОВОЖДАТЬ несов. 1. кого-что (идти, ехать вместе) жолдас болыў, бирге барыў, бирге журиў, шыгарып салыў; 2. что, чем бирге жибериў, қосып жибериў; 3. что, муз. справка қосып жибериў; 4. что, муз. (аккомпанировать) қосыў, бирге шертиў; 4. чем (проводить, напутствовать) шыгарып салыў, жөнелтип салыў.

СОПРОВОЖДАТЬСЯ несов. 1. чем бирге болыў, бир үақытта болыў; дождь ~лся троцой жамғыр гүлдирмама менен бирге болды; 2. чем салдары болыў, дауымы болыў; грипп ~ется осложнениями грипп кеселинци асқышы салдары болады.

СОПРОВОЖДЕНИЕ |Е с. 1. жоллас болыў, бирге барыў, бирге журиў, шыгарып салыў; в ~и друэй досларының шыгарып салыў менен; 2. муз. қосылыў, қосылып шертиў, қосып айттыў; музыкальное ~ музыканың қосылып шертилии, музыка менен қосып айттыў; 3. воен. шыгарып бақлап журиушы, бирге журиушы, бирге апарышы, бирге барышы; самолёты ~я бирге журиушки самолётлер, шыгарып салышы самолётлер.

СОПРОТИВЛЕНИЕ с. 1. қарсыласыў, қарсылық көрсетиў, қарсы түрү; упорное ~ катты қарсылық; сломить ~

врага душпаниң қарсылығын қыйратыу; оказа́ть ~ қарсылық көрсетиүү; 2. физ., тех. қарсылық; ~ материа́лов материалдардың қарсылығы; ⚡ движение Сопротив-ления Қарсыласыў ҳәрекети.

СОПРОТИВЛЯЕМОСТЬ ж. қарсылық көрсетиүшилик; ~ организма болéзням организмниң кеселлере қарсылық көрсетешилиги.

СОПРОТИВЛЯТЬСЯ несов. кому-чemu қарсыласыў, қарсы турыу, қарсылық көрсетиүү.

СОПУТСТВОВАТЬ несов. 1. кому (быть чим-л. спутником) бирге жүриүү, жолдас болыу; 2. кому-чemu, перен. ҳәрдайым бирге болыу, жолдас болыу, тығыз байланыста болыу; успех всбоду ~ а певцү ҳәмме жерде қосыкшыга табыс жолдас болды.

СОР м. шөп-шар, таслаңды; ⚡ выно-сить ~ из избы уйдегин сиртка жайыу.

СОРАЗМЕРИТЬ сов. что, с чем мөлшерлеү, сәйкеслеү, ылайықлау; ~ расходы с дохбадами шыктасынды кириске қарай ылайықлау.

СОРАЗМЕРНО 1. нареч. мөлшерлеп, сәйкеслеп, ылайықлап, тууралап; 2. пред-лог с дат. п. барабар етил, сәйкеслеп, ылайық етил; расхóдоватъ ~ смé-те пулды сметага ылайық етил жумсау.

СОРАЗМЕРНЫЙ прил. мөлшерли, сәйкесли, ылайықлы; ~е величны сәйкес мұндарлар.

СОРАЗМЕРЯТЬ несов. см. соразмерить.

СОРАЗМЕРЯТЬСЯ несов. с чем мөлшерле-ни, сәйкес келиү, ылайық келиү.

СОРАТНИК м. соратник, шакирт.

СОРВАНЁЦ м. разг. тентек.

СОРВАТЬ сов. 1. что жулып алыу, үзип алыу; ~ть цветок гүлди үзип алыу; ~ть яблоко алмашы үзип алыу; 2. что, с чего жулып кетиү, бузыу, қопарып алыу; бүрэй ~ло крышу дауыл тамны шүгенин қопарып кетти; 3. что, перен. бузыу, ке-сент бериү, болдырмау, иске астырмау; ~ть занятия сабакты болдырмау; ~ть чын-л. плáны биреүлердиң планларын иске астырмау; 4. что, на ком-чём, перен. (вы-местить) өшин алыу, ашыуын алыу; ~ть на ком-л. злю биреүден өшин алыу, өшин басқадан алыу.

СОРВАТЬСЯ сов. 1. үзилип кетиү, жу-лысып кетиү, шығып кетиү; дверь ~алась с бётель есик топасынаш жулынып кетти; 2. шығып кетиү, босанып кетиү, босаныу, үзип кетиү; собақа ~алась с цепи нийт шынжырдан босашып кетти; 3. (свалиться) қулап түсиү, қулап кетиү, түсип кетиү, жынылып кетиү; ~аться в пропасть тунгышыққа қулап кетиү; 4. (стреми-тельно вскочить) ушып турлыу, таслап кетиү; ~аться с места орындан ушып турлыу; 5. перен. разг. болмай қалыу, жы-тылыу; сэтсиз болыу; замысел ~алася ойлаган ой болмай қалды; ~аться на эк-заменах экзаменде жығылыу; 6. шығып кетиү; с языка ~алось необдуманное слово аүнздан ойланбаган сөз шығып кетти; ⚡ голос ~алася дауысы қарлығып қалды, дауысы шықпай қалды.

СОРВИГОЛОВА м. и ж. разг. гелле ке-сер.

СОРГАНИЗОВАТЬ сов. разг. 1. что шөлкемлестириү, дузиү, дөретиү, пайда етиү; ~ спортивное общество спорт жә-мийетин шөлкемлестириү; 2. что иске қосыу, жөнлеү; ~ производство өндириси жеңге салыу; 3. кого-что бирлестириү, шөлкемлестириү, бирнектириү; ~ массы кепшилики шөлкемлестириү.

СОРГАНИЗОВАТЬСЯ сов. разг. 1. (воз-никнуть, создаться) шөлкемлесиү, дөре-лиү, пайда болыу; 2. во что (объединить-ся) бирлесиү.

СОРГАНИЗОВЫВАТЬ несов. см. сорга-низоватъ.

СОРГАНИЗОВЫВАТЬСЯ несов. см. сор-ганизоваться.

СОРЕВНОВАНИЕ с. 1. жарыс, жары-сыу; вызвать на ~е жарысқа шақырыу; 2. мн. соревнование спорта. жарыс; ~я по стрельбе атыү бойынша жарыс.

СОРЕВНОВАТЬСЯ несов. с кем-чем 1. жарысыу; ~ за досрочное выполнение плана планды ўақтынан бурын орынлау-га жарысыу; 2. спорт. жарыс.

СОРИНКА ж. бир бүрткік, бир тозаң; мие в глаз попала ~ көзиме бир бүрткік түсти.

СОРИТЬ несов. 1. чем и без доп. пата-лау, ыбырсытыу; не ~ в кóмнате ejire-ни ишин патаслауға болмайды; 2. чем, пе-рен. разг. орынсыз жумсау, исрап етиү, шашыу; ~ деньгими пулды исрап етиү.

СОРНЫЙ прил. жабайы шөпли, отақ-лы; ~е травы жабайы шөплер, отақ.

СОРНЯК м. отақ, жабайы шөп.

СОРДИЧ м. уст. 1. (родственник, родич) туүсікан, ағайын; 2. (земляк) аүйлас, еллес, жерлес.

СОРОК числ. қырық.

СОРОКА ж. қоке, сауысқан.

СОРОКА коспа созлердиң қырық бө-лимин, бирлектен ибарат деген мәнини билдиредүүн биринши бөлөгү, мыс.: сорокаведёрный қырық шелеклик.

СОРОКАГРДУСНЫЙ прил. қырық гра-дуслы; ~ морз қырық градуслы аяз.

СОРОКАЛЕТИЕ с. 1. (промежуток времени) қырық жыл; 2. (годовщина) қырық жыллык.

СОРОКАЛЁТНИЙ прил. 1. қырық жыл-лық; ~ период қырық жыллық дәүир; 2. қырық жасар; ~ мужчина қырық жасар ер адам.

СОРОКОВОЙ числ. қырынши, қырық-ланши.

СОРОКОНДЖКА ж. қырық аяқ.

СОРЧАК ж. сорочка, кейлек, сыртқы кейлек; ⚡ родиться в ~е бахытқа бөле-нип туýлыу.

СОРТ м. сорт; ценные ~а пшеницы бий-дайдың баҳалы сортлары.

СОРТИРОВАНИЕ с. сортлау, сортка бөлиү, сортка айрыу, сортларга ажы-ратыу.

СОРТИРОВАТЬ несов. кого-что сортлау, сортка бөлиү, сортка айрыу, сортларға ажыратыу.

СОРТИРОВКА ж. 1. см. сортирование; ~ зернá дэнди сортлау; 2. с.-х. (машина) сортировка, сортлаушы машина.

СОРТИРОВОЧНЫЙ прил. 1. сортлатуын, сортлаушы, сортка айыратуын; ~ цех сортлауын цех; 2. в знач. сущ. ж. сортиrovочная ж.-д. сортлаушы станция, сортировка станциясы.

СОРТИРОВЩИК м. сортлаушы, сортка айырышы.

СОРТИРОВЩИЦА женск. от сортировщик.

СОРТНОСТЬ ж. сортлылык; определение ~и семья туқымлардың сортлылыгын белгилеү.

СОРТНЫЙ прил. 1. (принадлежащий к какому-л. сорту) сортлы, сортка айырланған; 2. (высшего сорта) жоқары сортлы, қымбат сортлы.

СОРТОВЫЙ прил. 1. (относящийся к высокому сорту) жоқары сортлы, қымбат сортлы; ~ое железо жоқары сортлы темир; 2. с.-х. сортлы, сортлацган, жоқары сортлы; ~ые посевы сортлы туқымнаң егилген егингелер.

СОС межд. (сигнал бедствия) СОС (звердеме шақырыл сигналы).

СОСАТЬ несов. что емиў, сорыў; ~ать сахар қант сорыў; младенец ~ёт грудь матери на рече асасының емшегин емедин; ♦ у меня ~ёт под ложечкой тынышымды алады да туралы.

СОСАТАТЬ сов. кого куда тусиў, айттырыў.

СОСЕД м. қоңсы.

СОСЕДКА женск. от сосед.

СОСЕДНИЙ прил. қоңсы, қоңсылас, қоңсының; ~ая квартира қоңсы квартира; ~ие страны қоңсылас еллар.

СОСЕДСКИЙ прил. қоңсының, қоңсылык.

СОСЕДСТВО с. қоңсылык, қоңсы; жить по ~у қоңсы отрыў.

СОСИСКА ж. сосиска.

СОСКИ ж. емизик.

СОСКАБЛИВАТЬ несов. см. соскоблить.

СОСКАБЛИВАТЬСЯ несов. см. соскобльться.

СОСКАКИВАТЬ несов. см. соскочить.

СОСКАЛЫЗЫВАТЬ несов. см. соскользнуть.

СОСКОБЛИТЬ сов. что, с чего қырып алый, қырып тазалау.

СОСКОБЛИТЬСЯ сов. с чего и без доп. қырып алышыў, қырып тазаланыў.

СОСКОЛЬЗНУТЬ сов. с чего, по чёму сыпканап тусиў, тайып кетиў; ~ по шесту на землю қада арқалы сыпканап жерге тусиў.

СОСКОЧИТЬ сов. 1. с кого-чего (спрыгнуть) секирип тусиў, ырғып тусиў; ~ть с лошади аттан секирип тусиў; 2. с чего шығып кетиў, тайып кетиў, қулау; дверь ~ла с пётель қапы топсаларынан шығып кетти; 3. с кого, перен. разг. (исчезнуть) жоқ болып кетиў, бирден қашыў; сонливость сразу ~ла с него оның уйқысы бирден қашты.

СОСКРЕБАТЬ несов. см. соскрестий.

СОСКРЕСТИЙ сов. что, с чего қырып алый, қырып таслау, қырып тазалау.

СОСКУЧИТЬСЯ сов. 1. зеригиў, иши писиў; ~ в одиночестве бир өзи зеригиў; 2. о ком-чём, по ком-чём, по кому-чему сагыныў; ~ по родным ағайин-тууысқанларын сагыныў.

СОСЛАГАТЕЛЬНЫЙ прил.: ~ое на-клонение грам. шартли мейил.

СОСЛАННЫЙ 1. прич. от сослать; 2. в знач. сущ. м. сосланный и ж. сослаи-ния сургице болган, жер аударылган.

СОСЛАТЬ сов. кого-что сургинге айдау, жер аударыў, сургинге жибериў.

СОСЛАТЬСЯ сов. на кого-что сылтау етиў, сүйениў, тийкарланыў, дәлил етип келтириў; ~ на товáрища жолдасын сылтау етиў.

СОСЛЕПА, СОСЛЕПУ нареч. разг. со-қырлыктан, көзден калғанлыктан, көрмегенликтен; ~ натолкнувшись на стéну көрмегенликten дийўалға соқлысы.

СОСЛОВИЕ с. уст. 1. (общественная группа) катлам; дворянское ~ дворянлар катламы; крестьянское ~ дийханлар катламы; 2. (корпорация) топар; ~ юристов юристлер топары.

СОСЛОВНЫЙ прил. уст. 1. катлам, катламлык; ~ые привилéгии катламлык артықмашлар; 2. катламлық, катламларга тийкарланған; ~ая система выборов сайлаулардың катламлық системасы.

СОСЛУЖИВЕЦ м. бирге ислеүши, хызыметлес адам.

СОСЛУЖИВИЦА женск. от сослуживец.

СОСЛУЖИТЬ сов. что: ~ службу 1) (ока-зать услугу) хызмет етиў, хызмет көрсети-тиў; 2) (сыграть положительную роль) пайда келтириў, пайда бериў.

СОСНА ж. қарағай, қарағай ағашы.

СОСНОВЫЙ прил. қарағай..., қарағай-лы; қарағайдан исленген.

СОСНУТЬ сов. разг. азырақ уйқылап алый, бираз уйқылап алый, кез илиндип алый.

СОСНЯК м. қарағай тогай.

СОСОК м. емшек (у человека); желин (у животных).

СОСРЕДОТОЧЕННО нареч. жемленип, дыққат берип, кейил берип; зейин қойып; все работали ~ ҳамме кейил берип жумыс ети.

СОСРЕДОТОЧЕННОСТЬ ж. 1. (скопле-ние) жемленгенлик, топланғаплык, жемленишшилик, топланмушылык; ~ войск на границе шегарада оскерлердин топланғалығы; 2. терец ойга кетиүшилик; лицо его выражало ~ оның түри терец ойга кетиүшиликти билдирип турды.

СОСРЕДОТОЧЕННЫЙ 1. прич. от со-редоточить; 2. прил. дыққатлы, ықлас қойған; тигилип қараға (о взгляде); ♦ ~ое молчание толық үндемеў, толық унислизик.

СОСРЕДОТОЧИВАТЬ несов. см. сосре-доточить.

СОСРЕДОТОЧИВАТЬСЯ несов. см. со-редоточиться.

СОСРЕДОТОЧИТЬ сов. 1. кого-что (сконцентрировать) жемлеў, топлаў, жый-

нау; ~ войскá эскерлерди топлау; 2. что топлау, бағдарлау, толық аўдaryу; қойыу; ~ внимание на чём-л. дықкatty бир нарсеге толық аўдaryу; ~ усилia хәрекетти бир нарсеге топлау.

СОСРЕДОТОЧИТЬСЯ сов. 1. (сконцентрироваться) жемлениү, топланыу, жыйналыу; 2. на ком-чём топланыу, бет алыу, бағдарланыу, аўгу; любовь матери ~лась на ребёнка аианың суйишилиги баласына ауды; 3. на чём и без доп. ойланыу, кейлиг бөлиу; шун мешал мне ~ться шаўым маган ойланыуға кесент келтири.

СОСТАВ м. 1. состав, курам; входить в ~ комиссии комиссия курамында болыу; 2. состав, бирикпе, еритпе; лекарственные ~ы дари-дермак составлары; 3. состав; преподавательский ~ оқытышылар составы; быть в полном ~е составы толық болыу; 4. ж.-д. состав; подвижный ~ жүретугин состав; товарный ~ товар составы; ◇ президиум в ~е пятый человек бес адам составында президиум; ~ преступления юр. жинаяттар составы

СОСТАВИТЕЛЬ м. дүзиши, кураушы; ~ словаря сөзлик дүзиши.

СОСТАВИТЕЛЬНИЦА женск. от составитель.

СОСТАВИТЬ сов. что 1. қатар қойыу, үйип қойыу, жыйнап қойыу; ~ть стулья в углу стулларды мүйешке жыйнап қойыу; 2. дүзетиү, дүзиү, ислеү, деретиү; ~ть список дизим дүзиү; ~ть лекарство дари ислеү; ~ть уравнение тенлеме дүзиү; 3. (образовать, организовать) шөлкемлестириү, уйымластырыү, дүзиү; ~ть труппу труппа шөлкемлестири; 4. (собрать, создать) жынау, топлау, дүзиү, курастырыү; ~ть библиотеку библиотека дүзиү, китапхана курастырыү; 5. қураү, болыу; экономия топлива ~ла пять тысяч рублей отынды унемел жағыу бес мыш сом қурады; 6. пайда этиү, туудырыү; ~ть мнение о ком-л. биреү түүралы пикир туудырыү; 7. (переставить сверху вниз) алып қойыу; ~ть кастрюлю со стола на пол кастрюльди столдан жерге алып қойыу; ◇ ~ть кому-либо компанию биреү менен бир компания куруү.

СОСТАВИТЬСЯ сов. 1. дүзилиү, қуралиү, дереү; ~лась комиссия комиссия дүзилди; 2. жыйналыу, топланыу; ~лась значительная сумма денег зделуирақ суммадар ақша қурады; 3. перен. пайда болыу, туулык; о нём ~лось определённое мнение ол женинде анык бир пикир тууылды.

СОСТАВЛЕНИЕ с. дүзиү, жазмыу; ~ протокол дүзиү.

СОСТАВЛЯТЬ несов. см. составить.

СОСТАВЛЯТЬСЯ несов. см. составиться.

СОСТАВНОЙ прил. 1. (из частей) курама; ~ая лестница курама занги; 2. (входящий в состав чего-л.) составында бар, курамында бар, ишинде бар.

СОСТАРИТЬ сов. кого картайтыу; горе ~ло его қайғы оны картайты.

СОСТАРИТЬСЯ сов. картайныу, картайып қалыу.

СОСТИРАТЬ сов. что, разг. 1. жуўып кетириү; ~ пятно со скатерти дастурқанды жуўып дагын кетириү; 2. кир жуўғанда зыян келиү; ~ руки до крови кир жуўып қолын қанатыу.

СОСТИРАТЬСЯ сов. разг. 1. (отстираться) жуўылыу, жуўылып кетиү; 2. (повредиться при стирке) кир жуўғанда зыянланыу.

СОСТИРЫВАТЬ несов. см. состирать.

СОСТИРЫВАТЬСЯ несов. см. состираться.

СОСТОЯНИЕ с. 1. жағдай, аўхал, гүй, ҳал; ~е здорбия деңсаўлық жағдайы; ~е финанссов финанслардың жағдайы; находиться в ~и войне с кем-л. урыс аўхалында болыу; находиться в образцовом ~и улгили жағдайда болыу; 2. (настроение, самочувствие) кейип, жағдай, аўхал; моральное ~е моральлық аўхал; 3. (имущество, капитал) мал-мұлк, байлык; не иметь ~я мал-мұлк болмау; ◇ быть в ~и что-л. сделать бир нарсени ислей алыу, бир нарсе қолынан келиү.

СОСТОЯТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. (благосостояние, обеспеченность) молшылық, аўхаллылық, байлык; 2. (обоснованность) дәлiliй толықлылық, тийкарлылық, тийкары барлык.

СОСТОЯТЕЛЬНЫЙ прил. 1. (обеспеченный) аўхатлы, бай, дүньялы; 2. (обоснованный) дәлiliй, тийкарлы, тийкары бар.

СОСТОЯТЬ несов. 1. из кого-чего ибарат болыу, турыу, қуралыу, болыу; комиссия ~йт из трёх членов комиссия үш ағзадан ибарат; водә ~йт из кислорода и водорода суу кислород ҳәм водородтан туралы; 2. в чём турыу, ибарат болыу; в чём ~йт мой обязанности? мениң ўазыйпаларым недев ибарат; вопрос ~йт именно в этом мәселе эне усыннан ибарат; 3. (являться членом) болыу, турыу; ~ять в комсомоле комсомолда болыу; 4. (быть) болыу, турыу, тусиү; ~ять в браќе некеде болыу; ~ять под судом или судта болыу; ~ять на службе хызметте болыу.

СОСТОЯТЬСЯ сов. болыу, болып этиү; лекция ~лась в клубе лекция клуба болып этити.

СОСТРАДАНИЕ с. қыналыу, аяу, рейими келиү; вызывать ~ рейимин келтириү.

СОСТРИГАТЬ несов. см. состричь.

СОСТРИТЬ сов. өткір сез айтты, куяқы сез айтты.

СОСТРИЧЬ сов. что қыркүү, қырктырыу, алдырыу, алдырып таслау; ~ волосы шашын қырктырыу, шашын алдырып таслау.

СОСТРОГАТЬ сов. что жоныу, ренделеү, сургилеү.

СОСТРОГАТЬСЯ сов. жонылыу, ренделениү, сургилениү.

СОСТРИПАТЬ сов. что ас писириү, аүқат таярлау; ~ обед тууси аүқатты таярлау.

СОСТАЗАНИЕ с. жарысыу, жарыс; бейги; ~ в бёгэ жуўырыу жарысы.

СОСТАЗАТЬСЯ несов. с кем, в чём жарысыу; ~ в плавании жузиүде жарысыу.

СОСУД *м.* 1. ыдыс; стекланный ~ ший-ше ыдыс; 2. *анат.* тамыр; кровеносные ~ы кан тамырлары; 3. *бот.* түтишке.

СОСУДИСТНЫЙ *прил.* 1. *анат.* тамыр...; ~ая система человёка адамның тамыр системасы; 2. *бот.* түтишке.

СОСУЛЬКА *ж.* сумелек муз.

СОСУН *м.* сут емиүши, емип жургей ҳайтун баласы; жеребёнок~ құлын.

СОСУЩЕСТВОВАНИЕ *с.* қатар жасау, бирге жасау; мýрное ~ бирге парахат жасау.

СОСУЩЕСТВОВАТЬ *несов.* с кем-чём қатар жасау, бирге жасау.

СОСЦЫ *мн.* (*ед.* сосéц *м.*) емшек ушы.

СОСЧИТАТЬ *сов.* 1. санау, еспалау; ~ до десяти онға шекем санау; 2. *кого-что* санау, еспалау, еспалап шығарыу; ~ дёңғыл пулды еспалап қойыу, пулды санаң шығыу.

СОСЧИТАТЬСЯ *сов.* с кем-чём еспаласы.

СОСЧИТЫВАТЬ *несов.* см. сосчитать.

СОСЧИТЫВАТЬСЯ *несов.* см. сосчитаться.

СОТВОРИТЬ *сов.* что дөретиү, жаратыу, шығарыу, туудырыу.

СОТЕННЫЙ *прил.* 1. разг. жүзлик, жүз сомлық; ~ билёт жүзлик билет; 2. в знач. сущ. ж. сбтенный жүзлик, жүз сомлык.

СОТЕННЫЙ қоспа сөзлердиң биринши болегинде қанша жүз болса соншаны көрсетүгүн екинши болеги, мыс.: трёх-сочтенный уш жүзинши.

СОТКА *ж.* разг. сотка; приусадебный участок в пять ~ок бес соткалық үй алды участоғы.

СОТКАТЬ *сов.* что 1. (выткать) тоқыу, тоқып шығарыу; 2. (паутину) өриү.

СОТНЯ *ж.* 1. жүз, жүз дана; ~я яйц жүз дана майек; 2. разг. (*сто рублей, сторублёвка*) жүзлик, жүз сомлық; 3. *мн.* сотни (*множество*) жүзлеген, көп, көплеген; ~и людёй жүзлеген адамлар.

СОТОВАРИЩ *м.* шерик, жолдас.

СОТОВЫЙ, СОТОВЫЙ *прил.* пал аўызызды..., пал көзгенеклериниң..., пал уянын...; сотовый мёд пал аўызызды палы.

СОТРУДНИК *м.* хызметкер; научный ~ илимий хызметкер.

СОТРУДНИЦА *женск.* от *сотрудник*.

СОТРУДНИЧАТЬ *несов.* 1. с кем бирге ислеү, бирге ислес болыу, бирге хызмет етиү; 2. ислеү; ~ в газете газетада ислеү.

СОТРУДНИЧЕСТВО *с.* бирге ислесиү-шиликт.

СОТРЯСАТЬ *несов.* см. *согрести*.

СОТРЯСАТЬСЯ *несов.* см. *согрести*.

СОТРЯСЕНИЕ *с.* титиреү, қалтырау, дирилдеү, селкилдеү, қозғалыу, шайқалыу; ~ мозга майдың қозгалыуы.

СОТРЯСТИЙ *сов.* что титиретиү, қалтыратыү, дирилдетиү, селкилдетиү, қозғалтыү, шайқалтыү.

СОТРЯСТИЙСЬ *сов.* титиреү, қалтырау, дирилдеү, селкилдеү, қозғалыу, шайқалыу.

СОТЫ *мн.* (*ед.* сот *м.*) пал аўыз, пал көзгенек, пал уя.

СОТЫЙ 1. *числ.* жузинши; ~ая страны-ца жузинши бет; 2. *прил.* жузден бир, жузден бир белеги; ~ая доля секүндидек жузден бир белеги.

СОУЧАСТВОВАТЬ *несов.* в чём бирге катнасыу, бирге ислеү.

СОУЧАСТИЕ *с.* бирге катнасыу, бирге ислеү.

СОУЧАСТИК *м.* бирге катнасыу, бирге ислеү.

СОУЧАСТИЦА *женск.* от *соучастник*.

СОУЧЕНИК *м.* бирге оқыушы, мектеп-лес, сабаклас.

СОУЧЕНИЦА *женск.* от *соученик*.

СОФА *ж.* софа (кең, жумсақ, диван).

СОХА *ж.* уст. гүнде.

СОХАТЫЙ *прил.* 1. (рогатый) шақа муйизли; 2. в знач. сущ. ж. сохатый лось.

СОХНУТЬ *несов.* 1. кебиү, қурғау; белье ~ет кир кебеди; эта краска быстро ~ет бул бояу тез кебеди; 2. (вянутъ) солыу, қуурау; трава ~ет шөп қүүрайды; 3. *перен.* разг. (чахнуть, худеть) курыу, азыу, жудеу.

СОХРАНЕНИЕ *с.* қорыу, қорғау, сақлау, сақланыу, сақлатыу, қорытыу; отдать что-л. на ~ сақлауға берүү; ~ мýра парахатшылыкты сақлау.

СОХРАНИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (сберечь) қорыу, қорғау, сақлау; ~ колхозное имущество колхоз мүлкин қорғау; ~ мир парахатшылыкты сақлау; 2. что сақлау, бузбау, жойылтау; ~ прилиция әдел сақлау; ~ хладнокровие сабырлылыкты сақлау; ~ здорбөве ден саулыкты сақлау; 3. что сақлау, қорғау; ~ одежду от мобилизации күйеден қорғау.

СОХРАНИТЬСЯ *сов.* 1. сақланып қалыу, аман қалыу, өзгреү; этот дом хорошо ~лся бул жаңы сақланған; 2. сақланыу, умытылмау; этот случай ~лся в его памяти был ҳәдийе оның есінде сақланып қалды; 3. разг. (сохранить силы, здоровье) сақланыу, түрин бермеу; он хорошо ~лся от жаңы сақланған.

СОХРАННОСТЬ *ж.* 1. (сохранение в полной целости) сақланганлык, пүтиллик; 2. зиянланбағанлык, бузылмағанлык, сақланғанлык; ~ь продуктов азық-ауқатлардың бузылмай сақланғанлығы; ◇ в целости и ~ тууел ҳэм аман.

СОХРАНЯТЬ *несов.* 1. см. *сохранить*; 2. что (хранить) сақлау; ~ масло в погребе майды жер төледе сақлау.

СОХРАНЯТЬСЯ *несов.* см. *сохраняться*.

СОЦ- қоспа сөзлердиң «социалистик» деген минини билдиригүн биринши болеги, мыс.: соцсоревнование социалистик жарыс.

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТ *м.* социал-демократ (*социал-демократияның тарепдary*).

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЗМ *м.* социал-демократизм (*социал-демократияның идеологиясы ҳәм практикасы*).

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ *прил.* социал-демократиялык.

СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЯ *ж.* социал-демократия (*1. халық аралық, рабочий ҳәре-*

кетиндеги сиясий бағдар; 2. социалистик партиялардың жалпы аты).

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ж. полит. социализациялау, жәмийетлик етиў, жәмийетлик мүлкке айланыры.

СОЦИАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что социализациялау, жәмийетлик етиў, жәмийетлик мүлкке айланыры; ~ про-
мышленность санаатты жәмийетлик мүлкке айланыры.

СОЦИАЛИЗИРОВАТЬСЯ сов. и несов. социализацияланыў, социалистлик мүлкке айланыў, жәмийетлик мүлкке айланыў.

СОЦИАЛИЗМ ж. социализм; научный ~ илмий социализм; страны ~ а социализм еллери; построение ~ а социализмди курыў.

СОЦИАЛИСТ м. социалист (1. социализмниң төрөлдері; 2. социалистлик партияның ағасы).

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. социалистик; ~ое общество социалистлик жәмийет; ~ий строй социалистлик дүзилис.

СОЦИАЛЬНО нареч. социальлық жақтан, жәмийетлик көз қарастан; ~ опасный человек жәмийетке қоюпли адам.

СОЦИАЛЬНЫЙ прил. социаль, социальлық, жәмийетлик; ~ое происхождение социальлық шығысы; ~ое положение социальлық аўжал.

СОЦИОЛОГ м. социолог (социология бойынша қынаге).

СОЦИОЛОГИЯ ж. социология (жәмийеттің раýажланысы ҳақындағы илмі).

СОЦОБЯЗАТЕЛЬСТВО с. (социалистическое обязательство) социалистлик министерство.

СОЦСОРЕННОВАНИЕ с. (социалистическое соревнование) социалистлик жарыс.

СОЦСТРАХ м. (социальное страхование) сопстврах (социал қамсыздандырыу).

СОЦСТРАХОВСКИЙ прил. сопстврахлық, сопстврахтың; ~ая пүтёвка сопстврахтың пүтёвкасы.

СОЧЕТАНИЕ с. 1. үйлестирилиу, байланысыў, байланыстырыў, сәйкеслениу, бирге алып барыў; ~ теории с практикой теория менен практиканың байланысыў; 2. сәйкес келиү, үйлесиў; хорбое ~ цветов ҳар қыйлы реңлердин сәйкес келиүлери; 3. мн. сочтания мат. қосылыў, биригиү.

СОЧЕТАТЬ сов. и несов. кого-что, с кем-чем уйлестирий, байланыстырый, сәйкеслеу, бирге алып барыў; ~ теорию с практикой теорияны практика менен бирге алып барыў; ~ в себе өзинде болыў.

СОЧЕТАТЬСЯ 1. сов. и несов. (совмещаться) үйлесиў, байланысыў, бирге алып барылыў; 2. несов. с чем и без доп. сәйкес келиү, бир-бирине ылайык болыў; эти тона плох ~ются бул реңлер бир-бири менен алышпайды; ◇ ~ться бра́ком үйле-ниу, қосылыў.

СОЧИНЕНИЕ с. 1. (действие) жазыў, шыгарыў; ~е стихоб қосық жазыў, қосық шыгарыў; 2. (произведение) шыгарма; ~и М. Горького М. Горькийдин шыгармалары; 3. жазба, шыгарма; классное ~е классстағы шыгарма; 4. грам. бағындырышы.

СОЧИНİТЕЛЬ м. 1. уст. жазыўши, шайыр, композитор; 2. разг. (выдумщик) ойдан айтыйши, ойнан шыгарыўши.

СОЧИНИТЕЛЬНИЦА женск. от сочинитель.

СОЧИНИТЕЛЬНЫЙ прил. грам. бириктириүши, байланыстырышы; ~ союз байланыстырышы дәнекер.

СОЧИНИТЬ сов. что 1. (создать, написать) жазыў, жазып шыгарыў, дөретиў; ~ стих қосық шыгарыў, қосық жазыў; 2. (выдумать) ойнан шыгарыў, ойнан айтый.

СОЧИНИТЬ несов. см. сочинить.

СОЧИТЬСЯ несов. сыйылып ағыў, тамшылап ағыў, ағыў.

СОЧНОСТЬ ж. 1. ширелилик; ~ дәні қауынның ширелилиги; 2. перен. (яркость, свежесть) ашылық, аныкыл; 3. перен. (звукность) жаңлағышлық, жаңырышлық; ~ голоса дауыстың жаңлағышлық; 4. перен. (образность) көркемлилік, шеберлик; ~ стиля стильдің шеберлиги.

СОЧИЙ прил. 1. ширели; ~ое яблоко ширели алма; ~ая трава ширели от-шеплер; 2. перен. ашық, анық; ~ыс краски ашық бояулар; 3. перен. (звукочный) жаңырыған; 4. перен. (образный) көркемли, шебер.

СОЧТУ, сочтёшь буд. вр. от счастья. сочтусь, сочтёшься буд. вр. от счастья.

СОЧУВСТВЕННО нареч. тилемес болып, тилемеслик пенен, баўыры бурып; ~ отнести к кому-л. бирейгэ тилемеслик пенен катнас жасаў.

СОЧУВСТВЕННЫЙ прил. тилемес, тилемеслик, баўырманлық; ~ое отношение к кому-л. тилемеслик катнасық.

СОЧУВСТВИЕ с. 1. (сострадание) тилемеслилік, баўырманлылық; выражать свое ~ өзиниң тилемеслилигин билдириү; 2. мақулланыў, мақұл көріній, қуатлаушылық; егер проект встретил всеобщее ~ оның проекти ғалаба мақулланды.

СОЧУВСТВОВАТЬ несов. кому-чему 1. (проявлять сострадание) тилемеслик билдириү, баўырманлық билдириү; 2. (одобрять) мақуллау, мақұл көріү, қуатлау.

СОЧУВСТВУЮЩИЙ 1. прич. от сочувствовать; 2. в знач. сущ. м. сочувствующий и ж. сочувствующая тилемес адам.

СОШКА ж. (подставка для ружья) мылтык тирек (атың ушин); ◇ мелкая ~ көп бендениң бири.

СОШНИК м. с.-х. пазна.

СОЩУРИВАТЬ несов. см. сощурить.

СОЩУРИВАТЬСЯ несов. см. сощуриться.

СОЩУРИТЬ сов. что көзин қысып қарау.

СОЩУРИТЬСЯ сов. көзи қысылып қарау.

СОЮЗ м. 1. (связь) аўқам, бирлик, бирикпе, союз; ~ рабочего класса и крестьянства дийхан ҳәм рабочий классының аўқами; 2. союз; Советский Союз Советлер Союзы; 3. (организация, общественное объединение) аўқам, союз; профсоюзный ~ профсоюз союзы, кәсипшилер аўқами; 4. (соглашение) союз, келисім, аўқам; восточный ~ эскерий аўқам; 5. грам. дәнекер.

СОЮЗНИК *м.* аўкамлас.

СОЮЗНИЦА *женск.* от союзник.

СОЮЗНИЧЕСКИЙ *прил.* аўкамласлық, аўкамласлардық.

СОЮЗНЫЙ *прил.* 1. союз..., союзлық; ~ая республика союзлық республика; 2. аўкамласлық, аўкамласлардық; ~ый даговёр аўкамласлық келисім; 3. грам. дәнекерли, дәнекерлик; ~ая конструкция дәнекерлик конструкция.

СОЯ *ж. соя* (собыкли егинниң бир түри).

СПАЗМ *м.*, **СПАЗМА** *ж.* спазма, жыйырылыу, тырысып қалыу, қысылыу, тарылыу; сердечные спазмы жүрек қысылыу, көкирек қыспа.

СПАЗМАТИЧЕСКИЙ *прил.* спазмалық, жыйырған, тырысан, қысылған, тарылған.

СПАИВАТЬ I *несов.* см. спойть.

СПАИВАТЬ II *несов.* см. спаить.

СПАИВАТЬСЯ *несов.* см. спаиться.

СПАЙКА *ж.* 1. (*действие*) кепсерлеу, қалайлау, дәнекерлеу; кепсерлениү, қалайланыу, дәнекерлениү; 2. (*место соединения*) дәнекерленген жер, қалайланған жер; 3. *перен.* (*связь, единение*) аўыз бирлиқ, аўыз биршилиқ, беккем байланыс.

СПАЙЛІТІ *сов.* что 1. разг. өртеп жетиү, өртеп жибериү; 2. қуұратыу, қүйдириү; солине ~ло травұ күн от-шөпти қуұратты; 3. разг. қүйдирип алыу, қызырлып алыу; ~тъ простынъ утюгом утюг пenen простынъ қүйдирип алыу.

СПАЛЬНЫЙ *прил.* үйқылауға арналған; ~е принадлежности үйқылауға арналған заттар, көрпе-төсек.

СПАЛЬНЯ *ж.* жатақ жай, жататуғын өжире.

СПАНЬЁ *с. разг.* жатыу, үйқылау; кейка для ~й үйқылау кети.

СПАРИВАНИЕ *с.* 1. қосарлау, жуплау, жуп етиү, бириктириү; 2. (*случка*) шағылыстырыу.

СПАРИВАТЬ *несов.* см. спарить.

СПАРИВАТЬСЯ *несов.* см. спариться.

СПАРИТЬ *сов.* кого-что 1. (*соединить в пару*) қосарлау, жуплау, жуп етиү, бириктириү; 2. (*слушать*) шағылыстырыу.

СПАРИТЬСЯ *сов.* 1. (*соединиться в пару*) қосарланыу, жупласыу; 2. (*о животных*) шағылысыу.

СПАРТАКИАДА *ж.* спартакиада.

СПАРЫВАТЬ *несов.* см. спороть.

СПАРЫВАТЬСЯ *несов.* см. спороться.

СПАСАТЕЛЬНЫЙ *прил.* қутқарыушы, қутқаратуғын, аман алып қалатуғын; ~ круг қутқарыушы дөңгелек калқы.

СПАСАТЬ *несов.* см. спасить.

СПАСАТЬСЯ *несов.* см. спастись.

СПАСЕНИЕ *с.* 1. (*действие*) қутқарыу, қутқарып алыу, аман алып қалыу; 2. (*избавление от опасности*) кутылыу, қутқарыу, сақлап қалыу.

СПАСИБО 1. рахмет, тәңир жарылқасын; ~ вам сизге рахмет; 2. *в знач. сущ. с.* спасибо разг. рахмет, тәңир жарылқасын; он емү и ~ не сказал оған тәңир жарылқасын деп те айтқан жоқ.

СПАСИТЕЛЬ *м.* қутқарыушы, қутқарып алышы, аман алып қалышы.

СПАСИТЕЛЬница *женск.* от спаситель.

СПАСИТЕЛЬНЫЙ *прил.* қутқаратуғын, қутқарыушы, қутқарып алатуғын, аман сақлап қалатуғын; ~ое средство қутқаратуғын шара.

СПАСОВАТЬ *сов.* с кем-чем и без доп. қорқыу, бас ийиу, дизе бүгүй; ~ перед трудностями қыйыншылықтан қорқыу.

СПАСИ *сов.* кого-что қутқарып алышы, аман алып қалышы; ~ уточненного суура кетип баратырган адамды қутқарып алышы; ◇ ~ положение кутылыға жол табышы, қыйын жағдайдан шығышы.

СПАСИСЬ *сов.* от кого-чего и без доп. кутылыушы, аман қалышы.

СПАТЬ *несов.* 1. үйқылау, ложиться ~ үйқыға жатыу; 2. *перен.* (бездействовать) босақ болышы, сылбыр болышы; ◇ ~ вечным сном мәнги үйқыға кетиү.

СПАТЬСЯ *несов.* безл. кому үйқылау, үйқысы келиү; мне не спится мениң үйқым келмейди.

СПАЙНОСТЬ *ж.* аўыз бирлиқ, аўыз биршилиқ, беккем байланыслық; ~ коллектива колективтиң аўыз биршилиги.

СПАТЬ *сов.* 1. что (*соединить паянием*) кепсерлеу, қалайлау, дәнекерлеу; 2. кого-что, перен. бириттириү, аўыз биршилики етиү, беккем байланыстырыу; ~ коллектив колективти аўыз биршилики етиү.

СПАТЬСЯ *сов.* 1. кепсерлениү, дәнекерлениү, қалайланыу; 2. *перен.* биригүй, аўыз бир болышы, беккем байланысыу; ~ коллектив крепко ~лся коллектив беккем бирикти.

СПЕВАТЬСЯ *несов.* см. спеться.

СПЕВКА *ж.* қосық таярлығы.

СПЕКТАКЛЬ *м.* спектакль.

СПЕКТР *м.* физ. спектр (*жақтының сәүлеси призмадан откениндеғи ҳәр қылыш жолақтар*).

СПЕКТРАЛЬНЫЙ *прил.* физ. спектрли, спектрлик.

СПЕКУЛИРОВАТЬ *несов.* 1. чём, на чём и без доп. саудагерлик етиү, алышы-сатарлық етиү; 2. чём, на чём, перен. өз пайдасын гөзлеу, өз мәпин гөзлеу; ~ своим именем өзиниң атағы менен мәплеменү.

СПЕКУЛЯНТ *м.* 1. саудагер, алышы-сатар; 2. *перен.* өз пайдасын гөзлеуши, өз мәпин гөзлеүши.

СПЕКУЛЯНТКА *женск.* от спекулянт.

СПЕКУЛЯНТВЫЙ *прил.* 1. саудагерлик, алышы-сатарлық; ~е цены саудагерлик баҳалар; 2. саудагерлик пенин шугылланышы, алышы-сатарлық етишүү; ~е элементы саудагершилик пенин шугылланышы элементтер.

СПЕКУЛЯЦИЯ *ж.* 1. саудагершилик, алышы-сатарлылык; заниматься ~ей саудагершилик етиү; 2. *перен.* өз пайдасын гөзлеүшилик, өз мәпин гөзлеүшилик.

СПЕЛЕНАТЬ *сов.* кого-что бөлеү, кундақлау.

СПЕЛОСТЬ *ж.* пискенлик, писип жетилгенлик, жетискенлик; **восковая** ~ зерна

дәнниң писиүиниң қамыр жағдайына келийи.

СПЁЛДЫЙ прил. пискен, жетискен; ~ое йблоко пискен алма.

СПЕРВА нареч. разг. әдел, бурын, дәслеп, әүел, алды менен, алды бурын; ~ подумай, а потом говори әдел ойлан, кейин айт.

СПЕРЕДИ разг. 1. нареч. алдынан, алдыңы жағынан, алды бетинен, алда, алдан; вид ~ алды бетиниң көриниси; 2. предлог с род. п. алды, алды жағы, алды бети; сесть ~ кого-л. биреудиң алды бетине отырыў.

СПЕРЕТЬ сов. кого-что, прост. урлау, урлап кетиүү; ◇ дыхание спёрло деми крысы.

СПЕРМА ж. физиол. сперма (еркектиң жыныс безлеринен шықкан сүйүклик).

СПЕРМАТОЗОИД ж. физиол. сперматозоид, еркеклер урығы.

СПЕРТЫЙ 1. прич. от спереть; 2. прил. разг. бузылған, аўыр; ~ воздух бузылған хауа.

СПЕСИЙНЫЙ прил. тәкаббир, меимен, көкирек.

СПЕСЬ ж. тәкаббир, менмен, көкирек; сбить ~ с кого-л. биреудиң көкиреклигин көйдүрүү.

СПЕТЬ I сов. что и без доп. (исполнит) айттыүү, жырлай.

СПЕТЬ II несов. (созревать) писиү, жетисиү.

СПЕТЬСЯ сов. 1. косылып айттып үйренисиүү, бирге айттып үйренисиүү; 2. перен. разг. (достичь согласованности) келисип ислеүү, бир пикирде болыү.

СПЕХ м.: к спéху асығыс; не к спéху асығыс емес.

СПЕЦ- қоспа сөзлердин «арнаулы» деген мәнини билдиремтүгүн биринши бөлөгүү, мыс.: спецодежда арнаулы кийим.

СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ж. 1. (обучение специальности) қәнүнелестириүү, өнерленидириүү; 2. (специальное назначение) специализация (арнаулы маңысташын белгиленген).

СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫЙ 1. прич. от специализировать; 2. прил. арнаулы, арнап белгиленген; ~ магазин арнаулы дүкән.

СПЕЦИАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что 1. (обучить специальности) қәнүнелекке үйретиүү, өнерге үйретиүү; 2. арнаул, бейимлеү, арнап белгилеү; ~ предпринятие корхананы бир иске арнап белгилеү.

СПЕЦИАЛИЗИРОВАТЬСЯ сов. и несов. 1. по чему қәнүнелениүү, қәнүнелекке үйрениүү, өнерге үйрениүү; ~ в области радиотехники радиотехника өнерине қәнүнелениүү; 2. на чём, в чём и без доп. арналыу, бейимлесиүү, арналып белгилениүү; ~ на выпуске шёлковых тканей жипек гезлемелерин испел шығарыуға бейимлестириүү.

СПЕЦИАЛИСТ м. специалист, қәнүнеге.

СПЕЦИАЛИСТКА женск. от специалист.

СПЕЦИАЛЬНО нареч. арнап, атап, әдей.

СПЕЦИАЛЬНОСТЬ ж. өнер, қәнүнелек; получить ~ қәнүнелек алыш.

СПЕЦИАЛЬНЫЙ прил. 1. арнаулы, әдейи, айырм; ~ый магазин арнаулы дүкән; 2. айырм, арнаулы; ~ое образование арнаулы билим.

СПЕЦИФИКА ж. специфика, айрышка өзине тән; ~ искусства искусствовың өзине тән айырмашылығы.

СПЕЦИФИКАЦИЯ ж. спецификация (1. бир нарсаның қасиеттерин анықлау; 2. бир ваттық ямаса товардың бөлекшелерин, санын, сапасын көрсететүгүн документ).

СПЕЦИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (классифицировать) спецификациялау (қасиеттерин анықлау); 2. (составить спецификацию) спецификация дузиү.

СПЕЦИФИЧЕСКИЙ прил. 1. (характерный) айрышка өзине тән; ~е особенности искусства искусствовың айрышка өзине тән өзгешелги; 2. (особый) айрыша, өзине тән; ~е белкі өзине тән белоклар.

СПЕЦКОР м. (специальный корреспондент) арнаулы хабаршы.

СПЕЦКУРС м. спецкурс, арнаулы курс.

СПЕЦБВКА ж. разг. см. спецодежда.

СПЕЦОДЕЖДА ж. арнаулы кийим.

СПЕШИВАТЬ несов. см. спешить.

СПЕШИВАТЬСЯ несов. см. спешиться.

СПЕШИТЬ сов. кого аттан тузириүү, жаялатыүү, пияда қалдырыүү.

СПЕШИТЬСЯ несов. 1. с чем и без доп. (торопиться) асығыүү, қыстаниүү, хаульығыүү; ~ить с отъездом кетиүгө асығыүү; он вέчно ~ый от өмир бойы асығады; 2. (о часах) алға кетиүү, илгери кетиүү; ◇ не ~а эстен, асықпай.

СПЕШИТЬСЯ сов. аттан тузиип пияда қалып.

СПЕШКА ж. асығыс, ҳаўлықпа; в ~е асығыста.

СПЕШНО нареч. асығып, қыстаў турде; ~ выехать асығып шығып кетиүү, асығып журип кетиүү.

СПЕШНЫЙ прил. асығылы, қыстаўлы; ~ая раббота асығыс жумыс.

СПИВАТЬСЯ несов. см. спиться.

СПИЛИВАТЬ несов. см. спилить.

СПИЛИТЬ сов. 1. (пилой) жарғы менен кесиүү, пышкы менен кесиүү; 2. (напильником) бетин егөү менен тегислеү.

СПИНДА ж. арка, жаўырын; лежать на ~е шалқасынан жатыүү; стойт ~ой к кому-либо биреүгө аркасын қаратып турүү; ◇ за ~ой сыртынан, билдирмesten, жасырын; гнути спину 1) бел аўыртыш жумыс этиүү; 2) (унижаться) бас ийүү, жалыныү, аяқка жысылыү.

СПИНКА ж. 1. уменыш. от спиннэ; 2. (стул, дивана) аркалык; 3. (часть одежды) кийимниң жаўырыны.

СПИННИНГ м. рыб. спиннинг (атта қармақтың бир түри).

СПИННОЙ прил. арка..., аркалык, жаўырынылык; ~ые позвонки арка омырткалары; ◇ ~ой мозг жұлдын.

СПИННОМОЗГОВОЙ прил. жұлдынылы, жұлдыныңы.

СПИРЛЬ ж. 1. ийрек сыйык; 2. *тех.* есилме сым.

СПИРЛЬНЫЙ прил. есилме сымнан исленген.

СПИРАНТ м. лингв. спирант (*саңлықлы дауыссыз сес*).

СПИРТ м. в разн. знач. спирт; нашатырь — нашатыр спирти.

СПИРТИНДАЙ прил. 1. спирт..., спирттиң, спиртли; ~ые напитки спиртли ишимликлер; 2. в знач. сущ. с. спиртке разг. спиртли ишимликлер.

СПИРТОВАТЬ несов. кого-что спирт косып, спирт араластырып.

СПИРТОВКА ж. спирт шырасы.

СПИРТОВОЙ прил. спирт..., спиртли, спирттиң, спирт косылған; ~ компресс спиртли компресс.

СПИСАТЬ сов. 1. что, с чего көширип жазып алып; ~ с доской у словие задачи моселенин шәртин доскадан көширип жазып алып; 2. что, у кого-чего көширип жазып алып; ~ сочиение у товáрища шыгармайы жолдастынан көширип жазып алып; 3. кого-что, с кого-чего (*востроизвести по какому-л. оригиналу*) қарап жазып (в литературе); қарап салып (в живописи); 4. что, бүхе. (*записать в расход*) есаптан шығарып, шығынга жазып; ~ сто рублей жұз сомды шығынға жазып.

СПИСАТЬСЯ сов. с кем-чем хат алысып, хат жазысып.

СПИСОК м. 1. (*письменный перечень*) дизим; 2. (*документ*) список; трудовой ~ мийт списоги.

СПИСЫВАНИЕ с. көширип жазып алып.

СПИСЫВАТЬ несов. см. списать.

СПИСЫВАТЬСЯ несов. см. списаться.

СПИТОЙ прил. разг. суйық; ~ чай суйық чай.

СПИТЬСЯ сов. ишкиге берилнүп, мәскүнемликтек берилип.

СПИХИВАТЬ несов. см. спихнұт.

СПИХНУТЬ сов. кого-что, разг. ийтериў, ийтерип түсириў; ~ в яму шукырға ийтериў.

СПИЦА ж. 1. (*колеса*) көгей; 2. (*для вязания*) тоқыл тебенин; ◇ пятая ~ в колесний це тек санды бар адам.

СПИЧЕЧНЫЙ прил. күкірт..., шырпы..., күкірттеи, шырпыдан; ~ая коробка күкірт күтү.

СПИЧКА ж. күкірт, шырпы.

СПЛАВ I м. қоспа, еритинди, еритипе; ~ мёди с золотом алтын менен мыстың еритинди.

СПЛАВ II м. ығызып; ~ лёса по реке даря арқалы ағаш ығызып.

СПЛАВИТЬ I сов. что (*соединить плавлением*) косып еритиў.

СПЛАВИТЬ II сов. 1. что (*лес, бревна*) ығызып; 2. кого-что, перен. разг. (*отделяться*) кутылып, ысырып салып.

СПЛАВИТЬСЯ сов. косылып ериў, косылып еритилип.

СПЛАВЛЯТЬ I несов. см. сплывить I.

СПЛАВЛЯТЬ II несов. см. сплывить II.

СПЛАВЛЯТЬСЯ несов. см. сплываться.

СПЛАВНОЙ прил. 1. (*предназначенный для сплава*) ығызылатуғын, ығызып арнал-

ған; 2. (*годный для сплава*) ығызып арналған.

СПЛАВЩИК м. ағаш ығызышы.

СПЛАНИРОВАТЬ I сов. что планластырып.

СПЛАНИРОВАТЬ II сов. ав. қалқып қонып, қалқып түсип; самолёт ~л на землю самолёт қалқып жерге қонды.

СПЛАЧИВАТЬ несов. см. сплотить.

СПЛАЧИВАТЬСЯ несов. см. сплотиться.

СПЛЕВЫВАТЬ несов. см. сплюнуть.

СПЛЕСТИ сов. что 1. (*изготовить плетением*) тоқып, есип; ~ сеть аү тоқып; 2. (*соединить плетением*) ерип косып, тоқып косып, ерип жалғаپ; ~ шнуркі жип баулады ерип жалғаپ.

СПЛЕСТИСЬ сов. 1. шырмалып, ерилип; вётки ~лесь путақлар шырмалып ести; 2. перен. шайеленипүй, етлесип; события ~лесь ўақылар шайеленисти.

СПЛЕТАТЬ несов. см. сплести.

СПЛЕТАТЬСЯ несов. см. сплестись.

СПЛЕТЕНИЕ с. 1. (*место соединения*) косылған жер, кесискен жер; ~ путей жоллардың кесискен жери; 2. шырмалып, шырмалып кетиў, косылыш кетиў, ерилип; ~ ветвей шақалдардың шырмалып кетиў.

СПЛЕТНИК м. есекши, есекшил.

СПЛЕТНИЦА женск. от сплётник.

СПЛЕТНИЧАТЬ несов. есек таратып.

СПЛЕТНА ж. есек.

СПЛЕЧА нареч. 1. керилп; рубить ~ керилп шабып; 2. перен. (*без раздумий*) бирден, обланbastan.

СПЛОТИТЬ сов. кого-что 1. (*сокнуть*) тығыз жақынлатып; ~ ряды демонстрировать демонстрациярдың қатарларын тығыз жақынлатып; 2. перен. (*объединить*) бирлестирип, биритирип; ~ народ халыкты биритирип.

СПЛОТИТЬСЯ сов. 1. (*сокнуться*) тығыз жақынласып; 2. перен. (*объединиться*) бирлесип, биригиү.

СПЛОЧЕННОСТЬ ж. 1. тығыз жақынлылық; ~ ряды қатарлардың тығыз жақынласканлығы; 2. перен. бирлескенлик, биркенелик.

СПЛОШНДАЙ прил. 1. тутас, тегис, үзлиksiz, бастан аяқ, ғалаба; ~ая коллективизация ғалаба коллективлестирип; ~бидес тутас тогай; 2. жалаң, ылғый; ~ая чепуха ылғыл пайдасыз гәп.

СПЛОШЬ нареч. 1. (*без перерыва*) тутас, тегис, үзлиksiz, бастан аяқ, пүткіп; всё лето ~ шли дождь пүткіп жаз бойы жамыры жауды; 2. разг. (*целиком, без исключения*) тегис, барлығы, пүткілліп; все ~ грамотны барлығы тегис саутай.

СПЛЫТЬ сов. разг. ағып кетиў, ығып кетти; мостки ~были паяныллар ығып кетти; ◇ был да ~ыл болды да етип кетти.

сплю, спиш и т. д. наст. вр. от спать.

СПЛЮЧИТЬ сов. что и без доп. түкірнү, түлирип.

СПЛЮЧИСТАЙ прил. жалпайған, жымырылған; батық (о носе).

СПЛЮЧЕННЫЙ 1. прич. от сплочить; 2. прил. жалпайған, жымырылған.

СПЛЮЧИВАТЬ несов. см. сплючить.

СПЛЮЩИВАТЬСЯ несов. см. сплющиться.

СПЛЮЩИТЬ сов. что жалпайтыү, жымырыү.

СПЛЮЩИТЬСЯ сов. жалпайтыү, жымырылыү.

СПЛЯСАТЬ сов. что и без доп., разг. аяқ ойын ойнаү, бийлеү; ~ русскую русскую аяқ ойынын ойнау.

СПОДВИЖНИК м. жолдас, шерик.

СПОДВИЖНИЦА женск. от сподвіжник.

СПОДРУЧНЫЙ прил. прост. 1. (удобный) ылайық, муўапық, қолайлы; қолдан келетүүн; 2. в знач. сущ. м. сподрӯчый шакырт, жәрдемши.

СПОЗАРАНКУ, СПОЗАРАНОК нареч. разг. азан менен, ала геўгимнен, таң азаннан; встать ~ азан менен турыү.

СПОЙТЬ сов. кого пъянышлыққа үретиү, маскунем етиү, арақхор етиү.

СПОКОЙНО 1. нареч. асықпай, албырамай; 2. безл. в знач. сказ. (мирно) тыныш, рәхәт, арқайын; 3. безл. в знач. сказ. тыныш, жай таўып; на душé ~ жаны жай табыў.

СПОКОЙНЫЙ прил. 1. (тихий) тыныш; ~ о мօре тыныш теңиз; 2. (выраждающий спокойствие) паraphat, жай-жаўат, арқайып; ~ые движение жай-жаўат ҳәрекетлер; 3. (уравновешенный) сабырлы, салмақлы, жуўас; у него ~ый характер ол жуўас минезли; 4. (лишённый тревог) тыныш, рәхәт, арқайын; ~ая жизнь тыныш турмыс; 5. (удобный) тыныш, қолайлы, шак; ~ая обувь қолайлы аяқ кийим; ◇ будьте ~ы зам жемедиз; ~ой нөчи! түнициз тыныш болсын!

СПОКОЙСТВИЕ с. 1. (покой и тишина) тынышлық, жым-жыртлық; 2. (уравновешенность) сабырлылық, салмақлылық; жуўаслық; сохраинть ~ тынышлықты саклау.

СПОКОН: ~ вёку уст. разг. эзелден, бурыннаң, атам заманнаң.

СПОЛАСКИВАТЬ несов. см. сполоснуть.

СПОЛЗАТЬ несов. см. сползти.

СПОЛЗИТИ сов. с чего и без доп. 1. өрмелеп түсүй; червик ~ с вётки күрт шақадан өрмелеп түсти; 2. жылжып түсүй, жылсып түсүй; платок ~ с плеч шаршы ийининен жылсып түсти.

СПОЛНА нареч. толык, путин; заплатить дол ~ қарызыды толық төлеү.

СПОЛОЧНЫЙ сов. что шайыү, шайқау, шайып төгиү, шайып койыү.

СПОР м. 1. айтис, тартыс, талас, бос, бәсеки; решить ~ тартысты шешиү; 2. юр. жәнжел, дау; ~ о наследстве миyrас мал-мұлқ ҳаққындағы жонжел; ◇ спору нет өзбн. сл. гүмансыз, сез жоқ.

СПОРА ж. биол. спора.

СПОРТИТЬ несов. 1. с кем-чем, о ком-чём таласыү, айтсыү, тартысыү; ~ о литературе эдебият ҳаққында тартысыү; 2. с кем-чем, о ком-чём, разг. (держать пари) бәслесиү, бәсекилесиү; 3. с чем, перен. (бороться, сопротивляться) гүреспиү, қарсыласыү; ~ с судьбой тағдир менен қарсыласыү.

СПОРЫТЬСЯ несов. разг. иркинишсиз, тоқтаусыз, шаққан; работа ~ся жумыс иркинишсиз журип атыр.

СПОРНОСТЬ ж. тартыссыз, таласлық; ~ решёния шешиүдин таласлығы.

СПОРНЫЙ прил. тартыссыз, таласлы, даулы; ~ вопрос даулы маселе.

СПРОВОДИТЬ прил. биол. споралы; ~е растения споралы өсимиликтер.

СПРОТЬ сов. что сөгүй, сетиү.

СПРОТЬСЯ сов. сөгүлий, сөтилий.

СПОРТ м. спорт; лыжный ~ лыжа спорты; заниматься спортом спорт пенен шүйлланыү.

СПОРТ қоста сөзлердиц «спорт, спортлық» деген мәннин билдириетугын болеги, мыс.: спортилошадка спорт майданшасы.

СПОРТИВНЫЙ прил. спорт..., спорты; ~е соревнования спорт жарыслары.

СПОРТСМЕН м. спортсмен.

СПОРТСМЕНКА женск. от спортсмен.

СПОРЩИК м. разг. даүкес, жәнжелпаз, тартыссыз.

СПОРЩИЦА женск. от спорщик.

СПОСОБ м. усыл, әдис, жол; ~ производства өндирис усылы.

СПОСОБНОСТЬ ж. 1. уқыллылық, еплилик, зейинлилик; ~ы ~двигаться ҳәрекет этиүге уқыллылық; 2. мүмкіншілік; покупательная ~ы население халықтық сатып алыш мүмкіншілігі; 3. мн. способности уқыллылық, зейинлилик; человек с большими ~ями огада зинлини адам.

СПОСОБНЫЙ прил. 1. уқыллы, епли, зейинли; ~ к труду мийнетке уқыллы; 2. (одаренный) уқыллы, зейинли; ~ ребёнок зейинли бала.

СПОСОБСТВОВАТЬ несов. чему, в чём мүмкіншілік туғызыү, көмек бериү, жәрдем этиү, себепши болыш; ~ успеху табысラрга жетиүге көмеклесиү.

СПОТКНУТЬСЯ сов. 1. обо что, на чём и без доп. суриниү, сурнигиү, сурнигип кетиү; ~ о пороге босагаға суриниү; 2. перен. разг. (допустить ошибку) қателесиү, жаңылысыү.

СПОТЫКАТЬСЯ несов. 1. см. споткнуться; 2. перен. разг. (говорить с запинками) тутылсыү.

СПОХВАТАТЬСЯ несов. разг. еске түсиү, ядқа келиү; вовремя ~ ўакытында еске түсиү.

СПОХВАТАВАТЬСЯ несов. см. спохватиться.

СПРАВА нареч. оңнан, он жақтан, он тәрептен; онда, он жақта, он тәрепте; повернуть ~ налево оңнан солға бурылыү.

СПРАВЕДЛИВО нареч. әдил, әдиллик пенен; поступить ~ әдиллик этиү.

СПРАВЕДЛИВОСТЬ ж. 1. әдиллик, ҳақықатлық; ~ замечания ескертүдин әдиллигити; 2. (беспристрастие) әдиллик, турылық, дурыслық; чувство ~и әдиллик сезими.

СПРАВЕДЛИВЫЙ прил. 1. (беспристрастный) әдил, туры, дурыс; ~ый судья әдил судья; 2. (правильный, верный)

әдил, ҳақыйқат; ~ое обвинение әдил айыплау.

СПРАВИТЬ сов. что откизиү, белгилеү, тойлау; ~ день рождения туўылган күнин тойлау.

СПРАВИТЬСЯ сов. 1. с чем и без доп. бежериү, орынлай алыш, атқара алыш, қолынан келиү; ~ с работой жумысты орынлай алыш; ~ с поручением тапсырманы бежериү; 2. с кем-чем (одолеть в борьбе) күши жетиү, халы жетиү, жениү; ~ с болезни кеселди жеңиү; 3. о ком-чём (навести справку) билиү, сорастырыу, қарап көриү, хабар алыш; ~ в словаре сөзліктен қарап көриү.

СПРАВКА ж. 1. (действие) билиү, сорастырыу, қарап көриү, хабар алыш; 2. (сведения) мағлұымат; навесті ~у мағлұымат алыш; 3. (документ) справка.

СПРАВЛЯТЬ несов. см. спрать.

СПРАВЛЯТЬСЯ несов. см. спратьться.

СПРАВОЧНИК ж. справочник, мағлұмат китабы.

СПРАВОЧНЫЙ прил. мағлұымат беретүшін, хабар беретүшін; ~ое бюро хабар беріүші бюро.

СПРАШИВАТЬ несов. см. спросить.

СПРАШИВАТЬСЯ несов. 1. разг. сорау, рухсат алыш; ушёл не ~ясь сорамай кетип қалышты; 2. с кого, безл. разг. талап етилиү; с тобой ~ется как с других басқалардай етилип сенниң ҳәм талап етилиди; 3. в знач. вводн. сл. спрашивается айтайык.

СПРЕССОВАТЬ сов. что пресслеү, пресс печен басыү, басып жент етиү.

СПРЕССОВАТЬСЯ сов. прессленү, басылып жент болыу; сено ~лось пишен басылып жент болды.

СПРЕССОВЫВАТЬ несов. см. спрессовать.

СПРЕССОВЫВАТЬСЯ несов. см. спрессоваться.

СПРОВАДИТЬ сов. кого-что, прост. ысырып салыү, жиберип күтүлүү.

СПРОВАЖИВАТЬ несов. см. спровадить.

СПРОВОЦИРОВАТЬ сов. 1. кого-что ығыға бериү, қоздырыү, провокация етиү; 2. что, мед., с.-х. қоздырыу, күшетийү; ~ приступ малярия безгек кеселин қоздырыу; ~ всходы семян түкүмниң көгерүүн күшетийү.

СПРОЕКТИРОВАТЬ сов. что проектин жасаү, проектин ислеу.

СПРОС м. 1. (потребность) талап, сорау; большой ~ на книги китаптарға талап көп; 2. разг. (требования, ответственность) талап етиү; ~ без спрбса рухсатсыз, сорамастан.

СПРОСИТЬ сов. 1. что, чего, у кого, о чём сорау; ~ фамилию фамилиясын сорау; ~ совета кенес сорау; 2. (вызывать, потребовать) талап етиү, сорау; 3. кого (вызвать) сорау, шақырыу.

СПРОСИТЬСЯ сов. см. спратьшиватьсь 1, 2.

СПРОСБОНД нареч. разг. уйқысырап, уйқылы-оялуы, шала уйқы.

СПРУТ м. зоол. сегиз аяқ (төңиз ҳай-уаны).

СПРЫГИВАТЬ несов. см. спрыгнуть.

СПРЫГНУТЬ сов. с чего секириү, секирип тусиү.

СПРЫСКИВАТЬ несов. см. спрыснуть.

СПРЫСНУТЬ сов. что, разг. 1. буркиү, себиү; ~ бельё перед глаженьем утик басын алдынан кийимге суу буркиү; 2. перен. разг. жуұыу; ~ покупку сатып алынған затты жуұыу.

СПРЯГАТЬ несов. грам. түрлеү.

СПРЯГАТЬСЯ несов. грам. түрлениү.

СПРЯЖЕНИЕ с. грам. 1. (действие) түрлениү; ~ глаголов фейиллердиң түрлениү; 2. спряжение; первое ~ биринши спряжение; второе ~ екинши спряжение.

СПРЯСТЬ сов. что иириү.

СПРЯТАТЬ сов. кого-что жасырыу, тықышлау, тасалау.

СПРЯТАТЬСЯ сов. жасырыныу, тасала-ныу.

СПУГИВАТЬ несов. см. спугнүть.

СПУГНУТЬ сов. кого-что қорқытыу, уркитиү.

СПУСК м. 1. (действие) тусириү, төменге тусириү, төменге жибериү; ~ флаг жалауды тусириү; 2. (откос) тусерлик, қыямы, кулама; крутой ~ тик түсерлик; 3. (в оружии) шаппа, текпир; 4. полигр. спуск (китаптың бас бетинде, баптың алдында қалдырылған ашық жер); 5. полигр. спуск (печать машинасында вёрсткаланған бетлердің орналасыу); ~ не давать спуску кому-л. биреудиң қылмысын кеширмейу, айыптының сыбагасын бериү.

СПУСКАТЬ несов. см. спустить.

СПУСКАТЬСЯ несов. см. спуститься.

СПУСКОВОЙ прил. тетиклик; ~ механизмы тетиклик механизмы.

СПУСТИТЬ сов. 1. кого-что тусириү, төмен тусириү, төменге жибериү; ~ флаг жалауды тусириү; 2. что сүүға тусириү, тусирип жибериү; ~ шлюпку на воду шлюпканы сүүға тусириү; 3. что, кому-чemu, перен. жибериү; ~ директиву директивы жибериү; 4. что теменлетиү, теменирек тусириү; ~ лампу над столом столдың устиндеги лампаны теменирек тусириү; 5. кого босатыу, жибериү; ~ собаку с цепи идти шынжырынан босатыу; 6. что (напр. воду) ағызыу, ағызып жибериү; 7. что төменлетиү, пәсейтиү, тап таслатыу, қайтарыу; ~ уровень воды сүүдүң бет қаддин пәсейтиү; 8. что, разг. (потерять в весе) қайтыү; ~ несколько килограммов бир неше килограмм қайтыү; 9. что, чего, кому-чemu, разг. (простить) кеширүү; 10. кого-что, перен. разг. (сбыть, продать) откизүү, сатыу; ~ курок мылтықтан тетигин базыу; ~ с лестницы баскыштан ийтерип жибериү; ~ шкүру с кого-л. биреуди қатты урып жазалау.

СПУСТИТЬСЯ сов. 1. тусиү, төмен тусиү; ~ться в овраг сайға тусиү; 2. на что қоңы, тусиү; самолёт ~лся на аэрордром самолёт аэродромға тусиү; 3. на что и без доп., перен. (о ночи, тумане и т. п.) төменлеү, пәс тусиү; 4. төменлеү, пәсейиү; температура ~ласы температура пәсейди.

СПУСТЯ предлог с вин. п. откен соң; ~ месец бир ай откен соң.

СПУТАННЫЙ I. *прич. от спутать; 2. прил.* шубалысқан, уйпалаңған; ~е вбосы уйпалаңған шашлар; 3. *прил. перен. (неясный, бессвязный)* алжасықлы, түсиниксиз.

СПУТАТЬ *сов. 1. что (нитки и т. п.) шатыстыры́, шубалты́, уйпалақлау, шиеленистири́; 2. кого-что, разг. (обить столку) шатастыры́, албыраты́, састыры́; 3. кого-что, с кем-чем алжастыры́, жаңылыстыры́; я ~л вас с Ивановым мен сизди Иванов пенек алжастырды; 4. кого тусау, матау; ~ть лошадей атларды тусау, атларга тусау салы́.*

СПУТАТЬСЯ *сов. 1. шатысы́, шубалы́, шиеленисиу́; ийткі ~лись сабақлар шубалып қалды; 2. разг. (обиться в речи) алжасы́, жаңылысы́; 3. разг. (ошибиться, перепутав одно с другим) қателесиу́, алжасы́; 4. с кем, прост. (связаться) байланысы́, араласы́.*

СПУТНИК *м. 1. жолдас; 2. астр. жолдас, спутник; Лунá —~ Земли Ай — Жердиң жолдасы; искусственный ~ Земли Жердиң жасалма жолдасы.*

СПУТНИЦА *женск. от спутник 1.*

СПУТЫВАТЬ *несов. см. спутать.*

СПУТЫВАТЬСЯ *несов. см. спутаться.*

СПЬЯНА, СПЬЯНУ *нареч. разг. мәсликten, пъянлықтан.*

СПЯЧКА *ж. 1. (у животных) узақ уйқы; 2. разг. (непробудный сон) қатты уйқы, уйқы басқанлық; 3. перен. разг. (бездействительность) жигтерсизлик, хәрекетсизлик.*

СПЯЩИЙ I. *прич. от спать; 2. прил. уйқылап атқан, уйқыдағы; ~ ребёнок уйқылап атқан бала; 3. в знач. сущ. м. спящий и ж. спящая уйқылаушы, уйқылап атқан адам.*

СРАБАТЫВАТЬСЯ I *несов. см. сраббаться I.*

СРАБАТЫВАТЬСЯ II *несов. см. сраббаться II.*

СРАБОТАТЬСЯ I *сов. (об инструменте, механизме) тозы́, гөнери́, истен шығы́.*

СРАБОТАТЬСЯ II *сов. с кем и без доп. (достигнуть согласованности в работе) келисип ислеў, ислесиў, түсинисип ислеў.*

СРАВНЕНИЕ I. *(действие) салыстыры́, төцестири́; это же поддаётся ~ю буны салыстыры́уга болмайды; 2. салыстыры́, төце́; удачное ~е орынны салыстыры́; ♦ стéпени ~я грам. салыстыры́ дәрежелери; в ~и, по ~ю с кем-чем-л. салыстырганда, салыстырып қараганда.*

СРАВНИВАТЬ I *несов. см. сравни́ть.*

СРАВНИВАТЬ II *несов. см. сравни́ть.*

СРАВНИТЕЛЬНО *нареч. 1. (по сравнению) салыстырып қараганда, салыстырганда; 2. (более или менее) бир кашпа, быйлайыша қараганда; ~ебольшой срок быйлайыша қараганда қысқа мүддегет.*

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ *прил. салыстырмалы, төцестирмели, салыстыратуғын, төцестиретуғын; ~ый метод салыстырмалы усыз; ~ая стéпень грам. салыстырмалы шырай дәреже.*

СРАВНИТЬ *сов. кого-что, с кем-чем 1. салыстыры́, төцестири́; ~ две величины еки мұғдарды салыстыры́; 2. салы-*

тыры́, төце́; его с тобой ~ нельзя оны сениң менен салыстырыға болмайды.

СРАВНИТЬСЯ *сов. с кем-чем, в чём төц келий, төцелий, төц келе алы́.*

СРАВНЯТЬ *сов. кого-что, с кем-чем (делать равным) бирдей қылы́, төц етий, төндеу.*

СРАВНЯТЬСЯ *сов. с кем-чем (стать равным) бирдей болы́, төнлений, төнлесиу.*

СРАЖАТЬ *несов. см. сразить.*

СРАЖАТЬСЯ *несов. с кем-чем 1. урысы́, соғысы́; ~ с врагами душпанлар менен урысы́; 2. разг. (вступать в борьбу, спор) таласы́, тартысы́, сез жарыстыры́; 3. разг. шутл. (играть с азартом) күмартын ойнау.*

СРАЖЕНИЕ *с. 1. урыс, сауаш; выиграть ~ сауашта жеңиү; 2. перен. (состязание) жарыс, талас, гүрес.*

СРАЗИТЬ *сов. кого-что 1. (убить) өлтирий, урып өлтирий, атып өлтирий; его ~ла ол оқ титип өлди; 2. перен. естен тандыры́, хайран етий, таң қалдыры́; эта весть ~ла егб бул хабар оны хайран қалдырыды.*

СРАЗИТЬСЯ *сов. см. сразиться.*

СРАЗУ *нареч. 1. (томчас) дәррій, сол заматта, бирден, дәрхал; он ~ очнүләй ол бирден оянды; 2. (одновременно) бирден, бир ўақытта; они ~ вошли в комнату олар бирден өзіреке кирди.*

СРАМ *м. разг. уят, шерменделик, маскарапшылық; какой ~! қандай масқарашилық!*

СРАМИТЬ *несов. кого-что, разг. уялты́, масқараалау́, шерменде етий, абрайын түсириу.*

СРАМИТЬСЯ *несов. разг. уялты́, масқара болу́, шерменде болу́, абрайы түсиү.*

СРАСТАТЬСЯ *несов. см. срастись.*

СРАСТИСЬ *сов. 1. есип қосылы́, биригин есиү, есип биригиү; орехи срослий гозлар биригин ести; 2. (о кости и т. п.) нитип кетиү; 3. с кем-чем, перен. (сродниться) тығыз байланысы́, жан дос болу́.*

СРАСТИТЬ *сов. что 1. (сломанную кость) питип кеттирий; 2. тех. жалғау, бириктирий; 3. перен. (соединить) тығыз байланыстыры́.*

СРАЩЕНИЕ *с. питип кетиү; фразеологическое ~ лингв. фразеологиялық бирикшелер, фразеологиялық қоспалар.*

СРАЩИВАТЬ *несов. см. срастить.*

СРЕДА I *ж. 1. орта, орталық, дөгерек; окружаящая ~а қоршап турған дөгерек; 2. среда, орта; географическая ~а географиялық орта; 3. ата-теги, шығысы; он из рабочей ~ы ол рабочийлар арасынан шықкан.*

СРЕДА II *ж. (день недели) шәршемби.*

СРЕДИ *предлог с род. п. 1. (в середине) ортасында; ~площади разбит сквер майданның ортасында бағ тигилген; проснуться ~ночи түн ортасында ояныу; 2. ишинде, арасында; корабль ~льдов корабль музладын арасында.*

СРЕДНЕ *нареч. орташа, ебиндей, орта дәрмиян.*

СРЕДНЕ- *төмөндеги мәнилерди аңлаты-*

туғын қоспа сөзлердиң биринши бөлеги: 1) бир нарасениң ортасында жайласқанды, мыс.: среднеазиатский Орта Азиялық; 2) мұғдардың ямаса дәреженін орталығын, мыс.: среднеспёлый орта писер; 3) белгили ұқытыптың орташа мұғдарын, мыс.: среднемейсәлій орта есап менен бир айда.

СРЕДНЕАЗИАТСКИЙ прил. Орта Азия..., Орта Азиялық.

СРЕДНЕВЕКОВЫЙ прил. орта әсир, орта әсирлик; ~ое искусство орта әсир искусствовь.

СРЕДНЕВЕКОВЬЕ с. орта әсирлер.

СРЕДНЕГОДОВОЙ прил. жыллық орташа.

СРЕДНЕНЕБНЫЙ прил. лингв. орта таңлайлық.

СРЕДНЕРУССКИЙ прил. орта рус, орта руслық; ~е гөвори орта рус говорлары.

СРЕДНЕСҮТОЧНЫЙ прил. суткалық орташа есабы менен.

СРЕДНЕЯЗЫЧНЫЙ прил. лингв. тил орталық, тиляндик ортасы менен айтылатуын; ~е соглашение тил орталық даүйсизлар.

СРЕДНИЙ прил. 1. орта, ортадағы, ортаңы, ортанишы; ~е окно ортадағы әйнек; ~е течение реки дәрьяның орта ағысы; ~ий брат ортанишы аға, ортанишы ини; 2. орта, ортаса; ~ие и тяжелые танки орта хәм аүйр танклар; ~ий возраст орта жас; человек ~его роста орта бойлы адам; ~ий урожай орташа зурал; 3. орташа, орта; ~ая скрость поезда поезды орташа тезлиги; ~ий род грам. средний род; вёчто ~еекүйниң аралығы; ~ая школа орта мектеп; ~е образование орта мағлұмат; ~ий палец ортанды бармақ; ~ею юхонамат. кулақтың ишки куүсы; в ~ем орта есап менен.

СРЕДСТВО с. 1. (приём, способ действия) усыл, жол; пустить в ход все ~а барлық усылларды колланыу; 2. мн. средства кураллар; ~а производства өндірис кураллары; 3. дәри, дәри-дәрмак, ем; ~о от кашля жәтедін дәриси; 4. мн. средства (денеги, материальные ценности) қаржы, қаша, пул; отпустить ~а қаржы беріу.

СРЕДЬ предлог см. среди; ~ бёла дня күнде-күндиз.

СРЕЗ м. 1. (действие) кесиү; 2. (место) кесилген жер.

СРЕЗАННЫЙ 1. прич. от срезать; 2. прил. кесилген; ~ сук кесилген шака.

СРЕЗАТЬ сов. 1. что кесиү, кесип алыу, кесип таслау; ~ ветку ножом шақаны пышақ менен кесип алыу; 2. что, перен. разг. қысқартыу, азайтыу; ~ ставку айлықты қысқартыу; 3. кого, перен. иркип таслау, тоқтатып таслау; 4. кого, разг. (провалить на экзамене) жығыу, кулатыу; ~ угол мүйешти кесип туруйлау.

СРЕЗАТЬ несов. см. срезать.

СРЕЗАТЬСЯ сов. разг. жығылыу, кулау; ~ на экзамене экзаменнен жығылыу.

СРЕЗАТЬСЯ несов. см. срезаться.

СРИСОВАТЬ сов. кого-что 1. (сделать копию) көширип салыу, сызығын көширип

сыйыу; 2. разг. (с натурой) турпатқа қарап сүүртегиң алыу.

СРИСОВАТЬ несов. см. срисовать.

СРОБЁТЬ сов. разг. сессениү, тартыныү, уялыү.

СРОВНЯТЬ сов. что тегислеу, дүзөу; ~ с землей жер менен жексен етиу.

СРОВНАТЬСЯ сов. тегисленүү, дүзелиү, тенелиү; уровень воды ~лся с берегами суюдым бети жағаға текелди.

СРОДНИЙ нареч. разг. туысқан, ағайин; он мие ~ ол маган ағайин.

СРОДНИЙ сов. кого-что, с кем-чем жақынластырыу, туысқандай етиү, ағайин етиү.

СРОДНИТЬСЯ сов. 1. с кем-чем (ближиться) ағайин болыу, жақынласыу, дослассыу; 2. с чем (свяжнуться) уйренисиү, конлигиү.

СРОДСТВО с. уқаслық, жақынлық; ~ характеров минезлердиң уқаслығы.

СРОДУ нареч. прост. ҳеш үақытта, емиринде, ҳеш қашан.

СРОК м. 1. (промежуток времени) мүддәт, мәйләт, үақыт, срок; короткий ~ қысқа үақыт; продлить ~ мүддәтин созыу; 2. үақыт, срок; последний ~ сдача экзамена экзамен беріүдің соңғы сроки; приехать к сроку үақытында келип жетиу.

СРОЧНО нареч. тез, жылдам, асығыс, қыстау; доставить ~ асығыс жеткериү.

СРОЧНОСТЬ ж. тезлик, жылдамлық, асығыслық, қыстаулылық; что за ~? был не асығыслық?

СРОЧНЫЙ прил. 1. тез, жылдам, асығыс, қыстаулы; ~ое дело асығыс ис; 2. (расчтанный на определённый срок) белгили үақытлы, белгили мүддәтли; ~ая ссуда белгили үақытқа берилген қарыз.

СРУБ м. 1. (место) ағаштың кесилген жери, ағаштың қыркылған жери; 2. ағаштан исленген ұрылыш; қақпақ жай; колбезиний ~ қудықтың қақпақ жай.

СРУБАТЬ несов. см. срубить.

СРУБИТЬ сов. что 1. кесиү, шабыу; ~ дрёво ағашты шабыу; 2. (выстроить) ағаштан салыу, берене ағаштан салыу; ~ избы берене ағаштан жай салыу.

СРЫВ м. 1. (действие) жулып алыу, узип алыу; 2. узилис; срывов в работе не было жумыста узилис болған жок; 3. (обрыв) кулаган жер, омырылған жер; срывы в речном дне дәрьяның түбиндеги кулаган жерлер; 4. (неудача) сэтсилик.

СРЫВАТЬ I несов. см. сорвать.

СРЫВАТЬ II несов. см. срыть.

СРЫВАТЬСЯ несов. см. сорваться.

СРЫГИВАТЬ несов. см. срыгнуть.

СРЫГНУТЬ сов. что и без доп., разг. қайт етиу, қайтарып таслау, күсү.

СРЫТЬ сов. что қазып таслау, қазып алып таслау.

ССАДИНА ж. денедеги сыйырылған жер, теринин қырышылған жери.

ССАДИТЬ I сов. 1. кого тусириү, тусиүгэ көмек етиу; ~ с лошади аттан тусириү; 2. кого-что тусирип таслау; ~ с поездом поездан тусирип таслау.

ССАДИТЬ II *сов.* что терисин сыйрып алыў, терисин қыршып алыў; ~ нόгу аяғының терисин қыршып алыў.

ССАЖИВАТЬ I *несов.* см. ссадить I.

ССЕЦТЬСЯ *сов. разг.* 1. отырыў, қысқа-

ры, тарлыў; материя ~лась от стирки жууылғаннан кейин гезлеме отырды; 2. отырый; снег ~лсѧ қар отырды.

ССОР||А ж. жәнжел, даў, шатақ, талас-тартыс, керис; быть в ~е талас-тартыслы болыў.

ССОРИТЬ *несов.* кого-что, с кем-чем жәнжеллестириў, даўластырыў, керистириў, урыстырыў.

ССОРЬСЯ *несов.* с кем-чем и без доп. жәнжеллесиў, даўласыў, керисиў, урысыў, гартысыў, шатақласыў.

ССОХ||НУТЬСЯ *сов.* катып кетиў, катыў, кебиў; глина ~лась саз ылай катып кетти.

ССУД||А ж. қарыз, ссуда; получить ~у ссуда алыў.

ССУДИТЬ *сов.* кого-что чем, кому-чemu что қарыз бериў; ~ небольшую сумму азырак ақша қарыз бериў.

ССУДНЫЙ прил. қарыз, ссудалық; ~ капитал ссудалық капитал.

ССУЖАТЬ *несов.* см. ссудить.

ССУТУЛИТЬ *сов.* что бүкшийтىу, бүкрайтий.

ССУТУЛИТЬСЯ *сов.* бүкшийиў, бүкрайиў.

ССЫЛАТЬ *несов.* см. сослать.

ССЫЛАТЬСЯ *несов.* см. сослаться.

ССЫЛКА I ж. 1. (*действие*) сургинге айдаў, жер аўдарыў, сургинге жибериў; 2. (*место*) сургинге жибелитуын жер.

ССЫЛКА II ж. 1. (*действие*) сүйениў, тийкарланыў, дәлил етиў, дәлил етил көрсетиў; ~ на авторитет биреўдин абрайына сүйениў; 2. (*цитата, выдержка*) дәлил.

ССЫЛОЧНЫЙ прил. дәлил болған, дәлил етил көрсетилген ескертилдер.

ССЫЛНЫЙ прил. 1. *уст.* айдаудағы, сургингеди, жер аўдарылған; 2. *в знач. сущ. м.* ссыльный и ж. ссыльная сургингеди адам, жер аўдарылған адам, айдаудағы адам.

ССЫПАТЬ *сов.* что қойыў, төгиў, салыў.

ССЫПАТЬ *несов.* см. ссыпать.

ССЫПАТЬСЯ *сов.* қүйылыў, төгилиў.

ССЫПАТЬСЯ *несов.* см. ссыпаться.

ССЫПКА ж. қүйыў, төгиў; қүйылыў, төгилиў; ~ зернә дәнді қүйыў.

ССЫПНОЙ прил. дән қүйылатуын, голле төгилетуын; ~ пункт дән қүйылатуын пункт.

ССЫХАТЬСЯ *несов.* см. ссыхнуться.

ст род. п. от сто.

СТАБИЛИЗАЦИЯ ж. стабилизациялау, тұрақты етиў, бир қәліпке келтириў; ~ цен баҳаларды тұрақты етиў.

СТАБИЛИЗОВАТЬ *сов. и несов.* что стабилизациялау, тұрақты етиў; ~ валюту валютаны тұрақты етиў.

СТАБИЛИЗОВАТЬСЯ *сов. и несов.* стабилизацияланыў, тұрақланыў, тұрақты жағдайға келиў.

СТАБИЛЬНЫЙ прил. стабильни, тұрақты; ~е учёбники тұрақты сабактылар; ~е цены тұрақты баҳалар.

СТАВИТЬ *несов.* 1. кого-что турғызыў, тиклеў; ~ столбы бағаналарды тиклеў; 2. кого қойыў, белгилеў, тайылаў; ~ на работу жумысқа белгилеў; 3. кого-что (*располагать, размещать*) жайластырыў, орналастырыў, орналастырып қойыў; ~ на квартиру квартираға орналастырыў; 4. кого-что, перен. жағдай тууызыў, аўхалға тусириў; ~ в затруднительное положение қыйын аўхалға тусириў; 5. что орналастырыў, қойыў; ~ посуду на стол ыдысты столға қойыў; 6. кого-что, перен. (*расценивать*) баҳалат, санау, есаплау; 7. что и без доп. (в игре) қойыў, салыў, ортаға қойыў, тигиў; ~ на кон банкне қойыў; 8. что қойыў; ~ пятки вместе ўкшени бирин-бирине тақап қойыў; 9. что (*устанавливать*) орнатыў, құрыў, қойыў; ~ иёвдө аў құрыў; 10. что, разг. (*строить, сооружать*) құрыў, салыў; ~ дом жай салыў; 11. что (*осуществлять, делать*) жүзеге шығарыў, эмелге асырыў, иске асырыў, ислеў; ~ быты тәжирибе ислеў; 12. что қойыў, көрсетиў; ~ новую п्�яесу жана пьесаны сакнага қойыў; 13. что қойыў, усыныў; ~ вопрос на обсуждение меселени додалауға қойыў; ◇ ~ диагноз диагноз қойыў; ~ рекорд рекорд қойыў; ~ в известность билдирип қойыў, хабар етиў; ни во чт не ~ кого-л. биреуди көзег илемеў; ~ на вид кому-л. биреүгө ескертиў бериў; ~ на карту что-либо тәүекел етиў; ~ на одну доску с кем-л. бирдей қараў.

СТАВКА I ж. 1. (в азартной игре) қойған ақша, тиккен ақша (*союза ойынында*); 2. перен. (*расчёт*) исениў, арка сүйеў; 3. айлық мұғдары, айлық; тарифные ~ и тариф пенен белгиленген айлық.

СТАВКА II ж. ставка, штаб; ~ Верховного главнокомандующего Жоқарғы бас команданы, ставкасы.

СТАВКА III ж.: бчна ~ жүзлестириў.

СТАВЛЕННИК м. қойылған адам (*улкен биреудиң тилеги бойынша*).

СТАДИОН м. стадион.

СТАДИЯ ж. стадия (*бир нарсениң есип раңажыланыптындағы басқыш, дәүір*).

СТАДНЫЙ прил. 1. (*живущий стадом*) пада болып жүретугын; 2. перен. көпшиликке санасыз еретуын; ~ое чубство көпшиликке санасыз еришшилек сезими.

СТАДО п. пада; ~ короб сырыйр падасы.

СТАЖ м. в разн. знач. стаж; большой ~ көп стаж; партийный ~ партиялық стаж; кандидатский ~ кандидатлық стаж; трудовой ~ мийнет стажы.

СТАЖЁР м. стажёр (*сынақтан отиүүшүн исептө жүргөн адам*).

СТАЖЁРКА разг. женск. от стажёр.

СТАЖИРОВАТЬ *несов.* стажировка етиў.

СТАЖИРОВАТЬСЯ *несов.* см. стажироваться.

СТАЖИРОВКА ж. стажировка (*сынақтап тәжирибебе дәүірін өткөріп*).

СТАИВАТЬ *несов.* см. стаять.

СТАКАН *м.* стакан; пить из ~а стаканнан ишиүү; выпить ~ чай бир стакан чай ишиүү; ♀ бўрия в ~е води сөл нарсеге дау шыгарыў.

СТАЛАКТИТ *м.* мин. сталактит (үзгирдичиши төбесинде ҳэк тамшыларынан пайдо болатуғын сопақ ақ таслар).

СТАЛАКТИТОВЫЙ прил. мин. сталактит..., сталактитти.

СТАЛЕ= юспа сөзлердиц «полат, полаттан» деген мәнисин аңлататуғын биринши болеги, мыс.: **сталеразливочный** полат ерити күтүтүш.

СТАЛЕБЕТОН *м.* полат бетон.

СТАЛЕБЕТОННЫЙ прил. полат бетон..., полат бетонлы; ~е конструкция полат бетон конструкциялары.

СТАЛЕВАР *м.* полат еритиүши.

СТАЛЕЛИТЕЙНЫЙ прил. полат күтүтүш.

СТАЛЕПЛАВИЛЬНЫЙ прил. полат еритугуғын.

СТАЛКИВАТЬ *несов.* см. **столкнуть**.

СТАЛКИВАТЬСЯ *несов.* см. **столкнуться**.

СТАЛО БЫТЬ вводн. сл. демек; ~, так нужно демек, солай керек болған.

СТАЛЬ *ж.* полат; нержавеющая ~ төт баспайтуғын полат.

СТАЛЬЮЙ прил. 1. полат; полаттан исленген; ~бй нож полат пышак; 2. перен. (крепкий, упреждий) полаттай, беккем, берк, кушли; ~ые мышцы полаттай булышың етлер; 3. (о цвете) полат реңли, полат түсля; 4. перен. (сильный, непоколебимый) шыдамлы, төзимли, шынықсан, мықлы.

СТАМЕСКА *ж.* қашау.

СТАН I *и.* (туловище) геүде, турпат, дене.

СТАН II *м.* 1. (лагерь, место стоянки) стан, шертек; полевой ~ атыз шертеги; 2. перен. эскер; вражеский ~ душшаптың эскері.

СТАН III *м.* 1. (опора) стан, тирек, тирепберди (бир жумыс ушин ағаштан жасалған курал); 2. тех. стан (металлды қысып ислеп ушин арналған машина).

СТАНДАРТ *м.* 1. (образец) стандарт; 2. перен. (шаблон) стандарт, бир үлги.

СТАНДАРТИЗАЦИЯ *ж.* стандартизациялау, стандартластырыу; ~ деталей детальларды стандартластырыу.

СТАНДАРТИЗОВАТЬ, СТАНДАРТИЗОВАТЬСЯ *сов.* и *несов.* что стандартластырыу, стандартизациялау; ~ производство единости стандартластырыу.

СТАНДАРТНЫЙ прил. 1. (соответствующий стандарту) стандарт, стандартлы; 2. перен. разг. стандарт, бир үлгили, айтлып жүрген; ~е фразы айттылып жүрген гөппер.

СТАНКО= юспа сөзлердиц «станок, станок ислеп шыгаратуғын» деген мәнисин аңлататуғын биринши болеги, мыс.: **станкосборочный** станок курастырышы.

СТАНКОВЫЙ прил. 1. станок..., станоктың..., станоклы; ~ое оборудование станоктың үсүнелери; 2. воен. (укреплённый

на станке) станоклы, станокке орнатылған (пулемёт, топ ҳаққында).

СТАНКОСТРОЕНИЕ *с.* станкостроение (санааттың станок ислеп шыгаратуғын тарауы).

СТАНКОСТРОИТЕЛЬ *м.* станок соғышы.

СТАНКОСТРОИТЕЛЬНЫЙ прил. станок соғатуғын.

СТАНОВИТЬ *несов.* см. **стabilить**.

СТАНОВИТЬСЯ *несов.* см. стать I—5.

СТАНОВИЩЕ *с.* 1. тоңтау орны, қонар жер, қоңыс, мәңзил; ~ кочёвников көшпелидердин мәңзили; 2. (селение, посёлок) аүыл, елат.

СТАНОВЛЕНИЕ *с.* жүзеге шығыу, пайда болыу, орнығыу; ~ нового быта жаңа турмыстың орнығыу.

СТАНОК *м.* 1. станок; токарный ~ токарлық станок; 2. воен. (для пулемёта, орудия) станок; 3. с.-х. станок (атты тағалау, малды емлеу үшүн арналған орын); 4. (стайл) станок (малханада айрым маллар үшүн арналып исленген орын).

СТАНОЧНЫЙ прил. станок...; ~ парк заводда заводтың станоклар парки.

СТАНЦИОННЫЙ прил. станция..., станциялық; ~ое здание станция жайы.

СТАНЦИЯ *ж.* в разн. знач. станция; железнодорожная ~ темир жол станциясы; товáрная ~ товар станциясы; телефонная ~ телефон станциясы.

СТАПЫВАТЬ *несов.* см. **стоптать**.

СТАПЫВАТЬСЯ *несов.* см. **стоптаться**.

СТАРАНИЕ *с.* 1. тырысыу, умтылыу, гайрат салыу, жигерлениү; приложить все ~я барлық гайратын салыу; 2. мн. старания (усиляя) умтылылар, ҳәрекеттер; 3. (посыкли) излеу, өзи излеп алтын табыу.

СТАРАТЕЛЬНО нареч. тырысып, жигерленип, гайрат салып; ~ выполнить работу жумысты ҳуждан менен орынлау.

СТАРАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* тырысышылық, умтылышылық, гайрат салышылық, жигерлилік; проявить ~ жигерлилік көрсетінү.

СТАРАТЕЛЬНЫЙ прил. жигерли, гайрат салыұшы; ~ученый жигерли оқыұшы.

СТАРАТЬСЯ *несов.* тырысыу, жигер салыу, умтылыу; ~ изо всех силь барлық күшин салып тырысыу.

СТАРЕЙШИНА *м.* ист. ақсақал.

СТАРЕТЬ *несов.* 1. (становиться старым) гарры болыу, картайыу; 2. (устаревать) гөнериу, ескириу, тозыу.

СТАРЕН *м.* см. старик.

СТАРИК *м.* гарры, шал, карт.

СТАРИКОВСКИЙ прил. гаррының, гарыларша; ~ая похбода гаррының жургенидей.

СТАРИНА *ж.* 1. бурынғы откен заманлар, бурынғы; 2. разг. (старик) гарры, шал, карт; ♀ тряхнуть ~бй жасалықты еске алып жибериү.

СТАРИНКА *ж.* по ~е ескише, бурынғыша, гөне әдет бойынша.

СТАРИННЫЙ прил. 1. бурынғы, эзелги, гөне, ески; ~ая книга ески китап; 2. (давний) ески, гөне; ~ый друг ески дос, гөне дос.

СТАРИТЬ несов. кого-что гарры етий, гарры етий көрсетиү, қартайты.

СТАРИТЬСЯ несов. гарры болыу, қартайты.

СТАРО- қоспа сөзлердин «гөне, ески, бурынғы» деген жәнисин билдириетүгүн биринши болеги, мыс.: старомбдный ески модалы.

СТАРОДАВНИЙ прил. 1. (давно минувший) ескиде болған, көптен откен, бурынғы, бурындағы; 2. (старинный) көптен бери бар, көптен болып келген, бурында болған; ~ обычай көптен болып келген әдет.

СТАРОЖИЛ м. көптен түрган адам, бурынан түрган адам.

СТАРОЖИЛКА женск. от старожил.

СТАРОЗАВЕТНЫЙ прил. 1. ескишил, ески пикирли, ески көз қараслы; ~е взгляды ески көз қараслар; 2. (как в старину) көптен бар, ескиден қалған, гөнерген, көптен болып келдатырған.

СТАРОМБДНО нареч. гене модада, ески модада; ~ одётый ески модада кийинген.

СТАРОМБДНЫЙ прил. гене модалы, ески модалы, ески мода..., ески сөн...

СТАРОРЕЖИМНЫЙ прил. гене төртипли.

СТАРОРУССКИЙ прил. ески рус...

СТАРОСЛАВЯНСКИЙ прил. лингв. гене славянлық, бурынғы славян...; ~ язық бурынғы славян тили.

СТАРОСТА м. 1. ақсақал; артёльный ~ артельдин ақсақалы; 2. староста; ~ кружка кружоктың старостасы.

СТАРОСТЬ ж. гаррылық, қартайғанлық.

СТАРТ м. старт (1. спорт жарысы басланған мәжәли; 2. жарыстың басланған жері).

СТАРТОВАТЬ сов. и несов. 1. (о бегунах, пловцах и т. п.) жарысты баслау; 2. (о летательных аппаратах) ушыуды баслау, көтерилю.

СТАРТОВЫЙ прил. старт...; ~ая дөрөжкі старт жолшасы.

СТАРУХА ж. кемпир.

СТАРУШЕЧИЙ прил. кемпир..., кемпирдин.

СТАРЧЕСКИЙ прил. гарры..., гаррының, гаррылық; ~ кашель гаррының же-телі.

СТАРЩЕ 1. (по возрасту) үлкен; 2. (по вванию, чину и т. п.) орны үлкен, ўазый-пасы үлкен, атағы үлкен.

СТАРШЕКЛАССНИК м. жоқары класс оқыушысы.

СТАРШЕКЛАССНИЦА женск. от старшес-классник.

СТАРШЕҚҰРСНИК м. жоқары курс студен-ти.

СТАРШЕҚҰРСНИЦА женск. от старшес-курсанник.

СТАРШИЙ прил. 1. (по возрасту) үлкен, аға; ~й брат аға; ~й товарищ жасы үлкен жолдас; 2. в знач. сущ. мн. старшие жас үлкендер, жас уллылар; 3. (по должности) старший; ~й инженер старший инженер; 4. в знач. сущ. м. старший (начальник) басшы, баслық; 5. жоқары; студенты ~х курсов жоқары курс студентлери.

СТАРШИНА м. старшина; ~ роты рота старшинасы.

СТАРШИНСТВО с. жасы үлкенлик; эмели үлкенлик.

СТАРШЫЙ прил. 1. гарры, қартайған; ~ый человéк гарры адам; 2. в знач. сущ. мн. старый и ж. старая раза. гарры; 3. (давний) гөне, ески, көптенги; ~ый друг есес дос; 4. (опытный, бывалый) тәжирий-бели, көпти көрген; 5. (ветхий) гөнерген, ескирген, тоғзан; ~ый дом гөнерген жай; 6. (недействительный) ески, күни откен, иске аспайтуын; ~ое удостоверение ески гүйалық, иске аспайтуын гүйалық; 7. (прежний, бывший) бурынғы, ески, гөне; ~ое речное русло даръяның гөне саласы; 8. (прошлый, прежний) откен, бурынғы; ~ое време откен ўақыт, етип кеткен заман; 9. ески, гөне; ~ая монета ески тәңге; 10. в знач. сущ. с. старое ески; борьба ~ого с новым есенин жаңа менен гүреси; ◇ по ~ой памяти откенди еске туシリп.

СТАРШЫЕ с. собир. разг. ески-куссы, гөнеккеси.

СТАРШЕВЩИК м. гөне-көкси сатышы.

СТАРШЕВЩИЦА женск. от старшевщик.

СТАСКАТЬ сов. что, разг. тасыу, тасып жынау; ~ве дровá в сарай барлық отындарды сарайга тасып алыу.

СТАСКИВАТЬ несов. см. стаскать и ста-щить 1, 2.

СТАТИКА ж. статика (1. механизмы, бөлими; 2. қозғалыссызылықтың ҳэм тен салмаклықтың жағдайы).

СТАТИСТ м. театр. статист (сақнада еканини дәрежелі сезиз ролльерди атқарытуғын актёр).

СТАТИСТИК м. статистик (статистика бойынша қыниге).

СТАТИСТИКА ж. статистика (1. халық хожалығының, жамийеттік түрмистың тараулырындағас есап алып барыў үсылы; 2. гейпара саррас илімдерде қолланылатуғын айрышка үсыл).

СТАТИСТИЧЕСКИЙ прил. статистика..., статистикалық; ~ая таблица статистикалық кесте.

СТАТИСТКА женск. от статист.

СТАТИЧНЫЙ прил. ҳәрекетсиз, қыймылсыз.

СТАТИНОСТЬ ж. сымбатлылық, келискенлик.

СТАТИЧНЫЙ прил. сымбатлы, келисиги келген; ~ая фигура сымбатлы пишин.

СТАТУТ м.statut (халық аралық право: реже, жағдай).

СТАТУЭТКА ж. статуэтка (кишкене скульптуралық фигура).

СТАТУЯ ж. статуя.

СТАТУЯ 1. сов. 1. турыў, турып алыў; ~ть в дверях капының аўзында турыў; 2. (приступить к работе) кирисиў, баслау, келиў, турыў; ~ть на пост қараўылға турыў, постка турыў; 3. (расположиться где-либо) орналасыў, жайласыў; ~ть на иочёвку қонышыға жайласыў; 4. (подняться, встать) турыў; ~ть на иоги 1) тик ағына турыў; 2) перен. (после болезни) тәўир болыу, сауалыу; 3) перен. (стать самостоятельным) езинше күн көриў; 5) перен. шығыу, кете-рилиў; ~ть на защиту угнетённых езилнү-

шилерди жақлауға шығыу; 6. **перен.** разг. (возникнуть) туүшү, пайда болыу; вскоре ~ л вопрос о переселении көп узамай көшиү меселеси пайда болды; 7. (остановиться) түрүү, түрүп қалыу, тоқтау; часы **стали** саат түрүп қалды; ◇ ~ ть грудью жанын аямай жақлау; ~ ть поперёк дороги кому-л. биреү тосқының жасау, биреудиң жолына бөгет болыу; ~ ть на однү доску с кем-л. биреү менен бир қатарда болыу, биреү менен бирдей болыу; во что бы ни **стали** деш нәрсеге қарамастан.

СТАТЬ II сов. 1. с кем-чем и без доп. (произойти, случиться) болыу; что-то **стали** с сердцем жүрекке бир нәрсе болды; 2. безл. кого-что отриц. жоқ болыу, пitiyу; у меня не **стали** родных мениң ата-анам елін болды; 3. (как вспомогательный глагол) болыу, баслау; **стали** светать таң ата баслады.

СТАТЬ III ж. 1. (телосложение, осанка) турпат, келбет, пишин, сын, сымбат, көрик; 2. **перен.** уст. (характер, склад) қәсінет, қылық; у иегө особенная ~ оның айрықша қәсінети бар; ◇ под **стать** кому-чему жарасыу, келисиу; с какой **статьи** не ушын?, не себептен?

СТАТЬСЯ сов. разг. болыу, болып қалыу; что с ним ~ неется? оған не болар екен?

СТАТЬЯ ж. 1. мақала; передовая ~ я бас мақала; 2. (глава, параграф) белим, бап, статья; ~ й уголовного кодекса жинаят кодексиниң статьялары; 3. (разряд, отрасль) тарау; ~ й городского хозяйства қала хожалығының тараулары; 4. мор. статья, дәреже; старшина первой ~ й биринши статья старшинасы.

СТАЦИОНАР м. стационар (бир жерде тұратын мәкеме); больница ~ стационар кеселхана.

СТАЦИОНАРНЫЙ прил. 1. стационарлы, стационарлық, тұрақты; ~ ая библиотека тұрақты китапхана; 2. емлениши, жатқан; ~ ый стационарда жатқан кесел.

СТАЧАТЬ сов. что тигиу, еткерип тигиу, бүгип тигиу; ~ рукава женди бүгип тигиу.

СТАЧЕЧНИК м. стачкашы, стачкаға қатынушы.

СТАЧЕЧНЫЙ прил. стачка..., стачкалық; ~ комитет стачка комитети.

СТАЧИВАТЬ несов. см. стачать.

СТАЧКА ж. стачка.

СТАЩИТЬ сов. 1. кого-что сүйреп тусириу, сүйреп әкелиу, сүйреп жылжытуу; ~ мешок с вбза арбадан қанты сүйреп тусириу; ~ лодку в воду қайыты сүйреп суұға тусириу; 2. что, разг. тартып алыу, шешип алыу, сыйырып алыу; ~ сапог с ноги аяғынан етикти шешип алыу; 3. кого-что, разг. (украсть) урлау, урлап алып кетиу.

СТАЯ ж. топ, топар, дүркин, пада; ~ журавлей тырналар топары.

СТАЯТЬ сов. ериү, ерип кетиү; снег ужे ~ қар әлле қашан ерип кетти.

СТВОЛ м. 1. (часть дерева) ере, ағаштың тик бойы; 2. воен. түте; ружейный ~ мыштың түтеси.

СТВОЛЬНЫЙ прил. 1. ере..., ерелик; ~ая часть дерева ағаштың ерелик жағы; 2. воен. түте...

СТВОР м. см. ствбрка.

СТВОРКА ж. бир жақ, бир қантал; ~ ставней әйнек қақпақтың бир жагы.

СТВОРЧАТЫЙ прил. еки жаққа ашылатуғын, жармалы.

СТЕАРИН м. стеарин (ақ реңли майлы зат).

СТЕАРИНОВЫЙ прил. стеарин...; ~ ая свечә стеарин шамы.

СТЕБЕЛЬ м. балдақ, пақал; ~ цветка гүлдиң балдағы.

СТЕГАНКА ж. разг. сырмака.

СТЕГАННЫЙ прил. сырлыган, сырлып тигилген; ~ ос одейло көрпе.

СТЕГАТЬ I несов. кого-что, по чему сабау, қамшылау; ~ кнутом қамшылау.

СТЕГАТЬ II несов. что сырлып тигиу; ~ ос одейло көрпе сырлыу.

СТЕГНУТЬ сов. и однокр. кого-что, по чему қамшылап жибериү, шыбықлап жибериү; ~ лошадь кнутом атты қамшылап жибериү.

СТЕЖКА I ж. тигис, тигилген жер; күрпназ ~ көклеп тигилген тигис.

СТЕЖКА II ж. обл. (тропинка) соқпақ.

СТЕЖКО м. тигис; шит мелкими ~ камы майды тигис пенен тигиу.

СТЕКАТЬ несов. 1. см. стечь; 2. (о реке, ручье) төмен қарай ағыу, пәске ағыу.

СТЕКАТЬСЯ несов. см. стечься.

СТЕКЛИТЬ несов. что айналай, көз салыу.

СТЕКЛО с. в разн. знач. әйнек, шийше, айна; матовое ~ гүнгирт шийше; увеличительное ~ үлкейтиң көрсететуғын әйнек; ламповое ~ шыра моржа.

СТЕКЛО- көста сөзлердиң «айна, әйнек, шийше» деген мәнисин билдиретуғын биринши болеги, мыс.: стеклотара шийше ыдыс.

СТЕКЛОВИДНЫЙ прил. шийшеге усаған, айна тәризли; ~ камеи шийше тәризли тас.

СТЕКЛОГРАФ м. стеклограф (хәрп басатын асбап).

СТЕКЛОГРАФИРОВАТЬ сов. и несов. что стеклографта басыу.

СТЕКЛОГРАФИЧЕСКИЙ прил. стеклографиялық; ~ способ печатания басыудың стеклографиялық усылы.

СТЕКЛОГРАФИЯ ж. 1. (действие) стеклографа басыу; 2. (предприятие) стеклография көрханасы, стеклография баспасы.

СТЕКЛОДУВ м. шийше үлпелүш.

СТЕКЛОДУВНЫЙ прил. шийше үлпелүш.

СТЕКЛОРЕЖУЩИЙ прил. шийше кесиүши, айна кесиүши; ~ инструмент айна кесетуғын асбап.

СТЕКЛЫШКО с. уменши. от стеклоб; ◇ как ~ 1) (чистый) тап-таза; 2) (трезвый) мәс емес, сап-сау.

СТЕКЛЯННЫЙ прил. 1. шийше; шийшеден жасалған, шийшеден испленген; ~ ая посуда шийше ыдыс; 2. перен. айнадай, айнаға усаған; ~ый блеск айнадай жылтыраган; 3. перен. (о глазах) нуры кеткен, бозарған, мұлтыйтеген.

СТЕКОЛНЫЙ прил. шийше..., айна...

СТЕКОЛЩИК м. шийше исплеүши, айна исплеүши.

СТЕЛЛАЖ м. текше; ~ для книг китаплар қойыу ушын текше.

СТЕЛЬКА ж. ултарақ.

СТЕЛЬНАЯ прил.: ~ короба бүз асырып.

стелю, стелешь и т. д. наст. вр. от статья.

СТЕЛЮЩИЙСЯ прил. жайылып есетеңген, ~аяса яблоня жайылып есетеңгии алма ағашы.

СТЕМНЕТЬ сов. безл. қараңыланып, қараңы түсінү.

СТЕМНЕТЬСЯ сов. разг. см. stemnētъ.

СТЕН||А ж. 1. дийүал; кирпичная ~а гербен дийүал; 2. (высокая ограда) дийүал; 3. перен. (препятствие) иркинис, тосянын, гедириги; между ними выросла ~а олардың арасында тосянылық пайда болды; ♀ ~а в стену 1) (рядом) консы, иргелес; 2) (в соседней комнате и т. п.) дийүаллас; стать ~бай айыз биршилики болыу; сидеть в четырех ~ах уйден шықпай отырыу; как за каменной ~ой тас қорганның ишинде турғандай; на стене лезть күйин писиу, отка түсінү, парты шығыу; у стен есть ўши дийүалдың да кулағы бар, айтылған сез еситмей қалмайды.

СТЕНГАЗЕТ||А ж. (стенная газета) дийүалы газета; писать в ~у дийүалы газетага жазыу.

СТЕНД м. стенд (көрсетиүү ушын зат қойылатуғын орын).

СТЕНК||А ж. 1. уменьш. от стена; 2. қантал; ~и ящика қутының қанталлары.

СТЕНН||БИЙ прил. 1. дийүал, дийүалдың; ~бай выступ дийүалдың шығып турған же-ри; 2. дийүал; ~ые часы дийүал saat; 3. дийүал, дийүаллық; ~ая роспись дийүалдың бетине салынган сүүрет.

СТЕНОГРАММА ж. стенограмма; ~ до-клада докладтың стенограммасы.

СТЕНОГРАФИРОВАТЬ сов. и несов. что стенографиялау.

СТЕНОГРАФИСТ м. стенографист.

СТЕНОГРАФИСТКА женск. от стеногра-фист.

СТЕНОГРАФИЧЕСКИЙ прил. стенография..., стенографиялық; ~ отчет стенографиялық есап.

СТЕНОГРАФИЯ ж. стенография (сөйлемен сөзлери айрықша белгилер менен тез жазып алып усыны).

СТЕПЕННО нареч. салдамлық пenen, салмақлылық пenen, үлкенсип; ~ поздороваться салдамлық пenen аманласыу, үлкенсип салемлесиу.

СТЕПЕННОСТЬ ж. салдамлылық, салмақлылық, үлкенилилк.

СТЕПЕННЫЙ прил. 1. (рассудительный, серъезный) салдамлы, салмақлы; ~ человек салдамлы адам; 2. уст. (немолодой) жасы орта, жигит ағасы.

СТЕПЕНЬ||БИЙ ж. в разн. знач. дөреже; ~ мастерства шеберлик дөрежеси; ~ куль-турности мәденияттылық дөрежеси; в высшей ~и жуде, жуде хәм; учёная ~и илимий дөреже; показатель ~и мат. дөреже көрсеткиши; превосходная ~и грам. арттырыу

дөрежеси; возвестить в ~и мат. дөрежеге кетерүй.

СТЕПН||БИЙ прил. дала..., далаалық; ~ая полоса дала полосасы, далаалық полоса.

СТЕПЬ ж. дала, сахра, шөлистан.

СТЕРВЯТНИК м. зоол. қара қус. **СТЕРЕО-**= қоспа сөздердиң «стереоскопиялық» деген мәннин билдиреметукын биринши болеги, мыс.: стереоснимок стереоскопиялық сүрөт.

СТЕРЕОЗВУК м. стереофониялық сес.

СТЕРЕОКИНО с. (стереоскопическое кино) стереокино.

СТЕРЕОМЕТРИЧЕСКИЙ прил. стереометрия..., стереометриялық.

СТЕРЕОМЕТРИЯ ж. стереометрия (геометрияның бир белими).

СТЕРЕОТИП м. полигр. стереотип (баспа-ханадағы набордың металлы, резина ямаса пластмассага аударылған копиясы).

СТЕРЕОТИПИРОВАТЬ сов. и несов. что, полигр. стереотип таярлау.

СТЕРЕОТИПНЫЙ прил. 1. полигр. стереотип..., стереотипли; ~ое издание стереотипли басылып шығыу; 2. перен. қайтала беретуғын, төкәрләнатуғын, бир таризли, бирдей; ~ая фраза бирдей айтылып жүрген гәп.

СТЕРЕТЬ сов. что 1. (вытереть) сүртиүү, өшириүү; ~ пыль со стола стодың шаңын сүртиүү; 2. өшириүү; ~ рисунок резинкой сүүретти резинка менен өшириүү; 3. қажау, қыршыу, қабартыу, қайзау; он стёр ногу ол аяғын қабартқан; 4. узиүү, түйиү, түйип майдалау, ун етиу; ~ в порошок үгип по-рошокке айландырыу; ♀ ~ с лицом земли жең беринен өшириүү (соотв. күлин көкке ушырыу).

СТЕРЕТЬСЯ сов. 1. өшириүү, өшип қалыу, жоқ болыу; краски на рисунке стёрлись супертицик бояуы өшип қалған; наядились стёрлась жазылы өшип қалған; 2. перен. жойылыу, умытылыу, жоқ болыу; подробности стёрлись в памяти только естен шықкан, толығы яддан шықкан, умытылған; 3. ысылып жуқарыу; монета стёрлась тенге ысылып жуқарып қалтган.

СТЕРЕЧЬ несов. кого-что 1. (охранять) қорыу, саклау, бағыту; ~ стадо паданы қорыу; 2. (подстерегать) аңлып турый, аңлыу; ~ медведя айыұды аңлып турый.

СТЕРЖЕНЬ м. 1. оқ, стержень; ~ руко-мойника қол жуұыштың оғы; 2. перен. (основа) тийкар, негиз, маңыз; ~ всей работы барлық жұмыстың тийкары.

СТЕРЖНЕВ||БИЙ прил. 1. оқ, стерженьли; ~бы трансформатор стерженьли трансфор-матор; 2. перен. (основной) тийкарты, бас, негизги; ~ая проблема тийкарды меселе.

СТЕРИЛИЗАЦИЯ ж. 1. (обеззараживание) стерилизациялау; ~ бинтбөй бинтлерди стерилизациялау; 2. мед. (искусственное обеспечение) пищетириү, туқымсызланырыу.

СТЕРИЛИЗОВАТЬ сов. и несов. 1. что стерилизациялау; 2. кого пищетириү, туқымсызланырыу.

СТЕРИЛИЗОВАТЬСЯ сов. и несов. стери-лизацияланыу.

СТЕРИЛЬНЫЙ прил. 1. (обеззараженный) стерилизацияланған; 2. биол. (бесплодный) пиштирилген, туқымызландырылған.

СТЕРЛИНГ м.: фунт ~ов фунт стерлинг (Англияда пул бирлиги).

СТЕРЛЯДКА, СТЕРЛЯДЬ ж. стерлядь (балык).

СТЕРЛЯЖИЙ прил. стерлядь, стерлядьты.

СТЕРНЬ, СТЕРНЯ ж. с.-х. 1. (сжатое поле) егини орылған атыз; 2. (остатки стеблей после жатвы) пақал, пая.

СТЕРПЕТЬ сов. что шыдау, шыдамлылык этиү; ~ обиду кеүилге тийгенте шыдау.

СТЕРПЕТЬСЯ сов. с чем и без доп., разг. кониғиү, қайыл болыу.

СТЁРТЫЙ 1. прич. от стереть; 2. прил. иссынын жуқарған; ~ая монета ысылын жуқарған тенге.

СТЕСАТЬ сов. что жоныу, қырғылау; ~ конец бревна бөрөненниң ушын жоныу.

СТЕСНЕНИЕ с. 1. (действие) қысыу, езиү; ~е в правах правосын қысыу; 2. деми қысылыу, демигиү; чувствовать ~е в груди деми қысылғанды сезиү; 3. тартыныу, батынбау; без всякого ~я хеш бир тартынбастан, хеш қысылмaston.

СТЕСНЕНИЙ 1. прич. от стеснить; 2. прил. қыйналған, қысылған, қыйын болған; ~ое дыхание қысылып дем алыу; 3. прил. қысынған, қысылған, аүүр; быть ~ым в деньги ақшадан қысыныу; 4. прил. уялған, тартынған; чувствовать себя ~ым езин уялшақлау сезиү.

СТЕСНЯТЕЛЬНОСТЬ ж. уялшақлық, тартышақлық.

СТЕСНЯТЕЛЬНЫЙ прил. уялшак, тартышпақ.

СТЕСНИТЬ сов. 1. кого-что (сделать малым, узким) қысыу, тарылтыу, киширейти; 2. кого-что (ограничить) шеклеу, қысыу, ерк бермеу; ~ в средствах қаржыдан қысыу; 3. кого, разг. (сдавить в тесноте) қысыу, сыйыу, басыу.

СТЕСНИТЬСЯ сов. 1. (тесно сдвинуться) қысылысыу, тыбылысыу, топланыу; 2. разг. (ограничить себя в чём-л.) шеклениу; 3. (о дыхании) қыйналыу, демигиү.

СТЕСНЯТЬ несов. см. стеснить.

СТЕСНЯТЬСЯ несов. 1. см. стесниться; 2. кого-чего и без доп. (смыщаться) қысыныу, уялтыу, тартыныу; он ~ется незнакомых людей ол ташыс емес адамлардан уяды.

СТЕСЫВАТЬ несов. см. стесать.

СТЕЧЕНИЕ с. 1. (действие) ағып қосылыу, ағып жыйналыу; 2. (скопление в одном месте) топланыу, бығыу, бығып кетиү, жыйналыу; ~ народы халықтың топланыуы; 3. (соединение, совпадение) қабатласыу; ~ обстоятельств жағдайлардың қабатласыуы.

СТЕЧЬ сов. ағыу, ағып кетиү, ағып жыйналыу.

СТЕЧЬСЯ сов. 1. ағып қосылыу, ағып жыйналыу; ручьи стеклись в реку өзеклер қосылып дәрья болды; 2. перен. (скопиться) топланыу, жыйналыу, бығыу, бығып кетиү.

СТИЛИЗАЦИЯ жс. 1. (действие) стиль-лестириү, бир стиль беріү, стильге салыу; заниматься ~ей стиль-лестириү мен шұғылланыу; 2. (стилизованное произведение) бир стильге еликленген шығарма.

СТИЛИЗОВАННЫЙ 1. прич. от стилизоваться; 2. прил. стильге еликленген, стильленген; ~ костюм стильге еликленген костюм.

СТИЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что стиль-лестириү, бир стиль беріү, стильге салыу.

СТИЛИСТ м. стилист, стиль шебері.

СТИЛИСТИКА жс. стилистика.

СТИЛИСТИЧЕСКИЙ прил. стилистикалық; ~ая ошыбка стилистикалық қате.

СТИЛЬ I м. стиль (1. белгилі дәүрәдің ҳам бағдарын искусствоның көрсетип береттүгін белгилердің жынындысы; 2. тилюндің ҳәр түрли мүмкіншіліклеринң қолланыу үсулларының жынындысы; 3. бир нарасени ислеудиң айрықша үсуллары; 4. өзин түтүү, сәйлесій, кийиниң әдеттери).

СТИЛЬ II м. (система летосчисления) стиль, жыл есабы; по новому стилю таза стиль бойынша.

СТИЛЬНОСТЬ ж. стильлилік, белгилі стильдегилік.

СТИЛЬНЫЙ прил. стильли, белгилі стильдеги; ~ая одёжда стильли кийим; ~ое здание стильли салынған жай.

СТИМУЛ м. стимул, жигер түйдүрүші, қозғаушы ҳәрекет, алға умтылдырышы.

СТИМУЛИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что стимул беріү, көтермелөү, алға умтылдырыү, жағдай түйдүрүү; ~ развитие животноводства шаруашылықтың рауажланыуы на жағдай түйдүрүү.

СТИМУЛЯЦИЯ жс. с.-х. стимуляция (есимликтің есіцин теззетілүү ушын химиялық ямаса физикалық жол менен тасир етүү).

СТИПЕНДИАЛНЫЙ прил. стипендия..., стипендиялық; ~ фонд стипендия фонды.

СТИПЕНДИАТ м. стипендиат, стипендия алыушы; студент-~ стипендия алыушы студент.

СТИПЕНДИАТКА женск. от стипендиат.

СТИПЕНДИЯ ж. стипендия; получить ~ую стипендия алыу.

СТИРАЛЫНЫЙ прил. жүйатуғын, кир жуýатуғын; ~ая машина кир жуýатуғы машина.

СТИРАНЫЙ прил. 1. (чистый) жуýылған; 2. (подвергавшийся стирке) жуýылған, бурын кийилген.

СТИРАТЬ I несов. см. стереть.

СТИРАТЬ II несов. что и без доп. жуýыу; ~ бельё кир жуýыу.

СТИРАТЬСЯ I несов. см. стереться.

СТИРАТЬСЯ II несов. 1. (отмываться при стирке) ашылыу; 2. (находиться в стирке) жуýылыу.

СТИРКА жс. жуýыу.

СТИСКИВАТЬ несов. см. стиснуть.

СТИСКИВАТЬСЯ несов. см. стиснуться.

СТИСНУТЬ сов. 1. кого-что (*сдавить*) қысыү; 2. кого-что (*в руке, в зубах*) қысып түрүү, тислеп түрүү; 3. что (*стеснить грудь, горло*) қысыү, демиктириү; 4. что (*губы, пальцы и т. п.*) қысыү, тистестириү; ◇ ~ в зубы 1) (*через силу*) күш салып, зорға; 2) (*проявив выдержанку*) өзин тутып.

СТИСНУТЬСЯ сов. қысылыү.

СТИХ I м. 1. қосык; размёр ~а қосык өлемеми; 2. мн. стих қосықлар; читать ~й қосықларды оқыү.

СТИХ II м. нескл.: ~ нашёл 1) (*о душевном состоянии*) кейин болды, кеүили болды; 2) (*о блажи, дури*) жини келди, ашыуы келди.

СТИХАТЬ несов. см. стихнуть.

СТИХИЙНОСТЬ ж. стихиялык.

СТИХИЙНЫЙ прил. стихиялык, стихияль, ~ое бедствие стихиялык апат.

СТИХИЯ ж. стихия (1. апакта ушыратат түгүн табият құбылысы; 2. адамлардың, жәмшидтің тәртипке салығына болмайтүгүн жәмшидтік түрмистың құбылысы; 3. зәйт, түрмис түри).

СТИХИЮТЬ сов. 1. басылыў, тыныў, жым-жырт болыў; крики ~ли шаўқым басылды; 2. (умолкнуть) тынышайыў, койыў; птицы ~ли құслар сайрағанды қойды; 3. басылыў, тыныў; ветер стих самал тынды.

СТИХОСЛОЖЕНИЕ с. 1. (*сочинение стихов*) қосык жазыў, қосык шығарыў; 2. лит. қосык құрылым системасы.

СТИХОТВОРЕННИЕ с. қосык, жазылған қосык, шығарылған қосык.

СТИХОТВОРНЫЙ прил. қосык, қосык пенен жазылған; ~ое произведение қосык пенен жазылған шығарма.

СТЛАТЬ несов. что салыў, төсөў, жайыў.

СТО числ. 1. жуз; 2. разг. жуз рет; көп үақыт; не говорил ли я тебе ~ раз? мен саған жуз рет айтбадым ба?

СТО қоспа сөзлердиң төмөндеги мәнилерди билдириетүгүн биринши болеги: 1) жуз биргелкі белгилерди, затларды, мыс.: **стопушечный** жуз топлы; 2) жуз бөлектен яласа жуз бирліктен қурағанды, мыс.: **стоведрый** жуз шелеклик.

СТОГ м. гуди; ~ сёна бир гуди пишен.

СТОГОВАТЬ несов. что гүдилеў, гүдилеп үйиў; ~ сёно пишени гүдилеў.

СТОГРАДУСНЫЙ прил. жуз градуслы, жуз градуслық; ~ая температура жуз градуслы температура.

СТОГРАММОВНЫЙ прил. жуз граммлык; ~ая гіря жуз граммлык тас.

СТОИМОСТЬ ж. 1. баҳа, нырк; ~ топын хлопка бир тонна пахтантың баҳасы; 2. эк. жумсалған мийнет (*товарды ислен шығарыў ушын*).

СТОИТЬ несов. 1. что, чего (*иметь цену, стоимость*) баҳасы болыў, түрүү; книга ~ три рубля китап уш сом туралды; 2. безл. с неопр. (*надо, следует*) керек, туралды; ~ты книгу ~ прочесть бул китапты оқып шығыў керек; 3. безл. с неопр. (*только, едва*) заманы, дәрриў, болғаны; ◇ *овчина* выделки не ~ погов. ийлеген териң жақсан айраныңда түрмайды; не ~ төрөг өған турарлық

емес; не ~ благодарности алғыс айтыфа түрмайды; өмү ничего не ~ прийті сюда бул жерге келиүге оған ҳеш бир қызыншылык жок.

СТОЙБИЩЕ с. 1. қоңыс, қыслай; 2. мал жатақ.

СТОЙКА I ж. 1. воен., спорт. тик түрүү; 2. охот. алдыңы аяғын көтерип түрүү (аңыш иайтти).

СТОЙКА II ж. 1. тех. (*подпорка*) сипая, тирек, бақан; 2. (*прилавок*) стойка, тик турма; 3. (*воротник*) тик жаға.

СТОЙКИЙ прил. 1. тұрақты, берк, нық; ~ий кирпич пық гербиш; ~аз инфекция тұрақты инфекция; 2. перен. берк, тұрақты, қайтпас; ~ий характер тұрақты минез.

СТОЙКО нареч. қайтпай, шыдамлы түрде, мәртлик пенен; ~ защищаться қайтпай корынаны.

СТОЙЛО с. 1. ақыр; 2. ж.-д. стойло (бир паровозды ремонташ үшін белгиленген деподагы орын).

СТОЙМЯ нареч. тик түрүп, түргелип түрүп.

СТОЙ м. 1. (*действие*) ағыу; ~ воды суудың ағыуы; 2. (*канава, труба*) салма; прочистить **стоки** салмаларды тазалай.

СТОКРАТНЫЙ прил. жүз есе, жүз мәртебе; в ~ом размёре жүз есе артық мүттарда.

СТОЛ м. 1. стол; обединенный ~ ас столы; сидеть за ~ом стола отырыў; убрать со ~а столдың үстин жынау; 2. перен. (еда) ас, аүқат; мясной ~ гешли аүқат; 3. (*отдел в учреждении*) бөлім, стол; справочный ~ соруаларға жууап беретугын бөлім; ~ закázов заказ бериў столы.

СТОЛИБ м. 1. ере, бағана, столб; телеграфный ~ телеграф бағанасы; 2. перен. (пыны, дыма и т. п.) ала бурқан; ◇ позывочный ~ анат. арқа омыртқа; стоять ~ом ағаштайд қатып түрүп.

СТОЛБЕНЕТЬ несов. от чего қатып қалыў, силейип қалыў; ~ от изумления ҳайран болып қатып қалыў.

СТОЛБЛЁЦ м. қыска қатар; текст в два ~ақ еки қыска қатардан ибарат текст.

СТОЛБНИК м. 1. мед. столбняк (*жүкпалы кесел*); 2. разг. қатып қалыў, ҳайран болыў; на него нашёл ~ ол силейип қатып қалды.

СТОЛБНИЧНЫЙ прил. мед. столбняк..., столбняктың.

СТОЛБОВОЙ I прил. бағана..., столблы.

СТОЛБОВОЙ II прил. ист. (*потомственный — о дворянине*) ески, атақлы, белгилі.

СТОЛЁТИЕ с. 1. (*век*) эсир, жуз жыл; вторая половина двадцатого ~я жигирмаланышы эсирдин екинши жарымы; 2. (*годовщина*) жуз жыллығы.

СТОЛЁТНИЙ прил. 1. жуз жыллық, жуз жыл дауам еткен; ~я война жуз жыллық урыс; 2. жуз жас, жуз жыл болған; ~ий старец жуз жастағы гарры; 3. жуз жыллық; ~я годовщина жуз жыллық.

СТОЛЁТНИК м. бот. столетник.

СТОЛИЦА ж. пайтахт, орай, бас қала.

СТОЛИЧНЫЙ прил. пайтахт..., пайтахтың, орай..., орайдың.

СТОЛКОНОВЕНИЕ с. 1. соқлығысыў; ~ автомобильей автомобиллердин соқлығысыў; 2. перен. соқлығысыў, қайши келий; ~ противоположных интересов бир-бiriне қарсы мәндердин қайши келий; 3. перен. (спор, скора) жәнжел, талас, дау; 4. соқлығысыў, дүгисү, тутысыў, урысыў; вооружённое ~ куралы соқлығысыў.

СТОЛКНУТЬСЯ сов. кого-что 1. ийтерип жибериў, ийтерип түсириў; ~ ләдкү в боду қайықты сууға ийтерип түсириў; 2. қарама-қарсыластырыў, қарама-қарсы етиў; ~ ләбами қарама-қарсы қойыў.

СТОЛКНУТЬСЯ сов. 1. с кем-чем соқлығысыў; ләдйин ~лись музлар соқлығысты; 2. с кем-чем, перен. ушырасыў, дус келисүй; ~ться с новым вопросом жана маселеге ушырасыў; 3. с кем-чем и без доп., перен. қарама-қарсы болыў, қарсылықта ушыраў; здесь ~лись наши интересы был кәрада бизиң талабымыз қарама-қарсы келди.

СТОЛКОВАТЬСЯ сов. с кем и без доп., разг. сейлесип түсисиў, сейлесип келисиў; с ним трудно ~ оның менен сейлесип келисүй күтө қыйын.

СТОЛКОВЫВАТЬСЯ несов. см. столковаться.

СТОЛОВАТЬСЯ несов. аўқатланыў; где вы ~уетесь? сиз қай жерде аўқатланасыз?

СТОЛОВАЯ ж. в разн. знач. асхана.

СТОЛОВЫЙ I прил. ас; ~ая соль ас дұзы; ~ая ложка қасық.

СТОЛОВЫЙ II прил. 1. асхана..., асханын; ~ый прибор асхана приборлары; 2. асханалық; ~ая комиссия асханалық комиссия.

СТОЛП м. (крупный деятель) даңқлы, атақлы, белгили адам.

СТОЛПИТЬСЯ сов. топланысыў, жыйналысыў; ~ у входа есиктиң алдына топланысыў.

СТОЛПОТВОРЁНИЕ с. разг. ала топлаң, быған-жыған.

СТОЛЬКО I нареч. (так много, в таком количестве) сонша, соншелли; он ~ пережил ол соншелли көп азап шекті!; 2. мест. указ. соншелли, усыншама, сонша; где ты был ~ времени? сонша ўақыт сен қайда болдың?

СТОЛЬКО-ТО мест. и нареч. мына қуарым, мына күрлем.

СТОЛЯР м. ағаш устасы, ағаш уста.

СТОЛЯРНИЧАТЬ несов. разг. ағаш усташылық етиў.

СТОЛЯРНЫЙ прил. 1. ағаш уста, ағаш усташылық...; ~ая раббота ағаш усташылық жумысы; 2. в знач. сущ. ж. столлярная ағаш устаханасы.

СТОМАТОЛОГИЧЕСКИЙ прил. мед. стоматология..., стоматологиялық.

СТОМАТОЛОГИЯ ж. стоматология (медициналық бир бөлими).

СТОМИЛЛИОННЫЙ прил. жүз миллионы; ~ое население жүз миллионлы халық.

СТОН м. 1. ыңқылды; стбны болынго науқастың ыңқылдысы; 2. перен. (жалоба) налыш.

СТОНАТЬ несов. 1. ыңқылдау, ах, ўаҳ урыў, ынраныў; 2. перен. (жаловаться) налыш етиў.

СТОП мәсәд. 1. в знач. повелит. накл. тоқта, тур, турын, тоқтаң; 2. в знач. сказ. разг. тоқтады, турып қалды; 3. в знач. сущ. нескл. стоп турдырыў, тоқтаў, тоқтатыў; сигнал ~ тоқтатыў сигналы.

СТОПЛА I ж. анат. табан, май табан; ◇ по ~ам биреүдиң изинен, биреүдиң жолы менен.

СТОПА II ж. лит. стопа (еки ямаса онан кеп бүйиннан болған қосыктың қайырмасы).

СТОПА III ж. 1. бир топ, бир белек; ~ книг бир топ китап; 2. (мера бумаги) стопа, топ (1000 беттен ибарат қағаз өлшемі).

СТОПКА I ж. бир топ, бир буудақ; ~ писем бир топ хат.

СТОПКА II ж. стопка (кишкене шарап ишиң стаканы).

СТОП-КРАН м. стоп-кран (поезды тез тоқтатуғын тормоз).

СТОПОРИТЬСЯ несов. что 1. (останавливать, замедлять) тоқтатыў, иркиў, пәсендетеиў; ~ машины машинаны тоқтатыў; 2. перен. разг. иркиў, бөгет болыў, тосқын болыў; он ~ всё дёло ол барлық исти иркип түрүп.

СТОПОРИТЬСЯ несов. тоқталыў, пәсенделей, иркилиў; дёло ~са ис иркилип тур.

СТОПРОЦЕНТНЫЙ прил. 1. жүз процентли, жүз процент; ~ое выполнение плана планды жүз процент орынлау; 2. разг. (самый настоящий) ҳақықат, нағыз ези, дәл ези.

СТОПТАТЬ сов. что 1. кийип төздөрыў, қыйсайтыў, жампайтыў, жампайтып таслаў; ~ ботынки ботинкаларды жампайтып таслаў; 2. разг. басып таслаў, жапырып таслаў; ~ пішениңу байдайды жапырып таслаў.

СТОПТАТЬСЯ сов. кийилип тозыў, жампайтыў, қыйсайтыў.

СТОПУДОВЫЙ прил. жүз пудлық, жүз пуд; ~ груз жүз пудлық жүк.

СТОРГОВАТЬ сов. что, разг. саудаласыў, саудаласып келисүй.

СТОРГОВАТЬСЯ сов. с кем-чем саудаласыў, баһасып келисүй.

СТОРИЦЕЮ нареч. үст. көп есе, артығы менен, жүз есе; **воздать ~ I** (щедро вознаградить) артығы менен беріү; 2. перен. (жестоко отомстить) рейимсиз еш алғы.

СТОРОЖ м. сақшы, қараўыл, қорыкшы.

СТОРОЖЕВОЙ прил. қараўыл..., сақшының..., қорыкшының...; ~ пост қараўыл посты.

СТОРОЖИТЬ несов. кого-что сақлау, бағыў, қараў; ~ дом үйди қараўыллау.

СТОРОЖИХА женск. от сторож.

СТОРОННА ж. 1. (направление) жак, тәрең, дегерек, жән-жақ; пойт в разные стороны ҳәр тәрепке кетиў; на праўой ~оне оң жақта; со всех ~би ҳәр тәрептен;

смотреть по ~ онам дөгерекке қарау, жен-жакқа қарау; 2. (местность, страна) ел, жүрт; родная ~ онам туған ел; 3. шет, қаптал, жак; южная ~ онам леса тоғайдың туслик қапталы; по обеим ~ онам дороги жолдың еки қапталын бойлап; стоять в ~ онам 1) бир шетке турыу; 2) перен. ҳеш бир затқа араласпау; отложить книгу в сторону китапты бир шетке қойыу; 4. он, бет, жүз; лицевая ~ онам материи гезлемениң оци; 5. (составная часть чего-л.) жак, тәрең; техническая ~ онам проекта проекттын техникалық жағы; 6. тәрең, жак; қаптал; стороны треугольника уш мүйешликтің тәреpleri; Ⓛ разузнать ~ онам шеттен билиу; остататься в ~ онам 1) (выпасть из поля зрения) көзге түспей қалыу, умытылыу; 2) (не принять участия) арасласпау; в сторону чего-л. бир мақсетке жетиу жолында; моё дело ~ онам мениң ҳеш қатнасым жоқ; на ~ онам шетте, жат жерде; ия сторону бир қапталга, бир тәреңке; шляпа съехала на сторону қалпагы бир қапталға қыйсайды; с одной ~ онам..., с другой ~ онам... бир жағынан..., екини жағынан...; со ~ онам (извне) басқа жерден, бетен жақтаң; с чьей-либо стороны 1) биреү тәреңинен; со ~ онам администрации администрация тәреңинен; 2) биреудиң жағынан; діяд со ~ онам отця экеси менен тууысқан агасы; шұтки в сторону ойынды қойыц.

СТОРОНИТЬСЯ несов. 1. (отходить в сторону) шетке шыныу, шетлеу, жол бериу; 2. перен. кого-чего, от кого-чего шетлеу, шетлениу, қашык болыу; ~ старых друзей ески дослардан шетлениу.

СТОРОННИК м. тәреңдар; ~ мира паратышлық тәреңдарлары.

СТОРОННИЦА женск. от сторонник.

СТОРУБЛЁВЫЙ прил. жүз манатлық, жүз сомлық; ~ая ассигнация жүз сомлық ассигнация.

СТОСКОВАТЬСЯ сов. по кому-чему, по ком-чему сағыныу, зеригиу.

СТОЧИТЬ сов. что қайрау, қайран тегислеу, шарлау.

СТОЧИТЬСЯ сов. қайралып жуқарыу; нож ~ лся пышак қайралып жуқарды.

СТОЧНЫЙ прил. 1. (предназначенный для стока) агатуғын, ағызыға арналған; ~е канавы суу агатуғын салмалар; 2. (имеющий сток) ағысы бар, ағыслы; ~е озёра ағысы көллөр.

СТОШНИЙ || ТВ сов. безл. кого кусыу, лофыу, қайт етиу, жүрек айныу; его ~ло оның жүргеги айныды.

СТОЯ нареч. тик турып; читать ~ тик турып оқыу.

СТОЯНИЕ с. турсыу, тик турыу; ноги устали от долгого ~ я көн тик турып аягым талды.

СТОЯНКА ж. 1. (остановка) тоқтау, турыу; 2. тоқтайтуын жер, туратуын жер; ~ такси туратуын жер.

СТОЯТЬ несов. 1. (быть на ногах) турыу; ~ять у окна терезениң алдында турыу; ~ять в очередь очередь турыу; 2. турыу, болып турыу, ислеп турыу; ~ять у станка станокта жумыс ислеп турыу; ~ять на посту поста турыу; 3. (размещаться) жайласыу, орнасыу; ~ять лагерем лагерь болып жайласыу; 4. (занимать позицию) турыу; ~ять в обороне қорғаныңда турыу; 5. перен. разг. (с отрицанием) аямау, бас тартпау, сыймарлық етпей; не ~ять за платой төлеуден бас тартпау, 6. (держаться вертикально) тик турыу; волосы ~ят дыбом шашларың тик турады; 7. тик турыу, тикке турыу; тигине койылыу; цветы ~ят в вазе гүллөр вазапын ишине тигине қойылған; 8. (быть, находиться) турыу; у дороги ~ят два дёрева жол бойында еки ағаш турыпты; 9. перен. (существовать) бар болыу (ойында, есінде, ядында); 10. перен. (занимать какое-либо место) орын алыу, орын тутыу; 11. на чём (быть установленным) орналасыу, турыу, жайласыу; дом ~йт на фундаменте жай фундаментке орнатылған; 12. (быть неподвижным) қозғалмау, қыймылдамау, җөрекетсиз болыу, бир жерде турыу; лобши не ~яли на месте атлар бир жерде турмады; 13. (быть) болыу, турыу; ~йт жары ыссы болып тур; 14. (держаться на каком-л. уровне) турыу, көрсетиу; вода ~йт высоко суу жоқары көтерилеп тур; 15. разг. (сохраняться неизменным) сақланыу, турыу; 16. (не действовать) жүрмөу, тоқтап қалған; Ⓛ ~ий тур!; ~ите! турысыз; ~ять насмешть елимге бел байлау; ~ять над душой қасын кетпей.

СТОЯЧИЙ прил. 1. тик, тик туратуын; ~ий воротник тик жаға; 2. (не текущий) ақпайтуын, ағысы жоқ; ~ая вода ақпайтуын сүй.

СТРАВИТЬ сов. 1. кого ешикириу, нәззе беріу; таластырыу (животных); ~ть собак ийтлерди таластырыу; 2. кого (подстрекнуть) ғыжак беріу, өшегистириу; ~ть спорщиком айтысышыларды өшегистириу; 3. что (произвести потраву) бүлдириу, басқылау; свиньи ~ли огород доңызлар бақшаны бүлдириди.

СТРАВЛИВАТЬ несов. см. стравить.

СТРАГИВАТЬ несов. см. стронуть.

СТРАГИВАТЬСЯ несов. см. стронуться.

СТРАДА ж. 1. с.-х. жазыры қызығын жумыс; жыйын-терим ўақыт; 2. перен. басабас.

СТРАДАЛЕЦ м. азап шегиүши адам, жәбир көриүши адам, жапакеш.

СТРАДАЛИЦА женск. от страдалец.

СТРАДАЛЬЧЕСКИЙ прил. азап шеккен, жәбирли, жәбир көрген.

СТРАДАНИЕ с. 1. (физические мучения) азап шегиү, азапланыу, жәбирлениү, жапакеш; 2. (душевные муки) азап шегиү, қынайлы.

СТРАДАТЕЛЬНЫЙ прил. грам. ериксиз; ~ залғы ериксиз залог.

СТРАДАТЬ несов. 1. чем, от чего азап көриү, азап шегиү, азапланыу, жәбир

кериў; ~ть от боби аўырыўдан азап шегиў; ~ть головными болями бас аўырыўдан азап кериў; 2. за кого-что, из-за кого-чего қыйналыў, азап шегиў, қапа болыў; ~ть за правду ҳақықатлық ушын азап шегиў; 3. от чего, из-за чего и без доп. (терпеть ущерб) зыян кериў, жабирлениў; ~ть от пожаров ёрттен зыян кериў; 4. разг. (быть плохим) жеткилксиз болыў, жетиспесў, кемирек болыў; у него ~ет память оның еси кемирек; у тебя ~ет грамотность сениң сауытың жетиспесди; в классе ~ет дисциплина класса тәртип кемирек.

СТРАДАЮЩИЙ 1. приц. от страдать; 2. прил. (испытывающий страдания) азап шеккен, азапланған, азап көрген, жабирлениң; 3. прил. (выражающий страдание) азаплы, жабирли.

СТРАЖ м. қорыкшы, сақшы; ~ мýра тынышлықтың сақшысы.

СТРАЖ||А ж. сақшы, қорыкшы; пограничная ~а шегара сақшылары; на ~е сақшылықта, қорғауда; стоять на ~е 1) сақшылықта турыў; 2) перен. қорғаў, сақлаў; взять под ~у қамаўға алышу, камаў; быть под ~ей қамаўда болышу.

СТРАНА||А жс. 1. (местность, территория) ел, жүрт, үлке; ғорнаң ~анá таўлы ел; 2. мемлекет; родная ~анá тууылған ел; Страна Советов Советлер мемлекети; ~аны народной демократии халық демократиялық мемлекеттери; ⚡ четыре ~аны света дуняның төрт төрепи.

СТРАНИЦА ж. 1. бет; нумерация странаң бетлерди номерлеў; 2. перен. бет; славные ~ы историй тарихтың даңқлы беттери.

СТРАННИК м. саяхатшы, жолаўши.

СТРАННИЧЕСКИЙ прил. саяхатшылык, жолаўшылык.

СТРАННО 1. нареч. ерси, таң, әжайып; 2. безл. в знач. сказ. ерси, таң; как ни ~кандай таң болса да.

СТРАННОСТЬ||Ь ж. 1. (чего-л.) ерсилик, таң қаларлық, әжайыпсыз; 2. ерси, ерсилик; человек со ~ями ерси адам, бир түрли адам.

СТРАННЫЙ прил. ерси, әжайып, таң қаларлық; ~ая манера ерси қызық; ~ая привычка таң қаларлық эдеть; ~ый человек ерси адам.

СТРАНСТВИЕ с. саяхат, сапар.

СТРАНСТВОВАТЬ несов. саяхат етиў, сапар етиў.

СТРАСТНО нареч. қумарланып, кеүил қойып, ҳоўесленип; ~ любить жизнь өмирди ҳоўесленип сүйиў.

СТРАСТНОСТЬ жс. қумарлық, кеүил қойышлық, ҳоўеслик; ~натуры минездик қумарлылығы.

СТРАСТИЙ||ЫЙ прил. 1. кумар, кеүил қоятыны, ҳоўеслик; ~ое желание аса ҳоўеслик; 2. (пылкий) ышқышаз.

СТРАСТЬ I ж. 1. (сильное чувство) қумар, инта, ҳоўеслик; разжигать страсти қумарын кетириў; 2. (сильное влечение) қумарлылық, берилүшилик; ~ в шахматы шахмат ойнына қумарлылық; 3. (сильная любовь) ышқышазлық, аса сүйнүшилик.

СТРАСТЬ II ж. прост. 1. (уэсас, страх) қоркыныш, қәүип, қоюетер; 2. в знач. нареч. (очень) күтә, оғада, аса, артықмаш; ~ как мне хочется поехать в Москву огода Москвага барым келеди.

СТРАТЕГ м. стратег, эскер басы, сэрдар.

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ прил. стратегия, стратегиялық; ~е планы стратегиялык плаплар.

СТРАТЕГИЯ ж. 1. воен. стратегия; 2. перен. шебер басшылық, шебер жетекшилик.

СТРАТОСТАТ м. стратостат (стратосфера ушын арналы аэростат).

СТРАТОСФЕРА ж. стратосфера (атмосфераның асқарғы катламы).

СТРАТОСФЕРНЫЙ прил. стратосфера..., стратосфералық.

СТРАУС м. зool. түйе құс, страус.

СТРАУСОВЫЙ прил. түйе құс..., стратустың...; ~ое перо түйе құс пәри.

СТРАХ||АХ м. 1. қоркыныш, коркыў; смертельный ~ах олимпи қоркыныш; чувство ~ака қоркыныш сезими; наводить ~ах коркытыу; бледнесть от ~ака корккынан беттinde қан қалмаў; дрожать от ~ака корккынан қалтыраў; 2. только мн. страхи қоркынышлы нөрсөлер; ибою в лесу всякие ~аки лёзут в голову тунде тогайда ҳар түрли қоркынышлы нөрсөлер ойына келеди; 3. в знач. нареч. страх жудә, оғада, дым, аса, артықмаш; мне ~ах хотелись его видеть мен оны оғада көргим келип еди; ⚡ на свой ~ах и риск мойнына алышу; у ~ака глаза великий погов. қорккана қос қоринеди.

СТРАХАКСА ж. страхкасса (социалистик қамсызландырыў кассасы).

СТРАХОВАНИЕ с. қамсызландырыў; ~жизни өмирди қамсызландырыў; социальное ~ социальлик қамсызландырыў.

СТРАХОВАТЕЛЬ м. қамсызланышы.

СТРАХОВАТЬ несов. кого-что 1. қамсызландырыў; ~ имущество от пожара мал-мүлкти ёрттен қамсызландырыў; 2. спорт. қоюипсизленириў, қамсызландырыў; 3. перен. (предохранять) қорғаў, сақлаў; ~ себя от неприятных случайностей өзин ҳар қылыш жақпайтуын исперден қорғаў.

СТРАХОВАТЬСЯ несов. қамсызландырылыў.

СТРАХОВКА ж. 1. (действие) қамсызландырыў; ~ скота малды қамсызландырыў;

2. (страховая премия) қамсызландырыў сыйлысы; 3. разг. (страховой взнос) қамсызландырыў взносы.

СТРАХОВОЙ прил. қамсызландыратуын; ~ взнос қамсызландырыў взносы; ~ агент қамсызландырыў агенти.

СТРАХОВЩИК м. қамсызландырышы (қамсызландырган пулды төлеүши).

СТРАШИЛИЩЕ с. адам қоркытатуын нарсе.

СТРАШИТЬ||Ь несов. кого-что қоркыў, қоюипленириў, шорштыў; эта мысль меня ~ бул никир мени қоркытади.

СТРАШИТЬСЯ несов. кого-что қоркыў, қоюипленіў, шорштыў.

СТРАШНО 1. нареч. разг. (очень сильно) жүдә, қатты, оғада, ҳәдден зыят; я ~ устайл мен оғада шаршадым; он ~ обрадовался ол ҳәдден зыят қуұанды; 2. безл. в знач. сказ. қорқынышлы, қоюипли; мне стояло ~ маган күтө қорқынышлы болып көринди; об этом ~ и подумать буд ҳақында ойлауда қоюипли.

СТРАШНЫЙ прил. 1. (вызывающий чувство страха) қорқынышлы, қоюипли; ~ сон қорқынышлы түс; 2. разг. (чрезвычайный, очень сильный) жүдә, қатты, оғада, күшли, ҳәдден зыят; ~ мороз қатты сууық.

СТРАЩАТЬ несов. кого-что, чем, разг. қорқыты, қоюипледириү, шоршыты.

СТРЕЖЕНЬ м. ийрим ағыс.

СТРЕКИАЧ м.: задать ~ача разг. зып бери.

СТРЕКОЗА ж. ийнелик.

СТРЕКОЗАТ м. шырылды, тырылды; ~ күзничиков шекшеклердин тырылдысы.

СТРЕКОЗАНИЕ с. шырылдау, тырылдау.

СТРЕКОЗАТЬ несов. 1. (издавать стрекот) шырылдау, тырылдау; 2. перен. разг. (без умолку говорить) тақылдау, көпирин спейлеу.

СТРЕЛ||А ж. 1. ок; пустить ~у оқты атып жибериү; 2. тил; ~а весёл төрениниң тили; 3. стрела; ~а экскаватора экскаватордың стреласы; 4. в знач. нареч. стрелой шаққан, тез, оқтай; промчаться ~ой оқтай зуулу.

СТРЕЛКА ж. 1. уменьш. от стрела 1; 2. тил; часовая ~ сааттың тили; 3. ж.-д. стрелка.

СТРЕЛКОВЫЙ прил. атыу..., атқыштар..., ататуғын; ~ батальон атқыштар батальоны.

СТРЕЛОВИДНЫЙ прил. оққа усаған, оқ терили.

СТРЕЛОК м. 1. атқыш, атышы; искус-
кий ~ мерген; 2. воен. атқыш, атышы.

СТРЕЛОЧНИК м. ж.-д. стрелочник, стрелкаши (*төмір жолда ҳарекетті тартилген тұратығын рабочий*).

СТРЕЛЬБА ж. атыу, атылыу, атыс, атыспа, атысыу; открыть ~у атысты баслау.

СТРЕЛЬБИЩЕ с. атыу болатуғын жер.

СТРЕЛЬНУТЬ сов. и однокр. атып жибериү; ~ло в ухе безл. қулагым шашып кетти.

СТРЕЛЬЧАТЫЙ прил. шошақ, ушлы; ~ сюд ушлы гүмбез; ~ лук пақаллы пызыз.

СТРЕЛЯН||ЫЙ прил. 1. атып алынған, атып өлтирилген; ~ая дичь атып алынған күс; 2. (бывший в боях) сауашларда болған, урысқа қатнасқан; ~ый солдат сауашларда талай болған солдат; 3. туылған, қолланылған, атылған; ~ые гильзы атылған писенлер.

СТРЕЛЯТЬ несов. 1. атыу; ~ть из ружьё мылтықтан атыу; он хорошо ~ет ол жақсы атады; 2. кого-что атып алыу, атып өлтириү; ~ть ўток ўйрек атып алыу; 3. безл. разг. (колоть) шаншыу, шаншып

ауырыу; у меня в пояснице ~ет мениң белим шашады; ~ть глазами жалт-жалт қарау, нәзерин айырмау.

СТРЕЛЯТЬСЯ несов. өзин-өзи атыу; өзин-өзи атып өлтириү.

СТРЕМГЛАВ нареч. күтө шаққан, оқтай атлығы; он ~ въбежал из добра ол оқтай атлығы үйден шыкты.

СТРЕМИТЕЛЬНОСТЬ ж. тезлик, шаққанлық, жылдамлық.

СТРЕМИТЕЛЬНЫЙ прил. күтө, тез, шаққан, жылдам; ~ая атака шаққан ҳужим.

СТРЕМИТЬСЯ несов. 1. к кому-чему и с неопр. умтылыу жигерленүү, тырысыу; ~ к знаниям билимге умтылыу, билим алдыруға умтылыу; ~ к власти ҳәkimшилик етиүге умтылыу; 2. умтылыу, жигер салыу, күш салыу; ~ в Москву Москвага барыруға умтылыу.

СТРЕМЛЕНИЕ с. умтылыу, жигер салыу, тырысыу; ~ к миру тынышлықта умтылыу.

СТРЕМНИНА ж. 1. (бурное место в реке) катты ағыс, сарқырама; 2. уст. (обрыв, крутизна) кулама, тик жер.

СТРЕМЯ с. зәңги, үзенги; вдеть ногу в ~ аякты зәңгиге салыу.

СТРЕМЯНКА ж. кишкене зәңги.

СТРЕМЯННЫЙ м. ат қошы, ат бағар.

СТРЕНОЖИВАТЬ несов. см. стреножить.

СТРЕНОЖИТЬ сов. кого тузау, шидерлеу; ~ коня атты шидерлеу.

СТРЕПЕТ м. безгелек (кус).

СТРЕПТОКОКК м. мед. стрептококк (эсүкпәл кеселлер дөрөттүгүн бактериялардың бир тури).

СТРЕПТОКОККОВЫЙ прил. мед. стрептококкы; ~ая ангина стрептококкынан ангина.

СТРИГАЛЬ м. кой қырқыұшы.

СТРИГҮН м. тай (бир жасар).

СТРИГУНОК м. см. стригүн.

СТРИГУЩИЙ прил.: ~ лишай мед. темреу.

СТРИЖ м. узын қанат (кус).

СТРИЖЕННЫЙ прил. шашының уши алынған, шашы қырқылған; қырқылған; ~ые волосы ушынан алынған шаш; ~ая овца қырқылған кой.

СТРИЖКА ж. 1. алай (волбс, ногтей); қырқы, қырқы алай (овец); 2. (форма прически) шаш қойыу, шаш алдырыу.

СТРИЧЬ несов. 1. кого-что алай (волосы, ногти); қырқы, қырқы алай (овец); ~шерсть жүн қырқы; 2. что (разрезать ножницами) қыйыу; ~ всех под одну гребёнку хәммени бир бөздин сазындаи деп билиү; ~ ушамы (о лошади) қулақларын тикирейтиү (ат ҳақында).

СТРИЧСЯ несов. шаш алдырыу; ~ под бокс етпин шаш алдырыу.

СТРОГАЛЬНЫЙ прил. сүргилейтуғын, ренделейтуғын; ~ станок сүргилейтуғын станок.

СТРОГАННЫЙ прил. сүргиленген, ренделенген.

СТРОГАТЬ несов. что, чем сургилеў, реңделеў; ~ доску тахтана сургилеў; ~ рубанком сурги менен сургилеў.

СТРОГИЙ прил. 1. қатал, қатты талап етиші; талап етитуын; ~ий уйитель қатты талап етиші мугаллим; 2. (суровый) қатты, қатаң; ~ий вýговор қатты кейіс; принять ~ие мёры қатты илажлар қолланыў; 3. (не допускающий отклонений) күтә қатты, аўмайтуын, өзгертилмейтуын; ~ий учёт күтә қатты есан; ~ая дисциплина күтә қатты тәртип; 4. келисикли, жарасықлы; ~ий костюм жарасықлы костюм.

СТРОГО нареч. 1. қаттылық пенен, қатты түрде; ~ воспитывать қатты түрде тәрбиялау; 2. (сурово) қатты, аяусыз, рейимсиз; ~ иказать қатты жазалау, рейимсиз жаза беріу; 3. (совершенно точно) саррас, туппантуюры, күтә туўры; ~ рассчитать күтә туўры еспалау; 4. салдамлы, сыпайы, келбетли; ~ держаться өзин салдамлы тутыу; ◇ ~иастрого жүдә қатты, эбден қатты; ~ говоря в знач. вводн. сл. расынаң келгенде.

СТРОГОСТЬ ж. 1. қаттылық, қатанлық, қатты талап етишшилик; ~ воспитания тәрбияның қатацлығы; 2. мн. строгости разг. (страгие порядки, суровые меры) қатаң тәртип, қатаң илаж.

СТРОЕВИК м. воен. строевик.

СТРОЕВІЙ I прил. воен. стройда жүри..., стройда ҳәрекет ети..., урыста ҳәрекет етитуын; ~ая подготовка стройда жүрий таярлығы, стройда ҳәрекет етий таярлығы; ~ые части урыста ҳәрекег етитуын белгимпер.

СТРОЕВІЙ II прил. курылысқа жараммы, курылысқа арналған; ~ лес курылысқа жараммы ағашлар.

СТРОЁНИЕ с. 1. (здание, постройка) курылыс, жай; 2. (структура) дүзилис, курылыс; ~ вещества затлардың курылысы.

СТРОЖЕ сравнит. ст. от прил. строгий и нареч. строго қаттырақ, қаталырақ.

СТРОЙТЕЛЪ м. 1. курышы, курылысы, дүзетиүши, салышы; 2. перен. де-ретиүши, дүзиүши, курышы; ~и коммунистического общества коммунистик жемийети дүзиүшилер.

СТРОЙТЕЛЬНЫЙ прил. курылыс..., курылысы; ~ые материа́лы курылыс материалы; ~ые работы курылыс жұмыслары.

СТРОЙТЕЛЬСТВО с. 1. курылыс; ~о жилях домов тұрақ жайлар салыу курылысы; работать на ~е курылыста ислеу; 2. курылыс, дүзилис; ~о социализма социализм курылысы.

СТРОИТЬ несов. 1. что (производить постройку) курыу, ислеу, салыу; ~ каяалы арналар қазыу; ~ самолёты самолётлар ислеу; 2. что, перен. (созидать, устраивать) дөретиү, дүзиү, курыу; ~ новую жизнь жаңа тұрмыс курыу; 3. что, мат. дүзиү, жасау; ~ треугольник уш мүйешлик дүзиү; 4. кого-что (ставить в строй) қатарға дизиү, қатар түргизү; 5. что (составлять, выражать) дүзиү, курастыру;

правильно ~ фразу гәпти дұрыс курастырыу; 6. что (намечать мысленно) болжап көриү, ойлап белгилеу; ~ планы планлар дүзиү; ◇ ~ козни биреүге жасырын харалық ислеу.

СТРОИТЬСЯ несов. 1. (строить себе что-л.) өзине салып алыу, өзине курыу; өтим лётом я буду ~ься мен усы жазда жай салып аламан; 2. (воздвигаться, сооружаться) курылыу, салыныу; чéрез реку ~ся мост дörьядан көптер салынып атыр; 3. (создаваться в уме — о планах, предположениях) болжаныу, белгилениу, болжап көрилиу, ойлап белгилениу; 4. (становиться в строй) түрүү, қатарға түрүү, қатар дизилиу.

СТРОЙ м. 1. курылыс, дүзилис, строй; общественный ~ жомийетлик курылыс; социалистический ~ социалистлик курылыс; 2. строй, қатар, дизим; встать в ~ қатарға түрүү; постать в ~ қатарға қойыу; выйти из строя 1) қатардан шығыу; 2) перен. (сломаться, испортиться) дәртке аспау, бузылыу, қыралыу; 3. курылыс; грамматический ~ каракалпакского языка қарақалпақ тилинин грамматикалық курылысы; ◇ ввести в ~ (предприятие) қатарға қосыу, иске қосыу; вступить в ~ иске қосылыу; новый завод вступил в ~ жана завод иске қосылды.

СТРОЙКА ж. 1. (действие) курыу, ислеу, салыу, дүзиү; приступить к ~е дома жай салыуға кирисиү; 2. курылыс; разработать на ~е курылыста жумыс ислеу.

СТРОЙМАТЕРИАЛЫ только мн. курылыс материалы.

СТРОЙНО нареч. 1. (правильно) туўры, избе-изли; ~ идти в рядах қатарда туўры жүриү; 2. (гармонично) келисикли етип, үйлестирип; ~ петь келисикли етип қосық айтый.

СТРОЙНОСТЬ ж. 1. (статность) сымбатылык, келбетлилик; ~ фигуры пишинин сымбатылылығы; 2. перен. (последовательность) избе-излилик; ~ рассуждений пикерлердин избе-излилиги; 3. (гармоничность) үйқасымылық, келисиклилик, үйлесиклилик; ~ звуков сеслердин үйлесиклилиги.

СТРОЙНЫЙ прил. 1. (статный) сымбатылык, келбетли; ~ый стаи сымбатлы турппат; 2. (правильно расположенный) тортиппи, избе-изли; ~ые ряды тәртипли қатарлар; 3. перен. избе-изли; ~ая теория избе-изли теория; 4. (гармоничный) үйқасықлы, келисикли; ~ое пение жақы үйқасық қосық, үйқасықлы қосық.

СТРОКА ж. қатар, жол; начать с новой ~и жаңа жолдан баслау; красная ~а абзацты биринші қатары; ◇ читать между строк жазыўшының толық айтпағанларында түсениү, автордың айтайын дегенин түсениү.

СТРОНУТЬ сов. кого-что, разг. қозгау, жылжыту; ~ с места орынан қозгау, орынан жылжыту.

СТРОНУТЬСЯ сов. с чего и без доп., разг. қозғалыу, жылжыу.

СТРОНЦИЙ *м.* стронций (химиялық элемент).

СТРОПИЛО *с.* стропило, шатыр ағаш. **СТРОПИЛЫНЫЙ** *прил.* стропило..., шатыр ағашқа арналған, шатыр ағашлық; ~ые балки шатыр ағашлық беренелер.

СТРОПТИВОСТЬ *ж.* өжетлик, өрлик; асаулық.

СТРОПТИВЫЙ *прил.* өжет, өр; асау; ~прав өжет минез; ~конь асау ат.

СТРОФА *ж. лит.* строфа (қосықта бир неше қатардағы белгилі үйқасықта тәкпарланысы).

СТРОЧЕНЫЙ *прил.* қайып тигилген.

СТРОЧИТЬ *несов.* 1. что и без доп. (штит на швейной машине) қайып тигиү; 2. что, перен. разг. (писать) жазыў, тез жазыў, шаққан жазыў; ~ письмо хат жазыў; 3. перен. разг. (стрелять) атыў; ~ из пулемёта пулемёттан атыў.

СТРОЧКА I *ж.* 1. (действие) қайып тигиү; ~ рукаவов жендерди қайып тигиү; 2. (сплошной шов) тигис; мәлкәя ~ майды тигис.

СТРОЧКА II *ж. см.* строка.

СТРОЧНОЙ *прил.:* ~ая бўқва кишкене ҳарип.

СТРУГАНЫЙ *прил. см.* строганый.

СТРУГАТЬ *несов.* разг. см. строгать.

СТРУЖКА *ж.* қырынды, жонқа; металлическая ~ темир қырындысы.

СТРУЙТИСЯ *несов.* ағыў, соргалаў, шубырлып ағыў, ағып турлыў; по лицу ~лся пот бетиниң тери сорғалады.

СТРУКТУРА *ж.* структура, курылым, дүзилис; ~ почвы топырактың курылымы; ~ государственного аппарата мемлекет аппаратының дүзилиси.

СТРУКТУРНЫЙ *прил.* структуралы, курылымлы, дүзилисли; ~ анализ структура анализа.

СТРУНА *ж.* тар, ишек, қыл, сым.

СТРУНКА *ж.* уменыш, ласк. от струйа; ⚡ задеть слабую ~у ~эзи жерине тийиў; ходить по ~е биреудиң еркінде болыў, биреудиң айтқаны менен жүриў.

СТРУННЫЙ *прил.* тарлы, ишекли, тар тағылған; ~е инструменты тарлы саз өсбааллары.

СТРУП *м.* жараның қабыршағы, жараның аўзы; покрыться струпьями жараның қабыршақланысы.

СТРУСИТЬ *сов.* қорқыў; он ~л не на шүтку ол жүде корқып қалды.

СТРУЧКОВЫЙ *прил.* узын собықлы; ~перец узын собықлы буршы.

СТРУЧОК *м.* узын собық; ~ гороха буршактың узын собығы.

СТРУЯ *ж.* 1. ағыў, ағыс; сорғалаган ағыс; ~ водой суудын ағысы; ~ крови қаның сорғалаган ағысы; 2. перен. (узкий поток чего-л.) бир топ; ~ пара (пүдьың бир тобы).

СТРЯПАТЬ *несов.* что аўқат писирү, аўқат таярлау.

СТРЯПНИЙ *ж.* 1. (действие) аўқат писирү, аўқат таярлау; 2. (кушанье) пискин аўқат, таяр тамак; 3. перен. пренебр.

шала-шарпы исленген нэрсе, немқурайды етилген нэрсе.

СТРЯПУХА *ж.* разг. аспаз хаял.

СТРЯСТИСЬ *сов.* разг. болып қалыў, ушырап қалыў; с иим ~ласъ беда оған бир бөле болып қалды.

СТРЯХИВАТЬ *несов.* см. стряхиуть.

СТРЯХНУТЬ *сов.* 1. кого-что (бросить) силкип тусириў, қағып тусириў; 2. что, разг. силкиў, қағыў; ~ скáтерть дастурканды қағыў.

СТУДЕНСТВЫЙ *прил.* гилкилдек, уйынаный, гилкилдеп турған; ~ое веществö гилкилдеп турған зат.

СТУДЕНТ *м.* студент.

СТУДЕНТКА *ж.* студентка.

СТУДЕНЧЕСКИЙ *прил.* студентлердин..., студентлик.

СТУДЕНЧЕСТВО *с.* 1. собир. студентлер; 2. студентлик; гóды ~а студентлик жыллар.

СТУДЁННЫЙ *прил.* разг. муздай, суұық; ~ая вола муздай суў.

СТУДИТЬ *несов.* что, разг. суұытыу; ~ чай чайды суұытыу.

СТУДИЯ *ж.* в разн. знач. студия.

СТУЖА *ж.* катты аяз, катты суұық; зымжан ~ қысқы катты аяз.

СТУК *м.* тоқылды, дүккілди, тарсылды; қағыў, урыў, тоқылдатыў; раздáлся ~ в дверь есикти тоқылдатқан даўыс еситилди.

СТУКАТЬ *несов.* см. стукнуть.

СТУКАТЬСЯ *несов.* см. стукнуться.

СТУКНУТЬ *сов.* 1. кого-что урыў; ~тү кулаком по столу столдың устине мушки менен урыў; 2. (ударить — в дверь, окно) қағыў, тықылдатыў; 3. (издать стук) тарсылдатыў, тырыслдатыў; 4. безл. кому шығыў, толыў; ему ~ло сброк лет ол қырққа шыкты.

СТУКНУТЬСЯ *сов.* урып алыў, соқлығыў.

СТУЛ *м.* 1. стул, отырғыш, түрсис, орынның мágкий ~ жумсақ стул; сидéть на стуле стулда отырый; 2. мед. дөрөт; ⚡ сидéть междú двух стульев еки кеменин басын услау.

СТУЛЬЧАК *м.* дәретхана отырғышы.

СТУПА *ж.* кели; ⚡ толбочь воду в ~е мыжий бериў, езбелеў.

СТУПАТЬ *несов.* 1. см. ступить 1; 2. (идти) басыў, атлап басыў; осто́рожно ~ты сақлық пенен атлап басыў; 3. повел. накл. ступай! кет!, бар!; ступайт! кетиниз!, барызы!; ~йте домой үйнізде кетиниз, үйнізде кайтыңыз.

СТУПЕНЧАТЫЙ *прил.* басқышлы, текшелли; ~ вал текшелли қашы.

СТУПЕНЬ *ж.* 1. текше; ~и лестницы басқыштың текшелери; 2. дәреже; ~ы развитика раýажаланыў дәрежеси.

СТУПИТЬ *сов.* 1. (сделать шаг, шагнуть) басыў, аяқ басыў, атлау; ~ на землю жерге аяқ басыў; 2. (войти куда-л.) кириў, атлап кириў; ~ чéрез порог босағадан атлау.

СТУПИЦА *ж.* гүшпек.

СТУПКА *ж.* см. ступа.

СТУПНЯ ж. табан.

СТУЧАТЬ несов. қагыў, тықылдатыў, тоқылдатыў, дүкнелетиў, урыў; ~ать в дверь есикти қагыў; ◇ в голове ~йт без. басым дуқнадеп тур.

СТУЧАТЬСЯ несов. см. стучать; ~ в дверь 1) есик қагыў; 2) перен. (приближаться, надвигаться) жақынлап қалыў, келип қалыў.

СТУШЕВАТЬСЯ сов. кем сезилиу, аз билиниў, билинбей кетиў, сезилмей кетиў.

СТЫД м. уят, ар; намыс, ар-намыс; ложный ~ этирик уят; отбросить ~ уяты қойыў; скрёйт со ~а уялғаннан қызырыў; не иметь ни ~а ни совести ҳужданы ҳам үяты жоқ болыў.

СТЫДИТЬ несов. кого-что уялтыў, арланырыў, қызартыў.

СТЫДИТЬСЯ несов. кого-чего и с неопр. уялтыў, арланыў, қызырыў.

СТЫДЛИВО нареч. уялып, арланып, қызырып; намысланып; ~ опустить глаза уялп төмен қарау.

СТЫДЛИВОСТЬ ж. уялышылық, уялжаклық; ар-намыслық.

СТЫДЛИВЫЙ прил. уялшак, уяты бар.

СТЫДНО нареч. 1. уят, ар; мне ~ за вас сиз ушын маган уят; 2. безл. в знач. сказ. уят; как тебе не ~! саган уят емес!

СТЫДНЫЙ прил. уялты, ар-намыслы.

СТЫК м. 1. қосылған жер, бириккен жер; на стыке двух дорожек еки жолдың қосылған жеринде; 2. тех. бириккен жер, қосылған жер.

СТЫНУТЬ несов. см. стыть.

СТЫТЬ несов. 1. (остывать) сууыў; 2. (покрываться льдом) муз басыў, қатыў; 3. (мерзнуть) сууыққа қатыў, тоныў.

СТЫЧКА ж. 1. разг. (ссора, перебранка) жајжал, жәнжеллесінү, урысыў; сөгисинү; 2. воен. (короткий бой) соқылғыспа, қыска сауаш.

СТЮАРД м. стюард (passажирлық кемеде ямаса самолётте официант).

СТЮАРДЕССА женск. от стюард.

СТЯГ м. (знакам) байрак, жалаў.

СТЯГИВАТЬ несов. см. стянууть 1—4.

СТЯГИВАТЬСЯ несов. см. стяниуться.

СТЯЖАТЕЛЬ м. байлық топлаушы, пул жынаушы, байыұға тырысыушы.

СТЯЖАТЕЛЬНИЦА женск. от стяжатель.

СТЯЖАТЬ сов. и несов. 1. что и без доп. (нажитъ богатство) байлық топлаў, пул жынаў, байыұға тырысыў; 2. что (добиться) табыў, жетисиў, ерсиў; ~ извѣстность белгили болыұға жетисиў.

СТЯНУТЬ сов. 1. что (түгө перевязать) қысып байлаў, қысып бууыў, тартып байлаў, тартып таныў; 2. кого-что жомлеў, жыйнаў, топлаў; ~ войскам к городу эскерлерди қалап таман жыйнаў; 3. что (стягнуть) алып қойыў; тартып алыў; жыйнап алыў, сыйырып ашыў; ~ скатерть со стола столдан дастурқанды тартып алыў; 4. что, чём, тех. (плотно соединить) жалғап беккемлеў, бириктирип беркитиў; 5. кого-что, разг. (украсть) урлаў, урлап алыў, урлап кетиў.

СТЯНУТЬСЯ сов. 1. жыйырылыў, қысыкарый, бурилиў; ткань ~лась при строчке гезлеме тиккенде жыйырылды; 2. разг. (түгө затянутться) белди беккем байлау, катты байлау; 3. (собраться в одно место) жемлениў, жыйналыў, топланыў.

СУББОТА ж. шемби.

СУББОННИЙ прил. шемби...

СУББОТНИК м. субботник.

СУБОРДИНАЦИЯ ж. субординация (иске киши хызыметкерлердин үлкен хызыметкерлерге бойының системасы).

СУБСИДИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что субсидия бериў.

СУБСИДИЯ ж. субсидия (акылалай ямаса натураль түрдеги жәрдем).

СУБСТАНТИВАЦИЯ ж. лингв. субстантивация, субстантивацияланыў (басқа соғашақаптарының аттыққа етийи); ~ имён прилагательных келбетликлердин субстантивацияланыў.

СУБСТАНТИВОВАННЫЙ прил. субстантивацияланған; ~е причастия субстантивацияланған келбетлик фейиллер.

СУБСТАНТИВИРОВАТЬСЯ сов. и несов. лингв. субстантивацияланыў, субстантивация етилий.

СУБСТАНЦИЯ ж. филос. субстанция (Маркске шекемги философияның ең әхмиетті категорияларының биреүі).

СУБСТАНТИЛЬНЫЙ прил. разг. нөзик турпатлы, жука денели.

СУБТРОПИКИ только мн. субтропикилер.

СУБТРОПИЧЕСКИЙ прил. субтропики, субтропикли.

СУБЪЕКТ м. 1. филос. субъект (айландағы дүньяны таныушы ҳам өзгертиши адам); ~ и объект познания таныудың субъекттер хәм объекттер; 2. (человек) субъект, адам, киси; странник ~ ерси адам; 3. ғарал. (подлежащее) субъект, баслаушы.

СУБЪЕКТИВИЗМ м. филос. субъективизм (1. философиядагы идеалистик бағдар; 2. обективистиктің жақындығы).

СУБЪЕКТИВИСТ м. субъективист (субъективизмниң тарендәри).

СУБЪЕКТИВИСТСКИЙ прил. субъективистлик.

СУБЪЕКТИВНО нареч. субъектив түрде; оценить что-л. ~ субъектив түрде баһа берүй.

СУБЪЕКТИВНОСТЬ ж. субъективлик; ~ взглядов көз қараслардың субъективлиги.

СУБЪЕКТИВНЫЙ прил. 1. субъектив, субъективлик; ~ая сторона преступления жинааттың субъективлик жагы; 2. жеккеге езиниң, бир езиниң; ~ое мнение жеккеге езиниң пикери.

СУБЪЕКТНЫЙ прил. грам. субъектли, баслаушылы.

СУВЕНИР м. естелик.

СУВЕРЕН м. суверен (халық аралық правода; жақары җекимишилик етийи).

СУВЕРЕНІТЕТ м. полит. суверенитет, ғөрезсизлик.

СУВЕРЕННОСТЬ ж. суверенлик, ғөрезсизлик; ~ государств мәмлекеттің ғөрезсизлиги.

СУВЕРЕННЫЙ прил. полит. суверенли, фэрэсиз.

СУВОРОВЕЦ м. суворовши (*Суворов учительесинң тәрбияланышысы*).

СУВОРОВСКИЙ прил.: ~ое учйлище Суворов училищеси.

СУГЛЫНСТЫЙ прил. сазлы-күмлө; ~е почвы сазлы-күмлө топырақлар.

СУГЛЫНОК м. сазлы-күмлө топырақ.

СУГРӨБ м. қар үйинди, үйинди қар.

СҮГҮБО нареч. оғада, әбден, жудә, айрышка, күтә; ~ вайжый вопрос күтә өхмийеттә мәселе.

СҮГҮБҮЙ прил. оғада, әбден, жудә, айрышка.

СҮД м. 1. (государственный орган) суд; Верховный ~ Жоқарғы суд; народный ~ халық суды; товарищеский ~ жолдаслық суд; предавать ~ у судка бериү; 2. (разбор дела) суд; день ~а суд күни; 3. (мнение) пикир алыу; вынести на ~ общественности жәмийетшиликтиң пикирин алыу; ◇ на нет и ~а нет погов. жоққа жүйрик жете алмайды.

СҮДАК м. сыла.

СҮДАЧИТЬ несов. разг. ёсек таратыу, адам жаманлау.

СҮДЕБНЫЙ прил. суд..., судлық, судты...; ~ое дёло судлық ис; ~ый исполитель судтың орынлашысы.

СҮДЕЙСКИЙ прил. судьялық, судьялар; ~ая коллегия судьялық коллегия.

СҮДИМОСТЬ ж. юр. судланганлық, судланышылық; сиять ~ судланганлығын алып тастау.

СҮДИТЬ несов. 1. о ком-чём пикир айттыу, пикир көрсетиү; ~ о литературе әдебият қақында пикир айттыу; 2. кого-что судлау; ~ преступника жинанатыны судлау; 3. кого-что сын тағыу, гәп етиү, айыплау; не ~е его строго оны дым қатты айыпламаңыз; 4. что и без доп., спорт. судьялық етиү; 5. кому-чему и с неопр. (предназначат.) иесин болыу, жазылыу; сужено судьбой тәғдирде жазылған сол; ◇ ~ы и рядить додалау, ортага салыу; сүдя по обстоятельствам жағдайларға қарғанды.

СҮДИТЬСЯ несов. 1. с кем-чем судласыу; 2. (иметь судимость) судланыу.

СҮДНІОГІ с. кеме; плáвать на ~е кемеде жүзүү.

СҮДНО II с. судно (*науқаслар дәрет синдирыу шыны*).

СҮДОГІ I қоспа сөзлердин «суд, судлық» деген мәнисин беретүгүн биринши болеги, мыс.: судопроизводство судлық ислерди алып барыў.

СҮДОГІ II қоспа сөзлердин кеме ямаса кемеге тийисли екенин аңлататуғын биринши болеги, мыс.: судомеханик кеме механизми.

СУДОВЕРФЬ ж. судоверфь, кеме верфи.

СУДОВОЖДЕНИЕ с. кеме айдау опери.

СУДОВОЙ прил. кеме..., кемениң; ~ай команда кеме командасты; ~ой механизм кеме механизмы.

СУДОК м. судок (1. түтікалы кишикене ыдыс; 2. асхана приборы).

СУДОМБІКА ж. ыдыс жууатуғын ҳаял, қызы.

СУДОПРОИЗВОДСТВО с. судлық ислерди алып барыў, судлық ислерди жүргизүй.

СУДОРЕМОНТ м. кеме ремонты.

СУДОРЕМОНТНЫЙ прил. кеме ремонтлау..., кеме ремонтлайтуғын; ~ завод кеме ремонтлау заводы.

СУДОРОГА ж. тамыр тартыу, тамыр тартылыш, дирилдеу, қалтырау.

СУДОРОЖНО нареч. тамыры тартып, дирилдеп, қалтырап; ~ стиснуть зұбы дирилден тисин қайрау.

СУДОРОЖНЫЙ прил. 1. тамыры тартылған, дирилдеген, қалтыраган; ~е рыданния дирилдеген өкириү; 2. перен. (о движении) тынымыз.

СУДОСТРОЕНИЕ с. кеме курылсы.

СУДОСТРОИТЕЛЬ м. кеме соғыушы, кеме ислеүши.

СУДОСТРОИТЕЛЬНЫЙ прил. кеме соғыушыратуғын, кеме ислеп шыгаратуғын.

СУДОХОДНОСТЬ ж. кеме жүриү мүмкіншилиги, кеме жүре алатуғыны.

СУДОХОДНЫЙ прил. кеме жүриү мүмкіншилиги бар; кеме жүре алатуғын; ~ая рекә кеме жүре алатуғын дарыя.

СУДОХОДСТВО с. кеме жүриүшилик, кеме катнашылық.

СҮДЬБА ж. 1. тәғдир; ~а столкнула нас с тобой тәғдир сениң менен бизди гезлестири; 2. тәғдир, талай; ничего не зайди о ~е браты туысқанымның тәғдир и қақында ҳеш нәрсе билмеймен; 3. (будущность) келешек; заботиться о сүдьбах государства мәмлекеттиң келешегин ойлау.

СҮДЬЯ м. 1. судья; народный ~ халық судьясы; 2. додалаушы, пикир айттышы, баҳалаушы; он в этом деле ие ~ол бил ис жөнинде ҳеш пикир айта алмайды; 3. спорт. судья.

СҮЕВЕРИЕ с. ырым.

СҮЕВЕРНЫЙ прил. ырымшыл; ~ человек ырымшыл адам.

СҮЕТА ж. (беготня, хлопоты) албыраушылық, асығышылық, асығып-албыраушылық, ҳаўлығышылық.

СҮЕТИТЬСЯ несов. албырау, асығыу, асығып-албырау, ҳаўлығыу; ~ с утра до ночи азаппап кешке шекем асығып-албырау.

СҮЕТЛІВОСТЬ ж. албыраушылық, асығышылық, асығып-албыраушылық, ҳаўлығышылық.

СҮЕТЛІВЫЙ прил. 1. (беспокойный — о человеке) тынымыз; 2. (торопливый — о движении) албыраган, асығыс, асығып-албыраган, ҳаўлықкан.

СҮЖДЕНИЕ с. пикир, ой; пикир айттыу, пикир билдириү; выскажать свое ~ өз пикирин айттыу.

СҮЖЕНИЕ с. тарылыш, тарайыу, тарылыш; ~ пищевода мед. өңештиң тарылышы.

СҮЖИВАТЬ несов. см. сүзить.

СҮЖИВАТЬСЯ несов. см. сүзиться. сужу, сүдиш наст. вр. от судить.

СҮЗИТЬ сов. что 1. тарылтыү, тараитыү; ~ ворот дөрөзаны тараитыү; 2. перен. кемитиү, азайтыү; ~ значение чего-л. эмгийтисе кемитиү.

СҮЗИТЬСЯ сов. тарылтыү, тараитыү.

СҮК м. шақа, путак.

СҮКА ж. қанышык.

СҮКНӨ с. сукно, маўыты; ◇ положить под ~ басын таслаү, иркип таслаү.

СҮКОВАТЫЙ прил. шақалы, шақасың, путаклы, путагы кеп; ~ая палка путаты кеп таяк.

СҮКОННЫЙ прил. сукно, маўыты; маўытыдан исленген, сукнодан исленген; ~ые брикет сукно шалбар; ◇ выражаться ~ым языком турпайлау тиң менен сейлеү.

СҮКРОВИЦА ж. қан арапас сары сүү.

СУЛИТТЬ несов. 1. кого-что, кому-чemu разг. сез беріүү; ўәде беріүү; он ~л прийти вёчером кешкүрүн келемен деп ўәде берди; 2. (предвещать) алдан билдириүү.

СУЛТАН м. султан.

СУЛТАНША ж. разг. султаның хаялы.

СУЛЬФАТ м. хим. сульфат (кукирт кислотасының дұзы).

СУЛЬФИДЫ мн. (ед. сульфид м.) хим. сульфидлер (кукирттиң металлар менен бирикпелери).

СУЛЬФИТ м. хим. сульфит (кукиртли кислотасының дұзы).

СУМ||А ж. уст. қалта, қапшық, дорба, қоржын; ◇ ходить с ~ой тиленшилик етиү, дайынашылық етиү.

СУМАСБРД м. тентек, саудайы, үас-үас.

СУМАСБРДКА женск. от сумасбрд.

СУМАСБРДНЫЙ прил. тентеклик, үас-үас; ~ посту́пок тентеклик қылық.

СУМАСБРДСТВО с. тентеклик, үас-үаслық.

СУМАСШЕДШИЙ прил. 1. жинли, ақылдан айрылған, еси кеткен; ~ий человек жинли адам; 2. в знач. сущ. м. сумасшёдший и ж. сумасшёдшая жинли; 3. перен. разг. артықшаш, ҳәдден зият, женсиз; ~ая ценә артықшаш қымбатлылық.

СУМАСШЕСТВИЕ с. 1. жинилик, ақылдан айрылғанлық; 2. (безрассудство) артықшаш кетиүү, ҳәдден зият кетиүү, женсиз кетиүү.

СУМАШЕСТВОВАТЬ несов. разг. жинлиниүү, ақылдан айрылыу.

СУМАТОХА ж. ала-пасыр, азан-ғазан, быған-жыған; забыть что-л. в ~е ала-пасырлыда бир нарсени умытып кетиүү.

СУМАТОШЛЫВЫЙ, СУМАТОШНЫЙ прил. ала-пасырлы, азап-ғазаплы, быған-жығанлы.

СУМБҮР м. гүман, гүмилжилик, шатақ; ~ в мыслях ой-пикирдеги гүмилжилик.

СУМБУРНОСТЬ ж. гүманлылық, гүмилжилик, шатаслық; ~ изложёния баянлаудың гүмилжилиги.

СУМБУРНЫЙ прил. гүмилжи, гүманлы, шатац; ~е мысли гүмилжи пикирлер.

СҮМЕРЕЧНЫЙ прил. геүгим, ымырт, ицир; ~ час геүгим ўақыт.

СҮМЕРКИИ мн. геүгим, ымырт, ицир; в ~ах геүгим болғанда, ицирде.

СҮМЕРНИЧАТЬ несов. разг. ицирде шырасыз отырыү, шыра жақпай гүррийлесүү.

СҮМЕТЬ сов. с неопр. ислей билиүү, қолдан келиүү; он не ~л отвётийт ол жуўап бере билмеди, ол жуўап бере алмады.

СҮМКА ж. 1. сумка, калта, дорба, көржын; дамская ~ хаяль сумкасы; 2. анат. қалта; сердечная ~ жүрек қабы; ◇ пастушья ~ падашының қалтасы.

СҮММА||А ж. 1. мат. сумма, косынды, жәм; ~а двух слагаемых еки косындының жәми; 2. (количество денег) сумма, пул; подотчётные ~ы есабын беретуғын пул; 3. перен. (общее количество) сумма, жыйнды, гүлләни, жыйнак, жәм; ~а знаний билимдердин жыйындасы.

СҮММАРНЫЙ прил. 1. суммарлық, жыйнагы, жәми; ~ая мощность электростанции электростанция күйатының жәми; 2. перен. (обобщённый) барлық, улыма, жыйнак; ~ое представление улыма тусиник.

СҮММИРОВАНИЕ с. жәмлеү, топлаү, жыйнау.

СҮММИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (вычислять сумму чего-л.) есаплатышыгарыү, жемдел есаплаты; ~ ияләги салықларды есаплатышыгарыү; 2. (обобщать) жыйнау, топлау, жалпылау; ~ даинные маглыуматтарды топлау.

СҮМРАҚ м. ала геүгим, ицир, ымырт.

СҮМРАЧНО 1. нареч. гүңгиртленип, ала геүгим болып; 2. безл. в знач. сказ. гүңгирт, ала геүгим; в дôме было ~ үде ала геүгим еди.

СҮМРАЧНОСТЬ ж. гүңгиртлик, ала геүгимлик, ымырт, қараңғылық.

СҮМРАЧНЫЙ прил. 1. ала геүгим, ымырт, гүңгирт, қараңғы; ~ день гүңгирт күн; 2. перен. (ургюмий) капа, тунерген, кейилсиз, қайғылы; ~ вид қайғылы түр.

СҮМЧАТЫЙ прил. бауыр қалталы; ~е животные баъбы қалталы хайуанлар.

СҮМЯТИЦА ж. разг. ала-пасырлы; поднялась ~ ала-пасырлы болып кетти.

СҮНДҮК м. арша; кованый ~ дирбит арша.

СҮНДҮЧНЫЙ прил. аршаның..., аршалық.

СҮННА м. сунна (мусылманлардың куранды толыктывратуғын диний анызы).

СҮННИЗМ м. суннизм (ислам дининиң суннаны куран менен тен, деп танытуғын бағдары).

СҮННИТ м. суннит (суннитизмниң тарепдары).

СҮННИТСКИЙ прил. суннитизмлик.

СҮНҮТЬ сов. кого-что тығыү, ғүйгүү; ~ руки в карманы қолды кисеге тығыү.

СҮНҮТЬСЯ сов. разг. сугылысыү, арасасыү.

СҮП м. шорна, корпа.

СУПЕРОБЛОЖКА ж. полигр. суперобложка (китаптың мүқабасының устишес түсілгендік қағаз).

СУПЕРФОСФАТ м. хим. суперфосфат.

СҮПЕСОК м. см. сүпесь.

СҮПЕСЧАННЫЙ прил. сазлы-кумлы, шеге топырақлы, шегели; ~ая ёбча шеге топырақлы жер.

СУПЕСЬ ж. шеге топырак, сазлы-кумлы топырак.

СУПОВ||БЫЙ прил. шорпа..., шорпалық, сорпа..., сорпалық; ~ая місса сорпа ысы.

СУПОНЬ ж. қамыт бау.

СУПОРБСАЙ прил.: ~ свинъ буұз шошка.

СУПРУГ м. 1. күйеу; 2. мн. супрүги (муж и жена) ерли-зайып.

СУПРУГА ж. хаял, қатын, зайып.

СУПРУЖЕСКИЙ прил. ерли-зайып, ерли-зайылы.

СУПРУЖЕСТВО с. некелилик, ерли-зайылы болышылық.

СУРГУЧ м. сургуч.

СУРГУЧНЫЙ прил. сургуч..., сургучлы; ~ақ печать сургучлы печать.

СУРДИНК||А ж.: под ~у жасырын, ҳеш кимге билдирилей.

СҮРИК м. 1. (минерал) сурик; 2. (краска) жоса (бояй).

СУРОВО нарец. қатты, қатан, аяусыз; ~наказать қатты жазалау.

СУРОВОСТЬ ж. 1. қаталлық, қаттылық, рейимсизлик; ~зимы қыстың қаттылығы; ~приговора ҳукимиң қаттылығы; 2. перен. рейимсизлик, қаталлық; встретить кого-л. с ~ю биреуди рейимсизлик пепен қарсы алыу.

СУРОВ||ЫЙ I прил. 1. суұық, аяз, қатты; ~ая зима қатты қыс; 2. (твёрдый, непреклонный) ашыулы, қәхәрли, қатты, қатал, рейимсиз; ~ый человек қатал адам; 3. (полный трудностей, испытаний) аўыр, қатан, қыйын; ~ая жизнь аўыр түрмис; 4. (трудный для жизни) жағдайсыз, суұық; ~ый климат суұық климат; 5. (строгий, беспощадный) қатан, аяусыз, рейимсиз; ~ая прафда аўыр ҳақырқат.

СУРОВ||ЫЙ II прил. торқа, кенеп; ~ое полотиб кенеп гезлеме.

СУРОК м. зоол. сурок (хайтан ҳам териси).

СУРРОГАТ м. суррогат (қосындылы зам).

СУРРОГАТНЫЙ прил. суррогат..., суррогаты.

СУРЬМА ж. 1. сурьма (химиялық элемент); 2. уст. сүрме (бояй).

СУРЬМИТЬ несов. что сүрме жагыў.

СУСЛИК м. баллак тышқан.

СУСЛИКОВЫЙ прил. баллақ тышқаның.

СУСТАВ м. буұын.

СУСТАВНОЙ прил. буұын..., буұындағы, буұындықи; ~ревматизм буұын ревматизмы.

СУСТАВЧАТЫЙ прил. биол. буұын-буұын, буұынлы.

СУТАНА ж. сутана (католик руханийының үзин сыртын кийими).

СҮТ||КИ только мн. сутка, күн-түн, тәүлік; чөрөз двоे ~ок еки суткадан кейин; за ~ки вперед бир сутка бурын.

СУТОЛОКА ж. ала-пасырлы, тығылыс.

СУТОЧНЫЙ I прил. суткалық, тәүлік, күн-түнлик; ~ое движение поездов поздндарын суткалық ҳарекеттери; 2. в знач. сущ. мн. суточные күнлик аўқат пулы.

СҮТҮЛІТЬ несов. что бүкирейтиү, бүкшияттиү; ~ спіну еңсесин бүкирейтиү.

СҮТҮЛІТЬСЯ несов. бүкирейтиү, бүкшияттиү.

СҮТҮЛӨСТІ ж. бүкирейгенлик, бүкшигендік.

СҮТҮЛӨЙ прил. бүкир, бүкирейген, бүкшигендігін.

СҮТЬ I ж. мазмұн, мәни, тиікар, тоғетери; ~дела истиң мәниси, истиң тиікары; по сүти дела истиң мәнисине қарғанда; вийкнуть в сáмую ~ пақ тиікарына түсіній.

СҮТЬ II 3 л. мн. ч. наст. вр. от быть;
◊ это не ~ важно бул оншелли әжмийетли емес.

СҮТЯЖНИК м. даүкес, жәнжелпаз.

СҮТЯЖНИЦА женск. от сутяжник.

СҮТЯЖНИЧАТЬ несов. даүласыў, жәнжеллесіў.

СҮТЯЖНИЧЕСКИЙ прил. даүкеслик, жәнжелхорлық.

СҮТЯЖНИЧЕСТВО с. даүкеслик, жәнжелхорлық, жәнжелпазлық.

СҮТЯЖН||ЫЙ прил. уст. даүкес, жәнжелли, жәнжелпаз; ~ое дело жәнжелли ис.

СУФЛЁР м. суфлёр (театрда рольдин сезлерин актёрга айттып түрүшши театр хызметкери).

СУФЛЁРСКИЙ прил. суфлёр..., суфлёрлик.

СУФЛІРОВАТЬ несов. что суфлёрлик этии.

СУФФИКС м. грам. суффикс.

СУФФИКСАЛЬНЫЙ прил. грам. суффиксли; ~ая часть слова сезидик суффиксли болеги.

СУФФИКСАЦИЯ ж. грам. суффиксация (сөзлердин ямаса сез формаларының суффикслердин жәрдеми менен жасалыу).

СУХАРНЫЙ прил. сухарь...; сухарьдан жасалған.

СУХАРЬ м. 1. сухарь, кептирилген наан, бир белек қаткан наан; 2. перен. разг. (о человеке) сүйүк адам, қатан адам.

СҮХО I нарец. кейилсиз түрде, салқылық пепен; ~разговаривать с кем-л. биреү менен кейилсиз түрде сөйлесиү; 2. в знач. сказ. кебиү, қатыў; на дворе ~далада құрғақ; в горле ~тамақ кепти; ◊ ~насухо құп-құрғақ етип.

СУХОВЕЙ м. құрғақ самал, құрғақ ыссы самал.

СУХОЖИЛИЕ с. анат. сицир, тарамы.

СУХ||БЫЙ прил. 1. (не мокрый) құрғақ, кепкен, қатқан, құрғатылған, кептирилген; ~бе полотенице құрғақ сұлғи; 2. ығалсыз, ләмсиз, ызгарсыз; құрғақ; ~бес помещение ызгарсыз жай; ~бый воздух құрғақ хаұа; ~бей лето құрғақ жаз; 3. кепкен, қатқан; қақ (о фруктах); ~бий хлеб қатқан наан; 4. (засохший) қуұрақ, кепкен; ~ая ветка қуұрақ путак, қуұрақ шақа; 5. перен. (о человеке) сүйүк, қатаң; 6. разг. (художественный) арық, жудеў; ~бий старик арық гарры; 7. (холодный, неприветливый) кеүілсиз, жақтырмайтуын, салқын; ~бий приём салқын қабыл етиү; ~бий тон жақтыр-

майтуғын даұыс; 8. перен. (лишённый жи-
вости) қызықсыз, қызығы жок; ~бй расскáз
қызығы жок гүрриц; 9. в знач. сущ. ж.
сухá спорт. сухой; ♦ ~бé рóслу суýсыз
арна; ~бй законы араққа қарсы закон;
~бе виñó жецил шараң; ~бй пáек қурғақ
азық-аўқат; выйти ~ым из воды судан
қурғақ шығып.

СУХОЛЮБЫЙ прил. бот. қурғақшылықта есегутын, қурғақшылыққа шыдам-
лы; ~е растёния қурғақшылықты сүтету-
ғын есимликлер.

СУХОМЯТКА ж. разг. қурғақ аўқат.

СУХОПÁРЫЙ прил. разг. жүдеў, арық.

СУХОПУТНЫЙ прил. қурғактағы, ку-
рыдағы, куры жердеги; ~е путешествие
қурғактағы саяхатшылық.

СУХОСТОЙ м. 1. собир. қуýраған ағаш,
қуýраған терек; 2. с.-х. суý алған үақыт,
сүттен шыққан үақыт.

СУХОСТЬ ж. қурғақлық, қурғақшылық;
кеўїп қалғанлық; ощущать ~ в горле
тамағының кеўїп баратырганын сезиү.

СУХОФРУКТЫ мн. кепкен мийүелер,
қурғак мийүелер.

СУХОЩАВОСТЬ ж. жүдеўлик, арық-
лық.

СУХОЩАВЫЙ прил. жүдеў, арық.

СУЧИТЬ несов. 1. что ийриү, есиү,
шыратыу; ~ нýтки сабакты шыйратыу; 2.
чем тыпшыратыу, қозғау; ребёнок сúчит
жоккеми бала аяқларын тыпшыла-
тады.

СУЧКОВАТЫЙ прил. см. суковатый.

СУЧÓК м. 1. уменьш. от сук; 2. (в доске)
путак.

СУША ж. жер қурғақлық, қара жер,
куры жер; на ~е и на море қара жерде
хэм тәизиде.

СУШЕ сравнит. ст. от прил. сухой и
нареч. сухо қурғағырақ, кебиүирек.

СУШЕНЫЙ прил. қақланған, кептирил-
ген; ~е фрукты кептирилген мийүелер; ~е
грибы қақланған замаррықлар.

СУШИЛКА ж. 1. (аппарат) кептириши,
кептириш машина; 2. (помещение) су-
шилка, кептируетүгін жай; ~ для хлопка
пахта кептиреуғын жай.

СУШИЛЬНИЙ прил. кептириүши, қур-
ғатышы; ~ая пеңи кептириүши печь.

СУШИТЬ несов. 1. что (делать сухим)
кептириү, қурғатыу, қақлау; ~ бельё
кири кептириү; ~ сено пишени кепти-
риү; 2. что кептириү, қақлау; ~ ягоды же-
мислерди кептириү; ~ грибы замаррықлар-
ды кептириү; ~ рыбу балық қақлау; 3.
кого-что, перен. (делать исхудалым, измуч-
ченным) жудетиү, сарғайтыу.

СУШИТЬСЯ несов. 1. кептириниү, ке-
биниү; ~ у костра от басында кептириниү,
отка кебиниү; 2. қуýрау, кептирилиү,
кебиү, қурғау; сено сúшится на сблище
от-шеп күнде жатын кебеди, пишен қуяс-
ка кептирилип атыр.

СУШКА ж. 1. кептириү, қурғатыу; ~
зериң дөнді кептириү; 2. (баранка) биле-
зик наан.

СУШЬ ж. қурғақ ыссы ҳаўа, қурғақшы-
лық мәхәл, ыссы мәхәл.

СУЩЕСТВЕННЫЙ прил. ең өхмийет-
ли, ең керекли; ~ое замечайше ең керекли
пикир.

СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ с.: имя ~ грам.
атылак.

СУЩЕСТВО I с. пегиз, мазмун, мәни,
тийкар, түп; понять ~ дела исинин
мазмунның түснүү.

СУЩЕСТВО II с. мақлук, тири жан;
живе ~ жанлы мақлук.

СУЩЕСТВОВАНИЕ с. 1. (жизнь, образ
жизни) өмир, тиришилик етиү, тиришилик
түри; борьба за ~е тиришилик ушын гу-
рес; средство к ~ю тиришилике керекли
акшалар; 2. (бытие, наличие) бар болыу;
~е мýра дүпъяның бар болыуы; я знал
о ~и этой книге мен усы китаптың
бар екенлигин билдим.

СУЩЕСТВОВАТЬ несов. 1. бар болыу,
жасау, тиришилик етиү; это растение ~ло
бочень давни бул есимликтин жасағанына
көп үақыт болған; 2. чем, на что турмыс
кешириү, тири болыу, өмир сүриү, тири-
шилик етиү, жасау; ~ть своим трудом өз
мийнети менен тиришилик етиү.

СУЩИЙ прил. нақ, нағыз, ҳақықат;
~ая прaвda ҳaқықat дурыс, ҳaқықat
шын; это ~ие пустяки бул нағыз сөз етиүге
турмайтуғын нөрсе.

СУЩНОСТЬ ж. маңыз, тийкар, маз-
мун; ~ы производение шыгарманың маз-
мунны; ♦ в ~и говоря в знач. вводн. сл.
ҳaқықaтында.

сую, сүёш и т. д. наст. вр. от **соять**.
субъс, сүёшсия и т. д. наст. вр. от
соваться.

СУЯГНАЯ прил.: ~ овáц буýаз қой.

СФАБРИКОВАТЬ сов. что 1. (изготовить)
таярлау, көп етип жасау; 2. перен. өзи
ойлан шыгарыу, жокты бардай етип айт-
тыу.

СФАЛЬШИВИТЬ сов. шатастырыу, ал-
жастырыу.

СФЕРЫ ж. 1. сфера, шар; земная ~а
жер шары; 2. (пределы распространения
чего-л.) шек, таралыу шегарасы, көлем;
~а влaиияния тэсир етиү шеги; ~а деяте-
льности искерлик тэсириниң көлеми; 3.
(окружение, среда, обстановка) ара, орта
коршау; чувствовать себя в своей ~е
өзин өз коршауында сезиү; 4. мн. сферы
бир кесипке жататуғылар; дипломатичес-
кие ~ы дипломатиялық кесипке жатату-
ғылар.

СФЕРИЧЕСКИЙ прил. шар төрили, шар
түринде; ~ая поверхность шар төриз-
ли үсти бет.

СФОРМИРОВАНИЕ с. дүзиү, дүзилиү,
шөлкемлестириү, куры; ~ правитель-
ства ҳүкимет дүзиү.

СФОРМИРОВАТЬ сов. что дүзиү, шөл-
кемлестириү, куры; ~ отряд отряд шөл-
кемлестириү; ~ правительство ҳүкимет
дүзиү; ~ состав ~ ж.-д. темир жол составын
дүзиү.

СФОРМИРОВАТЬСЯ сов. дүзилиү, шөл-
кемлесиү, курылыү.

СФОРМИРОВЫВАТЬ несов. см. сфор-
мировать.

СФОРМИРОВЫВАТЬСЯ несов. см. сформироваться.

СФОРМОВАТЬ сов. что, тех. қөлилпеп күйү, қөлилпей; ~ черепицу черепица қөлилпей.

СФОРМУЛИРОВАТЬ сов. что формулировка етий, қысқаша түснекли етий айтыу; ~ правило қеделерди қысқаша түснекли етий айтып бериү.

СФОТОГРАФИРОВАТЬ сов. кого-что сүүретке тусириү, сүүретин алышу.

СФОТОГРАФИРОВАТЬСЯ сов. сүүретке тусиү, сүүретин алдырыү.

СХВАТИТЬ сов. 1. кого-что услап алышу, тутып алышу, жабысыү, жармасыү; ~ты за руку қолынан услап алышу; беглеңдә ~ли қашкыны тутып алды; ~ты за горло 1) алкымынан алышу; 2) перен. қыстаү, жанын алышу; 2. что, разг. (приобрести болезнь) кесел табышу, кесел болып қалышу; 3. что, перен. разг. (понять, усвоить) тез түснек алышу, аңлат алышу; ~ты основную мысль тийкарғы пикири түснек алышу; ♀ ~ты в объятия күшәклап алышу, күшагына қысыү.

СХВАТИТЬСЯ сов. 1. за кого-что усласыү, тутысыү, услап алышу, жабысыү; чтобы не упасть, он ~лся за перилу жығылып кетпес ушын ол қантал ағаштан услап алды; ~тыся за голову 1) басын услап; 2) (прийти в ужас) қатеси есine түснек коркып кетүү, шоршып кетүү; 2. с кем-чем и без доп. (вступить в борьбу) усласыү, алышыү, гүреспүү.

СХВАТКА ж. 1. (стычка) усласыү, урыс, алышыү; вооружённая ~а кураллы урыс; 2. мн. схвакти толғак; родовые ~и тууруу толғаки.

СХВАТЫВАТЬ несов. см. схватить.

СХВАТЫВАТЬСЯ несов. см. схватиться.

СХЕМА ж. 1. (чертёж) схема; ~ радиоприёмника радиоэлектроники схемасы; 2. (план) схема; ~ доклада докладтың схемасы; ~ рассказа гүрүнчиң схемасы.

СХЕМАТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что схемаластырыү, эпиуайы түрде көрсетиү.

СХЕМАТИЗМ м. схематизм, эпиуайылык.

СХЕМАТИЧЕСКИЙ прил. 1. схемаль; ~ое изображение схемалы көринис; 2. схемалы түриндеги; ~ое изложение схемалы түриндеги баянлама.

СХЕМАТИЧНОСТЬ ж. схемалылык, эпиуайылык, устригинлик; ~ доклада докладтың эпиуайылыры.

СХЕМАТИЧНЫЙ прил. см. схематический.

СХИТРИТЬ сов. тәсил етий, хийле салыу, хийле етий.

СХЛЫНУТЬ сов. 1. қайта ағып кетиү, кери ағып кетиү; волна ~ла с берега толқын жағадан қайта ағып кетти; 2. перен. бирден пәсейиү, бирден тарқасып кетиү, жоқ болып кетиү; страх мгновенно ~ла қорқыныш бирден жоқ болып кетти; толна ~ла аламан бирден тарқасып кетти.

СХОД м. 1. (действие) тусиү, шыгыү; при сходе с парохода пароходтанды түснек ўақытта; 2. (спуск) түсер жер, түсегүүн орын; 3. см. схобда.

СХОДИТЬ I несов. см. сойті; не ~ с языка айыздан түспеү.

СХОДИТЬ II сов. барып келиү, барып қайтыү; ~ в магазин дүкенге барып келиү.

СХОДКА ж. уст. жыйналыс, жыйнақ.

СХОДНИ мн. (ед. схобдя ж.) басқыш, көпирше (пароходтанды түснек ушын).

СХОДНЫЙ прил. 1. (похожий) бирдей, уқас, улас; ~ые конструкции уқас конструкциялар; ~ые по значению слова монилир бойынша уқас сеззер; 2. разг. (подходящий, выгодный) ылайыкты, қолайлы, пайдалы; купить по ~ой цене қолайлы баҳа менен сатып алышу.

СХОДСТВО с. уқасалык, уасалык, мегзеслик; виеше ~ сыртқы уасалык.

СХОЖИЙ прил. см. схобдны 1.

СХОЛАСТИКА ж. схоластика (1. орталық философияның устем болған идеалистик бағдар; 2. түрмистан ҳәм практиканан қол узген формаль билим).

СХОЛАСТИЧЕСКИЙ прил. 1. схоластикалық; 2. (оторваный от практики) схоластика болған, қылый; ~ое рассуждение схоластикалық никир.

СХОЛАСТИЧНЫЙ прил. см. схоластический 2.

СХОРОНИТЬ сов. кого-что көмнү, жерлеү, койыу.

СЦАПЛЯТЬ сов. кого-что, разг. шаппа жабысыү, пәнже урыш, жармасыү.

СЦЕДИТЬ сов. что сүзиү; ~ сыворотку с творога иримшиктиң сары сууын сүзиү.

СЦЕЖИВАТЬ несов. см. сцедить.

СЦЕНА ж. 1. сақна; выйти на ~у сақнаға шығыу; 2. театр. (картина, явление) көринис, переде, беллим; ~а вторая екини переде; 3. (эпизод) айрым көринис, айрым аўхал; ~а прощания хошласыү көриниси; 4. разг. (ссоры, объяснение) талас, жәнжел; семейная ~а үйдеги жәнжел; ♀ играть на ~е артист болышу.

СЦЕНАРИЙ м. сценарий.

СЦЕНАРИЙСТ м. сценарийши, киносценарийдиң авторы.

СЦЕНИЧЕСКИЙ прил. 1. сақна..., сақналық; ~ая площадка сақна майданшасы; 2. сақнада көрсетилүүнүн, сақна ушын белгиленген; ~ое искусство сақнада көрсетилүүнүн искусство.

СЦЕНИЧНЫЙ прил. сақналық, сақнаға керекли; ~ая пьеса сақнаға керекли пьеса.

СЦЕП м. 1. (действие) тиркеү, илиү; 2. (приспособление) тиркеүши; 3. (группа сцепленных машин) тиркес, дизилип тиркелген; ~а комбайнов дизилип тиркелген комбайнлар.

СЦЕПИТЬ сов. что тиркеү, илиү; ~ вагоны вагонларды тиркеү; ♀ ~ пальцы бармакларды илинистириү.

СЦЕПИТЬСЯ сов. 1. чем и без доп. тиркелиү, илинисиү; 2. прост. (вступить в спор, перебранку) урысыү, сөгисиү, усласыү, илинисиү.

СЦЕПКА ж. см. сцеп 1; автоматическая ~а вагонов вагонлардың автоматикалық түрде тиркелиү.

СЦЕПЛЕНИЕ с. 1. (действие) тиркеү, тиркестириү, илинистириү, илиү, 2. (приспособление) тиркеүши, илгиш, тиркеүтеги, 3. тиркесиү, илинисиү, дизбекленүү, ~ частыц айрым бөлеклердиц илинисулиери.

СЦЕПЛЯТЬ несов. см. сцепить.

СЦЕПЛЯТЬСЯ несов. см. сцепиться.

СЦЕПЩИК м. тиркеүши (вагонларды тиркелгүшүн рабочий)

СЧАСТЛИВЕЦ м. бахытлы, ығбаллы.

СЧАСТЛИВИЦА женск. от счастливца.

СЧАСТЛИВЧИК м. см. счастливец.

СЧАСТЛИВЫЙ прил. 1. бахытлы, ығбаллы, ~ый брак ығбаллы неке, ~ое дёство бахытлы балалық, 2. бахытлы, жолы болған, ~ый сопөрик бахытты таласышы; 3. в знач. сущ. м. счастливый и ж. счастливая бахытты адам, 4. (благополучный, успешный) оңыслы, жоллы, табыслы, ~ое окончание дёла истиң табыслы тамам болыүү, ◇ ~ого пути жол болсын!, қайрлы салар!, ~о оставаться хош, саў болыңыз.

СЧАСТЬЕ с. 1. бахыт, семейное ~е үй-ишинин бахыты, испытать ~е бахытты бастаң кешириү, 2. бахыт, табыс, жол болыүү, воёное ~е эскерий бахыт, ◇ к~ю, на ~е, по ~ю в знач. вводн сл бахытына, бахытка туұры келип, на ~е (даты, сделать и т. п.) бахыт тилем, попытать ~я бахытты сынап көриү.

СЧЕТЬ сов. 1. кого-что (сосчитать) еспалап шыгарыү, санын белгилеү, санаү, еспалау, табыу, 2. (признать) билиү, таныу, мойналау, сочтү свой долгом өз миниетим деп билемен, ◇ его дии сочтены оның күнлери санаўлы.

СЧЕТЬСЯ сов. еспаласыү, санасыү, таңласыү, еспа айрыү, ◇ свой люди — сочтёмся өз-өзимиз келисермиз.

СЧЕТ м. 1. (действие) санаү, еспалау; ~ до ста жүзге шекем санаү, сбиться со ~а санаудан жаңылысыү, весті ~ деньгам ақшаның еспабын шыгарыү, 2. (документ) счет, подписать ~ счетка қол қойыу, 3. бухгалтерия, счет, лицевой ~ бет еспабы, открыть ~ 1) счет ашыу, 2) спорт топ киргизиү, топ салыу, закрыть ~ счетты жабыу, 4. спорт. еспа, ◇ без ~у еспасыз кеп, в два ~а шаккан, дәрриү, тез; в конкретном ~е аяғында, ақырнанда, ең соңында, в ~ чего-л бир заттың еспабына, за ~ кого чего-либо биреүдиң еспабына, личные ~ы өз-ара аразлық, не в ~е еспа емес, быть на счету 1) (приниматься в расчет) еспата болыу, санда болыу, 2) (иметься в числе трофеев) еспақа киреби, санда бар, принять на свой ~ өз еспабына кабыл етиү, покончить ~ы байланысты үзиү, байланысты қойыу, свести ~ы с кем-л. 1) биреү менен еспаласыү, 2) (отомстить) өш алыу, кек алыу.

СЧЕТНЫЙ прил. 1. еспа, еспалық, ~ая машина еспа машинасы, 2. еспа жургизиүши, еспашы, ~ый работник еспашы хыметкер

СЧЕТОВОД м. счетовод, еспашы.

СЧЕТОВОДНЫЙ прил. еспа жургизетүшүн, счетовод.

СЧЕТОВОДСТВО с. еспа жургизиүшилик, еспашылық.

СЧЕТЧИК м. 1. (человек) санаүши, еспашы, еспалашы, 2. (прибор) счетчик.

СЧЕТЫ только мн. счет, считать на ~ах счетка салыу.

СЧИСЛЕНИЕ с. мат. санаү усылы, десятичес система ~я санаү усылының онлық системасы.

СЧИСТИТЬ сов. что, с чего тазартыу, аршыу, аршып тазалап алышу, ~ кожурү с апельсина апельсинин қабығын аршыу, апельсинди қабығын тазартыу, ~ грязь с одёжды кийимди ылайдан тазартыу.

СЧИСТИТЬСЯ сов. тазаланыу, аршылы.

СЧИТАТЬ I несов. 1. санаү, еспалау, тәртиби менен санаү, ~ть до десяти онға шекем санаү, 2. кого-что санаү, еспабы шыгарыу, ~ть дөңиги ақшаны санаү; ~ть овёц қойларды санаү, 3. (вести начало) баслап еспалау, баслап санаү, ~я со вчерашиего дия кешеги күннен баслап еспалау, 4. что (полагать) еспалау, шамалау, ойлау, болжау, табыу, я ~ю, что ты не прав сеники дурыс емес деп ойлайман; 5. кого-что, кем-чем еспалау, санаү, егө ~ют үмым оны ақыллы деп еспалайды; ◇ ~ть дни шыдамсызық пenen күтиу.

СЧИТАТЬ II сов. что, с чем салыстырып оқыу, салыстырып оқып тексерүү, ~вёрстку с ръкописью вёрстканы қол жазба менен салыстырып оқыу.

СЧИТАТЬ ТБСЯ несов. 1. с кем-чем санасыу, еспаласыу, еспақа алышу, кеүил белиү, ~ться с чужим мнением басканнын пикири менен санасыу, 2. кем-чем еспаланыу, саналыу, он ~ется отличником учёбы ол оқыудын отличники болып еспаландады, 3. разг. (числиться, состоять) саналыу, еспабында туралы, еспабында болыу, он ~ется на работе ол жумыста деп еспаландады

СЧИТКА ж. салыстырып оқыу, салыстырып оқып тексерүү.

СЧИТЫШИ м. оқып туралыши, салыстырып оқыуши.

СЧИТЫВАТЬ несов см. считать II.

СЧИЩАТЬ несов. см. счишти.

СЧИЩАТЬСЯ несов см. счиштись.

СШИБАТЬ несов см. сшибить.

СШИБИТЬ сов. кого-что қағып кетиү, урып жығыу.

СШИВАТЬ несов см. сшить 2.

СШИТЬ сов. что 1. тигип болыу, ~ костюм костюмди тигип болыу, 2. косып тигиү; ~ два куска материи еки бөлек гезлемени косып тигиү

Съз приставка (см. съз) «е», «я» ҳарипперинин алдынан «с» орнына жазылады, мыс. съесть жеп қойыу

СЪЕДАТЬ несов см. съесть; ~ много хлеба наяды кеп жеү

СЪЕДЕНИЕ с. отдать на ~ кому-л. 1) (чтобы съели) жеп қойыуға бериү, 2) перен. (в полную власть) биреүдиң толық еркine берриү

СЪЕДОБНЫЙ прил. жеүге болатуғын, жетуғын, аўкат болатуғын, ~ гриб жеүтуғын замаррық

СЪЁЖИ|ТЬСЯ сов. 1. (о живом существе) жыйырылыу; 2. бүрисиңү; **кора** ~лась от жары қабық ысындан бүристи.

СЪЕЗД м. 1. (действие) келип топланыу, жыйналыу; ~ гостёй қонақларды топланып келийи; 2. съезд; партийный ~ партия съезди; 3. (спуск) төмөн түсер жер; крутой ~ с горы таудан тикке төмөн түсер жер.

СЪЕЗДИТЬ сов. барып келий; барып қайтыу; ~ в город қалага барып келий.

СЪЕЗЖАТЬ несов. см. съехать.

СЪЕЗЖАТЬСЯ несов. см. съехаться.

СЪЁМКА ж. 1. (уборка) жыйнап алышу, жыйнау, териү; ~ урожая зурооти жыйнап алышу; 2. фото, кино түсириү, түсирип алышу; ~ фильма фильмди түсириү.

СЪЁМОЧНЫЙ прил. кино түсириүшілер..., түсиретүгүн; ~ая группа түсиретүгүн группа.

СЪЁМЩИК м. кирейине алышуши; ~ квартирьи жайды кирейге алышуши.

СЪЁМЩИЦА женск. от съёмщик.

СЪЕСТИ|Й прил. 1. желинетүгүн, жеүгө болатуғын, жеүгө ариалға; ~ые припасы желинетүгүн затлар, азық-аұқаттар; 2. в знач. сущ. с. съестное азық, тамак.

СЪЕСТЬ сов. 1. кого-что жеү, жеп қойыу, жеп питкериү; ~кусок мяса бир бөлек етти жеп қойыу; 2. что жеү, қыйыу, бузыу; сукнон съедено молью сукноны қүйе жеген; 3. (извести придираками, попрёками) күн бермеү, азап берүү, мийин жеү; ~собаку ~ на чём-л. бир нарсени бес бар-мактай билиү.

СЪЕХА|ТЬСЯ сов. 1. с чего (спуститься) төмөн түсиү; ~ть с горы таудан төмөн түсиү; 2. с чего и без доп., разг. (покинуть жилие) шығып кетиү, көшпүп кетиү; 3. (сползти) жылжыу, жылжысыу, орпыша аўысыу; шапка ~ла иа затылок малақай желкеге жылжысып кетти.

СЪЕХАТЬСЯ сов. 1. (встретиться) ушырасыу; жолығысыу (жолда); 2. тум тустан келиү, жыйнау, келип жыйналысыу, топланыу; ~ на конференцию конференция тум-тустан жыйналысыу.

СЪЯЗВИТЬ сов. ашши сез айтыу, шашып сойлеу.

СЫВОРОТКА ж. 1. (молочная) сары суу; 2. мед. сыворотка; противодифтерийная ~ дифтерия кеселине қарсы сыворотка.

СЫГРАННОСТЬ ж. ойнанда үйренисенник, ойнанда үйлесенник; ~ футбол командағы футбол командасының ойнанда үйренисенлигі.

СЫГРАТЬ сов. в разн. знач. ойнау; ~ в волейбол волейбол ойнау; ~ на ройле рояльда ойнау; ~ на сцене сақнада ойнау; ~ свадьбу той етиу; ~ шұтку с кем-л. биреү менен азиллесип ойнау.

СЫГРА|ТЬСЯ сов. сазласып ойнау, ойнанда бир-бирине үйренисиү; артисты ~лись артистлер ойнанда бир-бирине үйренисти.

СЫЗМАЛА, СЫЗМАЛЬСТВА нареч. прост. балалық шағынан, жас ўақыттан, жастаи.

СЫЗНОВА нареч. разг. жаңадан, тазадан. қайтадан; начинать все ~ барлыгын жаңадан баслау.

СЫН м. 1. ул бала, ул; мой старший ~ менин үлкен улым; 2. мн. сыновья, сыны (молодое поколение) жас эйлад, жас бууын; 3. ул, азamat; ~ Востока Шығыс-тын улы; ~ блудный ~ азган ул.

СЫНОВНИЙ прил. баланын..., ер баланы...; ~ долг баланы миннети.

СЫНОК м. 1. уменыш-ласк. от сын; 2. (в обращении) балам (жас уллы адамнын балага айтыбы).

СЫПАТЬ несов. 1. что төгиү, қуйыу; ~ зернö в мешок дөпди қапқа қуйыу; 2. что, чем и без доп., перен. жаўдырыу; 3. чем, перен. (осыпать) жаўдырыыу, қуйыу; ~ пульями оқ жаўдырыу; 4. (говорить часто) шақкан сөйлеу, усти-устине сөйлеу.

СЫПАТЬСЯ несов. 1. түсүн, төгилни; қуйыны, салыныу; мұқа ~ается из мешка ун қаптап төгиледи; 2. (идти) жаўыу, тушиу; снег ~ается қар жаўады; 3. (со всех сторон) жаўдырылыу, жаўыу; снаряды ~ались снарядлар жаўдырылды.

СЫПНОЙ прил. әспили; ~ тиф әспили сүзек.

СЫПНИК м. разг. әспили сүзек.

СЫПУЧЕСТЬ ж. есілмелик, төгилмелек, шубырмалық, жылжымалық; пессоб обладает ~ю кум жылжымалық қәсийети-не ийе.

СЫПУЧИЙ прил. есилетүгүн, төгилетүгүн, шубырмалы; ~е телә шубырмалы затлар.

СЫПЬ ж. әспи, берпте; тифозия ~ сүзек әсписи.

СЫР м. сыр; ~ как ~ в масле кататься турғынлықта жасау, молшылықта жасау.

СЫРЁТЬ несов. ызғарланыу, ығалланыу, хөллениү.

СЫРЕЦ м. шийки, қам; шөлк-~ пилле, кирпич-~ қам гербиш.

СЫРНЫЙ прил. сыр..., сырдың; ~запах сырдың ийиси.

СЫРОВАР м. сыр қайнатыушы.

СЫРОВАРЕННИЕ с. сыр қайнатыў.

СЫРОВАРНЫЙ прил. сыр қайнататуғын; ~ завбд сыр қайнататуғын завод.

СЫРОВАРНЯ ж. сыр қайнатылатуғын көрхана.

СЫРОЕЖКА ж. сырояжка (замаррық).

СЫРБИЙ прил. 1. (влажный) ҳөл, ызгар, ыгал, лэм; ~бай воздух ығал ҳаұа; ~ая қоми-наты ызгар өзире; 2. (неварённый) шийки, қам, писирилген; ~бие мясо шийки ет, 3. (недопекшийся) шала пискен, шийки, қам; ~бай хлеб шала пискен наан; 4. перен. (недоработанный) шала исленген, исленип пиптеген; 5. разг. (тучный, вялый) сылбыраған, бос; ~бот откұда ~бөр загорелся мише қайдан ала шаұқым шықты.

СЫРОК м. сырок; сладкий ~ душины сырок.

СЫРОМЯТНЫЙ прил. шерим, шеримпен исленген; қайыс, қайыстан болған; ~ая қожа шерим.

СЫРОМЯТЬ ж. собир. шерим.

СЫРДАРЫ ж. ҳөллик, ығаллық, ләмлик, ызғарлық.

СЫРДОВЫЙ прил. шийки, қам; ~ шёлк пиле; ~ кирпич қам гербиш.

СЫРДЕ с. 1. шийки зат, қам зат; сельскохозяйственное ~ аўыл хожалық шийки заттары; 2. в знач. нареч. сырдым шийкилей; есть бвощи ~м овошларды шийкилей жеў.

СЫРДЕВ||БИЙ прил. шийки зат...; ~ая база шийки зат базасы.

СЫСК м. ист. ақтарыў, излеў, тинтиў, ылдырыў.

СЫСКАТЬ, сов. кого-что, разг. излеў, излеп табый.

СЫСКН||БИЙ прил. ист. излеп табатуғын, излейтуғын; ~ая полиция излейтуғын полиция.

СЫТНОСТЬ ж. жұғымлылық, тоқлық, берекетлилік.

СЫТН||БИЙ прил. жұғымлы, тоқ, берекетли; ~ая едә жұғымлы тамақ.

СЫТОСТЬ ж. тоқлық.

СЫТЫЙ прил. 1. тоқ, тойған; сыт по горло оғада тоқ, дым тойған; 2. разг. (түнчный, упитанный) семиз; 3. перен. (богатый) бай, мол аўқатлы.

СЫЧ м. 1. зоол. үки; 2. перен. разг. шырайсыз.

СЫЧУГ м. анат. улжумыр (гүйисли ҳайванлардың қарынының бир белеги).

СЫЩИК м. уст. аңлыұшы, жансыз. сыйұ, сыйщеш и т. д. буд. вр. от сыскаты.

СЭКОНОМИТЬ сов. что, на чём унемлеу, унемлеп жумсау.

СЭР м. сэр (Англияда ҳәм АҚШта ер адамларға қарай айттылатуғын сез).

СЮДА нареч. бери, бермаган, бул жаққа; ийд ~ бери кел.

СЮЖЁТ м. сюжет; ~ побести повестьтиқ сюжети.

СЮЗЕРЕН м. ист. сюзерен (феодализм дағында — вассалларға қарағанда җеким болған ижер ийеси).

СЮЗЕРЕН||НЫЙ прил. ист. сюзерен, сюзеренлик; ~ое право сюзеренлик право.

СЮЙТА ж. сюнта (музықалық шығарма).

СЮПРИЗ м. 1. (неожиданность) күтилеместен болған нәрсе; 2. (подарок) күтпеген сыйлық.

СЮСЮКАТЬ несов. разг. 1. ысылдан сейләў («их орнина «с» сессин айттыў»); 2. перен. баладай көрп сейлесіў.

СЯДУ, сядешь и т. д. буд. вр. от сесть.

СЯК нареч. разг.: так и ~ олай да-булай да; то так, то ~ бир олай, бир булай.

СЯКОЙ мест. указ.: такбай-~ олай-булай, анау-мышай.

СЯМ нареч.: там и ~ разг. онда да, мунда да; бир онда, бир мунда.

T

ТА (той, ту, о той) мест. указ. и опред. ж. см. тот.

ТАБАК м. темеки, шылым, ирик (курительный); насыбай, пас темеки (нюхательный или жевательный); ◇ дёло — ~ ис коржын, аұхал шатақ.

ТАБАКЕРКА ж. темеки күты.

ТАБАКОВОД м. темеки егиүши.

ТАБАКОВОДСТВО с. темекишилил, темеки егиүшилик.

ТАБАКОВОДЧЕСКИЙ прил. темеки егетуғын.

ТАБАЧН||БИЙ прил. 1. темеки..., темекилик; ~ые листья темеки жапырақлары; ~ая фабрика темеки фабрикасы; 2. (о цвете) темеки реңли, кек-жасыл рең.

ТАБЕЛЬ м. 1. (список, перечень) табель, дизим; ~ оборудования ремонтных машин ремонт машиналары үскенелеринде дизими; 2. (школьный) табель; 3. (доска или книга учёта) табель; 4. (жетон) табель (или койылатуғын номерли белги).

ТАБЕЛЬ||ЫН прил. табель..., табельге киргизилген, табельде көрсетилген; ~ое имущество табельде көрсетилген мүлк.

ТАБЕЛЬЩИК м. табельщик.

ТАБЛЁТК||А ж. таблетка; ~а аспирин таблеткасы; проглотить ~у таблетка жеў.

ТАБЛИЦ||А ж. таблица, кесте; ~а умежения кебейтиү кестеси; математические ~ы математикалық таблицалар.

ТАБЛИЧКА ж. 1. уменьш. от таблица; 2. (дощечка с надписью) таблицка.

ТАБЛЮ с. нескл. табло (сигнал бериүши маҳмада).

ТАБОР м. 1. (цыганский) табор, көш, көшпели қос; 2. разг. (лагерь) ўақытша конған қос.

ТАБОРНЫЙ прил. табор..., көшпели.

ТАБУ с. нескл. табу, қадаған.

ТАБҮН м. үйир, сүриў; ~ лошаде́й бир үйир жылқы.

ТАБҮННЫЙ прил. үйир, үйирлик; ~ жеребец үйир айғыры.

ТАБҮНЩИК м. жылқымац, жылқы бағышы.

ТАБҮРЕТ м., **ТАБҮРЕТКА** ж. орыилық, табуретка.

ТАВРЕННЫЙ прил. тамғаланған, тамға басылған; ~ скот тамға басылған мал.

ТАВРЫЙ несов. кого-что тамғалау, тамға басыл; ~ скот малға тамға басыл.

ТАВРО с. в разн. знач. тамға.

ТАВРОВЫЙ прил. тамға..., тамғалы.

ТАВТОЛОГИЯ ж. лит. қайталау, текарлай беріў.

ТАГАН м. таған, темир ошақ.

ТАДЖИКИ мн. (ед. таджик м., таджикка ж.) төзиклер, тәжик халқы (Тәжик ССРның тайкарғы халқы).

ТАДЖИКС||ИЙ прил. тәжик..., тәжиктиң; ~ая культура тәжик мәдениети.

ТАЕЖНИК м. тайга адамы, тайгада туратуғын адам.

ТАЁЖНИЦА женск. от **таёжник**.

ТАЁЖНЫЙ прил. тайга..., тайгада болатуын, тайгадагы; ~ая река тайгадагы дарья; ~ый посёлок тайгада жайласкан аўыл.

ТАЗ I м. лэген, шылапшын; мёдный ~ мыс лэген.

ТАЗ II м. анат. жанбас.

ТАЗОБЕДРЕННЫЙ прил. анат. жанбас, сан; ~уста жанбас бууышы.

ТАЗОВЫЙ прил. анат. жанбас..., жансаслык; ~е кости жанбас сүйеклери.

ТАЙНСТВЕННО нареч. жасырын, жасырын турде, сырлы, купыя, астыртып.

ТАЙНСТВЕННОСТЬ ж. жасырынылык, сырлылык, купыялык, астыртынылык.

ТАЙНСТВЕННЫЙ прил. 1. жасырын, мәлим емес, купыя, астыртын, уштыкүйди; ~ое исчезновение астыртын жоқ болып кетиүү; 2. сырлы, купыя, сыр саңлаган; иметь ~ый вид сыр саңлаган турде болыу.

ТАЙТЬ несов. что жасырыу, ишинде сақлау, билдири меу, ишинен шыгармау; ~ свой горе өзиниң қайғысын жасырыу.

ТАЙТЫСЯ несов. 1. (скрывать) жасырылыу, иште сақланыу, айттылау; говорить не тайся жасырмай айтты; 2. (прятаться, скрываться) жасырыныу, көринбей, билинбей; 3. бар болыу, сақланыу, ибарат болыу; в этом ~ся какая-то загадка бунда қандай да бир жумбак бар.

ТАЙГА ж. тайга.

ТАЙКОМ нареч. жасырын, жасырынып, купыя, астыртын, билдири mesten; делать что-л. ~ билдири mesten ислеү.

ТАЙМЫМ тайм (*спорт ойынының болими*).

ТАЙМЕНЬ м. таймень (*балык*).

ТАЙНА ж. 1. сыр, купыя; *войнная* ~а эскерий сыр; 2. (что-л. *неразгаданное*) сыр; ~ы природы тәбияттың сырлары; ◇ покрыйт ~ой купыя етилген, купыяланган.

ТАЙНИК м. жасырын орын, купыя жер.

ТАЙНО нареч. жасырын, жасырын турде, астыртын, купыяланап, сыр сақлан.

ТАЙНЫЙ прил. 1. жасырын, астыртын, сырлы, купыя; ~ый дёговбр жасырын келисім, купыя питим; ~ое голосование жасырын дауыс берни; 2. (*скрываемый в душе*) жасырын, сырлы; ~ое желание жасырын тилек; ~ая надежда сырлы ниитет.

ТАЙФУН м. тайфун (*кушили дубелей*).

ТАК 1. нареч. (*таким образом*) солай етил, сондай етил, усындан етил, былай етил, олай етил, сондай, солай, усылай, былай, олай, усылайына, былайына; делать ~ солай ет; делать не ~ олай етиеу; писать надо ~ усылай жазыу керек; пусть всё остается ~, как есть мейли ҳәммеси солайына қала берсин; 2. нареч. (*до такой степени, настолько*) соншелли, соншама; я ~ много ходил, что устал соншама көн журип шаршадым; 3. нареч. (*без последствий, без изменений*) бундай, былай, бундайына, былайына; я этого дёла ~ не оставлю мен был исти бундайына қалдырымайман; 4. частица разг. (*ничего особенного*) ҳеш нэрсе, жай, тек, ешени; что с тобой? — Так, ничего саган не болды?

Ҳеш нэрсе емес; 5. нареч. (*тогда, в таком случае*) олай болса, опда, ол жағдайда, енди; ~ уйдите! онда кете берин!; 6. частица (*следовательно, значит*) демек, сейтип, солай етил, соның менен; ~ согласен? демек, разымысаң?; ~ ты мие ие веरиш? солай етил сен маған исенбейсең бе?; 7. союз (*вследствие этого, потому*) сонлықтан, соның салдарынан, сопың ушын, сол себеппен; снег был глуббик, ~ что лошадь в иём тоиула қар қалып еди, сонлықтан ат оған бата берди; 8. союз (*однако*) бирак, лекин; ведь я говорил, ~ ты слушать ие хотёл мен айыттын, бирак сениң тыңлагың келмеди; 9. частица *утверд.* (*да, действительно*) ауа, ҳақындыңда да, дурысында да; ~, вы не ошиблись ауа, сиз қотелеспегенсиз; 10. частица *усил.* сондай, соншелли, күтө, огада, шамасы; он ~ хорошо говорил! ол сондай жақызы сөйлейді; 11. частица (*например, к примеру*) мәселен, мысалы; климат там сурбый, ~, морозы доходят до сорок градусов ол жақта ҳауа жуде сууық, мысалы аяз қырык градуска шекем барады; ◇ и ~ соның менен; усының менен; и ~ достаточно соның менен жеткилики, усының менен жеткилики; и ~ много онысыз да көп; и ~ далее ҳәм тағы басқалар; ~ и ~, ~ и сяк, ~ и этак, то ~, то этак 1) (*различными способами*) ҳәр қылыш турде, ҳәр түрли жол менен, ҳәр қандай; 2) (*то хорошо, то плохо*) биресе былай, биресе олай; когда ~, если ~ олай болғанда; ие тақ ли? солай емес пе?, шынында да солай ғой?; ~ и быть солай болыу керек еди; ~ и есть тап сондай, шынында да солай; ~ ийи қалай болғанда да, қалайдай; ~ называямый солай деп аталауғын; тақ себе орташа, орта дәрмиян; ~ сказать *вводн. сл.* айттык, демек, былайынша айтқанда; ~-то тақ солайынша, солай да, солай болса да, солай болса ҳәм; ~ точно *воен.* дуп-дурсы, тупла-тууры, ауа; тақ что соның ушын, сол себеппен; тақ как союз себеппен, себеби, ейткени, сонлықтан; я не пришёл, тақ как был блон мен келе алмадым, себеби аүрүүш едим; ~-сяк в знач. *сказ.* қалай болса солай, болса болар; ну, это ещё ~-сяк был еле қалай болса солай.

ТАКЕЛАЖ м. мор. такелаж (*кемениң көрек-жарақ жабаплары*).

ТАКЕЛАЖНИК м. такелажник (*құрылым-такелаж рабочий*).

ТАКЕЛАЖНЫЙ прил. мор. такелаж..., такелажлык; ~ое оборудование такелажлык ускене.

ТАКЖЕ 1. нареч. солай, сондай, сол дәрежеде; ҳәм, да, де; он ~ поступил в университет ол да университете кирди; 2. союз присоед. сондай-ак, да, де; в школе есть хорошая библиотека, а ~ спортивный зал мектепте жақсы китапхана, сондай-ак спорт зал да бар.

ТАКИ,-ТАКИ частица разг. (*всё же, однако, тем не менее*) солай да, солай болса да, бирак, деген менен, неде болса; я успел-таки на самолёт неде болса самолётка илестим.

ТАКОВ мест. опред. в знач. сказ. тап усы, усындей, сондай, ондай; таков бишик миение бизин пикиримиз усындей; \diamond и был ~ раз, гайып болды, жоқ болып кетти.

ТАКОВОЙ мест. уст. см. такой I; \diamond как ~ сол сыяқлы, соған мегзес.

ТАКГОЙ мест. 1. указ. усындей, сондай, бундай, бул сыяқлы, сол сыяқлы, ол сыяқлы; ~бй работник нам нүженин бизге сондай хызметкер керек; 2. опред. сондай, оғада; ~бй красивый сондай сулыу, оғада сулыу; 3. опред. қандайда, қайсы бир; лень ~ая напала қандайда бир жалқаулық басып туртып; 4. в знач. сущ. с. такое сондай зат, бир нәрсе; что же тут ~ого? бунда не нарсар бар? бунда не зат бар? \diamond в ~бм слүчае сондай болса, ондай болған болса, бундай жағдайда; до ~бй стёпеи соншелли, оншелли, оншама, соншама; ~йм образом в знач. вводн. сл. солай етип, сейтип, сонъяктан.

ТАКОЙ-СЯКОЙ мест. опред. разг. пәлен-пистиман, маңлайы қара; ах, он ~! уах, ол маңлайы қараны!

ТАКОЙ-ТО мест. неопр. пәлен, пәленше, биреү.

ТАКСА I ж. (расценка) такса, қойылған баҳа, нырық; плата по ~е такса бойына төлеү.

ТАКСА II ж. (порода собак) такса (ийт-түрк бир тури).

ТАКСАТОР м. таксатор (таксация бойынша қынисе).

ТАКСАЦИЯ ж. таксация (1. баҳа қойыу, нырық белгилеү, таксалай; 2. егилген агаши санын белгилеү ҳәм есійин анықлау).

ТАКСИ с. нескл. такси; грузове ~ жүк тасынчи такси; пайызы ~ такси алышу.

ТАКСИРОВАТЬ сов. и несов. что баҳа қойыу, нырық белгилеү, таксалай.

ТАКСИРОВКА ж. баҳа қойыу, нырық белгилеү, таксалай; ~ грузов жүкти тасыу баҳасын белгилеү.

ТАКСИСТ м. разг. таксист, таксиши (такси алдашы шофёр).

ТАКСОМЕТР м. таксометр (таксидиң счётиги).

ТАКСОМОТОР м. см. такси.

ТАКСОМОТОРНЫЙ прил. таксомотор..., таксомоторлы; ~ парк таксомотор парки.

ТАКТ I м. 1. муз. тант, ыргак; сбиться с танта тактта жаңылысыу; 2. (ритм калого-л. движения) үйлесик, уйқасык; \diamond в ~ үйлесигине мұузықан, бир қалыпте.

ТАКТ II м. (чувство меры) әдел, әделлил, икрам, икрамлылық, жөн, өзиң-өзи тура билиү; педагогический ~ педагогикалық тант; держать себя с тантом өзиң әделди тура билиү.

ТАК-ТАКИ частичка разг. солай да, солай болса да, қалай болғанда да, ҳеш нәрсеге қарамастан; он ~ решил задачу ол қалай болғанда да мәселене шешти.

ТАКТИК м. тактик (тактика бойынша қынисе).

ТАКТИКА ж. 1. воен. тактика; ~ морского боя теңиз урысының тактикасы; 2. перен. тактика (белгиленген мақсекте жетижүүшин қолланылатуғын қурадардың, усыл-

лардың жәми); революционная ~ революциялық тактика.

ТАКТИЧЕСКИЙ прил. 1. воен. тактика..., тактикалық; ~ая подготовка войск эскерлердин тактикалық таңрылыбы; 2. перен. тактикалық; ~ие разногласия тактикалық келиспеүшилклер.

ТАКТИЧНО нареч. әдел пenen, әделли, икрамлы, жөнли.

ТАКТИЧНОСТЬ ж. әделлилік, көргенлилік, икрамлылық, жөнлилік; проявить ~ әделлилік көрсетій.

ТАКТИЧНЫЙ прил. әделли, көргенли, икрамлы, жөнли; ~ человек әделли адам.

ТАКТНЫЙ биринши болеги санлыктан болған қоспа сөзлердин екинши болеги, мыс.: четырехтактный торт тактлы.

ТАК-ТО нареч. (таким образом) соның менен, солай етип, сейтип; ~ ты исполнишь мою просьбу солай етип сен мениң өтнишимди орынлайды екенсен; 2. частичка солай, сондай; ~ было дело ис солай болды; \diamond не ~ путь киллей олай емес; он не ~ стар ол опшелли гарры емес; ~ так в знач. вводн. сл. элбette солай, дурысында да солай.

ТАЛАНТ м. 1. (дарование) талант, зейин, уқып; музикальный ~ музикалық талант; 2. (одаренный человек) талант; молодые ~ы жас талантлар; \diamond зарыть ~ в землю талантты есирмей, иркнү; талантты хор қылышу, талантты жоғалтыу.

ТАЛАНТЛИВО нареч. талантлы, зейинли, уқыпшы.

ТАЛАНТЛИВОСТЬ ж. 1. (человека) талантлылық, зейинлилік, уқыпшылық; 2. (напр. произведения) шеберлилік, сапалылық, қунлылық, қызықлық; ~ пъесы пьесаның шеберлилиги.

ТАЛАНТЛИВЫЙ прил. 1. (одаренный) талантлы, зейинли, уқыпшы; ~ учёный талантлы билимпаз; 2. (напр. о произведении) шебер, сапалы, қунлы, қызықлы; ~ рассказ шебер гүрриц, қызықлы гүррин.

ТАЛЕР I м. (монета) талер (немецлердин бурынғы гүмис манаты).

ТАЛЕР II м. полигр. талер (баспа машинаның металдан исленген плитасы).

ТАЛИСМАН м. тумар, дуўалы тумар. түлсім.

ТАЛИЯ ж. бел; тонкая ~ я қыпша бел, жицишке бел; в ~ю (об одежде) шаппа-шак, қүйип қойғандай.

ТАЛЛИЙ м. таллий (химиялық элемент).

ТАЛМУД м. рел. талмуд, таурат (еврейлердин диний китабы).

ТАЛМУДИЗМ м. талмудизм, қарыйлық (коргенин жазбауылық).

ТАЛМУДИСТ м. 1. талмудши; 2. перен. (начётчик) талмудши, қарый, көргенин жазбауыши (мәселениң мәнисине түсингей ядап алышы).

ТАЛМУДИСТСКИЙ прил. талмудшылық, қарыйлық.

ТАЛОН м. 1. талон (бир затты алышын берилген қағаз); ~ на бензин бензин алышуға берилген талон; 2. (дубликат документа) талон (чек, ордер ҳәм т. б. книжкаларының қолда қалатуғын түбүри).

ТАЛЫЙ прил. ериген, жумсаған, жибеген; ~ый снег ериген қар; ~ая вода ериген қар сууы.

ТАЛЫК м. талык (жумсақ ақ порошок түрнегесі минерал).

ТАЛЫНИК м. бот. тал, таллық.

ТАМ нареч. 1. (в том месте, не здесь) ана кәрада, ана жақта, о кәрада, ол жерде, сол кәрада, сол жерде, онда, сонда; ~ рабботают ол жерде ислеп атыр; стой ~ ана кәрада тур; ~ и здесь ол кәрада ҳәм бул жерде; ~ же сол кәрада ғой; 2. разг. (потом, затем) кейиниен, соңынан, кейин, соң; ~ відно бўйдат кейиниен белгили болади; 3. в знач. частицы разг. (сомнением, преубеждением): какие ~ делал! ол кәрада қандай ис болсын!; чего ~! онда не!; какбе ~! олай емес!, пүткиллэй басқаша!; ◇ ~ и тут, ~ и сям онда да, бунда да; бир онда, бир мунда.

ТАМАДА м. той басқарышы, отырыспаны басқарышы.

ТАМБУР м. 1. (пристройка) тамбур (жайың ишине кирер айыздагы дәлиз); 2. ж.-д. тамбур (вагонга кирер жердеги дәлизшесе).

ТАМГА ж. 1. (клеймо) тамга, белги; 2. ист. (пошлина) баж.

ТАМОЖЕННИК м. бажхана хызметкери.

ТАМОЖЕННЫЙ прил. баж алатуын; ~ сбор баж алымы.

ТАМОЖНЯ ж. бажхана.

ТАМОШНИЙ прил. разг. ондағы, ол жердеги; ~е жиғите ондағы түркүшшілар.

ТАМПОН м. тампон (кишкене домалақ, пахта ямаса сийле).

ТАМТАМ м. тамтам (урлы шертетуғын саз өспабы).

ТАНГЕНС м. мат. тангенс.

ТАНГО с. нескл. танго (танец).

ТАНЕЦ м. танец, аяқ ойны, ойны, бий; каракалпакский ~ қарақалпақ ойны.

ТАНК м. танк.

ТАНКЕР м. танкер (сүйк затлар құйып тасып шыны арнауды көмө).

ТАНКЕРНЫЙ прил. танкерли, танкерлик; ~ флот танкерли флот.

ТАНКЕТКА ж. танкетка, кишкене танк.

ТАНКЕТКИ мн. (ед. танкетка ж.) танкетка (халалардың жөнел аяқ кишими).

ТАНКИСТ м. танкист.

ТАНКО- косла сөздердің мәниси бойынша «танк» сөзине туура келетуғын биринши болғеги, мыс: танковождение танк айдай билүү.

ТАНКОВЫЙ прил. танк, танклы; ~ая часть танклы эскерий бөлүм.

ТАНКОСТРОЕНИЕ с. танкостроение (корынай индирисинин тарафы).

ТАНКОСТРОИТЕЛЬНЫЙ прил. танк испел шығаруғын.

ТАНТАЛ м. тантал (химиялық элемент).

ТАНЦЕВАЛЬНЫЙ прил. танец..., танец болатуын; ~ая мұзыка танец музыкасы; ~ый коллектив танец коллективи.

ТАНЦЕВАТЬ несов. 1. что и без доп. (исполнять танец) аяқ ойны ойнау, танец ойнау, бийлеу; 2. перен. (о лошади) ойнақшы.

ТАНЦОВЩИК м. танецши, бийлеуші, аяқ ойныши.

ТАНЦОВЩИЦА женск. от танцовщик.

ТАНЦОР м. шебер танецши, шебер аяқ ойныши, шебер ойныши.

ТАНЦУЮЩИЙ 1. прич. от танцевать; 2. прил. (о шагах, походке) ойнақлаған, ойнақшыған; 3. в знач. сущ. мн. танцующие танец ойнашылар.

ТАПИР м. тапир (Америкада жасаушы ҳайуан).

ТАПКИ мн. (ед. тапка ж.) разг. см. тапочки.

ТАПОЧКИ мн. (ед. тапочка ж.) тапочкилар; спортивные ~ спорт тапочекалары.

ТАРА ж. тара (ыдыс, қап, ящиков).

ТАРАБАРЩИНА ж. разг. мәнисиз нәрсе, түсніксіз нәрсе, түсніксіз гәп.

ТАРАКАН м. таракан, наңғөрек; чёрный ~ кара наңғөрек.

ТАРАКАНИЙ прил. таракан..., тараканың, наңғөректиң.

ТАРАН м. 1. ист. таран (бурынғы замандағы дийүал бузғыш құрал); 2. (прямой удар) соғысыў, дүгісіў; 3. воен. таран (өз машинасы менен душпаның самолёттын, кемесин ямаса танкасын урып қырратыў); 4. (военная операция) таран (фронтты бузып душпаның арқасына етий).

ТАРАНИТЬ что 1. несов. ист. тараплау, таранлап урып; ~ крепостные стены корын дийүалларын таранлау; 2. несов. воен. (прорывать фронт) душпаның қатарын бузып; 3. сов. и несов. воен. тараплау, таранлап урып; ~ самолёт противника душпаның самолётты таранланап урып.

ТАРАНТАС м. тарантас (төрт дегершили жеңил арба).

ТАРАНТУЛ м. тарантул, мий.

ТАРАНТЬ ж. тарань, тыран шабак.

ТАРАРАМ м. разг. шаўқым, жәнжел, шатақ, астан-гестен; поднять ~ шаўқым көтериү.

ТАРАТАЙКА ж. разг. таратайка (еки дегершили жеңил арба).

ТАРАТОРИТЬ несов. разг. тынбай сейлей бериү, шақкан сейлеү, тез-тез сейлеү, көпариү.

ТАРАХТЬЕТЬ несов. разг. тасырлау, тасырлау, тарсылдау, тарс-турс етий; повозка ~йт арба тасырлайды.

ТАРАЩИТЬ несов. что, разг. бақырайтыу; ~ глаза от удивления ҳайран қалып көзин бақырайтыу.

ТАРАЩИТЬСЯ несов. разг. бақырайтыу.

ТАРЕЛКА ж. 1. тарелка, табак; глубокая ~ а шүңгил тарелка; мёлкая ~ а сайдыз тарелка; 2. мн. тарелки (музыкальный инструмент) тарелкалар; ◇ быть не в своём ~е уялыш кеүил хошы болмау, мазасы болмау.

ТАРИФ м. тариф (белгиленген ис ҳақы); железнодорожный ~ темир жол тарифи; почтовый ~ почта тарифи.

ТАРИФИКАЦИЯ ж. тарификациялау; ~ зарплатной платы мийнет ҳақыны тарификациялау.

ТАРИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что тарификациялау.

ТАРИФНЫЙ прил. тариф..., тарифлик; сэцтка тариф кестеси, тариф сеткасы. **ТАРТАРАРЫ** мн. нескл.: провалиться в разг. жер жарылмады, мен кирмедим.

ТАРЫ-БАРЫ мн. нескл. прост. бос сөз, мылжың.

ТАСКАЛТЬ несов. 1. кого-что тасыў, алыш барыў, алыш журиў; ~ть вбоду суў тасыў; ~ть с собой книгу китапты өзи мешен алыш журиў; 2. кого-что, разг. (воровать) урлаў, урлап алыш кетиў; 3. что, разг. (носить одежду, обувь) босқа кийип журиў, кийип тоздырыў; 4. кого-что, разг. (трепать, дергать) тартыў, жулкыў; ~ть за уши кулақтан сүйреў, кулақтан тартыў; ~ть за волосы шашынаи тартыў; ◇ он ёле ноги ~ет от зордан журипти, ол аяғын зордан кетерип жур.

ТАСКАТЬСЯ несов. разг. 1. онда-мунда журе бериў, гезиў, гезип журиў; ~ без дела по улицам көшөлерде жумыссыз гезип журиў; 2. с чем, разг. (носить с собой) көлини түсирмей алыш журиў.

ТАСОВАТЬ несов. что араластырыў, шабыў; ~ карты картаны араластырыў.

ТАСС (Телеграфное агентство Совётского Союза) **ТАСС** (Советлер Союзының Телефраф агентлиги).

ТАТАРСКИЙ прил. татар..., татардың; ~ язық татар тили.

ТАТАРЫ мн. (ед. татарин м., татарка ж.) татарлар (*Татар АССРының тийкарыгы халқы*).

ТАТСКИЙ прил. тат..., таттың.

ТАТУИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что татуировка салыў, татуировка салдырыў.

ТАТУИРОВАТЬСЯ сов. и несов. татуировка салыў.

ТАТУИРОВКА ж. 1. (действие) татуировка салыў, татуировка салдырыў; 2. татуировка (бенедеги өшпейтүгүн нағыслар).

ТАТЫ мн. (ед. тат м., татка ж.) татлар (*Азербайжансда, Дагестандың ҳәм Иранда жасалып халық*).

ТАУ-САГЫЗ м. таў сағыз.

ТАХТА ж. тахта (*арқалыксыз кең диван*).

ТАЧАНКА ж. тачанка (*устине пулемёт орнатылған жөнцил арба*); пулемётная ~ пулемёт тачанкасы.

ТАЧАТЬ несов. что қайып тигиў, тигиў.

ТАЧКА ж. тачка.

ТАЩИТЬ несов. кого-что 1. (волочить) тартыў, сүйреў, сүйреп апарыў, сүйреп тасыў, сүйрелеклеў; ~ лодку вбоду қайыкты суута сүйреп апарыў; 2. разг. (нести) алыш журиў, алыш барыў, тасыў; ~ на спине арқалап тасыў; 3. (тянуть за собой, вести) изине ертиў, тартыў, жетелеў, алыш барыў; ~ кого-л. за руку қолынаи тартыў; бұксир тащит баржы бұксир баржаны тартады; 4. (извлекать) суұрырый, суұрырый шыгарыў, суұрырый алый, тартып шыгарыў; ~ ведро из колбода қудықтан шелекти тартып шыгарыў; 5. разг. (растя) урлаў, урлап алыш кетиў.

ТАЩИТЬСЯ несов. 1. (волочиться) сүйрелиў, сүйретилиў; 2. разг. (медленно, с трудом передвигаться) естен журиў, зорга журиў; ~ на подвобе көлил пешен естен

журиў; ёле ~ зорға журиў; 3. разг. (идти, ехать куда-л.) салпылдан журиў; не ходится так далек ~ жүдө узақса салпылдан жүргим келмейди.

ТАЮ, таёшь и т. д. наст. вр. от таять.

ТАЯНИЕ с. ериў, жибиў; ~ льда муздың ерийи.

ТАЯТЬ несов. 1. ериў, жибиў; снег тает қар ериди; 2. перен. (постепенно исчезать) жоқ болыў, тыныў, кем-кемнен басылыў; звук тают вдалы үзақтағы сеслер тынды; облако тает булт ашылып киятыр; 3. перен. азын, кемиў, сыйын егер тают оның күши кемии баратыр; 4. перен. (худеть, чахнуть) азыў, жүдеў, арықлаў, әжизлениў; ~ на глазах кез алдыңда әжизлени бериў; 5. перен. (умиляться) елжиреў, балык, мәс болыў; ~ от похвалы маңтаганға елжиреў.

ТВАРЬ ж. 1. уст. разг. (живое существо) маңлук, жапыар, тири жаш; 2. прост. бран. онғағаи, хайян.

ТВЕРДЕТЬ несов. қатайыў, қатыў, қаттыланыў, қатып қалыў.

ТВЕРДИТЬ несов. 1. что, о ком-чём (повторять одно и то же) тәккярлаў, қайтакайта айттыў, қайталап айта бериў, қайталаіт бериў, езиў, мыжкүй; 2. что, разг. (заучивать) тәккярлаў, жатлаў, ядлаў; ~ урбок сабакты тәккярлаў.

ТВЕРДО нареч. 1. (на ощупь) қатты; 2. перен. (непоколебимо) берик, беккем; ~ решить беккем түрде шешиў, берик жууымақта келий; 3. перен. (отчётливо, безошибочно) анық, анық, ның; ~ запоминить ның ядта тутыў; 4. (устойчиво) берик, турақты, ның; ребёнок ~ стал на ноги бала аяның ның басты.

ТВЕРДОКАМЕННЫЙ прил. берик, қайтынас, қатты, ежет; ◇ ~ое сердце тас жүрек, тас баўыр.

ТВЕРДОЛОНБЫЙ прил. разг. тоң мойын, топас, мөрреў.

ТВЕРДОСТЬ ж. 1. физ. қаттылық; 2. берклик, беккемлик, қаттылық, пықылкы; ~ древесинны агастьың қаттылығы; 3. перен. турақтылық, табанлылық, қайтыпаслық, қайсарлық, беккемлик; ~ характера минезинин қайсарлығы.

ТВЕРДЫЙ прил. 1. физ. қатты; ~ое тело катты дене; ~ое состояние катты хал, катты жағдай; 2. (жёсткий, крепкий) ның, қатты; ~ый как камень тастай қатты; 3. перен. (непоколебимый) турақты, табанлы, берик, қайтыпас, қайсар, беккем; ~ая болға қайсар ерик; ~ое решение беккем бел байнау; ◇ ~ый знак (ъ) айрыр белгиси (ъ); ~ые согласные звуки лингв. жууан дауыссыз сеслер; ~ые цепи турақты баҳа.

ТВЕРДИНЯ ж. 1. уст. (крепость) қорғап, қамал; 2. перен. (опора, оплот) тирек, таяныш, сүйениши.

ТВЕРДЖЕ сравнит. ст. от прил. твёрдый и нареч. твёрдо қаттырақ.

ТВОЁ мест. притяж. с. см. твой.

ТВОЙ мест. притяж. мн. см. твой.

ТВОЙЛИЙ мест. притяж. ж. 1. сениң; ~й дом сениң үйиң; ~й книга сениң китабың; 2. в знач. сущ. с. твоё сеник; ~егб мне не

нужно сеники маған керек емес; 3. в знач. сущ. мн. твой сизлердиң, сизлердикі; как поживают ~й сениң от басың қалай? ◇ ~й воля өз еркін; ~й дёло өзиңиң исиң, өзиң бил, өзиңиң жумысың; не ~й дёло сениң жумысың емес, сениң исиң болмасын.

ТВОРЁНИЕ с. шығарма, дөретпе; ислеп шығарылған өнім; великие ~я Пушкина Пушкинниң уллы дөретпелери.

ТВОРЁНДІК м. 1. дөретиүши, жаратышы, шығарышы; ~цы нöвых машин жаңа машиналар дөретиүшилер; 2. рел. (боз) жаратқан, қудай, алла.

ТВОРЫТЕЛЬНЫЙ прил.: ~ падеж грам. кемеклес сеплеү.

ТВОРЫТЬ несов. 1. что и без доп. (создавать) дөретиү, жаратыў, шығарыў, туұдырыў; 2. что жасаў, ислеў, жүзеге шығарыў, орынлаў; ~ чудеса храбости батырлық әжайлышының ислеу.

ТВОРЫТЬСЯ несов. разг. болып атырыў; что тут ~ся? бунда не болып атырыпты?, бул жерде не болып атыр?

ТВОРÓГ, ТВОРÓГ м. иримшик, сүзбе.

ТВОРÓЖИСТЫЙ прил. иримшикке усаған, иримшиктең, сүзбейд.

ТВОРÓЖНИК м. творожник (иримшик салынып, писирилген наң).

ТВОРÓЖНЫЙ прил. иримшик..., иримшикли, сүзбе..., сүзбелі.

ТВОРЧЕСКИЙ прил. творчестволық, дөретиүшилик, дөрететуғын; ~ая мысль творчестволық ой; ~ий труд дөретиүшилик мийнет; ~ий путь писателя жазыўшының творчестволық жолы.

ТВОРЧЕСТВО с. 1. творчество, дөретиүшилик, дөретпе; нарбидое ~о халық дөретиүшилиги; 2. шыгарма; изучение ~а Маяковского Маяковскийдиң шығармаларын үйрений.

ТВОЙ мест. притяж. ж. см. твой.

ТЕ (тех, тем, тёми, о тех) мест. указ. мн. см. тот.

ТЕАТР м. 1. в разн. знач. театр; драматический ~ драма театры; 2. перен. майдан; ~ военных действий урыс қарекетиниң майданы.

ТЕАТРАЛ м. театр сүйиүши, театрды жақса көриүши.

ТЕАТРАЛИЗАЦИЯ ж. театрластырыў, сақналастырыў, сақнаға қойыўға қолайлаў; ~ романа романды сақнаға қойыўға қолайластырыў.

ТЕАТРАЛИЗОВАННЫЙ 1. прич. от театрализовать; 2. прил. (приспособленный для сцены) театрластырылған, сақналастырылған.

ТЕАТРАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что театрластырыў, сақналастырыў, сақнаға қойыўға қолайлау.

ТЕАТРАЛІКА женск. от театрал.

ТЕАТРАЛЫНЫЙ прил. 1. театр..., театралық, театрда болатуғын; ~ый сезон театр сезоны; 2. перен. (неестественный) жасалма, тәбийтій емес; ~ая поза жасалма турнат.

ТЕАТРОВЕД м. театрвед (театр жумысы бойынша қыниге).

ТЕАТРОВЕДЕНИЕ с. театрведение (театр изертлеү илими).

ТЕАТРОВЕДЧЕСКИЙ прил. театр изертлейтуғын, театрды үйренетуғын.

тебе мест. дат. и предл. п. от ты.

ТЕБЕНЕВАТЬ несов. с.-х. тебинлеп ашып жеў, тейип ашыў.

ТЕБЕНЕВКА ж. с.-х. тебинлеп ашыў, тейип ашыў (жылқыларды қыста қар басқан жайлайларда багы).

ТЕБЕНЕВОЧНЫЙ прил. с.-х. тебинлеп ашып жейтуғын, тейип ашылған; ~ое пастьище тебинлеп ашып жейтуғын жайлай.

тебе мест. род. и вин. п. от ты.

ТЕЗИС м. 1. лог. тезис (мақұллайды талап ететуғын реже); 2. мн. тезисы тезислер; ~ы доклада докладты тезислер.

ТЕЗКА м. и ж. разг. атлас, аты бир; ои мой ~ од мениң менен атлас.

тәк, теклә, теклә прош. вр. от течь I.

ТЕКИНСКИЙ прил. теке, текениң; ~е көврү теке ғалылары.

ТЕКСТ м. 1. текст (жазылған нұсқа); подлинный ~ түйкарғы текст; ~ пёсни қосықтың тексті; 2. полигр. текст (типография қариплериниң бир түрнин атас).

ТЕКСТИЛЬ м. собир. текстиль, тоқыма.

ТЕКСТИЛЬНЫЙ прил. текстиль, тоқымашылық, тоқыма, тоқылған; ~ые изделия тоқыма ўәжелер.

ТЕКСТИЛЬЩИК м. тоқымашы.

ТЕКСТИЛЬЩИЦА женск. от текстильщик.

ТЕКСТОВЫЙ прил. текст..., текстли, текстлик; ~ые варианты текстли варианттар.

ТЕКСТОЛОГ м. текстолог (текстология бойынша қыниге).

ТЕКСТОЛОГИЧЕСКИЙ прил. текстологиялық; ~е исследования текстологиялық изертлеўлер.

ТЕКСТОЛОГИЯ ж. текстология (әдебий шығармалардың текстлерин анықтайтуғын филологияның бир тарафы).

текұт наст. вр. от течь I.

ТЕКУЧЕСТЬ ж. 1. (способность течь) ағыұшылық, аққышлық, сүйіклик; 2. перен. тұрақсызылық, тоқтаусызылық, орнысызылық, езгергишлик; ~ рабочий смысла рабочий күшиниң тұрақсызылығы.

ТЕКУЧИЙ прил. 1. (жидкий) ағып тұратуғын, ақпа, ағатуғын; ~ие тәлә физ. ағатуғы денелер, ағатуғын заттар; 2. (проточный) ағып, ағып түрған; ~ая вода ағын суу; 3. перен. (непостоянный) тұрақсыз, орныксыз, езгергиш.

ТЕКУЩИЙ 1. прич. от течь I; 2. прил. (теперешний) қозирғы, үстимиздеги, усы мәхәлдеги, усы үақытта, ендиги; в ~ем году үстимиздеги жылда; ~ий момент қозирғы мәхәл; 3. прил. (очередной, повседневный) күнделіккі, гезектеги, ағымдағы, болып атырган; ~ие дела ағымдағы ислер; ◇ ~ий рембіт гезектеги ремонт; ~ий счёт тұрақсыз счт.

ТЕЛЕ- қоспа сөздердиң биринши болеги:

1) ғузак аралыққа қарекет етиүши құралды билдиреди, мыс.: телебиникъ телебинокъ;

2) «телевизионлық» деген сөздің мәнисине түрі келеді, мыс.: телекентр телекентр.

ТЕЛЕВІДЕНИЕ с. телевидение.

ТЕЛЕВІЗІОННЫЙ прил. телевизион, телевизионлық; ~ая передача телевизионлық көрсетій.

ТЕЛЕВІЗОР м. телевизор.

ТЕЛЕВІЗОРНЫЙ прил. телевизор..., телевизорлық; ~ экран телевизор экраны.

ТЕЛЕГРАММА ж. арба, телеген арба.

ТЕЛЕГРАММА ж. телеграмма; срочная ~а қыстауды телеграмма, асырыс телеграмма; послать ~у телеграмма жибериү.

ТЕЛЕГРАФ м. 1. (вид связи) телеграф; 2. (устройство) телеграф, телеграфхана, телеграф жайы; 3. (аппарат) телеграф жаббы.

ТЕЛЕГРАФИРОВАНИЕ с. телеграмма беріү, телеграф арқалы хабарлау.

ТЕЛЕГРАФИРОВАТЬ сов. и несов. что, о чём и без доп. телеграмма беріү, телеграмма жибериү, телеграф пепен хабарлау.

ТЕЛЕГРАФИСТ м. телеграф хызметкери.

ТЕЛЕГРАФИСТКА женск. от телеграфист.

ТЕЛЕГРАФНЫЙ прил. 1. телеграф..., телеграфлық; ~ый столб телеграф бағанасы; 2. телеграф пепен берилген; телеграф арқалы болған; ~ая связь телеграф арқалы болған байланыс; 3. перен. (о речи, слове) огада қысқа, дым қысқа.

ТЕЛЕЖКА ж. 1. уменыш. от телёга; 2. (для перевозки грузов) тележка, кишене арба.

ТЕЛЁНОК м. 1. бузау, ёжек; 2. перен. разг. маңбас, өлимтик.

ТЕЛЕОБЪЕКТИВ м. телеобъектив.

ТЕЛЕПАТИЯ ж. телепатия (жасырын ойларды ҳәм үзақтықтагы құбылысларды қабыл етші мүмкінлігі ҳаққындағы көз карас).

ТЕЛЕПЕРЕДАЧА ж. телепередача (телевидор арқалы алып еситтириү).

ТЕЛЕСКОП м. телескоп.

ТЕЛЕСКОПИЧЕСКИЙ прил. 1. телескоп..., телескоплық; ~ая труба телескоптың труба; 2. (видимый только в телескоп) телескоптаған көринетуғын; 3. (сильно увеличивающий) үлкейтіп көрсететуғын, үлкеттетуғын; ~ие очки үлкейтіп көрсететуғын көз айнек.

ТЕЛЕСКОПНЫЙ прил. телескоп..., телескоплық; ~ая труба телескоп трубасы.

ТЕЛЁСНЫЙ прил. 1. физ., мат. денелік, заттық; 2. дene, тәп, беден; ~е наказания дene жазалары, урыу жазалары; 3. (о цвете) дene реалии.

ТЕЛЕТАЙП м. телетайп (өзи жазып өзи басатуғын телеграф аппарат).

ТЕЛЕФОН м. телефон; ~автомат автомат-телефон; международный ~ қала аралық телефон; говорить по ~у телефон арқалы сейлесін; позвонить по ~у телефон менен сейлесін.

ТЕЛЕФОНИЗАЦИЯ ж. телефонластырыў, телефон орнатыў.

ТЕЛЕФОНИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что телефонластырыў, телефон орнатыў.

ТЕЛЕФОНИРОВАТЬ сов. и несов. 1. (звонить по телефону) телефон урыңу; 2. о чём (сообщить по телефону) телефон арқалы хабар етий, телефон арқалы хабар берій.

ТЕЛЕФОНИСТ м. 1. (работник телефонной станции) телефониши; 2. (военный связист) телефонист, телефон қурышы.

ТЕЛЕФОНИСТКА женск. от телефонист.

ТЕЛЕФОНИНЫЙ прил. 1. телефон...; ~ая станция телефон станция; 2. телефон менен берилетуғын, телефон менен берилген; ~ый разговор телефон арқалы сейлескен сез.

ТЕЛЕФОНОГРАММА ж. телефонограмма (телефон арқалы берилген расмий хабар).

ТЕЛЕЦЕНТР м. (телевизионный центр) телекентр.

ТЕЛЕТЬСЯ несов. бузаулау, бузау тууыу.

ТЕЛКА ж. қашар, баспақ.

ТЕЛЛҮР м. теллур (химиялық элемент).

ТЕЛЛО с. 1. физ., мат., астр. дene, турнап, зат, айрым кеңислик; твёрдые тела қатты денелер; жицкие тела сыйык денелер; газообразные тела газ төрзили денелер; небесные тела аспандары денелер; 2. (человека) тәп, беден, дene, геүде; частья ~а дene болеклері; 3. (труп) дene, өлмитик; мертвое ~о өли дene, өлмитик; 4. (корпус чего-л.) турнап, туркы; ~о плотины плотинаның турнапты; ◇ инородное ~о 1) мед. бөтен дene; 2) жат нерсе; войтый ~о семириү; быть в ~е семиз болыу; держать кого-л. в чёрном ~е қысыу, тамақ бермей сақлау, майдытпау; душой и ~ом жаны-тени менен, жудә берилип; дрожать всем ~ом тута-бойы қалтырау, барлық денеси қалтырау.

ТЕЛОГРЕЙКА ж. гүпи, сырмак.

ТЕЛОДВИЖЕНИЕ с. дene қыймылы, дene ҳарекети; плывущие ~я жайсац дene ҳарекети.

ТЕЛОСЛОЖЕНИЕ с. дene курылсы, турнап; крепкого ~я беккем турнапты.

ТЕЛОХРАНИТЕЛЬ м. үст. қорғаушы, сақлаушы.

ТЕЛЬНЯШКА ж. разг. тельняшка.

ТЕЛЯТИНА ж. бузаудың ети, баспақтың гөши, жас мал ети.

ТЕЛЯТИК м. 1. (хлев) бузау кора, баспақ кора; 2. (работник) бузау багышы.

ТЕЛЯТИЦА женск. от телятник 2.

ТЕЛЯЧИЙ прил. бузау..., бузаудың, баспақ..., баспақтың; бузау етиней испелген; ◇ ~ий восторг орынсыз қуашын; ~ын нежности женсиз еркелей.

ТЕМ нарец. сошнелли, сондай, дым, жудә, күтә, оғада, асиресе, сайшы; ~а лучше жудә жақсы, сондай жақсы; он был ~ упорнее, чем труднее была работа жумыс қыйынланған сайшы, ол сошнелли күш салындырылады; ◇ ~а не мәнне оған қарамастан, соял бола турса да; ~а более асиресе.

тем мест. указ. 1. твор. п. от тот, то; 2. дат. п. от те.

ТЕМ ж. 1. тема; ~а доклада докладтың темасы; перейти на другую ~у басқа темаға етий; 2. муз. (основной мотив) мазмун.

ТЕМАТИКА ж. тематика, тема жынысы.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ прил. тематика..., тематикалық; ~ план тематикалық план.

ТЕМБР м. тембр (хауаздың сапасы); приятный ~ голоса хауаздың жағымлы тембры.

ТЕМЕННІЙ прил. төбе..., төбелік, еңбеклик; ~ ақ көстің еңбеклик сүйек.

ТЕМЕНЬ ж. разг. қараңғы, қараңғылық, тәмін месіт, твор. п. от те.

ТЕМНЕТЬ несов. 1. (становиться тёмным) қарайыұ; серебро ~ет гүмис қарайады; 2. безз. қараңғыланыұ, қараңғы түсіү; зимой рано ~ет қыста қараңғы ерте түседи; 3. (виднеться — о тёмном) қарайыұ, қараңғытын көрініү, қараңғылау; вдалы ~ет лес узакта тоғай қараңғытын көрінеди; Ⓛ в глазах ~ет көз алды қараңғытын.

ТЕМНЕТЬСЯ несов. см. темиёт 2, 3.

ТЕМНИТЬ несов. что 1. (делать тёмным) қараңғы-стиү, қараңғылау; 2. разг. (говорить путано, неясно) гүмилжи сейлеү, анық айтпау.

ТЕМНИЦА ж. турме, зиндан.

ТЕМНО нареч. и безл. знач. сказ. қараңғы; на улице ужे ~ көшеде қараңғы тусти; ~, хоть глаза выколи көзге түртсе көргисиз қараңғы; тас қараңғы, көзге түртсе де билмейсан.

ТЕМНО: қоспа сезлердин мәниси бойынша «қара» дегенең түұра келетугын биринши белеги, мыс.: темноглазый кара көз.

ТЕМНОБРОВЫЙ прил. қара қаслы.

ТЕМНОВОЛОСЫЙ прил. қара шаш, қара шашлы.

ТЕМНО-КАШТАНОВЫЙ прил. қара қочыры.

ТЕМНОКОЖИЙ прил. 1. қара денели, қара тәнли; 2. в знач. сущ. м. темнокожий и ж. темнокожая қара адам, қара тәнли адам.

ТЕМНО-КРАСНЫЙ прил. гүңгірт қызыл.

ТЕМНО-СИНИЙ прил. қара-кекшил, қаралтым көк.

ТЕМНОТЫА ж. 1. (мрак) қараңғылық; ~а нөчи түн қараңғылықты; вернуться домой до наступления ~ы қараңғы түспестен бурын үйге қайтып келиү; 2. перен. разг. (невежество, отсталость) падаңлық, қараңғылық, мәдениятсызлық, билимсизлик.

ТЕМНЫЙ прил. 1. (лишённый света) қараңғы; ~ая кόмиата қараңғы өжире; 2. қара, қаралтым; ~ые волосы қара шаш, ~ые глаза қара көз; 3. перен. (неясный, непонятный) гүңгірт, гүмилжи, түснинкисиз, анық емес; ~ый смысл гүмилжи пикир, гүңгірт мәни; 4. перен. (мрачный) қапалы, қайтылы, ~ые мысли қайтылы ойлар; 5. перен. (сомнительный) гұмашлы, қаюетерли; ~ые делá гұманлы испер; ~ая личность ашық емес адам, ишкірне адам; 6. перен. (невежественный) падан, қараңғы, мәдениятсыз; ~ые люди падан адамлар; Ⓛ темнýм-темнý жуде қараңғы, қап-қараңғы, тастай қараңғы; ~ое пятно қара дақ; ~ая мұқа қызыл бийдайдың уны.

ТЕМП м. в разн. знач. темп, пёт, ылғал; тэмпү уборки урожая зүрөэтти жыйнау пэти; Ⓛ в тэмпе тез, жылдам.

ТЕМПЕРАМЕНТ м. 1. темперамент, желд, йош; флегматический ~ аўыр мінезли темперамент; 2. (жизненная активность) жедел, жигер, қызығын, темперамент, йош; человéк с ~ом йошли адам; Ⓛ с ~ом (делать что-л.) қызығын, жигер менен, жедел менен.

ТЕМПЕРАМЕНТНОСТЬ ж. темпераментлик, жеделлик, жигерлик, йошлылык.

ТЕМПЕРАМЕНТНЫЙ прил. темпераментли, жеделли, жигерли, йошли; ~чловéк темпераментты адам.

ТЕМПЕРАТУРЫА ж. 1. (степень нагревости) температура (қызығы дәрежеси); ~а плавления еритиү температурыасы; 2. (человеческого тела) температура, қызығы, ыссылық; повышенная ~а көтерицик температура; измерять ~у температураны өлшеү; у ребёнка ~а балада ыссылық бар.

ТЕМПЕРАТУРИТЫ несов. разг. температура кетерилүү, ет қызығы, ыссылық артыу; больной ~ паукастың температурыасы кетерилүү түр.

ТЕМПЕРАТУРНЫЙ прил. температуралық; ~ые изменения температуралық өзгерислер.

ТЕМЬ ж. разг. см. тьма 1.

ТЕМЯ с. анат. төбе, еңбек.

ТЕНДЕНЦИОННОСТЬ ж. 1. (идейная направленность) тенденциялық, мақсетлилік; 2. (предвзятость) тенденциялық, бир жақталылық, бир бағдарлалық, бир жақты коллаұшылық.

ТЕНДЕНЦИОННЫЙ прил. 1. (идейно направленный, идейный) тенденциялы, тийкарлы мақсетли; 2. (предвзятый) тенденциялы, бир жақлы, бир жақты қоллайтыны, бир бағдарлы; ~ое освещение событий үақыны бир жақлы етип көрсетиү, хәдисени бир бағдарлы көрсеттү.

ТЕНДЕНЦИЯ ж. 1. (основная идея) тенденция, тийкарлы мақсет; 2. (направление развития) тенденция, бағдар, бағдарланау, бейимлилік, умтылыш; ~ срёдней нормы прибыли к понижению есімшин орта нормасының төмеплеүге бағдарланауы; 3. (предвзятая идея) тенденция, бир жақтылык.

ТЕНЕВЫЙ прил. сая түсетуғын, көлеңке түсетуғын, саялы, көлеңкели; ~ая сторона дома жайдың сая түсетуғын жағы; Ⓛ ~ая сторонада дёла истиң түснинкис жағы, истиң гүмилжи жағы.

ТЕНЕЛЮБИВЫЙ прил. көлеңкени жақсы көретуғын, саяны сүйетуғын; ~е растения саяны сүйетуғын есімниклер.

ТЕНЕТА мн. тор, дузак, аў; попасть в ~ 1) торға түсүү; 2) перен. алдауына түсүү.

ТЕНИСТОСТЬ ж. көлеңкелилік, саямандық, саялылық; ~а парктың көлеңкелилігі.

ТЕНИСТЫЙ прил. 1. (дающий тень) көлеңкели, саяманды, саялы; ~ое дёрево саялы ағаш; 2. (затенённый) көлеңкелепген, көлеңкени, сая түскен, саялы; ~ая аллея саялы аллея.

ТЕНИС м. теннис (спорт ойны); настольный ~ стол тенниси.

ТЕННИСИСТ м. теннис ойнаушы, теннисши.

ТЕННИСИСТКА женск. от теннисист. **ТÉННИСИСКА** ж. тенниска (қысқа жеңли жеңел көйлек).

ТÉННИСИСТЫЙ прил. теннис..., теннисник; ~ая плошадка теннис майданшасы.

ТÉНОР м. 1. (мужской голос) тенор; 2. (песец) тенор дауыслы қосықшы.

ТÉНОРБЫЙ прил. тенор..., тенорлы; ~ая партия тенорлы партия.

ТЕНТ м. тент, саяман (шаңынан исленген көлеңке).

ТЕНЬ ж. 1. көлеңке, сая; ~ы от дерева ағаштың көлеңкеси; сидеть в ~ы көлеңкеде отрып; держаться в ~ы 1) саяда болып; 2) перен. тасаланып қалып; 2. перен. (силует) сүлдер, елес; вечером в саду между деревьями мелькали тени кешкүрүн бағда ағаштардың арасынан елеслер көрип тұрды; 3. перен. шысан, белги; по его лицу пробежала ~ы неудовольствия оның бетинде қанаатланбағанлықтың белгиси сезилди; 4. (призрак) елес, қалдық, урей; тени прошлого откенлердин уреи; 5. перен. из, белги; у меня нет ни тени сомнения менде гүманнындың хеш белгиси жоқ; ⚡ бросить ~ы на кого-л. биреүдің дұрыслығына шек қойып; наводить ~ы на ясный день биле турып былгастырып, гүмилдік қылыш; от него осталась одна ~ы оның тек құры сүлдері қалыпты, ол дым азған; тени под глазами кезинни алды кек; быть тенью кого-л. 1) жармасып қалмау, ерпін жүриү; 2) биреүдің тәсиринде болып; ходить как ~ы за кем-л. изинен қалмай жүриү.

ТЕОДОЛИТ м. теодолит (геодезиялық, астрономиялық ҳәм артиллериялық мүшін елшіл құралы).

ТЕОКРАТИЧЕСКИЙ прил. теократия..., теократиялық; ~строй теократиялық строй.

ТЕОКРАТИЯ ж. теократия (сиясий власть руханийлар қолында болған құкмет басқарып формасы).

ТЕОЛОГИЧЕСКИЙ прил. теология..., теологиялық.

ТЕОЛОГИЯ ж. теология (дин қақындағы илмі).

ТЕОРЁМА ж. теорема; доказать ~у теореманы дәлиллеп көрсетиү.

ТЕОРЕТИЗИРОВАТЬ несов. теорияластырып, теорияға айландырып, тек теорияға берилүү.

ТЕОРЕТИК м. теоретик (теория мәселелери менен шығылданышы адам).

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ нареч. теория бойынша, теориялық жақтан.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ прил. теория..., теориялық; ~ая физика теориялық физика; ~ая подготовка теориялық тәярлік; ~ие выводы теориялық жуу мақлар; ~ие расчёты теориялық есаплар.

ТЕОРИЯ ж. теория; марксистско-ленинская ~ марксистлик-ленинлик теория; ~познания билиү теориясы; атомная ~ строения вещества затлардың күрүлісі қақында атомлық теория.

ТЕОСОФИЧЕСКИЙ прил. теософия..., теософиялық.

ТЕОСОФИЯ ж. теософия (диний-мистикалық талимат).

ТЕПЕРЕШИЙ прил. разг. ҳәзирги, ендиги; ~е время ҳәзирги ўақыт, ҳәзирги заман.

ТЕПЕРЬ нареч. 1. (в настоящем время) ҳәзир, енди, усы мәхәл; 2. (далее, впоследствии) енди, ҳәзир; ~ переходом к пренятиям енди жарыс сезэе етимиз.

ТЕПЛЕНЬКИЙ прил. уменыш-лак. от теплый; ⚡ ~ое местечко пайдалы орын, жайлы орын, қолайлы орын.

ТЕПЛЕТЬ несов. 1. (становиться теплым) жылды, ысы, жылыта баслау, ысы баслау; 2. безл. жылды, жылыта баслау; на улице ~ет далада күн жылыта баслауды.

ТЕПЛИТЬСЯ несов. 1. (гореть слабым пламенем) эстен жып, өлимсиреп жынып; ~ся свечя шыра өлимсиреп жынып тур; 2. перен. (быть, иметься) сәл болып, сәл пайда болып; в нём ~ся надежда оның еле умити бар.

ТЕПЛИЦА ж. теплица (өсімліктерди осурип үшін жасалған әйнекленген жай).

ТЕПЛИЧНЫЙ прил. теплица..., теплицаның...; ~ая температура теплицаның температурасы; ⚡ ~ое растение теплица өсімліги.

ТЕПЛЮБІ I с. 1. физ. (теплота) жыллылық, жыллы, қызыллық; 2. жыллы, ысы; сидеть в ~е жыллыда отрып; 3. перен. (сердечность, доброта) мийирман, рейим, ак кеүй; от её голоса веяло ~ом оның дауысынан мийирманлық билишип тұрыпты.

ТЕПЛО II нареч. 1. жыллы, жыллы түрде; одеться ~ жыллы кийини; 2. перен. (дружески) жыллы, досларша, дослық пенин; ~ встретить кого-л. досларша қарсы алыш; 3. безл. в знач. сказ. жыллы; в дôме ~үде жыллы; сегодня ~ бүгін күн жыллы; мне ~ маған жыллы.

ТЕПЛО- қоспа сөзлердиң биринши бөлеги: 1) мәниси бойынша ~жыллылық деген сөзге түпра келеди, мыс.: теплотрасса жыллылық трассасы; 2) жыллылық алғыга, оны пайдаланыға қатнасты билдиреди, мыс.: теплосиабжайшы жыллылық тәміннеүши.

ТЕПЛОВОЗ м. тепловоз.

ТЕПЛОВОЗОСТРОЕНИЕ с. тепловозостроение (саноаттың тарафы).

ТЕПЛОВОЙ прил. жыллылық; ~ая энергия физ. жыллылық қуяты; ~бй движатель тех. жыллылық двигатели; ⚡ ~бй удар мед. күп этий, ысы этий.

ТЕПЛОЁМКИЙ прил. физ. жыллы тартыш, жыллы қабыллағыш.

ТЕПЛОЁМКОСТЬ ж. физ. жыллылық тартыштылығы, жыллылық қабыллағыштылығы, ысы тартыштылық (бир заттың 1° қыздырып үшін көрек болған жыллылық мүндарды).

ТЕПЛОЗАЩИТА ж. см. теплоизолация.

ТЕПЛОИЗОЛЯЦИОННЫЙ прил. жыллы откермейтуғын, жыллыны сақлайтуғын.

ТЕПЛОИЗОЛЯЦИЯ ж. жыллылық өткермеү, жыллылық сақлау.

ТЕПЛОЛЮБИВЫЙ прил. жыллы сүйетуғын, жыллыны жақсы көретуғын; ~е растёния жыллы сүйетуғын өсімліктер.

ТЕПЛООБМЕН м. жыллылық аұмасы; ~ в побче топтрактағы жыллылық аұмасы.

ТЕПЛООТДАЧА ж. 1. физ. жыллылық шығарып, жыллылық беріу; коэффициент ~и жыллылық беріу коэффициенті; 2. физиол. жыллылық беріу (өмір тириши-лигінде ҳақын организмине жыллылық белгі шығарың).

ТЕПЛОПРОВОД м. теплопровод (жыллылық откеришти труба).

ТЕПЛОПРОВОДНОСТЬ ж. физ. жыллы откерищшилик, жыллы откеришилик.

ТЕПЛОПРОВОДНЫЙ прил. физ. жыллы откетеруғын, жыллы откериү қасиеті бар.

ТЕПЛОПОЛІТ ж. 1. физ. жыллылық, жыллы, қызыұлық; 2. (теппература) жыллы, ыссы; жыллылық, ыссылық; ~а тела денениң ыссылығы; 3. перен. (сердечность) мийирманышы, рейимлилік, дослық, қайыркомлық; отзываётся о ком-л. с ~ой биреү ҳақында жыллы сез айтты.

ТЕПЛОТВОРНОСТЬ ж. жыллы беріүшшилик, жылтырыштылық.

ТЕПЛОТВОРНЫЙ прил. жыллы беріүши, жылтыратуын.

ТЕПЛОТЕХНИК м. теплотехник (тепло-техника бойынша қәнігে).

ТЕПЛОТЕХНИКА ж. теплотехника (техникаң тарағы).

ТЕПЛОУСТОЙЧИВОСТЬ ж. жыллы сақлауыштылық.

ТЕПЛОУСТОЙЧИВЫЙ прил. жыллы сақлағыш, жыллы сақтайтуғын.

ТЕПЛОФИКАЦИОННЫЙ прил. тепло-фикация..., теплофикациялық; ~ая станиця теплофикация станицы.

ТЕПЛОФИКАЦИЯ ж. теплофикация (жыллылық ҳам электротермияны бирлес-тирип иштеп шығып).

ТЕПЛОФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что теплофикациялау.

ТЕПЛОХОД м. теплоход.

ТЕПЛОЦЕНТРАЛЬ ж. теплоцентраль (ораластырылған жыллы беретуғын құрылымы).

ТЕПЛОЭЛЕКТРОЦЕНТРАЛЬ ж. тепло-электроцентраль (ыссы су й беретуғын электростанция).

ТЕПЛУШКА ж. разг. теплушки (от жагып жылтыратуғын товар вагоны).

ТЕПЛЫЙ прил. 1. жыллы; ~ая көмната жыллы ежире; ~ое молокό жыллы сут; ~ая өдёжда жыллы кийим; 2. перен. (сердечный) мийирман, мийримли, рейимли, қайырком, шын жүректен, шын кейілден, жыллы жүзли, сүйкимли, жағымлы; ~ый приём жыллы жүзли қары алды; ~ое письмо сүйкимли хат, жағымлы хат; 3. перен. (приятный — о цвете, звуке, запахе) жағымлы; ~ые тонá жағымлы құлпырылар; ◇ ~ая компания бирге отырысатуғын, бирге қыдырысатуғын компания; ~ое mestechko пайдалы орын, қолайлы орын, жайлы орын.

ТЕПЛЫНЬ ж. разг. жыллы, жыллылық; на улице ~ көшеде күп жыллы.

ТЕРАПЕВТ м. терапевт (шики айырыў-лар бойынша қәнігеге врач).

ТЕРАПЕВТИЧЕСКИЙ прил. терапевтилек, терапиялық.

ТЕРАПИЯ ж. мед. терапия (медицина-ның ишкі айырыўларды емлеў болими).

ТЕРАПИЯ қоспа сездердиң бириңиң болиминде үсіл менен емлеўди билдиредугын екінши белеги, мыс.: рентгенотера-пия рентгенотерапия.

ТЕРЕБИЛЬНЫЙ прил. жулып алып жыйнайтуғын; ~ая машина зығырды жулып алып жыйнайтуғын машина.

ТЕРЕБИЛЬЩИК м. зығырды жулып жыйнайшы.

ТЕРЕБИЛЬЩИЦА женск. от теребиль-щик.

ТЕРЕБИТЬ несов. 1. что жулыў, тартыў, жулқылау; ~ волосы шашын жулыў; 2. кого, перен. разг. (не давать покоя) жулқылау, маза бермеў, тынышын алды; 3. что, с.-х. (выдергивать) жулып алды, қонарый, сүйреп алды, түти; ~ лён зығырды жулып алды.

ТЕРЕБЛЕНИЕ с. с.-х. жулыў, жулып алды, қонарый, сүйреп, түти.

ТЕРЕТЬ несов. 1. что уүқалаў, ысыў, ысқылау; ~ глаза көзлерин уүқалаў; 2. что (измельчать) қырыў, унтаў, угриў, езиў, майдалаў, уйалаў; ~ моркөв геширди қырыў; ~табак темекини уйалаў; 3. что и без доп. (об одежде и обуви) гайзаў, гажаў, қырыў, жеў; сапог трёт ногу етик аяқты гайзайды.

ТЕРЕТЬСЯ несов. 1. чем (натираться) суртий, суртини, ысыў, өзин суртий; ~ мочалкой мочалка менен ысыў; 2. (друг о друга) өзин-өзи ысқылау, үйкелиси, сүйкелиси, гажалы, гайзалы; жернова трутся дигирман таслары үйкелиседи; 3. перен. разг. (быть, находиться) қасында болыў, айланышқап кетпеў, қатысыў, мазаны алынды.

ТЕРЗАНИЕ с. 1. (действие) жулқылау, жулмалау, жырим-жырым етиў; 2. мн. терзания перен. (страдания) азап, жәбир, жапа; азаплау, қыйпау, жабирлеў; испытываться ~ я жебир көриў, жапа шегиў.

ТЕРЗАТЬ несов. кого-что 1. (раздирать на части) жулқылау, жулмалау, жырим-жырым етиў; 2. перен. (причинять страдания) азаплау, азап беріу, қыйпау, жәбирлеў; ~ дұшу жанын қыйнау.

ТЕРЗАТЬСЯ несов. чем и без доп. азапланыў, қыйланыў, жабирленіў, жапа шегиў; ~ сомиёниями гуманланып қыйланыў.

ТЕРК ж. қырғыш; иатереть что-л. на ~е бир нарсени қырғыш пенен қырып майдалау.

ТЕРМИН м. термин, атама; технический ~ техникалық термин; философский ~ философиялық термин.

ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ прил. терми-нологиялық; ~ словаръ терминологиялық сөзлик.

ТЕРМИНОЛОГИЯ ж. терминология; на-учная ~ илимий терминология; медицинская ~ медициналық терминология.

ТЕРМИСТ *м.* термист (металлды қызыларын ишлеү қынгаси).

ТЕРМИЧЕСКИЙ *прил. физ., тех.* жыллық, қыздырылган, еритилген; ~ая обработка металла металлы қыздырып қайта ишлеу.

ТЕРМО- коспа сөзлердин биринши белеги: 1) жыллылыққа қатнасы барлығын билдиреди, мыс.: **термоактивный** термоактивлик; 2) жыллылық арқалы исленетүгіншілік билдиреди, мыс.: **термофосфат** термофосфат; 3) жыллылық энергиясын пайдаланып таийсалранғанды билдиреди, мыс.: **термосигналайзатор** термосигналайзатор.

ТЕРМОДИНАМИКА *ж.* термодинамика (физиканың белгими).

ТЕРМОИЗОЛЯЦИОННЫЙ *прил.* термоизоляциялық.

ТЕРМОИЗОЛЯЦИЯ *ж.* термоизоляция.

ТЕРМОМЕТР *м.* термометр; ртутный ~ сынаппы термометр; поставить больному ~ науқасқа термометр қойыу.

ТЕРМОМЕТРИЯ *ж.* термометрия (физиканың белгими).

ТЕРМОРЕГУЛЯТОР *м.* терморегулятор.

ТЕРМОРЕГУЛЯЦИЯ *ж.* терморегуляция.

ТЕРМОС *м.* термос.

ТЕРМОСТАТ *м.* термостат (өзинде тұрақты температураны сақтайтуын ғабап).

ТЕРМОЯДЕРНЫЙ *прил.*: ~ая реация термоядерлик реакция; ~ое оруйисе термоядерлик қураш.

ТЕРН *м.* тәрн, шат (пұта ҳәм мийеу).

ТЕРНИСТЫЙ *прил.* айыр, қыын, азаплы; ~ путь қыбын жол, айыр жол, дәсмендәс жол.

ТЕРНОВНИК *м.* см. тәрн.

ТЕРНОВЫЙ *прил.* тәрн, шатлы; ~ай куст шатлы пута; ~е ягоды тәрн мийеудерлері.

ТЕРПЕЛИВО *нареч.* шыдамлы түрде, шыдамлылық пenen, тәзимлилік пenen, сабырлылық пenen, тақатлы түрде.

ТЕРПЕЛИВОСТЬ *ж.* шыдамлылық, тәзимлилік, сабырлылық, тақатлылық.

ТЕРПЕЛИВЫЙ *прил.* шыдамлы, тәзимли, сабырлы, тақатлы; ~ человек сабырлы адам; ~ большой шыдамлы науқас.

ТЕРПЕНИЕ *с.* шыдам, тәзіүүшлилк, тақат, сабыр; потерять всякое ~е сабырлылының жойыу, шыдап тұра алмау; ~е и труд всё перетрут посл. мийнет етсең емерсең, сабырлық етсең жеңерсең; чаша ~я переполнилась шыдамлылық шегине жетти.

ТЕРПЕТЬ *несов.* 1. *что и без доп. (выносить)* шыдау, тақат етиү, тезиү, сабырлы болыу; ~ боль айырыуға шыдау; ~ мұку азапқа тәзиү; 2. *кого-что (допускать)* көниү, шыдау, сабыр етиү; жол қойыу; он не тेरпит возражений ол қарсы айтқанда шыдамайды; 3. *что (испытывать)* ушырау, бастаң кешириү, шегиү; ~ поражение жеңилиүге ушырау; ~ нуждү мұтәжлықты бастаң кешириү; ◊ я еғө ~ не могү мен оны жүде жаман көремен!; время тेरпит азырак үақыт бар, асықласаң да болады; дөло не теरпит исти кешиктириүге болмайды.

ТЕРПЕТЬСЯ *несов.* безл. кому и без доп. шыдау, шыдай алый, көне алый, тақаты шыдау, шыдам бериү; *ему* не тेरпит-са сказат ол айтыуға асыптур; мне не ~елось увидеть их вновь мен оларды қайтадан көрнүге шыдамсызландым.

ТЕРПИМО 1. *нареч.* шыдамлық, көнерлик, төзөрлик; мы к нему относимся ~ бизлер оған шыдамлылық пenen қараймыз; 2. *в знач. сказ. (допустимо)* шыдал боларлық, шыдай аларлық; это еще ~ был еле шыдай аларлық.

ТЕРПИМОСТЬ *ж.* шыдамлылық, шыдам бериүшилик, сабырлылық.

ТЕРПИМЫЙ 1. *прич.* от терпеть; 2. *прил.* (приемлемый, сносный) шыдайтуын, шыдарлық, көнетугын, көнерлик; ~ые цёны көнерлик баһа; 3. *прил.* (снисходительный) шыдауға болатуын, тәзиүге болатуын; ~ое отношение к чему-л. бир нәрсеге шыдауға болатуын катнасык.

ТЕРПКИЙ *прил.* турышлы, түршик, тис камастыратуын; ~ вкус турышлы дом.

ТЕРРАКОТА *ж.* терракота (реңли күйдирилген ылай ҳәм күйдирилген ылайдан жасалған зат).

ТЕРРАКОТОВЫЙ *прил.* 1. терракота...; терракотадан исленген; ~е изделия терракотадан исленген буйымлар; 2. (о цвете) қызылш-қоңыр (рең).

ТЕРРАРИЙ, ТЕРРАРИУМ *м.* террарий, террариум (майда жәнликлерди сақтайтуын жай).

ТЕРРАСА *ж.* 1. терраса, айдан, бастырма; застекленная ~ айналанған терраса; 2. жар қабақ, жардың басқышы; бөрөг спускается ~ми жағыс басқыш-басқыш болып пәсенлейди.

ТЕРРИКОН, ТЕРРИКОНИК *м.* горн. террикон (шахта устиндеги жердин ойындылары).

ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ *прил.* территориаль, территориялық, территориальлық; ~е границы территориилық шегаралар; ~е воды территориаль суулар.

ТЕРРИТОРИЯ *ж.* территория, жер көлеми; ~ города каланың территориясы.

ТЕРРОР *м.* террор (вш алый я набыт етий сиястасы); фашистский ~ фашистлик террор.

ТЕРРОРИЗИРОВАТЬ, ТЕРРОРИЗОВАТЬ *сов.* и *несов.* кого-что 1. *полит.* террор жолы менен қорқытыу, мәжбурлеп қорқытыу; 2. *разг. (запугивать)* абын етип қорқытыу, зэрресин ушырыу, қоюип туудырыу; ~ всех своим поведением эзиниң тәртибларын қаммениц зэрресин ушырыу.

ТЕРРОРИСТ *м.* террорист, террорши.

ТЕРРОРИСТИЧЕСКИЙ *прил.* террор..., террорлық, террорист..., террористлик; ~ акт террористлик акт.

ТЕРРОРИСТКА женск. от террорист.

ТЕРРОРИСТСКИЙ *прил.* террорист..., террористлик; ~ая группа террористлик группасы.

ТЕРТЫЙ 1. *прич.* от терпеть; 2. *прил.* унталған, майдаланған, езилғен; ~ай сыр майдаланған сыр; 3. *прил.* тажалған, қырылған, қырылып унталған; ~е краски

кырылып унталған бояулар; 4. прил. перен. разг. (бывалый) кенти кергеи, ысылған, тежирибели; ⚡ ~й калач зуқылдақ адам, жылмақай адам, ашы-душшыны таткан адам.

ТЕРЯ||ТЬ несов. 1. кого-что жойылтыу, жоғалтыу, жоқ етиү, тусирил қалдыру; ~ть дёнеги акшаны жоғалтыу; 2. кого-что (лишаться) айырлыу, үзиү, жойылтыу; ~ть друзей дослардан айырлыу; ~ть право на что-л. бир нарсеге праводан айырлыу; ~ть надежду умит үзиү; ~ть терпение шыдамсызланыу; 3. что, в чём кемиу, жециллениу, азайыу; ~ть вёссе салмагы кемиу, аўырлығын кемитиу; 4. что (тратить попусту) жумсап қойыу, босқа сарып етиү, босқа откериү; ~ть время ўақытты босқа откериү; 5. что и без доп. (терпеть ущерб) зыян етиү, зәлел көриү; я на этом много ~ю мен бул нәрседен көп зәлел етемен; ⚡ ~ть кого-л. из виду биреуди көзден жоғалтыу, биреудиң көзден гайып болыу; ~ть глобу албырау, басы катыу; мне нёчего ~ть мениң хеш нәрсем кеппейди.

ТЕРЯ||ТЬСЯ несов. 1. (пропадать, исчевать) жойылыу, жоғалыу, жоқ болыу; 2. перен. (становиться незаметным) көринбей кетиү, билинбей кетиү, жоқ болыу; ~ться в толпě аламанга кирил көринбей кетиү; 3. (утрачиваться) қалсиреү, ҳәлсизлениу; к старости живость движений ~ется қартайгана ҳерекет тезлиги ҳәлсизлени; 4. перен. (лишаться самообладания) өзин-өзи бийлей алмау, тынышсызланыу, хаұлыныу; если кетиү, албырау, албырап қалыу; не ~ться в опасности қоюип туўгана албырамау; ⚡ ~ться в доказках ойланып басы катыу.

ТЕС м. собир. тахта, жуқа тахта.

ТЕСАҚ м. 1. (оружие) қанжар; 2. (топор) балта.

ТЕСАН||ЫЙ прил. 1. (обработанный тесанием) жонылған, сүргиленген, тегисленген; ~ые доски жонылған таҳталар; 2. (изготовленный тесанием) жонып исленген, жонып таярланған, жонып тегисленген; ~ая стена жонып тегисленген дийал.

ТЕСАТЬ несов. 1. что и без доп. жоныу, жонып тегислеү, сүргилеү; ~ бревно ағашты жоныу; 2. что (изготавлять тесанием) жонып ислеү, жонып таярлау; ~ камень тасты жоныу; ⚡ хоть кол на голове теші құлатына кирилте шықпайды, көрине келмейди.

ТЕСЕМКА ж. кишине таспа, бау, жиек.

ТЕСИНА ж. жонылған бир тахта.

ТЕСКА ж. жоныу, жонып тегислеү; ~ бревен ағашты жоныу.

ТЕСНИН||А ж. қыснақ, тар өткел; борные ~ы тау қыснақлары.

ТЕСНИТЬ несов. 1. кого-что қысыу, тарылтыу; ~ друг друга бирин-бира қысыу; 2. кого (заставлять отступать) кейин қайтарыу, шегиндириү, кейин қуүү; ~ врага душпанды кейин қуүү; 3. что (о бояли, сильно чувствее) қысыу, азап берүү.

ТЕСНИТЬСЯ несов. 1. (толпиться) қысылысыу, түгэллисыу; ~ у входа кирер

есикте түгэллисыу; ~ к выходу шыгар аўызға түгэллисыу; 2. (жить в тесноте) түгэллисып жасау, түгэллисып түрү.

ТЕСНО 1. нареч. тар, түгэллис; ~ стоять түрүү тар, түрүү түгэллис; 2. нареч. перен. (близко, непосредственно) түгэз, жақын; эти вопросы ~ связанны друг с другом бул мәсслелер бири-бири менен тығыз байланыслы; 3. безл. в знач. сказ. (мало места) тар, түгэллис; в вагоне было ~ вагонных или тар еди; 4. безл. в знач. сказ. (об одежде) тар.

ТЕСНОТ||А ж. тарлық, түгэллик, қысылыша, түгэллиса; ~е, да не в обиде погов. жай тар болса да, кеүил кең болсын.

ТЕСН||ЫЙ прил. 1. (не просторный) тар, түгэз, түгэллис; ~ая квартира тар квартира; ~ый проход тар өткел; 2. жақын, түгэз; ~ые ряды демонстрантов демонстрация шыққанлардың түгэз қатарлары; 3. перен. (близкий) түгэз, тикелей, жақын; ~ая дружба жақын дослық, жан дослық; 4. (об одежде, обуви) тар, қысатуғын; ~ый пиджак тар пиджак.

ТЕСОВЫ||Й прил. жуқа тахта...; жуқа тахтадан жасалған; ~е ворбота жуқа тахтадан исленген дәрәзә.

ТЕСТ||О с. қамыр, ставить ~о қамыр аштыу; месийт ~о қамыр ийлеү; ⚡ быть из одного ~а бир жердин сазы.

ТЕСТООБРАЗНЫЙ прил. қамырға усаған, қамыр сыйқылы.

ТЕСТЬ м. қайын ата, қайнаға.

ТЕСЬМА ж. енсиз таспа, енсиз жиек.

ТЕТЕРЕВ м. кур.

ТЕТЕРЕВИННЫЙ прил. кур..., курдын...; ~ ток курдың уйири.

ТЕТЕРЕВЯТНИК м. туйын.

ТЕТЕРКА ж. урғашы кур, курдың мәкиени.

ТЕТИВ||А ж. 1. гирис (окжайдың жиби); натяну́ть ~у гиристи тартыу; 2. (прос) арқан, арқалық, салдау; ~а се́ти аудың арқалы.

ТЕТКА ж. см. тётя.

ТЕТРАДКА ж. см. тетрадь.

ТЕТРАДН||ЫЙ, ТЕТРАДОЧН||ЫЙ прил. дәптер..., дәптердин...; дәптер исленетуғын; ~ая бумага дәптер қағазы, дәптер исленетуғын қағаз.

ТЕТРАДЬ ж. дәптер, тетрадь.

ТЕТРАЛОГИЯ ж. лите. тетралогия (улый ма бир мәни бойынша бириктирилген төрт шыгарма).

ТЕТЯ ж. 1. (сестра отца или матери) үлкен апа, әже апа; 2. разг. (в обращении) жене.

тех мест. род., вин. и предл. п. от тे.

ТЕХ- қоспа сөзлердиң «техникалық» деген мәнини билдириетүгүн биринши болими, мыс.: техредақтор техникалық редактор; техперсонал техникалық персонал.

ТЕХНЕЦИЙ м. технецей (химиялық элемент).

ТЕХНИК м. техник; зубной ~ тис техники.

ТЕХНИК||А ж. 1. техника; передовая ~а алдыңғы техника; развитие ~и техниканың рауажланыуы; 2. собир. техника, эдис, усыл; ~а шахматной игры шах-

мат ойының техникасы; 3. техника (*машиналар, механикалық құраллар*); военная ~а урыс техникасы; *реактивная ~а реактив техника*; \diamond ~а безопасности қоюпсизлик техникасы.

ТЕХНИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ прил. технико-экономикалық.

ТЕХНИКУМ м. техникум; строительный ~ қурылым техникумы.

ТЕХНИЧЕСКИЙ прил. 1. в разн. знач. техника..., техникалық, техникалық; ~ие знания техникалық билим; ~ий прогресс техникалық прогресс; ~ие дисциплины техникалық сабактар; ~ая документация техникалық документация; ~ие культуры техникалық египтер; ~ий редактор техникалық редактор; 2. жай, эпидемия; ~ий исполнитель жай хызыметкер.

ТЕХНИЧКА ж. жай тазалаушы, жай сыйрышты.

ТЕХНИЧНЫЙ прил. иск., спорт. шебер, уста; ~игрок шебер ойынши; ~удар шеберлөп урыў.

ТЕХНОЛОГ м. технолог; инженер-~ инженер-технолог.

ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ прил. технология..., технологиялық; ~е требования технологиилық талаптар.

ТЕХНОЛОГИЯ ж. технология (1. материалдарды искеү усыны; 2. материалдарды искеү процессиниң операциялары).

ТЕХНОРУК м. (технический руководитель) технорук (*техника жағынан жол басынан*).

ТЕХРЕД м. (технический редактор) техред (техникалық редактор).

ТЕЧЕНИЕ с. 1. (*действие*) ағыу, ағып кетиү; 2. барыу, барыс, журиу, журис; ~е событый ўақылардың барыуы; ~е дел испердиң барысы; ~е боленін аўырыудың тури, аўырыудың барысы; 3. ағын, ағыс; нижнее ~е Амұ-Дарый Эмудеряның теменги ағысы морские ~а тениздид ағыслары; быстрое ~е тез ағыс; плыть по ~у ыққа қарай жүзүү; 4. перен. бағыт, бағдар, ағым; литературное ~е ёдөбий ағым; политические ~а сиясий ағымлар; \diamond в ~е белгилі ўақыт үшинде; с ~ем врёмени ўақыттың етийи менен.

ТЕЧКА ж. биол. гүйлеген ўақыт, ма-уықкан мәусим.

ТЕЧЬ I несов. 1. ағыу, ағып кетиү; ре-ка ~ёт дарья агады; кровь ~ёт из раны жарадан қан агады; 2. (*протекать*) ағыу, тамыу, етий; ведро ~ёт шелек агады; 3. перен. етий, етил кетиү; время ~ёт быстро ўақыт тез етеди; \diamond слонки текут аўызын сууы күрүйдү, аўызын сууы агады.

ТЕЧЬ II ж. 1. (*проникновение воды*) суу етий, суу кириу; лбдка далада ~ қайың суу еткисди; 2. (*отверстие*) суу аккан тески.

ТЕШИТЬ несов. кого-что 1. (*забавлять, развлекать*) жубатыу, алдастыруу; ~ ребят балаларды жубатыу; 2. кого, чем (*успокаивать, утешать*) тынышландырыу, кеүил аўлау, жубатыу; ~ себя надеждами умитленип бэзин-бэзи тынышландырыу.

ТЕШИТЬСЯ несов. 1. чем и без доп. (*забавляться, развлекаться*) жубаныу, алданыу, кеүил кетериү; 2. над кем, разг. (*издеваться*) масқаралау, басқылау, күлки етиү, күлиү.

тешү, тешепш и т. д. наст. вр. от тесаты.

тешү, тешиш и т. д. наст. вр. от тешить.

ТЕЩА ж. қайын ене.

ТИБЁТСКИЙ прил. тибет..., тибетлик; ~язык тибет тили.

ТИБЁТЦЫ мн. (ед. тибетец м., тибетка ж.) тибетлилер, тибет халқы (*Тибет облас тының тибетары халқы*).

ТИГЕЛЬНЫЙ прил. полигр. тигельли; ~е печатные машины тигельли баспа машиналар.

ТИГР м. жолбарыс.

ТИГРЁНОК м. жолбарыс баласы.

ТИГРИНЫЙ прил. жолбарыс..., жолбарыстың...; ~ след жолбарыстың изи.

ТИГРИЦА ж. ургашы жолбарыс, ана жолбарыс.

ТИГРОВЫЙ прил. см. тигриний; ~ая шкұра жолбарыс териси.

ТИК I м. мед. тартыу, жыбырлау.

ТИК II м. (*ткань*) тептик (*гезлеме*).

ТИКАНЬЕ с. тықылды, шықылды; ~ часоб сааттың тықылдысы.

ТИКАТЬ несов. разг. тықылдау, шықылдау; часы ~ют саат тықылдайды.

ТИК-ТАК мажс. тық-тық, шық-шық (*сааттың тықылдысы ҳақында*).

ТИЛЬДА ж. полигр. тильда (*толысынлы сызық, тәриэли баспахана белгиси—*~»).

ТИНА ж. шалаң, толқынсак.

ТИНИСТЫЙ прил. шалаңлы, толқынсақлы.

ТИП м. 1. (*образец*) тип, түр, улги; типы пассажирских самолётов жолаушылар тасытуғын самолётлардың түрлери; 2. биол. болим, тип; ~ цветковых растений гүлли осимликлердиң болимлери; 3. тип (*қандай болса да взлерине тән қасиетлери, минезлери менен үқсас адамлар*); восточный ~ лицца бет-ажардың шығыс типи; 4. лит., иск. тип; 5. разг. тип, түр; забавный ~ қызылы тип.

ТИПИЗАЦИЯ ж. 1. (*подведение под какой-л. тип*) типлестириү, типлерге бөлиү; ~ токарных станков токарьлық станоклары типлестириү; 2. (*классификация*) типке айрыу, типке бөлиү, түрлөргө айрыу; ~ почв жерлердегипе типке бөлиү; 3. лит., иск. типлерди белгилеү, типлерди таңлау.

ТИПИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. типлестириү, типлерге бөлиү; ~ строительство қурылышларды типлестириү; 2. что и без доп., лит., иск. (*осуществлять типизацию*) типлерди белгилеү, типлерди таңлау.

ТИПИЧЕСКИЙ прил. 1. лит., иск. тип болған, типлик; ~ образ типлик образ; 2. см. типичный 1, 2.

ТИПИЧНОСТЬ ж. 1. бир типлилик, айрым қасиетке ийелик, бир типтегилик; ~ характера минезиниң типлилиги;

2. лит., иск. көпшилилкке тәнлик, улыұмалық.

ТИПИЧНЫЙ прил. 1. типлик, ҳақыйқат; ~ ішкінің гіректесінде қаласы; 2. (часто встречающийся) тән, ҳақыйқат, әддеги, әпіуайы; ~ случай тән жағдай; 3. лит., иск. көпшилилкке тән, улыұмалық.

ТИПОВОЙ прил. 1. (являющийся образцом) тип, түр, үлгі; үлгілер; ~ дбоговор үлгі болатуғын договор; 2. (стандартный) типлик, турақты, бир үлгидеги, бир түрдеги; ~ е строительство бир түрдеги құрылымдар.

ТИПОГРАФИЯ ж. баспахана, типография.

ТИПОГРАФСКИЙ прил. 1. баспаханалық..., типографияның...; ~ рабочий баспаханалық рабочий; 2. баспаханалық, типографиялық; ~ шрифт баспаханалық шрифт.

ТИПОЛИТОГРАФИЯ ж. типолитография (литография белыми бар типография).

ТИПОЛИТОГРАФСКИЙ прил. типолитография..., типолитографиялық.

ТИПОЛОГИЧЕСКИЙ прил. типология..., типологияның; ~ е разлічия типологииялық айырмашылықтар.

ТИПОЛОГИЯ ж. типология (затлардың ҳәм құбылыслардың ҳәр түрли типлері арасындағы қатнасты көрсететуғын класификация).

ТИПУН м. типун (құстың тилиниң ушына бертил шығатуғын айырый); ◇ ~ тебе на языке тилице қүйдирғи қысыны, тилиң кесилсін!

ТИР м. тир (мылтық пенен нышана атын үйренетуғын жай).

ТИРАДА ж. тирада (көтерилеп, тошланып, қызып сейлекен сез ямаса узын бир гәп); красноречивая ~ көркем сезілди тирада.

ТИРАЖ I м. тираж (1. заём ҳәм лотереяның утыс ойыны; 2. заём облигацийның ез бағасын утызы); ◇ выйти в ~ генерий, пайдада қалыу, пайдага аспау, иске аспау.

ТИРАЖ II м. полигр. тираж (басылып шыққан китап, газета, журналлардың саны); ~ газеты газетаның тиражы.

ТИРАЖИРОВАНИЕ с. тиражың қойыу, тиражың белгилеу; ~ книг китаплардың тиражын қойыу.

ТИРАЖИРОВАТЬ сов. и несов. что, полигр. тиражың қойыу, тиражың белгилеу, санын анықлау, санын белгилеу.

ТИРАН м. 1. (жестокий правитель) рэймисиз әким, залым, зорлықшы, зулым; 2. перен. езиүши, азап беріүши, зулымлық етиүши, қанауышы.

ТИРАННИТЬ несов. кого рэймисизлик етиү, зулымлық етиү, азап беріү, езиү.

ТИРАНИЧЕСКИЙ прил. 1. рэймисизлик, залымлық, зулымлық; ~ ая власть тиранлық власть; 2. перен. (деспотический) езетуғын, азап беретуғын, зулым, қанаутуғын.

ТИРАНИЯ ж. 1. рэймисизлик, залымлық, зулымлық; 2. перен. (жестокость, произвол) езиүшилик, зулымлық, қанауышлық.

ТИРАНКА женск. от тиран 2.

ТИРАНСТВО с. 1. рэймисизлик, зулымлық, залымлық; 2. перен. (жестокость, произвол) езиүшилик, азап беріүшилик.

ТИРАНСТВОВАТЬ несов. разг. тиранлық етиү, езиү, азап беріү, ҳәкимлик етиү.

ТИРЕ с. нескл. тире, сзыықша.

ТИС м. тис (агаш ҳәм путалық).

ТИСКАТЬ несов. 1. кого-что, разг. (жать, скисматы) қысыү, басыү; 2. что, полигр. (отпечатывать) басыү, басып шыгарыү, басып алыү; ~ корректурные оттиски корректорлық оттискларды басыү.

ТИСКИЙ только мн. 1. қысыш, искенже; 2. перен. қысық, қамау; цензуры ~ ы цензура қысықлары; 3. перен. (гнёт, тяжёлое положение) зулым, қысық, қысым, езиү, азап, эбигершилик; быть в ~ых нуждь мұтәжлықтың қысықсында болыү.

ТИСНЕНИЕ с. 1. (выдавливание узоров) нагыс салыү, нағыслау; ~ по коже териге басып нагыс салыү; 2. (изображение, узор) салынған нағыс, басылған сүрет.

ТИСНЕНЫЙ прил. нагыс салынған, сүрет басылған; ~ переплёт нагыс салынған муқаба.

ТИСНУТЬ сов. и однокр. 1. кого-что (скжать) басып қойыу, қысып қойыу, қысыу; 2. что, полигр. см. тискать 2.

ТИСОВЫЙ прил. тис...; тис ағашынан исленген.

ТИТАН м. 1. титан (айемги греклердин мифологиясында Олимп құдайлары менен ғурескен дәй); 2. перен. титан (искер, көрнекли, биғлил, ақыллы, даңышпан, талантлы адам); ~ы научной мысли илимий пикирлердин титаны; 3. титан (химиялық элемент); 4. (кипятательник) титан (суу қайнататуғын үлкен ыдыс).

ТИТАНИЧЕСКИЙ прил. титан..., титанлық; оғада үлкен, жүдә уллы; ~ая раббата титанлық ис.

ТИТАНОВЫЙ прил. хим. титан..., титанлы, титаны бар; ~е рұды титанлы көн.

ТИТР м. титр (кинокартинада ҳәрекетті түсіндіриш ушин жазылған жазасы).

ТИТУЛ I м. 1. титул, атақ; княжеский ~ князьлық атақ; 2. полигр. (заглавие книги) титул, китаптың аты; 3. полигр. (титульный лист) титул (китаптың аты, авторы ҳәм басылып шыққан жөрі жазылған биринши беті).

ТИТУЛОВАННЫЙ 1. прич. от титуловаться; 2. прил. (имеющий титул) титуллы, атақлы, құрметли, атагы бар; ~ое лицо хұрметли атагы бар адам.

ТИТУЛОВАТЬ сов. и несов. кого титулы бойынша атау, атагы бойынша атау.

ТИТУЛОВАТЬСЯ несов. титулға ийе болыу, атакқа ийе болыу.

ТИТУЛНЫЙ прил. полигр. титул..., титуллық; ~ лист титул бети, титулға арналған бет.

ТИФ м. сүзек, тиф, терлетье; сыниб ~ аспили сүзек; брюшной ~ иш сүзеги; возвратный ~ қайталама сүзек.

ТИФОЗНЫЙ прил. 1. сүзекли, тиф... тифли, тиф ауырылуы, терлетьелі; ~ая

эпидемия сүзекли эпидемия, тифли эпидемия; 2. тиф аўрыўлы, тифли, сүзек аўрыўлы; ~ый больной тифли наўкас.

ТИХИЙ прил. 1. (негромкий) эстен, ақырын; ~ий разговор ақырын сейлесиў; ~ий стук ақырын тоқылды; 2. (безмолвный) унсиз, тым-тырыс; ~ая ночь унсиз түн; 3. (без шума, движения) шаўқымсыз, тыныш, тымык; ~ий городок тыныш кишкене қала; 4. (мирный, не бойкий) жуўас, мөмин, муләйим, тыныш; ~ий ребёнок жуўас бала; 5. (спокойный, не бурный) жуўас, тыныш, эстен; ~ая река эстен агатуғын өзек; 6. (замедленный) эсте, асықпай; ~ий ход эсте жүрис; ◇ ~ой сапой билдирмesten, сезидирмesten; в ~ом омуте чёрти вóдятся посл. упомягненнең үйдег бәле шығады; ~ое помешательство жуўас жилла.

ТИХО нареч. 1. (негромко) эсте, ақырын, ақырынлап, сыйырлап; ~ говорить сыйырлап сейлеў; 2. (спокойно, без шума) эстен, унсиз, тым-тырыс; мы ~ вошли в дом бизлер үтеге эстен кирдик; 3. (замедленно) эстен, асықпай; пароход пошёл ~ пароход эстен журип кетти; 4. безл. в знач. сказ. тым-тырыс, тып-тыныш; тыртым; в кóмнате стáло ~ жайдың иши тым-тырыс болды; кругом было ~ айланы дөгерек тыртым еди; 5. безл. в знач. сказ. (о безветренной погоде) тымык; на улице ~ кешеде тымык; ◇ ~! (осторожно) абайла!

ТИХОМОЛІК нареч. разг. билдирмей, сезидирмей, жасырып, сессис, унсиз.

ТИХОНЬКО нареч. разг. 1. см. тихо 1; 2. (незаметно, потихоньку) билдирмей, сезидирмей, жасырып.

ТИХОНЯ м. и ж. разг. жуўас адам, мөмин адам.

ТИХОХÓДНЫЙ прил. эстен журиши, ақырын жүретугын; ~ пароход ақырын жүретугын пароход.

ТИШЕ 1. сравнит. ст. от прил. тихий и нареч. тихо эстерек, эстенирек, ақырынрақ; 2. в знач. повел. накл. тайш! тыныш!, тынышланы!; ◇ быть ~ воды, ийже травы койдан жуўас, майдай жумсақ болыу.

ТИШИН ||А ж. тынышлық, тып-тынышлық, тым-тырысылық, шаўқымсызылық, жымжырт; соблюдать ~у тынышлыкты саклау; нарушать ~у тынышлыкты бузыу.

ТИШЬ ж. 1. см. тишиниá; 2. (безветренная погода) тым-тырыс, тынык; кругом ~ — ни ветерка самал жоқ — дөгерек тым-тырыс.

ТИАНЕВЫЙ прил. 1. гезлеме..., тоқыма..., гезлемеден исленген; 2. биол. ткань..., тканьлык; ~ая терапия ткань терапиясы.

ТИКАНЫЙ прил. тоқылган, тоқыма; ~узор тоқыма нағыс.

ТИКАН ж. 1. гезлеме, мата, тоқыма, шыт, товар; шёлковая ~ жипек гезлеме; 2. биол. ткань (организмниң клеткалар системасын құрайтуғын зат); соединительная ~ туастырышты ткань; 3. перен. (основа, содержание чего-л.) тийкар, негиз, мазмун; ~ рассказа гүррициниң тийкары.

ТИКАНЬЕ с. 1. (действие) тоқыу; 2. (то, что выткано) тоқыма, нағыс; ~ на полотненце сүлгидеги нағыс.

ТКАТЬ несов. что 1. тоқыу, тоқын таярлау, қозақ тоқыу; ~ ковёр гилем тоқыу, галы тоқыу; 2. ериу, тоқыу; паук ткёт паутину өрмекши аўын тоқыйды, өрмекши уясын ереди.

ТКАЦКИЙ прил. тоқыма..., тоқымалық; ~ станок тоқыма станоги.

ТКАЧ м. тоқыушы.

ТКАЧЕСТВО с. тоқышлык, гезлеме тоқыу, тоқымашылык.

ТКАЧИХА женск. от ткач.

ТКНУТЬ сов. 1. однокр. чем, в кого, во что туртиу, туртип алыу, туртип жибериу; 2. кого-что, разг. (поместить, определить) орнастыруу, тығыу, жайғастыруу; куды бы его ~ оны кайда тықсам екен; ◇ ~ ибсом көзине туртип көрсетиү.

ТКНУТЬСЯ сов. и однокр. туртилиу, туртиниу, урылыш, тығылыш.

тку, ткёш и т. д. наст. вр. от ткать.

ТЛЕНИЕ с. 1. (ение) шириу, бузылыш, ириу, порсыу; зая болыу; 2. (слабое горение) түтинлеу, түтеу, пысыу, пысып жаныу.

ТЛЕННЫЙ прил. шириген, ширик, бузылған.

ТЛЕТВОРНЫЙ прил. ширитетуғын, шириткиш, ширитиүши, зая ететуғын, бузылышы, бузатуғын.

ТЛЕТЬ несов. 1. (гнить) шириу, ириу, бузылыш, порсыу; зая болыу; 2. (слабо гореть) түтинлеу, түтеу, пысыу, пысып жаныу; сырье дровा тлеют ызгар отын пысып жанады; 3. перен. азгана сезилиу, белги берүү; у меня в душё тлеет маленькая надежда мениң ойымда азгана үмит белгиси бар.

ТЛЯ ж. 1. зоол. шырынжа, өсимлик бийти; табачная ~ темеки шырынжасы; 2. прост. (о ничтожном человеке) пёс, жармасыз (адам ҳақында).

ТМИН м. тмин, зийре (өсимлик ҳам оның дәни).

ТМИННЫЙ прил. тмин..., зийре...; тминнен исленген, зийреден исленген.

ТО I союз 1. (при перечислении) гә..., гә; я..., я; гейде..., гейде; дождь то усилывался, то ослабевал жауын гә күшеди, гә пәсекледи; то одын, то другой го биреүи, го екиншиси; 2. (в сочетании с «не», «ли», при выражении сомнения) ма, ме, ба, бе, я, ... я; на улице не то снег, не то дождь кешеде я қар, я жауын ба жауып тур; ~ и то (к тому же) олда болса, ол ҳәм; осталось одно яблоко, и то гнилое бир фана алма қалды, ол да болса ширик; то и дёло (постоянно) ҳәр дайым, үзлиksiz; то и дёло раздаётся звонкий зылкисиз звонок берилеп турады; (а) не то 1) (в противном случае) болмаса, баска жағдайда; иди скорее, ие тó опоздаешь тезирек жур, болмаса кешигип қаласаң; 2) (а может быть, или) болмаса, ямаса, я, який; я приеду вчера, а не тó завтра утром мен кепті келемен, болмаса ертең азанда.

ТО II частица онда, ондай болса, олай болса, олай болганды, солай болганды; если собрание кончится поздно, то я не смогу

прийті егер жыйналыс кеш питсе, онда мен келе алмайман.

ТО III (тогб, тому, тем, о том) *мест. указ. с. см. тот.*

-**ТО** частица 1. *выделит*. да, де, ҳәм, қой, ғой, таң; книгу-то я прочёл китапты ғой мен оқып шықтым; **ничег-то он не понимает** ол ҳеш нәрсе де түснебейди; **где-то он сейчас?** ол ҳәзір бир жерде бар шыгар?; **тебя-то мне и нужно!** маган тап сен керексен!; 2. *неопр.: кто-то* элле ким; биреү; **какой-то** қандай да; **когда-то** бир үақытта, элле қашан; **где-то** бир жерде, элле қайда; **откуда-то** бир жақтан, элле қайдан.

тоббй, тоббю *мест. твор. п. от ты.*

ТОВАР *м.* 1. *эк. товар, ўәж, буйым, зат; производство ~ов* товарлар өндериүү; 2. *(предмет торговли)* товар; **~ы широкого потребления** кең тутыныу товарлары; **◊ показать ~ лицом** товарды жақсы жағынан көрсетиүү.

ТОВАРИЩ *м.* 1. жолдас, дос; **боевой ~ жауынгер** жолдас; **школьный ~** бирге оқыган дос, мектеплес жолдас; 2. *(в обращении)* жолдас; **вперед, ~и!** алга, жолдаслар!; **~ Петроп!** жолдас Петров!; 3. жолдас; **выделить в комиссию трёх ~ей комиссия** уш жолдас бөлип шыгарылысын; 4. *уст. (помощник)* жәрдемши; **~ прокурора** прокурордың жәрдемшиси; **~ министра министридин** жәрдемшиси; **◊ ~ по несчастью** бахытсызылық шерик жолдас.

ТОВАРИЩЕСКИЙ *прил.* 1. *(дружеский)* жолдас..., жолдаслық, жолдасқа тән, дослық; **~ ис отношений** жолдаслық қатнасыық; 2. *спорт.* жолдаслық, дослық; **~ая встрече** по футболу футбол бойынша жолдаслық гезлесіүү; **◊ ~ий суд** жолдаслық суд.

ТОВАРИЩЕСТВО *с.* 1. *(товарищеские отношения)* жолдаслық, дослық; **чувство ~а жолдаслық сезим;** 2. *(организация)* бирлесиүү, бирлесик, аўқам, шөлкем; **кредитные ~а** кредитлик бирлик.

ТОВАРНОСТЬ *ж.* *эк. товарлылық, өнимилик; ~ сельского хозяйства аўыл хождлығының өнимилиги.*

ТОВАРНЫЙ *прил.* 1. товар..., товардың; **~ые запасы** товар запаслары; **~ый склад** товар склады; 2. товар...; жүк туратуғын; жүк тасыйтуғын, товар жүклейтуғын; **~ый вагон** товар вагоны; **~ая станция** жүк туратуғын станция; 3. *эк. товар..., сауда арналған, сатыуға арналған, сатылатуғын; товар өндиретуғын; ~ое зернбо сатыуға арналған дән;* **◊ ~ое производство** эк. товар өндириси.

ТОВАРО- *коспа сөзлердиң мәниси бойынша* «товар» деген сөзге түйүр келетуғын бириңши бөлими, мыс.: **товароотправитель** товар жибериүүши.

ТОВАРОВЕД *м.* товаровед (*товар таныштырылған бойынша қынисе*).

ТОВАРОВЕДЕНИЕ *с.* товароведение, товарды таныштырылыш.

ТОВАРОВЕДЧЕСКИЙ *прил.* товаровед..., товароведлик, товарды таныштырылыш, товарды танып айрыштырылыш.

ТОВАРООБМЕН *м.* товар алмастырыүү, товар айыстырыүү, товар алмаслау; **между-**

народный ~ халық аралық товар алмастыры.

ТОВАРООБОРÓТ *м.* товар айланыу; **~ между городом и деревней** қала ҳәм аўыл ортасындағы товар айланыу.

ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЬ *м.* товар өндірүүши, товар испел шыгарышы.

ТОГДА *нареч.* 1. *(в то время)* ол үақытта, сол үақытта, ол мәхәлде, сол мәхәлде, ол гезде; **~ мы ещё этого не знали** ол үақытта бизлер еле буны билмейтуғын едик; **~ он был млад** ол гезде жас еди; 2. *(в таком случае)* олай болса, ондай болса, онда; **устал ~ отдохни** ҳарыздың ба? — олай болса дем ал; 3. *(после этого)* ондан кейин, соннан кейин, ондан соң, соннан соң; **он ушёл, ~ я сел читать** ол кетти, ондан кейин мен китап оқыуға отырды; **◊ ~ как союз 1) протививит.** *(напротив, наоборот)* ал енди, керисинше; 2) **уступит.** *(хотя)* буган қарамастан, ҳақыйқатында, дұрысында.

ТОГДАШНИЙ *прил.* разг. сол үақыттың, ол үақыттары, сондағы, ол замандағы, ондагы.

тогда мест. 1. *род. п. от тот, то III; 2. вин. п. от тот.*

ТО ЕСТЬ союз 1. *(а именно)* ягнй; я был там в пятницу, **~ пятнадцатого марта** мен ол жерде жума күни, ягнй марттың он беси күни болды; 2. *(вернее говоря)* жақ, дұрысын айтқанда, ҳақыйқатын айтқанда, туұрысын айтқанда, дұрысында; я упал, **~ не упал, а поскольку** мениң жыбыла жазлап қалдым, жақ, жыбылмадым, тек сүрнігип кеттим.

ТОЖДЕСТВЕННОСТЬ *ж.* бирдейлик, үқаслық, теңлик, тап өзиндейлик; **~ явление** қубылыслардың бирдейлиги.

ТОЖДЕСТВЕННЫЙ *прил.* бирдей, үқас, тең, тап өзиндей; **~е условия** үқас жағдайлар.

ТОЖДЕСТВО *с.* 1. *(полное сходство)* бирдейлик, үқаслық, теңлик, тап өзиндейлик; **~ взглядов** көз қарааслардың бирдейлиги; 2. *мат.* *(равенство)* теңлик, барабарлық.

ТОЖЕ 1. *нареч.* ҳәм, да, де; **он ~ уехал** ол ҳәм кетти; я **~ читал эту книгу** бул китапты мен де оқыдым; 2. *частица* сондай-ақ, тағы; **~ умник нашёлся!** тағы ақылғой табылды!

той мест. род., дат., твор. и предл. п. от та.

ТОК I *м.* 1. *(течение, струя)* ағын, ағыс; 2. *ток; электрический ~* электр тогы; сила токта токтық күши.

ТОК II *м. с.-х.* қырман.

ТОК III *м.* *(место, где токуют птицы)* қосылатуғын жер, жубайласатуғын жер.

ТОКАРНЫЙ *прил.* токарь..., токарлық; **~ станок** токарьлық станок.

ТОКАРЬ *м.* токарь; **~ по металлу** металл бойынша токарь.

ТОКОВАНИЕ *с.* шақырысыүү, табысыүү, қосылысыүү, жубайласыүү; **период ~я** птиц күслардың жубайласыүү дәүири.

ТОКОВАТЬ *несов.* шақырысыүү, табысыүү, қосылысыүү, жубайласыүү.

ТОКОВИЩЕ с. см. ток III.

ТОКСИН м. биол., мед. токсин, уү, зәхәр.

ТОКСИЧЕСКИЙ прил. биол., мед. 1. (ядовитый, отправляющий) зәхәрли; 2. (вызывающий токсиками) уйдың тәсириңен болатуын, зәхәрдиң тәсириңен болатуын.

ТОКСИЧНОСТЬ ж. биол., мед. уұлымық, зәхәрлилік.

ТОКСИЧНЫЙ прил. биол., мед. уәлайтуын, зәхәрлейтуын.

ТОЛ м. тол (жарылышы зат).

ТОЛЕВІЙ прил. толь; толь менен жабылған; тольден исленген; ~ая крыва толь менен бастырылған ушек.

ТОЛК м. 1. разг. (смысл) мени, өхмийет; 2. мн. толки (разговоры) геплер, сезлер, мыш-мышлар; 3. разг. (прок, польза) пайды, нәтийже; беc ~у, без толку мәнисиз, женсиз; ходить беc ~у пайдасыз журиү; ♦ взять в ~ түсініү, анықлаү; знать ~ в чём-либо бир нареңсиз мени жайын жақсы билиү; сбить с толку жаңылыстырыу, адастырыу; не добиться толку ҳеш мәни шығара алмау; рассуждать с толком ойланып шешиү.

ТОЛКАНИЕ с. ылактырыу, ийтерип аттыу; ~ ядро спорт. ядра ылактырыу.

ТОЛКАТЬ несов. 1. кого түртиү, ийтегиү, ийтелеү; ~ в грудь кекрегинен ийтегиү; 2. что (двигать) қозгалтын, ийтегиү, қозғау, жүргизиү; ~ тачкану вперед тачканы алға ийтегиү; 3. на что, к чему и с неопр., перен. (побуждать) себеп болыу, қоздырыу, ийтермелей, дуушар етиү; ~ на преступление қылымыса ийтермелей; 4. что, спорт. ылактырыу, ийтерип аттыу; ~ ядро ядра ылактырыу; ♦ ~ в пропасть кого-л. набыт қылышу.

ТОЛКАТЬСЯ несов. 1. (толкать кого-л.) ийтегиү, ийтермелей; ийтерисиү, ийтегиү, қагысыу (толкать друг друга); 2. перен. разг. (находиться в давке, тесноте) қысылысыу, топарласыу, тыгызысыу, қагызысыу, бийкар журиү; 3. перен. разг. (обращаться куда-л.) соқлыгысыу, қагылысыу, соқлыгыу; ~ во все двери хәр есикке бир соқлыгыу.

ТОЛКНУТЬ сов. см. толкать.

ТОЛКНУТЬСЯ сов. см. толкаться 3.

ТОЛКОВАНИЕ с. 1. (действие) түсіндіриү, мәни беріү, жорыү, болжау; ~ законоң законларды түсіндіриү; 2. (объяснение) түсінік, мәни; дать правильное ~ чему-л. бир нареңсе дұрыс түсінік беріү.

ТОЛКОВАТЬ несов. 1. что (давать объяснение) түсініү, түсінік беріү, мәни беріү, жорыү, болжау; ~ неясные места в книге китаптың түсініксиз жерлерине түсінік беріү; 2. что, кому и без доп., разг. (объяснять, расстолковывать) түсіндіриү, түсіндірип беріү; 3. с кем, о ком-чём (разговаривать) сейлесиү, гүрриңлесиү; пикир алысыу, гап етиү; ~ о делах ислер ҳаққында сейлесиү.

ТОЛКОВЫЙ прил. 1. (разумный, дальний) пәнми, қыллы, искер, аңлы; ~ чөвөк пәнми адам, қыллы адам; 2. (ясный, понятный) анық, айқын, түсінікли, мәни-

ли; ~ рассказ түсінікли гүррин; 3. (содержащий толкования) түсіндірме, мәни; ~ словарь түсіндірме сөзлик.

ТОЛКОМ нареч. разг. акыл менен, пән менен; мәни берип, анық етип, түсінікли етип, жөнлеп; объясни ~ жөнлеп түсіндір; рассказывать ~ түсінікли етип айтты.

ТОЛКОТНЯ ж. тыбылыспа, қысылыс, ийтерисе.

ТОЛКУЧИЙ прил.: ~ рынок уст. гөнекекси базары.

ТОЛКУЧКА ж. прост. 1. см. толкотня; 2. см. толкучий.

ТОЛОВІЙ прил. толлы; толдан исленген; ~ая шашка толлы шашка.

ТОЛОҚНО с. тақан.

ТОЛОЧЬ несов. что түйү, тақан етиү, тақанлау, езиү, майдалау, унтау; ~ саҳар қантты унтау; ♦ ~ вбода в ступе пайдасыз ис етиү, босқа әүере болыү.

ТОЛОЧСЯ несов. разг. арлы-берли журиү; бир жерде турыү, топарлапын туры; ~ на месте бир орында топарласып туры.

ТОЛПА ж. 1. аламан, жыйын, топар; ~ нарба аламан халық; ~ ребятишк балалар топар; 2. в знач. нареч. толпой (сообщество, все вместе) топар болып, топарласып, жыйналып, аламан болып; 3. в знач. нареч. толпами (во множестве) топарласып, топар-топар болып.

ТОЛПИТЬСЯ несов. топланыу; жыйналыу, үйим-жүйме болыу; ~ у вхбда кирер есикте топланыу.

ТОЛСТЕННЫЙ прил. прост. күтө жууан, дым жууан.

ТОЛСТЕТЬ несов. жууаныу, жууаплау, семири.

ТОЛСТИЙ несов. кого-что, разг. жууанлатып көрсетиү, томпайтып көрсетиү, жууан етиү; это платье её ~ был кейлек оны жууанлатып көрсетеди.

ТОЛСТО- костя сөзлердин, мәниси бойынша «томпақ, жүйән» дегендерге түйра келетүгүн биринши болеги, мыс.: толсто-гүйй қалың ерини.

ТОЛСТОБРЮХИЙ прил. см. толстопузы.

ТОЛСТОГҮЙ прил. қалың еринли, салпы ерин.

ТОЛСТОКӨЖИЙ прил. 1. қалың терили, қалың қабықлы; ~ лимон қалың қабықлы лимон; 2. перен. разг. (неделикатный, неотывчивый) түсімсиз, сезимсиз, аўыр көштетуын; ~ человек териси қалың адам.

ТОЛСТОМОРДЫЙ прил. разг. жалпақ бетли, семиз бетлес, былышың бетли, былышынан.

ТОЛСТОПУЗЫЙ прил. прост. мес қарын, жууан қарынлы.

ТОЛСТОСТЕННЫЙ прил. қалың ернекли, қалың қаснақлы; ~ сосуд қалың ернекли ыдыс.

ТОЛСТОСУМ м. прост. бай адам.

ТОЛСТОЩЕКИЙ прил. думалақ жүзли, қалың жүзли, толық жүзли.

ТОЛСТУХА ж. разг. жууан ҳаял, семиз, ҳаял.

ТОЛСТЫЙ прил. 1. (полный) жуўан, семизик; ~ый человéк жуўан адам; 2. қалың, жуқа емес; ~ая книга қалың китап; ~ые нýтки жуўан сабак; ◇ ~ая кишкá анат. тоқ ишек, жуўан ишек; ~ый журнál томпак журнал.

ТОЛСТАК м. разг. жуўан адам, семизик.

ТОЛЧЕННЫЙ прил. түйилген, унталған, майдаланған, тақан стилген; ~ сáхар унталған қант.

ТОЛЧЕЯ ж. 1. разг. см. **ТОЛКОТНЯ**; 2. (суета) албыраштылық, асырыштылық, ҳаұлыстыштылық.

ТОЛЧОК м. 1. (удар) түрткі, соққы; ~бóк в спи́ну арқадан түрткі; 2. (резкое сотрясение) жулуқының, селкилди, силкиниң, тесселий, тербелій; я проснúлся в вагоне от ~ка вагонда селкилдиden оянып кеттим; подзёмные ~ки же асты силкиниңлері; 3. перен. (побуждение) түрткі, баслама; 4. спорт. силкіп көтерій, жулқып көтерій; ~бóк штánги прáвой рукой штангана он қолы менен силкіп көтерій.

ТОЛЩА ж. қалыңлық; ~ земной коры жер қабығының қалыңлығы.

ТОЛЩИНА ж. 1. қалыңлық; 2. (полнота) жуўанлық, семизлик.

ТОЛЬ м. толь (жайыды бастыратуғын материал).

ТОЛЬКО 1. частица ограничит. (всего лишь) тек, тек ғана, сол ғана; ~ одиң день тек ғана бир күн; ~ он может это сделáть буны тек ол ғана ислей алады; 2. союз временной «дан-ақ, әден-ақ, ған-ақ, тен-ақ; сол мәхәлде, ҳәзир ғана, тек; ~ скáжешь, я сейчас же приду тек айтсаң болғаны, мен иркилмestен-ақ келемен; 3. союз противит. (однако, но) бирақ; я соғласен пойт, ~ не сейчас мен барыұға қайылман, бирақ ҳәзир емес; 4. частица (при выражении пожелания) ғана еди; тек ғана; ~ бы ўехать кетsem ғана еди; 5. частица ғана; зачем ~ я скáжал! неге ғана мен айттым екен!; 6. нареч. (едва, лишь) тек ғана; он ~ институт оқончил ... ол тек ғана институтты піткерди; ◇ ~ и всего болғаны усы, басқа жоқ; ~ ~ 1) (недавно) жаңа ғана; он ~ ~ пришёл ол жаңа ғана келди; 2) (едва) зорға; смý дениг ~ ~ хватило на дорого онын акпасы жол қарежетине зорға жетти; ~ что жаңа ғана; он ~ что приехал ол жаңа ғана келди.

ТОМ м. том; пятый ~ сочинений М. Горького М. Горький шығармаларының бесинши томы.

том месть предл. п. от тот, то III.

ТОМАТ м. 1. (помидор) томат, помидор; 2. (соус из помидоров) помидор шириеси, унталған помидор.

ТОМАТНЫЙ прил. помидор...; помидордан исленген; ~ сок помидор шириеси.

ТОМИТЕЛЬНЫЙ прил. қýнайтуғын, шаршататуғын, ҳарытатуғын, зериктире туғын, жалықтыратуғын; ~ое ожидание зериктире туғын күтис, шаршататуғын күтис.

ТОМИТЬ несов. 1. кого-что (мучить) қýнайнау, жалықтырыу, зериктириу, сар-

гайтыу, азаплау, жәбирлеу, шаршатыу, дицкесин күртүү; егб ~ жажда оны шел қýнап туртып; 2. что (пáрить на медленном огне) демлөү, демге писирилүү, пүгэ қойылышы.

ТОМИТЬСЯ несов. 1. (мучиться) қýнайлыу, жалығыу, зеригиу, азапланыу, жәбирлениү, шаршай, дицкеси күрүү; ~ от жажды шелден қýнайлыу; ~ в плену туткында азапланыу; 2. (пáриться на медленном огне) демлениү, демге писирилген, пүгэ қойылған.

ТОМЛЕНИЕ с. азапланыу, азап шегиүү, қýнайлыу, жалығыу, зеригиу; испытывать ~ азап шегиүди басынан кешириү.

ТОМЛЁНЫЙ прил. демленген, демге писирилген, пүгэ қойылған.

ТОМНО нареч. азап шеккен, зериккен, қайынын, ҳәсиретли, қапа; ~ взгляд ҳәсиретли кез қарас.

ТОМНЫЙ биринши болеги санлықтардан болған коста сөзлердиң екинши болеги, мыс.: трéхтомный уш томлық.

ТОМПАК м. томпак (мыс ҳэм цинк қоспасы).

тому мест. дат. п. от тот, то III.

ТОН м. 1. муз., физ. тон; высокий ~ бәлент тон, жоқарғы тон; нýзкий ~ пәс тон; 2. мн. тóны мед. тон, сес (жүрек сөгүй сеси, жүректиң дүрсилдиси); 3. даүыс; высокомёрный ~ мемменлик даүыс; 4. (цвет, оттенок) рен; светлые ~а ашық рендер; 5. (характер, стиль поведения) эдел, сырыйлық; правила хорошего тона жаңсы эдептиң қадеси; ◇ задать ~ бир басшылық этий, жол көрсетиүү, ерек көрсетиүү; повысить ~ ашылыу сөйлеү, сбáвить ~ жумсағырақ сөйлеү, ашылланбай сөйлеү; попасть в ~ орынлы сөйлеү.

ТОНАЛЬНОСТЬ ж. муз. тональлық (музыкалық үйкескытың белгиси).

ТОНИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что, физиол. қуытландырыу, күш бериү (дәри ҳақында).

ТОНИНА ж. текст. жиңишкелик, жуқа-лық, нэзиклик; ~ нити сабактың жиңишкелиги.

ТОНИЧЕСКИЙ I прил. лит. тоның (қосық шығарғанда пәтли ҳэм пәттисиз бүйүнлардың гезеклесип үйкесп келиүү); ~ая система стихосложеñия қосық шығарыудың тоның қурылышы.

ТОНИЧЕСКИЙ II прил. физиол. тонауслық (айрым органлардың ҳэм организмнин тонаусына тийисли); ~ рефлекс тонауслық рефлекс.

ТОНКИЙ прил. 1. жуқа, нэзик, жиңишке; ~ая бумага жуқа қағаз; ~ий слой чего-л. жуқа қатлам; ~ая тетрадь жуқа дәптер; 2. (о зуках) балент, жиңишке; ~ий голос жиңишке даүыс; 3. нэзик, жагымлы, сырый; ~ие черты лица беттиң жагымлы көриниси; 4. (искусный) пукта, шебер; ~ая работа шебер ис, пукта ис; 5. (делicateный) эделли, инсаллы, көргенли, сырый; ~ое обращение эделли қатнасык; 6. (проницательный, умный) өткір, дұрыс, жетик,

сезгир, билгир, ақыллы; ~ий крыйик ет-
кир сынышы; ~ий ценитель жетик баҳа-
лаұшы; 7. (чувствительный, изощрённый)
сезгиш, серек, сезгир, сак; ~ий слух
сезгир қулақ; 8. (хитрый, ловкий) ебетей-
ли, хайлекер; ♂ ~ие кишик анат. жицишке
ишеклер; ~ий намек астарлы сез.

ТОНКОВОЛОҚНІСТЫЙ прил. нәзик
талышқыл, жицишке талышқыл; ~ хлопок
жицишке талышқыл пахта.

ТОНКОНӨГІЙ прил. жицишке аяқлы,
нәзик аяқлы; ~ая қапля нәзик аяқлы
кутан.

ТОНКОРҮННІЙ прил. жумсак жүнли,
мамық жүнли, нәзик жүнли; ~ые өвцы
мамық жүнли қойлар; ~ое овцеводство
мамық жүнли қой есириүшилик.

ТОНКОСЛЮЙНІЙ прил. жуқа қатлам-
лы, жицишке қатламлы; ~ое дёрево жуқа
катламлы ағап.

ТОНКОСТЕННЫЙ прил. жуқа ернекли;
жуқа дийүаллы; ~ сосуд жуқа ернекли
ыдыс; ~ дом жуқа дийүаллы жай.

ТОНКОСТЬ жс. 1. жуқалық, нәзиклик,
жицишкелик; ~ в сукна маўытының жуқа-
лығы; ~ в линии сзыбытың жицишкелиги;
2. (изысканность) нәзиклик, сыйайлық;
3. (искусность) пүкталық, шеберлик; 4.
(деловитость) әдеплилик, көргөнлилик,
сыйайлық; 5. (изощренность) сезгирлик,
сезгишлик, сереклик; 6. мн. тонкости
майда-шүйдеси, усак-түсеги, ийне-жиби;
7. (проницательность) открылик, жетеклик,
билгирлик, ақыллылық; ♂ до ~и, в ~и
майда-шүйдесине шекем, үңқыл-шүңқылы-
на шекем, анық; он знает свое дело до
~и ол өзиниң жумысын үңқыл-шүңқылы-
на шекем биледи.

ТОНКОШЁРСТНЫЙ, ТОНКОШЁРСТЫЙ
прил. 1. мамық жүнли, мамық жүн беретуын; 2. (из тонкой шерсти) мамық жүнли,
мамық жүннең исленген; ~ свитер мамық
жүнли свитер.

ТОННА жс. тонна.

ТОННАЖ м. тоннаж (1. мор. кемениң
көтеретуғын жасуи; 2. транспорттың —
вагон, самолёт ҳам т. б. көтеретуғын
жүгениң тонна есабы).

ТОННЕЛЬ см. туннель.

ТОННЕЛЬНЫЙ прил. см. туннельный.

ТОННО-КИЛОМЕТР м. тонно-километр
(жүк тассыұдың бирлесі).

ТОННЫЙ биринши болеги санын
корсететуғын санлықтан болған қоспа сөз-
лериң; екинши болеги, мыс.: трёхтонный
уш тонналық.

ТОНУС м. 1. физиол. тонус (организмнин
ямарса оның айрым ағзалаңың ислеү
үқыптылығы); пониженный ~ сёрдца жүрек-
тиң ислеү дәрежесинң кемиүү; 2. перен.
тиришилик етий активлиги, өмир суриү
үқыптылығы; жиынненний ~ өмир суриү
үқыптылығы.

ТОНҮҮТ несов. 1. (идти на дно, ко дну)
батыу, суұға кетиү, батып кетиү, шүмиү;
дёрево в воде не тонет ағаш суұға батпайды;
2. (вязнуть, утопать) батыу, көмилиү,
жүре алмау; ~ в грязь батпакқа
батыу; 3. перен. көринбей кетиү, билинбей

кетиү, ораныү; дома тонут в зелени жай-
лар кекке оранып тур; ♂ ~ в делах жумыс-
ка батыу.

ТОНФИЛЬМ м. тонфильм (1. если
кинофильм; 2. радиода есиптириү шынын
сес жазылған лента).

ТОНЧАТЬ несов. разг. жицишкеиү, жи-
цишкеитиү, жуқарыү, жуқартыү.

ТОНЬШЕ сравнил. ст. от прил. тон-
кий и нареч. тонко жуқарақ, жицишкеек.

ТОНЯ ж. рыб. 1. (место лова) жылым
салым, аү салым; 2. бир салым, бир қапым;
бир салғанда шықкан балық; богатая ~
майлаган жылым.

ТОПАЗ м. топаз (хасыл тас); дым-
чатый ~ сур рендеи топаз.

ТОПАЗОВЫЙ прил. топаз, топазлық;
топаздан исленген.

ТОПАТЬ несов. тепсиниү, тапылдатыү,
топылдатыу, тапылдатып басыу; ~ ногами
аяғын тапылдатыу.

ТОПИТЬ I несов. что 1. (разводить огонь)
от жағыу, от жағып жылтыу; ~ печь
печьке от жағыу; 2. жылтыу, қыздырыу;
~ квартиру жайды жылтыу; ~ бाऊ
монастырь қыздырыу.

ТОПИТЬ II несов. что 1. (расплавлять,
плавить) еритиү, балқытыу; ~ воск ақ
мұмды еритиү; 2. (кипятить на лёгком
жару) қайнатыу, писириү (сүт, қай-
мак).

ТОПИТЬ III несов. кого-что 1. батырыу,
суұга батырыу; ~ корабль корабльди ба-
тырыу; 2. перен. разг. (губить, предавать)
қыннат етиү, қыннатышыл қыннати.

ТОПИТЬСЯ I несов. (о печи) жағылыу,
жанылу, жандырылыу, алысыу.

ТОПИТЬСЯ II несов. 1. (расплавляться)
ерий, балқыу; воск легкоб топнется ақ мұм
тез ериди; 2. (о молоке, сливках) қайнатып
писирилиү, қайнап писиү.

ТОПИТЬСЯ III несов. разг. (лишать себя
жизни) батыу, өзин суұға таслау, өзин
суұға таслаап өлиү.

ТОПКА ж. 1. (действие) от жағыу, от
жағып жылтыу; 2. (часть печи) ошақ, от
жағылатуғын аүыз; подбросить в ~у уголь
ошақта көмр жағыу.

ТОПКАЙ прил. батпак, уйық, батпак-
лық; ~ий берег батпак жаға; ~ое место
батпаклық жер.

ТОПЛЕННЫЙ прил. 1. ериген, еритилген,
куйген, күйдирлиген; ~ое масло күйдирли-
ген май; 2. писирилген; ~ое молоко писи-
рилген сүт.

ТОПЛИВО с. отын; жидкое ~ жанаң
май (нефть, керосин); твёрдое ~ қатты
отын (ағаш, тас көмір).

ТОПНУТЫ сов. и однокр. см. топать.

ТОПОГРАФ м. топограф (топография
байынша қанығе).

ТОПОГРАФИЧЕСКИЙ прил. топография...,
топографиялық; ~ая карта топо-
графия картасы; ~ая съёмка топография-
лық сүүрт алды.

ТОПОГРАФИЯ ж. топография (геоде-
зияның белгиси); ~ гирда қаланың топо-
графиясы.

ТОПОЛЕВЫЙ прил. см. тополинный.

ТОПОЛЙНЫЙ прил. терек, ақ терек; ~ая рόща ақ терек төгайшасы, кишене ақ терек төгай.

ТОПОЛЬ м. терек, ақ терек; серебристый ~ ақ терек; пирамидальный ~ пирамида сиякты ақ терек.

ТОПОНИМИКА жс. топонимика (1. географиялық атамалардың жынысы; 2. лингв. лексикологизмын бир белими).

ТОПОНИМИЧЕСКИЙ прил. топонимикалық.

ТОПОНИМИЯ жс. лингв. см. топонимика 2.

ТОПОР м. балта.

ТОПОРИЩЕ с. балта сап, балтаның сабы.

ТОПОРНОСТЬ жс. турпайлық, қолайсызылық, сыйылсызылық, түрсизлик, унамсызылық; ~ работы исленген заттың сыйылсызылы.

ТОПОРНЫЙ прил. 1. балта, балтаның; 2. (грубый, неуклюжий) турпайы, қолайсыз, олақ, сыйылсыз, түрсиз, унамсыз; ~ая работа олақ исленген жумыс, келисиги келмеген жумыс; ~ая мебель қолайсыз мебель.

ТОПОРЩИТЫСЯ несов. что, разг. үрпейтий, тикирейтий, тиң турғызый; ёж ~ыглы кирпи тиңи ийнелерин тикирейтеди.

ТОПОРЩИТЬСЯ несов. 1. разг. (о волосах, шерсти) үрпейи, тикирейи; 2. разг. (о животных) тикирейи, қоқырайы, айбат шиги, қампайты; 3. перен. разг. колпылдап тұры; костюм на нём ~ся оның кийген костюми колпылдап тұр.

ТОПОТ м. дүрсилди, дубирли, тарсылды; қонский ~ аттың дубирлиси.

ТОПОТАТЬ несов. разг. дүрсилдети, дубирлети, тарсылдаты, ~ ногами аяғы менен дубирлети.

ТОПТАНИЕ с. разг. басқылау, басқылап таслау, ези.

ТОПТАТЬ несов. кого-что 1. (при ходьбе, беге) басқылау, басқылап таслау, ези; ~ ногами аяғы менен басқылау; 2. (быть, давить) жер теби, тепкилеу, тепкилеп ези, ийлеу, писири; ◇ ~ в грязь кого-л. жала жабыу, абройын тусири.

ТОПТАТЬСЯ несов. 1. (переступать с ноги на ногу) тепсинин бир жерде тұра бери, бир аяғынан екинши аяғына басып тұра бери; 2. разг. (бесцельно ходить) бийкарға журиу, максетсиз журиу; ◇ ~ на месте илгері баснау, рајажланбау.

ТОПЧАН м. топчан (түңгілары айқастырылып соғылған ағаш кат).

ТОПЬ ж. батпақ, батпақлық, уйма.

ТОРБА жс. прост. дорба, қалта.

ТОРГ I м. 1. (действие) сауда ети, саудаласы; 2. уст. (базар, рынок) базар; 3. мн. торг (аукцион) торг; продавать с ~ов торг пenen саты (артық баға бергенге саты).

ТОРГ II м. (учреждение) сауда мәкемеси, сауда шөлкеми.

ТОРГ қоспа сөзлердин мәниси бойынша «сауда» дегенге түрә келетүүн биринши белеги, мыс.: торготдөл сауда белими.

-ТОРГ қысқартылган қоспа сөзлердин мәниси бойынша сауда дегенге түрә келетүүн екинши белеги, мыс.: горторг горторг.

ТОРГАШ м. разг. 1. алыш-сатар, майда саудагер; 2. перен. (беспринципный человек) уятыз адам, сатылғыш адам, турақсыз адам.

ТОРГАШЕСКИЙ прил. разг. 1. алыш сатарлық, саудагерлик; ~ жарғын саудагерлик жаргон; 2. (своекорыстный) мәнгөйшилик, пайдакунем, пайдакунемлик.

ТОРГАШЕСТВО с. разг. 1. саудагершилик, алыш сатарлық, саудасатлық; 2. (стремление к личной выгоде) мәнгейлик, пайдакунемлик.

ТОРГОВАТЬ несов. 1. кем-чем, с кем-чем и без доп. (вести торговлю) сауда ети, саты; ~овать хлебом фалле саты; 2. саудагер болыу, сауда ети; магазын ~ует до десяти часов вечера магазин кешки саат онга шекем сауда етеди.

ТОРГОВАТЬСЯ несов. 1. с кем-чем (сговориваться о цене) саудаласы, баҳасын сорау; ныркын, баҳасын келисүү; 2. перен. разг. (спорить с целью выгоды) эз пайдасы ушын айтасы, жәнжеллесүү; не ~үссе, всё равно придётся тебе ехать жәнжеллеспе, бәри бир саган кетиүге туура келеди.

ТОРГОВЕЦ м. саудагер.

ТОРГОВКА женск. от торговец.

ТОРГОВЛЯ жс. сауда; колхозная ~ колхоз саудасы; внешняя ~ сыртқы сауда.

ТОРГОВЫЙ прил. 1. сауда..., сауда ететуғын; ~ый договор сауда договоры; ~ый флот сауда флоты; ~ые работники сауда хызметкерлер; 2. (являющийся предметом торговли) сатыуға арналған, сатылатуғын; ~ый лес сатылатуғын ағаш; 3. (товарный) сатылатуғын зат өндиртуғын; ~ое огородничество сатылатуғын зат ететуғын огород.

ТОРГПРЕД м. (торговый представитель) сауда ўекили.

ТОРГПРЕДСТВО с. (торговое представительство) сауда ўекиллиги.

ТОРГЭЦ м. 1. (поперечная сторона чего-л.) кесе кесилген жери; поставить бревно ~цом квэрху ағаштың кесилген жерин жоқары қаратып төсөу; 2. (брюсок) көшеге теселетуғын гола ағаш.

ТОРЖЕСТВЕННОСТЬ жс. салтанатлылық.

ТОРЖЕСТВЕННЫЙ прил. 1. (праздничный) салтанатлы; ~ое заседание салтанатлы мәжилис; 2. (серебряный, патетический) әхмийетли, керекли; ~ый тон әхмийетли дауыс; 3. (нерушимый) бузылмас, беккем; ~ая клятва бузылмас ант.

ТОРЖЕСТВО с. 1. (празднество) байрам, салтанат, мереке; Октябрьские ~а Октябрь байрамы, Октябрь салтанаты; ~б по случаю победы над врагом душанды жеций хурметине арналған салтанат; 2. (победа, успех) жедис, табыс, уstemлис; ~б справедливости әдилликтиң уstemлиги; 3. (радость) қуўаныш, шадлық; на его лице отразилось ~б оның жүзинде шадлық белгиси көринип турды.

ТОРЖЕСТВОВАТЬ несов. 1. что, уст. (праздновать) байрамлау, байрам етий; 2. над кем-чем и без доп. (одерживать победу) үстем болыу, жециү, ҳақыйкатлық шығыу; ~овать над врагом душпанга үстем болыу; истина всегда ~ует шынылыш барлық ўақытта жеңеди; 3. что и без доп. (радоваться) қуұаныу, шадланыу, мәс болыу, масайрау.

ТОРЖЕСТВУЮЩИЙ 1. прич. от торжествовать; 2. прил. қуұанышлы, шадлы, үстем, жеңисли; ~ взгляд жеңисли көз қарас; ~ вид қуұанышлы түр.

ТОРИЙ м. торий (химиялық элемент).

ТОРМАШКИИ: вверх ~ами 1) (кувырком, вверх ногами) тоңқалақ асып; 2) (иначе, чем было, вверх дном) астын үстине аударып.

ТОРМОЖЕНИЕ с. 1. тормозлау, иркиү, пәсейтиү, тоқтатыу; автоматическое ~е автоматтық тоқтатыу, автомат түрде тормозлау; 2. физiol. иркиү; центры ~я иркиү орайлары.

ТОРМОЗ м. 1. (мн. тормоза) тормоз; автоматический ~автомат тормоз; 2. перен. (мн. тормозы) (препятствие) иркниш, тоқын; ~ в работе жұмыста иркниш; ◇ на тормозах (ехать, спускаться и т. п.) тормоз бенен, иркип, асте-ақырын (жылысың ҳам т. б.).

ТОРМОЗИТЬ несов. 1. что и без доп. тормоз бериү; пәсейтиү, иркиү, тоқтатыу; 2. что, перен. (препятствовать, мешать) иркниш жасау, тоқынлатып етиү; ~ работе жұмыска иркниш жасау.

ТОРМОЗИТЬСЯ несов. иркилиү, пәсейтилиү, тоқтатылыу.

ТОРМОЗНОЙ прил. тормоз..., тормоз берилетүүн, тормоз беретүүн; ~ кран тормоз краны.

ТОРМОШИТЬ несов. кого, разг. 1. (перебить) тартқылау, жулқылау; ~ за рукав женинен тартқылау; 2. перен. (беспокоить, докучать) зериктириү, тергестире бериү, мазасын алыу.

ТОРНЫЙ прил. 1. (о дороге) жүрілген жол, даңғыл жол; 2. перен. (о жизненном пути) ашық, кеп, ҳәр дайымғы.

ТОРОКА только мн. қанжыға.

ТОРОПИТЬ несов. 1. кого-что и без доп. асықтырыу, ҳаўлактырыу, қыстау; ~ с выполнением заказа орынлауға асықтырыу; 2. что асықтырыу, жақынлатыу, тезлетиү, жуұқлатыу; ~ события бир хәдисинен болыуын жақынлатыу.

ТОРОПИТЬСЯ несов. с неопр., с чем и без доп. асығыу, қысталыу; ~ на работу жұмысқа асығыу.

ТОРОПЛЙВОСТЬ ж. асығыслық, асықканлық, қыстаулық.

ТОРОПЛЙВЫЙ прил. асығыс, асықкан, қыстаулы, шаққан; ~ый человек асығыс адам; ~ое движение асығыс ҳәрекет, асықкан қымыл.

ТОРОПЫГА м. и ж. прост. асығыс, ҳаўлықпа.

ТОРОС м. торос, гүр (полар тәңизинде топланған или муздар құтламы).

ТОРОСИСТИЙ прил. торослы, үлкен гүрли; ~е ледяные полы торослы муз дала-лары.

ТОРПЕДА ж. воен. торпеда.

ТОРПЕДИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. воен. торпедалау, торпеда менен топылыу, торпеда менен зэрерлеу; 2. горн. (взрывать) жарыу, копарыу.

ТОРПЕДНЫЙ прил. торпедалы, торпедалық; ~ катер торпедалы катер.

ТОРПЕДОНБОСЦ м. воен. торпедалы самолёт.

ТОРПЕДОНБСНЫЙ прил. воен. торпедалы, торпедасы бар; ~ая авиация торпедалы авиация.

ТОРС м. 1. (туловище) геүде, дене; 2. иск. торс (адам геүдесиниң скульптуралық көріниси).

ТОРТ м. торт; шоколадный ~ шоколадлы торт.

ТОРФ м. торф (шириген батпақ өсімдіктеринің қалдығынан жасалған тыңыз қатыл).

ТОРФО қоспа сезлердин биринши бөлеги: 1) мәниси бойынша «торф» деген сезге түйра келеди, мыс.: торфодобывание торф шығарыу; 2) торфлы, торфтан тұратын деген мәниси билдиреди, мыс.: торфобетон торфы бетон; 3) торф шығарыға, торф ислеүші қатнасы барлықты билдиреди, мыс.: торфоагрегат торфоагрегат.

ТОРФОБРИКЕТ м. гербиш формалы торф, торф гербиши.

ТОРФОВАНИЕ с. торфлау, торф араластырыу.

ТОРФОВАТЬ несов. что торфлау, торф араластырыу.

ТОРФОПЕРЕГНОЙНЫЙ прил. торф пенен шириген жер катламынан турған.

ТОРФОРАЗРАБОТКИ мн. (ед. торфоразработка ж.) торф алынатуғын жер; торф өндіришүү корхана.

ТОРФЯНИЙ м. 1. (залежь торфа) торфлы ылай, торф кәни; 2. торфши (торф шығарылатуғын жерде ислеүши қынғаң ҳәм рабочий).

ТОРФЯНИСТЫЙ прил. торфлы, торф бар; ~ая почва торфлы топырақ.

ТОРФЯНБЫЙ прил. 1. (содержащий торф) торф..., торфлы; ~бе болбо торфлы батпақ; ~бй брикет торф гербиши; 2. (работающий на торфе) торф пеиен ислейтуғын; ~ая электростанция торф пенен ислейтуғын электростанция; ◇ ~ые почвы торфлы топырақ.

ТОРЦЕВАТЬ несов. что 1. (обрабатывать торец) голалау; 2. (застилать торцами) гола тесеу; ~ мостовую көшеге гола ағашларын тесеу.

ТОРЦЕВОЙ прил. см. торцовый.

ТОРЦОВЫЙ прил. кеспелтек ағаш төсеген; ~ая поверхность үстине кеспелтек ағашлар төсеген жер.

ТОРЧАТАЙ несов. 1. (высовываться, выдаваться) тик турыу, шығып турыу, керинип турыу; бревно ~йт из воды бөрөне ағаш суудан шығып тур; 2. перен. разг. бир жерде тұра бериү, қақайып турыу, ҳәр дайым болыу, босқа турыу, кетпеу,

ербийип турыу; ~асть на ўлице ҳэр дайым көшеде қақайып турыу.

ТОРЧКОМ нареч. разг. тикке, тикейип, тикрепиц, қақайып, тит-тик болып; пайлак стойт ~ таяқ тикке тур.

ТОСҚА ж. 1. (грусть, тревога) қайғы, ҳәсирет, ғам, зар, мун; ~ по рёдине туутган елин сағыныү; 2. (скуча) сағыныү, зеригиү; ◇ ~ зелёная қайғылы зеригнү.

ТОСҚЛЫВО 1. нареч. қайғы менен, қайғылышы, зар менен, мун менен, зериги; 2. безл. в знач. сказ. муңлы, зарлы, қайғылы; мне ~ маған қайғылы.

ТОСҚЛЫВЫЙ прил. 1. (грустный) қайғылы, ҳәсиретли, муңлы, сағынышлы, зарлы; ~ый взгляд сағынышлы көз қарас; 2. (наводящий тоску) қайғыланыратуғын, қайғы келтире туғын, зериктире туғын; ~ая погода зериктире туғын ҳаўарай.

ТОСҚОВАТЬ несов. по ком-чём, по кому-чemu и без доп. қайғырыү, қайғыланыү, ҳәсиретлениү, ғам шегиү, муңланыү, сағыныү, зарланыү; ~ по друзьям досларды сағыныү.

ТОСТ м. тест; произнести ~ тест кете-рип сөз айтыү.

ТОТ (того, тому, тем, о том) мест. м. 1. **указ.** ол, сол, ана, аргы; ~ дом ол үй; в ~ год сол жылы; в ~ день было холдно ол күни ҳаўа сүүк еди; дайтте мне вон ту книгы маған аяа китапты бер, маған ана аргы китапты бер; в ту же миңүттө сол заматта, сол минутта; в то врёмени сол ўақытта; с того врёмени сол ўақыттан, сол ўақыттан бери; на том берегү аргы жағада, аргы жағыста; по ту сторону аргы жағында; 2. **указ.** (прошлый) еткен, бурынғы; на той неделе еткен ҳәлтеде; 3. **указ.** в знач. сущ. м. тот и ж. та оннан, соннан; спрошү у того, кто знает ким билетуғын болса, соннан сорайман; 4. опред. (такой, который нужен) сол, тап сол; ~то ~ самый человеческий усы тап сол киси; он взял не ту книгу ол басқа китапты алды; тот же сол, тап сол, сол өзи; он сел не в ~ вагон ол басқа вагонға минди; он стал не ~ ол бурынғысындай емес; ~то всё не то ондай емес, олай емес, буның ҳәммеси басқа; 5. **указ.** (при перечислении — со словами: этот, иной, другой) ол, анау; ни тот ни другой ол да емес, басқа да емес; и тот и другой ол ҳэм сол, ол да ҳэм басқасы да, ол ҳэм қасындағы; не ~, так другой ол болмаса басқасы; ~ или иной сол я басқа, сондай ямаса басқаша; ~ уехала, а этот остался ол кетти, ал бул қалып қойды; 6. **указ.** в знач. сущ. с. то ол, сол; то было вчера, а это сегодня ол кеше болып еди, ал бул бүгін болды; то был мой друг ол мениң достым еди; ◇ вместо того, чтобы... оның орнына...; дело в том, что... ис мынада...; к тому же оның устине; с тем, чтобы соның менен, сейтип; до того, что соншепли; и без того онысыз да ҳем; не без того онысыз емес, онысы да бар; вместе с тем соның менен бирге; и тому подобное (и т. п.) ҳэм тағы басқалар; после того, как солай болғанин кейин; и то сказать солай

десек, олай десек; то да сё ол-пул, оны-муны; тем ие мёнее солай бола турса да, оған қарамастан; тем лүчше тағы жақсы; не в том дело ис онда емес; ни с того ни с сего ҳеш себепсиз, ҳеш сылтаусыз, жәнсиз-жосақызы; ни тó ни сё олай ҳәм емес, былай ҳәм емес; не олай, не былай; не до того кому-л. қолы тиймейди, қол жетиспейди.

ТОТАЛЬНЫЙ прил. ғалабалық, ҳәммәе насатасутын, ҳәммени өзине тартқан; ~ая войнә ғалабалық урыс.

ТО-ТО частица разг. 1. (в том-то и дело) солай, истин бәри ҳәм сонда; вот ~ mine истин бәри ҳәм сонда; 2. (так вот почему) mine неге, mine неликтен екен, солай, сонлықтан, сол ушын; ~ я заметил, что он грустит сонлықтан мен оның қайғылы екенин сездим; 3. (при выражении угрозы) солай деп билип қой, еслиде болсын, умытпа!

ТОТЧАС нареч. ҳәзир, дәрриү, дәрхал, сол заматта; сол мәхәлде, сол ўақытта; он ~ ушёл ол сол ўақытта кетти.

ТОЧЁНЫЙ прил. 1. (острый, наточен-ный) ушы шығарылған, қайралған, өткір; ~ый нож өткір пышак; 2. (выточенный) жонылған, қырылған; ~е изделия жонылған затлар; 3. перен. (изящный, тонкий) шырайлы, нәзик, көрікли; ~е черты лица жұқа жүзли.

ТОЧИЛКА ж. 1. (инструмент) қайрақ, шар; 2. разг. (машинка) точилка (ғалем ушлай машинкас).

ТОЧИЛО с. қайрақ тас, қайрақ шары.

ТОЧИЛЬНЫЙ прил. қайрайтуғын, қайрақ; ~ камень қайрақ тас; ~ круг қайрақ шары.

ТОЧИЛЬЩИК м. қайраушы.

ТОЧИТЬ несов. 1. что, чем қайрау, егөү, шарлау, жаныў, өткір етиў; ~ нож пышак қайрау; 2. что (вытишивать из чего-л.) жоныў, қырыў, жонып соғыў; ~ ложки қасық жонып соғыў; 3. что тесиў, қырыў, жеў, зиянлаў; червь тбичті дёрево күрт ағашты жейди; ржавчина тбичті желёзо зән темирди жейди; 4. кого-что, перен. жабықтырыу, қынау, жүдеть; егө тбичті тосқа оны қайғы жүдetti; ◇ ~ зубы на кого-л. биреүге тисин қайрау, гижиниў, бир көрермен деп жүрий.

ТОЧКА I ж. 1. (след, пятнышко) точка, дақ, ноқат; сыйец в красную ~у қызыл дақты шыт; 2. точка; ~а — знак препинания точка — тынсы белгиси; ~а с запятой үтирил точка; 3. мат., физ. точка, ноқат; ~а пересечение прямых турыы сызықтардың кесискен точкасы; 4. точка, төбе, шың; сáмая высокая ~а горы таудың ең бийик төбеси; 5. (место, пункт) орын, точка; торғовая ~а сауда орны; огневая ~а противника жаудың оқ атыў точкасы; 6. физ. точка; ~а кипения қайнау точкасы; ~а замерзания катыў точкасы; ◇ ~а зréния көз қарас; ~а в ~у нақма-нақ, тап өзи; в сáмую ~у дел устине, нақ устине, деген жерине; лойті до ~и шегине шекем жетиү; довестій до ~и ақырына дейин жети-

риў, пүтиллэй питкериў, аяқлаў; стáвить ~и над «и» 1) (уточнять подробности) барлығын анықлаў, үңқыл-шұңқылына шекем биллип алыў; 2) (делать все выводы) күрткындыға келиў, жуўмақлаў, жуўмақ шығарыў; стáвить ~у питкериў, аяқлаў; смотреть в однú ~у тигилип қарарап отырыў; быть в однú ~у барлық құшты бир жерге тошлаў; попасть в самую ~у 1) (при стрельбе) гөзлеген жерге тийгизиў; 2) (угадать, догадаться) авайлан қалыў, сезип қалыў, орынлы айтыў.

ТОЧКА II ж. 1. қайраў, егеў, шарлаў, жаныў, еткір етиў; ~ пилы пышқыны қайраў; 2. (вытачивание) жоныў, қырыў.

ТОЧНО I нареч. 1. (пунктуально) нақ, туўры, дәл, тап, анық; ~ в три часá туўры saat уште; 2. (совсем, совершенно) сыйқлы, теризли, тап сондай, үқас, ~дай, ~дей, ~тай, ~тей; ~ такая же книга тап сол сыйқлы китап; 3. туўры, дурыс; свéсить ~ дурыс өлшеў; 4. в знач. вводн. сл. уст. (действительно) ҳақыйқат, дуўрысында, дуўрысын айтқанда; онá, ~, краси́ва ол ҳақыйқат сулыў.

ТОЧНО II союз сравнил. (как, словно) сондай болғандай, солай болғандай, сыйқлы, ~дай, ~дей, ~тай, ~тей; летйт ~ птица күстай ушады.

ТОЧНОСТЬ II ж. 1. (подлинность, правильность) туппа-туўрылық, дурыслық, анықлық, нақлық, дәллик; ~ы вёса салмақтын туппа-туўрылығы; 2. (полное соответствие чему-л.) туўрылық, дәллик, нақлық, анықлық, дурыслық; ~ы перевода аударманың дәллігі; вычислить с ~ью до однй сбтой жүзден бирге шекем дуп-дуўры есаплаў; ~ в ~и дәлме-дәл, жуда анық, жуда дурыс, туппа-туўры.

ТОЧНЫЙ прил. 1. (подлинный, правильный) ҳақыйқат, дурыс, анық, нақ, туўры; ~ы вес дурыс салмағы; ~ые часы дурыс saat; 2. толық, сейкес, муўапық; дурыс, анық, дурыс, нақ; ~ый перевод дурыс аударма; ~ый отвёт анық жуўап; ~ая стрельба нақ атыў; 3. анық, белгили, туўра, дәл; ~ый адрес дурыс адрес, анық адрес; 4. (аккуратный) пукта, дықкатали, ўәдесинде туратуғын, тыянақты; ~ый человéк тыянақты адам; ~ые науки дал илимлер.

ТОЧ-В-ТОЧЬ нареч. туппа-туўры, нақ-нақ, дәлме-дәл, дәл өзи, тап өзи, айнамаған; он пересказал всё ~ как было қандай болса, сондай етип ол дәлме-дәл айттып берди.

ТОШНИЙ несов. безл. кого жүрек ай-нуы, құскы келиў, оғыў, жүргеги алыш; менй ~ мениң жүргегим алыш тур.

ТОШНО разг. 1. нареч. жүрек айнтықандай, құскы келтиргендай; 2. безл. в знач. сказ. перен. (о чувстве отвращения и т. п.) жеркенишили, иплас, жексурын; мне ~ смотреть на это буған қараў маған жерке-нишили.

ТОШНОТА ж. 1. жүрек айныў, құскы келиў, оғыў, жүргеги алыш; 2. перен. разг. (отвращение, омерзение) жеркенишилик, ип-ласлық, жексурынылық.

ТОШНОТВОРНЫЙ прил. 1. (вызывающий тошноту) жүрек айнтыкатуғын, құскы келтиретуғын; ~ запах жүрек айнтыкатуғын ийис; 2. перен. разг. (вызывающий отвращение) жеркендиретуғын, қарағын келмейтуғын, иплас, қарағысыз, жағымсыз, зерикитретуғын, жеркенишили, аүыр.

ТОШНЫЙ прил. разг. 1. (вызывающий тошноту) жүрек айнтыкатуғын, құскы келтиретуғын; 2. перен. (отвратительный) жеркендиретуғын, жағымсыз, зерикитретуғын, жеркенишили, қарағысыз, аүыр.

ТОШНЫЙ прил. 1. (худой) арық, жудеў, жудеген, азғын, азған; ~ай человéк арық адам; ~ая лобшад арық ат; 2. (скудный) құшсиз, арық, ҳалсиз; ~ая земля құшсиз жер; ~ий кошелек пулсыз ҳәмияни.

ТПРУ межд. тыр; ~ни тпру ни нү в знач. сказ. я ары емес, я бери емес; орынан жылжымаў, қымылдай алмаў; ҳеш нарсе ислей алмаў.

ТРАВА ж. шеп, кек шеп, от; сборная ~ ҳарам шеп, отак шеп; лекарственные травы дәри шөплер; кормовые травы от шөплер; ~ травой, как ~ дәмсиз, мазасыз; хоть~ не расте не болса, ол болсын, маған бери бир.

ТРАВЕРЗ м. мор., ав. траверз (кемениң ямаса самолёттың курсына перпендикуляр багыт).

ТРАВЕРС I м. 1. воен. траверс (қапталдан ҳәм тылдан атылған оқтап қорғаның үшін окоптың қапталына үйилген топырақ); 2. (небольшая дамба) қашы.

ТРАВЕРС II м. спорт. траверс (альпинистлердин жүргиси).

ТРАВИНКА ж. разг. от-шептиң пақалы, бир пакал, жалғыз шеп.

ТРАВИТЬ I несов. 1. кого (отравлять) уўлаў, зәхэрлеў, уўлап өлтириў, зәхэрлеп қырыў; ~ мышёй тышқанларды зәхэрлеп қырыў; 2. кого-что, разг. (принимать вред, болезнь) зәхэрлеў, зыян етиў, аўыртыў, асқындырыў; ~организм организмди зәхэрлеў; 3. что, тех. (обрабатывать химическим путём) ойын нагыслай, ойын нағыс салыў; ~ мёдную доску мыс таҳтаның бетине ойын нағыс салыў; 4. что (производить потрошув) басқылаў, езиў, жапырыў, набыт етиў; ~ посёвы егилдерди басқылаў; 5. кого, охот. ан аўлаў, кус салыў, ан қуўыў (ийт пенен, күс пенен); талатып өлтириў, қосыў, өшіктитириў (ийт пенен); ~ зайдца қоянға ийт қосыў; 6. кого-что, перен. (изводить преследованиями) күн бермеў, куудалаў, изине туسىў.

ТРАВИТЬ II несов. что, мор. (отпускать понемногу) босатыў, жиберинкиреў, босатықыраў; ~ канат арқанды жиберициреў, арқанды эстен жибериў.

ТРАВИТЬСЯ несов. разг. (принимать яд) зәхэрлени, уй ишиў, уйланыў.

ТРАВЛЕНИЕ I с. ойын нағыс салыў (кислота ямаса химиялық зат пенен ислеп шығыў).

ТРАВЛЕНИЕ II с. мор. босатыў, жиберинкиреў, босатықыраў; ~ трбса тросты босатықыраў.

ТРАВЛЕНЫЙ I прил. тех. ойып нағысланған; ~ узбр ойылған нағыс.

ТРАВЛЕНЫЙ II прил. (подвергшийся травле) ийт қосып усланған; күс жиберип усланған.

ТРАВЛЯ ж. 1. охот. ийт қосыў; күс жибериў; изине түсіў, талатыў; 2. перен. (преследование) күн бермеў, қуудалаў, изине түсіў, өшитириў.

ТРАВМА ж. зақым, жара, жаракат, қүйик; ~ чёрепа бас сүйегине келген зақым; ◇ психическая ~ психикалық ҳәкисленій.

ТРАВМАТИЗМ м. травматизм, травматизмлик, жара түсіў, майып болыў, зақым келиў, жаракатланғанлық, жаралылық; бытовой ~ турмыстан болған майыптық.

ТРАВМАТИЧЕСКИЙ прил. травма, травмалық, травматизм; ~е повреждения травмалық зыян.

ТРАВМАТОЛОГ м. травматолог (травматология бойынша қынисе-врач).

ТРАВМАТОЛОГИЧЕСКИЙ прил. травматология..., травматологиялық.

ТРАВМАТОЛОГИЯ ж. мед. травматология (медицинаның бир бөлүми).

ТРАВМИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что 1. жара түсириў, зақым келтириў; 2. қүйик туририў, арына тийиў, өшитириў.

ТРАВО- қоспа сезлердиң, мәнни бойынша «шөп» деген сөзге түрә келетүгүн бириңши болеги, мыс.: **травосéяние** от-шөп егиў.

ТРАВОПОЛЬЕ с. с.-х. шөплерди алмаслап егишили.

ТРАВОПОЛЬНЫЙ прил. с.-х. шөп алмаслап егишетүгүн, шөп алмаслап егилен; ~ая система земледелия дийханшылықтың шөплерди алмаслап егиў системасы.

ТРАВОСÉЯНИЕ с. от-шөп егиў.

ТРАВОСТЫ ж. отлақ жердеги от-шөп, пиченлик.

ТРАВОЙДНЫЙ прил. от-шөп жейтуын, отлайтуын; ~е животные от-шөп жейтуын хайранлар, от-шөп жеушилер.

ТРАВЯНИСТЫЙ прил. 1. шөп..., шөплик; ~е растения шөп есемликлери; 2. (попросиши густой травой) от-шөпли, от-шөпке бай; 3. перен. разг. (безвкусный) мазасыз, демисиз, от-шөп дәмли.

ТРАВЯНЫЙ прил. 1. (поросящий травой) шөп..., шөплик, от-шөпли, от-шөп басқан, от-шөп егилен; ~ые луга от-шөпли жер, отлақ жер; 2. от-шөп..., от-шөпте болатуын, от-шөптен жасалған; ~ая настойка от-шөптен жасалған ишимлик; ~ая тля от-шөп шырынжасы.

ТРАГЕДИЙНЫЙ прил. трагедия..., трагедиялық.

ТРАГЕДИЯ ж. 1. лит., театр. трагедия; классическая ~ классикалық трагедия; 2. (ужасное событие, несчастье) суммылых үақыя, қыйын жағдай, баҳытсызылық, жан түршигерлик үақыя, аўыр қаза.

ТРАГИЗМ м. 1. трагизм (драмалиқ ямаса музыкалық шығармаларда ҳәм оны орынлайды трагик элемент); 2. (ужас, безысходность) аўыр жағдай, қыйын аўчал.

ТРАГИК м. 1. (актёр) трагик; 2. уст. (автор трагедии) трагедия жазыўши.

ТРАГИКОМЕДИЯ ж. трагикомедия (1. трагедия ҳәм комедия элементтери бирге келетүгүн драмалық шығарма; 2. қапаланың ҳәм күлкі арасынан келетүгүн үақыя).

ТРАГИКОМИЧЕСКИЙ прил. 1. лит., театр. трагикомедиялық; 2. (смешной и печальный одновременно) қайғылы ҳәм күлкіли; ~ое положение қайғылы ҳәм күлкіли жатдай.

ТРАГИЧЕСКИЙ прил. 1. трагедиялық; ~ая актриса трагедияда ойнайтуын актриса; 2. (потрясающий, ужасный) қайғылы, аўыр, коркынышлы, жанга бататуын; аянышлы; ~ий слұчай жанга бататуын аўчал; ~ая гибель қайғылы қаза.

ТРАГИЧНЫЙ прил. см. трагический 2.

ТРАДИЦИОННОСТЬ ж. традициялық, дәстүрлик, салттық, әдет болып кеткенлик, бурыннан әдет болғанлық.

ТРАДИЦИОННЫЙ прил. традиция..., традициялық, дәстүрли, әдеттеги, бурыннан киятырған, үрдисли; ~обычай бурыннан киятырған әдет.

ТРАДИЦИЯ ж. традиция, дәстүр, салт-сана, үрдис, әдет, үрп-әдет; революционные ~и пролетариата пролетариаттың революциялық традициялары; по ~и традиция бойынша; войти в ~ую үрдиске айланыў, үрп-әдетке айланыў, дәстүрге айланыў.

ТРАЕКТОРИЯ ж. траектория (1. мат., физ. бир заттың ямаса точканың жүрүп откен жолы; 2. воен. атылған оқтың ушын откен жолы-сызығы).

ТРАКТ м. үлкен жол, гүзар жол; почтовый ~ почтаның гүзар жолы; ◇ желудочно-кишечный ~ анат. ас сицирий системы, ас қазан системы.

ТРАКТАТ м. 1. трактат (илимий шығарма); философский ~ философиялық трактат; 2. трактат (халық арилық договор); мирий ~ келисім трактаты.

ТРАКТОВАНИЕ с. түсіндіриў, талқылаў, түсінік беріў, мәни беріў; түсіндірилиў, мәни бериліў; ~ законы законды талқылаў.

ТРАКТОВАТЬ несов. что түсіндіриў, талқылаў, түсінік беріў, мәни беріў; ~ законы законды талқылаў; по-ибому ~ роль рольди жаңаша түсіндіриў.

ТРАКТОВАТЬСЯ несов. 1. (быть предметом обсуждения) додаланыў, пикир алысылыў; 2. (рассматриваться, расцениваться) түсіндірилиў, мәни бериліў; баҳаланыў, баҳа бериліў.

ТРАКТОВКА ж. 1. (действие) түсіндіриў, түсінік беріў, мәни беріў; түсіндірилиў, мәни бериліў; 2. (толкование) түсінік, мәни; это новая ~ вопроса бул мәселеге жаңа түсінік, бул мәселеге мәни.

ТРАКТОР м. трактор; гүсеничный ~ гусеницами трактор.

ТРАКТОРИСТ м. тракторист, тракторыш.

ТРАКТОРИСТКА женск. от тракторист.

ТРАКТОРНЫЙ прил. трактор..., тракторлық, трактордың...; ~ая колонна трак-

тор колоннасы; ~ые сани трактордың шанасы.

ТРАКТОР= қоспа сезлердиң мәниси бойынша трактор деген сөзге туғра келетүк биринши болеги, мыс.: тракторосбөрочный трактор қурастырышы.

ТРАКТОРОСТРОЕНИЕ с. тракторостроение (трактор ұм трактор двигательлерин шығарытуын машина соғыў қурылышының тарафы).

ТРАКТОРОСТРОИТЕЛЬНЫЙ прил. трактор соғатуын, трактор соғыўшы.

ТРАЛ м. 1. рыб. (сеть) трал, жылым; 2. воен., мор. трал (суу астындағы миналарды усау ұм тақыя етий үшін исленген күрал).

ТРАЛЕНИЕ с. 1. (лов рыбы тралом) трал менен балық аўлау; 2. воен., мор. (вылавливание подводных мин) траллау (миналан тазалау).

ТРАЛЕР м. см. тральщик 1.

ТРАЛИТЬ несов. что 1. (ловить рыбу тралом) трал менен балық аўлау; 2. воен., мор. (вылавливать мины тралом) траллау.

ТРАЛОВЫЙ прил. трал..., жылым..., трал менен, жылым менен; ~ый лов трал менен балық усау; 2. воен., мор. трал, тралық, траллаушы; ~ое сүдно траллаушы кеме.

ТРАЛЬЩИК м. 1. (рыболовное судно) траллаушы кеме, трал салыушы кеме; 2. (руководитель тралового лова) тральщик (трал менен балық аўлауды басқарышы); 3. (весенное судно) тральщик (суу асты миналарын трал менен усауышы урыс кемеси).

ТРАМБОВАТЬ несов. что басып нығызлау, тегислеу, урып қатайтыу, тепкилеп басыу; ~ зэмлю жерди басып нығызлау.

ТРАМБОВКА ж. тегислеу, нығызлау, урып қатайтыу, тепкилеп басыу.

ТРАМБОВЧИНЫЙ прил. нығызлайтын, басқылайтыуын, тегислеп басатуын; ~ая машинада нығызлайтыну машина.

ТРАМВАЙ м. трамвай; сесть в ~й трамвайға миниу; ехать на ~е трамвайға мини кетиу.

ТРАМВАЙНЫЙ прил. трамвай...; ~ая линия трамвай жолы; ~ый парк трамвай парки.

ТРАМПЛИН м. 1. спорт. трамплин; лыжный ~ лыжа трамплины; 2. перен. (опора, исходный пункт) тирек, таяныш, негиз, тийкар.

ТРАНЖИР м., **ТРАНЖИРА** м. и ж. разг. исрап етиши, курыдалаға шашыушы, босқа сарып етиши, орынсыз шашыушы.

ТРАНЖИРИТЬ несов. что., разг. исрап етий, курыдалаға шашыу, орынсыз шашыу, босқа сарып етиу; ~ дөнъиги ақшаны исрап етиу.

ТРАНЖИРКА женск. от транжир.

ТРАНЗИТ м. 1. транзит (жолаушыларды ямаса товар жүктөрди бир мамлекеттен екини мамлекетке үшинни мамлекет арқалы откерүү); 2. транзит (жүктөрди жолдағы станцияларда түсірмей, арналған жерине тикке жеткөрүү); груз идёт ~ом жук транзит пенен кияты.

ТРАНЗИТНИК м. разг. транзит жолаушы.

ТРАНЗИТНИЦА женск. от транзитник.

ТРАНЗИТНЫЙ прил. 1. транзит, туғра кететүгүн; ~е пассажиры транзит пассажирлар; ~е перевозки транзит жук тасыуладар; 2. (о грузах) қайта тиелмейтуын.

ТРАНС м. мед. транс, сананың гүцгиртлениүи, самсаз болыу; властъ в ~ самсаз болып қалыу.

ТРАНС- қоспа сезлердин төмөндеги мәнини билдирип туғын биринши болеги: 1) бир жерден етийди билдиргендеге, мыс.: трансатлантический трансатлантиклик; 2) бир заттың аржасында екенлигин билдиргендеге, мыс.: трансальпийский Альп тауларының аржасында.

ТРАНСКРИБИРОВАНИЕ с. лингв. транскрипциялау, транскрипция менен жазыу.

ТРАНСКРИБИРОВАТЬ сов. и несов. что, лингв. транскрипциялау, транскрипция менен жазыу.

ТРАНСКРИБИРОВАТЬСЯ несов. лингв. транскрипцияланыу, транскрипция менен жазылыу.

ТРАНСКРИПЦИОННЫЙ прил. лингв. транскрипцияланған, транскрипция менен жазылған.

ТРАНСКРИПЦИЯ ж. 1. лингв. транскрипция; 2. см. транслитерация.

ТРАНСЛИРОВАТЬ сов. и несов. что трансляция етиу, еситтириу; ~ концертті концертті трансляция етиу.

ТРАНСЛИТЕРАЦИЯ ж. лингв. транслитерация (бир жазықтың ҳәрпилерин басқа бир жазықтың ҳәрпилери менен беріү).

ТРАНСЛЯЦИОННЫЙ прил. трансляция..., трансляционлық, трансляциялайтын; ~ая сеть трансляционлық байланыс.

ТРАНСЛЯЦИЯ ж. 1. (действие) трансляция етиу, еситтириу; ~я футбольного матча футбол ойныны еситтириу; 2. трансляция, еситтириу, билдириу, хабар; слышать ~ую еситтириуды тыңлау.

ТРАНСМИССИОННЫЙ прил. трансмиссия..., трансмиссиялайтын; ~вал трансмиссия валы.

ТРАНСМИССИЯ ж. тех. трансмиссия (жарекетті двигателдан басқа бир механизмге жеткөреп беріү үшін арнауды үскене).

ТРАНСПАРАНТ м. транспарант (1. сыйықсыз қағазға жазғанды тегис, туғры жазыу үшін астына салып жазатын сыйықты қатты қағаз; 2. сүрет салынған ямаса жазыу жазылыш рамага керилген жұку гезлеме ямаса қағаз).

ТРАНСПОРТ м. 1. транспорт; көлкі; железнодорожный ~ темир жол транспорты; воздушный ~ ҳауа транспорты; автомобильный ~ автомобиль транспорты; городской ~ қала иши транспорты; 2. (перевозка) тасыу, тасылыу; ~ хлеба по железнодороге темир жол менен голле тасыу; 3. (партия грузов) жук, бир топ жук, бир көрүн; прибыл большой ~ хлопка бир топ пакта жүги келди; 4. (обоз) транспорт, көлкі; санитарный ~ санитар транспорты;

5. воен.-мор. (судно) транспорт (әскерий флоттың кемелери); мінның ~ы мина транспортлары.

ТРАНСПОРТЁР м. 1. (конвойер) транспортёр; ленточный ~ ленталы транспортёр; винтовой ~ винтли транспортёр; 2. ж.-д. (платформа) транспортёр.

ТРАНСПОРТИР м. транспортиру (сызыг қурали).

ТРАНСПОРТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что тасыу; ~ грузы жүклерди тасыу.

ТРАНСПОРТИРОВКА ж. тасыу.

ТРАНСПОРТНИК м. транспорт хызметкері.

ТРАНСПОРТНЫЙ прил. транспорт..., транспортлық; ~ые средства транспорт ғөрежеттери; ~ая авиация транспортлық авиация; ~ые расходы транспорт шығынлары.

ТРАНСФОРМАТОР м. трансформатор (1. айыспалы электр тогының кернеңин жоқарылатын ямаса пәсейтіш ушын аппарат; 2. бир пъесада ойнашылардың бир нешеңинң ролин ойнайтуғын актёр; 3. бир затты басқа зат етеп көрсететүү фокусы).

ТРАНСФОРМАТОРНЫЙ прил. эл. трансформатор..., трансформаторлық; ~ая бўдка трансформатор будкаси.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ж. 1. (превращение, видоизменение) трансформациялау, өзгертип дүзиү, түрин өзгертиү; 2. физ. трансформация (трансформатордың көмеги менен электр тогының өзгертий); 3. трансформация (актёрдиң өзиниң сыртқы көринисин тез өзгертийнен тийкарланған театр ямаса цирк номери).

ТРАНСФОРМИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (видоизменить) трансформациялау, өзгертий; 2. физ. трансформацияластырыу (электр тогының айыспалы құйатын трансформатордың жардеми менен қайта құры).

ТРАНСФОРМИРОВАТЬСЯ сов. и несов. 1. (видоизменяться) трансформацияластырыу, өзгерилүү; 2. физ. өзгерип.

ТРАНШЕЙНЫЙ прил. траншея..., траншеялық, ~ров траншея қарымы.

ТРАНШЁА ж. 1. (ров, канава) траншея, ор, шұқанақ, қарым; ~ для укладки водопроводных труб водопровод трубаларын еткеріү ушын қазылған ор; хранение овощей в ~х овоцларды траншеяда сақлау; 2. воен. траншея (снаряд, бомба ҳам оқладын сақланатуғын ор); 3. горн. траншея (даладағы тай қазындысының орны).

ТРАП м. трап (кемелердеги, самолёттеги өзекі).

ТРАПЕЗА, ТРАПЕЗА ж. уст. тамақ, аўқат, ас, тамақ жеў.

ТРАПЕЦИЕВИДНЫЙ прил. трапецияға усаған, трапеция сыйыл.

ТРАПЕЦИЯ ж. трапеция (1. мат. еки параллель қапталына иш болған төрт мүйешілдік; 2. спорт. гимнастикалық қураул).

ТРАССА ж. 1. трасса; ~нбового канала жаңа каналдың трассасы; 2. жол, гузар жол; автомобильная ~ автомобиль жолы; воздушная ~ ҳауа жолы.

ТРАССИРОВАТЬ сов. и несов. (о пуле, снаряде) из қалдырыу, жылтылдап кетиү.

ТРАССИРУЮЩИЙ 1. прил. от трассировать; 2. прил. жақты из қалдыратуғын; ~е пүли жақты из қалдыратуғын оклар.

ТРАТТА ж. 1. (расходование) жумсап жиберіү, ғөрежет етиү, сарп етиү; ~а средство қаржы жумсай; 2. мн. траты шығын, ғөрежет; предстоит больше ~ы көп шығынлар күтилип түр.

ТРАТИТЬ несов. что 1. (расходовать деньги) жумсай, ғөрежет етиү; 2. (использовать, употреблять) исрап етиү, жумсай; еткерү (время); зря ~ силы күшті босқа жумсай.

ТРАТИТЬСЯ несов. 1. на что, разг. (расходовать деньги, средства) жумсай, жумсалыу, ғөрежет етилиү; 2. (использоваться, употребляться) ғөрежет етилиү, исрап етилиү, босқа жумсалыу.

ТРАУЛЕР м. см. тральщик 1.

ТРАУР м. 1. аза, қайғы, матам; объявить ~ қайғы жарыялау, матам тутыу; 2. (одежда) аза кийими, қара кийим; носить ~ қара кийим кийи.

ТРАУРНЫЙ прил. азали, матамлы, қайғылы; ~ый митинг азали митинг; ~ая процессы азали журси.

ТРАФАРЕТ м. 1. трафарет, үлги; раскрашивать что-л. по ~у трафарет бойынша бояү; 2. перен. (шаблон) генерген үлги, ескирген үлги, қелип.

ТРАФАРЭТНЫЙ прил. 1. трафарет..., үлги...; ~ рисунок үлгиге қарал исленген сүүрет; 2. перен. генерген үлги бойынша, ескирген үлги бойынша.

ТРАХ 1. межд. тарс, сарт, парт; 2. в знач. сказ. разг. тарс етиү, сарт етиү, парт етиү; а он ~ кулаком по столу ол мушки менен столды тарс еттириди.

ТРАХАТЬ несов. см. трахнуть.

ТРАХЭЙНЫЙ прил. анат. трахея, кегирдек...; ~ая трубка кегирдек тутикашлери.

ТРАХЕЯ ж. 1. анат. (дыхательное горло) трахея, кегирдек; 2. мн. трахеи зоол. дем алыс жолы; 3. мн. трахеи бот. (сосуды у растений) тамыр түтик.

ТРАХНУТЬ сов. и однокр. прост. 1. тарс еттириү, сарт еттириү, парт еттириү; ~ из ружьё мыштықтан тарс еттириү; 2. кого-что, по чему и без доп. (сильно ударить) сарт еткисип урыу, тарс еткисип ылақтырып таслау.

ТРАХОМА ж. мед. трахома, шылнық кез, қызыл кез.

ТРЕ- (TRÉX-) қоспа сөзлердиң биринши белеги: 1) уш бирдей белегиси я предмети бар мәни беретүшін қоспа сөзлер, мыс.: трёхмоторный уш моторлы; 2) уш белимнен, уш елишмен деген мәни билдиретүшін қоспа сөзлер, мыс.: трёхактный уш актлы; трёхтомный уш томлық.

ТРЕБОВАНИЕ с. 1. (действие) талап етиү, сорастырыу; настоятельное ~е таңблы талап етиү; 2. (просьба, пожелание) талап, тилек; по первому ~ю биринши талап бойынша; удовлетворить чёл. ~е бирейдің талабын қанаатландыруу; 3. мн.

требования (обязательные условия) талаплар; ўазылшалар; ~я к экзаменующимся экзамен бериушларге талаплар; 4. офиц. (документ) сорау қағазы, талап етиў қағазы.

ТРЕБОВАТЕЛЬНОСТЬ ж. талап етишилик, каталлык.

ТРЕБОВАТЕЛЬНЫЙ прил. 1. (строгий) катты талап ететүүнүн, қатаң талап етишүүнүн; ~ учитель қатаң талап етишүүнүн мугаллим; 2. (разборчивый) талабы күшли, таңлаыш; ~ читатель талабы күшли оқыушы; 3. (настойчивый, властный) изинен қалмайтуун талап, күшли талап, тийкарлы талап; ~ тон күшли талаплы даўыс.

ТРЕБОВАТЬ несов. 1. чего, с неопр. и без доп. талап етиў, сорастыруй; ~овать тщательного исполнения саррас орынлауды талап етиў; 2. чего талап етиў, керек қылый; болезнь ~уетлечения аўырыў эмлеуди талап етеди; посёвны ~ует ухода егингелер қарауды талап етеди; 3. кого-что (вызывает) шақырыў, келиүин талап етиў; вас ~ует директор сизди директор шақырады.

ТРЕБОВАТЬСЯ несов. керек болыў, талап етилий; завбду ~уются рабочие заводская рабочийлар керек болды; на это ~уется много времени буган кен ўақытлар керек болады.

ТРЕБУХА ж. ёкпе-баўыр, ишек-карын. **ТРЕБОГА** ж. 1. (беспокойство) дабыл, қоюнишилик, қоюип-көтер, тынышсызлык, коркыныш; быть в ~е қоюип-көтерде болыў, қоюнишиликте болыў; 2. (сигнал) тревога, қоюетер, қоюип хабары, коркыныш хабары; воздушная ~а хауа тревогасы; пожарная ~а ерт қоюетери, ерт тревогасы; ⚡ быть ~у дабыл қағыў, коркыныш хабар билдириў, тынышын алыш, тынышсызландырыў.

ТРЕБОЖИТЬ несов. 1. кого-что тынышсызландырыў, қоюетерге салыў, коркытуу, коркынышқа тузириў; мен я ~ит отсутствие писем мени хаттың жоклығы тынышсызландырады; 2. кого-что мазасын алыш, тынышын алыш, тыныш бермеў; весь день егэ ~ат посетители онын келип-кетишилер күн бойы мазасын аллады; ~ть чай-л.сон биреудиц уйқысын бермеў; 3. что (проглатить, бередить) қозғаў, қоздырыў; ~ить старую рану гене жараны қозғаў, ески жараны қоздырыў.

ТРЕБОЖИТЬСЯ несов. 1. за кого, о ком-чём и без доп. (беспокоиться) тынышсызланыў, коркыў, қоюетерге тузиу; ~иться за детёй балалар ушын тынышсызланыў; 2. (затруднить себя) қысыныў, тынышсызланыў, қылланыў; не ~ьтесь, пожалуйста қысыбаныз.

ТРЕБОЖНО 1. нареч. қоюипли, қоюетерли, коркынышлы; 2. безл. в знач. сказ. жаны шыдамай, төзими кетип; у меня на душё ~менин жаным шыдамай тур; 3. безл. в знач. сказ. коркынышлы, қоюетерли; в городе стало ~ калада коркынышлы болды.

ТРЕБОЖНЫЙ прил. 1. (полный тревоги) қоюипли, қоюетерли, коркынышлы; ~е мысли коркынышлы никирлер; 2. (вызывающий тревогу) қоюетерли, коркыныш-

келиретуун, қоюетер салатуун, тынышсызландыратуун; ~е слухи қоюетерли хабарлар; 3. (извещающий об опасности) қоюетер билдиригуун, қоюетер салатуун, тревога...; ~е гудки тревога гудоклары.

ТРЕВОЛНЕННИЕ с. разг. тынышсызлык, қоюиплилик, қоюип-көтер, коркыныш.

ТРЕЗВЕННИК ж. разг. арақ ишпейтүүн адам, айық адам, сан адам.

ТРЕЗВЕТЬ несов. айығыў, есин жыйнау.

ТРЕЗВО нареч. 1. пьян емес түрде, мәс болмай; 2. перен. (разумно) акыл менен, аңлаг, парасат пенен, ойланып, пәмли; ~ смотреть на вёщи хәдийеселерге пәмли көз бинен караў.

ТРЕЗВОН ж. 1. (звон во все колокола) қоңырау шыңғырлылары; 2. перен. разг. (пересуды, толки) емиш гәп, есек.

ТРЕЗВОНИТЬ несов. 1. (звонить во все колокола) шыңғырлатыў, жар салыў; 2. о ком-чём и без доп., перен. разг. (распутывать слухи, сплетни) емиш гәплер таратыў, есек таратыў.

ТРЕЗВОСТЬ ж. 1. ишпейшилик, арақ ишиүден бас тартыў; 2. перен. (разумность) акыллылык, еслнлик, пәмлилик, ойлылык, парасатлылык; ~ суждений пикринчи пәмлилиги.

ТРЕЗВЫЙ прил. 1. (не пьяный) мәс емес, пьян емес, айық; арақ ишпейтүүн (не пьющий); ~ человек айық адам; 2. перен. (разумный, рассудительный) акыллы, если, пәмли, парасатлы; ~ взгляд на вёщи хәдийеселерге пәмли көз қарас.

ТРЕК ж. спорт. трек (озып кетиў жарысына арналған айрықша экол).

ТРЕЛЕВАТЬ несов. что қырқылған ағашты жол бойына тасыу.

ТРЕЛЕВКА ж. қырқылған ағашты жол бойына тасыу.

ТРЕЛЁВОЧНЫЙ прил. қырқылған ағашты жол бойына тасытүүн; ~ трактор қырқылған ағашты жол бойына тасытүүн трактор.

ТРЕЛЁВЩИК ж. ағаш тасып жүрген адам, ағашты тасып жолта шығарыўши адам.

ТРЕЛЬ ж. қалтыраган сес, кубылжыған ҳауаз, қуйлысыкан сес; трёли соловый буллидиц қуйлысыкан сеси.

ТРЕЛЬЯЖ ж. 1. (веркало) трельяж; 2. (для выращивания растений) тор (шырмауык, есимликлерге арналған).

ТРЕНЕР м. тренер.

ТРЕНЕРСКИЙ прил. тренер..., тренерлик; ~ая школа тренер мектеби.

ТРЕНЗЕЛЬ ж. аўызлык, сүйүлүк.

ТРЕНИЕ с. 1. сүйкелисү, ысылыў, үйкелеў, ғажалыў; 2. мн. трёния перен. (столкновение, разногласия) ала аўызлык, жонжел, талас, душпанласыўшылык.

ТРЕНИРОВАННОСТЬ ж. үйретилгенлик, таярлықтан өткенлик, шынықканлык, таярланғанлык.

ТРЕНИРОВАННЫЙ 1. прич. от тренировать; 2. прил. үйретилген, таярлықтан өткен, шынықкан; ~ый гимнаст шынықкан гимнаст; ~ое тело шынықкан дене.

ТРЕНИРОВАТЬ несов. 1. кого-что үйретиү, шынықтырыү; ~ футбольистов футболшыларды үйретиү; 2. что (упражнять, развивать) таплау, баплау, шынықтырыү, жатлықтырыү; ~ память ядды шынықтырыү.

ТРЕНИРОВАТЬСЯ несов. үйрениү, шынығыү; ~ в бёге жүйэрыға шынығыү.

ТРЕНИРОВКА жс. 1. машкул болыу, үйретиү, таярлык көриү, шынығыү; 2. (упражнение) шынығыү.

ТРЕНИРОВОЧНЫЙ прил. үйрететуғын, үйрепетуғын, үйретиши, шынығы... , шынықтыратуғын; ~ полёт шынықтыратуғын ушыу, үйрениши ушыу; ~ костюм шынығыу костюми.

ТРЕНДОГА жс. 1. см. треножник; 2. (пути для лошади) шидер, тусау.

ТРЕНДОЖИТЬ несов. кого-что шидерлеү, тусау, тусаулай.

ТРЕНДОЖНИК м. үш аяқ, мосы.

ТРЕНЬКАТЬ несов. разг. дыңғылатыу, шыңғылатыу, шертиү; ~ на балалайке балалайканы дыңғылатыу.

ТРЕПАЛЬНЫЙ прил. тутетуғын, жулатуғын; ~ ая машина тутетуғын машина.

ТРЕПАЛЬНЯ жс. тутетуғын жай.

ТРЕПАЛЬЩИК м. түтиши рабочий, түтиши жумыши.

ТРЕПАЛЬЩИЦА женск. от трепальщик.

ТРЕПАННЫЙ прил. 1. (подвергшийся трепанию) түтилген, түтилетуғын, аршылатуғын; ~ лён түтилген зығыр; 2. разг. (изогранный, драный) жыртылған, генерген, тозған; 3. разг. (растрепанный) желбиреген, желпилдеген, уйпаланған, уйдар-дуудар болған.

ТРЕПАТЬ несов. 1. что услал сыйпалау, желбиретиү, желпилдетиү, уйпалау; ветер трéплет его вёлосы самал оны шашын желбиретеди; 2. кого-что, разг. (дергать, тормошить) жулыу, тартыу; ~ кого-л. за волосы биреүдиш шашынан тартыу; 3. кого, разг. қалтыратыу, дырилдетиү; его трéплет лихорадка оны безек қалтыратады; 4. что, разг. (изнашивать) тоздырыу, генерийт, жыртыу; ~ обувь аяқ кийимди тоздырыу; 5. кого, по чему тартылау, қақышлау, жулкылау, сыйпалау; ~ кого-л. по плечу биреүдиш ийинин қақышлау; 6. что (лён, коноплю и т. п.) қабылын түтиү, қабылын аршыу; ~ нёрвы изине тусиү, тынышына қоймаү, ашыуын келтириү; ~ языкком мыжып сейлей бериү, артық сейлеу.

ТРЕПАТЬСЯ несов. 1. разг. (развеиваться) желбиреү, желпилдеү; 2. разг. (изнашивать) тозыу, генерийт, жыртылыш.

ТРЕПЕТ м. 1. қалышылды, қалтылды; 2. жүрек тасқынлауы, хәўлириү; с ~ом хәўлирип; приводить в ~ жүректи тасқынлатыу.

ТРЕПЕТАНИЕ с. 1. см. трепет; 2. (колебание, дрожание) қалтырау, тербелиү, дырилдеү, силкиниү, қалышылдау, титиреү.

ТРЕПЕТАТЬ несов. 1. (колебаться, дрожать) силкиниү, қалтырау, тербелиү, дырилдеү, қалышылдау, титиреү; 2. от чего,

перен. жүрек тасқынлау; дирилдеү, хәўлириү; ~ от ўжаса корқанан дирилдеү; ~ от восторга қуанганан жүрек тасқынлау; 3. за кого-что, перен. (тревожиться) тақаты кетиү, бийтақат болыу, қәүиплениү, шыдамау; 4. перед кем-чем, перен. (испытывать страх) қорқыу, қәүиплениү, қорқыншылау.

ТРЕПЕТИЙ прил. 1. (колеблющийся, дрожащий) қалтырайтуғын, желбирейтуғын, желбиреген, қалтыраган, дирилдеген; 2. перен. (взволнованный, тревожный) хәўлирген, сабырсызланған, тақаты болмаған; ~ое ожидание сабырсызылыш пенен күтий.

ТРЕПКА жс. 1. (действие) түтиү, сабау; ~а лына зығыр қабығын түтиү; 2. разг. жулқылау, сабау, силкиү; задать ~у сабап азап берүү; ◇ ~а нёров ызасына тийиү, ашыуына тийиү.

ТРЕСК м. 1. сыйырлы, сатырлы, тарсылды, дүцкилди, гарсылды, сыртылды, тасырлы, шыртылды; ~ сүчьеv путаклардың сыйырлысы; ~ барабанов барабанлардың дүцкилдиси; 2. перен. разг. (шумиха) шаўкым, кетерицик сөз, мақтаныш гәп; ◇ с ~ом провалиться масқара болып шынығыу, уятлы болып шынығыу.

ТРЕСКА жс. треска (балык).

ТРЕСКАТЬСЯ несов. жарылыу, шатнау, шытнау, саңлақ ашыу.

ТРЕСКУЧИЙ прил. 1. сыйырлаған, сатырлаған, шатырлаған, патырлаған; 2. перен. шаўкымлы, құрғақ, менисиз, петиүа-сыз; ~е фразы құрғақ сөзлер, петиүа-сыз гәплер; ◇ ~ий мороз қатты аяз, қақаман сууык.

ТРЕСНУТЬ сов. и однокр. 1. (издать треск) тарс ете қалыу, шырт ете қалыу; где-то ~ла вётика бир жерде шақа шырт ете қалды; 2. (lopнутъ) жарылыу, шытнау, жарылып кетиү, шытнап кетиү; стакан ~л стакан шытнады; 3. (дать трещину) жарылыу, шытнау; саңлақ ашыу; стеня ~ла дийдал жарылды; 4. чем, кого-что, по чему, прост. қойып қалыу, урып жибериү, урып, сарт етирип урып; ~ть кулагом по столу столды жудырып пенен қойып қалыу.

ТРЕСНУТЬСЯ сов. чем и без доп., прост. софын алыу, урып алыу, тийин кетиү.

ТРЕСТ м. 1. трест; стройтельный ~курылыш трести; 2. эк. трест (капиталистик монополияның бир формасы).

ТРЕТИЙ 1. числ. үшинши; ~ья стра-ница үшинши бет; 2. прил. (посторонний) үшинши жақ, бийтереп жақ; решение спора ~ым лицом женкелди бийтереп жақтың шешиүү; 3. в знач. сущ. с. трётье (сладкое блюдо) үшинши суйык ас; 4. в знач. сущ. жс. трётья (третья) үштэн бири, үшинши блөгө; две ~ых үштэн екиси; ◇ ~ын руки (отдать, передать, перейти) үшиншигэ, үшинши колға (мажемеге, елге, адамга); из ~ых рук (узнатып, услышать и т. п.) басқа биреүден, екиниши биреүден; ~ын дия кешенин алдыңғы күни.

ТРЕТИРОВАТЬ несов. кого-что кемситиү, менменсип қарау, менсинбей.

ТРЕТЬ ж. үштөн бири, үшинши бөлеги; ~ урожай өниминд үштөн бири; прошлай уж ~ гоёда жылдың үштөн бири өттү тө кетти.

ТРЕТЬЕ- коспа сөзлердүк мәниси бойынша «үшинши» деген сөзге туура келетүгүн биринши бөлеги, мыс.: третъесортный үшинши сорт.

ТРЕТЬЕКЛАССНИК м. үшинши класс оқыушысы.

ТРЕТЬЕКЛАССНИЦА женск. от третьеклассник.

ТРЕТЬЕКҮРСНИК м. үшинши курс студенти.

ТРЕТЬЕКҮРСНИЦА женск. от третьекурсник.

ТРЕТЬЕРАЗРЯДНЫЙ прил. үшинши разрядлы, орташа, орта дөрмиян.

ТРЕТЬЕСОРТНЫЙ прил. үшинши сорт..., үшинши сортты.

ТРЕТЬЕСТЕПЕННЫЙ прил. үшинши дөрежели, ахмийетсиз, орташа; ~ая роль ахмийетсиз роль, орташа роль.

ТРЕУГОЛЬНИК м. мат. үш мүйешлик; прямогубльный ~ түүрү мүйешли үш мүйешлик; равносторонний ~ төц төрепли үш мүйешлик; равнобедренный ~ төц қапталлы үш мүйешлик.

ТРЕУГОЛЬНЫЙ прил. үш мүйешли.

ТРЕФОВЫЙ, ТРЕФОБЫЙ прил. карт. атанақ, атанақты.

ТРЕФЫ мн. (ед. трёфа ж.) карт. атанақ.

ТРЕХ- см. тре-.

ТРЕХГОДИЧНЫЙ прил. үш жыллық; ~е күрсү үш жыллық курслар.

ТРЕХГОДОВАЛЫЙ прил. үш жасар, үш жастағы, үш жаслық; ~ ребёнок үш жасар бала.

ТРЕХГРАННЫЙ прил. 1. үш қырлы; ~ напильник үш қырлы егер; 2. мат. үш жақлы, үш қапталлы; ~ угол үш қапталлы мүйес.

ТРЕХДНЕВНЫЙ прил. үш күнлик, үш күн дауам ететүүн; ~ срок үш күнлик мөйдет.

ТРЕХЗНАЧНЫЙ прил. мат. үш белгилі; ~ое число үш белгилі сан.

ТРЕХКИЛОМЕТРОВЫЙ прил. үш километр, үш километрлик.

ТРЕХКЛАССНЫЙ прил. үш класслы.

ТРЕХКОЛЁСНЫЙ прил. үш дегершикли; ~ велосипед үш дегершикли велосипед.

ТРЕХКОПЕЕЧНЫЙ прил. үш тынышлық, үш тыныш.

ТРЕХКРЫТНЫЙ прил. үш есе, үш еселик; ~ое снижение цен баҳаның үшинши рет кемиүй.

ТРЕХЛЁТИЕ с. 1. (срок) үш жыл, үш жас; 2. (годовщина) үш жыллық.

ТРЕХЛЁТНИЙ прил. 1. үш жаслық, үш жасар; ~ ребёнок үш жасар бала; 2. үш жыллық; ~ период үш жыллық дөйир.

ТРЕХМАЧТОВЫЙ прил. мор. үш машлы, үш өрликли; ~ое судно үш машлы кеме.

ТРЕХМЕСТНЫЙ прил. үш орынлы, үш кисилик; ~ая каюта үш кисилик каюта.

ТРЕХМЕСЯЧНЫЙ прил. 1. үш айлық,

үш ай дауамындагы; ~ отпуск үш айлық отпуск; 2. үш айлық; ~ жеребёнок үш айлық күлүн.

ТРЕХНЕДЕЛЬНЫЙ прил. үш ҳәптелик.

ТРЕХПРОЦЕНТНЫЙ прил. в разн. знач. үш процент, үш процента; ~ доход үш процент кирис; ~ заём үш процента заем; ~ раствор үш процента еритпе.

ТРЕХРАЗОВЫЙ прил. үш рет, үш ўақыт, үш мезгил; ~ое питание үш рет аўқат берүү.

ТРЕХРУБЛЕВЫЙ прил. үш сом, үш сомлық, үш манатлық.

ТРЕХСЛОЖНЫЙ прил. лингв. үш бүйүнлү; ~ое слово үш бүйүнлү сез.

ТРЕХСМЕМНЫЙ прил. үш сменалы, үш алмасымлы; ~ая работа үш сменалы жумыс.

ТРЕХСОЛЁТИЕ с. 1. (срок) үш жуз жыл, үш жуз жылдағы; 2. (годовщина) үш жуз жыллық.

ТРЕХСОЛЁТИЙ прил. үш жуз жыл, үш жуз жыллық; ~ период үш жуз жыллық дәйир.

ТРЕХСОТЫЙ числ. үш жүзинши; ~ номер үш жүзинши номер.

ТРЕХСТВОРЧАТЫЙ прил. үш есикли, үш ашылмалы; ~шкаф үш есикли шкаф, үш ашылмалы шкаф.

ТРЕХСТОПНЫЙ прил. лит. үш стопалы; ~ стих үш стопалы қосык.

ТРЕХСТОРОННИЙ прил. 1. (имеющий три стороны) үш жақлы, үш төрепли, үш қапталлы; 2. (с участием трёх сторон) үш төрепли, үш жақ қосылған; ~ее соглашение үш төрепли келисім.

ТРЕХСТУПЕНЧАТЫЙ прил. үш басқышлы, үш дәрежели; ~ая ракета үш басқышлы ракета.

ТРЕХСУТОЧНЫЙ прил. үш суткалы, үш суткалық, үш суткаға дауам ететүүн.

ТРЕХТОМНИК м. үш том, үш томлық.

ТРЕХТОНКА ж. үш тонналық автомашина.

ТРЕХТЫСЯЧНЫЙ 1. числ. үш мыңинши; 2. прил. үш мыңлық, үш мың, үш мыңнан ибарат; ~ отряд үш мыңлық отряд.

ТРЕХЦВЕТНЫЙ прил. үш рецили, үш түрли реце болылған; ~ флагжэк үш рецили жалау.

ТРЕХЧАСОВЫЙ прил. 1. (продолжительностью в три часа) үш саатлық; ~ доклад үш саатлық доклад; 2. (назначенный на три часа) саат үшке белгиленген, саат үште болатуғын; ~ поезд саат үште болатуғын поезд.

ТРЕХЧЛЕННЫЙ прил. мат. үш ағзалы; ~ое уравнение үш ағзалы тәнлеме.

ТРЕХЭТАЖНЫЙ прил. үш этажлы, үш каты; ~ дом үш этажлы жай.

ТРЕЩАТЬ несов. 1. (издавать треск) шытырлау, шартылдау, шықырлау; лёд ~йт муз шытырлайды; 2. шытырлау, шырылдау, шыйқылдау, сыйтырлау; в трапе ~ ат күзинечки шегирткелер шөптиң арасында шырылдайды; 3. перен. разг. (болтить) көп сейлеу, мыжүү; 4. перен. разг. (быть накануне краха) ыдырау, опат болыу, күләү; дело ~йт по всем швам ис пүткілдей

опат болыу алдында тур; \diamond голова ~йт басым қатты аўырып тур; ~ат морбозы қатты сууык.

ТРЕЩИН||А ж. 1. жарық, жарылған жер, тесик, саңақ; ~а в стене дийўалда жарық бар; 2. перен. (разлад) жик түсүи, арас болыу; их дру́жба дала ~у олардың дослығына жик түсти.

ТРЕЩОТКА 1. ж. тақырлауық, патырлауық, шатырлауық; 2. м. и ж. разг. сейлемпаз, мылжың, сейлемшек.

ТРИ числ. уш; \diamond реветь в ~ ручьи ёңкилдеп жылау, еңреп жылау; навратъ с ~ короба кеп этирик сейлөй, тығынын баспай жибериүү; согнуть в ~ погибели 1) (сильно изогнуть своё тело) жуде ёккейнүү, денесин қайыстырыу; 2) перен. (смирить, покорить) бағындырыу, тынышландырыу, бойсындырыу.

три, трите повел. накл. от тереть.

ТРИБУН м. трибун; пламенный ~ революции революционный жалыны трибуны.

ТРИБУН||А ж. 1. (для оратора) трибуна; 2. (на стадионах и т. п.) трибуна; у нас местная на северной ~е бизин орнымыз арка трибунада.

ТРИБУНАЛ м. 1. (судебный орган) трибунал; военный ~ эскерий трибунал; 2. собир. трибунал (суд коллегиясы).

ТРИГОНОМЕТРИЧЕСКИЙ прил. мат. тригонометрия..., тригонометриялық; ~е функции тригонометриялық функциялар.

ТРИГОНОМЕТРИЯ ж. тригонометрия.

ТРИДЦАТИ қоспа сөзлөрдиң биринши бүндей үкспа жасалыр: 1) отыз бир-бирине үксаң белги я предмет барлығын билдиреди, мыс.: **тридцатигольный** отыз мүйешли; 2) отыз бөлүмнен, тарафдан түрганлығын билдиреди, мыс.: **тридцатилетний** отыз жасар.

ТРИДЦАТИЛЕТИЕ с. 1. (срок) отыз жыл, отыз жас; 2. (годовщина) отыз жыллык.

ТРИДЦАТИЛЁТНИЙ прил. 1. (продолжающийся тридцать лет) отыз жыл болған, отыз жыл дауымыдағы; ~я война отыз жыл болған урыс; 2. (о возрасте) отыз жастағы, отыз жасар; ~я женщина отыз жастағы хаял; 3. отыз жыллык; ~ий юбилей отыз жыллық мереке.

ТРИДЦАТЫЙ числ. отзынышы; ~е го-ды отзынышы жыллары.

ТРИДЦАТЬ числ. отыз; ~ рубль отыз сом; в тридцати километрах от города Карадағ отыз шақырым жерде.

ТРИЕР м. с.-х. триер (дәнді тазалайтын машина).

ТРИЕРОВАТЬ несов. что, с.-х. дәнді тазалау, дәнді триер менен сортлап тазалау.

ТРИЖДЫ нареч. 1. уш есе, уш рет, уш мәртебе; **повторить** ~ уш рет тәкраплау; 2. уш жердеги; ~ три — девять уш жердеги уш — тоғыз.

ТРИКО с. нескл. 1. (ткань) трико; 2. (одежда) трико, трикотаждан исленген кийим; 3. (белъ) трико.

ТРИКОТАЖ м. в разн. знач. трикотаж.

ТРИКОТАЖНЫЙ прил. трикотаж...; трикотаждан исленген; ~е изделия трикотаждан исленген ўәжлер.

ТРИЛЛИОН м. триллион (мың миллиард). **ТРИЛЛИОННЫЙ** прил. триллион..., триллионлық.

ТРИЛОГИЯ ж. трилогия (бир автордың идея ҳэм сюжети жағынан бирлестирилген адебий ямаса музыкалық үш шыгармасы).

ТРИНАДЦАТЫЙ числ. он ушинши.

ТРИНАДЦАТЬ числ. он уш.

ТРИО с. нескл. трио (1. үш музыкалық есбәп үшүн ямаса үш даңысқа қолайлатышыгарлыған музыкалық шыгарма; 2. усундай шыгарманы орынлашы үш музыкант ямаса үш көсүү айтышы).

ТРИППЕР м. мед. соз.

ТРИСТА числ. уш жуз.

ТРИУМФ м. үлкен табыс, үлкен жетискенлик; ~ русского оружия рус қурамын; үлкен табысы; выступать с ~ом үлкен жетискенлик пешен көрсетүү.

ТРИУМФАЛЬНЫЙ прил. 1. салтанат ушын, салтанаттың ушын салынған; ~ые ворота салтанаттың ушын салынған даруза; 2. салтанатлы, жеңисли; ~ое шествие салтанатты жүрис.

ТРИХИНА ж. воол. трихина (хайланлардың, көбинесе доңаңдың булишүү етлеринде болатуғын думалаш қурт).

ТРОГАТЕЛЬНОСТЬ ж. тәсирлилук, тәсир еткышлик, жан ийдерерлик, өткүрлилук.

ТРОГАТЕЛЬНЫЙ прил. тәсирли, реим көлтиреүүнүү, жан ийдеретүүнүү, өткүр; ~ рассказ тәсирли гүррүүц.

ТРОГА||ТЬ несов. 1. кого-что (прикасаться) тийүү, тийгизүү, шайқау, қозғау; ~еть руками қол тийгизбей; 2. кого-что (задевать, беспокоить) тийүү, қағыу, көүлине тийүү, но ~ет его, он нездоров орган тийме, ол сырқасланып жүр; 3. кого, перен. (вызывать сострадание) рейимин көлтириүү, рейими келиүү, кеүлини елжиретиүү, ренжириүү; 4. разг. (отправляться в путь) жургизүү, қозғау, жургизип жибериүү, айдау, журни кетиүү, журиүү, женелиүү; ну, ~айал, қозтал!

ТРОГАТЬСЯ несов. 1. (отправляться) көзгалыу, журе баслау, журни кетиүү, женелүү; ~ в путь жолға женелиүү; 2. перен. (приходить в умиление) рейими келиүү, жана ашыу.

ТРОБЕ числ. уш, ушёу; ~ братьев уш аға-иннили; ~ суток уш төүлил, уш күн-түн; вы ~ сиз үшлеүйиз; вам тройм сиз үшлеүйизге; у них троих олардың үшлеүйинци.

ТРОЕ- қоспа сөзлөрдиң мәниси бойынша «үш» деген сөзге түрә келетүгүн биринши белеги, мыс.: **троежёнство** үш қатынлылық.

ТРОЕБОРЬЕ с. спорт. уш түрдеги жарыс.

ТРОЕКРÁТНО нареч. уш қайтара, уш жола, уш мәртебе, уш рет.

ТРОЕКРÁТНЫЙ прил. уш қайтара, уш жола, уш есе, уш мәртебе, уш рет; ~ое предупреждение уш қайтара ескеरтиүү.

ТРОЙТЫСЯ несов. 1. (разделяться на троє) ушке бөлиниүү; 2. (утраиваться) үшеү болғандай болыу, үшеү болып

көриниүү; у мені ~ся в глазах мениң көзиме шае болып көринеди.

ТРОЙКА ж. 1. (цифра) үш, үшлик; 2. (отметка) үш, үш баҳасы; 3. (лошадей) тройка; 4. карт. үшлик; ~ ник үшлик қарға, қарғаның үшлиги.

ТРОЙН||ОЙ прил. 1. (состоящий из трёх частей) үш қабат, үш қат; ~ые рамы үш кат рама; 2. үш қайтара, үш рет; ~ый удар үш қайтара урыү; 3. (второе большое) үш есе көп, үш есе артық, үш есе көбейтилген, үш есе көбейген.

ТРОЙН||Я ж. үш егиз, үш егизек; ро-дить ~ю бирден үш егиз бала түүүй.

ТРОЙНЯШКА ж. разг. үш егиздиң би-ри.

ТРОЙСТВЕННЫЙ прил. үшлик, үшликтен кураган; ~ союз үшлик аўқам.

ТРОЛЛЕЙБУС м. троллейбус.

ТРОМЬ м. мед. үйыған қан, тығылған қан, койыў қан.

ТРОН м. тахт, тах; трон, патшалық, ханлық (символ власти); вступить на ~ таҳта миниү.

ТРОННЫЙ прил. тахт..., тахтык, тахтан; ~ зал тахт залы.

ТРОНУТЫЙ 1. прич. от тронуть; 2. прил. разг. (слегка испорченный) бузылган, айыған; 3. прил. разг. (несколько ненор-малый) ақылы кемис, желикпе, елирме, самсалмау, жинлисамиа.

ТРОНУ||ТЬ сов. 1. см. трогать!; 2. кого-что разг. (растроегать) тәсир етиү, кеүилди елжириетиү, рейими келинү, жаны ашыў; егөр расскәз ~л мені оның гүррици мениң кеүилимди елжириети; 3. что, разг. (попор-тить) урыў, бузыў, посéв ~ло морбозом егинлерди азғана сууық урган; 4. разг. (отправиться куда-л.) қозғаў, айдаў, жу-риў, жүрип кетиў, жүргизип жибериў, жүргизиў, женилиў, күчер ~л лошадей аракаеш атларды қозгады.

ТРОНУ||ТЬСЯ сов. 1. см. трогаться; 2. прост. (начать портиться) бузыла баслаў; мясо ~лось ет бузыла баслаған; 3. перен. разг. (помешаться) жинлилениў, ақылдан айрылыў; этот человéк ~лся было адам ақылдан айрылған.

ТРОПА ж. соқпақ, бир аяқ жол; охт-ничья ~ аңышлардың соқпағы; лесная ~ тօғай соқпағы.

ТРОПИК м. 1. тропик (экватордан түс-лик жақ ямаса арқа жақта $23^{\circ}27'$ үзақ-лықтагы параллель болжама сыйық); ~ Рака Арқа тропик; ~ Козерога Түслик тропик; 2. мн. тропики тропиклер (жер шарының ен ысысы поясы).

ТРОПИНКА ж. соқпақ, аяқ жол.

ТРОПИЧЕСКИЙ прил. тропик..., тропиклик; тропиктели; ~ий пояс тропиклик пояс; ~ая жарә тропиклик ыссылық.

ТРОПКА ж. разг. см. тропинка.

ТРОПОСФЕРА ж. тропосфера (жер устин-деги атмосфераның ен томенги қабаты).

ТРОС м. мор., тех. аркан, трос..

ТРОСТИНКА ж. қамыстың пақалы, тростниктың пақалы.

ТРОСТИНИК м. тростник, қамыс, нау қа-мыс; ♦ сáхарный ~ қантлы қамыс.

ТРОСТНИКБЫЙ прил. тростник..., қамыс..., қамыслық, қамыстан алынған, қамыслы; ~е заросли қамыс ёскен жер, қа-лың қамыслық; ~ий сáхар қамыстан алын-ған қант.

ТРОСТОЧКА ж. см. трость.

ТРОСТЬ ж. трость, қол таяқ.

ТРОТУАР м. тротуар.

ТРОФÉЙ||И м. олжа (урьста түскен); бо-гатые ~и бай олжа.

ТРОФÉИН||ЫЙ прил. олжа, олжалық, ёскерий олжа; ~ое орýжие олжа кураг-жараклар.

ТРОЮРОДН||ЫЙ прил. үш атага келген, атлас түүсқан; ~ый брат үш атага кел-ген түүсқан; ~ая сестра үш атага келген түүсқан қарындас.

ТРОЯК||ИЙ прил. үш қыллы, үш түр-ли; ~ая выгода үш қыллы пайды.

тру, трёшь и т. д. наст. ер. от тереть.

ТРУБ||А ж. 1. труба, түтик; моржа, моры (дымаходная); водосточная ~а жауын сууы агатуғын труба; трубы парово-го отопления шүү менен жылтырыл трубасы; печная ~а печь моржасы; самовёрная ~а самаурын моржасы; 2. муз. кэрнай, сырнай; играть на ~е корнай шертиү; 3. анат. труба, түтик; евстахиева ~а евстахиев ту-тиги; 4. в знач. нареч. трубой разг. моржадай болып, моржадай етип; поднять хвост ~ый қуырығын тик көтериү; ♦ дёло ~а ис онбады, ис жаман, ис шатак; вылезет в ~у барынан айрылыу, мал-мұлктен айрылыу.

ТРУБАЧ м. кэрнайши, сырнайши, кэрнай шертиши, трубашы.

ТРУБ||ИТЬ несов. 1. во что кэрнай шер-тиу, сырнай шертиу, сырнай тартыу; тру-бы ~ят сырнайлар шертилип атыр; 2. что (подавать сигнал) сырнай шертип хабар-ландасты, кэрнай менен хабарландасты, труба шертип қауётерли хабар берии; ~ить тревогу қауётерли дабы қагыу; 3. о ком-чём, перен. разг. (разглашать) айтвыу, айта берии, жарыялау.

ТРУБИТЬСЯ несов. с.-х. пақаллау, бас-лау.

ТРУБКА||А ж. 1. уменыш. от труба 1; резиновая ~а резина түтикиш; 2. (телефон-ная) трубка; 3. (курительная) трубка, най, шылым; курить ~у трубка тартыу, шылым шегиү; 4. (сөөртөк) түтик етип оралған; сөврүт чөртежи в ~у чертежларды түтик етип орау.

ТРУБНЫЙ прил. 1. труба..., трубалык; ~ завод труба заводы; 2. кэрнай..., сырнай...; ~ звук кэрнай сеси.

ТРУБО- қоста сөзлөрдиң маниси бойынша «труба» деген сөзге сайкес келетүгүн бирин-ши болғы, мыс.: труболитейный труба күятуғын.

ТРУБОПРОВОД м. трубопровод, трубопровод жолы.

ТРУБОПРОВОДНЫЙ прил. трубопро-вод..., трубопроводлық, трубопровод жолы.

ТРУБОПРОКАТНЫЙ прил. труба ислей-туғын, труба соғатуғын; ~ стан прокат усылы менен труба ислейтуғын стан.

ТРУБОПРОКАТЧИК *м.* трубопрокатчик (*труба согатуғын қонғағе*).

ТРУБОУКЛАДЧИК *м.* трубоукладчик (1. *трубаларды орынларына қоятуғын рабочий*; 2. *трубаларды қоятуғын кран*).

ТРУБОЧИСТ *м.* труба тазалаушы, моржа тазалаушы, моры тазалаушы.

ТРУБОЧНЫЙ *прил.* трубка..., трубкалық, шылым..., шылымлық; ~ табак трубкалық темеки; ◇ ~ поиль хлопка пахтани труба менен сүрғарыў.

ТРУБЧАТЫЙ *прил.* 1. (имеющий форму трубы) труба съякты, түтик, трубага усаған; ~ая кость түтик сүйек; 2. (о строении материала, вещества) трубалы, түтикли; трубадан туратуғын; ~ое строение почвы жердиң түтикли курылсыз.

ТРУД *м.* 1. мийнет; физический ~ күш мийнети; ўмственный ~ ақыл мийнети; наемный ~ жалланба мийнет; разделение ~а мийнет белисиү; производительность ~а мийнет еннилиги; ордие ~а мийнет қуралы; жить своим ~ом өз мийнети менен жасау; 2. (заботы, хлопоты) жумыс, ис, машикат, азап; напрасный ~ пайдасыз жумыс; без особого ~а ярықташа машикатсыз; взять на себя ~ өз үстине алышу, ислеймен деп миннетлениү, өзине машикат алышу; с большим ~ом добиться чего-л. үлкен азап пешен бир мақсетке жетисиү; 3. (произведение) шығарма, мийнет; печатный ~ басылып шықкан мийнет; издание научных ~ов или мийнетлерди басып шыгарыў.

ТРУДИТЬСЯ *несов.* 1. (работать) жумыс етиү, ислеү, мийнет етиү; 2. (прилагать усилия) мийнет етиү, күш салыу, күш жумсау; ~ься над задачей меселени шешиүгэ күш жумсау; ◇ не ~есь машикатланбаңыз, қыналмаңыз.

ТРУДНО *1. нареч.* қыйын, аўыр; ~ произносимый айттыға қыйын; *егө ~ понять* оны түсиниү қыйын; *бто ~ решить* буны шешиү қыйын; 2. безл. в знач. сказ. (о недостатке чего-л.) қыйын; с деньгами ~ ақша жағынан қыйын; 3. безл. в знач. сказ. (об условиях) қыйын, аўыр; ей с детьми ~ оған балалар менен қыйын.

ТРУДНО- *қоспа сөзлериң мәниси бойынша «қыйын, аўыр» деген сөзге сыйкес келетуғын биринши болими, мыс.: трудноизлезчый қыйын емленетуғын.*

ТРУДНОВОСПИТУЕМЫЙ *прил.* қыйын төрбияланатуғын, төрбияланыуы қыйын; ~ ребёнок төрбияланыуы қыйын бала.

ТРУДНОДОСТУПНЫЙ *прил.* барыуы қыйын, шырыуы қыйын; ~ая вершина шырыуы қыйын шыц.

ТРУДНОПРОХОДИМЫЙ *прил.* етиү қыйын, жүрүү қыйын; ~е болота етиү қыйын батпаклыклар.

ТРУДНОСТЬ *ж.* 1. қыйыншылық, қыйынлық, аўырманлық, азапшылық; ~ путь жолдың қыйыншылығы; 2. *мн.* трудиности (препятствия) иркинш, қыйыншылық; преодолевать ~и қыйыншылықларды жециү.

ТРУДНЫЙ *прил.* 1. қыйын, аўыр, азап; ~ая работа қыйын жумыс; ~ый путь аўыр жол; 2. қыйыншылықлы, иркиниш; ~ая

обстановка қыйыншылықлы жагдай; ~ая жизнь қыйыншылықлы турмыс.

ТРУДО- *қоспа сөзлериң мәниси бойынша «жумыс, жумысқа, мийнет» деген сөзлөргө сыйкес келетуғын биринши болими, мыс.: трудоустройство жумысқа орналастырыў.*

ТРУДОВОЙ *прил.* мийнет..., мийнетке тән, мийнеткен; өз мийнети менен күн көришү; ~бай стаж мийнет стажы; ~ая дисциплина мийнет тәртиби; ~бай день жумыс күни; ~ая кийжка мийнет дәптершеси; ~бай народ мийнеткеш халық; ~бе крестьянство мийнеткеш дикханлар; ~бе соглашение юр. мийнет келисими.

ТРУДОДЕНЬ *м.* мийнет күн.

ТРУДОЁМКИЙ *прил.* көп мийнет талап ететуғын, көп мийнетли; ~ая работа көп мийнет талап ететуғын жумыс.

ТРУДОЛЮБИЙ *прил.* мийнеткеш, искер, исчен, мийнетти сүйетуғын, исти жаңы көретуғын; ~ человек мийнетти сүйетуғын адам.

ТРУДОЛЮБИЕ *с.* мийнетшилик, искерлик, исченлик, мийнетти сүйиүшлик.

ТРУДОСПОСОБНОСТЬ *ж.* 1. мийнетке жарамлық, иске жарамлық; мийнет ете алатуғынлық; потеря ~и мийнетке жарамлықты жойытыу; 2. (способность много трудиться) мийнетке үкүплөлүк, исчи еннилиник.

ТРУДОСПОСОБНЫЙ *прил.* мийнетке үкүплө, мийнетке жарамлы, мийнет ете алатуғын; ~ая часть населения халықтың мийнетке жарамлы белеги.

ТРУДОУСТРОЙСТВО *с.* жумысқа орналастырыў.

ТРУДЯЩИЙСЯ 1. *прич.* от трудиться; 2. *прил.* мийнеткеш, мийнет ететуғын; ~еся массы мийнеткеш массалары; 3. *в знач. сущ. м.* трудящийся мийнеткеш; Советы депутатов ~хся Мийнеткешлер депутаттарының советлери.

ТРУЖЕНИК *м.* мийнеткеш, мийнет сүйгиш, искер, жумыскер.

ТРУЖЕНИЦА *женск.* от труженик.

ТРУНИТЬ *несов.* над кем-чем и без доп. хәзиллеу, дегипиү, күлүү, басқылау.

ТРУП *м.* өлик, өлимтик; сүйек.

ТРУПНЫЙ *прил.* өлик..., өлимтик..., өликтен, өлимтикли; ~яд өлик зәхәри.

ТРУППА *ж.* труппа; бперная ~ опера труппасы; балетная ~ балет труппасы.

ТРУС *м.* қорқа; ◇ трұсу праздновать, трұса праздновать қорқыу, қәүиллениү, зэрреспи ушыу.

ТРУСИТЬ *несов.* қорқыу, қәүиллениү, қәүип етиү, зэрреси ушыу.

ТРУСИТЬ I *несов.* что, разг. (вытряхивать) қағыу, силкиу, қағып салыу, силкип қағыу; ~ сею пишени силкиу.

ТРУСИТЬ II *несов. разг.* (бежать мелкой рывкой) жортыу, жортаклау, бүлкилдеу; лошадь ~ по дороже от жол менен жортып киятыр.

ТРУСИХА *женск.* от трус.

ТРУСЛИВОСТЬ *ж.* см. трусысть.

ТРУСЛЙВИЙ прил. қорқақ, жүрексиз; ~ взгляд қорқақ көз қарас.

ТРУСОСТЬ ж. қорқақлық, жүрексизлик; преодолеть ~ қорқақлықты қойыу, қорқақлықты жеңиу.

ТРУСЦА ж. разг. 1. (мелкая рыса) жортақ жүриси; 2. в знач. нареч. трусцой жортып.

ТРУСЫ мн. трусы, келте иш кийим, келте ыштан.

ТРУТ м. тозғақ, пилик.

ТРУТЕНЬ м. 1. (пчелиный самец) ерек әтті қареси; 2. перен. разг. (бездельник, ленин) жалқау, ис қосжақлас, жатып ишер, ҳарам тамақ.

ТРУХА ж. 1. самтық, шөп-шар, от-шөп майдасы, майды сабан; 2. перен. разг. (что-то никчемное) пайдасыз нэрсе.

ТРУХЛЯВЫЙ прил. разг. ширик, ширип унтақланган, ширип тозған; ~ое бревно ширине ағаш.

ТРУЩОБА ж. 1. (труднопроходимое место) журе алмаслық жер; қалың төғай, дүт төғай; 2. (глушь, захолустье) түпкир, житирим, шет, орайдан узақ жер, қараңғы түпкир; 3. шаңқай, патас жер; городские ~ы қаланың патас жерлерни.

ТРЮК м. 1. трюк, ебетейлилик, усталық, шеберлик; акробатический ~ акробатлық усталығы; 2. перен. (ловкая проделка) хий-лекерлик, суммық.

ТРЮМ м. 1. (судна) трюм, түрең; 2. техн. (под сценой) трюм (сақна астындағы яйы).

ТРЮМНЫЙ прил. трюм..., трюмлик; ~ое помещение трюм жайы.

ТРИОМО с. нескл. трюмо (бийик тиkeyтишиң қойылған айна).

ТРЯПИЦА ж. разг. см. тряпка 1.

ТРЯПИЧНИК м. шобытиши.

ТРЯПИЧНИЦА ж. 1. женск. от тряпичник; 2. разг. (женщина, увлекающаяся нарядами) кийимге қызығыұпша ҳаял, кийин-жасаныға қызығатуғын ҳаял.

ТРЯПИЧНЫЙ прил. шүберек, гөне шүберек; гөне шүберектен исленген; ~ мяч шүберек топ.

ТРЯПКА ж. 1. (кусок ткани) шүберек, дасмал, гөне-көксі шүберек, ләтте; 2. мн. тряпки разг. (женские наряды) ҳаял кийим-кеншеги, ҳаяллар кийими; 3. разг. (безвольный человек) жигерсиз, ынжық, ериксиз.

ТРЯПЬЕ с. собир. гөне-көксі шүберек.

ТРЯСИНДА ж. батпақ, солқылдақ батпақ, батпақлы жер; увізнуты в ~е батпақ-қа батып қалыу.

ТРЯСКА ж. селкилди, силкиү, силкинү, шайқалтыү; дорожная ~ жолдың селкилдиси.

ТРЯСКИЙ прил. силкетуғын, селкилдетуғын, селкилдек, соғатуғын; ~ая телёга селкилдек арба.

ТРЯСОГУЗКА ж. қаратамақ.

ТРЯСТИ несов. 1. кого-что силкиү, силкиндидиү, селкилдетиү, шайқау, шайқалтыү, қағыу; ~ти руку қолын силкиү; ~ти стол столды селкилдетиү; 2. что (выбивать) силкиү, қағыу; ~ти көрбі гилемди қағыу; 3. (приезд) шайқалтыү, силкинди-

риү, селкилдетиү; телёга ~ёт арба шайқалтады, арба селкилдейди; 4. чем шайқау, силкиү, былғау; ~ти головой басын шайқау; 5. кого (вызывать дрожь) қалтыратыү, дирилдетиү; его ~ёт лихорадка она безгек қалтыратады; мен я ~ёт от волнения мени ҳаұлығын қалтыратып тур.

ТРЯСТИСЬ несов. 1. силкинү, шайқалыу, қалтырау, қалтылдау; ишек силеси катыү (от смеха); голова ~ется бас қалтылдайды; 2. (дрожать) қалтырау, дирилдеу; ~тись от холода сууыктан қалтырау; 3. (приезд) силкинү, шайқалыу; 4. перед кем-чем и без доп., перен. разг. (препеть) қоюп етиү, қорқыу; 5. над кем-чем, перен. разг. аяу, жаны ашыу, қорғау; мать ~ется над своим ребёнком ана баласын аяйды, аның бала ушын жаны ашыйды; ◇ у меня поджилки ~утся мен зоррем ушып қорқаман.

ТРЯХНУТЬ сов. 1. однокр. см. трястый 1, 3, 4; 2. разг. (задать взбучку) жасасын беріу, исин апарыу; ◇ ~ стариной жаслықты еске түсірүй.

ТСС межд. ш-ш, эстен, ақырын. ту мест. указ. вин. п. от та.

ТУАЛЁТ м. 1. (одежда) кийим-кеншек, ҳаял кийими; дорожный ~ жол кийим-кеншеги; 2. кийинү, жасаныу, жууынып тарануу, пардоз беріу; совершаёт утренний ~ азанда жууынып тарануу; 3. (столик с зеркалом) туалет; 4. (уборная) дәретхана.

ТУАЛЁТНЫЙ прил. кийинетуғын, жасанатуғын, пардоз беретуғын, жууынатуғын; ~ое мыло ийис сабы; ~ые приналежности кийинип жасаныу әнжамлары.

ТУБЕРКУЛЕЗ м. туберкулез, жүрек ауырыу, өкпе ауырыу; ~леких өкпе ауырыу, өкпе туберкулези; костный ~ сүйек туберкулези.

ТУБЕРКУЛЕЗНИК м. өкпе ауырыу, жүрек ауырыу.

ТУБЕРКУЛЕЗНЫЙ прил. туберкулез..., туберкулезли, өкпе ауырыулы, жүрек ауырыулы.

ТУВИНСКИЙ прил. түвин..., түвинли; ~ язык түвин тили.

ТУВИНЦЫ мн. (ед. түвінец м., түвінка ж.) түвинлилер (*Тыва автономиялы областының тийкарғы халықтары*).

ТУГО нареч. 1. (плотно, крепко) қатты, нық, тығыз, тығызлап, тығып, қысып, тартып; ~ завязать қатты байлау; ~ набить мешок қапшыты тығызлап толтырыу; 2. (с трудом) қыйынлық пенен, қыйыншылық пенен; дёло подвигается ~ ис қыйынлық пенен болып атып; 3. безл. в знач. сказ. разг. (плохо) қыйын, аүыр; ему пришлося ~ оған қыйын болды; с деньгами у него ~ оған акша жағынан қыйын; ◇ ~нáтуго күтө қыйын, дым қыйын.

ТУГБИЙ прил. 1. (сильно напянутый, упругий) қатты, қыйын таўланатуғын, қысып байланған; ~ая пружина қатты пружина; у часоб ~бай завбд сааттың тауы қатты; ~бай пояс күтө қысып байланған белбеу; 2. (плотно набитый) нық, ты-

тызыланған, тызылап толтырылған, қатты тығылған; ~бý мешкі тызылап толтырылған қап; ◇ ~бý нá ухо қулағы аўыр, герең.

ТУГОПЛАВКИЙ прил. ериүй қызын, тез еримейтуын; ~ металл тез еримейтуын метал.

ТҮГРИК м. тугрик (*Монгол Халық Республикасында ақша бирлиги*).

ТУДА нареч. онда, соида, ол жерге, сол жерге, ол жаққа, сол жаққа, ол тәрепке, сол тәрепке; идите ~ ол жерге барың; билёт ~ и обратно барыў хэм кайтыў билети; ◇ ~-сюдá 1) (в разные стороны) хэр жаққа, хэр тәрепке, барлық жаққа; 2) в знач. сказ. анда-ында, олай-былай; и ~ и сюдá 1) (в ту и в другую сторону) ол жаққа, бул жаққа; ол тәрепке, бул тәрепке; 2) (и так и сяк) олай да, былайда; то ~, то сюдá бир есе ол жаққа, бир есе бул жаққа; ни ~ ни сюдá арман да емес, берман да емес; ~ и дорожа кетсін, атамның аржагына.

ТУДА-СЮДА нареч. разг. (сносно) хеш нарсе емес, бир жөн; это еще ~ бул еле бир жөн.

ТҮЖЕ сравнил. ст. от прил. түгой и нареч. түгө қаттырақ, тызыланықырап, тызырақ, қысыңырап, тартыңырап.

ТУЖИЙ несов. по ком-чём., о ком-чём., разг. қайғырыў, қайғыланыў, қапа болыў, қапаланыў.

ТУЖИТЬСЯ несов. разг. күшениў, күш салыў, тырысыў, тырмасыў.

тужү, тузийш и т. д. наст. вр. от тузить.

ТУЖҮРКА ж. тужурка.

ТУЗ м. 1. карт. туз; ходить с ~а туздан жүриў; 2. перен. разг. (влиятельное лицо) ак пыщақ, тере, етимили адам; финансовые ~ы: финанс, терелери.

ТУЗЕМЕЦ м. жергилекли адам.

ТУЗЕМКА женск. от туземец.

ТУЗЕМНЫЙ прил. жергилекли; ~ое население жергилекли халық.

ТУЗИТЬ несов. кого, прост. мушлаў, жудырылаў, жудырыклап урыў.

ТУК I м. с.-х. тук, мәдений тегин.

ТУК II межд. тақ-тақ.

ТУКОВЫЙ прил. тук, туклик, төгин...; ~е удобрения тук төгингилер.

ТУЛОВИЩЕ с. геүде, дене.

ТУЛУП м. тон, постын; овчийный ~кой тери постын.

ТУЛЬЯ ж. төбе; фуражка с высокой ~ёй белент төбелі фуражка.

ТУМЫАК м. разг. жудырық, думбаш, муш; надавать ~аков думбаш бериў, думбашлеў.

ТУМАН I м. 1. думан; густой ~ қалып думан; 2. перен. булдыры, гүңгирт; ~ в глазах көз алдыңдағы булдыры; у меня в голове ~ менинг басым гүңгирт.

ТУМАН II м. түмен (*Иран алтын пұлы*).

ТУМАННИТЬ несов. что 1. (затемнять—о пыли, дыме и т. п.) думанланыў, қаплаў, басыў; 2. перен. (затемнить, заволакивать) булдырлатыў, гүңгиртлетиў; слезы ~ят глаза жас көзлерди булдырлатады.

ТУМАННИТЬСЯ несов. 1. (застывать туманом) думан басыў, думан тартыў; 2. перен. булдыраў, думанланыў, гүңгиртлениў; глаза ~ятся слезами көзлерди жас пенен думанланды.

ТУМАННО 1. нареч. думанлы, думанланған; 2. безл. в знач. сказ. думан, думан тартқан; на дворе сырь и ~ далада ыгал хэм думан.

ТУМАННОСТЬ ж. 1. (скопление тумана) думанлық, думан басқанлық, қараңылық; 2. астр. думанлық (*жүлдэзлар системасы*); галактические ~и галактикалық думанлық; 3. перен. (неясность, неопределенность) тусиниксизлик, гүмилжилик; ~ь очертаний белгиниң түмилжилиги.

ТУМАННЫЙ прил. 1. думанлы, думанланған, думан тартқан; ~ая даль думан тартқан узақлық; 2. перен. (неясный, неопределенный) тусиниксиз, гүмилжи, анық емес; ~ый отвёт гүмилжи жуўап; 3. перен. гүңгирт, түнергөн, қайғылы, қапа болған; ~ый взгляд түнергөн нәзер.

ТҮМБА ж. (уличная) гола қазық, тас сүтин; 2. (подставка) тирек, туяқ; 3. перен. разг. (о человеке) келте бақай, домалақ, гүби; ◇ причальная ~ кеме байлайтуын казық.

ТҮМБОЧКА ж. 1. уменыш. от түмба 1, 2; 2. (шакфчик) тумбочка.

ТҮНГҰСЫ мн. (ед. тунгұс м., тунгұска ж.) уст. см. эвеники.

ТҮНДРА ж. тундра.

ТҮНДРОВЫЙ прил. тундра..., тундровый; ~ая полоса тундра полосасы.

ТҮНЕЙДЕЦ м. жатып ишишвилик, ҳарам тамак, гезенде.

ТҮНЕЙДАК женск. от тунейдец.

ТҮНЕЙДСТВО с. жатып ишишвилик, ҳарам тамаклық, гезенелик.

ТҮННЕЛЬ м. туннель (жердиң астын қазып исленген жол).

ТҮННЕЛЬНЫЙ прил. туннель..., туннельник; туннельде болатуын.

ТУПЕНТЬ несов. 1. разг. см. тупиться; 2. перен. менреўлениў, гешшелениў, жигери қайтыў, кемиў, тозыў; мозг ~ет мый кемииди.

ТУПИК м. 1. (улица) түйық кеше, түйық дыбырық; 2. ж.-д. тупик, түйық; поезд стоял в ~ике поезд тупике турды; 3. перен. (безвыходное положение) түңгійық, қыынылық, дағдарыс; поставить кого-л. в ~ик биреүди қолайсыз жағдайға тусириў, биреүди албыратыў.

ТУПИТЬСЯ несов. отпей қалыў, кеспей қалыў.

ТУПИЦА м. и ж. разг. гешше, ақылсыз, күм гелле, мәңгүр, менреў адам.

ТУПОЙ прил. 1. отпес, отпейтуын, топыр, топас, кеспейтуын, ушсыз; ~ нох отпейтуын пышак; 2. (закругляющийся к концу) ушсыз, домалақ; ~ подбородок думалақ ииек; ~ конец яйца майектиң ушсыз жағы; 3. топыр; ~ карандаш топыр қолем; 4. (умственно ограниченный) аңқаў, гешше, уқыпсыз, укыбы кем; ~ человек гешше адам; ~ ум

кем ақыл; 5. (невыразительный) мәнисиз, жасық; ~ взгляд мәнисиз көз қарас; 6. (о боли) сызлаған, сырқыраған; ◊ ~ югол мат, топас мүйеш, кең мүйеш.

ТУПОНБЫЙ прил. жалпақ танаұлы, жалпақ тұмсық, гиржик, гиржик мұрынды; ~е сапоги жалпақ тұмсықты етик.

ТҮПОСТЬ ж. (непонятливость, несобразительность) аңқаұлық, гешшелік, тонасық.

ТУПОУМИЕ с. ақылсызылық, кем ақыллық, гешшелік, аңсызылық.

ТУПОУМНЫЙ прил. кем ақыл, аңсыз, гешше.

ТҮР I м. 1. тур (танецта бир айланып шығып); ~ вальса вальс туры; 2. спорт. тур; второй ~ шахматный турнир шахмат турнириң екинши туры; 3. перен. тур, дәүир; выборы в два тұра еки дәүирли сайлау.

ТҮР II м. 1. ист. түпсіз себет, туби жоқ тоқылған себет; 2. дүмпек, дүмпешік (*тас-тан жасалған пирамида*).

ТҮР III м. 1. (дикий бык) тур (жазир жоқ болған жабайы өзіз); 2. (горный козёл) тур, тау теке (*Кавказда*).

ТУРА ж. шахм. тура, ладья (шахмат фигуラларының бирейнин аты).

ТУРБАЗА ж. (туристская база) турбаза (туристлер базасы).

ТУРБИНА ж. турбина.

ТУРБИННЫЙ прил. турбина..., турбиналық.

ТУРБО- коспа сөзлердин мәниси бойынша «турбина» деген сөзге сәйкес келетүгүн бириңши болымы, мыс.: турбоассо турбина насос.

ТУРБОВИНТОВЫЙ прил. турбовинтлик, турбовинти; ~ самолёт турбовинти са-молёт.

ТУРБОВОЗ ж. турбовоз (пар ямаса газ бенен жарекете келетүгүн локомотив).

ТУРБОРЕАКТИВНЫЙ прил. ав. турбореактив, турбoreактивли; ~ самолёт турбoreактивли самолёт.

ТУРБОСТРОЕНИЕ с. турбостроение (машина құрылышының турбина испеп шығарышы болымы).

ТУРБОСТРОИТЕЛЬНЫЙ прил. турбина испеп шығаратуғын.

ТҮРЁЦКИЙ прил. түрк..., түрктик; ~ язық түрк тили.

ТУРИЗМ м. туризм (дем алыў ҳәм билиў, көрің мақсети менен болатуғын саяхат).

ТҮРИЙ прил. тур..., турдың..., тау текеси..., тау текесинин; ~ рог турдың шакы.

ТУРИСТ м. турист.

ТУРИСТИЧЕСКИЙ прил. турист..., туристилик, туризм...; ~ поход туристлик поход.

ТУРИСТКА женск. от турист.

ТУРИСТСКИЙ прил. турист..., туристилик, туристлер..., туризм...; ~ий лагерь туристлер лагери; ~ая база туристлер базасы.

ТҮРКІ мн. (ед. түрок м., түрчанка ж.) түрклер, түрк халқы (*Түрцияның тийкаргы халқы*).

ТҮРКМЕНСКИЙ прил. түркмен..., түркменли, түркменни...; ~ язық түркмен тили.

ТҮРКМЕНЫ мн. (ед. түркмен м., түркмен ж.) түркменлер, түркмен халқы (*Түркмен ССРның тийкаргы халқы*).

ТҮРНЕ с. нескл. 1. (путешествие) айланба саяхат; 2. турне (гастроль шығып, гастроль көрсетілуе саяхат).

ТҮРНЕПС м. турнепс, шалғам.

ТҮРНИК м. турник (гимнастикалық аспап).

ТҮРНИКЕТ м. турниket (атанақ сыйқылы есек).

ТҮРНИР м. спорт. турнир, жарыс; шахматный ~ шахмат ойынындаы жарыс, шахмат турнири.

ТҮРНИРНЫЙ прил. турнир..., турнирлик, турнирдиң..., жарыс...; ~ая таблица турнир таблицасы.

ТҮРҮСІ мн. разг.: ~ на колёсах мылжын, потяусаң сөз, етирик сөз; разводить ~ на колёсах оны-буны мылжылау, етирик-есек сыйлеу, бос сөз айтыу.

ТҮСКЛІЙИ прил. 1. (мутный, непрозрачный) ғұңғирт, қараңғы, нұрсыз, жылтыр емес, ашық емес, анық емес; ~ое стекло ғұңғирт шишие; ~ое серебро жылтыр емес гүмис; 2. (неяркий, слабый) ғұңғирт, қарауытқан, ашық емес, пәс; ~ый свет ғұңғирт жақтылық, пәс жақтылық; 3. перен. (безжизненный, невыразительный) нұрсыз, отсы, сөнген, өлимсиреген; ~ый взгляд өлимсиреген көз қарас.

ТҮСКНЁТЬ несов. 1. (становиться тусклым) ғұңғиртленіу, қарауытқу, нұрсызланыу, рецизированіу; зеркало ~ет айна ғұңғиртленеді; медь ~ет мыс ғұңғиртленеді; 2. перед кем-чем, перен. (меркнүү) жойылыу, сөниү, умытылыу.

ТҮТ I нареч. 1. (здесь) усы кәрада, усы жерде, усы манда, бунда, бул жерде, бул кәрада, мына кәрада, бул манда; он ~ ол бунда; ~ сүху бул кәрада құрғак; ~ прёжде былá пустыня бул жерде бурын шөлистанлық еди; 2. (тогда) сол ўақытта, сонда; ~ я не выдержал мен сол ўақытта шыдай алмадым; ◊ тұт же сол мәхалде, сол заматта, дәрія, ~ как ~ в знач. сказ. кимди айтсан, сол келеди; тап үстинен шықты; да и всё ~ ис питти, ис тамам болды; не тұт-то было ис басқаша болды, ойлағандай болып шықпады.

ТҮТ II м., тұта ж., тутбвник м. бот. тут ағапы, тут.

ТУТОВОД м. тут өсириүши.

ТУТОВОДСТВО с. тут өсириүшилик.

ТУТОВОДЧЕСКИЙ прил. тут..., тутлық, туттың...

ТУТОВЫЙ прил. тут..., туттан испепен; ~ое дерево тут ағапы; ~ый шелкопряд тут құрты, тут пиллеси.

ТУФ м. туф (курылым материалы).

ТУФЛИ мн. (ед. туфля ж.) туфли.

ТУФОВЫЙ прил. туф..., туфлы; туфтан испленген.

ТҮХЛІЙИ прил. сасық, сасыған, порсыған, бузылған; ~ая рыба сасыған балық; ~ое мясо порсыған ет.

ТУХЛЯТИНА ж. разг. сасыған аўқат, порсыған зат.

ТҮХНІУТЬ I несов. (гаснуть) өшиү, сеніү; костёр ~ет костёр сенеди.

ТҮХНҮТЬ II несов. (загнивать) сасыў, порсыў, ширий баслаў, бузылыў.

ТҮЧА ж. 1. булт, қара булт; грозовая ~а гүлдирмамалы қара булт; 2. перен. (множество, масса) дым кеп, оғада кеп, қапланған, қара құрымдай; ~а пылы дым кеп шаң; ~а комаров қара құрымдай пешше; 3. перен. қара зил, беле, аўырманлық; над ним нависла ~а оны қара зил басты; ◇ ~а ~ей ашыўлы, түнерген.

ТУЧЕВОЙ прил. булт..., қара булт...

ТУЧНЕТЬ несов. 1. (толстеть) семириў, жуўаныў, жуўанланыў, толысыў; 2. (о зерне) баслаў, дәнелей.

ТУЧНОСТЬ ж. 1. (полнота) семизлик, жуўанлық, толықлық; 2. (полновесность верна) дәнлилик, баслық; 3. (плодородие) зуроғтилик, ҳасыллық, өнимлилик; ~землі жердин зуроғтилиги.

ТУЧНЫЙ прил. 1. (толстый, жирный) семиз, жуўан, толық; ~ая фигура толық фигура; 2. (налившийся, полновесный — о зерне) дәнли, баслы; 3. (плодородный) зуроғти, ҳасылдар, өнимли; ~ая земля зуроғти жер; 4. (сочный) ширели, мазалы, қелли, сүүлы; ~ое пастьбище ширели отшепли жайлайлар.

ТУШ м. туш (салтанатлы жағдайда шершшегутын қысқа музыкалы пьеса).

ТУША ж. 1. тутас гөш, пүтин гөш; 2. перен. разг. (о человеке) жуўан адам, семиз адам.

ТУШЕВАТЬ несов. что гүңгиртлеў, қараляў, сүлдерлеў, сүлдерин салыў.

ТУШЕВАТЬСЯ несов. разг. уялыў, қысылыў.

ТУШЁВКА ж. 1. (действие) гүңгиртлеў, қараляў, сүлдерлеў; 2. (тени, штрихи на рисунке) көлеңке, шызбай.

ТУШЕНИЕ I с. сөндериў, өшириў; ~ по-жара ертти сөндериў.

ТУШЕНИЕ II с. демлеп писириў, пүүға писириў; ~ мýса етти демлеп писириў.

ТУШЕНКА ж. түшёнка (демленген консервеги ет).

ТУШЕННЫЙ прил. демлеп писирилген, пүүға писирилген; ~ое мýсо демлеп писирилген ет.

ТУШИТЬ I несов. что 1. (гасить) сөндериў, өшириў; ~ лампу лампана өшириў, шыраны сөндериў; ~ пожар ертти сөндериў; 2. перен. (подавлять, заглушать) басыў.

ТУШИТЬ II несов. что демлеп писириў, пүүға писириў; ~ баранину койдың етинг өз пүүнана писириў.

ТУШИТЬСЯ несов. (напр. о мясе) демлени писирилиў, пүүланып писирилиў.

ТУШКАНЧИК м. қос аяқ тышқан, сак-сак тышқан.

ТУШЬ ж. туш (сызыўга, сүүрет салыўга керекли сый).

ТЩАТЕЛЬНО нареч. дыққат пенен, ықлас пенен, муқытты турде, пукталық пенен.

ТЩАТЕЛЬНОСТЬ ж. дыққаттылық, муқыттылық, пукталық.

ТЩАТЕЛЬНЫЙ прил. дыққатты, ықласлы, муқытты, пукта; ~ая обработка земли жерди пукта ислеў; ~ое изучение чего-л бир нарасени дыққатты үрениў.

ТЩЕДУШИЕ с. ҳәлсизлик, әзизлик, нашарлық, күшсизлик, арықлық.

ТЩЕДУШНЫЙ прил. ҳәлсиз, әзиз, нашар, күшсиз, арық.

ТЩЕСЛАВИЕ с. даңқпаразлық, мақтансақтық, кербазлық, гәрдийиүшилик.

ТЩЕСЛАВНЫЙ прил. даңқпараз, мақтансақ, кербаз, гәрдийген.

ТЩЕТНО нареч. пайдасыз, мәнисиз, наэттijесиз, бийкар, бийхүйда.

ТЩЕТНОСТЬ ж. пайдасызыл, мәнисизлик, наэттijесизлик, бийкарлық, бийхүйдалық.

ТЩЕТНЫЙ прил. пайдасыз, мәнисиз, наэттijесиз, бийкар, бийхүйда; ~е усилия наэттijесиз күш салыў.

ТЫ (тебя, тебе, тобой (тобю), о тебе) мест. личн. сен; ~то ты? сенбисең?, сен; сен бе?; как тебе зовут? сениң атың ким? тебе нужно учиться сениң оқыуың керек, саған оқыу керек; они тебе не довольны олардың саған кеүили питпеди; мы говорили о тебе бизлер сен ҳаққында сөйлестик; ~быть с кем-л. на ты биреү менен «сен» деп сөйлесиў, «сен-мен»лик қатаста болыў.

ТЫКАТЬ I несов. разг. 1. что, во что (вонзать, втыкать) шашыў, қадаў, сувыў; ~ вилы в конун жабаны гүдипекке сувыў; 2. чем, в кого, во что (бить) түйреў, урыў; 3. в кого, во что, на кого-что, чем, разг. (показывать) керсетиў, шошайтып көрсетиў, түртип көрсетиў; ~ пальцем бармы менен түртип көрсетиў; ◇ ~ носом кого-л. мурнына түртип көрсетиў.

ТЫКАТЬ II несов. прост. (обращаться на ты) «сен» деў, «сен» деп сөйлеў.

ТЫКВА ж. асқабақ, аскәди, палауқабақ, палауқәди.

ТЫКВЕННЫЙ прил. асқабақ..., палауқабақ..., палауқәди...; ~е сәмечки асқабақ туқымлары.

ТЫЛ м. 1. тыл; глубокий ~ урыс майданының узактағы арт жағы; в ~ у врага душпаның тылышында; обходить противника с тыла душпанда тыл жағынан орап алыш; 2. (задняя сторона чего-л.) арт жақ, сырт жақ, кейинги жақ; вётер дүйт с тыла самал арт жақтан еседи.

ТЫЛОВИК м. тылда хызмет етиўши.

ТЫЛОВОЙ прил. тыл..., тылдағы; ~ые части тылдағы белимлер.

ТЫЛЫНЫЙ прил. кейиндеги, арт жақтағы, сырт жақтағы; ~ая сторона руки колдыш сырт жағы.

ТЫН м. ағаш дийўал.

ТЫСЯЧА I. числа. мың, бир мың; ~а рубль мың сом; пять тысячи человéк бес мың адам; 2. мн. тысячи (огромное количество) мыңлаған, мыңлаш, мыңларша; ~и людэй мыңлаған адам; ◇ в ~у раз мың рет, мың мартебе.

ТЫСЯЧЕ қоспас сөзлердиң биринши болеги: 1) үксаң белгилердиң барлығын билдиреди, мыс.: **тысячегранный** мың қырлы; 2) бирдей белгилердиң барлығын ямаса бирдей белимдерден тұратынның мың көзли; 3) мыңдақ бирдиктен тұрган шаманы билдиреди, мыс.: **тысячерублевый** мың сомлық.

ТЫСЯЧЕЛЕТИЕ с. 1. (срок) мың жыл, мың жылдық дәүір; 2. (годовщина) мың жылдық.

ТЫСЯЧЕЛЕТИЙ прил. 1. мың жыл дауамындағы, мың жыл болған; ~ий период мың жыл дауамындағы дәүір; 2. мың жылдық, мың жас, мың жаслық; ~ия годовщина мың жылдық.

ТЫСЯЧНЫЙ 1. числ. мыңыншы; ~ый километр мыңыншы километр; 2. числ. (от деления на тысячу) мыңнан бир; ~ая доля секунды секунданың мыңнан бир үлеси; 3. прил. (состоящий из тысячи) мыңлаған, мың, мыңлап; ~ая толпá мыңлаған ала-ман, мың аламан.

ТЫЧИНКА ж. бот. атальық.

тычу, тычешь и т. д. наст. вр. от тыкать I.

ТЫМА I ж. 1. (темнота, мрак) қарағызы, қарағы; **ночная** ~ түн қарағысы; 2. перен. (невежество) наданлық, қарағызылық, артта қалғанлық; ◇ ~ кромешная тас қарағы, тастай қарағы.

ТЫМА II ж. разг. (множество) сансыз кеп, есапсыз кеп; ~ народу сансыз кеп халық; ◇ ~тымущая есабы саны жоқ кеп.

ТЫФУ межд. туф, туфиү.

ТЫБЕТЕЙКА ж. тақыя.

ТЫБИК м. тюбик (кишкентай металда ямаса пластмасса туттик); ~ зубной пасты тис майдың тюбиги.

ТЫОК м. тай, байлам.

ТЫЛЕВЫЙ прил. тюль..., шилтерли; шилтерден исленген, тюльден исленген; ~е занавески тюльден исленген переделер.

ТЫЛЕНЕВЫЙ прил. тюлень..., тюлень терисинен исленген.

ТЫЛЕННИЙ прил. тюлень..., тюленың; ~ жир тюлень майы; ~ промысел тюлень аулау кәсиби.

ТЫЛЕНЬ м. 1. тюлень (*төңіз ҳайұаны*); 2. разг. (о нерасторонном человеке) олақ адам, ебетейсиз адам.

ТЫЛЬ м. шилтер, тюль.

ТЫЛЬПАН м. қызғалдақ, лала гүл.

ТЫРБАН м. сөлле.

ТЫРЕМНИЙ прил. тұрме, қамақ, тұтын; ~ое заключение тұрмеге қамалыў.

ТЫРЕМЩИК м. 1. тұрмеші, тұрме хызметкері, қамаушы; 2. перен. (*угнетатель*) езиүши, қысыушы, жәбирлеүши, зулым.

ТЫРЕМЩИЦА женск. от түрәмщик I.

ТҮРКИ мн. төрк, төрк халықтары (тили бойынша түйсікан халықтардың тобы, маселен татарлар, қазақлар, визбеклер ҳам т. б.).

ТҮРКБЛОГ м. тюрколог (*туркология бойынша книга*).

ТҮРҚОЛОГИЯ ж. тюркология (*турк-*

лердиң тиллерин ҳам мәденияттың изерталғышы илим).

ТҮРКСКИЙ прил. тюрк..., тюркли; ~е языкий тюрк тиллери.

ТҮРЬМА ж. 1. түрме, қамақана, тутқынхана; 2. перен. азап орны, аўырманлық жай, қызынлық орны.

ТҮРЯ ж. наан сорпа.

ТҮФЯК м. 1. төсек, төсекше, кепрен волосиный ~ жүн толтырган кепрен; соломенный ~ сабан салған төсек; 2. перен. разг. (о безвольном человеке) сылбыр, селе-кет, өликсе.

ТҮВКАНЬЕ с. үриү, шәүилдеү.

ТҮВКАТЫ несов. үриү, шәүилдеү.

ТҮВКНУТЬ сов. и однокр. үрип қойыу, шәү ете қалыу.

ТҮГА ж. 1. (действие) тартыу, сүреү; тартылыу, сүрелиү; 2. (сила) тартыу күши, сүреү күши; механическая ~а механикалық тартыу күши; электрическая ~а электрилік тартыу күши; конная ~а аттық тартыу күши; 3. тартыу, шығарыу; в печи сильная ~а печьтиц тартыу күши; 4. (стремление) ықласланыу, умтылыу, жигерлени; ~а к науке илимге умтылыу; 5. ж.-д. тяга; ◇ дать ~у тез қашып кетиү.

ТҮГАТЬСЯ несов. с кем и без доп. 1. разг. (спорить, соперничать) тартысыу, жарысыу, бөслесиү; с ним ~ трудно оның менен тартысыу қыйын; 2. уст. (*судиться*) айттысыу, дауласыу, судласыу.

ТҮГАЧ м. тягач (*сүрепши автомобиль, трактор*).

ТҮГЛО с. собир. (скот для перевозок) күш-көлик, көлик мал.

ТҮГЛОВЫЙ прил. күш-көлик, көлик; ~ скот көлик мал.

ТҮГОСТИЙ прил. 1. (трудный, обременительный) аўыр, қыйын; 2. азаплы, жанға бататуғын, жанға батарлық; ~ое впечатление жанға батарлық тәсір; ~ое молчание азаплы ундемей қалыў.

ТҮГОСТЬ ж. 1. (брехня, гнёт) аўырманлық, жүк, қызыншылық; быть в ~ому-л. биреүгө аўырманлық болыу, биреүгө жүк болыу; 2. аўырлық, қызынлық, аўырманлық; ~ впечатление тәсірдик аўырлығы.

ТҮГОТА ж. см. тягость; тяготы войны урыс аўырманлықтары; тяготы путей жол азабы.

ТҮГОТЕНИЙ с. физ. (притяжение) тартыу, тартылыу; сила ~я тартыу күши; 2. (влечение, стремление) умтылыу, инталаңыу, қызығыу, инталы болыу; ~е к науке илимге умтылыу.

ТҮГОТЕТЬ несов. 1. к кому-чему (иметь влечение, стремление) умтылыу, инталаңыу, талпыныу; 2. над кем-чем (угнетать, подавлять) езиү, басыу; жәбирлеу.

ТҮГОТИЙ несов. кого-что жүк болыу, аўырманлық етиү, қысындырыу, азаплау, жәбирлеу; его ~йт заботы оны мүтәжлықтар қысындырады.

ТҮГОТИЙСЯ несов. кем-чем аўырлау, аўырсынуу, қысынуу; ~ одиночеством жеккелитен қысынуу.

ТАГҮЧЕСТЬ ж. 1. (способность растягиваться) созылмалылық, созылғышлық; ~резины резинаның созылмалылығы; 2. (клейкость) жабасыштышлық, жабысқақлық, созылғышлық; 3. перен. (протяжность) узайштышлық, созылғышлық.

ТАГҮЧИЙ прил. 1. (способный растягиваться) созылмалы, созылыға үқыпсы; 2. (густой, клейкий) койыу, жабысқақ, созылатуын; ~ий мёд койыу пал; 3. перен. (протяжный) созылған; ~ая пёсня созылған нама.

ТАЖ м. қайыс, арқан, жип.

ТАЖБА ж. уст. 1. (судебное дело) даў, талапкерлик ис; 2. перен. (спор, состязание) талас, тартыс, айтыс.

ТАЖЕЛЁ||Т несов. 1. (становиться тяжёлым) аўырланыу, салмақланыу, салмагы артыу, аўыр тартыу; 2. (о частях тела и т. п.) аўырланыу, аўыр тартыу, қыйланыу; голова ~ет бас аўыр тартып тур; вёки ~ют қабақлар жабысын баратыр.

ТАЖЕЛО нареч. 1. салмақлы, аўыр; ~ несті көтерип жүриүге аўыр; 2. (грузно) аўыр, қыйналып; ~ступать аўыр басыу; 3. (серъёзно) қатты, катали; ҳақыйқат; он ~ болен ол қатты аўырыу; 4. безл. в знач. сказ. аўыр, қыйын, қыйылы, қапалық; емү ~ подниматься по лестнице оған баскыштаң көтерилүү қыйын; у него ~ на душё оның жанына батып түр; ◆ ~ вздыхать аўыр дем алды.

ТАЖЕЛО= қоспа сөзлердин мәниси бойынша «қатты, аўыр» деген сездиң мәнисине сәйкес келептүүн биринши болеги, мыс.: тяжелораненый аўыр жаралы.

ТАЖЕЛОАТЛЕТ м. тяжелоатлет (аўыр атлетика... , аўыр атлетикалық; ~е состояния аўыр атлетикалық жарыс.

ТАЖЕЛОВЕС м. 1. аўыр спортсмен (полюан, боксёр, штангист); 2. ж.-д. разг. аўыр жүкли поезд.

ТАЖЕЛОВЕС||ЫЙ прил. 1. (тяжёлый, массивный) аўыр, салмақлы; 2. ж.-д., тех. аўыр жүкли; ~ий состав аўыр жүкли состав; 3. перен. қыйын, аўыр, салмақлы; ~ая фраза қыйын гәп.

ТАЖЕЛОВОЗ м. тяжеловоз (жумыс аты).

ТАЖЕЛОДУМ м. разг. ақылы кем адам, зейинсиз адам.

ТАЖЁЛ||ЫЙ прил. 1. (имеющий большой вес) аўыр, салмақлы; ~ый чемодан аўыр чемодан; 2. (трудный) аўыр, қыйын; ~ая задача қыйын мөселе; ~ая работа аўыр жумыс; 3. (лишённый лёгкости, быстроты) аўыр; ~ые шаги аўыр адымлар; 4. (напряжённый, затруднительный) қыйынланған, жагымсыз, аўыр; ~ое дыхание қыйынланған дем алды; 5. (сугровый) аўыр, қатты, рейимсиз; ~ое наказание аўыр жаза; 6. (опасный) қоюпли, корынышлы, катали; ~ая раңа қоюпли жара; 7. (горестный) қайылы, қапа ететүүн; ~ое зрелище қапа ететүүн керинис; ~ое чүвство қайылы сезим; 8. воен. (с мощными средствами) аўыр; ~ый танк аўыр танк; ~ая артиллे-

рия аўыр топ; ◆ ~ый воздух аўыр хауа; ~ая индустрия аўыр индустрия; ~ое топливо сүйүк жанаар май; ~ая пыща сицимсиз тамақ; ~ый на подъём аўыр көшетүгүн; ~ый характер аўыр минез, салмақлы минез.

ТАЖЕСТ||Ь ж. 1. физ. аўырлық, салмақ; сýла ~и аўырлық күш; центр ~и!) негизи, тийкары, тийкарты мениси; 2. перен. ең тийкарысы, ең баслысы, при баслысы; 2. (большой вес) аўыр, аўырлық, салмақ, салмақлық; ~ь нöши жуктиң аўырлығы; 3. (тяжёлый предмет) аўырлық, салмақлық; поднятие ~ей аўырлық кетериү жарысы; 4. (трудность) қыйынлык, азап, аўырлық; ~ь разлукай айралық азабы; 5. (суворость) аўырлық, қыйынлык; ~ь наказания жазаңың аўырлығы.

ТАНУТЬ несов. 1. кого-что (тащить, перемещать) тартыу; ~ канат арқанды тартыу; рыбакт танут нёвод балыкшылар жылым тартады; 2. что (протягивать) созыу; ~ руку к звонку звонокка қолын созыу; 3. что тартып экелиү; ~ телефонную линию телефон линиясын тартып экелиү; 4. что сүйрөү, сүйрүү, тартыу; пароход танет баржү пароход баржаны сүйрейди; 5. что, тех. (изготавливать волочением) созып ислеү; ~ пробволоку созып сым ислеү; 6. кого-что, безл. (влечь, маниить) өзине тартыу, қызықтырыу, его танет в лес оны тогайга тартады да турады; 7. кого, к чему, безл. (испытывать потребность) қолеү, -кысы келиү, -гиси келиү; его танет ко сиү уйқысы келип турыпты; 8. что (всасывать, вбирать) тартыу; насос танет воду насос суү шығарады; 9. что, разг. (вымогать) сорап алды, зорлап алды; ~ дёнгү пул сорап алды, тилеп пул алды; 10. (о трубе, дымоходе) тартыу; 11. чем, безл. (о струе воздуха) келиү, есиү; от окна танет холодом терезеден суүк келеди; 12. что, с чем (медленно делать, медлит) ақырын ислеү, асықпау, кейинге қалдырыу, узақта созыу; он танет с отвётом ол жуяуп беріүге асықпайды; ~ дёло исти кейинге қалдырыу; 13. что (протяжно петь) созыу, созып айттыу; ~ пёсню созып косық айттыу; 14. (весить) тартыу, шығыу, басыу; ющик танет пять килограммов күты бес килограмм шыгады; ◆ ~ время асықпау, үақытты созыу; ~ жилы из кого-л. сицирин шығарыу, аўыр жумыс исletиү; ~ за душу азап берии, жанын шығарыу, динкесин күртүү; ~ за язық зордан сыйлетиү.

ТАНУ||ТЬСЯ несов. 1. созылып жаттыу, тартылыу; за рекой ~лись полы өзектиң аржағында атылышылар созылып жатты; 2. созылыу, узайыу; резина хорошо танется резина жақсы созылады; 3. (потягиваться) керилүү, жазылыу; 4. к кому-чemu қолын созыу, умтылыу, талпыныу; ребёнок танется к матери бала анына талпынады; 5. (продолжаться) даёт етиү, созылыу; время сегодня танется долго ўақыт бүгүн етпей тур; 6. к кому-чemu (стремиться) берилүү, талпыныу, кумартыу, кумарыту, умтылыу; ~ться

к учёнию оқыўға берилүү; 7. (двигаться один за другим) шубалыў, шубырыў, тиркесиў; возы ~лись один за другим арбалар биринчи кейнине бири тиркесип киятыр; 8. за кем-чем (стремиться сравняться) жарысыў, тенлесиүге умтылыў, жарысыўга талпыныў; ~ться за старшим братом улкен ағасы менен жарысыўта талпыныў.

ТЯНУЧКА ж. созылма, созылмалы конфета.

ТАП межд.: тяп да ляп, ~-ляп оцбаган ис, шала ис, немкурайды ис, балташотыны бар ис.

ТАПКА ж. 1. (сечка) шапкы, шот; 2. (мотыга) кишкепе кетпен, жецил кетпен.

ТАЯ м. прост. ата, аке, аға.

У

У I предлог с род. п. 1. (возле, около) қасында, жанында, қапталында, бойында, алдында, иргесинде; остановиться у двери қапының қасында тоқтату; сидеть у окна терезе жанында отырыў; 2. -да, -де, -та, -те; учиться у профессора профессорда оқыў; он бы у соседа ол қоңсыникиде болды; я оставил у него книгу мен оның үйинде китапты қалдырым; жить у родственников ағайынлеринде турыў, ағайын-тууған-ларының қолында турыў; 3. (у кого-л.) -дан, -ден, -тан, -тен, -нан, -нен; спросить у учителья муғаллимнен сорая; я взял у него книгу мен оннан китап алдым; узнать у людей адамлардан билий, адамлар арқалы билий; 4. (при обозначении принадлежности) -ның, -ниң, -дың, -диң, -тың, -тиң; у него три сына оның уш улы бар; у моего отца большая квартира мениң әкемнинң кең квартирасы бар; у них сегодня гости бугин оларда қонақ бар, бугин олардың қонағы бар; у меня нет свободного времени мениң бос ўакытым жоқ; ~ быть у власти ھұқимет басында болыў, ھұқиметті басқарып турыў.

У II межд. 1. (выражает испуг, страх) ойбай; у! как страшно! ойбай! жуде қорынышы!; 2. (выражает укоризну, угрозу, негодование) хей, ой; у, безобразник ой, оцбаган!; хей, уятсыз!

У- приставка 1. фейиллер жасауда қолланылады ҳәм: 1) ҳәрекеттىң бағытын, бир нарсениң узақласыұын, питиүин, тамамлаңыұын билдиреди, мыс.: убежать қашып кетиү; улететь ушып кетиү; 2) бир нарсениң мұндағының азаїйын, белегиниң кемијиң билдиреди, мыс.: урватель жырып жеў, жырып жеп азайтыў; 3) ҳәрекеттىң толық иске асаїйын билдиреди, мыс.: убелить ақлаў; устлаты төсеп шығыў; уговорить сыйлесип көндирү; уберечь сақлап қалыў; усидеть отырып қалыў; улечься жатып алыў; 4) белгилі бир көлемге сыйыуды, орналасыуды билдиреди, мыс.: упiscать жазып сыйызыў; 5) ҳәрекеттән нағылжесинде жаңа сапа ишегенлекти ямаса сапа артқанлықты билдиреди, мыс.: удорожить қымбатлатып жибериў; украсить ашып кетиў; 2. гейпара фейиллердин тамамланған түриниң формасын жасайды, мыс.: украсить урлап алыў.

УБАВИТЬ сов. что, чего и без доп. кемитиў, кемитиў, пәссеңлетиў, пәссеңтиў, ақырынлатыў, киширейтиў, азайтыў, қыскартыў; ~ көрмү от-жемди азайтыў, от-жемди кемитиў; ~ рукава жецлерди қыскартыў;

~ скрость тезлигин пәссеңтиў; ~ в вёссе салмағын кемитиў.

УБАВИ||ТЬСЯ сов. 1. кемиў, кемейиў, азайыў; воды в реке ~лось дарьяның сууы азайды; смы ~лось күшлери азайды; 2. чаще безл. келтериў, қысқарыў; день ~лся күн қысқарды.

УБАВЛЕНІЕ с. кемиў, кемейиў, азайыў, қысқарыў; кемитиў, кемейтиў, азайтыў, қысқартыў; ~ в вёссе салмағының кемейиў.

УБАВЛЯТЬ несов. см. убавить.

УБАВЛЯТЬСЯ несов. см. убавиться.

УБАЮКАТЬ сов. кого 1. (укачать) ҳайялау, ҳайялап уйқылатыў, әлдийлеў, жубатыў, тербетип уйқылатыў; 2. (наставить дремому) уйқылатыў, уйқысын келтириў, қалтыру.

УБАЮКИВАТЬ несов. см. убаюкать.

УБЕГАТЬ несов. см. убежать.

УБЕДИТЕЛЬНО нареч. 1. (доказательно) исенерлик етип, инанарлық етип, исенними турдеде; говорить ~ исенерлик етип сейлеў; 2. (настоятельно) етипин, етиниш пenen, қатты; ~ просить етипин сорай.

УБЕДИТЕЛЬНОСТЬ ж. инанарлық, инандырлық, исенерлик, исендерлерлик; ~ доводов дәлиллериң исендерлерлиги.

УБЕДИТЕЛЬНЫЙ прил. 1. (доказательный) инандырлық, инандыратуын, исенерлик, исендерлерлик, исендеритетуын; ~ый отвёт исендерлерлик жуўап, исенерлик жуўап; ~ые доводы исенерлик дәлиллэр; 2. (настоятельный) етиңген, етинишили, қатты, айрықша; ~ая просьба етиниш пenen сораныў, қатты етиниш.

УБЕДИТЬ сов. кого-что 1. (заставить поверить) инандырыў, исендириў; ~ кого-л. в свой правоте өзиниң ҳақынтына биреүди инандырыў; 2. с. неопр. (склонить сделать что-л.) мәжбурлеў, көндирү.

УБЕДИТЬСЯ сов. в чём инаныў, исениў, көзи жетиў.

УБЕЖА||ТЬ сов. 1. жуўырып кетиў; 2. (совершить побег) қашыў, қашып кетиў, жасырынып кетип қалыў; 3. (о кипящей жидкости) тасыў, тасып тегилиў; молок ~ло сут тасып төгилди.

УБЕЖДАТЬ несов. см. убедить.

УБЕЖДАТЬСЯ несов. см. убедиться.

УБЕЖДЕНИЕ с. 1. (действие) инандырыў, исендириў; инаныў, исениў; действовать путём ~я исендириў жолы менен ҳәрекет етиў; 2. көз қарас, исеним, пикир; политические ~я сиясий көз қараслар; отстаивать свой ~я ез пикирлерин қорғау.

УБЕЖДЁННО нареч. исенип, исеним менен; говорить ~ исеним менен сейлеў.

УБЕЖДЁННОСТЬ ж. исенишшилик, исенгендик, көз жетишилик; ~ в своей правоте өзиниң ҳақлығына исенишшилик.

УБЕЖДЁННЫЙ 1. прич. от убедить; 2. прил. инанған, ақылы жеткен, көзи жеткен, исенген; я в этом совершенно ~ мен буған әбден исенгенмен; 3. прил. шын кеүили менен берилген; исенимли, ҳақыйқат, нағыз; ~ный атейст нағыз атенист; ~ный сторонник чего-л. шын кеүили менен берилген төрепдар.

УБЕЖИЩЕ с. пана, бас пана, пана жер; ◇ газовое ~ газдан сақланыў жайы; пра-во ~ а юр. бас паналаў правосы.

УБЕЛІТЬ сов. кого-что ағартыў, жуўып ағартыў, ақлаў; ◇ ~ённый сединой (седий-нами); шаша ағарған, шашына ақ түскен.

УБЕЛЯТЬ несов. см. убелить.

УБЕРЕГАТЬ несов. см. уберечь.

УБЕРЕГАТЬСЯ несов. см. уберечься.

УБЕРЕЧЬ сов. кого-что, от кого-чего сақлаў, қорғаў, аман сақлап қалыў; ~ ребёнка от простуды жас баланы суўық тийиүден сақлаў.

УБЕРЕЧЬСЯ сов. от чего сақланыў, сақланып қалыў; ~ от простуды суўық тийиүден сақланыў.

УБИВАТЬ несов. см. убить.

УБИВАТЬСЯ несов. 1. см. убиться; 2. о ком-чём, из-за кого-чего и без доп., разг. (сильно горевать) жудә қайғырыў, күйиниў, күтә қамығыў.

УБИЙСТВЕННЫЙ прил. 1. (губительный) өлтирутуын, қоюнли, зиянлы; ~ климат зиянлы климат; 2. перен. разг. (ужасный) шыдап болмайтуын.

УБИЙСТВО с. өлтириў, өлтирилишшилик; предумышленное ~ билбастан өлтириў; злодейское ~ жаўызларша өлтириўшилик.

УБИЙЦА м. и ж. адам өлтириүши, қанхор, жаўыз.

УБИРÁТЬ несов. см. убрать.

УБИРАТЬСЯ несов. см. убраться.

УБИЙ 1. прич. от убить; 2. прил. елгеи, өлтирилген; 3. в знач. сущ. м. ели, елик; 4. прил. перен. (подавленный, угнетённый) қайғылы, қапалы; ~ вид қайғылы түр; ◇ спит как ~ елидей үйқылап аты.

УБИТЬ сов. 1. кого (умертвить) өлтириў; 2. что, перен. (уничтожить) жоқ етиў; ~ть надёжу үмитин жоққа шығарыў; 3. кого, перен. (глубоко огорчит) қапаландырыў, айыр төсир етиў; это известие его ~ло бул хабар оған айыр тасир етти; ◇ ~ть время ўақытты босқа өткериў; ~ть двух зайдев еки қоянды бирге услаяў, еки пайданы бир табыў.

УБИТЬСЯ сов. разг. жығылып майып болыў, жығылып өлиў; ~ насмерть жығылып өлиў.

УБЛАЖАТЬ несов. см. ублажить.

УБЛАЖИТЬ сов. кого, разг. жақсы керинди, жараныў, ырза қылыў, талабын орынлаў.

УБЛЮДОК м. презр. сатыны.

УБОГИЙ прил. 1. (имеющий физический недостаток) майып, жарым жан; 2. в знач. сущ. м. убогий и ж. убогая майып адам, жарым жан; 3. (нищенский) жудә комбағал, жарлы, гедей, жупыны, ғәріп; 4. перен. (ничтожный) мәниссиз, мазмұнсыз.

УБОЖЕСТВО с. 1. (физический недостаток) майыптык, майыптылық, жарым жанлық; 2. (нищеты) көмбагаллық, жарлылық, гедейлик; 3. перен. (неприглядность) бишаралық, жупынылық, түссизлик, тәменилилик; ~ обстановки жағдайлардың тәменилиги; 4. перен. мәниссизлик, нашарлық, мазмұнсызылық; ~ мыслей пикирлердин мәниссизлиги.

УБОЙ м. сойыў; ~ скота мал сойыў; ◇ кормить на ~ соятуын мадай етип бағыў, тамакты аямай берип бағыў.

УБОЙНЫЙ прил. 1. (предназначенный на убой) сойылатуын; ~ скот сойылатуын мал; 2. воен. (поражающий насмерть) өлтириүши; ◇ ~ вес сойылған мал етинин айырлығы.

УБОР м. уст. кийим; ◇ головной ~ бас кийим.

УБОРИСТО нареч. жий, майда, тығыз; писать ~ тығыз жазыў.

УБОРИСТЫЙ прил. жий, майда, тығыз; ~ побчерк тығыз жазылған қол.

УБОРКА ж. 1. с.-х. жыйнаў; ~ хлебов фоллени жыйнаў; ~ хлопка пахтаны жыйнаў; 2. жыйнаў, жыйнастырыў, сыпрыстырыў, тазалаў, тортукке салыў; ~ помещения жайдың ишин жыйнастырыў; жайдың ишин тазалаў, жайдың ишин тортукке салыў; 3. с.-х. (время) орақ, жыйн-терим, орыў, жыйнаў.

УБОРНАЯ ж. 1. дәретхана, хәжжетхана, бәдирепхана; 2. театр. уборная (актёрлардың кийицетуын ежисеси).

УБОРОЧНЫЙ прил. с.-х. 1. жыйн-терим...; ~ая кампания жыйн-терим кампаниясы; 2. в знач. сущ. ж. уборочная жыйн-терим мазаы.

УБОРОЧНЫЙ сездин биринши бөлиминдеги аталаған нараси жыйнаўға арналғанлықты билдири туын қоспа сөздердиң екинши белеги, мыс.: хлопкоуборочный пахта теретуын, пахта териүши.

УБОРЩИЦА ж. жай сыпрыратуын ҳаял, жай сыпрырышы ҳаял.

УБРАНСТВО с. 1. үй буйымлары, ускене; ~ кóмнаты өжире ишиниң ускенеси; 2. перен. жасаныў, салланыў, бәзениў.

УБРАТЬ сов. 1. что жыйнаў, жыйнап алыў, алып қойыў, алып кетиў; ~ книги со стола китапларды стoldың устинен жыйнап алыў; 2. что жыйнап алыў; терип алыў; ~ урожай зүрәтти жыйнап алыў; ~ хлопок пахтаны терип алыў; 3. что (привести в порядок) тортукке салыў, жыйнастырыў; ~ комнату өжирени ишин жыйнастырыў, өжирени жыйнастырыў; 4. что (украсить) безеў, жасаў; ~ зал цветами залды гул менен безеў; 5. что салып қойыў, жыйнап қойыў; ~ все вещи в чемодан барлық затларды чемоданга салып қойыў.

УБРАТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*привести в порядок что-л.*) төртінке салыу, жыныстырып; 2. (*нарядиться*) кийиниү, жасаныү, бөзениү; 3. (*удалиться, уйти*) кетиү, кетип қалыу; \diamond ~ подобру́-поздорову́ бас аманда кетиү.

УБЫВАНИЕ *с.* кемиү, кемейиү, азайыү. **УБЫВАТЬ** *несов.* см. *убыть.*

УБЫЛЬ *ж.* 1. кемиү, кемейиү, азайыү, кайтыү; ~ воды в реке продолжается дерьядагы сүйдүң азайыу дауым етпекте; 2. (*убыток*) зыян, шығын; \diamond идти на ~ азая баслау, кемий баслау.

УБЫТЮК *м.* зыян, зәлел, заар, шығын; неист ~ки зыян көриү; \diamond быть в ~ке зыянда қалыу, шығындар болыу.

УБЫТОЧНОСТЬ *ж.* зыян келтириүшілик, зыянлылық, шығынлылық, шығындарлық; ~ предприятие мәкемениң шығындарлығы.

УБЫТОЧНЫЙ *прил.* зыянлы, зыян келтирегүүн, шығындар, шығынлы.

УБЫТЬ *сов.* 1. (*уменьшиться*) кемиү, кемейиү, азайыү, қайтыү; *вода убыла* суу азайды; 2. (*выуть из состава*) шытыү, шығып кетиү, кетиү; \diamond тебе от этого не убывает бундан сениң бир жерин кемип қалмайды.

УВАЖАЕМЫЙ 1. *прич.* от *уважать*; 2. *прил.* әдиүли, хұрметли, қәдирли; ~ төвәрищ әдиүли жолдас; *всём ~* человек қәммә хұрметлейтуғын адам; 3. *в знач. сущ. м.* *уважаемый хұрметли аға и ж.* *уважаемая хұрметли апа.*

УВАЖАТЬ *несов.* *кого-что* әдиүлеу, хұрметлеу, қәдирлеу, сыйлау; ~ старик-көп гарыларды хұрметлеу; ~ чужое мнение басқаның пикирин хұрметлеу.

УВАЖЕНИЕ *с.* әдиүлилік, хұрмет, қадир, сыйласық; достойный ~ я хұрметке ылайық; из ~ я к вам сизди хұрметлеген-ликтен; пользоваться всеми ~ем жалпы жүргітқа қадирли болыу.

УВАЖИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* тийкарлылық, себеп боларлық, жәнилилік, дәліллілік.

УВАЖИТЕЛЬНЫЙ *прил.* тийкарлы, себепли, жени бар, дәлілли; ~ая причиня дәлілли себеп; по ~ой причине тийкарлы себеп пенен.

УВАЖИТЬ *сов. разг.* 1. что нәзерде тутыу, дыққат белиү, есте тутыу, қанаатландырыу, орынлау; ~ чю-л. просьбу биреудің етинишине дыққат белиү; 2. *кого* (*оказать уважение*) хұрметлеу, хұрмет етиү, кеүил белиү; ~ родителей ата-анаға хұрмет етиү.

УВАЛЕНЬ *м. разг.* ебетейсиз адам, епсиз адам.

УВАРИВАТЬСЯ *несов.* см. *увариться.*

УВАРИТЬСЯ *сов. разг.* ёбден қайнап писиү; мясо ~лось ет ёбден қайнап писти.

УВЕДОМИТЕЛЬ *м.* хабарлаушы, хабарышы.

УВЕДОМИТЕЛЬНИЦА *женск. от уведомитель.*

УВЕДОМИТЕЛЬНЫЙ *прил.* хабарландырышы, билдириүши, ескертүши; ~ое письмо хабарландырышы хат.

УВЕДОМИТЬ *сов. кого-что* хабарлау, билдириү, ескертүү; ~ о дне заседания мэжилистин болатуғын күни ҳақында хабарлау.

УВЕДОМЛЕНИЕ *с. 1.* (*действие*) хабарлау, хабарландыруу, билдириү, ескертүү; 2. (*письменное извещение*) хабарландыруу хат, билдириү хат.

УВЕДОМЛЯТЬ *несов.* см. *уведомить.*

УВЕЗТИ *сов. кого-что* 1. алыш кетиү (*волик пенен*); ~ детёй на дачу балаларды дачага алыш кетиү; 2. (*украсть*) жасырып алыш кетиү, урлан алыш кетиү.

УВЕКОВЕЧЕНИЕ *с.* мәңги есте қалдырыу, мәңги есте саклау; ~ памятни герөев қаҳарманлардың атын мәңги есте қалдырыу.

УВЕКОВЕЧИВАТЬ *несов.* см. *увековечить.*

УВЕКОВЕЧИТЬ *сов. кого-что* мәңги есте қалдырыу, мәңги есте саклау, мәңги умытпау; ~ память павших героев курбан болған қаҳарманлардың атын мәңги есте қалдырыу.

УВЕЛИЧЕНИЕ *с.* үлкейиү, артыү, кеңиү, кебейиү, асыү, есиү; үлкейтиү, арттырү, кеңеитиү, кебейтиү, асырыү, есириү; ~ дохбод табыслардың есиүи.

УВЕЛИЧИВАТЬ *несов.* см. *увеличить.*

УВЕЛИЧИВАТЬСЯ *несов.* см. *увеличиться.*

УВЕЛИЧИТЕЛЬНЫЙ *прил.* үлкейтегүн; ~ое стекло үлкейтип көрсетегүн шийше.

УВЕЛИЧИТЬ *сов. что* 1. үлкейтиү, арттырү, кеңеитиү, кебейтиү, асырыү, есириү; ~ плёнка посёвов етис майданын кеңеитиү; 2. үлкейтиү, арттырү, кетериү; ~ портрет портретти үлкейтиү.

УВЕЛИЧИТЬСЯ *сов.* 1. үлкейиү, артыү, кебейиү, асыү, есиү; число учащихся ~лось оқыушылардың саны кебейди; 2. (*стать большие*) артыү, күштейиү, үлгайиү; ~ опухоль ~лась исик үлгайып кетти.

УВЕНЧАТЬ *сов.* 1. *кого-что, чем таж кийдириү;* 2. *что, перен.* (*успешно завершить*) жесисли тамамлау, нәтижелі тамамлау, табыслы піткеріү; \diamond ~ славой даңққа ийе этиү, даңқын кетериү.

УВЕНЧАТЬСЯ *сов. чем табыслы тамамланыу,* табыслы піткеріү; ~дель ~лось полным успехом ис толық табыслы тамамланда.

УВЕРЕНІЕ *с.* исендириү, инандырыү, исеним билдириү; ~ в дружбе дослықка исендириү.

УВЕРЕННО *нареч.* исенимли түрде, исеним менен.

УВЕРЕННОСТЬ *ж.* 1. бериклик, беккемлик, тайсалмаслық, шырайраклық; ~ походки журисинин шырайраклығы; 2. исеним, исениүшилик; ~ в своих силах из күшінеге исениүшилик; быть в полной ~ и бир нәрсеге толық исениүшилик; ~ в порядке жениске исениүшилик.

УВЕРЕННЫЙ 1. *прич.* от *уверить*; 2. *прил.* берик, исенимли, беккем, тайсалмайтуғын, шырайрак; ~ная рука берик қол; ~ный голос исенимли дауыс; ~ным шагом шырайрак адым менен; 3. *прил.* исеним-

ли; ~ный отвёт исенимли жу́уп; ♂ бўдьте ~ы гумланбацыз, арқайын болыңыз.

УВЕРИТЬ сов. кого-что, в чём инандырыў, исендириў; ♂ смеё вас ~ сизге ҳақыйкатын айтқанда, сизди инандырып айтқанда.

УВЕРНУТЬСЯ сов. разг. 1. от кого-чего кутылыў, қаймығыў, жалт бериў, тайсалыў; ~ от удара соққыдан қаймығыў; 2. от чего, перен. бас тартыў, қашыў; ~ от прямого отвёта тиккелей жу́уп бериуден бас тартыў.

УВЕРОВАТЬ сов. в кого, во что беккем исениү, беккем инаныў, шын жүркетен исениү.

УВЕРТ||КА ж. разг. ҳийле, сумлық, бултарыс; говорить прямо, без ~ок ҳийле етпей туўры айтыв.

УВЁРТЛИВОСТЬ ж. 1. (ловкость) шаққанлық, еплилик, жылпылдақлық; 2. перен. (изворотливость, хитрость) хийлекерлик, сумылқылық, жалт бериүшилик.

УВЁРТЛИВЫЙ прил. разг. 1. (ловкий) шақкан, епли, жылпылдақ; 2. перен. (изворотливый, хитрый) хийлекер, сумылқылық.

УВЁРТЫВАТЬСЯ несов. см. увернуться.

УВЕРТЮРА ж. увертюра (1. опера, оперетта, балет ҳэм т. б. кириспе музыка; 2. оркестр ушын жазылган кишикене музыкалық шыгарма).

УВЕРЯТЬ несов. см. уверить.

УВЕСЕЛЁНИЕ||Е с. 1. (действие) шадланыў, кеүил ашыў, кеүил кетериў; 2. мн. увеселение тамаша; массовые ~я массалық тамашалар.

УВЕСЕЛИТЕЛЬНЫЙ прил. шадланыратуғын, кеүил ашатуғын, кеүил көтегертуғын; ~ая прогулка кеүил ашатуғын қыдырыспа.

УВЕСЕЛИТЬ сов. см. увеселять.

УВЕСЕЛЯТЬ несов. кого-что шадланырыў, кеүилин ашыў, кеүилин кетериў.

УВЕСИСТЫЙ прил. 1. (тяжёлый) аўыр, салмаклы; ~ чемодан аўыр чемодан; 2. перен. разг. (сильный) күшли; ~ удар күшли соққы.

УВЕСТИ сов. кого-что 1. алыш кетиў; ~ детей домой балаларды уйге алыш кетиў; 2. разг. (украсть) урлаў, урлап алыш кетиў.

УВЁЧИТЬ несов. 1. кого-что майып етиў, мертилдириў; 2. что, перен. (портить) бүлдириў, бузыў, ойранлаў.

УВЁЧНЫЙ прил. уст. майып болған, мертилген.

УВЁЧЬЕ с. майыплық, мертиклик, зақым; получить ~ зақым келиў.

УВЁШАТЬ сов. кого-что, чем асыў, қыстырыў, көп етип илиў; ~ стёны картинама дийлалларга сүүретлерди көп етип илип қойыў.

УВЁШАТЬСЯ сов. чем асыныў, тагыныў.

УВЁШИВАТЬ несов. см. увёшать.

УВЁШИВАТЬСЯ несов. см. увёшаться.

УВЕЩАНИЕ с. 1. (действие) нәсийхатлаў, нәсийхат беріў, кеңес беріў, ақыл айтыв, ақыл беріў; 2. (наставление, совет) нәсийхат, ақыл, кеңес.

УВЕЩАТЬ несов. кого нәсийхат беріў, кеңес беріў, ақылландырыў, ақыл айтыв, ақыл беріў.

УВЕЩЕВАТЬ несов. см. увешать.

УВИВАТЬ несов. см. увить.

УВИВАТЬСЯ несов. разг. (ухаживать за кем-л.) айланышылап қасына шықпаў, изинен қалмаў.

УВИДАТЬ сов. разг. см. увидеть.

УВИДАТЬСЯ сов. разг. см. увидеться.

УВИДЕТЬ сов. 1. кого-что кериў, көрип қалыў; ~еть свойми глазами ез кези менен кериў; 2. что (осознать, понять) ацлаў, билиў; он ~ел, что ошайса ол қәтелескенин билди; ♂ поживём — ~им тири болсақ — көрермиз.

УВИДЕТЬСЯ сов. с кем и без доп. керициў, гезлесиў, ушырасыў, жолығысыў; мы ~имся завтра близэр ертең көрсемиз.

УВИЛИВАТЬ несов. см. увильнуть.

УВИЛЬНУ||ТЬ сов. разг. 1. от кого-чего (уклониться) тайсалыў, бултарыў, қаймығыў; ~ть от удара соққыдан қаймығыў; 2. от чего, перен. бас тартыў, қашыў; ~ть от ответственности жу́упкершиликтен қашыў; он ~ел от прямого отвёта ол тиккелей жу́уп бериуден бас тартты.

УВИТЬ сов. что, чем орап алыў, шырманап алыў; плюш ~л всю террасу барлық террасаны шырмауық орап алды.

УВЛАЖНЕНИЕ с. ызгарланыў, ҳелленій, суўланыў.

УВЛАЖНИТЬ сов. что ызгарландырыў, ҳеллеў, суўлаў; дождь ~л зёмлю жаўын жерди ызгарландыры.

УВЛАЖНИТЬСЯ сов. ызгарланыў, ҳеллений, суўланыў; почва ~лась топырак ызгарланды.

УВЛАЖНЯТЬ несов. см. увлажнить.

УВЛАЖНЯТЬСЯ несов. см. увлажниться.

УВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ж. қызықтырыўшылық, езине тартыўшылық.

УВЛЕКАТЕЛЬНЫЙ прил. қызықлы, қызықтыратуғын, тамаша, езине таратуғын; ~ый рассказ қызықлы гүрриц; ~ое путешествие тамаша саяхат.

УВЛЕКАТЬ несов. см. увлечь.

УВЛЕКАТЬСЯ несов. см. увлечься.

УВЛЕКАЮЩИЙСЯ 1. прич. от увлекаться; 2. прил. қызығышы, қызығы берилүүш; ~ человек қызығышы адам; 3. прил. (влюбчивый) ҳәүескер, сүйе қойышы, ашық болғыш.

УВЛЕЧЕНИЕ с. 1. ҳәүес етиў, қызығы, берилүү, машкулланыу, күмбыл болыў; с ~м расскажывать берилип сейлеў; с ~м работать қызығынислеў; 2. күмар, күмарланыў; шахматы — егб ~ шахмат — оның күмары; 3. (влюбленность) сүйиүшилик, ашықлык, ҳәүеслилик.

УВЛЕЧЁНОСТЬ ж. ҳәүескерлик, қызығышылык, берилгенлик; ~ работой жумысқа берилгенлик.

УВЛЕЧЁННЫЙ 1. прич. от увлечь; 2. прил. ҳәүескер, қызығышы, берилген, күмарлы.

УВЛ||ЕЧЬ сов. 1. кого-что (увести) қызықтырыў, езине тартыў, ертип алыш кетиў; 2. кого, перен. (заинтересовать) күмарлан-

дырыү, қызықтырыү; работа ~еклә их жумсы оларды қызықтырды; 3. кого, перен. (восхитить) қызықтырыү, таң қалдырыү; иргә актёра ~еклә всех зрителей актёрын ойны барлық тамашагейлерди таң қалдырды; 4. кого, перен. (заставить влюбиться) өзине тартыу, өзине ашык етиү, басын айландырыү.

УВЛЕЧЬСЯ сов. 1. чем қызыгыү, берилиү; ~ физикой физикуга қызыгыү; 2. кем (влюбиться) кеүили кетиү, ашык болыу.

УВОДИТЬ несов. см. увесті.

УВОЗИТЬ несов. см. увесті.

УВОЛАКИВАТЬ несов. см. уволбч.

УВОЛЛИТЬ сов. кого босатыу, шыгарыу, шыгарып жибериү; ~ить по сокращению штатов штаттардың қысқарыўына байланыслы жумыстар босатыу; ~ить отставку воен. отставкага шыгарыу; ◇ нет уж, ~ьте, я не соглашуси жоқ куткарыңыз, мен келиспеймен.

УВОЛИТЬСЯ сов. босатыу, шыгарыу; ~ с работы жумыстар босаныу.

УВОЛОЧЬ сов. кого-что, разг. 1. сүйреп алыш кетиү, зорлап алыш кетиү; 2. (сташыть) урлап алыш кетиү.

УВОЛЬНЕНИЕ с. босатыу, шыгарыу; ~ со службы хыметтеги босатыу; ~ в запас воен. запаска шыгарыу.

УВОЛЬНИТЕЛЬНЫЙ прил. 1. рухсат, рухсат беретугын, ўақытша босататугын; 2. в знач. сущ. ж. увольнительная увольнительная, рухсат қағаз, рухсат; получить ~ую увольнительный алыш, рухсат алыш.

УВОЛЬНЯТЬ несов. см. уволить.

УВОЛЬНЯТЬСЯ несов. см. уволиться.

УВЫ межд. ах, пах, пай, эттегене-эй.

УВЯДАНИЕ с. 1. солыу, қуұрау; 2. перен. солғын тартыу, картайу, әжимлениү.

УВЯДАТЬ несов. см. увянуты.

УВЯДШИЙ 1. приц. от увянуты; 2. прил. солыған, қуұраған; 3. прил. перен. әжимленген, солғын.

УВЯЗАТЬ I сов. что 1. (упаковать) байлау, таңыу, бууыу; 2. перен. үйлестириү, келистириү, байланыстырыу, кесесиү; ~ тебрию с практикой теорияны практика менен байланыстырыу.

УВЯЗАТЬ II несов. см. увязнути.

УВЯЗАТЬСЯ сов. разг. 1. (упаковать) жыйыстырыу, таңыстырыу, бууыстырыу; 2. за кем-чем, с кем ериү, изине туциү.

УВЯЗКА ж. 1. (упаковка) байлау, таңыу, бууыу; 2. перен. байланыс, байланысыу, байланыстырыу, үйлестириү, үйлестирилиү; келистириү, кесесиү.

УВЯЗНУТЬ сов. 1. (застрять) батыу, батып қалыу, уйықлау, кирип кетиү; ~ в болоте батпаққа батып қалыу; 2. перен. (запутаться) батыу, шырмалыу.

УВЯЗЫВАТЬ несов. см. увязать I.

УВЯЗЫВАТЬСЯ несов. см. увязаться.

УВЯНУТЬ сов. 1. солыу, қуұрау; 2. перен. әжимлениү, солғын тартыу.

УГАДАТЬ сов. кого-что и без доп. табыу, ойлап табыу, билиү, аңлау.

УГАДЫВАТЬ несов. см. угадать.

УГАР м. 1. зәхәрли ийис, ашыы ийис, ийис тийиү, угар; в компоненте пахнет ~ом ежиреде зәхәрли ийис бар; 2. перен. кетеридикилик, толқын, тасқын.

УГАРНЫЙ прил. ашыы ийис, зәхәрли ийис, угар...; ~ запах ашыы ийис, зәхәрли ийис, угар ийиси; ~ газ хим. угар газы, зәхәрли газ.

УГАСАНИЕ с. 1. (затухание) сениү, ешиү, ешип қалыу, сенип қалыу; 2. перен. (умирание) өлиү, қайтыс болыу, дүньядан этиү.

УГАСАТЬ несов. см. угаснуть.

УГАСИНУТЬ сов. 1. (потухнуть) сениү, ешиү; костёр ~ от ести; 2. перен. жоқ болыу, тамам болыу, ғайып болыу, питиү; весёлье ~ло тамаша питти; 3. перен. (умереть) өлиү, қайтыс болыу, дүньядан этиү.

углá, углú и т. д. род., дат. п. ед. от угол.

УГЛЕ- қоспа сөзлердин мәниси бойынша «көмир» дегенге түұра келетүгін биринши белеги, мыс.: угледобыча тас көмир шыгарыры, тас көмир қазыў.

УГЛЕВОДНЫЙ прил. хим., биол. углеводород..., углеводородлық.

УГЛЕВОДОРÓБЫ мн. (ед. углеводород м.) хим. углеводородлар.

УГЛЕВОДЫ мн. (ед. углевод м.) хим., биол. углеводлар.

УГЛЕДОБЫВАЮЩИЙ прил. тас көмир шыгарыушы, тас көмир қазыушы.

УГЛЕДОБЫЧА ж. тас көмир шыгарыу, тас көмир қазыў.

УГЛЕКИСЛОТА ж. углекислота, көмир кислотасы.

УГЛЕКИСЛЫЙ прил. көмир кислоталы, углекислоталы; ~ газ углекислоталы газ.

УГЛЕКОП м. үст. тас көмир шыгарыушы, тас көмир қазыушы.

УГЛЕРОД м. углерод (химиялық элемент).

УГЛЕРОДИСТНЫЙ прил. углероды бар, углеродлы; ~ое соединение углеродлы бирекле.

УГЛЕРОДНЫЙ прил. углерод..., углеродлық.

УГЛОВАТОСТЬ ж. гедир-бұдырлық, сүйирлик, тегис емеслик, мүйеш-мүйещлик.

УГЛОВАТЫЙ прил. 1. гедир-бұдыр, мүйеш-мүйеш, тегис емес, сүйир; ~е плечи сүйир ийинлер; 2. перен. турпайы, ебетейсиз, ербендеңген; ~е движение ебетейсиз ҳарекеттер.

УГЛОВОЙ прил. 1. мүйештеги; ~ дом мүйештеги жай; 2. мат., физ. мүйеш...; ~ радиус мүйеш радиусы; ◇ ~ удар спорта мүйештен урыу.

УГЛОМОЕР м. угломер (мүйешти өлшейтүгін өсбаң).

УГЛУБИТЬ сов. что 1. (сделать глубже) тереңлеңтиү; 2. перен. артырыу, тереңлеңтиү, жетилистириү; ~ свой знания өз билимин артырыу.

УГЛУБИТЬСЯ сов. 1. (стать глубже) тереңлеңдеү; 2. перен. артыу, тереңлеү, же тилисиү; его знания ~лись оның билими

артты; 3. во что (зайти далеко) ишкери кириү, ишкерилеү, ишкерилеп кетиү, ишкерисине кирип кетиү; ~тесь в лес тоғайға ишкерилеп кетиү; 4. перен. (обостриться) улғайыү, күшениү, шиеленисиү, қызыланыү, артыү; 5. во что, перен. шумиү, батыү; ~тесь в воспоминания еске тусиүлерине батыү.

УГЛУБЛЁНИЕ с. 1. теренлеү; ~ дна реки дәръяның түбинин тереңлеүи; 2. перен. артырыү, тереңлетиү, жетилистириү; ~ знаний билимни артырыү; 3. перен. (обострение) улғайыү, күшениү, шиеленисиү; 4. (впадина, яма) шукыр, ой.

УГЛУБЛЁННО нареч. тереннеи.

УГЛУБЛЁННЫЙ 1. прич. от углубить; 2. прил. (основательный, тщательный) тереңец, тыйкарлы, мұкыятлы.

УГЛУБЛЯТЬ несов. см. углубить.

УГЛУБЛЯТЬСЯ несов. см. углубиться.

үглә, үглө и т. д. род., дат. п. ед. от угла.

УГЛЯД|ЕТЬ сов. за кем-чем и без доп., чаще с отриц., разг. қарау, қарап бағыу, бағып сақлау; за всем не ~йшь барлығына бирден қарай алмайсан.

УГНАТЬ сов. кого-что 1. қуүп кетиү, қуүү, айдал кетиү; ~ стадо в побе паданы далала айдал кетиү; 2. разг. (украсть) урлап кетиү, урлап алыш кетиү, айдал алып кетиү; ~ коня атты урлап кетиү.

УГНАТЬСЯ сов. за кем-чем, чаще с отриц. тенлесиү; тебе за ним не ~ сен оның менен тенлесе алмайсан.

УГНЕТАЛЬ м. езиүши, залым, жәбир-леүши, қанаүши.

УГНЕТАТЬ несов. кого-что 1. (притеснять) езиү, жәбирлеү, зулымлық етиү, азап берүү; 2. перен. (удрочать) жапа шектириү, қапаландырыү, мыйын аштыү, сарсылдырыү, рухын тусириү.

УГНЕТЕНИЕ с. 1. (действие) езиү, жәбирлеү, зулымлық етиү, азап берүү; 2. перен. (подавленное состояние) жапа шегиү, қапаланыү, сарсылырыү, рухын тусириү, қапалық, жапа шегиүшилик, сарсылышлық.

УГНЕТЁННОСТЬ ок. 1. езилиүшилик, қысым көргенлик, жәбир шеккенлик, қаналышлық; 2. перен. (подавленность) қапалық, рухы тусиришилик, жапа шеккенлик, сарсылғанлық.

УГНЕТЁННЫЙ 1. прич. от угнетать; 2. прил. (поработённый) езилген, қаналған; 3. прил. перен. (подавленный, удушённый) қапаланған, рухы түскең, сарсылған, жапа шеккен.

УГОВАРИВАТЬ несов. см. уговорить.

УГОВАРИВАТЬСЯ несов. см. уговориться.

УГОВОР м. 1. кендириү, исендириү, қайыл етиү; не поддаваться ~ам айтқан сезге кенбейү; 2. (взаимное соглашение) ўде, шарт, келисім, лебиз; ~ дороже дісег посл. лебиз хәр нәрседен қымбат.

УГОВОРИТЬ сов. кого-что с неопр. сейлемис кендириү. қайыл етиү.

УГОВОРИТЬСЯ сов. с кем, о чём, разг. ўәделесиү, келисип қойыү.

УГОД||А ж.: ~у кому-чemu-л. тилегине муапық, жарамсақланып, кеүилин табыу мақсети менен.

УГОДИ||ТЬ сов. 1. кому-чemu, на кого-что кеүилин табыү, жараныү, жагыныү; на всех не ~шь ҳәммениң кеүилин таба алмайсан; 2. во что, разг. (попасть куда-л.) түсиү; лиса ~ла в капкан тулки қақпанға түсти; 3. в кого, во что, разг. (бросая, попасть) тийгизиү, ылақтырып тийгизиү; ~ть кәмнem в стекло тасты эйпекке тийгизиү.

УГОДЛИВОСТЬ ж. жагымпазлық, жарамсақлық, жарамсақланышлық.

УГОДЛИВЫЙ прил. жагымпаз, жарампаз, жарамсақланышы, жарамсақланған; ~ый человéк жагымпаз адам; ~ая улыбка жарамсақланған күлки.

УГОДНИЧАТЬ несов. перед кем-чем жагыныү, жагымпазланыү, жарамсақланыү.

УГОДНО 1. в знач. сказ. (нужно, желательно) керек, ҳәжет; что вам ~? сизге не керек?; не ~ ли? тилемсиз бе?, қөлесиз бе?; как вам ~ мейлициз; если вам ~ егер сиз қолесениз; сколько душё ~ қаша керек болса; 2. частица болсада, керек болса; как ~ қалай болса да, қолегеницизше; какой ~ қайсысы керек болса да; кто ~ ким болса да; что ~ не болса да; где ~ қай жерде болса да; когда ~ қашан керек болса да; керек үактыңызыда; куда ~ қай жерге болса да; сколько ~ қаша керек болса да; ◇ если ~ в знач. вводн. сл. қолесен, жараса, мүмкин жарамса, ҳәжет болса.

УГОДНЫЙ прил. керекли, ылайықлы, жарамлы.

УГОДЬ|Е с. пайдаланатуын жер; земельные ~я пайдаланатуын жерлер; лесные ~я пайдаланатуын төфайлар.

УГОЖДАТЬ несов. см. угодить 1.

УГОЖДЕНИЕ с. жарамсақланыу, жагыныү, кеүилин табыү, жагымпазланыү.

УГОЛ м. 1. в разн. знач. мүйеш; прямой ~ туры мүйеш; бстрый ~ сүйир мүйеш; тупой ~ догал мүйеш; под углом в 60° 60° мүйеште; под прямым углом туры мүйеш астында; ~дома жайдың мүйеши; на углү мүйеште; ~ отражения физ. нур қайтыў мүйеши; ~ падёния физ. түсиү мүйеши; 2. (приют, пристанище) пана, бас пана, үй; иметь свой ~ в уине ийе болыу; ◇ из-за углa астыртын, абысызыда, билдирмеги (өлтириү, ұхжим жасау); ~ зрение көз қарас; медвежий ~ жырақ жер, қашық жер, тұпкир жер; поставить в ~ мүйешке қойыу, мүйешке түрғызып қойыу; ставить во главу угла ен ахмийетли деп табыу, ед тийкарғы деп билиү; ходить из углa в ~ арман-берман журиү.

УГОЛЕК м. көмирдиң кишкене бөлеги.

УГОЛБИННИК м. қылмыслы адам, айыпты адам, айыкер, жинаятын адам, жинаятыши.

УГОЛБИН|ЫЙ прил. 1. жинаят..., жинаятын, қылмыслы; ~ый кодекс жинаят кодекси; ~ое преступление жинаятын қылмыс; 2. в знач. сущ. м. углобинный и ж. угловная қылмыслы адам, жинаятыши; ◇ ~ый

рбзыск жинаятларды тутатуғын милициялық аппарат.

УГОЛЫК *м.* 1. уменыш. от **үгол**; 2. перен. түпкір, шет, бөлекленген жер; во всех ~как страный елдиң барлық түпкірлеринде; прелестный ~бік геззal жер; ⚡ красивый ~бік қызыл мүйеш.

УГОЛЬ *м.* көмир; каменный ~ тас көмир; древесный ~ ағаш көмири; бурый ~ коныр көмир; ⚡ белый ~ ақ көмир (*сүйкүші*); как на **үгліх** (на угольях) аяғына от баскандай.

УГОЛЬНИК *м.* үш мүйешли сызыш. **УГОЛЬНИК** геометрия фигуранарының неше мүйештен тұратуғының көрсететүүн қоспа сеззердің биринши болеги, мыс.: треугольник үш мүйешлик.

УГОЛЬНЫЙ прил. көмирли, ~ая пыла көмир шаңы; ~ый бассейн тас көмир бассейни; ~ая промышленность тас көмир санааты.

УГОЛЬНЫЙ қоспа сеззердің «мүйешли, бурышын дегендерге туура көлөтүгүн екинши болеги, мыс.: треугольный үш мүйешли; пятиугольный бес мүйешли.

УГОЛЬЩИК *м.* 1. тас көмирши; 2. (*торговец углём*) көмир сатышы.

УГОМОНИТЬ *сов.* кого-что, разг. тынышландырыў, жубатыў, тым-тырыс етиў; ~детей балаларды тынышландырыў.

УГОМОНИТЬСЯ *сов.* разг. тынышланыў, тым-тырыс болыў, тыныш табыў, жубаныў; все, наконец, ~лись ақырында хәм-меси тынышланды.

УГОНЯТЬ *несов.* см. **угнать**.

УГОРАЗДИТЬ *сов.* безл. кого с *неопр.*, разг. дуушар болыў, ушыраў, илиғип қалыў, тап болыў, туура келиү; ~ло егө ўехать? оның кетип қалғанына қара!; как тебе ~ло упасть? сен қалай жыгылыўға ушырадың?

УГОРАТЬ *несов.* см. **угореть**.

УГОРЕЛЫЙ прил.: бежать как ~ аягына коз басылғандай жууырыў.

УГОРЕТЬ *сов.* ийистен уұланыў, ийис тутыў, печь тутыў.

УГОРЬ I *м.* (рыба) угорь, жылан балық.

УГОРЬ II *м.* (*прищук*) белеу.

УГОСТИТЬ *сов.* кого-что чем қонақ етиў, сыйлаў, айқат беріў, тамақ беріў, иззет көрсетіў; ⚡ ~ подзатильником желкесине берип жибериў.

УГОЩАТЬ *несов.* см. **угостить**.

УГОЩЕНИЕ с. 1. (*действие*) қонақ етиў, сыйлаў, айқат беріў, тамақ беріў, иззет көрсетіў; 2. (*кушанье*) сый, қонақ ас, айқаттар, тагамлар, тартылған тамақ.

УГРОБИТЬ *сов.* прост. 1. кого (*убить*) ўетириў, жоқ етиў, күрткіп жибериў; 2. что (*испортить*) бүлдириў, истеп шығарыў.

УГРОЖАЙАТЬ *несов.* кому-чему, чем қорқытыў, абай етиў, қоюп түүдүрүй; **ему** ~ет смерть өған өлим қаўпи тууып тур.

УГРОЖАЮЩИЙ 1. прич. от **угрожать**; 2. прил. қоюпли, қоютерли, қорқынышлы; қорқынатуғын; ~ее положение қоюпли аұхад.

УГРӨЗІА ж. 1. (*запугивание*) абай етиў, қорқытыў, қоюп түүдүрүй; 2. (*опасность*) қоюп, қорқыныш, қоюп-қетер; смертельная ~а өлим қоюпи; быть под ~ой қоюп астында болыў.

УГРӨЗІСК *м.* (*уголовный розыск*) жинаятларды тутатуғын милициялық аппарат.

УГРЫЗЕНИЕ с.: ~я совести уялып екиниў, уялып қысыныў.

УГРЮМОСТЬ жс. жабыңдылық, тунергенлик, қабағы үйилгенлик, сур, сурланғанлық.

УГРЮМЫЙ прил. 1. тунерген, қабағы үйилген, жабық, сурланған; қабағынан қар жауған; 2. перен. тунерген, тунерип турған, қараңы.

УГРЯ, **УГРЮ** и т. д. род., дат. п. ед. от угоръ I, II.

УДАВ *м.* удав (*тропиклук ҳәм субтропиклук үйіз үлкен эсілан*).

УДАВАТЬСЯ *несов.* см. **удасться** I, 2.

УДАВИТЬ *сов.* кого бууындырыў, асыў, бууындырып өлтириў, тамагынан қысып елтирий.

УДАВИТЬСЯ *сов.* разг. асылып өлиў, асылыў, бууыннып өлиў.

УДАЛЁНИЕ с. 1. (*отдаление*) алысласаў, узақлаў, қашықлаў; 2. (*откуда-л.*) қууып жибериў, шығарып қойыў, шығарып жибериў; 3. сүүрып алыў, алып таслаў, жулып алыў; ~ зўба тисти сүүрып алыў; 4. (*выведение*) жоқ етиў, кетириў; ~ пятын дақлар кетириў.

УДАЛЁНОСТЬ жс. қашықлық, алыслык, узақлық, жырақлық; ~ предмета заттың қашықлығы.

УДАЛЕННЫЙ *ж.* 1. прич. от **удалить**; 2. прил. қашықлықтағы, алыстағы, узақтағы, қашық, алыс, узак; ~е местә узақтаты жерлер.

УДАЛИТЬ *сов.* кого-что (*отдалить*) алыслатыў, узақлатыў, қашықлатыў; 2. кого-что қууып, қууып жибериў, шығарып жибериў; ~ кого-л. из көмната болмаден шығарып жибериў; 3. что (*вырвать*) сүүрып алыў, алып таслаў, жулып алыў; ~ зуб тисти сүүрып алыў; 4. что жоқ етиў, кетириў; ~ пятын с одежды кийимнен дақты кетириў.

УДАЛИТЬСЯ *сов.* 1. (*отдалиться*) алысласаў, узақлаў, қашықлаў; 2. перен. (*отклониться*) алыслап кетиў, шынысып кетиў; 3. (*удединиться*) бөллиниў, шетлеў, оңашалыңыў; 4. (*уйти*) кетиў, кетип қалыў; ~ к себе в көмната өзинци ежиресине кетип қалыў.

УДАЛОЙ, **УДАЛЫЙ** прил. гайратлы, мәрт, азамат, ғошшак, шоқ, шадлы; тройка удаляя пэтли тройка (*үш атты арба*); удаляя пәсін шадлы қосық; **удалый** мәлодич мәрт жигит.

УДАЛЬ ж. мәртлик, азаматлық, ғошшаклық, шоқлық.

УДАЛЬСТВО с. разг. см. **удаль**.

УДАЛЯТЬ *несов.* см. **удалить**.

УДАЛЯТЬСЯ *несов.* см. **удалиться**.

УДАР *м.* 1. урыў, урылыш, соққы, соғылыш; ~ кулаком жудырық пенен урыў; нанести ~ соққы берип; 2. (*звук*) гурсилди,

тоқылды, тақылды; ~ грома көктин гүрсилдиси; 3. соққы, соғыў, урыў; ~ы сөрдца жүректиң соғыўы; 4. перен. (потрясене) аўыр қайты; 5. перен. ұхжим етиў, соққы беріў; сокрушительный ~ қыйратышы соққы; фланговый ~ фланглык соққы; 6. мед. (кровоизлияние в мозг) мыйга қан кетиў; 7. спорт. урыў, соғыў; штрафной ~ штраф урыў; точный ~ туўры урыў; ⚡ сближенный ~ күн етиў; ~ы судьбы тәғдирдин рәхимсизлиги; быть в ~е шағында болыў, йиши келиў; быть; под ~ом 1) соққы астында болыў; 2) (в критическом положении) қоюипли жағдайда болыў; ставить под ~ кого-л. биреуди аўыр жағдайга қалдырыў.

УДАРЕНІЕ с. 1. пёт; логическое ~ логикалық пёт; ~ падает на последний слог пёт ақырғы бууынға түседи; 2. (знак) пёт белгиси.

УДАРИТЬ сов. 1. кого-что, по чему урыў, соғыў; ~ть палкой таяқ пешен урыў; ~ть по столу стоды урыў; 2. по чему, во что урыў; моляния ~ла в дерево жасыл ағашқа урды; 3. что, во что қагыў; ~ть в барабан барабан қагыў; 4. по кому-чему соққы беріў; ~ть по врагу душманға соққы беріў; 5. разг. (наступить) түсиў, басланыў; ~ли морбозы сууық басланды; ⚡ винб ~ло в голову вино басыма тийди, шарап мес ети; ~ть по карману шығынға ушыратыў; не ~ть в грязь лицом намысты қолдан бермей, уятка қалмаў; ~ть по рукам қол урысып келиніў; палец о палец не ~ть жумыс ислемей босқа журиў:

УДАРИТЬСЯ сов. 1. обо что, чем урыныў, урылыш, соғылыў, урып алыш; 2. во что тийиў; пұля ~лась в стеноу оқ дий-уалға тийди; 3. во что, перен. разг. кумарланып берилиў, жудә берилиў; ~ться в воспоминания ялқа тусириүге берилиў, ялқа тусириў.

УДАРНИК I м. 1. воен. (часть затвора) жам жарғыш; 2. (музыкант) дәпши, дәп қағышы.

УДАРНИК II м. ударник, ылғаллы, алдағы; ~и коммунистического труда коммунистлик мийнеттиң алдагылары.

УДАРНИЦА женск. от ударник II.

УДАРНИЧЕСТВО с. ударниклик, ылғаллылық, алдағылық.

УДАРНО нареч. пёт бенен, урынып, епки менен; ~ работать пёт бенен ислеў, урынып ислеў.

УДАРНЫЙ I прил. 1. тақылдылы, тықылдылы, тоқылдылы; ~й механизм урышы механизм; 2. урылып шертилетуғын, қағылып шертилетуғын; ~е музыкальные инструменты урылып шертилетуғын саз өсбаплары; 3. воен. соққы беретуғын; ~й батальон соққы беретуғын батальон.

УДАРНЫЙ II прил. (передовой) ылғаллы, алдагы; ~а бригада ылғаллы бригада.

УДАРЯТЬ несов. см. ударить.

УДАРЯТЬСЯ несов. см. удариться.

УДАТЬСЯ сов. 1. табысыны орынланып, сөзине түсиў, келисип шығыў, нәтийжели болыў, онлы болып шығыў, сөзли болып

шығыў; работа удалась жумыс табысыны орынланып; опыт ~лся тәжирибие толығы менен нәтийжели болып шықты; 2. безъ кому, с неопр. (посчастливиться) алыш, онлы болыў, сөзли болыў; ему не удалось уехать ол кете алмады; 3. в кого, разг. (уродиться) уқсаў, кусаў, усаў.

УДАЧА эс. сэт, табыс, он; пожелать ~и табыс тилем; большая ~а улкен сэтлилек, жудә он болыушылық.

УДАЧЛИВОСТЬ ж. разг. сэтлилек, табысылық, он жағдай, баҳытлылық.

УДАЧЛИВЫЙ прил. разг. жолы болыш, сэтли, сэтлилек, табысылы, баҳытлы.

УДАЧНИК м. разг. жолы болған адам.

УДАЧНО нареч. жақсы, орынлы; цитата подбрана ~ орынлы алынған цитата.

УДАЧНЫЙ прил. онлы, сэтли, келискең, табысылы; жақсы, кеүилдегидей, орынлы; ~ая поездка табысылы сапар; ~ое выражение тауын айтылған сез, орынлы гәп.

УДВАИВАТЬ несов. см. удвобить.

УДВАИВАТЬСЯ несов. см. удвобиться.

УДВОЕНИЕ с. еки есе кебейиў, еки есе артыў, еки есе күшнейиў; еки есе артырыў, еки есе күшнейтиў.

УДВОЙТИ сов. что еки есе артырыў, еки есе кебейиў, еки есе күшнейтиў.

УДВОЙТИСЯ сов. еки есе кебейиў, еки есе артыў, еки есе күшнейиў.

УДЕЛ м. 1. ист. удел, ийленген жер, қараслы жер (айырған Рұсия тұңғылымдағы жер); 2. ист. удел, уделлик (революцияға дейинги Россияда патша семьяның дәрек мүлк); 3. (доля, участь) ығбал, тәғдир, несибе.

УДЕЛИТЬ сов. что, кому-чему бөлиү, аударыў; ~ внимание кеүил бөлиү.

УДЕЛЬНЫЙ I прил. ист. 1. удел, уделлик, қараслы жер; ~й князь уделлик князь; 2. удел, уделлик; ~е земли удел жерлер.

УДЕЛЬНЫЙ II прил. физ. салыстырма; ~ вес 1) салыстырмалы салмақ; 2) перен. тутатуғын орны, әхмийети; ~ вес угольной промышленности в народном хозяйстве халық кожалығында тас көмир санаатының тутатуғын орны.

УДЕЛЯТЬ несов. см. уделить.

УДЕРЖ м. разг.: без ~у тоқтаусыз, иркинишсиз; нет ~у тоқтамастаң, алды артына қарамай; не знать ~у шаманы билмеү, алды артына қарауды билмеү, тоқтауды билмеү.

УДЕРЖАНИЕ с. 1. (действие) тутып қалыў, услап қалыў, тутып; ~ налбала салықты тутып; 2. (удержанная сумма) тутылған пул.

УДЕРЖАТЬ сов. 1. кого-что (не выпустить) услап қалыў, услап қалыў, шығармаў, жибермеў, тусирмеў; сүйеп түрүп; ~ стакан в руках стаканды қолда услап түрүп; 2. кого-что тоқтатыў, иркүй, услап қалыў, сақлаў; ~ лошадей атларды тоқтатыў; ~ от необдуманного поступка ойлапбай испенетуғын жағымсыз истен тоқтатыў; 3. что (вычесть) тутып қалыў, тутып, услап қалыў; ~ аванс авансы услап қалыў; 4. что

тыыу, сыртқа шығармау; ~ слёзы көз жасты тыыу, жыламау; ~ смех күлмей қалыу, күлкни сақлап қалыу; 5. что (сохранить) тутыу, қалдыру, сақлау, сақлап қалыу; ~ в памяти есть тутыу, ядта қалдыру; ~ первенство бириншилікти сақлап қалыу.

УДЕРЖАТЬСЯ сов. 1. (устоять) қуламай қалыу, тұра алыу, тұрып қалыу, сақланып қалыу, жынылмай қалыу; ~ на ногах аяғында тұра алыу, аяғын басып тұра алыу; 2. (остаться) орында қалыу, тұрып қалыу; ~ на прежних позициях бурынғы позицияларында тұрып қалыу; 3. от чего тынып қалыу, тоқталыу, шыдан тұрыу; ~ от смеха кулип жибермей шыдан тұрыу.

УДЕРЖИВАТЬ несов. см. удержать.

УДЕРЖИВАТЬСЯ несов. см. удержаться.

УДЕСЯТЕРИТЬ сов. что он есе кебейти, он есе арттырыу.

УДЕСЯТЕРЯТЬ несов. см. удесятерить.

УДЕШЕВИТЬ сов. что арзанлатыу, баҳасын кемитиү, нырқын түсириү.

УДЕШЕВЛЁНИЕ с. арзаныу, арзаплау, арзанлапыу, арзансасыу, арзанлатыу, баҳасын кемитиү, нырқын түсириү, нырқын түснү.

УДЕШЕВЛЁННЫЙ 1. прич. от удешевить; 2. прил. арзан, арзанлаган, баҳасы кемиген, нырқы кемиген; ~е товары арзанлаган товарлар.

УДЕШЕВЛЯТЬ несов. см. удешевить.

УДИВИТЕЛЬНО 1. нареч. (чрезвычайно) жудо, күто, дым, огада, срасан; 2. безл. в знач. сказ. эжайып, таң қаларлық, қызық; ~то не ~ бул таң қаларлық нәрсес емес.

УДИВИТЕЛЬНЫЙ прил. 1. (странный) эжайып, қызықы, таң қаларлық, хайран қаларлық; что же тут ~ого? бул жерде хайран қаларлық не бар?; 2. (превосходный) жуде жақсы, эжайып.

УДИВИТЬ сов. кого-что, чем таң қалдырыу, хайран қалдырыу.

УДИВИТЬСЯ сов. чему и без доп. таң қалыу, таңланыу, хайран қалыу.

УДИВЛЕНИЕ с. таң қалыу, хайран қалыу, таңланыу, хайран болыу; ~ на ~ жудо жақсы, эжайып.

УДИВЛЯТЬ несов. см. удивить.

УДИВЛЯТЬСЯ несов. см. удивиться.

УДИЛА мн. сүүлық.

УДИЛИЩЕ с. қармақ дәстеси, қармақтың сабы, қармақ сап.

УДИРАТЬ несов. см. удрасть.

УДИТЬ несов. кого-что услау, аўлау, қармақ салыу.

УДЛИНЕНИЕ с. узайтыу, созыу; узайтыу, созылыу.

УДЛИНИТЬ сов. что узайтыу, кебейти, арттырыу, созыу; ~ рукава жецлерин узайтыу.

УДЛИНИТЬСЯ сов. узайтыу, созылыу.

УДЛИНИТЬ несов. см. удлинить.

УДЛИНЯТЬСЯ несов. см. удлиниться.

УДМУРТСКИЙ прил. удмурт...; ~ язык удмурт тили.

УДМУРТЫ мн. (ед. удмурт м., удмуртка ж.) удмуртлар, удмурт халқы (Удмурт АССРың тийкарлы халқы).

УДОБНО нареч. 1. қолай, қайым, оңай, жайғасып; ~ усестеся жайғасып отырыу; 2. безл. в знач. сказ. қолай, қайым; ~мү здесь ~ оған бул жерде қолай; ми и здесь ~ маган усы жер де қолай; 3. безл. в знач. сказ. с неопр. (подходит) қолайлар, оңайлы; 4. безл. в знач. сказ. с неопр. (уместно, прилично) орынлы, жағдайлар, жайлар, қолай.

УДОБНЫЙ прил. 1. қолайлар, жайлар, оңайлы; ~ое мәсто қолайлар орын; 2. (благоприятный, уместный) орынлы, қолайлар.

УДОБО- қоспа сөзлердиң «қолай, жәцил, аңсат» деген мәндерлөг тәң келетүгүн биринши белеги, мыс.: удобоуправляемый жәцил басқарылышы.

УДОБОВАРИМНЫЙ прил. жәцил сиңетуғын; ~ая піща жәцил сиңетуғын аүткат.

УДОБОЧИТАЕМЫЙ прил. аңсат оқылатуғын, оқыуға аңсат.

УДОБРЕНИЕ с. с.-х. 1. (действие) төгиплеу, тегин тегиү; ~е полей атызларға тегин тегиү; 2. тегин; органические ~я органикалық тегинлер; минеральные ~я минераль тегинлер.

УДОБРИТЬ сов. что, чем, с.-х. тегинлеу, тегин тегиү.

УДОБРЯТЬ несов. см. удобрить.

УДОБСТВО с. 1. (чего-л.) қолайларлық, оңайлылық, жайларлық; 2. мн. удобства керек-жарақ; квартира со всеми ~ами барлық керек-жарақлары бар квартира.

УДОВЛЕТВОРЕНІЕ с. 1. (действие) қанаатланып, қанаатланылдырый; 2. қанаатланышылық, хәз этиүшилик, рәхәтленишилик; с большим ~ем улкен қанаатланышылық пепен; испытывать чувство ~я хәз этиү, жапы жай табыу, қанаат табыу; ~ требовать ~я уст. дүэльге шақырыу.

УДОВЛЕТВОРЕННОСТЬ ж. см. удовлетворение 2.

УДОВЛЕТВОРЕННЫЙ 1. прич. от удовлетворить; 2. прил. қанаатланған, рәхәтленген, разы болған; ~ вид қанаатланған түр.

УДОВЛЕТВОРІТЕЛЬНО нареч. 1. қанаатланарлық; 2. в знач. сущ. с. несл. удовлетворитель (отметка) орта, қанаатландырыларлық.

УДОВЛЕТВОРІТЕЛЬНЫЙ прил. қанаатланып, қанаатланарлық, қанаатланыларлық; ~ отвёт қанаатланарлық жүйән.

УДОВЛЕТВОРІТЬ сов. кого-что қанаатландырыу, орынлау; ~ чю-л. просьбу этинишин қанаатландырыу, тилегиң орынлау.

УДОВЛЕТВОРІТЬСЯ сов. чем қанаатланыу, разы болыу; ~ полубченным отвётом берилген жууапка қанаатланыу.

УДОВЛЕТВОРІТЬ несов. 1. см. удовлетворить; 2. чежу (соответствовать) қанаатландырыу, жууап берүү, туүр келиү; ~ предъявляемым требованиям қойылган талаплары жууап берүү, қойылған талапларды қанаатландырыу.

УДОВЛЕТВОРЯТЬСЯ несов. см. удовлетворяться.

УДОВОЛЬСТВИЕ с. 1. (чувство радости) ләззет, рәхәт, мәслик, хәз, хәзлик; с ~ем жаным менен; к общему ~ю көпшиликтин хәзи ушын; работать с ~ем қызығышылық пепен ислеү; испытывать ~е рәхәт кериү; доставлять ~е хәзлик бериү, хәз бериү; 2. (развлечение) шадлық, ойын-кулки, рәхәт, тамаша; ⚡ жить в своё ~е арқайын хәзлик пепен жасаү.

УДОБ м. еспек, еспепиш.

УДОЙ м. 1. саўым, саўылған сут; сұточный ~й короб сыйырлардан бир суткада саўып алышған сут; 2. (доение) саўыу, саўым; молокό утрениего ~я азанғы саўымынын сутти.

УДОЙНОСТЬ ж. 1. сұтлилік; высокая ~ короб сыйырдың кеп сұтлилігі; 2. см. удой 1.

УДОЙНЫЙ прил. сұтли; ~ая короба сутгы сыйыр.

УДОРОЖАНИЕ с. қымбатлау, баҳасы арты, нырқы арты; қымбатлатыу, баҳасын арттыры, нырқын арттыры.

УДОРОЖАТЬ несов. см. удорожить.

УДОРОЖИТЬ сов. что қымбатлатып жибериү, баҳасын арттыры, нырқын арттыры.

УДОСТАИВАТЬ несов. см. удостобить.

УДОСТАИВАТЬСЯ несов. см. удостобиться.

УДОСТОВЕРЕНИЕ с. 1. (действие) тастықлау, дұрыслау, раслау, гүйаландырыу; 2. (документ) удостоверение, гүйалық, гүйанама.

УДОСТОВЕРИТЬ сов. что тастықлау, дұрыслау, раслау, гүйаландырыу; ~ подпись қолды дұрыслау.

УДОСТОВЕРИТЬСЯ сов. в чём исениү, кези жетиү.

УДОСТОВЕРЯТЬ несов. см. удостоверить.

УДОСТОВЕРЯТЬСЯ несов. см. удостовериться.

УДОСТБОИТЬ сов. 1. кого-что, чего (наградить, присвоить звание) ылайық кериү, мүнәсип кериү; 2. кого-что, чем итибар берү, кеүил белиү, ылайық болыу; ~ взгляdom көз таслауға ылайық болыу; ⚡ ~ чести хұрмет билдириү, хұрмет көрсетиү.

УДОСУЖИТЬСЯ сов. чего ылайық болыу, мүнәсип болыу, сыйлықланыу; ~ награды наградаға ылайық болыу; ~ чести хұрметке мүнәсип болыу, дыққатқа ылайық болыу.

УДОСУЖИВАТЬСЯ несов. см. удосужиться.

УДОСУЖИТЬСЯ сов. разг. ўақыт табыу, мүмкіншилик табыу, қолы тийиү.

УДОЧЕРЕНИЕ с. қыз алып асыраү, басқа қызды асырап алыу.

УДОЧЕРЯТЬ сов. кого қыз алып асыраү, қыз етип алыу, басқа қызды асырап алыу.

УДОЧЕРЯТЬ несов. см. удочерить.

УДОЧКА ж. қармақ; ⚡ закинуть ~у қармақ таслау, алдын ала байқастырыу; поймать на ~у алдастырыу, алдау; попасться на ~у қармаққа түснү, алданыу;

смотать ~и тез ғайып болыу, тез жоқ болыу.

УДРАТЬ сов. разг. қашыу, қашып кетиү, ғайып болыу.

УДРУЖАТЬ несов. см. удружить.

УДРУЖИТЬ сов. кому, разг. 1. (оказать дружескую услугу) хымет көрсетиү, ҳұрмет көрсетиү, досып көрсетиү; 2. ирон. (принести неприятность, вред) зыян етиү, зәлел тийгизиү, зыян тийгизиү.

УДРУЧАТЬ несов. см. удручинь.

УДРУЧАЮЩИЙ 1. прич. от удручинь; 2. прил. (гнетущий) қайғыландыратуғын, қапаландыратуғын, азаплаушы, қамықтыратуғын; ~ая тишинә қапаландыратуғын тынышлық.

УДРУЧЕННЫЙ 1. прич. от удручинь;

2. прил. (гнетущий) қапаланған, қамыққан; ~ое состоение қапалық жағдай; ~ый вид қамықкан түр.

УДРУЧИТЬ сов. кого, чем қапаландырыу, қамықтырыу.

УДУШАТЬ несов. см. удушить.

УДУШАЮЩИЙ 1. прич. от удушать; 2. прил. см. үдүшливый; ⚡ ~е отравляющие вещества тунышқыратуғын уұлаушы заттар.

УДУШЕНИЕ с. тунышқырыу, буып елтириү.

УДУШИТЬ сов. кого, чем тунышқырыу, бууып елтириү.

УДУШЛИВОСТЬ ж. тунышқырышылық, бууышылық, бууындырышылық, буулыктырышылық.

УДУШЛИВЫЙ прил. 1. тунышқыратуғын, тунышқырыш, демиктиретуғын; ~ый запах демиктиретуғын ийис; 2. тунышқыратуғын, бууындыратуғын, буулыктыратуғын; ~е газы тунышқыратуғын газлар.

УДУШЬЕ с. демигиү, буулыу, буулыгы.

УЕДИНЕННИЕ с. 1. (действие) аўлақта турыу, жалғыз турыу; оңашаланыу, аўлақланыу, аўлақта турыу, жекелениү; 2. см. единённость.

УЕДИНЕННОСТЬ ж. жекке турғышылық, белек турғышылық, белекленгенлик, оңашалық, аўлақлық, оңашаланғанлық.

УЕДИНЕННЫЙ 1. прич. от единить; 2. прил. (бездюденный) аўлақ, узақ, белек, жекке, тыныш, адамсыз; ~ое место оңаша жер.

УЕДИНЯТЬ сов. кого-что жекке шығарыу, адамлардан белеклеу, оңашалау.

УЕДИНЯТЬСЯ сов. жекке шығыу, адамлардан белеклениү, оңашаланыу, аўлақ болыу.

УЕДИНЯТЬ несов. см. единить.

УЕДИНЯТЬСЯ несов. см. единяться.

УЕЗД м. ист. уезд, ояз (бұрынғы административ-территориалық беленийдің бирлиги).

УЕЗДНЫЙ прил. ист. уезд..., уездлик, оязлық; ~город уездлик қала.

УЕЗЖАТЬ несов. см. уехать.

УЕХАТЬ сов. кетиү (келик пепен).

УЖ 1. м. сары бауыр жылан, уйсыз сары жылан, сүү жылан; ⚡ извиваться ужом

иши-бауырына кирип жылмаңлау, жарамсақланып.

УЖ II 1. нареч. см. ужé; 2. частица үсил. аса, огада, алле қашан, қашсан; не так уж плохо аса жаман-ақ емес; бочень уж много дел жумыслар огада ҳәм кеп.

УЖАЛЕННЫЙ прич. от ужáлить; ◇ как ~ бир нөрсе шағып алғандай.

УЖАЛИТЬ; сов. кого-что 1. шағыу; 2. перен. сөз бенен шағып сейлеү.

УЖАС м. 1. (страх) қеүөтер, қауп, қатты қорқыныш, қатты қорқыу, зэрреси ушыу; егө охватыл ~ оны қатты қорқыныш басты; привестий в ~ қатты қорқынышса салыу; 2. (безвыходность) қорқынышлық, қаупиллик, қеүөтерлик; қайғылық; илажызылық; 3. в знач. нареч. разг. (очень, чрезвычайно) не деген, жуда, күтә, дым, огада, орасан; ~ как далеко не деген узак; ~ как жарко не деген ыссы; ◇ к моему ~ у менин тынышсызланыу ма карамай.

УЖАСАТЬ несов. см. ужаснүтъ.

УЖАСАТЬСЯ несов. см. ужаснүться.

УЖАСАЮЩИЙ 1. прил. от ужасать; 2. прил. см. ужасный.

УЖАСНО нареч. 1. (плохо, скверно) жудә жаман, қолайсыз, айыр; он ~ выглядит онын түри жудә жаман көріпеди; 2. разг. (очень, крайне) жудә, күтә, дым; я ~ рад вас видеть mein сизди көриүге жудә қуанаман; 3. в знач. сказ. жудә жаман; это ~ был жудә жаман.

УЖАСНҮТЬ сов. кого қатты қорқытыу, зэрреси ушырыу, шоршытыу.

УЖАСНҮТЬСЯ сов. қатты қорқыу, зэрреси ушыу, шоршыныу.

УЖАСНЫЙ прил. 1. қорқынышлы, қәүипли, қеүөтерли, зэррени ушыратуғын; ~ый вид зэррени ушыратуғын тур; ~ый соң қорқынышлы түс; 2. разг. огада жаман, жудә жаман; ~ая погода жудә жаман хауа райы; 3. разг. (чрезвычайно сильный) қатты, күшли, шыдамаслық, огада, күтә; ~ая боль адам шыдай алмайтуғын дәрежедеги айырыу; ~ый трус қатты қорқақ, жаман қорқақ.

УЖЕ сравнит. ст. от прил. узкий тарырақ, тарлау; этот арык ~ тогб мыйнау жап анадай гери тарлау.

УЖЕ нареч. алле қашан, қашсан-ақ; он ~ не ребёнок ол алле қашсан кишкене бала емес; егө ~ нет в живых ол қашсан-ақ тирилердин арасында жоқ; он ~ пришёл ол қашсан-ақ келген еди; ~ рассветает если так сарғайып киятыр, алле қашсан таң сарғайып киятыр.

УЖЕНИЕ с. тутиу, услау, қармақ услау.

УЖИВАТЬСЯ несов. см. ужиться.

УЖИВЧИВОСТЬ ж. онысқышлық, онысқыллық, келисимилилк, сыйысқышлық, таттылық.

УЖИВЧИВЫЙ прил. онысқыш, онысқылы, келисимили, сыйысқыш, татты.

УЖИМКИ мн. (ед. ужимка ж.) жилуа, наз, қылык.

УЖИН м. кешки аўқат, кешки тамақ.

УЖИНАТЬ несов. кешки аўқат жеў, кешки тамақланыу.

УЖИТЬСЯ сов. с кем и без доп., разг. онысыу, онысып турсыу, татыу турсыу, сыйысыу, көнлигиу.

ужү, үдишь и т. д. наст. вр. от удить.

УЗАКОНЕНИЕ с. законластырыу.

УЗАКОНЕННЫЙ 1. прич. от узаконить; 2. прил. нызамлы, законлы, законластырылған.

УЗАКОНИВАТЬ несов. см. узаконить.

УЗАКОНІТЬ сов. что законластырыу, законба муýапык етий.

УЗБЕКИ мн. (ед. узбек м., узбечка ж.) өзбеклер (Өзбек ССРның тийкарлы халқы).

УЗБЕКСКИЙ прил. өзбек..., өзбекти; ~ая литература өзбек эдебияты.

УЗДА ж. 1. жүүен; надеть на лошадь ~ у атка жүүен салыу; 2. перен. бойсындырышылық, жүүенлеүшилик; держать в ~е кого-л. бойсындырыу.

УЗДЕЧКА ж. см. уздá I.

УЗДЦЫ: держать лошадь под ~ дизгинин қосып ийегиниц астынан услау.

УЗЕЛ I м. 1. түйин, түйилген жер; ~ на верёвке арқандағы түйин; 2. (свёрток) түйиншик; 3. түйискен жери, қосылысқан жери; железиодорожный ~ темир жоллардың қосылысқан жери; 4. перен. (пункт) узел; 5. узел, орай; радиотрансляционный ~ радио еситириүши узел; ~ обороны қорғаныу узели; 6. анат. түйин; нёргөвий ~ нервлер түйини; 7. тех. бөлек, бөлимше; сборка узлов комбайна комбайн белеклерин құрастырыу; ◇ морской ~ шие түйин; санитарный ~ санитарлық узел.

УЗЕЛ II ж. мор. узел (кеме тезлигиниң дәрежеси).

УЗКИЙ прил. 1. (не широкий) тар, енсиз; ~ая доска енсиз тахта; ~ая улица тар кеше; 2. (текинский) тар; ~ие рукава тар жен; 3. перен. (ограниченный) шеклентен; ең жақын; ~ий круг знакомых ең жақын таныслар; 4. перен. тар, бир тәреплеме; ~ий кругозор тар түсниник; ◇ ~ое место нашар жер, езиз жер; в ~ом смысле слова сөздің тар мәнисинде; ~ие гласные лингв. қысық дауыслылар.

УЗКО- қоспа сөзлердин «тар» деген мәнини билдиштетуғын бириңши бөлөгі, мыс.: узкогрэйд тар кекирекли, тар тесли.

УЗКОГЛАЗЫЙ прил. қысық кезли, питик кезли.

УЗКОГРУДЫЙ прил. тар кекирекли, тар тесли.

УЗКОКОЛЕЙКА ж. ж.-д. тар колеялы темир жол.

УЗКОКОЛЕЙНЫЙ прил. ж.-д. тар колеялы.

УЗКОЛЙЦЫЙ прил. сүйир бетли, сопак бетли, ат жақыл.

УЗКОЛОБЫЙ прил. 1. (с узким лбом) тар маңлайлы; 2. перен. разг. (недалекий, ограниченный) тар пикирли, ақылы сайзы, кем ақыл.

УЗКОПЛЁНОЧНЫЙ прил. енсиз плёнкаға түсеретуғын; ~ киноаппарат енсиз плёнкаға түсеретуғын киноаппарат.

УЗКОПЛЁЧИЙ прил. тар жаўрынлы.

УЗКОРЯДНЫЙ прил. тар катарлы; ~ая сөялка тар катарлы сөялка.

узлá, узлú и т. д. род., дат. п. от **узл** I, II.

УЗЛОВÁТЫЙ прил. түйинли; ~ая прýжа түйинли жип.

УЗЛОВОЙ прил. 1. узеллик, орайлық, улкен; ~а́с стáнция ж.-д. улкен станция; 2. перен. (основной) тыйкарғы.

УЗНАВАТЬ несов. см. **узнать**.

УЗНАТЬ сов. 1. кого-что таныў, кеңрү; я ~л его по голосу мен оны дауысынан таныдым; его нельзя ~ть оны танып болмайды; 2. кого-что, о ком-чём билиү, еситиү, сезиү; ~ть новость жаңалыкты билиү; ~йте, добма ли он? билин, од уйинде ме екен?; ~ть чей-л. характер биреүдиң қәсийетин билиү, биреүдиң қәсийети менен таныс болыу.

УЗНИК м. тутқын, бенде, қамақтағы адам.

УЗНИЦА женск. от **узник**.

УЗОР м. кесте, нағыс; ~ для вышивания кестелеү ушын нағыс.

УЗОРНЫЙ прил. нағыслы; ~е занавески нағыслы переделер.

УЗОРЧАТЫЙ прил. нағыслы, гул салынған, нағысланған.

УЗОСТЬ ж. тарлық, кем ақыллық, бир тареплилик, ақылы сайызылық; ~ взглядов көз қараасларының тарлығы; ~ тематики тематиканың тарлығы.

УЗРЕТЬ сов. что, уст. кериү, билиү, ақлаү.

УЗУРПАТОР м. узурпатор (властьты ямса басқаның правосын законсыз тұрға өз колына алған киси).

УЗУРПАЦИЯ ж. узурпаторшылық етиү, законсыз басып алғы, законсыз ииелеү.

УЗУРПИРОВАТЬ сов. и несов. что узурпаторшылық етиү.

УЗЫ только мн. байланыс, қатнасық; ~ дружбы дослық қатнасықтар.

УЙГУРСКИЙ прил. уйғыр...; ~ язык уйғыр тили.

УЙГУРЫ мн. (ед. уйғур м., уйғурка ж.) уйғырлар (*Орта Азияда ҳам Батыс Қытайда жасаушы халық*).

уйдү, уйдеш и т. д. буд. вр. от **уйтый**.

УЙМА ж. разг. оғада көп, сансыз, шексиз көп, толып атырған; ~ народу шексиз көп халық.

уймұ, уймеш и т. д. буд. вр. от **уйтить**. уймұс, уймешся и т. д. буд. вр. от **уйтаться**.

УЙТИ сов. 1. (отправиться) кетиү, жеңеү; ~ вперед 1) алға кетиү; 2) перен. алға етиү, алға басыү; поезд ужे ушёл поезд қашан-ақ кетип қалды; 2. от кого-чего қашыў, қутылыў; ~ от расплата жазадан қутылып кетиү; ~ от преследования қуудалаудан қутылыў; 3. кетиү, таслаү, босау, шығыў; ~ со службы хызметтен шығып кетиү; 4. во что, перен. ықласланып берилү, батыў, шумиў; с головой ~ в работу жумысқа ықласланып берилү; 5. перен. кетиү, питиү, сарп етилиү; время ещё не ушло ўақыт еле питкен жок; целий месец ушёл на эту работу был жумысқа анық бир а кетти; 6. разг. тасыў, тасып төгилди;

7. разг. (вместиться, войти во что-л.) сыйыў, кириў; ф ~ в себя ойға батыў; ~ из жизни дүйнідан қайтыў, елиў; силы ушлі күш сарп етилди, күш қалмады; ~ ни с чём босқа кетиў, бийкарға келип кетиў; часы ушлі вперед saat алға кетти; земля ушлі из-под ног қолдан қазық кетти.

УКАЗ м. указ, фарман, жарлық; Указ Президиума Верховного Совета СССР СССР Жоқарғы Совети Президиумының Указы; ф не ~ кому-л. авторитет емеслик, тыйкар бола алмаў, көрсетпе бола алмаў, айрой бола алмаў; ты мне не ~ сен маган авторитет емессен.

УКАЗАНИЕ с. 1. (действие) көрсетиү, силтей; 2. көрсетпе, силтеме; дать ~ көрсетпе бериү.

УКАЗАННЫЙ 1. прич. от **указать**; 2. прил. көрсетилген; в ~ое время көрсетилген ўақытта.

УКАЗАТЕЛЬ м. 1. (надпись, стрелка и т. п.) көрсеткиш; 2. (справочник, оглавление) көрсеткиш, түсндириүши, түснинк бериүши; ~ имён атлардың көрсеткиши; 3. (прибор) көрсетиүши эсбап.

УКАЗАТЕЛЬНЫЙ прил. көрсетпе, көрсетиү..., силтей...; көрсететүгүн; ~ое местоимение грам. силтей алмасығы; ф ~ый пәлец сүк бармақ.

УКАЗАТЬ сов. 1. что, на кого-что (показать) көрсетиү, силтей, билдириү; ~ дорогоу жол силтей, жол көрсетиү; 2. на кого-что көрсетиү, кеүйл билдириү; ~ на недостатки в работе жумыстағы кемшиліктерди көрсетиү; ф ~ на дверь күүп ўигарыў.

УКАЗКА ж. 1. (палочка) көрсеткиш; 2. разг. (указание) көрсетие; действовать по ~е көрсетие менен ислеу.

УКАЗЧИК м. разг. ақыл үйретиүши; жол көрсетиүши.

УКАЗЧИЦА женск. от **указчик**.

УКАЗЫВАТЬ несов. 1. см. **указать**; 2. (свидетельствовать о чём-л.) гүү болыу, дәлдил болыу.

УКАТАТЬ сов. что тегислеү; ~ дорогоу жолды тегислеү.

УКАТИТЬ сов. 1. что домалатыү, дәңгелетиү; ~ обруч курсауды дәңгелетил алып кетиү; 2. разг. (уехать) кетип қалыу.

УКАТЫВАТЬ I несов. см. **укатать**. **УКАТЫВАТЬ** II несов. укатить 1.

УКАЧАТЬ сов. кого 1. тербетил уйқылатыў, шайқап уйқылатыў; ~ть ребёнка баланы тербетил уйқылатыў; 2. безл. шайқалтып бас айлаңдырыў; менй на пароходе ~ло пароходта мениң басым айлаңды.

УКАЧИВАТЬ несов. см. **укачать**.

УКИСНУТЬ сов. разг. ашыў, ашып кетиү; капуста еще не ~ла капуста еле ашыған жок.

УКЛАД м. 1. уклад, курылыс, тәртип; новый ~ жизни турмыстагы жаңа тәртип; 2. эк. уклад; рабовладельческий ~ кулышлық уклад.

УКЛАДКА ж. қалаў, тәссеў, жайыў, жайластырыў; ~ рельсов рельслерди тәссеў.

УКЛАДЧИК *м.* тәсөүши, жайластырып койыншы.

УКЛАДЧИЦА *женск.* от укладчик.

УКЛАДЫВАНИЕ *с.* салыстырыў, салыў, жыныстырыў, жыйнаў.

УКЛАДЫВАТЬ *несов.* см. уложить.

УКЛАДЫВАТЬСЯ *и* *несов.* см. уложитьсь.

УКЛАДЫВАТЬСЯ *II* *несов.* см. улечься.

УКЛОН *м.* 1. (покатость) қыя, қыялық, жатық, жанбаўыр; поезд шёл под ~ поезд түсерликтен жүрип киятырган еди; 2. перен. бейим, бағыт; школа с техническим ~ом техникалық бағыт алған мектеп; 3. перен. полит. уклон, тұрақсызлық, аұмақтасы; праўый ~ он уклон, онға тайсалыу; левый ~ сол уклон, солға тайсалыу.

УКЛОНЁНИЕ *с.* 1. (от прямого пути и т. п.) шетлеў, бурылыў, тайыў, бағытынан тайыў, тайсалыў; 2. перен. бас тартыў, қашыў, тайсалыў; ~ от своих обязанностей өзиниң миннетинен тайсалыў.

УКЛОНІТЬСЯ *сов.* от чего 1. (в сторону) шетлеў, бурылыў; 2. (отсторониться) бурылыў, тайсалыў; ~ от удара соққыдан тайсалыў; 3. перен. (отвлечься) бурылыў, шығып кетиў; 4. перен. (избежать) бас тартыў, қашыў; ~ от прямого отвёта тиккелей жуўап беріуден бас тартыў; ~ от своих обязанностей өзиниң миннетинен бас тартыў.

УКЛОНЧИВО *нареч.* анық емес етип, анық етпей, тайсалаклаш, гүмилжилеп, гүмилжи етип; отвечать ~ анық етпей жуўап беріў.

УКЛОНЧИВОСТЬ *ж.* бас тартыўшылық, аўмақшылық, аўмақайлық, тайсалаклағаншылық, гүмилжилук, анық емеслик.

УКЛОНЧИВЫЙ *прил.* бас тартыўшы, аўмақай, қыпақлаған, тайсалаклаған, гүмилжи, анық емес; ~ оғөт тайсалаклаған жуўап.

УКЛОНЯТЬСЯ *несов.* см. уклоняться.

УКЛЮЧИНА *ж.* ескең шүйи, қайытың кулагы.

УКОЛ *м.* 1. (действие) шаншыў, қадаў; ~ иголкой ийне менен шаншыў; 2. (опрыскивание) шаншыў, укол салыў, шаншыў; 3. перен. (обида) ренжитиў, екпелетиў, намысына тийиў, ашыўына тийиў.

УКОЛБОТЬ *сов.* 1. что (наколоть) шаншыў, қадаў; 2. кого-что, перен. ренжитиў, екпелетиў, намысына тийиў, ашыўыни келтирү.

УКОЛБТЬСЯ *сов.* чем и без доп. шаншылыў, қадалыў.

УКОМПЛЕКТОВАНИЕ *с.* комплектлеў, толыктырыў.

УКОМПЛЕКТОВАТЬ *сов.* что комплектлеў, толыктырыў.

УКОМПЛЕКТОВАТЬСЯ *сов.* комплектленү, толыктырылыў.

УКОМПЛЕКТОВЫВАТЬ *несов.* см. укомплектовать.

УКОМПЛЕКТОВЫВАТЬСЯ *несов.* см. укомплектоваться.

УКОР *м.* мин, өкпе, гийне, гұна, ар,

айып; ~ы сбвести қаты ары келиў; посмотреть с ~ом мин тағып қараў.

УКОРАЧИВАНИЕ *с.* қысқартыў, келтертиў.

УКОРАЧИВАТЬ *несов.* см. укоротить.

УКОРАЧИВАТЬСЯ *несов.* см. укоротиться.

УКОРЕНЁНИЕ *с.* әдетлениў, әдетленип кетиў, сицисиў, таралыў, таралып кетиў, жайылыў; әдетленириў, сицистириў, әдетке айланып кетиў.

УКОРЕНИЙ *сов.* что әдетленириў, сицистириў, таралып кетиў, жайылып кетиў.

УКОРЕНИТЬСЯ *сов.* әдетлениў, сицисиў, таралып кетиў, жайылып кетиў.

УКОРЕНИТЬ *несов.* см. укоренить.

УКОРЕНИТЬСЯ *несов.* см. укорениться.

УКОРИЗН||А *ж.* см. укор; говорить с ~ой жақтырмай сейлеў.

УКОРИЗНЕНО *нареч.* жақтырмай, жараттай, мин тағып, айыпладап, екпелеп.

УКОРИЗНЕННЫЙ *прил.* жақтырмаган, жаратпаған, айыпладап, екпелеген, минлеген; ~ взгляд жаратпаған кез қарас.

УКОРИТЬ *сов.* кого, в чём, ва что жақтырмай, мин тағыў, айыпладаў, урсыў.

УКОРОТИТЬ *сов.* что қысқартыў, келтертиў.

УКОРЯТЬ *несов.* см. укорить.

УКОС *м.* с.-х. 1. (действие) шабыў, орыў; 2. (количество скосенной травы) шабылған шеп, орылған шеп.

УКРАДКОЙ *нареч.* жасырынып, бугып, сөздирмей, билдирмей, көрнепей; взгляну́ть ~ билдирмей қараў.

УКРАИНСКИЙ *прил.* украин..., украинлық; ~ языкк украин тили.

УКРАИНЦЫ *мн.* (ед. украинец *м.*, украинка *ж.*) украинлар, украинлылар, Украина халқы.

УКРАСИТЬ *сов.* кого-что, чем нагыслай, кестелей, беzeў, жасаў, сулыўлаў; ~ здания флагами жайларды байрақлар менен беzeў.

УКРАСИТЬСЯ *сов.* чем безениў, безелиў, жасаныў, сулыўланыў.

УКРАСТЬ *сов.* кого-что урлаў, урланалыў.

УКРАШАТЬ *несов.* см. украсить.

УКРАШАТЬСЯ *несов.* см. украситься.

УКРАШЕНИЕ *с.* 1. (действие) нагыслай, кестелей, беzeў, жасаў, сулыўлаў; ~ еллықаны беzeў; 2. нагыс, кесте, беzeў затляры, беzeў ўәжлери; ёлчные ~ я ёлканы беzeў ўәжлери, ёлканы беzeў затляры.

УКРЕПИТЬ *сов.* 1. что беккемлеў, ныгайтыў; 2. кого-что күшетиў, беккемлеў; ~ здоровье ден саўлықты беккемлеў; 3. что, перен. беккемлеў, күшетиў, ныгайтыў; ~ дисциплину тәртипти беккемлеў; 4. что, воен. бекинисиў, бекинис жасаў, беккемлеў; ~ город қаланы беккемлеў.

УКРЕПИТЬСЯ *сов.* 1. беккемлениў, ныгайысыў, гытайыў, беккем орнасып алыш; 2. күшениў, беккемлениў; здоровье ~лось

ден саұлық беккемледи; 3. перен. беккемлениү, күшениү, нығайыу; дрўжба ~ласы дослық беккемледи; 4. воен. бекиниү, бекинисиү.

УКРЕПЛЁНИЕ с. 1. (действие) беккемләү, нығайтыу, күшениү; беккемлениү, бекинисиү, нығайыу; ~е трудовй дисциплины мийнет тәртибин беккемләү; 2. воен. бекинис, қорған; береговье ~я жағадағы бекинислер.

УКРЕПЛЯТЬ несов. см. укрепить.

УКРЕПЛЯТЬСЯ несов. см. укрепиться.

УКРОМНЫЙ прил. аўлақ, оңаша; ~ое mestечко оңаша жер.

УКРОП м. укроп (*аўқатқа салынатын ийисли шөп*).

УКРОТИТЕЛЬ м. жуұасытышы, қолға үйретиүши; ~ тыйгров жолбарысларды қолға үйретиүши.

УКРОТИТЕЛЬНИЦА женск. от укротитель.

УКРОТИТЬ соэ. 1. кого-что қолға үйретиү, конфликтириү, бойсындырыү, жуұасытыү; 2. что (умерить) басыу, тоқтатыу; ~ гиёва ашыуды басыу.

УКРОЩАТЬ несов. см. укротить.

УКРОЩЕНИЕ с. 1. қолға үйретиү, конфликтириү, бойсындырыү, жуұасытыү; 2. басыу, тоқтатыу; ~ гиёва ашыуды басыу.

УКРУПНЁНИЕ с. ирилеу, ирилендириү, ирилетиү, үлкейтиү, биректириү, биректирип ирилеу, ирилениү, үлкейиү, бирлесип үлкейиү; ~ колхозов колхозларды ирилеу, колхозларды биректирип ирилеу.

УКРУПНЁННЫЙ 1. прич. от укрупнить; 2. прил. ириленген, биректирилген, үлкейген; ~ колхоз биректирип ириленген колхоз.

УКРУПНИТЬ сов. что ирилеу, ирилендириү, биректириү, үлкейтиү.

УКРУПНИТЬСЯ нов. бирекигип ирилениү, ирилениү, үлкейиү, бирлесип үлкейиү.

УКРУПНИТЬ несов. см. укрупнить.

УКРУПНИТЬСЯ несов. см. укрупниться.

УКРЫВАТЕЛЬ м. жасырышы, жасырып тутышы, жасырып сақлаушы.

УКРЫВАТЕЛЬСТВО с. жасырышылық, жасырып сақлаушылық.

УКРЫВАТЬ несов. см. укрыть.

УКРЫВАТЬСЯ несов. см. укрыться.

УКРЫТИЕ с. 1. (действие) панаалау, жасырыу, тасалау, қорғау; паналаныу, жасырыныу, тасаланыу; 2. воен. (убежище) таса, пана, панаалау орны, сақланыу жайы.

УКРЫТЬ сов. кого-что 1. (покрыть) жабыу, буркеу, орау, қымтау; 2. (скрыть, спрятать) панаалау, жасырыу, тасалау, жасырып сақлау, жасырып тасалау, қорғау; ничто не ~лось от его взгляда оның кезине түспей қалған хеш нарсе жоқ.

УКРЫТИТЬСЯ сов. 1. чем и без доп. (покрыться) жамылыу, ораныу, буркелиу, жабылыу, қымтаныу; 2. (скрыться, спрятаться) паналаныу, жасырыныу, тасаланыу; 3. көзге түспей қалмау, тасада қалмай; ничто не ~лось от его взгляда оның кезине түспей қалған хеш нарсе жоқ.

УКСУС м. уксус, сирке.

УКСУСНЫЙ прил. уксус..., сирке...; ~ая эссёция уксус эсценция; ~ая кислота сирке кислотасы.

УКҮС м. 1. (действие) тислеу; қабыу (собаки); шағыу (насекомых и пресмыкающихся); 2. (место) тисленген жер, қапқан жер, шаққан жер.

УКУСИТЬ сов. кого-что тислеу; қабыу (о собаке); шағыу (о насекомых и пресмыкающихся); ~ какая мұха тебі ~ла? сен неге ашыланасан?, сен неге ашылышаң?

УКУТАТЬ сов. кого-что орау, қымтау, буркеу, қундақлау.

УКУТАТЬСЯ сов. во что, чем ораныу, қымтаныу, бүркениу; ~ в платок орамалға ораныу.

УКУТАВАТЬ несов. см. укутать.

УКУТАВАТЬСЯ несов. см. укутаться.

УЛАВЛИВАТЬ несов. см. уловить.

УЛАДИТЬ сов. что тәртиплеу, тәртипке салыу, женлеу, жөнгө салыу, жолға салыу, дүзетилиу, келинистриу, ретлеу; ~ дело исти тәртипке салыу.

УЛАДИТЬСЯ сов. тәртиплеинү, тәртипке салыныу, женге салыныу, жолға салыныу, дүзетилиу, келисип кетиү, ретлесиү; дело ~лось ис жолға салынды.

УЛАЖИВАТЬ несов. см. уладить.

УЛАЖИВАТЬСЯ несов. см. уладиться.

УЛАМЫВАТЬ несов. см. уломать.

УЛАН м. уст. улан (женщина кавалерияда хызмет етүши офицер ямаса солдат).

УЛАНСКИЙ прил. уст. улан..., уланлық.

УЛЕЖАТЬ сов. разг. жатыу, узак жата алыу; он не мог долго ~ в постели ол төсекте узак үақыт жата алмады.

УЛЕЙ м. пал жэррениң уясы.

УЛЕПЁТЬСЯ несов. разг. қашыу, қашып кетиү; ~ со всех ног бар күши менен қашыу.

УЛЕТАТЬ несов. см. улететь.

УЛЕТЁТЬ сов. 1. ушып кетиү; 2. перен. (миновать — о времени) етеп кетиү.

УЛЕТУЧИВАТЬСЯ несов. см. улетучиться.

УЛЕТУЧИТЬСЯ сов. 1. (испаряться) ушып кетиү, шұға айланып кетиү; 2. перен. разг. (исchezнуть) көзден ғайып болыу, жоқ болыу.

УЛЁЧСЯ сов. 1. жатып алыу, үйқылау; ~ спать үйқыға кирисиү; ~ на спину арқасынан жатыу; 2. (осесть) шөгни, басылыу; пыль улегласы шаң басылды; 3. перен. басылыу, тынышланыу; ветер улёгся самал басылды; волниение улеглосы топалац басылды.

УЛИЗНУТЬ сов. разг. билдиримей қашып кетиү, көздиди тасасын ала зып берүү.

УЛІККА ж. дәлил, жинаят белгиси, айып; прямые ~и туры дәлиллэр; көсвенные ~и қосымша дәлиллэр.

УЛІТКА ж. 1. зоол. сүү егизи; 2. анат. (часть уха) кулақтың сес қабыллауышы белеги.

УЛИЦА ж. 1. көше; 2. разг. дала; на ~е жарә дала ыссы; ~ зелёная ~а жолы ашық көше; выбросить кого-л. на ~у 1) көшеге шығарып таслау; 2) күүш жиберүү; будёт и на ~ашей ~е праздник бизиң көшемизде де байрам болады, бизде күйишишқа беленемиз; с ~ы (о случайном человеке) тосыннан пайда болған адам; очутиться на ~е 1) (без жилья) далада қалыу, уйсиз-панасыз

қалыў; 2) (без средство) төрежетсиз қалыў, төрежетсиз қысылыста қалыў, ақшасыз қалыў.

УЛІЧАТЬ несов. см. уличить.

УЛИЧИТЬ сов. кого-что, в чём эшкөралау, айылау; ~ кого-л. во лжи биреудиң етиригин ашып айылау.

УЛИЧНЫЙ прил. 1. кешен..., көшенин, көшедеги; ~ ое движение көшедеги хәрекет; 2. (беспризорный) панасыз, көүендерсиз, караусыз; ~ый мальчишка көүендерсиз бала.

УЛОВ м. 1. тутыў, услау, аўлау; 2. бир салым, бир қашым; бир салғанда шықдан балық; **богатый** ~ майлаган жылым.

УЛОВИТЬ сов. что 1. (поймать) услау, тутыў; ~ звуковую волну сес толқынын тутыў; 2. перен. (воспринять) тусиниу, аңлау, байқау, сезиу; ~ скрытый смысл речи сөздик мәнисине тусиниу; 3. разг. (использовать) пайдаланыў; ~ удобный момент қолайлы үақыттан пайдаланыў.

УЛОВКА ж. ҳийле, тәсил, ҳемел; прибегать ко всемождым ~м ҳәр қылыш тасиди қолланыў.

УЛОЖИТЬ сов. 1. кого жатқарыў, жатқызыў; ~ детей балаларды жатқарыў; 2. что салыў, таныў, жайластырыў; ~ вещи в чемодан затларды чемоданға жайластырып салыў; 3. что жыйнап қойыў; ~ доски штабелими таҳталарды штабель этип жыйнап қойыў; 4. что, чем (покрыты) тәсей, қалау; ~ двор кәмнем ҳәйлиге тас тәсей; 5. кого-что, разг. (убить) етириў, урый.

УЛОЖИТЬСЯ сов. 1. (уложить вещи) затварын жыйнастырыў, таярланыў, жыйналыў, жыйнап таяр болыў; 2. (поместиться) сыйыў, орналасыў, жайласыў; 3. перен. шықпау, асырмау, арттырмау; ~ться в смёту сметадан шықпау; докладчик ~лся в полчаса докладши ярым saatтан асырмады, докладши ярым saatта шиткерди.

УЛОМАТЬ сов. кого, разг. зордан көндіриў, зордан исендириў.

УЛУС м. уст. улыс (1. Орайлық ҳәм Орта Азияда, Сибирьде көшпелилердиң мензили; 2. үрүйлық бирлесик әдәм оған қараслы жеңер).

УЛУЧАТЬ несов. см. улучить.

УЛУЧИТЬ сов. что табыў; ~ момент үақыт табыў.

УЛУЧШАТЬ несов. см. улучшить.

УЛУЧШАТЬСЯ несов. см. улучшиться.

УЛУЧШЕНИЕ с. 1. жақсартыў, жақсылай, онлау, дүзөў; жақсарыў, жақсыланыў, онланыў, дүзелий; ~ качества продукции өнимниң сапасын жақсартыў; 2. (усовершенствование) жетилискеилик, жақалык.

УЛУЧШИТЬ сов. что жақсартыў, жақсылай, онлау, дүзөў; ~ работу жұмысты жақсартыў; ~ жилищные условия жасау жағдайын жақсылай.

УЛУЧШИТЬСЯ сов. жақсарыў, жақсыланыў, жөнлений, онланыў, дүзелий; его здоровье ~лось оның ден саўлығы жақсыланды; погода ~лась ҳауа дүзелди.

УЛЫБАТЬСЯ несов. см. улыбнуться; ◇ это мне ~ется был маган унайды; ~ться одиими глазами тек көзлери менен қулиў.

УЛЫБКА ж. құлымсиреў, құле шырай, мынық тартыў; весёлая ~ күйанышлы құлымсиреў; презрительная ~ жексүрын күлкі; лукавая ~ наз бенен қулиў, назлы күлкі.

УЛЫБНУТЬСЯ сов. кому-чему и без доп. құлымсиреў, құлымсиреп қойыў, құле шырай бериў, мынық тартыў.

УЛЬТИМАТИВНЫЙ прил. ультимативли, кескин, қатты абай ететуғын, қатты талап етилетуғын; ~ое требование ультимативы талап.

УЛЬТИМАТУМ м. 1. дип. ультиматум (қатты талап қойылған дипломаты, нота); 2. (требование) қоютерли талап, қорқынышлы талап.

УЛЬТРА- қоста сөзлердин «ең, жүдә» мәнисинде келетуғын биринши белеги, мыс.: ультракрасный жүдә қызыл.

УЛЬТРАЗВУК м. физ. ультразес (жүдә жоқары частотадағы тербелестен пайда болатуғын сес).

УЛЬТРАЗВУКОВЫЙ прил. физ. ультразесли; ~ые волны ультразесли толқынлар.

УЛЬТРАКОРӨТКИЙ прил. жүдә қысқа, ең қысқа; ~ая волна жүдә қысқа толқын.

УЛЬТРАКОРОТКОВОЛНОВЫЙ прил. жүдә қысқа толқынлы, ең қысқа толқынлы; ~ая станиця жүдә қысқа толқынлы стансия.

УЛЬТРАМАРИН м. ультрамарин, ашық көк бояу.

УЛЬТРАМАРИНОВЫЙ прил. ультрамарин..., ашық көк.

УЛЬТРАФИОЛЕТОВЫЙ прил.: ~е лучи физ. ультрафиолетлик нурлар.

үлья, үлью и т. д. род., дат. п. ед. от улей.

УЛЮЛЮКАНЬЕ с. 1. охот. ҳәйт-ҳайтлеў, бәс-бәслеў, ал-аллау; 2. разг. көптин алдында бақырып масқаралау, хорлық берүй, масқара етиү.

УЛЮЛЮКАТЬ несов. 1. охот. ҳәйт-ҳайтлеў, бәс-бәслеў, ал-аллау; 2. разг. көптин алдында бақырып масқаралау, хорлық берүй, масқара етиү.

УМ м. 1. ақыл, ой, ес; здрáвый ум ақылы пүтин; человéк большого умá ақыллы адам; склад умá ақыл өзгешелиги; 2. ойшил, ақыл ийеси; лúчшие умы человéчества адамзаттың төрек ақыл ийелери; ◇ быть без умá от кого-л. еси кетиў, ашық болыў; бárтасы за ум ақылланыў, ақыл ениў; учить умú-раzуму, наставлять на ум ақыл бериү; быть в здрáвом умé и твёрдой памяти ақыл-ойлы ҳәм тутқыш ядлы болыў; считать в умé ядтак еспалау, ядтан санау; выжить из умá ақылдан айрылыў, алжыў; ум хорош, а два лучше посл. биреу билмегенди, биреу биледи; бир ақыл жақсы, ал екеў болса оннан да жақсы; умá палáта ақылы көп ум за разум захобит мый ашып кетти; сойті с умá ақылдан адасыў, жинли болыў; свести с умá 1) ақылынан айрыў, мәжгүн етиў; 2) (увелич.

очаровать) өзине тартыў, таң қалдырыў; корбткій ум ақылы қысқа, ақылы кем; прийті на ум ядина түсіү; раскіннуть умом ойлап керіў, ой жуўыртыў; быті себе на умә тасилпаз болыў, ҳайлекер болыў; умә не приложу ақылым жетпей турыпты, не ислеримди білмеймен; умү непостижимо ақыла тұруа келмейтуын, ақыл жетпейтуын; с умом (делать что-л.) ақыллы, ақыл менен; и в умё не было ядымда да жок еди; из умә вон ядтан шығып кетіў, естен тарса шығыў; из умә нейдёт ақылдан жазбаў; не может умә дёло мениң ақылымга туруа келерлик нарсе емес, мениң жумысым емес; от большого умә ақмақтына.

УМАЛЁНИЕ с. кемситиў, кемитиў, баҳаламаў; ~ чых-л. заслұг етилген хызыметлерди кемситиў.

УМАЛАЙТЫ сов. кого-что кемситиў, кемитиў, баҳаламаў; ~ чьё-л. достоинство биреудиң баҳасын кемситиў, биреуди баҳаламаў.

УМАЛИШЕННЫЙ прил. 1. ақылдан айрылған, жишли; 2. в нач. сущ. м. умалишённый и ж. умалишённая жишли, жишин урган, можгүн.

УМАЛЧИВАТЬ несов. см. умольчать.

УМАЛЧИВАТЬСЯ несов. безл. о ком-чём ундеи, дауысын шығармаў, аузын ашпау.

УМАЛЯТЬ несов. см. умалить.

УМАСЛИВАТЬ несов. см. умаслити.

УМАСЛИТИ сов. кого, чем, разг. көндири, алдап-сүлап көндири.

УМАЛЯТЬСЯ сов. прост. шаршаў, болдырыў, харыў, азап шегиў.

УМБРА ж. умбра (қоңыр реңдеги минерал бояй).

УМЕЛЕЦ м. шебер, уста, епли.

УМЕЛО нареч. билип, жолын билип, есабын таўып, истиң көзин таўып; ~ взяться за дёло иске көзин таўып кирисиү.

УМЕЛЫЙ прил. 1. искер, шебер, уста, епли, билгиш, билгир; ~ые рұки шебер қоллар; 2. епли түрде, шебер исленген, уста еткисилген; ~ое испльзование природных богатств табият байлықларын епли түрде пайдаланыў.

УМЕНИЕ с. еплилік, шеберлік, үқып-лылық, билгишлік, билишшилік, усталик.

УМЕНЬШАЕМОЕ с. мат. кемиүши, азайышы.

УМЕНЬШАТЬ несов. см. уменишить.

УМЕНЬШАТЬСЯ несов. см. уменишиться.

УМЕНЬШЕНИЕ с. азайышы, кемиүши, киширийи, азайтылыў, кемитилюў; ~не производительных затрат өнимсиз қаржылардың азайтылыў.

УМЕНЬШИТЕЛЬНЫЙ прил. 1. азайышы, киширейтиш; ~ое стеклоб киширейтип көрсетиүши шийше; 2. лингв. киширейтиши; ~ый суффикс киширейтиши суффикс; 3. (об имени собственном) ҳұрметлеүши, қошаметлеүши.

УМЕНЬШИТЬ, УМЕНЬШИТЬ сов. что азайтыў, кемитиў, киширейтиў.

УМЕНЬШИТЬСЯ, УМЕНЬШИТЬСЯ сов. азайышы, кемиүши, киширейтий.

УМЕРЕННОСТЬ ж. орташалық; шекленгендик; ~ взглядов кез қарасларының шекленгендеги.

УМЕРЕННЫЙ 1. прич. от умёрить; 2. прил. (средний) орташа; шекленгендеги требования орташа талаптар; 3. прил. геогр. орташа, бир жәңқил, бир жәңқилли; ~ый климат бир жәңқилли климат; 4. прил. арқайын; бийтәрең, шекленгендеги; ~ая жизыз арқайын турмыс.

УМЕРЕТЬ сов. 1. елиў, қайтыс болыў; 2. перен. (исchezнутъ) елиў, жок болыў, ешиў; ~ хоть умрі в знач. вводн. сл. қалайды болмасын, өлсенде.

УМЕРИТЬ сов. что иркү, шеклеў, азайтыў, басыў; ~ гнев ашыўын басыў; ~ аппетит иштеди шеклеў.

УМЕРТВИТЬ сов. кого-что өлтириў, жансыз етиў.

УМЕРШИЙ 1. прич. от умереть; 2. прил. ели, өлген, қайтыс болған; 3. в знач. сущ. м. умерший и ж. умершая маркүм.

УМЕРЩВЛЁНИЕ с. өлтириў, өлтирилиў, жансызландырыў; ~ нёрга мед нервин өлтириў.

УМЕРЩВЛЯТЬ несов. см. умертвить.

УМЕРЯТЬ несов. см. умёрить.

УМЕСТИЙ сов. кого-что сыйдырыў, жайластырыў.

УМЕСТИЙСЯ сов. сыйыў, жайласыў; мы здесь свободно ~мся биз бул жерге еркин жайласамыз.

УМЕСТНО нареч. орынлы, жөнли; ~ сказать, что... ...айтыў орынлы.

УМЕСТНОСТЬ ж. орынлылық, жөнлик; ~ замечания пикирдиң орынлылығы.

УМЕСТНЫЙ прил. орынлы, жөнли, жени бар; ~ый вопрос орынлы сораў; ~ая шұтка орынлы әзил.

УМЕТЬ несов. с неопр. билиў; ислей алай, қолдан келиў; ~ть работать қолдан ис келиў; ~ть читать оқый алай; ~ть плавать жүзе билиў, жүзе алай; он сделает это как ~ет ол буны қолынан келгенише ислейди.

УМЕШАТЬ несов. см. уместить.

УМЕЩАТЬСЯ несов. см. уместиться.

УМЕЮЧИ нареч. разг. епли, шебер, билип, көзи танып; ~делять что-л. ~ бир нарсени билип ислей.

УМИЛЁНИЕ с. елжиреў, кеўли бузылыў, байыры босаў, өзине тартыў; прийті в ~е кеўли елжиреў; слёзы ~я кеўли бузылып жас ағыў.

УМИЛЛОННЫЙ 1. прич. от умилить; 2. прил. жүргеги елжиреген, байыры босаған.

УМИЛЛЕРНЫЙ прил. жүргеки елжирегетуын, өзине тартатуын, жағымлы, сүйкимли.

УМИЛИТЬ сов. кого, чем елжирии, байыры босатыў, кеўлин бузыў, кеўлин босатыў.

УМИЛИТЬСЯ сов. елжиреў, байыры босаў, кеўли бузылыў, кеўли босаў.

УМИЛОСТИВИТЬ сов. кого, чем, уст. рәхимли етиў, рейимлендириў, мириимли етиў, кеўлин жумсартыў.

УМЫЛЬНЫЙ прил. (льстивый) жағымпаз, жарамсақланған; ~ая улыбка жарамсақланған күлкі.

УМИЛЯТЬ несов. см. умилить.

УМИЛЯТЬСЯ несов. см. умилиться.

УМИНАТЬ несов. см. умять.

УМИНАТЬСЯ несов. см. умиться.

УМИРАНИЕ с. өлію, қайтыс болыу.

УМИРАТЬ несов. см. умереть; ♂ ~ сō смеку құлқиден ишек-силеси қатыу, ишек-силеси қатып құлиу; ~ от скύки зеригип зарапланы.

УМИРАЮЩИЙ 1. прич. от умираТЬ; 2. прил. өлейин деп атырган, өлип баратырган; 3. в нач. сущ. м. умирающий и ж. умирающая елеси, елеси адам; 4. прил. (гаснущий, слабеющий) өлин баратырган, сенип баратырган, өлимсиреген.

УМИРОТВОРЕННИЕ с. 1. (действие) тынышландырыу, татыластырыу, келистириу, жарагастырыу; тынышласыу, татыластыу, келисиу, жарасыу; 2. тынышлық, татыластык, келискеңлик; почувствовать ~татыластықты сезиу, татыластыққа келий.

УМИРОТВОРИТЬ сов. кого-что тыныштандырыу, татыластырыу, келистириу, жарагастырыу; ~ враждующих бири-бирине душап болып жүргөндерди жарагастырыу.

УМИРОТВОРИТЬСЯ сов. тынышласыу, татыластыу, келисиу, жарасыу; ашыбын басыу.

УМИРОТВОРИТЬ несов. см. умироворить.

УМИРОТВОРИТЬСЯ несов. см. умировориться.

УМНЕТЬ несов. ақылланыу, ақыл кириу, ақылы ениу.

УМИКИ м. разг. 1. ақыллы адам; ақыллы бала (умный мальчик); 2. ирон. ақыллысымақ, ақылтәй.

УМНИЦА м. и ж. разг. ақыллы адам; ақыллы бала (умный ребёнок).

УМНИЧАТЬ несов. разг. ақыллысыныу, билгисиниу, ақыллысымақ болыу.

УМНО, **УМНО** нареч. ақыллы, ақыл менен, дұрыс; поступить умно ақыл менен ислеу.

УМНОЖАТЬ несов. см. умножить.

УМНОЖАТЬСЯ несов. см. умножиться.

УМНОЖЕНИЕ с. 1. мат. көбейтиу; таблица ~я көбейтиу таблицасы, көбейтиу кестеси; 2. (увеличение) көбейиу, артыу; көбейтү, арттырыу.

УМНОЖИТЬ сов. что 1. мат. көбейтиу; 2. (увеличить) көбейтиу, арттырыу; ~богатства страны мәмлекеттің байлығын арттырыу.

УМНОЖИТЬСЯ сов. 1. мат. көбейиу; 2. (увеличиться) көбейиу, артыу; число посетителей ~лось келиүшилердің саны көбейди.

УМНЫЙ прил. ақыллы; ақылга ылайық, ақыллы айтырган; ♂ ~ая голова ақыллы адам, билгир адам, дана адам.

УМОЗАКЛЮЧАТЬ несов. см. умозаключить.

УМОЗАКЛЮЧЕНИЕ с. ой жуўмағы, ой нотижеси.

УМОЗАКЛЮЧИТЬ сов. что и без доп.

ойдан жуўмақ шығарыу, ойға салып нәтижеке шығарыу.

УМОЗРЕНИЕ с. ой жуўыртыу, ақылға салыу.

УМОЗРІТЕЛЬНЫЙ прил. ой жуўыртыуға тийкарланған, ақылға салынған, ойланылған.

УМОЛИТЬ сов. кого жалбыранып сораныу, жалынып сорау, жалыныу, өтиниу.

УМОЛК м.: говорить без ~у тынбай сейлеу, тоқтамай сейлеу.

УМОЛКАТЬ несов. см. умолжнуть.

УМОЛКИНУТЬ сов. тыныу, тоқтау, тоқтап қалыу, сөйлемей қалыу, басылыу, тым-тырыс болыу; все ~ли хәмме тым-тырыс болды.

УМОЛОТ м. с.-х. айдалған дән, айдалған дәннин мұғдары, дән тусимлилиги.

УМОЛЧАТЬ сов. о ком-чём үндемеу, биле турып үндемеу, жасырыу, айтпай қалыу; ~ о самом главном ед тийкарғы норсени айтпай қалыу.

УМОЛЯТЬ несов. см. умолить; ~ о прощении жалынып кеширим сорау.

УМОЛЯЮЩИЙ 1. прич. от умоляТЬ; 2. прил. өтиниүши, жалынып соранышы; ~ взгляду өтиниүши кез қарас.

УМОПОМЕШАТЕЛЬСТВО с. жинлилик, ақылдан айрылғанлық.

УМОПОМРАЧЕНИЕ с. уст. см. умопомешательство; ♂ до ~я оғада артықаша, есептән таңғанша.

УМОПОМРАЧИТЕЛЬНЫЙ прил. разг. айрықша, хайран қаларлық, дым таң қалдырыған; ~ успех таң қаларлық табыс.

УМОРА ж. в нач. сказ. разг. ишек-силеси қататуғын құлқи; жудә құлқи, қызық; слышать его — **прямо** ~ оны тыңласан, ишек-силеси қатады.

УМОРИТЕЛЬНЫЙ прил. разг. дым құлқи, жудә құлқи, күтә қызық.

УМОРИТЬ сов. кого, разг. 1. (погубить) өлтириу, қырый; 2. перен. (сильно настoisить) қатты құлдириу, елгешне құлдириу, ишек-силесин қатырыу; он нас всех ~л ол беримиздән де ишек-силемизди қатырды.

УМОРИТЬСЯ сов. разг. диккеси курыу, жудә шаршау, қатты шаршау, болдырыу.

умбю, умбешь и т. д. буд. вр. от умить.

умрү, умрёшь и т. д. буд. вр. от умереть.

УМСТВЕННЫЙ прил. ақыл..., ой...; ~е способности ақыл зейнилиги, ақыл үкүплілігі; ~й труд ақыл мийнети.

УМСТВОВАТЬ несов. ирон. ақыллысыныу, билгисиниу.

УМУДРЁННЫЙ прил. тәжиррибели, көпти көрген, қанықкан, ақыллы, дана; ~ опытом тәжиррибеде сынапланған.

УМУДРИТЬСЯ сов. разг. с неопр. еса-бын табыу, ақылы жетиу, тили барып айттыу; как ты ~лся это сделать? бундай етиүге сениң қалай ақылын жетти?

УМУДРЯТЬСЯ несов. см. умудриться.

УМЧАТЬ сов. 1. кого-что алды қашыу, тез алды кетиу; 2. разг. см. умчаться 1.

УМЧАТЬСЯ сов. 1. (быстро убежать, уехать) тез шаұып кетиу, көзден гайып

болову; 2. (миновать — о времени) тез етип кетү.

УМЫВАЛЬНИК *м.* умывальник, қол жуұтыш.

УМЫВАЛЬНЫЙ *прил.* 1. қол жуұтуғын; ~ таз қол жуұтуғын ләген; 2. в знач. сүз. умывальная ж. жуұынатуғын жай.

УМЫВАНИЕ *с.* жуұыу, жуұыны.

УМЫВАТЬ *несов. см. умыть.*

УМЫВАТЬСЯ *несов. см. умыться.*

УМЫКАНИЕ *с.* қызы алып қашыу, қызы урлап қашыу.

УМЫСЕЛ *м.* нийет, мақсет, ой; злой ~ел жаман нийет, ҳарам ой; с ~лом нийет пенен, мақсет пенен; без всякого ~ла ҳеш қандай жаман нийетсиз.

УМЫТЬ *сов. кого-что жуұыу, жуұындыруу;* ~ лицо бетин жуұыу; ~ ребенка баланы жуұындырыу; ◇ ~ руки қол жуұын шығыу.

УМЫТЬСЯ *сов. жуұыны.*

УМЫШЛЕННО *нареч.* жорта, биле турға, билқастаң, қаслық пенен, қасақана, ойланып, ҳарам нийетлини пенен.

УМЫШЛЕННОСТЬ *ж.* билқаслық, қаслық, қасақаналық, ойланылғанлық, ҳарам нийетлилик.

УМЫШЛЕННЫЙ *прил.* жорта, биле турға, билқастаң, қаслық пенен, билин исленгөн, ойланылған, ҳарам нийетли; ~ое убийство билқастаң өлтириү; ~ое искаҗение текста билқастаң тексти бурмалау.

УМЫТЬ *сов. что, разг. басыу, езиу,* тығызлап жыйнау, басып үйиу.

УМЫТЬСЯ *сов. разг. басылыу, езилиу,* тығызланып жыйналыу, басылып үйилиу.

УНАВОЖИВАТЬ *несов. см. унавозить.*

УНАВОЗИТЬ *сов. что 1. (удобрить навозом) дәрислеу, дәрис төгиу; 2. (загрязнить навозом) қый тегип патаслау, дәрис шашыу.*

УНАСЛЕДОВАТЬ *сов. что 1. (получить в наследство) мийрас алыу, мийрас қалдырыу; 2. (воспринять) туқымга тартыу, туқым қуұыу, ата-ана сына кусау.*

УНЕСТИЙ *сов. 1. кого-что алып кетиү;* 2. *кого-что(украсть) урлау, урлап кетиү; 3. что алып кетиү; лодж ~ло течением қайыкты ағыс алып кетти; 4. что, перен. (отнять, поглотить) жойыу, жок етиу; 5. кого-что, перен. (перенести в мыслях, мечтах) қыял алып кетиү, ой алып кетиү, қыялға берилүү, ойға түсүриү; ◇ ~е ёле ибги ~ти зордан қашып күтүлүү; күдб егө ~електая ~лар? ол қаяқда жоқ болып кетти?*

УНЕСТИСЬ *сов. 1. (умчаться) зырлап етип кетиү, зуұлап етип кетиү, тез етиү;* 2. (миновать — о времени) тез етип кетиү, етип кетиү; 3. перен. ойға шүмиү, қыялға батыу, ойға кетиү, қыялға берилүү; ~ мыслями в прошлом откеси нарселерди көз алдына елеслетиү, қыял менен откендеги-лере берилүү.

УНИВЕРМАГ *м.* (универсальный магазин) універмаг (универсаллық магазин).

УНИВЕРСАЛ *м.* универсал (хәр тәреплеме билетуғын, хәр иске уста адам); тобкарь ~ универсал-токарь.

УНИВЕРСАЛЬНОСТЬ *ж.* универсальлық, хәр тәреплемелик.

УНИВЕРСАЛЬНЫЙ *прил. 1. (разносторонний) универсальлық, хәр тәреплеме; ~ые зияния универсальлық билимлер;* 2. универсальлық, хәр нарсеге жарамлы; ~ое средство хәр нарсеге жарамлы нарсе (әсбал, қураг, дари җәм т. б.); ◇ ~ый магазин универсальлық магазин.

УНИВЕРСИТЕТ *м.* университет; **МОСКОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ** ~ Москва мәмлекеттик университети; народный ~ культуры халық мәденият университети.

УНИВЕРСИТЕТСКИЙ *прил.* университет...; ~ое образование университет билимни.

УНИЖАТЬ *несов. см. унизить.*

УНИЖАТЬСЯ *несов. см. унизиться.*

УНИЖЕНИЕ *с. 1. (действие) кемситиү, хорлау, хорлық көриү; хорланыу;* 2. кемсинау, хорланыу, бас урыу; дойти до ~я перед кем-л. бирейдиң аяғына бас урыу; 3. (оскорблениe) хорлық, ыза, зорлық, зорлық-зомбылық; терпеть ~я хорлықка шыдау.

УНИЖЕННОСТЬ *ж.* хорлық, ыза, ызланғанлық, хорланғанлық, хорлық көргенлик.

УНИЖЕННЫЙ *1. прич. от унизить;* 2. *прил. см. унижённый; 3. прил. (смиренный) жалбыранған, бас ийип соранған, жалынышы.*

УНИЖЕННЫЙ *прил.* хорланған, кемситиған, езилген.

УНИЗАТЬ *сов. что, чем дизип шығыу, тағып қойыу.*

УНИЗИТЕЛЬНО *нареч.* кемситиған, хорлығын көлтирип, жалбыранып, хорлығы келип, жалынып.

УНИЗИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* кемситиүшилик, хорланғанлық, жалбыранғанлық, жалынғанлық.

УНИЗИТЕЛЬНЫЙ *прил.* кемситетуғын, хорлығын көлтирутуғын; ~ посту́пок адамың хорлығын көлтирутуғын ис.

УНИЗИТЬ *сов. кого-что, чем кемситиү, хорлау.*

УНИЗИТЬСЯ *сов. өзин кемситиү, өзиизи хорлау, хорланыу.*

УНИЗЫВАТЬ *несов. см. унизить.*

УНИКАЛЬНОСТЬ *ж.* уникальлық, сийреклик, сийрек гезлесетуғыныш.

УНИКАЛЬНЫЙ *прил.* уникаль, сийрек гезлесетуғын.

УНИКУМ *м.* уникум, жудо сийрек гезлесетуғын, таптырмайтуғын (зат ямаса адам).

УНИМАТЬ *несов. см. унять.*

УНИМАТЬСЯ *несов. см. униться.*

УНИСОН *м. муз. унисон (сес үнлеслиги бир белгіліктердеги сеслер); в ~ 1. (петь) бир унисонда (қосық алышы); 2) перен. мақулап түрүү, жарамсақланып хошлау.*

УНИТАЗ *м.* унитаз (бәдирепханалардағы патаслықтар ағып көтептуғын ыдыс).

УНИФИКАЦИЯ *ж.* унификация, тәртипке салыу, бир түрге көлтириү; ~ правописания дүркис жазыуды бир тәртипке салыу.

УНИФИЦИРОВАТЬ *сов. и несов. что унификациялау, тәртипке салыу, бир түрге көлтириү.*

УНИФОРМА ж. униформа (*форма кийимлери*).

УНИЧИЖАТЬ несов. уст. см. **унижать**.

УНИЧИЖИТЕЛЬНЫЙ прил. уст. хорлайтуын, хорлықлы, азаплы, намысقا тильтуын.

УНИЧТОЖАТЬ несов. см. **уничтожить**.

УНИЧТОЖАЮЩИЙ 1. прич. от **уничтожать**; 2. прил. (*губительный*) жоқ ететүүн, қыратууын, қырғынга ушырататууын; 3. прил. (*резкий*) еткір, қатты; ~ая критика қатты критика, еткір критика; 4. прил. перен. жек көриүү, жеркениши; ~ий взгляд жеркениши кез қарас.

УНИЧТОЖЕНИЕ с. 1. жоқ етиүү, қыратыүү; 2. сапластырыүү, жоқ етилиүү, жойыү; ~ эксплуатацияның жоқ етилиүү.

УНИЧТӨЖИТЬ сов. 1. кого-что жоқ етиүү, қыратыүү; 2. что (*ликвидировать*) сапластырыүү, тамамлаү, жойыү, жоқ етиүү; ~ безработицу жумыссызлықты сапластырыүү.

УНИЯ ж. ист. уния, аўкам, бирлесе.

УНОСИТЬ несов. см. **унести**.

УНОСИТЬСЯ несов. см. **унестись**.

ҮНТЕР м. разг. см. **үнтер-офицер**.

ҮНТЕР-ОФИЦЕР м. *унтер-офицер* (патша армиясында ҳәм гәйбір сырт елдердеги киши командир атагы ҳәм усы атаққа иш болған адам).

ҮНТЕР-ОФИЦЕРСКИЙ прил. *унтер-офицер*, *перен.* *унтер-офицерлик*.

ҮНТБИ мн. (ед. унт ж.) **ҮНТЫ** (ед. унта ж.) унты (*узын қонышлы жүн еткік*).

ҮНЦИЯ ж. уст. *унция* (1. Россияда аптека олшеминиң бирлиги — 29,86 граммға тен; 2. метрика система кирилизилгендеин бүрнүң Европа еллериндеги колланылып келген салмақ олшеми).

ҮНЬВАТЬ несов. кеүилсизлениүү, қайырыүү, уйайылаү, мұңайыүү.

ҮНЫЛО 1. нарец. қайылы түрде, уйайымы, мұңайған түрде, мұңылды түрде, зарлы түрде; 2. безл. в знач. сказ. мұңылды, қайылы, қапалы, қараңы, түнек.

ҮНЫЛЫЙ прил. 1. (*грустный, мрачный*) кеүилсиз, қайылы, уйайымы, мұңылды, мұңайған, дәртли; ~ый человечек қайылы адам; ~ый вид мұңайған түр; 2. (*наводящий уныние*) қайыланып ратууын, мұңылды, зарлы; ~ая шеңсия мұңылды қосык.

ҮНБИНИЕ с. қайы, қапалық, кеүилсизлик, хосирет, мұң, уйайым, дәрт; впасть в ~ қайы шегиүү, қайығы батыү.

ҮНЯТЬСЯ сов. 1. кого-что (*успокоить*) тынышландырыүү, жубатыүү; ~ детёй балаларды жубатыүү; 2. что (*прекратить*) тоқтатыүү, басыү, тыныү; 3. что (*одержать*) басыү; ~ гиен ашыуды басыү.

ҮНЯТЬСЯ сов. 1. (*успокоиться*) тынышланыүү, жубаныүү; 2. (*прекратиться*) басылыү, тоқтатыү, тыныү.

УПАВШИЙ 1. прич. от **упасть**; 2. прил. (*ослабевший*) хәлсиз, еситилер-еситилмес, зорға еситилетүүн; говорить ~м гәлосом еситилер-еситилмес дауыс пешен сейлеү.

УПАД м.: до ~у жыгылганша; смеяться до ~у ишеги үзилгеше күлиү.

УПАДОК м. 1. темен түсүү, төменлеү-кейин кетиүү; кулаү, пәсептөү, ириү; 2. ҳәлсиреүшилик, нашарлаү, ҳәлсиреү, дерманы қурыү, динкеси қурыү; темен түсүү; ~ сил ҳәлсиреү, дерманы қурыү.

УПАДОЧНИЧЕСКИЙ прил. түцилген, умитсизленген, умитсизликке берилген, умитсиз.

УПАДОЧНИЧЕСТВО с. түцилиүшилик, ҳәлсиреүшилик, умитсизлениүшилик, умитсизликке берилиү.

УПАДОЧНЫЙ прил. умитсиз, рухы түскен, ҳәлсиреген; ~е настроения умитсиз ҳалда.

УПАКОВАТЬ сов. что ораү, орап байлау, таңыү, жайластырып салыү.

УПАКОВАТЬСЯ сов. буўып-түйинниү. жайластырылыүү, жыйнастырыүү, таңыү, буўыү.

УПАКОВКА ж. 1. (*действие*) ораү, орап байлау, таңыү, жыйнастырыү, жайластырып салыү; 2. (*упаковочный материал*) буўып-түйетүүн материал.

УПАКОВОЧНЫЙ прил. таңылатууын, оралатуун; ~ материал буўып-түйетүүн материал.

УПАКОВЩИК м. затларды таңыўши затларды буўыўши.

УПАКОВЩИЦА женск. от **упаковщик**.

УПАКОВЫВАТЬ несов. см. **упаковать**.

УПАКОВЫВАТЬСЯ несов. см. **упаковаться**.

УПАСТИЙ сов. уст.: ~ый бог, боже ~ый кудай сақласын, алла сақласын.

УПАСТЬ сов. 1. кулаү, жынылыу, жынылып кетиүү, түсүү; ~сть в яму шуқырга жынылып кетиүү; ~сть с лошади аттан жынылып; 2. (*снизиться*) темен түсүү, төмнлеү, арзанлау, қайтыү; ~ровень воды в реке ~л дарьядагы суудың қедди темен түсти; температура у большого ~ла аүрүрүдүң температуры түсти; температура воды ~ла суудың температуры қайты; ~цены ~ли баҳалар арзандады; ♀ сердце у меня ~ло мениң жүрөгим суү ете қалды; ~сть в обморок естен таныл қалыу, талып қалыу; ~сть дұхом рухы түсиү.

УПЕКАТЬ несов. см. **упечь**.

УПЕРЕТЬ сов. 1. что, во что таяү, тиреү, сүйеү; ~ ноги в землю аяклар менен жерге тирениү; 2. что, прост. (*украсть*) урлау; 3. см. **упирать** 2.

УПЕРЕТЬСЯ сов. 1. чем, во что, обо что таяныү, тиреү, тирениү, сүйениү; ~ ногами в землю аяклар менен жерге тирениү; 2. перен. разг. (*заупрямиться*) қырсыланыү, ежетлениү; он упёрся на своём ол өз айытканынан қайттай қырсықланды; он упёрся как бы егиздей аяғын тиреп алды.

УПЕЧЬ сов. кого, разг. (*отправить против воли*) зорлап жибериү.

УПИВАТЬСЯ несов. 1. см. **упиться**; 2. (*наслаждаться*) ҳәзлениү, лөззетлениү, ҳәз етиү, рохетлениү.

УПИРАТЬ несов. 1. см. **упереть** 1, 2; 2. на что, перен. разг. (*подчёркивать, акцентировать*) сүйениү, себеп етип көрсетиү, түрүп алыү.

УПИРАТЬСЯ несов. см. упереться; \diamond ~ ногами и руками аяқ-қолын тиреп турлы алыу.

УПИСАТЬ сов. что 1. разг. (уместить) жазып сыйдырыу, жазып сыйғызыу; 2. см. уписывать 2.

УПИСЫВАТЬ несов. 1. см. упишать 1; 2. прост. (есть быстро, с аппетитом) жеп койый.

УПИТАННОСТЬ ж. семизлик, семизлик дарежеси, толықлык; скот высокой ~ и семизлиги ең жоқары дарежедеги мал.

УПИТАНЫЙ прил. семирген, семиз, толық.

УПИТЬСЯ сов. разг. (напиться допьяна) тойғанша ишиү, мәс болғанша ишиү, ишиң мәс болыү.

УПЛАТА ж. төлеү; ~ долг қарызды төлеү.

УПЛАТИТЬ сов. что төлеү; ~ долг қарызды төлеү; ~ членские взносы ағзалық взносследы төлеү.

УПЛАЧИВАТЬ несов. см. уплатить.

УПЛОТНЕНИЕ с. 1. тығызлау, нықлау, қатайтыү; тығызланыү, нықланыү, қатайыү; ~ грунта жердин топырағын тығызлау; 2. (дополнительное заселение) тығыз жайластырыу, тығыз етип қонысландырыу; 3. толық пайдаланыү; ~ рабочего дня жұмыс күнин толық пайдаланыү; 4. мед. тығызланыү, нықланыү.

УПЛОТНИТЬ сов. 1. что (сделать более плотным) тығызлау, нықлау, қатайтыү; ~ почву топырақты қатайтыү; 2. кого-что, кем-чем (заселить плотнее) тығыз жайластырыу, тығызлан қонысландырыу; 3. что толық пайдаланыү; ~ рабочий день ~лся жұмыс күнин толық пайдаланылды.

УПЛОТНИТЬСЯ сов. 1. (стать более плотным) тығызланыү, нықланыү, қатайыү; 2. (стать более заселенным) тығыз жайластырылыу, үстине көшип барыу; 3. толық пайдаланылды; рабочий день ~лся жұмыс күнин толық пайдаланылды.

УПЛОТНЯТЬ несов. см. уплотнить.

УПЛОТНЯТЬСЯ несов. см. уплотниться.

УПЛЫВАТЬ несов. см. уплыть.

УПЛЫТЬ сов. 1. жүзип кетиү; ығып кетиү; брёвна ~ылы бөрөнелер ығып кетти; 2. разг. (миновать — о времени, событиях) етиү, етип кетиү; 3. перен. разг. (исчезнуть, израсходоваться) жоқ болыү, жумсалып шытиү; дійни ~ыли в один день пуллар бир күн ишинде жоқ болды.

УПОВАНИЕ с. үст. үмит, исеним, дәме.

УПОВАТЬ несов. үст. на кого-что үмит ети, исениү, дәме етиү.

УПОДОБИТЬ сов. кого-что, кому-чему уқсатыу, усатыу, қусатыу

УПОДОБИТЬСЯ сов. кому-чему уқсау, усау, қусау.

УПОДОБЛЕНИЕ с. 1. (действие) уқсау, усау, қусау; уқсатыу, усатыу, қусатыу; 2. лингв. еликлөу.

УПОДОБЛЯТЬ несов. см. уподобить.

УПОДОБЛЯТЬСЯ несов. см. уподобитьсь.

УПОЁНИЕ с. шадланыү, мәс болыү, хәз егиү, рәхэт, ләззет; он с ~м слышал музыку ол музыканы хәз етип тыңлады.

УПОЙТЕЛЬНЫЙ прил. хәз беретугын, мәс ететуғын, рәхэтлендеретуғын, ләззетлендеретуғын, жудо жагымлы, шадланыратугын.

УПОЛЗАТЬ несов. см. уползти.

УПОЛЗТИ сов. 1. жылжып кетиү, жылзып жүреп кетиү; 2. перен. (медленно уйти) жылжыу, ақырын жылжыу.

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ 1. прич. от уполномочить; 2. в знач. сущ. м. уполномоченный и ж. уполномоченная (доверенное лицо) ўәкил.

УПОЛНОМОЧИВАТЬ несов. см. уполномочить.

УПОЛНОМОЧИЕ с.: по ~ю ўәкиллиги бойынша, ўәкиллик тапсырма бойынша.

УПОЛНОМОЧИТЬ сов. кого-что, на что и с неопр. ўәкил етиү.

УПОМИНАНИЕ с. еске түсіриү, ядқа салыү; при ~и об этом он рассмеялся бул ҳаққында есіне түсіргенде ол күлип жиберди.

УПОМИНАТЬ несов. см. упомянуть.

УПОМНИТЬ сов. кого-что, разг. ядта сақлау, есте тутыү; всего не ~шь ҳәммесин ядта сақтай алмайсан.

УПОМЯНУТЬ сов. кого-что, о ком-чём, про кого-что ядتا алып кетиү, атап етиү; ~ всколыз үстиртин атап етиү.

УПОР м. 1. таяү, тиреу, сүйеу; тирениү, сүйениү, таяныү; тóчка ~а тирениү точкасы; 2. (подпорка) тирек, таяныш, сүйениш; \diamond выстрелить в ~ тақап атыү; смотреть в ~ тигилип қараү; сказать в ~ бетине басып гыйты; дёлать ~ на кого-что-либо, на ком-чём-л. итибар беріү.

УПОРНЫЙ I прил. тех. (являющийся упором) тирек..., таяныш...; ~ шест тирек када.

УПОРНЫЙ II прил. 1. (настойчивый) қайтпайтуғын, қайтарып, жигерли; ~ый человечай қайтпайтуын адам; ~ый труд жигерли мийнет; 2. (упрямый) өжет; 3. тирескен, қасарысқан, қайтпас; ~ая борбá қайтпас гүрес; ~ое сопротивление тиресип қарсыласу; ~ые бой қасарысқан урыслар.

УПОРНЫЙ қыста сеззердің тұрақлықты, бузылмаслықты, беккемликті билдириетугын екінши болеги, мыс.: оғнеупорный отқа бузылмайтуғын, отқа беккем, отқа берк.

УПОРСТВО с. 1. (настойчивость) қайтпаслық, қайтпай түрүшлік, беккем түрүшлік, қайсарлық, жигерлилік; ~ в работе жұмыстағы жигерлилік; 2. (упрямство) өжетлик.

УПОРСТВОВАТЬ несов. 1. қайтпау, қайтпай түрү, қасарысыу, қайсарланыу; 2. (упрятываться) өжетлениү.

УПОРХНУТЬ сов. 1. (улететь) пыралдаш ушып кетиү; 2. перен. (быстро уйти, удалившись) жалт берип қашыу.

УПОРЯДОЧЕНИЕ с. тәртпестіриү, жолға салыу, жәнелү.

УПОРЯДОЧИВАТЬ несов. см. упорядочить.

УПОРДОЧИВАТЬСЯ несов. см. упордочиться.

УПОРДОЧИТЬ сов. что тәртипке салыў, тәртилестириў, жолға салыў, жөнлеў.

УПОРДОЧИТЬСЯ сов. тәртипке салыныў, тәртилестирилиў, жолға салыныў, жөнгө салыныў, жөнлениў.

УПОТРЕБИТЕЛЬНЫЙ прил. көбірек қолланылатуғын, көбірек қолланылышы.

УПОТРЕБИТЬ сов. кого-что жумсаў, қолланыў, пайдаланыў, иске асырыў; ~ ибое слібо жана сезди қолланыў; ~ в дело иске асырыў; ~ с пользой пайда келтирерлик етип қолланыў.

УПОТРЕБЛЁННЕ с. жумсаў, жумсалыў, қолланыў, пайдаланыў; способ ~ я қолланыў усылы, пайдаланыў усылы; вайті в ~е қолланылатуғын болыў; выйти из ~я қолланыудан шығып қалыў, қолланымау.

УПОТРЕБЛЯТЬ несов. см. употребить.

УПРАВА ж. 1. разг. күш, тыйым салыў, бойсындырыў; на негó нет ~ы оған хеш бир тыйым салыушы күш жоқ, ол хеш кимге бойсынбайды, оған боле де жоқ; найті ~у на кого-л. биреүди бойсындырыұдың жолын табыў; 2. уст. (учреждение) управа, басқарма; земская ~ земство басқармасы; городская ~а қала басқармасы.

УПРАВДЕЛАМИ м. несқ. (управляющий делами) ис басқарыўши

УПРАВДОМ м. (управляющий домом) турак жай басқарыўши, үй басқарыўши, үй басқармасы.

УПРАВИТЬСЯ сов. разг. 1. с чем и без доп. бежериў, атқарыў, питкериў, менгерип алышу; ~ться с хөзийством хожалыкты менгерип алышу; 2. с кем (одолеть) көндіриў, жендеў; с ним никак не ~шься оны хеш көндире алмайсан, оны хеш жеңе алмайсан.

УПРАВЛÉНИЕ с. 1. басқарыў, жүргизүй, айдаў; ~ автомобиль автомобиль айдаў; ~ самолётам самолётты басқарыў; 2. (руководство) басқарыў, менгериў, басшылық етиў; ~ государством мәмлекетти басқарыў; 3. (учреждение) управление, басқарма; ~ желёзной дороги темир жол басқармасы; 4. тех. басқарыў, басшылық етиў, басшылык; автоматическое ~ автоматласқан басқарыў; 5. грам. басқарыў; глагольное ~ фейиллик басқарыў.

УПРАВЛÉНЧЕСКИЙ прил. басқарыў; ~ аппарат басқарыў аппараты.

УПРАВЛЯТЬ несов. 1. кем-чем басқарыў, жүргизиў, айдаў; ~ автомобилем автомобиди айдаў; 2. кем-чем (руководить) басқарыў, менгериў, басшылық етиў; ~ государством мәмлекетти басқарыў; 3. чен, грам. басқарыў; ~ дательным падежом барыс сепләүин басқарыў.

УПРАВЛЯТЬСЯ несов. см. управляться.

УПРАВЛЯЮЩИЙ 1. прич. от управлять; 2. прил. басқарыўши, басшылық етиши; ~ делами ис басқарыўши; 3. в знач. сущ. м. управляющий басшы, басшылык.

УПРАЖНЁНИЕ с. 1. (действие) шыныктырыў, шынығыў; 2. тапсырма, шынығыў;

гимнастические ~я гимнастикалық шынығыўлар; сборник ~й по правописанию дұрыс жазыў бойынша шынығыўлар жыйнагы; 3. (занятие) жатлытыў.

УПРАЖНЯТЬ несов. что шыныктырыў, жатлықтырыў, үйретиў; ~ память есте тутыуды шыныктырыў.

УПРАЖНЯТЬСЯ несов. в чём, на чём, с чём и без доп. шынығыў, жатлытыў, үйрениў; ~ в игре на баяне баянда ойнап шынығыў, баян шертип үйрениў; ~ в чтении оқып шынығыў.

УПРАЗДНЕНИЕ с. сапластырыў, жок етиў, тарқатыў, тарқатып жибериў, жабыў; ~ должности хымет орнын жабыў, хымет орнын жок етиў.

УПРАЗДНІТЬ сов. что сапластырыў, жок етиў, тарқатыў, тарқатып жибериў, жабыў.

УПРАЗДНЯТЬ несов. см. упразднить.

УПРАШИВАТЬ несов. см. упросить.

УПРЕВАТЬ несов. см. упрётъ.

УПРЕК м. мин, айып, өкпе, гайне, гуна; осыпать кого-л. ~ами биреүгө гайне татыў, биреүди жуде гуналау.

УПРЕКАТЬ несов. кого, в чём айыплаў, гуналаў, минлеў, гайне татыў.

УПРЕКНУТЬ сов. и обнокр. см. упрекать.

УПРЁТЬ сов. эбден писиу, демленип писиу.

УПРОСИТЬ сов. кого-что с неопр. жалынын айтқанына көндиріў, жалынын разы етиў, етиниш етип көндиріў.

УПРОСТИТЬ сов. что 1. (сделать более простым) эпіүайыластырыў, жениллетиў, аңсатластырыў; 2. перен. (обеднить) женил қараў, жуде аңсатластырыў.

УПРОСТИТЬСЯ сов. эпіүайыласыў, жениллесиў, аңсатласыў; процесс работы ~лся жумыс процесси аңсатласти.

УПРОЧЕНИЕ с. беккемлеў, турақлы етиў; беккемлениў, орналасыў; борьба за ~ мира парахатшылыкты беккемлеў гүреси.

УПРОЧИВАТЬ несов. см. упрочить.

УПРОЧИВАТЬСЯ несов. см. упрочиться.

УПРОЧИТЬ сов. что беккемлеў, турақлы етиў; ~ своё положение ~жагдайын беккемлеў, ~жагдайын турақлы етиў.

УПРОБИТЬСЯ сов. 1. (стать более прочным) беккемлесиў, турақланыў; еғб положение ~лось оның жагдайы беккемлести; 2. за кем-чем танылыў, аты шығыў; за ним ~лась слáва выдающегого учёного оның көрекли илимпаз аты шығы.

УПРОЩАТЬ несов. см. упростить.

УПРОЩАТЬСЯ несов. см. упроститься.

УПРОЩЕНИЕ с. 1. (действие) эпіүайыластырыў, жениллениў, аңсатластырыў, жениллетеў, аңсатласыў; ~ задача мәселеини аңсатласыў; 2. эпіүайысы, эпіүайылык, өзгерис, жениллик.

УПРОЩЁННОСТЬ ж. аңсатлык, жениллик, эпіүайылык; ~ решения шешиминиц аңсатлығы.

УПРОЩЁННЫЙ 1. прич. от упростить; 2. прил. аңсатластырылған, аңсат, жениллестирилген, женил.

УПРОЩЁНЧЕСКИЙ прил. жекил қарайтуғын, аңсат қараңтығын, үстиртін қараўшы.

УПРОЩЁНЧЕСТВО с. жекил қараўшылық, аңсат қараўшылық, үстиртін қараўшылық.

УПРУГИЙ прил. 1. прям. и перен. майысқақ, қайысқақ, серпели, созылғыш; ~ая пружина майысқақ пружина; 2. катты, тырыз, тырысыйтан, салдамлы; ~ие мышцы тырысыйтан булышы етлер.

УПРУГОСТЬ ж. 1. майысқақлық, қайысқақлық, серпелилик, созылғышлық; 2. (мийш, тела) тырызлық, каттылық.

УПРЯЖКА ж. 1. (лошадь, собак, оленей и т. п.) жегиү, косыү; 2. см. упряжь.

УПРЯЖЬ ж. ер-сайман, ер-турман, же-гиү әспаплары, косыү әспаплары (қамыт, күшен әм т. б.); қойская ~ атты қосыү әспаплары.

УПРЯМЕЦ м. разг. ежет, қырсық, хәкис, кесир, терис пугак.

УПРЯМИТЬСЯ несов. ежетлениү, қырсыланыү, ергисиү, ҳәкислениү.

УПРЯМО нареч. ежетленип, қырсыланып, ҳәкисленип; ~ не соглашаться с че-м-л. қырсыланып бир нарсеге келисім бермеү.

УПРЯМСТВО с. ежетлик, қырсықлық, хәкислик, терис путақлық, кесирлик.

УПРЯМСТВОВАТЬ несов. см. упрямить-ся.

УПРЯМЫЙ прил. ежет, қырсық, хәкис, кесир.

УПРЯТАТЬ сов. разг. 1. что жасырыү; 2. кого-что, перен. қамап қойыү, басын қойыү, қамаққағалыү; ~ в тюрьмұ турме-ге қамақ қойыү.

УПРЯТЫВАТЬ несов. см. упрятать.

УПУСКАТЬ несов. см. упустить.

УПУСТИТЬ сов. 1. кого-что (выпустить, не удержать) жиберип қойыү; 2. что пайдалана алмау, айрылып қалыу, колдан берип; ~ удобный момент қолайлы ўақыттан пайдалана алмау; ~ возможность мүмкіншиликтен пайдалана алмау, мүмкіншиликтен колдан берип; ◇ ~ из виду ядтан пығарыү, умытып кетиү.

УПУЩЕНИЕ с. кемшилик, қотелик, нтибарсызылық, жаңалысы.

УРА между. ура; ◇ на ~ 1) воен. уралап бақырып хұжимге етиү; 2) (необдуманно, без подготовки) тоғекел менен, таярлықсыз.

УРАВНЕНИЕ с. 1. (действие) тенлеү, тенгеріү, тенлесіү; ~ в правах хукуқларын тенлеү, тен хукуқлы етиү; 2. мат. тенлеме; квадратное ~ квадратлық тенле-ме; ~ с одиным неизвестным бир белгисизли тенлеме.

УРАВНИВАТЬ I несов. см. уравнить.

УРАВНИВАТЬ II несов. см. уровнить.

УРАВНИВАТЬСЯ несов. см. уравниться.

УРАВНИЛОВКА ж. разг. тенгеріушілик, тенлемешілик.

УРАВНИТЕЛЬНЫЙ прил. тенлестиретуғын, тенлейтуғын, тенлеүши, тенлестириүши, тен ететуғын; ~е прибрёзы тенлестиретиүши әспаплар; ~й налбог тенлестирилген салық.

УРАВНОВЕСИТЬ сов. что 1. тенлеү, тен етиү, тенлестириү; ~ чашки весов тәрезиниң басын тенлеү; 2. перен. тен келтириңү, дәлме-дәл етиү.

УРАВНОВЕСИТЬСЯ сов. 1. (прийти в равновесие) тенлесиү, тен етилиү, тен келтирилиү, тенлениү; 2. перен. тен келиү, дәлме-дәл болыу.

УРАВНОВЕШЕННОСТЬ ж. сабырлылық, салмақтылық, тақаттылық, өзин устай билетуғыныш.

УРАВНОВЕШЕННЫЙ 1. прич. от уравно-весить; 2. прил. сабырлы, салмақты, тақатты, өзин устай билетуғыныш, тыныш; ~ человеч сабырлы адам.

УРАВНОВЕШИВАТЬ несов. см. уравновесить.

УРАВНОВЕШИВАТЬСЯ несов. см. уравновеситься.

УРАВНЯТЬ сов. кого-что тенлеү, тен етиү, тенгериү, бирдей етиү; ~ в правах праволарын тен етиү.

УРАВНЯТЬСЯ сов. тенлесиү, тенлестириү.

УРАГАН м. 1. катты даүыл, дубелей; 2. в знач. нареч. ураганом жуде тез; промчаться ~ом жуде тез етип кетиү.

УРАГАННЫЙ прил. 1. катты даүыллы, дубелейли; 2. перен. тынышсыз, үзликсиз; ~ оғын үзликсиз күшли окка тутыу, тынбастан өкүт буршақтай жаудырыу.

УРАЗУМЕТЬ сов. что түснүү, азлау.

УРАН м. ураи (химиялық элемент).

УРАНОВЫЙ прил. уран...; ~ая руда уран рудасы.

УРВАТЬ сов. что, разг. 1. (добыть, получить для себя) жырып жеп азайтыү, жырып жеү, талан-тараж етиү; 2. (найти время) ўақыт табыү; ~ свободную минуту бос ўақыт табыү.

УРЕГУЛИРОВАНИЕ с. тортплеү, жолға салыу, женге салыныу, ретлеү; ~ международных отношений халық ара-лық қатнасныктың женге салыныу.

УРЕГУЛИРОВАТЬ сов. что тортплеke салыу, жолға салыу, женлеү, ретлеү, тортплеү.

УРЕГУЛИРОВАТЬСЯ сов. тортплеke салыныу, женлениү, ретлениү.

УРЕЗАТЬ сов. что қысқартыү, азайтыү, кемитү; ~ расходы шығынды азайтыү; ~ штатты қысқартыү.

УРЕЗАТЬ несов. см. урезать.

УРЕЗОНИВАТЬ несов. см. урезонить.

УРЕЗОНИТЬ сов. кого-что, разг. исендириү, кондириү, дәлиллеү.

УРЕЗЫВАТЬ несов. см. урезать.

УРНА ж. 1. урна, куты; избирательная ~ сайлау урнасы; 2. (погребальная) куты (олген адамды ертегенмен кейин күли салынатуғын ыдыс); 3. (для мусора) урна.

УРОВЕНЬ м. 1. бет, шек, қәдди; ~ воды в реке дәрьядагы суудың қәдди; 2. (степень) дәреже; жыздынның ~ наследования халықтың турмыс дәрежеси; ~ знаний билим дәрежеси; 3. см. ватерпас; ◇ в ~ 1) (на одной высоте с че-м-л.) тепе-тен, бирдей; вода в ведре в ~ с краями суу шелектин шети менен тепе-тен, суу шелек-

тиң шети менен бирдей; 2) (в соответствии с чем-л.) тек, қалыспай, бирге; идті в ~ с епкі заманынан қалыспай адым атлау.

УРОВНЯТЬ сов. что тегислеу, тегис етиү; ~ дорбугу жолды тегислеу.

УРОД м. 1. (человек с физическим недостатком) майып, мыржық, ғәріп, мүшеси кемис; 2. (некрасивый человек) сыйылсыз адам, кериксиз адам, ажарсыз адам; 3. (нравственный) әдепсиз, қәсийетсиз, уятсыз.

УРОДИТЬ сов. 1. что (дать урожай) дақыл беріу, зұраёт беріу; 2. кого, прост. (породить) тууыу, туүгизу.

УРОДИТЬСЯ сов. 1. (о плодах, злаках) есінү, есип жетисиү, писип жетисиү; пшеница хорошо ~лась бйдай жақсы писип жетисти; 2. в кого, разг. үқсан тууылыу, тартыу; ~ться в отца әкесине усан тууылышу.

УРОДЛИВЫЙ прил. 1. (с физическим недостатком) майып, ғәріп, мыржық; 2. (бездобразный, некрасивый) сыйылсыз, кериксиз, ажарсыз; 3. перен. терис, бузық; ~ое воспитание бузық тәрбия.

УРОДОВАТЬ несов. 1. кого-что (калечить) майып етиү, ғәріп етиү; 2. кого-что (обезображивать) түрін бузыу, көркин бузыу, ажарсыз етиү; 3. что, перен. (портить, исказять) бузыу, бурмалау.

УРОДСТВО с. 1. (физический недостаток) майылсыз, ғәріплиқ, мыржылсыз; 2. (бездобразная внешность) сыйылсылсыз, келбетсизлик, көркисизлик, ажарсылсыз; 3. перен. әдепсизлик, бузылсыз, монисизлик, уятсылсыз; нравственное ~ минез-кулкының бузылсызы.

УРОЖАЙ м. зұраёт, еним, хасыл, дақыл.

УРОЖАЙНОСТЬ ж. зұраётлилік, енимлилік, хасыллылық, дақыллылық.

УРОЖАЙНЫЙ прил. зұраётли, енимли, дақыллы.

УРОЖДЕННЫЙ 1. прич. от уродить; 2. прил. ж. урожденная қыз ўактындағы фамилиясы.

УРОЖЕНЕЦ м. тууылған, тууылып есекен; он ~ Нұкса ол Нәқисте тууылған.

УРОЖЕНКА женск. от уроженец.

УРОК м. 1. сабак; 2. перен. үлгі, сабак, насыхат, ақыл; это послужит ему ~ом бул оған насыхат болар, бул оған сабак болады; ◇ брат ~и сабак алды; даваат ~и 1) сабак беріу, сабак оқытуу; 2) оқытып күн кериү, сабак оқытып ақша табыу.

УРОЛОГ м. уролог (урология бойынша қыннеге врач).

УРОЛОГИЧЕСКИЙ прил. урология..., урологиялык.

УРОЛОГИЯ ж. урология (медицинада жыныс органларының айрымыларын изерттейтишін тарааї).

УРОН м. пығын, зыян, зәлел; потерпеть ~ зыян көриү.

УРОНИТЬ сов. 1. кого-что түсіріп алды, түсіріп жиберіү; ~ книгу капитан туындында түсіріп алды; 2. что, перен. түсіріп, тегиү; ~ свое достоинство ~ абрайын төгиү; ◇ ~ словечко сөз айтты; ~ слезу жас төгиү.

УРБОЧИЩЕ с. 1. (естественная граница) табийткыш шегара (мыс. тогай, тау, даръя ҳэм т. б.); 2. (участок) орын, жер (мыс. даалаңлықтары тогай).

УРБОЧНЫЙ прил. белгиленген; работать в ~ое время белгиленген ўақытта ислеү.

УРЧАНИЕ с. жуғырлы; дырылды, гүрилди; сыйырлы; ырылды; ~ в желудке иштиш жуғырлысы; ~ мотобра мотордың күрілдиси; ~ воды суудың сыйырлысы; ~ пса ийттиң ырылдысы.

УРЧАТЬ несов. жуғырлау (в желудке); дырылдау, гүрилдеу (о моторе); сыйырлау (о воде); ырылдау (о собаке).

УРЫВАТЬ несов. см. урывать.

УРЫВКАМИ нареч. разг. ўакты-ұакты, ара-тура, анда-санда; відеться ~ анда-санда көрисиү.

УРЮК м. собир. ерик, қақ ерик.

УРЯДНИК м. ист. урядник (1. патша армиясының казак ескерлериндеги үнтер-офицер; 2. патша Россиясында уездлик полицияның тәменги атағы).

УС м. см. усы; китовый ус кит мурты; ◇ мотать себе на ус ядтан шықпастай етип түйип алды, ядта тутыу; в ус себе не дуть хеш басы айланбау.

УСАДЕБНЫЙ прил. хөүли...; ~ участок хөүлиге тийисли участок.

УСАДИТЬ сов. 1. кого отыргызыу, орналастырыу; ~ детей балаларды отыргызыу; ~ обедать тамакланыуға отыргызыу; 2. кого, что и с неоп. отыргызыу; ~ за уроки сабак таярлауға отыргызыу; 3. что, чем отыргызыу, егиү, тигиү; ~ двор цветами хөүлиге гүллөр тигиү.

УСАДКА ж. киширейиү, тартылыу; ~ тікней ткальцың киширейиү; ~ шкүрөк териниң киширейиү.

УСАДЬБА ж. хөүли, бау-бақша; крестьянская ~ дайхан хөүлиси; поместья ~ помещик хөүлиси.

УСАЖИВАТЬ несов. см. усадить.

УСАЖИВАТЬСЯ несов. см. усёться.

УСАТЫЙ прил. муртылы, мурты бар, муртлас.

УСАЧ м. 1. разг. (человек с усами) муртылы адам, мурты бар, муртлас адам; 2. (рыба) сүүен.

УСВАИВАНИЕ с. см. усвоение.

УСВАИВАТЬ несов. см. усвоигь.

УСВОЕНИЕ с. 1. (владение) ийелеү, өзлестириү, үйрениү, билип алды, түсениү; 2. (пиши и т. п.) сицириү.

УСВОИТЬ сов. что 1. ийелеү, өзлестириү, билип алды, түсениү, үйрениү; он хорошо ~л урок ол сабакты жақсы билип алды, ол сабакты жақсы өзлестири; 2. (переварить) сицириү; ~ть пищу аўқатты сицири.

УСВОЕМОСТЬ ж. қанымлылық, сицимлилік.

УСЕИВАТЬ несов. см. усёять.

УСЁРДИЕ с. ықлас, жигерлилік, нита, ғайрат салыштырылсыз, тырысыштырылсыз, ұхжданлык; работать с ~м ғайрат салып ислеү. ықлас пенен ислеү.

УСЁРДНО нареч. ықлас пенен, жигерленип, интаси менен, тырысып, ғайрат са-

лып, хұждан менен; ~ заниматься ықлас ценен оқыу, тырысын оқыу.

УСЁРДНЫЙ прил. ықласлы, жигерли, инталы, хұждаплы.

УСЁРДСТВОВАТЬ несов. ықласланыу, жигерлениу, гайратланыу, гайрат салыу, тырысыу, хұжданланыу.

УСЁСТЬСЯ сов. 1. (сест) орпаласып отырыу, жайғасып отырыу; ~ за стол столга отырыу; 2. *ва что и с неопр.* кирисиу, отырыу, баслау; ~ за работу жұмысқа кирисиу; ~ за чтение, ~ читать оқыуға отырыу.

УСЕЧИННЫЙ 1. прич. от усечь; 2. прил. мат. кесик, кесилген; ~ая пирамида кесилген пирамида.

УСЕЧЬ сов. что кесип қысқартыу, кеси, қысқартыу.

УСЕЯТЬ сов. что қаплау, бүркөу.

УСЕЯТЬСЯ сов. қашланыу, толыу, бүркеліу; луга ~лись цветами отлақлар гүлдерге толды.

УСИДЕТЬ сов. отыра алыу, шыдап отырыу, отырып қалыу; он минуты не мог ~ на месте ол оринында бир минутта отыра алмады.

УСИДЧИВО нареч. сабырлық пепен, шыдамлық пепен, құптылық пепен, қозғалмай отырып; ~ работать орнынан қозғалмай отырып ислеу.

УСИДЧИВОСТЬ ж. шыдамлылық, сабырлылық, құптылылық, тақатлылық, интальзы.

УСИДЧИВЫЙ прил. шыдамлы, сабырлы, құнты, тақатлы, интальзы.

УСИКИ мн. (ед. үсик м.) 1. кишкене мурт, муртша; 2. бот. урқан; ~ горбаха буршақтың урқаны.

УСИЛЕНИЕ с. күшений, күшеттүй, күш салыу; ~ звук сестин күшенийи.

УСИЛЕННЫЙ прил. күшли, қарыұлы, арттырылған; ~ое питание күшли аүқат.

УСИЛИВАТЬ несов. см. усилить.

УСИЛИВАТЬСЯ несов. см. усилиться.

УСИЛИЕ с. күш, қарыу, гайрат; прилагать ~я күш салыу, күш жумсау.

УСИЛИТЕЛЬ м. 1. (прибор) күшеткиш (электр төрьин күшеттіши жәбап); 2. хим., фото (вещество) күшеткиш, аны етиұши, берк етиұши (мыс. фотоплёнка дағы сүретті).

УСИЛИТЬ сов. что күшеттий; ~ наблюдене бақлауда күшеттий.

УСИЛИТЬСЯ сов. күшений, петлеши; ветер ~лся самал күшеди.

УСКАКАТЬ сов. шаұып кетиу, тез кетип қалыу.

УСКОЛЬЗАТЬ несов. см. ускользнуть.

УСКОЛЬЗНУТЬ сов. 1. тайып кетиу, шығып кетиу, сыйырылып кетиу; рыб ~ла из рук балық қолдаи шығып кетти; 2. разг. (уйти незамеченным) жоқ болыу, көрибей кетиу, көздеи гайып болыу, жа-

сырынып кетип қалыу; ~ть из дома уйинен шығып жоқ болып кетиу; 3. от кого-чего, перен. ядтан шығыу, ядтан шығарыу; шетте қалыу; это не ~ло от моего внимания

был иэрсе мениң ядымнан шықан жоқ, был иэрсени мен ядымнан шығармады.

УСКОРЕНИЕ с. 1. (действие) жақынластырыу, жақынлатыу, тезлетиу, тезлесиу; ~ тэмпов стройтельства құрылыстың пәтин тезлетиу; 2. физ. тезліктик артыу.

УСКОРИТЬ сов. что 1. тезлестиу, шақынлатыу, жылдамлатыу; ~ шаг адымды тезлестиу, адымды шаққанлатыу; 2. жақынластырыу, жақынлатыу, тезлестиу; ~ отъезд кетиуди тезлестиу.

УСКОРИТЬСЯ сов. 1. тезлениу, шаққанланыу, жылдамланыу; движение поздна ~лось поездың жүриси тезлendi; 2. жақынластырыу, тезлесиу; его отъезд ~лся оның кетиуди тезлести.

УСКОРЯТЬ несов. см. ускорить.

УСКОРЯТЬСЯ несов. см. ускориться.

УСЛАВЛИВАТЬСЯ несов. см. услюбиться.

УСЛАТЬ сов. кого-что жибериу, жөнендиу, жумсау, жумсат жибериу, айдал жибериу.

УСЛЕДИТЬ сов. 1. *ва кем-чем бағыу,* қарау, күтиу, көз салыу; ~ за ребёнком балаға қарау; 2. *за чем бақлау,* қадағалау, сер салыу, аңғарыу, аңлап барыу, дыққат қойып тыңлау; ~ за мыслью оратора оратордың никрине дыққат қойып тыңлау.

УСЛОВИЕ с. 1. талап, шарт; выполнить все ~я барлық талапларды қанаатландырыу; ставить ~ем что-л. бир нарсени ислеүге шарт қойыу; при ~е шартты менен шартлесиц; 2. (договор, соглашение) шарт, келисім; нарушить ~е шартты бузыу; 3. мн. условия (правила) жағдайлар, қайдалар; 4. (обстоятельство) аүжал, жагдай, ҳал; при равных ~ах жағдайлары тен болғанда; 5. мн. условия (обстановка) жағдайлар, шарааятлар; природные ~я тәбийті шарааятлар; ~я труда мийнет жағдайлары, жумыс жағдайлары; 6. мн. условия шарт; ~я задачи мат. мәселелин шартлери; ♂ на лыготных ~ах жециллик берегутын шартлерде.

УСЛОВИТЬСЯ сов. с кем, о чём и с неопр. шартлесиу, ўәделесиу, келисиу.

УСЛОВЛЕННЫЙ прил. ўәдели, ўәделескен, шартли, шартлескен, келискен, жада в ~ом месте ўәделескен жерде кутиу.

УСЛОВЛИВАТЬСЯ несов. см. услюбиться.

УСЛОВНО нареч. 1. шартли; он согласился лишь ~ ол тек шартли келисти; 2. (относительно) шартли, жағдайға байланысы; всё, что вы говорите, бочеи ~ сизид әйтқаныңыздың ҳәммеси жағдайға байланысы.

УСЛОВНОСТЬ ж. дәстүр, шартли үрп-әдеттер; он враг ~ских ~ей ол ҳәр қандай шартли үрп-әдеттердиң душпаны, ол ҳәр қандай шартли үрп-әдеттерге қарсы.

УСЛОВНЫЙ прил. 1. шартли; ~ый приговор шартли ҳүким; ~ое согласие шартли келисім; 2. шартли; ~ый сигнал шартли сигнал; ~ый знак шартли белгі; 3. грам. шарт; ~ое наклонение шарт мейил.

УСЛОЖНЕНИЕ с. қыынлатыу, аүырлатыу; қыынластырыу, аүырласыу.

УСЛОЖНИТЬ сов. что қыынлатыу, қыынластырыу, аүырлатау; ~ работу жумысты қыынластырыу.

УСЛОЖНИТЬСЯ сов. қыйынланыу, қыйынласыу, аүүрлесиу; рабба ~лась исқыныласти.

УСЛОЖНИТЬ несов. см. усложнить.

УСЛОЖНЯТЬСЯ несов. см. усложниться.

УСЛУГА ж. 1. (помощь) көмек, жәрдем, хызмет, сыйлау; ~а за ~у жақсылықта жақсылық, сыйлаганды сыйлау; оказать ~у жәрдем көрсетиу; 2. мн. услуги хызмет, хызмет етиү, хызмет атқарыу; коммунальные ~и коммунальнық хызмет; ♦ я к вашим ~ам мен сизн хызметицизге тауран; медвежья ~а шаш аламан деп бас алыш.

УСЛУЖЕНИЕ с. уст. үй хызмети; поступить в ~ үй хызметине кириу.

УСЛУЖИВАТЬ несов. см. услужить.

УСЛУЖИТЬ сов. кому-чemu хызмет көрсетиу, жәрдем етиү, көмек берүү, жәрдем берии.

УСЛУЖЛИВО нареч. хызметине таяр болып, болмайды демей, тил алыш, хызметке тақ турып.

УСЛУЖЛИВОСТЬ жс. хызметке тайынлык, көмек етиүшилик, хызмет етишилик, жәрлем бериүшилик, болмайды демеүшилик, тил алғышылық, тақ турышылық.

УСЛУЖЛИВЫЙ прил. хызмет ететүүн, көмек етиүши, жәрдем етиүши, болмайды деметүүн, тил алыш, хызметке тақ турышы.

УСЛЫХАТЬ сов. см. услышать.

УСЛЫШАТЬ сов. кого-что, про кого-что, о ком-чём и без доп. еситиү, сезиү, хабары болыу, хабар алыш.

УСМАТРИВАТЬ несов. см. усмотреть.

УСМЕХАТЬСЯ несов. см. усмехнуться.

УСМЕХНУТЬСЯ сов. жымыйын күлиү, күлимсиреү, күлип қойы.

УСМЕШКА жс. жымыйған күлки, жылмыыйын күлимсиреү, күле шырай; глядеть с ~ой жымыйған күлкі менен қарау.

УСМИРЕНIE с. 1. (укрощение) жуұастыу, қолга үйретиү, бойсындырыу, конниктириү; 2. (подавление) басыу, тынышландырыу; ~ мятеж қозғаланды басыу.

УСМИРИТЬ сов. кого-что 1. (укротить) жуұастыу, қолга үйретиү, бойсындырыу, конниктириү; ~ звёра хайуанды қолга үйретиү; 2. (подавить) басыу, тынышландырыу; ~ мятеж қозғаланды басыу.

УСМИРИТЬСЯ сов. жуұасыу, қолга үйрениү, тынышланыу.

УСМИРЬЯТЬ несов. см. усмирить.

УСМИРЯТЬСЯ несов. см. усмириться.

УСМОТРЕНИЕ с. қарау, ықтыяр, өзеркинше қарау; оставить на чё-л. ~е биреудүң қарауына қалдырыу; действовать по своему ~ю өз ықтыяры менен ҳәрекет етиү.

УСМОТРЕТЬ сов. 1. см. уследить 1; 2. что, в чём (установить, признать) табыу, қарау; ~ ошибку в решении шешимде кете бар деп билүү.

УСНУТЬ сов. 1. (заснуть) үйқылау, үйқыга кетиү, үйқылап қалыу; 2. перен. (затихнуть, замереть) тыныу, тым-тырыс болыу, жым-жырт болыу, басылыу; 3. (орыб) өлип қалыу; ♦ ~ навеки, ~ вечным

сном мәңгилик үйқыға кетиү, дүнъядан қайты.

УСОБИЦА ж. ист. өз-ара оңыснаушылык, өз-ара тартыс, өз-ара урыс.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ с. 1. (действие) жетилистириү, жетилдириү, жақсартыү; жетилистирилиү, жақсартылыу; ~е конструкции самолёта самолёттың конструкциясын жетилистириү; 2. (изменение к лучшему) өзгерис, жақсартыү; внешние технические ~и техникалық жақтап өзегрислер киргизиү.

УСОВЕРШЕНСТВОВАННЫЙ 1. прич. от усовершенствовать; 2. прил. жетилген, жетилистирилген, жақсартылған; ~ двигатель жақсартылған двигатель.

УСОВЕРШЕНСТВОВАТЬ сов. что жетилдириү, жетилистириү, жақсартыү.

УСОВЕРШЕНСТВОВАТЬСЯ сов. жетилистирилиү, жақсартылыу.

УСОВЕСТИТЬ сов. разг. см. устыдить.

УСОМНИТЬСЯ сов. в ком-чём и без доп. гүманланыу, шүбхеланыу; ~ в правдивости рассказа гүррицииң дурыслыныа гүманланыу.

УСОПШИЙ прил. уст. 1. өлген, қайтыс болған; 2. в знач. сущ. м. усопший и ж. усопшая маркүм.

УСОХНУТЬ сов. қуўрау, кебиү; зернено ~ло ден қуўрап қалды.

УСПЕВАЕМОСТЬ ж. үлгериүшилик, үлгериү, взлестириүшилик; высокая ~ учёных оқыушылардың жоқары дәрежеде үлгериүи, оқыушылардың жоқары үлгериүшилиги.

УСПЕВАТЬ несов. 1. см. успеть; 2. үлгериү, үлгериип оқыу; ~ по всем предметам барлық сабаклардан үлгериү.

УСПЕВАЮЩИЙ 1. прич. от успевать; 2. прил. үлгериүши, үлгериип журген ~ ученик үлгериүши оқыушы.

УСПЕТЬ сов. к чему, на что и без доп. үлгериү, жетиү, жетисиү; ~ть всё сделать барлығы ислеп үлгериү; ~ть на поезд поездка жетиү, поездка үлгериү; ♦ не ~л оғлануться, как.. көзді ашып жумғаша...

УСПЕХ м. 1. (удача) табыс, жетисенлик; побный ~ толық жетисенлик; побиски увенчались ~ом изленийлер табыс пенен аяқланды; 2. (общественное признание) мақулланыу, табысқа иле болыу; пёса имеет ~ цесе табысқа иле болды; добиться ~а табысқа ерисиү; 3. мн. успехи жетисенниклер, табыслар, үлгериү, нәтийжелер; ученик сделал большие ~и оқыушы мол жетисенниклерге еристи;

♦ с ~ом табыс пенен, табыслы; с тем же ~ом сондай табыс пенен, тап сондай нәтийже менен.

УСПЕШНО нареч. табыслы, табыс пенен, нәтийжели, жетисенлик пенен.

УСПЕШНОСТЬ ж. табыслылык, жетисенлик.

УСПЕШНЫЙ прил. табыслы, нәтийжели; ~ий ход работы жумыстың табыслы барысы; ~ое окончание учёбного года оқыу жылын табыслы тамамлау, оқыу жылын нәтийжели тамамлау.

УСПОКАИВАТЬ несов. см. успокить.

УСПОКАИВАТЬСЯ несов. см. успокобиться; не ~ на достигнутом ерисилген табыс-лар менен тынышланып қалмау.

УСПОКОЕНИЕ с. тынышландырыш, тынышланыу, басылыу, жубаныу; для ~я тынышланыу ушын, тынышландырыш ушын.

УСПОКОЙТЕЛЬНЫЙ прил. тынышландырыш, тынышландыратуғын, басатуғын, жубататуғын; ~ое извёстие тынышландыратуғын хабар.

УСПОКОИТЬ сов. 1. кого-что тынышландырыш, тынышлатыу, тоқтатыу, жубатыу; ~ть ребёнка баланы жубатыу; 2. что (умерить) басыу, тынышландырыш, қойдырыш; лекарство ~ло боль дәри аўырыуды тынышландырыш.

УСПОКБИТЬСЯ сов. 1. тынышланыу, басылыу, тоқтау, жубаныу; мбре ~лось төциз тынышланды; 2. тынышланыу, басылыу, қойыу; боль ~лась аўырыш басылды.

УСТА мн. уст. аўыз; ◇ с улыбкой на ~ах жылмыйп, кулимесиен; переходить из уст в ~а аўыздан аўызга етий, тилен тилге етий; быть у всех на ~ах ҳәммениң аўызында болыу, ҳәммениң тилинде болыу; узнать из первых уст көргөнин билиу, көзи менен көргөннен еситиу; вайши бы ~ами мәд пить погов. сизин аўзыңыз бенен тек пал ишиү керек.

УСТАВ м. устав; ~ сельскохозяйственной артели аўыл хожалық артельиниң уставы.

УСТАВАТЬ несов. см. устать.

УСТАВИТЬ сов. разг. 1. что (разместить) орналастырыш қойыу, жайластырыш қойыу; 2. что, на кого-что үңгилп қарау, тигилип қарау; ~ глаза на кого-л. биреүгө тигилип қарау.

УСТАВИТЬСЯ сов. разг. 1. (разместить-ся) орналасыу, жайғасыу, сыйысыу; мебель свободно ~лась в комнате мебель эжиреге еркин орналасты; 2. тигилип қарау, көз айырмай қарау; с удивлением ~ться на кого-л. биреүгө ҳайран қалып тигилип қарау.

УСТАВЛЯТЬ несов. см. устовать.

УСТАВЛЯТЬСЯ несов. см. устаться.

УСТАВНЫЙ прил. устав..., установы; ~е пункты устав пунктleri.

УСТАЛО нареч. шаршан, ҳарып, болдырып.

УСТАЛОСТЬ ж. шаршаганлық, ҳарығанлық, болдырганлық; почувствовать ~ шаршаганлыкты сезиү.

УСТАЛЫЙ прил. шаршаган, ҳарыған, болдырган; ~ вид шаршаган түр.

УСТАЛЫ ж.: без ~и шаршамай, ҳары-май, болдырмай, ҳарымай-талмай; не знать ~и шаршайды билмей.

УСТАНАВЛИВАТЬ несов. см. установить.

УСТАНАВЛИВАТЬСЯ несов. см. установи-ваться.

УСТАНОВИТЬ сов. что 1. (поставить) орнатыу, қойыу, курыу; ~ прибор телефон орнатыу; ~ телефон телефон орнатыу, телефон курыу; ~ памятник естелик орнатыу; 2. белгилеу, анықлау, бекитиу; ~ расписание расписаниен белгилеу; ~ срок ўақытын анықлау; 3. дүзиу, орнатыу; ~ порядок тәртип орнатыу; ~ тел-

лефонную связь телефон арқалы байланысты орнатыу, телефон қатнасын орнатыу; 4. (обнаружить, доказать) анықлау, табыу, дәлиллеу; ~ истину шынылкты анықлау.

УСТАНОВИТЬСЯ сов. 1. дузилиу, белгилениу, орнау, қәлиплесиу, сыйыу, дүзелиу; ~лся порядок тәртип орнады; ~лась тишина тынышлық орнады; погода ~лась хауа дүзелди; 2. (сложиться, сформироваться) қалиплесиу, дузелиу, тәртипке салыныу; голос у него еще не ~лся оның дауысы еле қалиплеспепти.

УСТАНОВКА ж. 1. (действие) орнатыу, курыу, қойыу; ~ телефонная телефон орнатыу; 2. тех. (устройство, механизм) установка, дузилис, курылыс; зенитная ~ зенит установка; катёльная ~ пушка қазаны курылысы; 3. (цель) мақсет; 4. (документ, указание) көрсетке, қолланба.

УСТАНОВЛЕНИЕ с. орнатыу, курыу, белгилеу, анықлау, бекиниу; орнатылыу, курылыу, анықланыу; ~ фактов фактилери анықланыу; ~ связи байланыс орнау; ~ Советской власти Совет властиның орнатылыу.

УСТАНОВЛЕННЫЙ 1. приц. от установить; 2. прил. анықланган, белгиленген; в ~ом порядке белгиленген тәртипе.

УСТАНОВОЧНЫЙ прил. тех. орнататуғын, бекитип туратуғын, услап туратуғын; ~ винт бекитип туратуғын винт.

УСТАРЕВШИЙ 1. прич. от устареть; 2. прил. см. устарёмы.

УСТАРЕЛОСТЬ ж. гөнелик, гөнергендик, ескиргендик, тозғандык; ~ взглядов көз караслардың гөнергендиги.

УСТАРЕЛЫЙ прил. гөнергек, ескирген, ески, гөне, артта қалға; автомобиль ~ой конструкции конструкция гөнергендик автомобиль; ~ый фасон ескирген фасон; ~ый взгляд на что-л. бир көрсеге артта қалған көз карас.

УСТАРЕТЬ сов. 1. гөнериу, тозыу, ескирип қалыу; станок ~л станок гөнерди; 2. қартайыу, жасы қайтыу; гөнериу, еске-риу, гөнерип қалыу; эти обычай ~ли был эдеттер гөнерип қалды.

УСТАРЫ сов. шаршау, ҳарыу, болдырыу, талыу, жалығыу; ноги ~ли от ходьбы жүристен аяқлар шаршады.

УСТЕЛЕЙТИ сов. прост. см. устлать.

УСТЕРЕЧЬ сов. кого-что, разг. көз-кулақ болып түрүү, қарал түрүү, жойылттай сақлап түрүү, қарауыллап түрүү, бақлап түрү алыш.

УСТИЛАЙТИ несов. см. устлать, устелить.

УСТЛАТЬ сов. что чем төсөү, төсеп шығыу, жайыу, жайып қойыу; ~ лестницу ковров баскышка гилем төсеп шығыу.

УСТНО нареч. аўыз еки, аўызша; отве-тить ~ аўыз еки жууап берий.

УСТНЫЙ прил. аўыз еки, аўызша айтатуғын, аўызша, аўызша айтатуғын, аўызша айттыган, аўызша берилген; ~ ответ аўызша берилген жууап; ~ счёт аўыз еки есан.

УСТОЙ||Й м. 1. (опора моста) тирепберди, көпидиң ереси; 2. (опора, подпорка) тиреў, бағана; 3. мн. устоби перен. тийкар, негиз; общественные ~ и жәмайетлик тийкарлар.

УСТОЙЧИВОСТЬ ж. 1. турақтылық, бериклик, орындылық, беккемлик, аўмайтұтының; 2. (постоянство) турақтылық, беккемлилік, шыдамтылық.

УСТОЙЧИВЫЙ прил. 1. турақты, берик, орынды, беккем, аўмайтұғын; ~ая лодка аўмайтұғын қайық; ~ое равновесие турақтың тәң салмақтың; 2. турақты, өзгермейтұғын; ~ая валюта турақты валюта; ~ая погода турақты ҳауа райы; 3. перен. беккем, өзгермес; ~ые убеждения беккем исеним.

«УСТОЙЧИВЫЙ қоспа сездердиң «шыдамлы, беккем» деген мәннелерди билдіретугын екинши белеги, мыс.: морозоустойчивый сүйкә шыдамлы.

УСТОЙ||ТЬ сов. 1. (удержаться на ногах) тигине туралыу, аяқ басып туралыу, жығылып кетпеу; 2. перед кем-чем и без доп., перен. шыдай, шыдамтылық көрсетиү, шыдап түрүү, төтепки бериү, шыдам бериү, езин сақлаң қалыу; ~ть пёред искушением көзди қызықтыратугын нәрседен езин сақлаң қалыу; 3. перен. (выдержать) карсы туралыу, сақлаң туралыу, коргаң туралыу, шыдам бериү; ~ть в борьбе гуресте шыдам бериү.

УСТОЙ||ТЬСЯ сов. тыныу; мутная вода ~лась ылай суу тынды.

УСТРАИВАТЬ несов. см. устроить.

УСТРАИВАТЬСЯ несов. см. устроиться.

УСТРАНЕНИЕ с. жоқ етиү, сапластырыу; ~ недостатков кемшиликлерди сапластырыу.

УСТРАНИТЬ сов. что 1. (удалить, изъять) жоқ етиү, алып таслау; ~ преграду с путем иркиништи жолдан алыш таслау; 2. жоқ етиү, сапластырыу; ~ недостатки кемшиликлерди сапластырыу.

УСТРАНИТЬСЯ сов. от чего босау, шығыу, езин шетке тартыу, бас тартыу; ~ от дел жумыстан бас тартыу.

УСТРАНЯТЬ несов. см. устраниТЬ.

УСТРАНЯТЬСЯ несов. см. устраниТЬся.

УСТРАШАТЬ несов. см. устрашить.

УСТРАШАЮЩИЙ 1. прич. от устрашать; 2. прил. қорқынышлы, қорқынатулын, ҳаўлықтыратугын; ~ вид қорқынышлы түр.

УСТРАШЕНИЕ с. қорқытуу, зэрресин ушырыу, ҳаўлықтыруу, үркитиү; қорқытуу, зэрресин ушырыу, ҳаўлықтыруу, үркитиү.

УСТРАШИТЬ сов. кого-что, чем қорқытуу, зэрресин ушырыу, ҳаўлықтырыу, үркитиү.

УСТРЕМИТЬ сов. что 1. уст. (стремительно двинуть) умтылыу, илгері бастырыу, қаратып жибериү; ~ кбиницу на противника атлы ёскерлерди душпанға қаратып жибериү; 2. перен. (направить) қаратыу, салыу, аударыу; ~ взгляд нәзер салыу, нәзериң қаратыу.

УСТРЕМИ||ТЬСЯ сов. 1. (стремительно двинуться) умтылыу, ала жөнелиү, жапырылып басыу, бағыт алыу; ~ться вперед

алға умтылыу; 2. перен. қаратылыу, қарау, тигилип қарау; все взоры ~лись к трибуне хәммениң нәзери трибуна жаққа бурылды.

УСТРЕМЛЕНИЕ с. 1. (действие) умтылыу, бағыт алыу, ала жөнелиү; 2. (цель, намерение) мақсет, умтылыу, пайет, тилен.

УСТРЕМЛЕННОСТЬ ж. мақсетке умтылыштылық; умтылыу, нийетте болғанлық, тилеменлик.

УСТРЕМЛЯТЬ несов. см. устремить.

УСТРЕМЛЯТЬСЯ несов. см. устремиться.

УСТРИЦА ж. устрица (бағанашақ ишинде жасаган, жаңа болатуғын тәңиз моллюскасы).

УСТРОЕННЫЙ 1. прич. от устроить; 2. прил. (наложенный, благоустроенный) абат, курғын, жолға салыған.

УСТРОЙТЕЛЬ м. шелкемлестириүши, уйымластырышы, қурышы, жасаушы; ~ концерта концерт уйымластырышы.

УСТРОЙТЕЛЬНИЦА женск. от устройтель.

УСТРОБИТЬ сов. 1. что (соорудить, построить) қурыу, дүзиү, салыу, ислеү; ~ плотину на реке дөрьеңа бөгөт салыу, дөрьеңа плотина қурыу; 2. что (наладить) ретлеү, жөнлеү, дүзөү, жолға салыу, тәртипке салыу, түүрүләү; ~ свой делә өз ислерин жолға салыу, өз жумысларын туүрүләү; 3. что (организовать) шелкемлестириү, уйымластырыү, қурыу, дүзиү, койыу; ~ спектакль спектакль қойыу, спектакль шелкемлестириү; 4. что (учинить) шығарыу, көтериү; ~ скандал шатаң шығарыу; 5. кого-что и без доп. орналастырышы, жайгастырыу, киргизү; ~ на работу жумысқа орналастырыу; 6. кого-что, раз. (удовлетворить) жарау, унау, қолайлы болыу, ылайық болыу, қанаатландырыу.

УСТРОИ||ТЬСЯ сов. 1. (наладиться) дүзелиү, түүрүланыу, жолға салыныу, тәртипке салыныу, ретгениү; всё ~лось хорош хәммес жақсы болып түүрүланды; 2. (расположиться) орналасыу, жайласыу; ~ться на новой квартире жана квартирада орналасыу; 3. разг. (поступить) кириү, орналасыу; ~ться на работу жумысқа кириү.

УСТРОЙСТВО с. 1. (действие) қурыу, дүзиү, салыу, ислеү; ретлеү, жасау; шелкемлестириү; кириү, орналасыу; ~ спектакль спектакль шелкемлестириү; 2. (строй) қурылыс, дүзилис, тәртип; государственное ~ мәмлекетлик қурылыс; 3. (конструкция) қурыу, дүзиү, жасау, қурылыс, дүзилис; ~ машины машинаның қурылысы.

УСТУП м. текше, басқыш, шығыңқы жер; на ~е горя таудың текшесинде; берег реки поднимался ~ами дөрьеңиң жатасы басқыш-басқыш болып жоқары кетерилди.

УСТУПАТЬ несов. см. уступить.

УСТУПИТЕЛЬНЫЙ прил. грам. карсылас, қарсылықлы; ~ое придающее предложение карсылас багышыңың гәп; ~ый союз қарсылықлы дәнекер.

УСТУПИТЬ сов. 1. кого-что, кому-чemu

бериү; ~ дорогоу жол бериү; 2. кому, в чём көнүү, келисүү, бағыныү, қалысыү; ~ в споре бәсекелескенде биреүдиң айтқанына көнүү; 3. кого-что, разг. (отдать дешевле) арзан бериү, қайтыү, кемитиү; ~ два рубля еки сом қайтыү, еки сом арзан бериү; ~ что-л. недоброго бир нәрсени арзан бериү.

УСТУПКИА ж. 1. ықтыярлы бериү, ықтыярлы келисүү, қайтыү, кемейтиү, арзанлатыү, жециллик бериү; ~а в цене баҳасын кемейтиү; 2. (компромисс) келисім, өз-ара келисім; идти на ~и келисімге келиү.

УСТУПООБРАЗНЫЙ прил. текше сыйылды, бақышлы.

УСТУПЧИВОСТЬ ж. көнгишлик, келисшилик, жол беріушілік, қайыл болышылық, жол қонышылық.

УСТУПЧИВЫЙ прил. көнгиш, қайыл болғыш, келисшиш.

УСТЫДИТЬ сов. кого уялдырыү, уялтыү, қызартыү, өкіндіриү.

УСТЫДИТЬСЯ сов. кого-чего и без доп. уялыш, қызырыү, өкінниү; ~ своих поступков езиниң еткен исине уялыш.

УСТЬЕ с. 1. қуяр жер, аяғы; ~ реки дөрьяның қуяр жери; 2. (выходное отверстие) аұыз, шыгар аұыз; ~ трубы трубаның аұызы.

УСУГУБИТЬ, УСУГУБИТЬСЯ сов. что күшетиү, артырыү, улгайтыү; ~ свою вину гунасын улгайтыү.

УСУГУБИТЬСЯ, УСУГУБИТЬСЯ сов. күшетиү, артыү, улгайтыү.

УСУГУБЛЯТЬ несов: см. усугубить.

УСУГУБЛЯТЬСЯ несов. см. усугубиться.

УСУШКА ж. қуўран кемиү, қуўрап азайы.

УСЫ мн. (ед. ус м.) 1. мурт; ~ моржá морждың мурты; 2. бот. урқанлар; ◇ сáми с усами погов. езимиз ҳэм ҳеш кимнен кем емеслиз, езимиз би билемиз.

УСЫЛАТЬ несов. см. услать.

УСЫНОВИТЬ сов. кого бала етіп алыш, асырап алыш, бала алыш асырау; ~ ребёнка жас баланы алыш асырау.

УСЫНОВЛЕНИЕ с. бала етіп алыш, бала алыш асырау.

УСЫНОВЛЯТЬ несов. см. усыновить.

УСЫПАЛЬНИЦА ж. кебір, гөр, мазар.

УСЫПАТЬ сов. что, чём 1. себиү, себиши шығыу, шашыу, төгүй; ~ дорожки песчаным жолға қум себиү; 2. перен. (усыпать) каплау, толтырыу; ~ дорогоу цветами жолды гүллөр менен толтырыу.

УСЫПАТЬ несов. см. усыпать.

УСЫПИТЕЛЬНЫЙ прил. уйқы кептире-туғын, зеркитире туғын, жақытыратуғын.

УСЫПИТЬ сов. 1. кого (заставить уснуть) уйқылатыу, уйқылатып таслау, уйқылауда мәжбүрлеу; ~ большого перед операцией операция алдынан аўырыуды уйқылатып таслау; 2. что, перен. (ослабить) буйыктырыу, пәсептетиү, басыу, жойыу, азайтыу.

УСЫПЛЕНИЕ с. уйқылатыу, уйқылау.

УСЫПЛЯТЬ несов. см. усыпить.

УСЫХАТЬ несов. см. усхнуть.

усядусь, усядешься и т. д. буд. вр. от усёстся.

УТАИВАТЬ несов. см. утайть.

УТАИТЬ сов. что 1. (скрыть) жасырыү, сыр етіп сақлау, иште сақлау; ~ть правду ҳақықатты айтпау, ҳақықатты жасырыү; 2. (спрятать) жасырыү, керсетпей, керсетней сақлау, тығыу; шыла в мешке не ~шь посл. болғап ис билинбей қалмайды.

УТАЙКИА ж. разг. жасырыү, иште сақлау; рассказывать все без ~и жасырмастан барин айтш бериү.

УТАПЫВАТЬ несов. см. утоптать.

УТАСКИВАТЬ несов. см. утащить.

УТАЩИТЬ сов. кого-что, разг. 1. (унести) сүйреп алып кетиү, тартып алып кетиү; 2. (украсть) урлау, урлап алып кетиү.

УТАВРЫ ж. үскене, керек-жараклар; домашния ~ үй керек-жараклары.

УТВЕРДИТЕЛЬНО нареч. мақуллан; тастықлан; отвётиить ~ мақуллан жуўап бериү.

УТВЕРДИТЕЛЬНЫЙ прил. мақулланған, мақуллаушы, тастықлаған, разылық билдириүши, разылық билдирген; ~ый отвёти разылық билдирген жуўап; ~ая частица грам. мақуллау жанапайы.

УТВЕРДИТЬ сов. кого-что тастықлау, белгилеу, мақуллау, бекитиү; ~ проектти бекитиү; ~ план работы жумыстын планын тастықлау; ~ в должности директора директор етіп бекитиү.

УТВЕРЖДАТЬ несов. 1. см. утверждить; 2. что (настойчиво доказывать) исендириү, инандырыү, тастықлау, дәлиллеу; все ~ют, что он прав оның ҳақ екенин ҳамме тастықлады.

УТВЕРЖДЕНИЕ с. 1. тастықлау, белгилеу, мақуллау, бекитиү; ~е повестки дня күн тәртибин мақуллау; 2. пикир, ой; праильные ~я дүрүс пикирлер.

УТЕКАТЬ несов. см. утечь.

УТЕНОК м. үйректиң палапаны.

УТЕПЛЕНИЕ с. жылтырыу; ~дома үйди жылтырыу.

УТЕПЛЕННЫЙ 1. прич. от утеплить; 2. прил. жыллы, жылтылган, ыссы; ~ая бүбүв жыллы аяқ кийим.

УТЕПЛИТЕЛЬНЫЙ прил. жылтыратуғын, ысытатуғын, жылтылық беретуғын.

УТЕПЛИТЬ сов. что жыллы етиү; ~ хлев мал қораны жыллы етиү.

УТЕПЛЯТЬ несов. см. утеплить.

УТЕРЕТЬ сов. кого-что сипырыү, сүртиү; ~ слёзы көздің жасын суртиү; ~ лицо бетин суртиү.

УТЕРЕТЬСЯ сов. чем и без доп. сипырышыү, сүртиниү.

УТЕРПЕТЬ сов. шыдау, шыдай алышү; он не ~л и всё рассказа́л ол шыдамады ҳем барлығын айтты.

УТЕРЯ ж. жойыу, жойтыу, жоғалтыу, жойылыу, жоғалыу; ~ документов документлердин жойылыуы.

УТЕРЯТЬ сов. что жойыу, жойтыу, жоғалтыу, жоқ етиү.

УТЕРЯТЬСЯ сов. жойылыу, жоғалыу, жоқ болыу.

УТЕС *м.* жар тас, қыя тас.

УТЕХА *ж.* ермек, ҳәзлик, кеүил кетериү, жубаныш.

УТЕЧКА *ж.* 1. (потеря) ағыу, ағып кемейиү, тәгилиү, шығыу, шығын кемейиү; ~ гáза газдың шығын кемейиү; 2. *перен.* разг. кемейиү, азайыу; ~ рабочей сýлы рабочий күштиң азайыу.

УТЕЧЬ *сов.* 1. (о жидкости, газе и т. п.) ағыу, тегилиү, шығыу; 2. *разг.* (миновать — о времени) етиү, етип кетиү.

УТЕШАТЬ *несов.* см. утешить.

УТЕШАТЬСЯ *несов.* см. утешиться.

УТЕШЕНИЕ *с.* 1. (действие) жубатыү, тынышландырыү, жубаныш, тәсelle бериү, қуұаныш; 2. жубаныш, қуұаныш, рәхэт, ҳәз, ҳәзлик; найті ~ в работе жумыстан рәхэт табыу.

УТЕШИТЕЛЬ *м.* жубатышы, тәсelle бериүши, тынышландырышы.

УТЕШИТЕЛЬНИЦА *женск.* от утешитель.

УТЕШИТЕЛЬНЫЙ *прил.* жубанышлы, жубататын, тынышландыратуғын, қуұанышлы; ~ое извёстие қуұанышлы хабар.

УТЕШИТЬ *сов.* кога жубатыү, тынышландырыү, тәсelle бериү, қуұандырыү; ~ ребёнка баланы жубатыу.

УТЕШИТЬСЯ *сов.* жубаныш, тынышланыш, қуұаныш.

УТИЛИЗАЦИЯ *ж.* пайдаланыш.

УТИЛИЗИРОВАТЬ *сов.* и *несов.* что пайдаланыш; ~ отходы производства өндиристиң тасландыларын пайдаланыш.

УТИЛИТАРНОСТЬ *ж.* 1. практикалық жағын гөзлеүшилик, тек практиканы көзде тутышылық; ~ знаний билимниң практикалық жағын гөзлеүшилик; 2. (чрезмерный практицизм) пайдакешлик, пайдакунемлик, тек пайдалы жағын гөзлеүшилик.

УТИЛИТАРНЫЙ *прил.* 1. (прикладной, узко практический) тек практикалық, тек тәжирىбес сүйенген, тек практиканда пайдаланыш жағын гөзлеү; ~е знаний тек практикалық билимлер; 2. (стремящийся к выгоде) пайдакешлик, пайдакунемлик; ~е соображения пайдакунемлик ойлар.

УТИЛЬ *м.* собир. тасланы, гене-көксі, шобыт, қалдық; собира́ть ~ гене-көксі жыйнай.

УТИЛЬСЫРЬЁ *с.* см. утиль.

УТИННЫЙ *прил.* прям. и *перен.* үйрек..., үйректиң...; ~ое яйцо үйректиң мәйеги; ~ый нос үйрек тұмысы, үйрек мұрын; ~ая похodka үйрек жүриси, үйрек жүрис, балпаңдан жүрис.

УТИРАТЬ *несов.* см. утереть.

УТИРАТЬСЯ *несов.* см. утереться.

УТИХАТЬ *несов.* см. утихнуть.

УТИХНУТЬ *сов.* 1. (о звуке, шуме) тыныү, басылыу, қойыу; 2. *перен.* пёсейиү, тынышланыш, басылыу, қойыу; ветер ~ самал басылды; 3. *перен.* аўырганың қойыу, тыныү; боль ~ла аўырганың қойды; қашель ~ жетел тынды; 4. (успокоиться) тынышланыш, басылыу; ребёнок ~ бала тынышланды.

УТИХОМИРИВАТЬ *несов.* см. утихомирить.

УТИХОМИРИВАТЬСЯ *несов.* см. утихомириться.

УТИХОМИРИТЬ *сов.* кого-что, разг. жуұасытыү, басыу, тынышландырыу, тоқтатыу, бойсындырыу, көндидиү.

УТИХОМИРИТЬСЯ *сов.* разг. жуұасыу, басылыу, тынышланышу, бойсыныу, көнлигүй, женленіу.

ҮТКИА *ж.* 1. үйрек; домашняя ~а үйреки, асыранды үйрек; дікай ~а жабайы үйрек; 2. *перен.* (ложный слух) өтирик хабар, жалған хабар; пустить ~у өтирик хабар таратыу.

УТКА, *уткү* и т. д. *род.*, *дат.* *п.* *ед.* от *утоки*.

УТКНУТЬ *сов.* что во что, разг. тығыу, бастырыу, бүркей, жабыу; ~ лицо в воротник бетин жагасы менен бүркей; ♂ ~ инос в книгу китапқа үцилип оқыу, китаптан бас көтермей оқыу.

УТКНУТЬСЯ *сов.* разг. тығыу, тығылыу, басыу, бүркениү; ~ головой в подушку басып дастыққа тығыу, басып дастыққа басыу; ♂ ~ в книгу китап оқыудан басын көтермей.

УТКОНОБС *м.* зоол. үйрек тұмысы.

УТЛЫЙ *прил.* гөне, ескирип қалған, қаусап қалған, тозыуы жеткен; ~ое судёнышко қаусап қалған кеме.

УТОК *м.* текст, арқау.

УТОЛІТЬ *сов.* что 1. қандырыу, басыу; ~ жайду шөлди қандырыу; 2. *перен.* (успокоить, ослабить) басыу, қойдырыу.

УТОЛСТИТЬ *сов.* что жуұантыу, қалыпталыту.

УТОЛСТИТЬСЯ *сов.* жуұантыу, жуұанлау, қалыптауда, қалыпталыу.

УТОЛЩАТЬ *несов.* см. утолстить.

УТОЛЩАТЬСЯ *несов.* см. утолститься.

УТОЛЩЕНИЕ *с.* 1. (действие) жуұантыу, қалыпталыу; 2. жуұан жери, жуұан жағы; ~ на конец веревки арқаның ушындағы жуұан жери.

УТОЛЯТЬ *несов.* см. утолить.

УТОМІТЕЛЬНО 1. нареч. шаршататуғында, ҳарытатуғында, зериктире туғында, шаршатарлықтай, зериктире рлкей, жалықтарлықтарлық, жалықтырын, зериктири; ~ рассказать жалықтырып айттың бериү; 2. в знач. сказ. шаршатарлық, жалықтарлық, зериктире рлк; это ~ был зериктире рлк.

УТОМІТЕЛЬНОСТЬ *ж.* шаршатқышлық, жалықтарлық, ҳарытатуғынлық, зериктире туғынлық.

УТОМІТЕЛЬНЫЙ *прил.* шаршататуғын, ҳарытатуғын, жалықтарлықтарлық, зериктире туғын; ~ая дорбға шаршататуғын жол.

УТОМІТЬ *сов.* кого-что, чем шаршатыу, ҳарытыу, талдырыу, жалықтырыу, зериктириу; ~ть глаза көзди талдырыу, көзди шаршатыу; поездка меня ~ла жол жүриү мени шаршатты.

УТОМІТЬСЯ *сов.* шаршау, ҳарыу, жалығыу, зеригиу, байзар болыу.

УТОМЛЕНИЕ *с.* шаршау, ҳарыу, шаршаганлық; ~ почувствовать ~ шаршаганлықты сезиү.

УТОМЛЁННЫЙ 1. *прич.* от утомить; 2. *прил.* шаршаган, зериккен, харыган; ~ вид шаршаган түр, шаршаган жұз.

УТОМЛЯЕМОСТЬ ж. шаршаушылық, зеригиүшилик, шаршаушылық, ҳарығышлық; быстрая ~ организма деңеңдер тез шаршагашлығы.

УТОМЛЯТЬ несов. см. утомить.

УТОМЛЯТЬСЯ несов. см. утомиться.

УТОНУТЬ сов. 1. сууға кетиү, сууға батыў, сууға кетип өлиү, гарқ болыў, аударылып батыў; 2. в чём, перен. батып отырыў; ~ в мягком крёсле жумсақ кресло да батып отырыў.

УТОНЧАТЬ несов. см. утончить.

УТОНЧАТЬСЯ несов. см. утончиться.

УТОНЧЕННОСТЬ ж. нәзиклик, талғағышлық, таңлағышлық; ~ вкуса мейлиниң нәзиклигі.

УТОНЧЕННЫЙ 1. *прич.* от утончить; 2. *прил.* (изысканный) нәзик, талғағыш; ~ вкус нәзик мейил.

УТОНЧИТЬ сов. что 1. (сделать более тонким) жицишкертиү; 2. перен. (изощрить) нәзик етиү, талғағыш етиү, таңлағыш етиү.

УТОНЧИТЬСЯ сов. 1. (стать более тонким) жицишкериү, жуқарыў; 2. перен. (изощриться) нәзиклениү, талғағышлық етилиү.

УТОПАТЬ несов. 1. см. утонуть; 2. в чём, перен. ораный, батыў, белениү; горбод ~ет в зелени қала кекке беленип тур; 3. в чём, перен. белениү, артықмаш байыў, артықмаш кетиү; ~ть в роскоши байлықка белениү.

УТОПАЮЩИЙ 1. *прич.* от утопать; 2. в знач. сущ. ж. утопающий сууға батыўши, сууға кетиүши.

УТОПИЗМ м. (несбыточность) утопизм, иске аспаушылық, қуры, бос қыял.

УТОПИСТ м. 1. филос. утопист (утопиялық социализм тәрепдары); 2. (фантазёр) қыялшыл.

УТОПИТЬ сов. кого-что 1. сууға батырү, сууға басып өлтириү, батырып өлтириү, сууға кетириү; 2. перен. разг. (погубить) сатқышылық етиү, қыянатшылық етиү.

УТОПИТЬСЯ сов. сууға кетиү, сууға батып өлиү, өзин сууға таслаап өлиү.

УТОПИЧЕСКИЙ прил. 1. филос. утопиялық; ~ социализм утопиялық социализм; 2. (несбыточный, нереальный) қыялый, бос қыял.

УТОПИЯ ж. 1. филос. утопия (илимий туисиникке тиішкірланбаган социальлық қайта құрылыш ҳақындағы тәлимәт); 2. (фантазия) қыялый, иске аспайтуғын ерман.

УТОПЛЕННИК м. сууға кетип өлген адам.

УТОПЛЕННИЦА женск. от утопленник.

УТОПТАТЬ сов. что басқылап таслаү, басқылап тегислеү, тепкилеп тегислеү; ~ землю жерди тепкилеп тегислеү.

УТОЧНЕНИЕ с. 1. (действие) анықлаү, туурылаү; ~е выводов жуўмақтарды анық-

лаү; 2. (уточняющая поправка) анықлық, дүзетиү, түүеллик; внести ~я в проект дүзетиүлер киргизү.

УТОЧНИТЬ сов. что анықлаү, туурылаү; ~ время занятый оқыу ўактыи анықлаү; ~ формулировку формулированы анықлаү.

УТОЧНИТЬСЯ сов. анықланыу, туурыланыу.

УТОЧНИТЬ несов. см. уточнить.

УТОЧНИТЬСЯ несов. см. уточниться.

УТРАИВАТЬ несов. см. утройти.

УТРАИВАТЬСЯ несов. см. утройтися.

УТРАМБОВАТЬ сов. что басып тегислеү, тепкилеп тегислеү.

УТРАМБОВАТЬСЯ сов. басылып тегислениү, тепкиленип тегислениү.

УТРАМБОВЫВАТЬ несов. см. утрамбовать.

УТРАМБОВЫВАТЬСЯ несов. см. утрамбоваться.

УТРАТ||А ж. 1. (действие) жоғалыў, жоғалтыў, жойылтыў, айырылыў, жарамай қалыў; ~а трудоспособности мийнетке үқыптылығын жойылтыў, мийнетке жарамалылығынан айырылыў; 2. (потеря, ущерб, урон) зыян, зәлел, шығын, қаза; тяжёлая ~а аүрү қаза; понесті ~у қазага ушырау, шығынга ушырау.

УТРАТ||ТЬ сов. что жойытыў, жоғалтыў, жойыў, узиў, айырылыў, жарамай қалыў; ~ть способность двигаться қозгалыў мүмкіннелігін жойыў; ~ть здоровье ден саулықты жоғалтыў; постановление ~ло силу қарар ез күшин жойытыў.

УТРАТИТЬСЯ сов. жойылыў, жоқ болыў, жоғалыў, айырылыў, жарамай.

УТРАЧИВАТЬ несов. см. утратить.

УТРАЧИВАТЬСЯ несов. см. утратиться.

УТРЕНИ||ИЙ прил. азаны, азандары, таң...; сәхәр...; ~ий ветерок азанғы самал, таң самалы; ~яя прохлада азанғы салқын; ~ий уйдай азанғы саўым, азанда саўылган сүт; ~ие занятия азандагы шынығылар, азандары оқыўлар.

УТРЕНИЙ МОРОЗ м. 1. сәскелик; дётский ~ балалар сәскелиги; 2. (утренний мороз) азаны сууык, азанғы аяз.

УТРИРОВАНИЕ с. асырып айтүү, айрықша көрсетиүү, бурмалау, бузып жибериү.

УТРИРОВАТЬ сов. и несов. что и без доп. асырып айтүү, айрықша көрсетиүү, бурмалау, бузып жибериү, бурмалап көрсетиүү.

УТРО с. таң, азан; сәхәр; раннее ~ таң азан; ранним ~м ерте азанда, азан менен, ерте азан менен; по утрам азанда, азанғы ўақыттарда; в семь часов утра азанғы saat жетиде; на следующее ~ келеси азанда, ерте азанда; под ~ таң алдында, таң сәхәрде; с добрым ~м!, доброе ~! кутты таң!, сәлем! (азанғы сезлемесиү); с утром до ночи азанда кешке дейин.

УТРОБ||А ж. қарын, курсак, иш; в ~е матери анасының ишинде; ♂ неяситная ~а мешкий, аш көз, сыймар (о человеке); жемхор (о животном).

УТРОБНЫЙ прил. 1. иштеги, курсақтағы; ~е период развития баланың анасының

ишинде рауажланыў дэўири; 2. (глухой, низкий — о звуке) өлпен, пәс, жицишке.

УТРОБИТЬ сов. что уш есе арттырыў, уш есе кебейтиў.

УТРОБИТЬСЯ сов. уш есе артыў, уш есе кебейиў.

УТРОМ нареч. азанда, азан менен, таң азанда; встать рано ~ азанда ерте турыў, утру, утрёшь и т. д. буд. вр. от утереть.

УТРУДИТЬ сов. уст. см. утруджадать.

УТРУЖДАТЬ несов. кого-что қыйнишылык туудырыў, әүере етиў, мазасын алыш, бийзар етиў, үакытын алыш, қыйнау.

УТРУЖДАТЬСЯ несов. қыйналыў, мазасы кетиў, урыныў, әүере болыш, бийзар болыш; пожалуйста, не ~йтесь! берекет табын, қыйналмаңы!

УТРУСКА ж. шашылып төгилиў, шашылып төгилип кемейиў, төгилип азайыў.

УТРИСАТЬ несов. см. утрястый.

УТРИСАТЬСЯ несов. см. утрястись.

УТРИСТИЙ сов. что, разг. 1. шашын азайтыў, төгиг азайтыў, қагып силкап тызылаў; ~ мукұ в мешкә қашықтагы унды қагып силкап тызылаў; 2. перен. (уладить) жолға салынуш, туурыланыў, жөнлений; дёло ~мось ис жөнленди.

УТРИСТИЙСЬ сов. 1. (уменьшишься в обёме) шашылып азайыў, төгилип кемиў, төгилип азайыў, тызыланыў; 2. перен. разг. (уладиться) жолға салынуш, туурыланыў, жөнлений; дёло ~мось ис жөнленди.

УТЫКАТЬ сов. что, чём, разг. 1. (натыкат) тығыў, кадаў, шашынуш, түйреў; 2. (заткнуть) тығыў, тығып шығыў, питеў.

УТЫКАТЬ I несов. см. уткнуть.
УТЫКАТЬ II несов. см. утыканье.

УТЮГ м. утюг, утики; электрический ~ электр утюги; паровы́ ~ пуў утюги.

УТЮЖИТЬ несов. что утюглеў, утюг басыў, утиклеў, ути пинен тегислеў.

УТЮЖКА ж. утюглеў, утюглений, утюг басыў, утиклеў; ~ брюк шалбарды утюглеў, шалбарга утюг басыў.

УТЯЖЕЛЁНИЕ с. аўырланыў, салмакланыў.

УТЯЖЕЛИТЬ сов. что аўырлатыў, салмакланыў, қыйынлатыў, қыйынластырыў.

УТЯЖЕЛИТЬСЯ сов. аўырласыў, салмакланыў, қыйынласыў, қыйынластырыў.

УТЯЖЕЛЯТЬ несов. см. утяжелить.

УТЯЖЕЛЯТЬСЯ несов. см. утяжелиться.

УТЯНУТЬ сов. кого-что, разг. 1. (утягнуть, уволочь) ертис алыш кетиў, сүреп алыш кетиў, тартып алыш кетиў; 2. (украсть) урлаў, урлан алыш кетиў.

утята, утят им., род., вин. п. мн. от утёнок.

УТЯТИНА ж. үйрек ети, үйректин геши.

УФ межд. үүх; уф, как жарко! үүх, ыссысын-ай!

УХ межд. ох, паҳ, үүх; ух, какй больши! паҳ, улкенин-ай!, ох, қандай үлкен! ух, испугался! үүх, қорқын кеттим той!

УХА ж. балық сорпасы.

УХАБ м. қазғанақ, ой, шуқыр, ойлы-бөлентлик.

УХАБИСТЫЙ прил. қазғанақлы, шуқанақлы, ойлы-бөлентли; ~ая дорога қазғанақлы жол.

УХАЖИВАНИЕ с. 1. (за больным, за ребёнком) күтиў, қараў, бағыў, төрбиялаў, төрбия етиў; 2. (за женщиной) кеўлин табыў, жағыныў, изине тусиў, айландырыў.

УХАЖИВАТЬ несов. 1. за кем-чем (заботиться) күтиў, қараў, бағыў, төрбиялаў, төрбия берпү; ~ за больными аўырыларға қараў; ~ за цветами гүллөргө қараң табыў; 2. за кем (за женщиной) кеўлин табыў, жүриў, изине тусиў, айландырыў.

УХАРСКИЙ прил. разг. ерлик, мәртлик, ғошишак, шоқ, азамат, гайратлы; ~ вид батырлық түр.

УХАРСТВО с. разг. жигитлик, мәртлик, шоқлық, азаматлық, ғошишаклық.

УХАРЬ м. разг. жигит, ер, мәрт, батыр, шоқ, азамат, гайратлы, ғошишак.

УХАТЬ несов. см. үхнуть.

УХВАТ м. темир кесеў.

УХВАТИТЬ сов. 1. кого-что (крепко взять) беккем услая, тутыў, жабасыў, жармасыў, асылыў; ~ за руку қолынан асылыў; 2. что, перен. разг. түснин қалыў, аңлаў, асылын алыш, түснин алыш; ~ главную мысль тийкарғы пикирге асылын алыш.

УХВАТИТЬСЯ сов. за кого-что 1. (крепко взяться) услап алыш, тутып алыш, жабасыў, жармасыў, асылыў; ~тесь за что-л. обёими руками еки қолы менен бир нараседен услап алыш; 2. перен. разг. найдаланыў, жабасын алыш; он ~лся за эту мысль ол усы пикирге жабасын алды.

УХВАТКА ж. разг. 1. (повадка) қылық, әдет, жедел; 2. (ловкость) шалтлық, шакканлық, еплилик; ~ в работе жумыстағы еплилик.

УХВАТЫВАТЬ несов. см. ухватить.

УХВАТЫВАТЬСЯ несов. см. ухватиться.

УХИТРИТЬСЯ сов. с неопр., разг. илаҗын табыў, эмелин етиў, жолын табыў, есабын табыў, ретин табыў, еплеў; ~ пройти незаметно билдирмей етий кетиүдің жолын табыў.

УХИТРИТЬСЯ несов. см. ухитриться.

УХИЩРЕНИЕ с. ҳийле, ҳәмел, тәсил, әдис, жол табыў.

УХИЩРЯТЬСЯ несов. ҳийле етиў, ҳәмел табыў, есабын табыў, әдисин табыў, ретин табыў.

УХЛОПАТЬ сов. прост. 1. кого (убить) өлтириў, күм қантрыў; 2. что (истратить) жумсал қойыў, сарп етиў, бийкар жумсаў, исрап етиў, жоқ етиў; ~ үйму дәнег көп пулды сарп етий, көп пулды жоқ етиў.

УХЛОПЫВАТЬ несов. см. ухлопать.

УХМЫЛЬНУТЬСЯ сов. разг. күлиме реў, жылмы йыў, кулип қойыў.

УХМЫЛЬТЫСЯ несов. см. ухмывльнуться.

УХНУТЬ сов. с однокр. разг. 1. гүрсилдеў, гүрип етии атылыў, сықырлан жарылыў, гүрип етиў; гүркиреў; вдалек ~ аром узакта көк гүркиреди; 2. что, перен.

(израсходовать) исрап етиү, сарп етиү, жумсап жибериү; ~ть ўйму дейег көп ақшана сарп етиү.

УХО с. (мн. ўши) 1. қулак; заткнуть ўши қулақты тығып қойыў; отморозить ~ қулақты сүүыққа алдырыў; 2. (приспособление для подвешивания) қулақ, тутка; ўши котлă қазаннан туткасы; 3. см. ушкó II; ♦ шапка с ушами қулақшын; түгй на уху қулагына сыйырлап айттыў; говорить на уху қулагына сыйырлап айттыў; слышать краем ўха кеүил қойып тыңламаў; пропустить мимо ушней итибарға алмаў, аңгармай қалыў; и ~ не вестий хеш кеүил қоймаў, кимге айттып атырсаң демеў; прорубить ўши сейлем басты қатырыў; держать ~ вострё қулақ турип тыңлаў, сақ болыў; навострить ўши қулақ салыў, дыққат пенен тыңлаў; одним ~м слышать емески еситтиў; по уши влюбиться жуда ашык болыў; в одино ~ волшеб, в другое вышло бир қулақка кирип, екини қулақтан шығып кетти.

УХОД I м. кетиү, шығыў; время прихода и ~а келиү ҳәм кетиү ўақыты; он зашёл ко мне перед сáым ~ом ол маған тап кетер алдында келди.

УХОД II м. күтим, күтиў, күтип қараў, бағыў; ~ за посевами егислерге күтип қараў; больному нужен хороший ~ аўырыға жақсы күтим керек.

УХОДИТЬ I несов. 1. см. уйтý; 2. (простираясь, тянувшись) созылыў, тартылыў, кетиў; дорога уходит в лес жол тогайга қарай кетеди.

УХОДИТЬ II сов. кого-что, прост. 1. (измучить) қатты шаршатыў, азап бериў, жудетиў, қынауў; 2. (погубить, уморить) набыт етиў, жок етиў.

УХУДШАТЬ несов. см. ухудшить.

УХУДШАТЬСЯ несов. см. ухудшиться.

УХУДШЕНИЕ с. төмөнлетиў, нашарлатыў, жаман етиў, аўырластырыў; төмөнлеў, нашарланыў, жаманланыў, аўырланыў, аўырласыў; ~ отношений қатнасықтыц жаманланыў, қатнасықтыц бузылышы; ~ здоровья ден саўлықтын нашарланыў.

УХУДШИТЬ сов. что төмөнлетиў, нашарлатыў, жаман етиў, аўырластырыў.

УХУДШИТЬСЯ сов. төмөнлеў, нашарлатыў, жаманласыў, аўырласыў, пәсеңлеў, қыынласыў; положение ~лось аўхал аўырласти; дорога ~лась жол қыынласти.

УЦЕЛЕТИТЬ сов. аман қалыў, саў қалыў, путин қалыў, сақланып қалыў; дом ~л от пожара үй өрттен аман қалды.

УЦЕНЕННЫЙ 1. прич. от уценить; 2. прил. арзанлатылған, баҳасы түскен, баҳасы қайтқан; ~ товáр арзанлатылған товар.

УЦЕНИВАТЬ несов. см. уценить.

УЦЕНИТЬ сов. что баҳасын кемитиў, арзанлатыў.

УЦЕНКИ А ж. 1. (действие) баҳасын кемитиў, арзанлатыў; произвести ~у обувни аяқ кийимлерди арзанлатыў; 2. (скидка в цене) баҳаның айрымасы, баҳаның түсими мүғдары, арзанланғанлық, кемигенлик; сúмма ~и товáров товарлардың арзаплық суммасы.

УЦЕПИТЬСЯ сов. за кого-что берик услап алыў, берик жабысып алыў, бекем жабысып алыў.

УЧАСТВОВАТЬ несов. в чём 1. (принимать участие) қатнасыў, қосылыў; ~ в выборах сайлаўга қатнасыў; 2. (иметь долю, пай) шерик болыў, ортақ болыў; ~ в расхад шығынға ортақ болыў.

УЧАСТВУЮЩИЙ 1. прич. от участвовать; 2. в знач. сущ. мн. участвующие қатнасышылар.

УЧАСТИЕ с. 1. қатнасық, қатнасыў, барыў, бирге ислесиў; принять ~ в работе жумысқа қатнасыў, жумысқа барыў; концерт с ~м лучших артистов ең жаңы артистылдерді қатнасышы менен концепт; 2. (сочувствие) қарасыў, тилеклеслик, қатнасыў; проявить ~ тилеклеслик билдириў; слушать с живым ~м шын кеүилден тилеклеслик билдирип тыңлаў, қақ кеүилден тыңлаў.

УЧАСТИЙ сов. что жийилетиў; тезлестиў, жылдамлатыў; ~ темп игры ойны шетин тезлестиў.

УЧАСТИЙСЯ сов. жийилениў; тезлениў, тезлесиў, шалт ислеў.

УЧАСТКОВЫЙ прил. 1. участкалық; ~ая избирательная комиссия участкалық сайлаў комиссияс; ~ый уполномоченный участкалық ўекил; 2. в знач. сущ. мн. разг. участковый (милиционер) участканың милиционер, участкалық милиционер.

УЧАСТЛИВО нареч. тилеклеслик пенен, рейимлилук пенен, қайыркомлық пенен; ~ отнести к кому-л. биреүге рейимлилук пенен қараў.

УЧАСТЛИВОСТЬ ж. тилеклеслик, рейимлилук, қайыркомлық.

УЧАСТЛИВЫЙ прил. тилеклес, рейимли, қайырком, кеүилшек; ~ые слова қайыркомлық пенен айтылған сезлер; ~ое отишение рейимли түрде қараў, тилеклес болып қараў.

УЧАСТНИК м. қатнасышы, қатнасқан, ағза; ~ экспедиции экспедицияға қатнасышы; ~ Великой Отечественной войны Уллы Үатандарлық урысқа қатнасышы; ~ спектакля спектакльге қатнасышы.

УЧАСТНИЦА женск. от участник.

УЧАСТОК м. 1. участка, майдан, жер; земельный ~ жер участка; приусадебный ~ хөйли қасындағы участка; 2. участка; избирательный ~ сайлаў участка; 3. (область, сфера) тармак, тараў; важный ~ работы жумыстың әжүйелти тараў; 4. воен. участка; ~ обороны қорғаның участка; 5. уст. участка (қала полицияның бөлими).

УЧАСТЬ ж. тәғдир, ығбал, несип, аўхал; гөркем ~ аўыр тәғдир; разделить общую ~ улыұма тәғдирге шерик болыў.

УЧАЩАТЬСЯ несов. см. участь.

УЧАЩАТЬСЯ несов. см. участься.

УЧАЩЕННЫЙ 1. прич. от участь; 2. прил. тезлетилген, жийиленген; ~ое дыхание жийилеген дем алыў, тез-тез дем алыў; ~ый пульс жий соғылған тамыр, тез-тез соғылған тамыр.

УЧАЩИЙСЯ 1. *прич.* от учиться; 2. *прил.* оқыұшы, оқып атырған; ~аяся молодёжь оқыұшы жаслар; 3. *в знач. сущ. м.* учящийся и ж. учящаяся оқыұшы.

УЧЕЙСТВО ж. оқыў, билим алыў; взяться за ~у оқыўға шынталап кирисиў.

УЧЕБНИК м. сабакыл, оқыў қурали.

УЧЕБНЫЙ прил. 1. оқыў...; ~ый год оқыў жылы; ~ая часть оқыў бөлими; ~ый плаи оқыў планы; 2. (*служащий для обучения*) үйрениў, шынығыў; ~ая винтбюка атып үйрениў мылтығы; ~ая стрельба үйрениў ушын атыў, үйрениў атыў.

УЧЕНИЕ с. 1. оқыў, билим алыў, үйрениў, тәлим алыў; гәді ~я оқыуда болған жыллары; 2. (*наука, теория*) тәлимат, илим; марксистско-ленинское ~е о партии партия ҳаққында марксистлик-ленинлик тәлимат; 3. мн. учёния воен. эскерий үйренийлер.

УЧЕНИК м. 1. (*учащийся*) оқыұшы; ~ремесленного училища өнер-кәсип училищесин оқыұшысы; 2. шәкирт; ~ тобакаря токардың шәкирти; 3. (*последователь, сторонник*) шәкирт, исин даам еттириүши.

УЧЕНИЦА женск. от ученик.

УЧЕНИЧЕСКИЙ прил. 1. оқыұшының...; ~ая тетрэдь оқыұшының дәптери; 2. *перен. (незрелый)* үйренишник, үйрениүши; ~ая работа үйрениүшинде жумысы.

УЧЕНИЧЕСТВО О с. 1. оқыұшылық, үйренишшилик; гәді ~а оқыұшылық жыллары; 2. искерлик; школы фабрично-заводского ~а фабрик- завод искерлик мектеби.

УЧЁНОСТЬ ж. оқымыслылық, билим-пазлық, илімпазлық.

УЧЕНЫЙ прил. 1. билимпаз, илімпаз, алым, оқымыслы; 2. *в знач. сущ. м.* илімпаз, билимпаз, алым; ~ый с мировым именем дүниже жүзине белгилі илімпаз; 3. (*научный*) илімий; ~ая степень илімий дәреже; ~ое звание илімий атақ; 4. (*выдирессированый*) үйретилген; ~ый медведь үйретилген айыў.

УЧЕСТЬ сов. 1. *кого-что* есаплау, есаплаш шығыў, есапқа алыў, дизимге алыў; ~ расходы шығынларды есапқа алыў; ~ всех специалистов барлық қәнгелерди есапқа алыў; 2. *что (принять во внимание)* еске алыў, назерде тутыў, есапқа алыў; ~ опыт предшественников жол баслаушылардың тәжүрийесин есапқа алыў; ~ замечание учителя оқытушының айтқаны есапқа алыў; ◇ ~ вёксель вексельди есапқа алыў.

УЧЕТ м. 1. есап, есап жүргизиў, есапқа алыў; ~ төвәров товарлардың есабын жүргизиў; бухгалтерский ~ бухгалтер есабы, бухгалтер учёты; ~ успеваемости улгернүшилктиң есабы; 2. учёт, есап; статья ~ учётка отырыў, есапқа кириў; сняться с ~а учёттан шыныў; брать на ~ учётка алыў, дизимге алыў.

УЧЕТНЫЙ прил. учёт..., есап...; ~ая карточка учёт карточкасы, есап карточкасы.

УЧЕТЧИК м. есапшы, есапқа алатуын адам.

УЧЕТЧИЦА женск. от учётчик.

УЧИЛИЩЕ с. училище, мектеп; воёниое ~ эскерий училище; ремесленное ~ өнермейтлер мектеби.

УЧИНИТЬ сов. что, уст. ислеў, етиў, шыгарыў, жүргизиў; ~ допрос тергеў жүргизиў; ~ скандал жәнжел шығарыў.

УЧИНЯТЬ несов. см. учинить.

УЧИТЕЛЬ м. 1. (мн. учитель) (*преподаватель*) мугаллим, оқытышы; ~ русского языка рус тили мугаллим; 2. (мн. учители) оқытышы, устаз, жол баслаушы.

УЧИТЕЛЬница женск. от учитель 1.

УЧИТЕЛЬСКИЙ прил. 1. мугаллим..., мугаллимлер..., мугаллимлик, оқытышылық; ~ институт мугаллимлер институты; 2. *в знач. сущ. ж. учительская (комната)* мугаллимлер бөлмеси, оқытышылар өжиреси.

УЧИТЕЛЬСТВО с. 1. собир. мугаллимлер, оқытышылар; советское ~ совет мугаллимлер; 2. (*профессия*) мугаллимшилик, оқытышылық.

УЧИТЕЛЬСТВОВАТЬ несов. мугаллимшилик етиў, мугаллим болып ислеў, оқытышылық етиў.

УЧИТЬВАТЬ несов. см. учесть.

УЧИТЬ несов. 1. *кого-что, чему и с неопр. (преподавать)* оқытыў, үйретиў, сабак беріў; ~ русскому языку рус тили оқытыў; 2. *что үйрениў, оқыў, билип алыў, ядлаў; ~ стихотворение қосықты үйрениў; ~ географию географияны оқыў*; 3. *кого-что (поучать) насыхат беріў, ақыл үйретиў*.

УЧИТЬСЯ несов. оқыў, үйрениў; ~ в школе мектепте оқыў; ~ плывать жүзүнгеге үйрениў; ◇ ~ на собственных ошибках ез қәтелерин еске алыў, ез қәтелерин ядта сақлау.

УЧРЕДИТЕЛЬ м. қурышы, дүзиши, шөлкемлестириүши, тийкарын салыши.

УЧРЕДИТЕЛЬНИЦА женск. от учредитель.

УЧРЕДИТЕЛЬНЫЙ прил. курышы, дүзиши, тийкарын салыши; ◇ ~ое собрание полит. учредительное собрание.

УЧРЕДИТЬ сов. что дүзиў, шөлкемлестириў, орнатиў, киргизиў; ~ комиссии дүзиў; ~ научное общество или мий жемийет дүзүў; ~ знаки отличия айрыш белгилерин киргизиў.

УЧРЕДЖДАТЬ несов. см. учредить.

УЧРЕДЖДЕНИЕ с. 1. (*действие*) дүзиў, шөлкемлестириў; дүзилиў, шөлкемлесиў; ~ банка банк дүзиў; 2. (*организация*) шөлкем, мәкеме; государственное ~ мәмлекетлик мәкеме.

УЧРЕДЖДЕНЧЕСКИЙ прил. мәкеме..., кенсе...; ~ аппарат мәкеме аппараты, мәке ме хызметкерлери.

УЧТИВО нареч. әдеплилек пенеи, хұрмет пенен, сыйапылық пенен, киши пейлиллик пенен, тусимпазлық пенен; он ~ поклонился ол хұрмет пенеи басын ийип сәлемлести.

УЧТИВОСТЬ ж. әдеплилік, сыйайылық, киши пейиллик, түсімпазлық, ұхмет сақлаушылық.

УЧТИВЫЙ прил. әдепли, сыйайы, киши пейил, түсімпаз; ~ отвёт әдепли берилген жуўап.

учтү, учтёшь и т. д. буд. вр. от учёсть.

УЧУЯ||ТЬ сов. кого-что, прям. и перен., разг. сезінү, сезіп қалыў, аңлаў, билүү; собака ~а лиң үйт аңың барлығын сезди; ~тъ опасность қаўипти сезиў.

УШАНКА ж. қулақшын, қулақлы малақай.

УШАСТЫЙ прил. разг. узын қулақлы, салты қулақ, салпан қулақ; ~ щенок салпан қулақ күшик.

УШАТ м. қулақлы ағаш шелек.

ушёл, ушлә, ушлб, ушлї прош. вр. от уйти.

үши, ушёй и т. д. им., род. мн. от ӯхо.

УШИБ м. 1. (действие) урып алыў, жаралап алыў, көгертип алыў; синяк от ~а урып алыўдан пайды болған денедеги кек; 2. (ущиблленное место) көгергей жер, жараланган жер, урып алған жер.

УШИБАТЬ несов. см. ушибить.

УШИБАТЬСЯ несов. см. ушибиться.

УШИБИТЬ сов. кого-что урып алыў, урып аўыртып алыў, жаралап алыў, көгертип алыў; он ушиб себе ногу ол аяғын урып аўыртып алды.

УШИБИТЬСЯ сов. урып алыў, аўыртып алыў, көгертип алыў; ~ о камеи тасқа урып алыў.

УШИВАТЬ несов. см. ушить.

УШИТЬ сов. что тарылтып тигиў, қысқартып тигиў; ~ воротник жағаны тарылтып тигиў.

УШКО, УШҚО I с. 1. уменыш.-ласс. от ӯхо 1; 2. қулақ; ушқо сапога етиктиң қулағы; 3. мн. ушкі (макаронные изделия) макарои; ♀ у него ушки на макушке ол қулағын түрип тыңлайды; за ушқо, да на сблыншко погов. гұнасын мойниша қойып жазасын бериў.

УШҚО II с. (отверстие) көз; ~ иглы ийнениң көзи.

УШИ||ДИЙ прил. қулақ..., қулақтың; ~ая рәковина анат. қулақ калканы; ~ые болезни қулақ аўырыйлары.

УЩЕЛЛЬЕ с. жыра, сай; горное ~ тау жырасы.

УЩЕМİТЬ сов. 1. что (зашемите) қысыў, қыстырып алыў, қысып қалыў,

шымшытып алыў; ~ пәлец бармағын қысып қалыў; 2. кого-что, перен. (ограничить, стеснить) қысыў, кемитиў, кемситиў, шеклеў; ~ в правах праволарын кемитиў; ~ чөл-л. самолюбие биреүдиң кеүлине тициў.

УЩЕМЛЁНИЕ с. 1. (зашемление) қысыў, қыстырып алыў, қысып қалыў; 2. перен. кемитиў, шеклеў, шеклениў; ~ чых-л. интересов биреүлердин мәндерин шеклеў.

УЩЕМЛJАТЬ несов. см. ущемить.

УЩЕРБ м. зыян, зәлел, шығын, кемислик; материальный ~ материаллық зыян; в ~ кому-л. биреүге зыян келтиретүгүн етип; причинить ~ зыян келтириў; ♂ лунна на ~е ай киширеймекте, ай киширейи ҳалында.

УЩИПНУТЬ сов. 1. кого-что бурап алыў, шымшып алыў, қысып алыў; 2. что, чего разг. (отщипнуть) узип алыў, шетинең сындырып алыў, бөлип алыў.

УЮТ м. қолайлылық, жайлалылық, жағдайлалылық, оңайлылық; создать в доме ~ уйде қолайлы жағдай туўгызыў.

УЮТНО нареч. қолайлы түрде, жайлалы түрде, жағдайлалы түрде, оңай; ~ расположиться қолайлы түрде жайласыў.

УЮТ||НЫЙ прил. қолайлы, жайлалы, жағдайлалы, оңай; ~ая комната жайлалы, жағдайлалы, оңай; ~ая комната жайлалы, оңай.

УЯЗВИМОСТЬ ж. нәзиклик, ҳәлсизлик, эззилек.

УЯЗВИМ||НЫЙ прил. нәзик, ҳәлсиз, эззи; ~ое место 1) нәзик жери, өлер жери; 2) перен. ҳәлсиз жер, қолайлы жер.

УЯЗВИТЬ сов. кого-что жабирлеў, ренжитиў, екпелетиў, ашыўын келтириў.

УЯЗВЛЁНИЕ с. жабирлеў, ренжитиў, екпелетиў, ашыўын келтириў.

УЯЗВЛJАТЬ несов. см. уязвить.

УЯСНЁНИЕ с. анықлап алыў, анықлап билип, түснинү, угыў, угып алыў, аңлап алыў.

УЯСНИТЬ сов. что анықлап алыў, түснинү, билип алыў, түснинип алыў, аңлап алыў; ~ смысл чего-л. бир нарасенец мәнисин анықлап алыў.

УЯСНИ||ТЬСЯ сов. разг. анықланыў, түснинкли болыў, билинү, анық болыў; цель его приезда ~лась оның қаидай мак-сест пенең келгени түснинкли болды.

УЯСНJАТЬ несов. см. уяснить.

УЯСНJАТЬСЯ несов. см. уяснитьсь.

Ф

ФА с. нескл. муз. фа (музыкалық гамманың тертиниши сести хэмд нотасы).

фаб-коспа сөзлердин «фабрикалық, фабриканың» деген мәнисин билдириптугын биринши белеги, мыс.: фабком фабрикалық комитет.

ФАБКОМ м. (фабричный комитет) фабком (фабрикалық комитет).

ФАБРИК||А ж. фабрика; ткацкая ~а тоқыў фабрикасы.

ФАБРИКА-КУХНЯ ж. асхана-фабрика (жемишетлик аўқатландырып кархана-сы).

ФАБРИКАНТ м. фабрикант, фабриканың ийсси.

ФАБРИКАЦИЯ ж. 1. (производство, выделка) фабрикада ислеп шығарыў, фабрикада таярлап шығарыў; ~ коврб гилемлерди фабрикада ислеп шығарыў; 2. перен. (измыщение, выдумка) етирик, есек.

ФАБРИКОВАТЬ несов. что 1. (изготавливать) фабрикада ислеп шығарып; ~ ткани гезлемени фабрикада ислеп шығарып; 2. (производить в большом количестве) көп мұндарда таярлау, көп мұндарда өндіриү, көп етип таярлау; 3. перен. (измышлять) етирикты ойлап шығарып, есекти ойлап шығарып, етирик таратып; ~ слухи есек сеззлерди ойлап шығарып.

ФАБРИЧНЫЙ прил. фабрика..., фабриканы, фабриканын; товары ~ого производства фабрика өндірисиниң товарлары; ~ый город фабриканы қала.

ФАБУЛА ж. лит. фабула (әдебий шығармадагы сүретленген ұқыялардың, геройлардың хәрекеттеринің сюжеттик схемасы).

ФАВОРИТ м. фаворит (1. уст. жоқарғы дәрежелі адамның жақсы көрсетуғын кисиси; 2. ойнас; 3. спорт. байгіде озын келигүе мүмкіншілігі бар адт.).

ФАВОРИТКА женск. от фаворит.

ФАЗА ж. 1. (стадия развития) фаза (кандай да бир құбылыстың яласа процесстич раңаражланыңдагы дәүір); 2. астр., физ. фаза; ~ Луны Айдың фазасы; ~ колебания маятника маятниктиң тербетилиү фазасы; 3. хим. фаза (бир нарасениң бирегелки жағдайлары); жіндік ~ сүйкі фаза; 4. тех. фаза (генератордағы сым орағының айрымы топары).

ФАЗАН м. қыргауыл.

ФАЗАННЫЙ прил. қыргауыл..., қыргауылдың; ~ыи перья қыргауылдың парлери.

ФАЗИС м. см. фаза 1.

~**ФАЗНЫЙ** қоспа сеззлердин фаза саны биринши белегінде көрсетилген екінши белегі, мыс.: трёхфазный үш фазалы.

ФАКЕЛ м. факел; шам, шырак.

ФАКИР м. гезенде фокусшы, көз байлаушы, ойнашы.

ФАКСИМИЛЕ с. нескл. факсимиле (1. қол жазбаны, документты сүретке түсіріп алғы; 2. биреудің мер етип басылған жееке қолы).

ФАКТ м. факт, ҳақыннат, болған ис, болған үақыя, шын үақыя; исторический ~ тарихий факт; ~ тот, что... ҳақыннатында; ~ тот, что я забыл эту книгу ҳақыннатында мен сол китапты умыттым; постатьить кого-л. перед совершившимся фактом болатуғын ис болтаниан соң биреүге мәлім етий.

ФАКТИЧЕСКИ нареч. ҳақыннатта, дүрыснда, шын, шынында, расында.

ФАКТИЧЕСКИЙ прил. ҳақыннат, шын, рас; ~ое доказательство ҳақыннат дәлиллеме; ~ие дәниные ҳақыннат мағлұмматтар; ~ое положение дёла истиң ҳақыннат аўхалы.

ФАКТОР м. фактор, жағдай; ~ вре- мени үақыт факторы; посторнио де- ствующие ~ы мудамы ҳәрекет етиші факторлар.

ФАКТУРА ж. иск. фактура (искусство-лық шығармаларда шебершилик техника-сыны, айырықша өзгешелеги).

ФАКУЛЬТАТИВНЫЙ прил. факультатив, миниетли емес, қолеп алынатуғын;

~ курс лекций лекциялардың факультатив курсы.

ФАКУЛЬТЕТ м. факультет; историче- ский ~ тарих факультети.

ФАЛАНГА ж. 1. анат. бармақ бууын; 2. зоол. мий.

ФАЛДА ж. фалда, шабыу, артқы етеги тилинген.

ФАЛЬСИФИКАТ м. фальсификат (жа-салма нәрсе).

ФАЛЬСИФИКАТОР м. фальсификатор, бурмалаушы; ~ы истобии тарихты бур-малаушылар.

ФАЛЬСИФИКАЦИЯ ж. 1. (действие) бурмалау, бурмалап көрсетиү; 2. (подде- ланная вещь) жасама зат.

ФАЛЬСИФИЦИРОВАННЫЙ 1. приц. от фальсифицировать; 2. прил. бурмаланғаи, бурмаланып көрсетилген; ~е дәниые бурмаланып көрсетилген мағлұмматлар.

ФАЛЬСИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что бурмалау, бурмалап көрсетиү.

ФАЛЬЦЕВАЛЬНЫЙ прил. полигр. фальцовка ислейтуғын, буклейтуғын; ~ая машина фальцовка ислейтуғын машина.

ФАЛЬЦЕВАТЬ несов. что, полигр. фальцовка ислеү, буклеү; ~ газету газетаны бүклеү.

ФАЛЬЦЕТ м. фальцет (қосық айтқанда ең жоқары жицишике дауыс).

ФАЛЬЦОВКА ж. полигр. фальцовка, буклеү.

ФАЛЬШИВИТЬ несов. разг. 1. (быть неискренним, лицемерить) алдау, жалғаи сөйлеү, шынын айтпау, қалпеки сөйлеү, еки жузли болуу; 2. муз. наманы бузуу, сести бузып айтты.

ФАЛЬШИВКА ж. разг. фальшивка, жалған документ.

ФАЛЬШИВО нареч. жалған, надурыс; ~ петь намасын бузып қосық айтты.

ФАЛЬШИВЫЙ прил. 1. (поддельный) жалған, жасама, қалпеки; 2. (неискренний) алдауыш, жүзеки, еки жузли; етирик; ~ая улыбка етирик күлимсиреү; 3. (дусын-ленный) қолайсыз; 4. қоте, надурыс; ~ая нота надурыс алынган нота.

ФАЛЬШЬ ж. 1. (неискренность, лице-мерие) жүзекилик, еки жүзлилик; 2. (обман) алдау, алдауышылық, етирик, жалған; 3. (неточность в исполнении) қетелик, надурысылық.

ФАМИЛИЯ ж. фамилия; как ваша ~? сизин фамилияның ким?; называть своё имя и ~ю из атын ҳәм фамилиясын айтты.

ФАМИЛЬНЫЙ прил. 1. фамилиялық; 2. (семейный) туқымнан-туқымга келе атырган; ~ое складство туқымнан-туқымға келе атырган үқасалық.

ФАМИЛЬЯРНИЧАТЬ несов. с кем-чем, разг. әдепсизлик етиү, өзин артықмаш еркин тутыу, тартынбау, ерсилик етиү.

ФАМИЛЬЯРНОСТЬ ж. әдепсизлик, артықмаш еркилилк, тартынбаушылық, ерсилик.

ФАМИЛЬЯРНЫЙ прил. әдепсиз, өзин еркин тутатуғын, тартынбайтуғын, ерси; ~ое обращение әдепсиз сөйлесиү.

ФАНАТИЗМ м. фанатизм (өзиниң пикирине, идеясына нық исенем менен берилүү, басқалардың пикирине қатты қарсылык көрсөти).

ФАНАТИЧЕСКИЙ прил. фанатикли, фанатизмлик; ~ая вёра фанатиклик исеним.

ФАНАТИЧНОСТЬ ж. фанатизмлик, фанатизм ериүшилил.

ФАНАТИЧНЫЙ прил. фанатизмли, фанатизмшил, фанатизмге берилген.

ФАНЕРА ж. фанера.

ФАНЕРНЫЙ прил. фанера...; фанерадан исленген, фанерадан жасалған; ~ай перегордка фанерадан жасалған қоршау.

ФАНЕРОВАТЬ несов. что фанерлеу.

ФАНЗА ж. фаңза (*Қытай дийханының үйі*).

ФАНТ м. фант (1. ойынға қатнасыйшылар шек бойынша берилген миннелди бир тапсырманы, орынлайды; 2. бул ойынға қатнасыйшыга берилген тапсырма; 3. бул ойынға қатнасыйшыға шек салыў ушин берилген ват).

ФАНТАЗЁР м. фантазёр, қыялыш, қыял-пара.

ФАНТАЗЁРКА женск. от фантазёр.

ФАНТАЗИРОВАТЬ несов. 1. (мечтать) қыялланыу, қыялға берилүү, қыялға кетиүү; 2. (выдумывать) яддан шығарыу.

ФАНТАЗИЯ ж. 1. (творческое воображение) фантазия, қыял; 2. (мечта) фантазия, қыял, арзыу, ой, әрман; предаваться ~м қыялға шүмиүү; 3. (выдумка, ложь) этирик, жалған нәрсе; 4. разг. (прихоть, причуда) ерси эдеть, ерси нәрсе; что за ~ пришла тебе в голову сеин өйнәни кандай ерси нәрсе кедеи екен; 5. муз. фантазия (еркин формадағы музыкалық шығарма).

ФАНТАСТ м. 1. см. фантазёр; 2. лит. (писатель) фантаст (қыялый нәрселерди жазатын жазаңыши).

ФАНТАСТИКА ж. 1. фантастика (бир нареди ойлап көз алдына келтирүү); научная ~ илимий фантастика; 2. (нечто несуществующее) қыял, болмайтуын нареде.

ФАНТАСТИЧЕСКИЙ прил. 1. (причудливый, волшебный) фантастикалық; 2. (несбыточный, невероятный) қыялый, эмелге аспайтуын; ~ проект қыялый проект.

ФАНТАСТИЧНОСТЬ ж. 1. (причудливость) фантастикалық; 2. (несбыточность, невероятность) қыялыйлық, эмелге аспайтуынлык.

ФАНТАСТИЧНЫЙ прил. см. фантастический.

ФАНФАРА ж. фанфара (1. музыкалық жабау; 2. перен. сондай жабау пенин берилетүүн қысқаша сигнал, хабар).

ФАНФАРОН м. разг. мақтанаша.

ФАР||А ж. фара; автомобильные ~ы автомобилейдин фаралары.

ФАРАОН м. ист. фараон (эйтемги Мысыр патшасы).

ФАРВАТЕР м. мор. фарватер, кеме жолы.

ФАРИСЕЙ м. 1. ист. фарисей (бурынгы Иудеяда қала байлары арасында дүзилген диний-сиясий партия ағзасы); 2. перен.

(лицемер, ханжа) жағымпаз, жеги, еки жүзли адам.

ФАРИСЕЙСТВО с. 1. ист. фарисейлер талиматы; 2. перен. (лицемерие) жағымпазлылық, еки жүзлилик, жегилик.

ФАРМАКОЛОГ м. фармаколог (фармакология бойынша қыннеге).

ФАРМАКОЛОГИЯ ж. фармакология (әдрилердиң организмге тасир етүйин тексеретүүн илмі).

ФАРМАКОПЕЯ ж. фармакопея (әдрилерди таярлау, тексерүү ҳәм сақтай түралы аптекалар ушын миннелти қолланба).

ФАРМАЦЕВТ м. фармацевт (фармацевтика бойынша қыннеге).

ФАРМАЦЕВТИКА ж. фармацевтика (әдрилерди таярлау, сақтай ҳәм жазып берилүү жөннөдеги билимлер топтамы).

ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЙ прил. фармацевтика..., фармацевтикалық.

ФАРС м. 1. театр. фарс, тамаша (кулкили ҳәм жеке мазмұны комедия); 2. перен. (грубая шутка) эдепсиз ҳәзил, жөнсиз ҳәзил.

ФАРТУК м. фартук, алжапқыш.

ФАРФОР м. 1. фарфор, шыны (*ақ балышқтан жасалған минерал масса*); ваза из ~а фарфордан исленген ваза; 2. собир. (изделия, посуда) фарфор, фарфор ыдыслар, фарфор бүйимлар.

ФАРФОРОВНЫЙ прил. фарфор; фарфордан исленген; ~ая чашка фарфор чашка, фарфордан исленген чашка.

ФАРШ м. 1. (измельчённое мясо) фарш, майда стиг шабылған ет; 2. (измельчённая начинка) фарш; грибной ~ замаррык фаршы.

ФАРШИРОВАННЫЙ 1. прич. от фаршировать; 2. прил. фаршланған; ~ пёрец фаршланған бурыш.

ФАРШИРОВАТЬ несов. что, кул. фарш салыу; ~ рыйы балықтын ишине фарш салыу.

ФАСАД м. фасад; дом стоит ~ом на площадь жайдың алды майданға қарап тур.

ФАСОВАТЬ несов. что фасовкалай, өлшеп салып қойыў, өлшеп орап қойыў.

ФАСОЛЬ ж. лобья.

ФАСОН м. 1. (покрой, образец) фасон, пишим, улги; платье нового ~а жана фасон менен тигилген кейлек; снять ~ пишиүүн алыў, улгисин алыў; 2. перен. разг. (вид, манера) фасон, қылыш, керинис, едеть; на новый ~ жана қылышка.

ФАСОННЫЙ прил. тех. фасонлы; ~ое желёзо фасонлы темир.

ФАТА ж. фата (жуқа жиспектен ҳаяллардың балына жабатуғын ақ жайлы).

ФАТАЛИЗМ м. фатализм (тагдир мажлайға жазылады дегенге исенүүшилик).

ФАТАЛЬНОСТЬ ж. болмай қалмайтуынлык.

ФАТАЛЬНЫЙ прил. болмай қалмайтуын; ~ое совпадение болмай қалмайтуын туруы келиүүшилик.

ФАТОВСТВО с. разг. жасаңышлық, қуры пардоз берүүшилик.

ФАУНА ж. фауна, ҳайуанлар дүньясы, ҳайуанат дүньясы.

ФАШИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что фашизместирий.

ФАШИЗМ м. фашизм.

ФАШИСТ м. фашист.

ФАШИСТКА женск. от фашист.

ФАШИСТСКИЙ прил. фашист..., фашистлик.

ФАЯНС м. 1. фаянс (*гипс ҳәм саз ылай қосының исленген зат*); 2. собир. (изделия, посуда) фаянс, фаянс ыдыслар, фаянс бүйымлар.

ФАЯНСОВЫЙ прил. фаянс; фаянстан исленген; ~ая посуда фаянс ыдыс.

ФЕВРАЛЬ м. февраль.

ФЕВРАЛЬСКИЙ прил. февраль..., февральдагы.

ФЕДЕРАЛИЗМ м. полит. федерализм (1. мамлекеттің, федерациялық дүзилиси; 2. сиясий ағым).

ФЕДЕРАЛЫНЫЙ прил. полит. федераль, федеральлық; ~ое государство федеральлық мамлекет.

ФЕДЕРАТИВНЫЙ прил. полит. федератив, федеративлик; Российской Советская Федеративная Социалистическая Республика (РСФСР) Россия Совет Федерациилик Социалистик Республикасы (РСФСР).

ФЕДЕРАЦИЯ ж. 1. полит. федерация (өз алдина болған мамлекеттерден бирлесіп дүзилген биркеле мамлекет); 2. (союз обществ, организаций) федерация; Всемирная федерация профсоюзов Пұтқын дүниә жүзілік профсоюзларының федерациясы.

ФЕЙЕРВЕРК м. фейерверк (*турли реңде жарық беретүгін жаңар зат*).

ФЕКАЛЫНЫЙ прил. фекалиялық; ~е удобрения фекалиялық төгіндер.

ФЕЛЛАХ м. феллах (*Аравия ярым ата-бындары елларде ҳәм Мысырда отырықылы дайхан*).

ФЕЛЬДМАРШАЛ м. воен. фельдмаршал.

ФЕЛЬДФЕБЕЛЬ м. воен. уст. фельдфебель (старший унтер-офицердің атағы).

ФЕЛЬДШЕР м. фельдшер (орта билимли медицина хизметкери).

ФЕЛЬДШЕРИЦА женск. от фельдшер.

ФЕЛЬДШЕРСКИЙ прил. фельдшер..., фельдшерлик; ~е күрсы фельдшерлик курслар.

ФЕЛЬДЪЕГЕРЬ м. фельдъегерь (эскерий ямаса ұхқимет курьери, шабарманы).

ФЕЛЬЕТОН м. фельетон.

ФЕЛЬЕТОННЫЙ прил. фельетон..., фельетонлық; ~ стиль фельетонлық стиль.

ФЕНОЛОГИЯ ж. биол. фенология (биологияның белими).

ФЕНОМЕН м. феномен (сийрек ушыратын, таң қаларлық құбылыс).

ФЕНОМЕНАЛНЫЙ прил. таң қаларлық, сийрек ушырасатуғын; ~ая память таң қаларлық ядта тутқырлық.

ФЕОДАЛ м. ист. феодал.

ФЕОДАЛИЗМ м. ист. феодализм (капиталистик жәмийеттің алдында болған жәмийеттик формация).

ФЕОДАЛНЫЙ прил. ист. феодализмнин, феодальлық; ~ий строй феодальлық строй; ~ий гиёт феодальлық езиүшилик; ~е пережитки феодальлық қалдықтар.

ФЕРЗЬ м. шахм. ферзь, королева.

ФЕРМА I ж. с.-х. 1. ферма; овцеводческая ~ қой фермы; 2. ферма (капиталистлик елларде жекке хожалық).

ФЕРМА II ж. тех. (инженерное сооружение) ферма (инженерлік құрылым).

ФЕРМЕНТ м. биол., хим. фермент (тири клетка тарепинен ислеп шығылатын органикалық зат).

ФЕРМЕНТАЦИЯ ж. ферментация, ашыу; ~ табака темекиниң ашыу.

ФЕРМЕР м. фермер (ферма шайеси).

ФЕРМЕРСКИЙ прил. фермер..., фермерлик; ~ое хозяйство фермер хожалыбы.

ФЕРРОСПЛАВ м. тех. ферросплав (қосылың темир еритиндиси).

ФЕСТИВАЛЬ м. фестиваль; Всемирный ~ молодёжи Пұтқын жер жүзілік жаслар фестивалы; музыкальный ~ музыка фестивалы.

ФЕТИШ м. 1. (амулет) фетиш, дууя, тумар; 2. перен. (предмет слепого поклонения) фетиш, қуры исениүшилик, дәлілсиз сыйнышылық.

ФЕТИШИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что фетишистирий, фетишке айландырыу, қуры исениү, дәлілсиз сыйнышы.

ФЕТИШИЗМ м. 1. фетишизм (жансыз предметтерге сыйнышылық); 2. перен. (слепое поклонение чему-л.) фетишизм, қуры исениүшилик, дәлілсиз сыйнышылық.

ФЕТИШИСТСКИЙ прил. фетишистлик, фетишизмлик.

ФЕТР м. фетр (*жұқа кийиздиң ең сапалы сортты*).

ФЕТРОВЫЙ прил. фетр...; фетрдеи исленген; ~ая шлайпа фетр қалпақ.

ФЕХТОВАЛЬЩИК м. фехтовальщик, қылышпаз.

ФЕХТОВАЛЬЩИЦА женск. от фехтовальщик.

ФЕХТОВАНИЕ с. фехтование, қылышласыу.

ФЕХТОВАТЬ несов. қылышласыу.

ФЕШЕНЕБЕЛЬНЫЙ прил. сәйли, кесисикли.

ФЕЯ ж. миф. пери, хур.

ФИ менж. туу; фи, какой противный! туу, қаидай жеркенишли!

ФИАЛКА ж. бийнепше.

ФИАСКО с. несл. фиаско, ығбалы келиспеу, талабы келиспеү, сәтсизлик; потерпеть ~ сәтсизликке ушырау.

ФИБРА ж. 1. уст. (жилка) тамыр, сицир; 2. тех. фибра (химиялық жол менен ислеп шығарылған беккем қағаз); чомодан из ~ы фибрада исленген чомодай; ◇ всёми ~ами дүши жан-тәни менен.

ФИБРОВЫЙ прил. фибра...; фибрада исленген; ~е чомодан фибрада исленген чомодан.

ФИБРОМА ж. мед. фиброма (зиянсыз исик).

ФИГА ж. бот. энжир (агаш ҳәм мийүеси).

ФИГЛЯР м. 1. уст. (фокусник) масқарапаз, көз байлаушы; 2. перен. разг. (позер) қылжыңбас адам, жағымпаз киси.

ФИГОВЫЙ прил. энжир..., энжирдиң; ~ое дёрево энжир ағашы; ◇ ~ый листок

1) (изображение листка) адамиң жыныс ағзасының срияна жабыстырып қойылған жапырақ; 2) (лицемерное прикрытие чего-л.) бир айып нарсени биле тұра жасырыў.

ФИГҮРДА ж. 1. (телосложение) сымбат, пишин, сын, фигура; стройная ~а пишиң келискең; 2. перен. белгили адам, гайраткер адам; күрпия политическая ~а ири сиясий гайраткер адам; 3. мат. фигура; 4. иск. (скульптурное изображение) фигура (адамның ямаса ҳайдаңын сүреті); 5. ав. фигура (самолёттың ҳауда хәркілілік айланып, тикесине, шалқасына ушыбы); ~ы высшего пилотажа жоқары пилотаж фигуранары; 6. лит. (оборот речи) фигура; риторическая ~а риторикалық фигура; 7. (движение в танце, в гимнастике и т. п.) фигура; 8. шахм. фигура (король, ферзь, туғра, пил, ат); 9. карт. фигура (балта, гүлдесте, наиза).

ФИГУРАЛЫНЫЙ прил. керкили, астарлы; ~ое выражение астарлы сез.

ФИГУРИРОВАТЬ несов. қатнасыў, болыў, ушыраў, шығыў, көриниў; ~на судё в качестве свидетеля судта гүйе болып қатнасыў.

ФИГУРИСТ м. спорт. фигурист (коңықи менен ҳәр түрли фигура жасап сырғанаң төбүйши).

ФИГУРИСТКА женск. от фигурист.

ФИГУРНЫЙ прил. 1. ойма; ~ая резьбá ойма нағыс; 2. фигураны көринисли; ~ое қатайне на коңықах коңыкде фигураны көринисли усыл менен сырғанаў.

ФИЗ: қоспа сөзлердин «дene шынықтырыў» деген мәнисин аңлататуғын биринши болеги, мыс.: физподготовка дene шынықтырыў таярлығы.

ФИЗИК м. физик (физика бойынша қынғас).

ФИЗИКА ж. физика; теоретическая ~ теориялық физика; молекулярия ~ молекулярлық физика; ~ атомного ядрá атомядросының физикасы.

ФИЗИКО- қоспа сөзлердин физикаға қатнасын билдириетуғын биринши болеги, мыс.: физико-геометрический физика геометриялық.

ФИЗИОЛОГ м. физиолог (физиология бойынша қынғас).

ФИЗИОЛОГИЧЕСКИЙ прил. физиология..., физиологиялық; ~е методы исследование изертлеудиң физиологиялық усыллары.

ФИЗИОЛОГИЯ ж. физиология (организм тиришилик функциялары ҳақындағы илим ҳам функциялардың вази); ~человека адам физиологиясы.

ФИЗИОНОМИСТ м. физиономист (бетишиң, ҳарекетине қарап шиши сезимди билижши адам).

ФИЗИОНОМИЯ ж. бет, жұз, сықыл; лукавая ~ жорта күлімсиреген сықыл.

ФИЗИОТЕРАПЕВТ м. физиотерапевт (физиотерапия бойынша қынғас врач).

ФИЗИОТЕРАПИЯ ж. мед. физиотерапия (жылдылық, жарық, сүй менен, электртогы арқалы ҳам т. б. физикалық усыллар менен айырымдай емлеу).

ФИЗИЧЕСКИЙ прил. 1. физика..., физикалық; ~ая лаборатория физика лабораториясы; ~ие методы лечения емлеудиң физикалық усыллары; 2. күш, күш пенен ислетуғын; ~ая сила қара күш; ~ий труд қара күш мийнети, күш пенен ислетуғын жумыс; 3. жыныс...; ~ая близость жыныс жақынлығы; ♦ ~ая география физикалық география.

ФИЗКУЛЬТУРА ж. (физическая культура) физкультура, дene тәрбиясы.

ФИЗКУЛЬТУРНИК м. физкультурник, физкультурашы.

ФИЗКУЛЬТУРНИЦА женск. от физкультурник.

ФИЗКУЛЬТУРНЫЙ прил. физкультура..., физкультурашы; ~ парад физкультура парады.

-ФИКАЦИЯ қоспа сөзлердин енгизиү, таратыў деген мәнисин билдириетуғын екинши болеги, мыс.: электрификация электрификация.

ФИКСАЖ м. фото фиксаж (фотопленкаға түсірилген сүреттің жуғатуғын еритте).

ФИКСАЦИЯ ж. 1. (записывание, записывание) жазыў, белгилеў; 2. (определение, установление) белгилеў, анықлау, көрсетиў; 3. қаратыў, аударыў, бурыў; ~ внимания дықкatty аударыў; 4. фото фиксажлау, фиксажга салыў.

ФИКСИРОВАНИЕ с. 1. (установление) белгилеў, анықлау, көрсетиў; 2. (сосредоточение) қаратыў, аударыў, бурыў; 3. фото фиксажлау, фиксажга салыў.

ФИКСИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (отмечать, записывать) жазыў, жазып алыў, белгилеп қойыў; ~ все замечания выступавших шытып сөйлеушилдердин айтқан пикирлериниң берин жазыў; 2. (устанавливать, определять) белгилеў, анықлау, көрсетиў; ~дии заседаний можилис күйлерин белгилеў; 3. (сосредоточивать) қаратыў, аударыў, белиў; ~ внимания дықкatty аударыў; 4. фото фиксажга салыў, фиксажлау.

ФИКСИРОВАТЬСЯ сов. и несов. аударылыў, белиниў.

ФИКТИВНЫЙ прил. жалғаи, өтирик, қалпеки; ~ый брак жалғаи неке; ~ая болэзин өтирик кесел.

ФИКЦИЯ ж. жалғаи, өтирик, қалпеки.

-ФИЛ м. қоспа сөзлердин «сүйиши, жақсы көрийши, жақсы көретуғын» деген мәнисерди билдириетуғын биринши болеги, мыс.: библиофия китапты сүйиши адам.

ФИЛАРМОНИЯ ж. филармония (концертлер шөлжемесириү, музыкалық искусствоны таратыў, пропагандалаї менен шығылданатуғын мәкеме ямаса жәмийет).

ФИЛАТЕЛИЗМ м. см. филателия.

ФИЛАТЕЛИСТ м. филателист (fila-телизм менен шығылданатыши адам).

ФИЛАТЕЛИСТИЧЕСКИЙ прил. филателистлик, филателия..., филателиялық.

ФИЛАТЕЛИЯ ж. филателия (почта маркаларын жынышылаштыру).

ФИЛЁ I с. нескл. 1. (мясо высшего сорта) бел омыртқа ети; 2. (кусок рыбы или

мяса без костей) сүйексиз гөш, сүйегинен тазалаңған балық.

ФИЛЁ II с. нескл. (вышивка) кесте, нағыс (шилтерге тигилген).

ФИЛЕЙНЫЙ I прил. бел омыртқа ети, сүйексиз ет; ~ая вýрезка сүйексиз ет болеги.

ФИЛЕЙНЫЙ II прил. (о вышивке) кестели, нағыслы.

ФИЛИАЛ м. филиал (ири мәкемениң жергилекли бир бөлими); ~ Академии науқ СССР СССР Илимлер академиясының филиалы.

ФИЛИГРАННЫЙ прил. 1. зергерлик; ~ые изде́лия зергерлик буйымлары; 2. перен. (искусно выполненный) шебер испленген, шеберлик пенен испленген; ~ая работа шеберлик пенен испленген жумыс.

ФИЛИН м. уки.

ФИЛЛОКСЕРА ж. зоол. филлоксера, шырынжа; виноградная ~ жұзим шырынжасы.

ФИЛОЛОГ м. филолог (филология бойынша қаныға).

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ прил. филология, филологиялық; ~ факультет филологиялық факультет.

ФИЛОЛОГИЯ ж. филология (бир халықтың тилин ҳәм әдебиятын изертлеуші илмнің жыныға).

ФИЛОСОФ м. 1. философ (философия бойынша қаныға); 2. перен. аса ойланып ислейтуғын адам.

ФИЛОСОФИЯ ж. 1. философия; учёбник по истории ~и философияның тарихының сабактары; 2. перен. разг. (излишние умствования) аса ойланышылық.

ФИЛОСОФСКИЙ прил. философия, философиялық; марксистский ~ материализм марксистлик философиялық материализм.

ФИЛОСОФСТВОВАТЬ несов. разг. (умствовать, мудрствовать) аса ойланып пикир жүргизнү.

ФИЛЬМ м. фильм; звуковой ~ сесли фильм; немой ~ сессиз фильм; художественный ~ көркем фильм; полнометражный ~ толық метражлы фильм; широкоэкраный ~ кең экранлы фильм; снимать ~ фильм турий.

ФИЛЬМОТЕКА ж. фильмотека (киноленталарды жынышты ҳәм белгилі бир тәртіппе сақтайшы архив).

ФИЛЬТР м. сүзгиш, фильтр.

ФИЛЬТРАТ м. фильтрат (фильтрден откызылған сүйекшілік).

ФИЛЬТРОВАЛЬНЫЙ прил. сүзетугын, сүзгиш, фильтрлейтүгүн; ~ая бумага сүзгиш қағаз.

ФИЛЬТРОВАТЬ несов. что сүзни, сүзгіштеп өткізи, фильтрден өткери; ~ вбду сүзды фильтрден өткери.

ФИЛЬТРУЮЩИЙСЯ прил.: ~ вирус биол. майда вирус.

ФИМИАМ м.: курить ~ кому-л. биреуди асыра мақтау, биреудиң мақтауы жетириү.

ФИН- көспа сөзлериң ~ақша~ деген мәнини билдиремтуғын биринши болеги, мыс.: финанс отдел ақша бөлими.

ФИНАЛ м. 1. (завершение, конец чего-л.) жуўмақ; ақыр, соң, аяқ; блестящий ~ эжайып жуўмақ; 2. иск. финал (музыкалық, театр, әдебий шыгарманың ақырығы жуўмақ-лау бөлими); 3. спорт. финал, ақырығы ойны, жуўмақлау ойны; ~ шахматного чемпионата СССР СССР шахмат чемпионатының жуўмақлау ойны.

ФИНАЛЬНЫЙ прил. финаллық, ақырығы, соңдық, жуўмақлау...; ~ая встреча спорта. жуўмақлау ушырасыў.

ФИНАНСИРОВАТЬ сов. и несов. кого-то финансалау, ақша беріү, ақша менен тәмиин етий; ~ строительство қурылышты ақша менен тәмиин етий.

ФИНАНСЫЙ прил. финанс..., ақша...; ~ий отдель ақша бөлими; ~ий год финанс жылы; ~ий капитал эк. финанс капиталы; ~е затруднения ақша жағынаң қысынышылық.

ФИНАНСЫ только мн. 1. финанс, қаржы; государственные ~ы мәмлекетлик қаржылар; 2. разг. (денеги, денежные дела) ақша, қаржет; как у тебя с ~ами? сениң ақша жағын қалай?

ФИНИК м. бот. хурма (агаш ҳәм майда-си).

ФИНИКОВНЫЙ прил. хурма..., хурманы...; ~ая пальма хурма пальмасы.

ФИНИШ м. спорт. 1. (заключительная часть состязания) финиш (жарыс ушырасында ақырығы бөлім); 2. (конечный пункт) финиш, шек; первым прийти к ~у шекке бириши болып келиү.

ФИНИШИРОВАТЬ сов. и несов. спорт. финишке келиү.

ФИНКА ж. разг. 1. (нож) финка, қаңжар; 2. (шапка) қулақшы.

ФИННЫ мн. (ед. финин м., финика ж.) финлер (Финляндияның тайкарғы халқы).

ФИНОТДЕЛ м. (финансовый отдель) ақша бөлими.

ФИНСКИЙ прил. фин...; ~ая язык финтили.

ФИОЛЕТОВЫЙ прил. қызылт кек; ~е чернила қызылт кек рецили сия.

ФИРМА ж. фирма (сауда ямаса санаат көрханасы); торговая ~а сауда фирмасы.

ФИРМЕННЫЙ прил. фирма..., фирмалық; ~а магазын фирма магазини.

ФИСГАРМОНИЯ ж. муз. фисгармония (клавишни духовой саз әсбабы).

ФИСКАЛТИТЬ несов. разг. тыңшылық етий, сез таратыу, сез жеткериү.

ФИСТАШКА ж. писте (агаш ҳәм майда-си).

ФИСТАШКОВНЫЙ прил. 1. писте...; пистеден испленген; ~ое дёрево писте ағашы; 2. (о цвете) писте рецили (ашик жасыл роз).

ФИСТУЛА ж. 1. (фальцет) жицишке дауыс; 2. муз. (душка) наяд.

ФИСТУЛА ж. мед. (свищ) жараның ауызы.

ФИТИЛЬ м. пилте, пилик.

ФИШКА ж. фишка (гейпара ойынларда қатнасышылардың қолына берилетуғын

дөңгелек, кубик сыйқылы очко орнына жүре-
туғын белгіледі.

ФЛАГ м. флаг, байрақ, жалау; госу-
дарственный ~ мәмлекет байрағы, мам-
лекеттік флаг; поднять ~ байрақ көтериү; спустить ~ байрақты түсириү; ♂ под флагом чего-л. 1) (под каким-л. лозунгом) бир нарасениң байрағы астында; 2) (прикрывая
свои намерения) бир нарасениң бейнеси менен,
бир нарасениң сұлтау еттіп.

ФЛАГМАН м. воен.-мор. флагман
(1. ескері кемелердің ири бирикесинің
команданың етийшиши; 2. флагманлық көмे).

ФЛАГМАНСКИЙ прил. воен.-мор. флаг-
ман...; ~ корабль флагман көмесі.

ФЛАЖОК м. кишкаңе жалау, кишкаңе
байрақ; сигнальный ~ сигнал беретуғын
кишкеңе жалау.

ФЛАКОН м. флакон, шийше; ~ духоб
бир шийше этір суу.

ФЛАНГ м. фланг, қаптал, шет (фронт-
тың ямаса адамлар қатарының оң ямаса
сол жағы); правый ~ оң қаптал; левый ~
шеп қаптал; общий противника с фланга
душанның бир қапталынан айланып
етіү.

ФЛАНГОВЫЙ прил. фланг..., фланглық,
қаптал..., шетки; ~ удар қапталдан берил-
ген соққы; ~ оғой қапталдан атылған оқ.

ФЛАНЕЛЬ ж. фланель (гезлеме).

ФЛАНРОВАТЬ несов. бийкар жүриү,
жумыс ислемей жүриү, қайқышылық етиү.

ФЛЕГМАТИК м. уяң адам, жай басар,
флегматик.

ФЛЕГМАТИЧНОСТЬ ж. уяңлық, жай
басарлық, флегматиклик.

ФЛЕГМАТИЧНЫЙ прил. уяң, жай басар,
флегматикли; ~ характер уяң минез.

ФЛЕГМОНА ж. мед. флегмона (тери-
астындағы клетчатканың ирили исиги).

ФЛЁЙТА ж. флейта (музыкалық əсбап).

ФЛЕЙТИСТ м. флейташа, флейта шер-
тиүши.

ФЛЕКСИЯ ж. лингв. флексия (турлен-
генде, сепленгенде сездің өзгеріп турату-
ғын жалғағы); виүтреңнія ~ ишки флексия.

ФЛЕКТИВНЫЙ прил. лингв. флексиялы;
~ е язықи флексиялы тиллер (сөз фор-
масын флексияның жәрдеми менен құрайту-
ғын тиллер).

ФЛІГЕЛЬ м. флигель (негизги жайдың
қапталына тутастырып салынған жай
жән шиберидеги бөлек кишкаңе жай).

ФЛІРТ м. жортаға ашық болыў, жорта
сүйишилик, ойнап сүйишилик.

ФЛІРТОВАТЬ несов. с кем и без доп.
жортаға ашық болыў, жорта сүйиў, ойнап
сүйиў.

ФЛОКС м. флокс (гул).

ФЛÓРА ж. флора, өсміліклер дүньясы.

ФЛОТ м. флот; воено-морской ~
ескерій-тәсіз флоты; речной ~ даръя фло-
ты; ♂ воздушный ~ хайа флоты.

ФЛОТИЛИЯ ж. мор. 1. флотилия; кито-
бйная ~ кит айлау флотилиясы; 2. (боль-
шое количество судов) оғада көп кеме.

ФЛУОРЕСЦЕНЦИЯ ж. физ. флуорес-
ценция (нурдаң тәсіри менен гейпара
затлардың үақытыша жарық беріүі).

ФЛЮГЕР м. флюгер (узын ағашқа беки-
тилген жам самалдың бағытын көрсетішіші
пластишка).

ФЛЮС I м. мед. исик (аўырыў тистик
себебінен болған).

ФЛЮС II м. тех. флюс (руданы ериткен-
де керекли металды тазартыў ушын қосыл-
атуғын зат).

ФЛЯГА ж. фляга; походная ~ походта
алып жүретугын фляга.

ФЛЯЖКА ж. см. фляга.

ФОЙЕ с. нескл. фойе.

ФОКСТЕРЬЕР м. фокстерьер (ийттик
туру).

ФОКСТРОТ м. фокстрот (танец).

ФОКУС I м. 1. физ. фокус (сынып өткен
ямаса шагылысып қайтқан жарық нурлары-
ның кесискен точкасы); 2. фото фокус; 3.
мед. фокус (дендеги аўырыў процессинң
орайы); ~ в лёгких екпедеги фокус; 4.
перен. (средоточие, центр) орталық,
орай.

ФОКУС II м. 1. (ловкий приём, трюк)
фокус, көз байлау; показать ~ фокус
керсетү; 2. мн. фокусы (капризы) кыр-
сыклик.

ФОКУСНИК м. фокусышы, фокус көр-
сетүші.

ФОЛЬГА ж. 1. фольга (жұқа əсилтыр
пластишка); золотая ~ алтын фольга;
2. полигр. жылтыр қағаз.

ФОЛЬКЛОР м. фольклор, халық дөрет-
песи, халық айыз еки творчествосы.

ФОН I м. 1. фон, тийқарылар рец, негизги
тур; красивые цветы на белом фоне ак
фондағы қызыл ғүллөр; на голубом фоне
неба аспаниң көк ренкинде; 2. перен.
(окружение, среда) айлана, жалпы жағдай.

ФОН II м. фон (сестің қаттылығы, күш-
лилук дәрежесі).

ФОНАРИК м. уменыш. от фонарь; кар-
манный ~ кишкаңе қалта фонары.

ФОНАРЬ м. 1. фонарь, паныс; уличный
~ кеше панысы; ручной ~ қол фонарь;
2. архит. пәтик терезе; 3. разг. (сияк на
лице) кек дақ (беттеги).

ФОНД м. 1. (денежные или материаль-
ные средства) фонд; валютный ~ валюты
фонд; ~ заботой платы мийиет хақы фонды; золотой ~ 1) алтын гөзийе,
алтын ақша коры; 2) перен. бир нарасениң
ең қымбатты, ең баҳалы бөлеги; 2. (запасы)
кор, энжам, фонд; семенной ~ колхоза
колхоздың туқым коры; основной сло-
венный ~ лингв. негизги сөзлик фонды;
3. мн. фонды фин. (ценные бумаги) фон-
дар (процентни қымбат баҳалы қағазлар);
4. фонд (творчестволық тайраткерлерге
жәрдем беретугын мәкеме); литературный ~
Союза ССР СССРдың əдебият фон-
ды.

ФОНЁМА ж. лингв. фонема (тилдин сес
құрылышындағы тайкарлы тиplitик бирли-
ги).

ФОНЁТИКА ж. лингв. фонетика (1. ти-
лдин сес құрылышы, сес составы; 2. тиplitик сес
құрылышын изертлейтуғын тиil билиминин,
бир белими).

ФОНЕТИЧЕСКИЙ прил. лингв. фонетика..., фонетикалық; ~е законы фонетикалық наызмалар.

ФОНДАР м. фонограф (*сеслерди жазып алатуғын және соңынан оларды еситтирип беретүгін аппарат*).

ФОНТАН м. 1. фонтан; нефтьиб ~ нефть фонтаны; бить ~ом фонтан болып аттығы; 2. (*сооружение*) фонтан; в саду бил ~ бағда фонтан шашырап турды; 3. *перен.* суудай ағып турған.

ФОРЭЛЬ эк. форель (балық).

ФОРМА ж. 1. (*внешний вид*) форма, сыртқы керинис, пиши, сымбат, сықыл, келбет; иметь ~у шарап домалақ формада болыу; 2. (*строение, структура*) форма, түр; ~а правление басқарыу формасы; ~а организаций труда мийнетти шөлкем-лестириудың түри; единство ~ы и содержания форма менен мазмунның бирлиги; 3. (*одежда*) форма; военная ~а эскерий форма; 4. *тех.* форма, көлип; ~а для отливки күйү қөлиби; 5. полигр. қөлип; печатная ~а баспа қөлиби; 6. (*установленный образец чего-л.*) форма; ~а протокола протоколдың формасы; 7. *перен.* (*видимость, формальность*) көзебага, сыртқы кериниси ушын тана; делать что-л. ради ~ы бир нарасени сыртқы кериниси ушын тана ислеу; 8. мн. *формы разг. (очертания фигуры)* сымбат, сыртқы пиши; изящные ~ы келбетли сымбат; 9. лингв. форма; ~ы слова сөздик формалары; неопределенная ~а глагола фейилдің белгисиз формасы; ♦ быть в ~е мүмкіншилиги болыу, қолынан келиу; высказать что-л. в резкой ~е бир нарасени турпайы түрде айтты.

ФОРМАЛИЗМ м. формализм (1. *истиц тек сыртқы формасын сақлашылып;* 2. *искусства, гдеяиятта реакцияшыл идеалистик ағым*).

ФОРМАЛИЙН м. формалин (*дезинфекциялайши дәри*).

ФОРМАЛИСТ м. 1. формалист; бездүшный ~ инсансыз формалист, реймисиз формалист; 2. (*следователь формализма*) формалист (*формализмниң тәрепдары*).

ФОРМАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. 1. формализмлик; ~ое отношение к делу иске формализмни пenen қарау; 2. формализме тийкарланған; ~ое искусство формализма тийкарланған искусство.

ФОРМАЛЬНОСТЬ ж. формальлық, формальшылық, көзебашылық, рәсмишислик; соблюдать все ~и барлық рәсмийшилик жақларын сақлау.

ФОРМАЛЬНЫЙ прил. 1. (*официальный, законный*) формаль, формальлық, көзебалық, рәсмилик, рәсмий; ~ые доказательства формаль дәлиллеўлер; 2. (*существующий только по видимости*) формальлық, сыртқы кериниси дұрыс, көз ушын; ~ые правы формаль хукуқтар; 3. рәсмийшилик; ~ое отношение к делу иске рәсмийшилик пenen қарау.

ФОРМАТ м. полигр. формат ~ книги китаптың форматы.

ФОРМАЦИЯ ж. 1. формация (*бир нарасени, раудажланыуындағы белгилі дәүир*,

басқыш); социалистическая ~я социалистик формация; 2. *перен.* (*система взглядов*) формация (көз қараслардың системасы); люди новый ~и жаңа формациядағы адамлар; 3. геол. формация; третичная ~я ушинши дәүир формациясы.

ФОРМЕННЫЙ прил. 1. формалы, формаланған, форма бойынша исленген; ~ая одёжда формалы кийим; 2. *перен. разг. (сущий, настоящий)* нағыз, барып турған, хақықат.

ФОРМИРОВАНИЕ с. 1. дүзиү, дүзилиү, қурау, қурагы, дереү, деретиү; ~ нового мировоззрения дүнияга жаңа көз қарастың, дереүи; ~ характера минездид дүзилиүи; 2. (*воинское соединение*) формирование (эскердеги беди).

ФОРМИРОВАТЬ несов. что 1. (*составлять, создавать*) дүзиү, қурау, деретиү; ~правительство ҳукмет дүзизү; ~победа ж.-д. поезд дүзиү; 2. (*придавать форму, вид*) бир қәлипке келтириү, формага келтириү.

ФОРМИРОВАТЬСЯ несов. 1. (*приобретать законченность*) дүзилиү, қурагы, дереү, деретириү; характер ~уется в молодости минездид жас гезинде дүзиледи; 2. (*организовываться, составляться*) уйымлашыу, курастыу; 3. (*развиваться физически*) жетисиси, кәмалға келиү.

ФОРМОВАТЬ несов. что 1. *тех.* (*придавать форму*) қәлиплеү, қәлипке күйү; ~глину ылайды қәлипке күйү; 2. (*изготавливать форму для чего-л.*) қәлип жасау, қәлип таярлау.

ФОРМОВОЙ прил. 1. формалайтын, қәлиплайтын, қәлиплеүге арналған; ~ая глина қәлиплеүге арналған саз ылай; 2. қәлипке салынған, форма бойынша исленген; ~бай хлеб гербиш нац.

ФОРМОВОЧНЫЙ прил. 1. см. формовой 1; 2. формалау..., қәлиплеү...; ~автомат формалау автоматы.

ФОРМОВЩИК м. қәлиплеүши, формалашы.

ФОРМОВЩИЦА женск. от формовщик.

ФОРМУЛА ж. в разн. знач. формула; ~а кислорода кислородтың формуласы; выразить в ~е формула арқалы көрсетиү.

ФОРМУЛИРОВАТЬ сов. и несов. что пикирин анық айттыү, пикирин анық жасау.

ФОРМУЛИРОВКА ж. 1. пикирии анық айттыү, пикирин анық жасау; 2. (*сформированная мысль*) анық айттылған пикири, анық жасылған пикири; ясия ~а анық ҳэм түснинкли айттылған пикири.

ФОРМУЛЯР м. формуляр (*1. библиотека карточки; 2. китап оқыушының карточки*).

ФОРПОСТ м. форпост (*алдыңғы қатардағы беркитилген позиция*).

ФОРСИРОВАННЫЙ 1. прич. от форсировать; 2. прил. тезлестирілген, шаққанласкан, асықтырылған.

ФОРСИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (*ускорить, усилить*) тезлестиү, шаққанластырыү, асықтырыү; ~стройство курылышты тезлестиү; 2. *воен.* (*преодолеть с боем*)

преграду) урысып өтиү, кешип өтиү; ~ линию оборбыи противника душпаның қоргалып линиясынан урысып өтиү.

ФОРСУНКА ж. тех. форсунка (жанаар майларды түү қазанларына, овигательдиң цилиндрлерине бүркүй, себиү ушын қоллатынын әбап).

ФОРТ м. воен. форт (кишкене қорған). **ФОРТЕ** нареч. муз. форте (қатты, күшли, белем ҳайалы сес).

ФОРТЕПЬЯНО с. нескл. фортельяно (музыкалық әбап); играть на ~ фортельяно да шертий.

ФОРТИССИМО нареч. муз. фортиссимо (жуда күшли, жуда қатты сес).

ФОРТОЧКА ж. форточка.

ФОРТУНА ж. уст. ыгбал, баҳыт; ~ емү улыйбұласа оның баҳыты ашылды.

ФОРУМ м. 1. ист. форум (геймеги Римде — қаланың жамияттік турмысы жамаленетугын майдан); 2. (место выступлений, высказываний) жының майданы, жынылыш орны; 3. (широкое представительное собрание) форум (көң үккелли жыныналас).

ФОСГЕН м. хим. фосген (газ).

ФОСГЕНОВЫЙ прил. хим. фосген..., фосгени.

ФОСФАТ м. фосфат (1. хим. фосфор кислотасының дұзы; 2. мин. фосфор кислотасынан алынған минерал тегін).

ФОСФАТНЫЙ прил. хим., мин. фосфатты.

ФОСФАТОВЫЙ прил. см. фосфатный; ~е удобрения фосфатлы тегіндер.

ФОСФОР м. фосфор (химиялық элемент).

ФОСФОРИСТЫЙ прил. хим. фосфор..., фосфорлы; ~ чугұн фосфорлы шойын.

ФОСФОРИТ м. мин. фосфорит (таң жынысы).

ФОСФОРНЫЙ прил. хим. фосфор..., фосфорлы; ~ая кислота фосфор кислотасы.

ФОТО с. нескл. разг. см. фотография 2. **“ФОТО”** «фотографиялық» деген мәнини билдиретугын қоспа сеззердің биринши болегі, мыс.: фотографияставка сүүрет көргизбесі.

ФОТОАЛЬБОМ м. фотоальбом, сүүрет альбомы.

ФОТОАППАРАТ м. фотоаппарат.

ФОТОБУМАГА ж. сүүрет қағаз.

ФОТОГЕНИЧНЫЙ прил. сүүретке ямаса киноэкраңга тусириү ушын ыңғайлы; ~ое лицо сүүретке тусириүге қайым бет.

ФОТОГРАФ м. фотограф, сүүретчи.

ФОТОГРАФИРОВАТЬ несов. кого-что тусириү, сүүретке тусирип алыш.

ФОТОГРАФИРОВАТЬСЯ несов. сүүретке түснү.

ФОТОГРАФИЯ ж. 1. (занятие) фотография, сүүретшилик; увлекаться ~ей сүүретшилик пенен шуғылланың; 2. (снимок) сүүрет, фотография; 3. (мастерская) фотография, сүүретхана; сняться в ~и фотографияда сүүретке түсүй.

ФОТОКАРТОЧКА ж. фотокарточка, сүүрет.

ФОТОЛИТОГРАФИЯ ж. лингв. фотолитография (фотографияга тийкарланған литография).

ФОТОЛЮБИТЕЛЬ м. фото қәүескери. **ФОТОМАТЕРИАЛ** м. фотоматериал (1. сүүретке керекли үәжелер; 2. қандайда бир маңсетке пайдаланылатуғын сүүретлер).

ФОТОМЕТРИЧЕСКИЙ прил. фотометриялық.

ФОТОМЕХАНИЧЕСКИЙ прил. фотомеханикалық.

ФОТОМОНТАЖ м. фотомонтаж (бир қанша сүүретлерди бир жалпы тема бойынша бириктірий).

ФОТООБЪЕКТИВ м. фотообъектив.

ФОТОРЕПОРТАЖ м. фоторепортаж (сүүретке түсіріп репортаж етий).

ФОТОРЕПОРТЕР м. фоторепортёр (фоторепортаж бенен шуғылланышы фотограф).

ФОТОСНИМOK м. см. фотография 2.

ФОТОТЕЛЕГРАММА ж. фототелеграмма (фототелеграф арқалы берилетуғын телеграмма).

ФОТОТЕЛЕГРАФ м. фототелеграф (телеграф ямаса радио арқалы орнынан қозғалмайтын заттардың сүүретин үзақ жерге берип тұратуғын әбап).

ФОТОТИПИЯ ж. полигр. фототипия (1. репродукцияның ең саррас үсыны; 2. сондай жол менен басып шығарылған сүүрет).

ФОТОТОВАРЫ мн. сүүрет буйымлары.

ФОТОУВЕЛИЧИТЕЛЬ м. фотоувеличитель (сүүреттің үлкейтіп шығарылу аппараты).

ФОТОХРОНИКА ж. фотохроника (кунделіктер үақыларды сүүретлер арқалы көрсетій).

ФОТОЭЛЕМЕНТ м. эл. фотоэлемент (нур энергиясын электр энергиясына взаєреттүгүн әбап).

ФРАГМЕНТ м. 1. (отрывок текста) фрагмент, үзинди; 2. иск. (часть чего-л.) фрагмент, қалдық, қалған бөлек; ~ здания жайдын қалған белеги.

ФРАЗА ж. 1. гәп, сез, сөйлем, жүмле; 2. перен. күргәк сез, мазасы жоқ гәп; избыточные ~ы айтыла-айтыла мазасы кеткен сез; пустая ~а бос сез, күры сез, дүзүз сез; 3. муз. фраза; музыкальная ~а музыкалық фраза.

ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЙ прил. лингв. фразология..., фразологиялық; ~ словарь фразеологиялық сөзлік.

ФРАЗЕОЛОГИЯ ж. лингв. 1. фразология (бир тилдің қасиети болған тұрақты сез сөйлемлер); 2. (отдел языкоznания) фразеология (тил билимнің болими); 3. перен. (красивые фразы) күргәк сез, бймәни сез, бос сез.

ФРАЗЕР м. мылжың, сезқумар.

ФРАЗЕРСТВО с. мылжыңлық, сезқумарлық.

ФРАКЦИОНЕР м. полит. фракционер, фракцияшы.

ФРАКЦИОННЫЙ I прил. полит. фракция..., фракциялық; ~ая борьба фракциялық гүрес.

ФРАКЦИОННЫЙ II прил. хим. фракциялық; ~ая перегонка фракциялық ажыратып шығарыў.

ФРАКЦИЯ I ж. полит. фракция (1. сиясий партияның парламенттеги агваларының шөлкемескен топары; 2. сиясий партияның шиндерги болекленген топар).

ФРАКЦИЯ II ж. хим. фракция (қосынды заттардың белгилі бир температурада азыратылған бир бөлегі).

ФРАМУГА ж. фрамуга (әйнектің ямаса есекшің жоқарғы ашилмайтуғын бөлегі).

ФРАНК м. франк (Франция, Швейцария, Бельгия, Люксембург ұам Монакода ақша бирлигі).

ФРАНТ м. сәнгей, жасанып кийиниүши, сәнли кийиниүши.

ФРАНТИЙ несов. разг. сәнгейлік етиү, жасанып кийиниү, сәнли кийиниү.

ФРАНТИХА женск. от франт.

ФРАНЦУЗСКИЙ прил. француз..., француздың; ~ язық француз тили.

ФРАНЦУЗЫ мн. (ед. француз м., француженка ж.) французлар (Францияда туришы негизги халық).

ФРАХТ м. мор. ком. фрахт (1. жукути кеме менен тасыў ушын толенетуғын ҳақы; 2. кирейге алынған кеме менен жиберилетуғын жүкт).

ФРАХТОВАТЬ несов. что, мор., ком. фрахталу (жүкт тасыў ушын кирейине кеме тутып).

ФРЕГАТ м. фрегат (желқомлы уш мачтала үріс кемеси).

ФРЕЗА ж. фреза (1. жонатуғын, кесетүгін алғанбалы көп тисли əспап; 2. жерди жумартатуғын машина).

ФРЕЗЕРНЫЙ прил. фреза..., фрезер...; ~ станок фрезер станогы.

ФРЕЗЕРОВАТЬ сов. и несов. что фрезерлеу, фрезер менен ислеу.

ФРЕЗЕРОВЩИК м. фрезеровщик, фрезерши.

ФРЕЗЕРОВЩИЦА женск. от фрезеровщик.

ФРЕСКА ж. фреска (сыбајға салынған сыр сүррет).

ФРИВОЛЬНЫЙ прил. өдепсиз, жецил минезли, бийәдел.

ФРИКАДЕЛЬКА ж. кул. фрикаделька (корпада писирлген домалақланған майдың ямаса балық бөлегі).

ФРИКАТИВНЫЙ прил. лингв. фрикатив..., фрикативлик; ~е звукі фрикатив сеслер.

ФРОНТ м. в разн. знач. фронт; стать во ~еки қоюлың жибериپ тик турыў; постробиться во ~ катарға тик турыў; отпрівка вoinnских частей на ~ аскерий болимлардан фронтқа жибериў; западный ~ батыс фронт; народный ~ халық фронты; культурный ~ мәдений фронт; ⚡ на два фронта еки бағытта.

ФРОНТАЛЬНЫЙ прил. воен. қарсы алдына қарай, қарсы алдынан; ~ая атака қарсы алдына қарай исленген ұжым.

ФРОНТИСПИС м. фронтиспис (1. архит. жайдаң алдыңғы жағы; 2. полигр. китаптың биринши бетине салынған сүйрет).

ФРОНТОВИК м. фронтовик (үрісқа қатнашкан адам, үрісқа қатнасышы адам).

ФРОНТОВЫЙ прил. фронтлы, фронтта бирге болған, фронттағы; ~ый товáрищ фронтта бирге болған жолдас; ~ая часть фронттағы бөлім.

ФРОНТОН м. архит. фронтон (жайдаң фасадының жоқарғы үш мүшешли ямаса дөңгелек бөлегі).

ФРУКТ м. майёе.

ФРУКТОВЫЙ прил. майёе..., майёели; майёеден исленген; ~ сад майёели бағ, майёе бағы; ~ магазын майёе магазины.

ФРУКТОЗА ж. хим. фруктоза, майёе қантасы.

ФТОР м. фтор (химиялық элемент).

ФУ межд. түү, тифиү, үүх; фу, какая гáдости тифиү, не деген патаcl; фу, как я устáл үүх, мен жаман шаршадым! ⚡ фу́ты! ту!

ФУГА ж. муз. фуга (музыкалық шығарма).

ФУГАНOK м. үлкен сүрги.

ФУГАС м. воен. фугас (жарылғыш ваттың варяды).

ФУГАСКА ж. воен. фугаска, фугас бомба.

ФУГАСНЫЙ прил. фугас; ~ая бомба фугас бомба.

ФУГОВАТЬ несов. что 1. (выстрагивать фуганком) жоныў, сүргилеў; 2. (выравнивать поверхность) жоныў апарыў, тегислеп апарыў, жоныў үйлестириў.

ФУЖЕР м. фужер (вино шашү ушын бокал).

ФУЛЯРОВЫЙ прил. фуляр; фулярдан исленген; ~ платок фуляр орамал.

ФУНДАМЕНТ м. 1. фундамент, тыңдақ; дом на каменном ~е тас тыңдақлы жай; 2. перен. (опора, основа) негиз, тирек; ~ социалистической экономики социалистик экономики негизи.

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЙ прил. 1. (большой, прочный) үлкен, беккем, берк; 2. перен. (глубокий, солидный) терек, негизли, пукта; 3. (основной) негизги, бас.

ФУНДУК м. фундук (ғоз ағашы ұам мийдесі).

ФУНИКУЛЕР м. фуникулёр (шығарлықта арқан менен ҳәрекет ететуғын темир жолы).

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ прил. 1. функционалык..., функциональлы, функциональлық; ~язылы; ~ая зависимость мат. функциональлықтерезилик; 2. функциялық, ҳәрекетке байланыслы; ~ое заболевание функциялық кесел.

ФУНКЦИОННОВАТЬ несов. ислеу, жүртүр турыў, ҳәрекет қылыш.

ФУНКЦИЯ ж. 1. (обязанность, назначение) функция, үазылып; служебные ~и жумыс үазылыпалары; выполнить чын-л. ~и биреудиң үазылыпасын орынлау; 2. мат. функция (басқа мұгдардың өзгерүүнен қарал өзгертуғын екінши бир мұгдар); тригонометрические ~и тригонометриялық функциялар; 3. биол. функция (организмниң, бир органының атқаратуғын иси).

ФУНТ I м. уст. (мера веса) қадақ (409,5 граммға тең салмақ).

ФУНТ II м.: ~ стерлингов фунт стерлинг (Англияда пул бирлигі).

ФҮНТИК м. фунтик (шаршарға үсатып оралған қағаз).

ФУРА ж. 1. (длинная телега) фура (усти жабық узын жук арба); 2. см. фургон.

ФУРАЖ м. от-шөп, от.

ФУРАЖКА ж. фуражка.

ФУРАЖНЫЙ прил. от-шөп..., от...; ~ый фонд колхоза колхоздың от-шөп фонды; ~ые культуры от болатуын шөплер; ◇ ~ая корова с.-х. қосымша от-шөп бери-летуғын сауын сыйыр.

ФУРГОН м. фургон (усти жабық арба).

ФУРГОНЩИК м. фургоншы, арбакеш.

ФУРИЯ ж. 1. миф. фурия (айчөмги Рим мифологиисында — ош алышын ҳаял кұда-йының бири); 2. перен. (о злой, сварливой женщине) шарбая, бийхая.

ФУРОР м. дәбдебели табыс, дәбдебели даққ, унатқан шаўқым; произвесті ~ дәбдебели табысқа жетіү.

ФУРЫНҚУЛ м. мед. шыйқан.

ФУРУНҚУЛЁЗ м. мед. шыйқан шығып ауырып.

ФУТ м. уст. фут (30,5 см тең узынлық өлиеүі).

ФУТБОЛ м. футбол.

ФУТБОЛИСТ м. футболшы, футболист.

ФУТБОЛКА ж. разг. футболка (жекел қысқа тор кейлек).

ФУТБОЛЬНЫЙ прил. футбол..., фут-болдың; ~ая команда футбол командасы; ~ый мяч футбол тобы; ~ое побле футбол майданы.

ФУТЛЯР м. футляр, қап, қуты; ~ для скрипки скрипканиң футляры; ~ для очков көз әйнек қабы.

ФУТУРИЗМ м. футуризм (XX ғасирдиң басында искусство ҳәм әдебиятта пайда болған реализмге қарсы формалистик аймақ).

ФУТУРИСТ м. футурист (футуризмниң тарепдары).

ФУФАЙКА ж. 1. (вязаная рубашка) фуфайка; шерстяная ~ жүн фуфайка; 2. (стёганая куртка) гүртеше.

ФУФУ: на ~ разг. тәүекелгө, әйтейір, шала-шула, жекел-желпи; делать что-л. на ~ бир нарасени шала-шула ислеү.

ФЫРҚАТЬ несов. 1. пысқырып жиберіү; 2. перен. разг. (серьдиться, брюзжать) күнк етиү, тоңқылдау.

ФЫРҚНУТЬ сов. и однокр. 1. пысқырып жиберіү; 2. перен. разг. (рассмеяться) мырс етип күлип жиберіү.

ФЮЗЕЛЯЖ м. ав. фюзеляж (самолёттың гејдесі).

X

ХАДЖИ м. нескл. рел. ҳажы.

ХАЖИВАЛТЬ несов. многокр. разг. қатнаү, қатнап жүриү, барғышлау, барып түрүү, гезип жүриү; мы частенько ~ли к ним бизлер олардикине жийи-жийи қатнап жүрдик.

ХАКАССКИЙ прил. хакас..., хакастың; ~ язық хакас тили.

ХАКАСЫ мн. (ед. хакас м., хакаска ж.) хакаслар (Хакас автономиялы обласының тийкарлық халқы).

ХАЛА ж. хала (шыратпа, узыниша етип писирилген ақ нан).

ХАЛАТ м. халат, шапан; узбекский ~ өзбеки шапан; рабочий ~ рабочий халаты; домашний ~ үйде кийетуғын шапан; маскировочный ~ воен. маскировка халаты.

ХАЛАТНЫЙ прил. 1. халатлық, халат-ка жарамлы; ~ая ткань халатқа жарамлы гезлеме; 2. (небрежный, недобросовестный) салак, салқын, бийпәрәү, немүкрайды; ~ое отношение к своим обязанностям өзиниң ўазыйпасына салқын қарау.

ХАЛВА ж. халва.

ХАЛИФ м. ист. халиф.

ХАЛИФАТ м. ист. 1. (государство) халифатлық; 2. (система государственного устройства) халифат бийлиги, халифат устемлиги.

ХАЛТУРА ж. разг. 1. (побочный лёгкий заработка) жекел табыс, аңсат табыс; 2. (недобросовестная работа) халтура, шала ис, шалағай ис, арзыма ис.

ХАЛТУРИТЬ несов. разг. 1. (подрабатывать) жекел табыс табыу, аңсат табыс та-

быу; 2. (недобросовестно работать) халтура ислеү, шала ислеү, шалағайлық етиү.

ХАЛТУРНЫЙ прил. разг. 1. (занимающийся халтурой) шала ислейтуғын, шалағайлық етиүши; 2. халтура..., шала исленген; ~ая работа шала исленген жумыс.

ХАЛТУРЩИК м. разг. халтурщик, шалағай.

ХАЛТУРЩИЦА женск. от халтурщик.

ХАЛЦЕДОН м. халцедон (минерал).

ХАМ м. бран. арсыз, уатсыз, көргенсиз, ҳөккі.

ХАМЕЛЕОН м. 1. зоол. хамелеон (*tүсін вегерткіши ҳайған*); 2. разг. (о беспринципном человеке) кубылмалы, айнығыш, ықарасыз, тұрақсыз, еки жұзли адам.

ХАМИТЬ несов. прост. арсызлық ислеү, көргенсизлик ислеү, ҳеккілік етиү.

ХАМКА женск. от хам.

ХАМСА ж. хамса (балық).

ХАМСКИЙ прил. разг. арсыз, уатсыз, көргенсиз, көргенсизлик, ҳеккі; ~ посту-пок көргенсизлик қылық, уатсызлық.

ХАМСТВО с. разг. арсызлық, уатсызлық, әдепсизлик, көргенсизлик, турпайлық, ҳеккілік.

ХАН м. ист. хан.

ХАНДРА ж. қайғы, ҳәсирет, сары уәйым, мүц, қана.

ХАНЖА м. и ж. жүүха, жеги, мәккөр, жүзегей.

ХАНЖЕСТВО, ХАНЖЕСТВО с. жүүха-лық, жегилик, мәккөрлик, жүзегейлик, суунысығанлық, еки жүзлилік.

ХАНСТВО с. ист. 1. (титул) хан, ханшылық; 2. (государство) ханлық.

ХАНТЫ мн. нескл. (ед. ханты м. и ж. нескл.) ханты халқы (Ханты-Манси миллий округинде жасағыш халық).

ХАНТЫЙСКИЙ прил. ханты..., хантыдың; ~язы ханты тили.

ХАНША ж. ханша, хан ҳаялы.

ХАОС м. хаос (беспорядок, неразбериха) патрат, былғасық, астан-кестенлик, астын-устинлик, ўас-ўайранлық.

ХАОТИЧЕСКИЙ прил. патрат, былғасық, астан-кестен, астын-устин, ўас-ўайран.

ХАОТИЧНЫЙ прил. см. хаотический.

ХАПАТЬ несов. см. хапнуть.

ХАПНУТЬ сов. и однокр. что и без доп., прост. 1. (быстро схватить) тәп берип услай, жабыса қалыу; 2. (незаконно присвоить) ийелеп аллыу, тийкарыз ийелей, урлап аллыу.

ХАПУГА м. и ж. прост. парахор, уры, қарақашы.

ХАРАКИРИ с. нескл. харакири (япон самурайларының өз ишин жарып өлеңгүгүн салты).

ХАРАКТЕР м. 1. минез, минез-кулық, қасиет, қылық, пейил; твёрдый ~ қатал минез; сильный ~ күшли минез; неуживчивый ~ келиспейтуын қылық; 2. (стойкость) өзет минез, ер кекирек, қатты ерик; он человёк с ~ом ол өзет минезли адам; 3. (вид, облик, качество чего-л.) характер, қасиет, сыпат, өзгешелик, айрымшылық; ~ побывы топырактың қасиети; ~ местности жердин сыпаты; замечания критического ~ а критикальных характеристеги көрсетиүлөр; ◇ выдержать ~ турақтылық көрсетиүлөр; это не в его ~е был оның характеристике сыыспайды.

ХАРАКТЕРИЗОВАТЬ сов. и несов. кого-что характеристика берип, сыпатлау, минезлеме берип, минезлеу, баха берип, көрсетиү, төріплөү; это хорошо его ~ёт было бы оның жақсы сыпатлайды.

ХАРАКТЕРИЗОВАТЬСЯ несов. чем сыпатланыу, минезлениу, төріплениу, баҳаланыу.

ХАРАКТЕРИСТИКА ж. 1. характеристика, минезлеме, сыпатлама; ~а эпхии заманных характеристики; 2. характеристика берип, минезлеме берип; дать положительную ~у жақсы минезлеме берип; 3. (документы) характеристика, минезлеме; 4. мат. характеристика (онлық логарифмик путьин болеги).

ХАРАКТЕРНО безл. в знач. сказ. характеристи, тән нәрсе; это для него ~ бул оған тән нәрсе.

ХАРАКТЕРНЫЙ прил. 1. (типичный) характеристи, сыпатлы, өзине тән, өзгеше қасиетли, өзгеше бир қасиети бар; ~е черты өзине тән белгилери; 2. (отличительный) айрыкша, тән; климат ~й для севера арката тән хауа райы.

ХАРКАТЬ несов. разг. қақырныу, түпирү, таслау; ~ кробыю қан таслау, қан түпирү.

ХАРТИЯ ж. хартия (1. ист. ески қол жазба, документ ҳам сол қол жазба жазыл-

ған материал; 2. сиясий-жәмийетлик гей-пара документтердиң аты).

ХАРЧЕВНИЯ ж. уст. асхана.

ХАТА ж. хата (украин, белорус ҳам түслик рус айылларында дийханның жайы).

ХВАЛА ж. мақтаү, марапат, тәрип; ~а и честь герюю қаҳарманға ҳурмет ҳем дацк; воздавать ~у мақтаү, тәрипин жеткерү.

ХВАЛЕБНЫЙ прил. мақтаған, мақтайтуын, марапаттайтуын, тәриплейтуын; ~ бтзы мақтаған баҳа.

ХВАЛЕНЫЙ прил. ирон. қуры мақталған, босқа мақталған.

ХВАЛИТЬ несов. кого-что мақтаү, тәриплей, марапатлау.

ХВАЛИТЬСЯ несов. кем-чем и без доп. мақтаныу, мақтаншақлық етиү, марапатлау.

ХВАСТАТЬ несов. см. хвастаться.

ХВАСТАТЬСЯ несов. кем-чем и без доп. мақтаныу, марапатланыу, өзин мақтаү; ~ успехами табысларға мақтаныу.

ХВАСТЛИВЫЙ прил. мақтаншак, хошеметтөй.

ХВАСТОВСТВО с. мақтаншақлық, хошеметтөйлік, пацкылдақлық, жыртылышлык.

ХВАСТУН м. мақтаншак, хошеметтөй, пацкылдақ, жыртылыш.

ХВАСТУНЬЯ женск. от хвастун.

ХВАТАТЕЛЬНЫЙ прил. услайтуын, жабысатуын; ~е органы насекомых жәнликлердин жабысатуын ағзалары.

ХВАТАТЬ несов. 1. кого-что, за что услад аллыу, қақышы аллыу, тутыу, жабысыу, тәп берип услай; ~ть кого-л. за руку биреүдүк қолынан услад аллыу; 2. что, разг. (приобретать без разбора) гез келген нәрсени сатып аллыу, гез келгенді аллыу; ~ть что попало гез келген нәрсени услай, ҳәр нәрсени бир услай; 3. см. хватить 1,6; ◇ ~ть за душу жаны ашып, күйини; насколько ~ет глаз кез жеткенше, кез көрерліктей, көрип боларлықтай; этого еще не ~ло! буны тағы қайдан тапқан!, кемиси усыма еди!; ~ть на лету тез түсинү.

ХВАТАТЬСЯ несов. 1. за кого-что услай, жабысыу, тутыу; ~ться за голову 1) басын услай; 2) перен. (приходить в отчаяние) үақ деү, жамбасқа бир урыу, тистениү, өкниү; 2. за что, перен. разг. (начинать что-л. делать) жабысыу, асылыу, жармасыу; ~ться за всё ҳәр нәрсени бир асылыу; ◇ утопающий за соломинку ~ется посл. сүйта кеткен тал қармайды; ~ться за ум ақылга ениү, ақылы кириү.

ХВАТИТЬ сов. 1. кого-что, за что, разг. услай, тутып аллыу, жабысыу, тәп берип, тислеп аллыу; 2. чего и без доп., разг. (выпить) ишип жибериү, симирип салыу, тартып жибериү; ~ть лишишего артық ишип жибериү, көп ишип қойыу; 3. чего, перен. разг. (испытать, перенести) тартыу, шегиү, батыу, бастан кешириү; ~ть боря қайғыға батыу, дөрт шегиү; 4. кого, чем, разг. (сильно ударить) урыу, салып жибериү; 5. кого-что, разг. (поразить) болып

қалыў, зыян етиў, урыў; морбозом ~ло посөвь егиналерди сүйкі урды; 6. (быт достаточным) жетиў, жеткилики болыў; хлеба хватит до нового урожая ғәлеси өнимге дейин жетеди; 7. безл. разг. хватит болар, жеткилики, жетерлик, жетер, қойың, тоқтат, хватит, больше не хочу читаты жетер, ени оқыым келмейди! ◇ ~ть чёред край асыра силтеў, ҳәдден тыс ис ислеў, ерси ис ислеў; артық сөйлеў.

ХВАТИТЬСЯ сов. кого-чего и без доп. ессе түс қалыў, излей баслаў, жоқлығын билиў, жойтыў.

ХВАТИТЬ||А ж. ебетейлилик, шеберлик, усталық, алғырылыш, үқыпшылық; ◇ хватить мёртвой ~ой 1) тис қарысып қалғанша тислеў; 2) (о людях) қасарысқан жерден қан алны.

ХВАТИЙ||ПРИЛ. РАЗГ. 1. (цепкий) жаздырмайтын, беккем услайтын, тутқыр, алғыр; 2. перен. (о человеке) епли, ешил, хийлекер.

ХВОЙНЫЙ||ПРИЛ. ИЙНЕ жапырақлы, тикен жапырақлы; ~е леса тикен жапырақлы тогайлар.

ХВОЯРТЬ несов. чем и без доп., разг. айрыў, сыркасланыў, наукасланыў, бийтапланыў.

ХВОРОСТ м. шыбық, шепшек, шат, шака.

ХВОРОСТИНА ж. узын шыбық, узын шака шыбық, шака.

ХВОСТ м. 1. қуирый; поджать ~ 1) куйрығын қысыў; 2) перен. разг. бети қайтыу, жууасыў, киши пейил болыў; 2. (конечная часть чего-л.) қуирый, етек, арт жак; в ~е поездың артында; 3. разг. (очереды) наёбет; 4. перен. разг. (незданный экзамен) қарыз, тапсырылмаган имтихан; ◇ плеистись в ~е артта қалыў, изде журиу; гнаты и в ~ и в гриву барлык қүшин салып кууыў, бар күши менен кууыў.

ХВОСТАТЫЙ||ПРИЛ. КУИРЫКЛЫ.

ХВОСТОВ||БЫ||ПРИЛ. 1. қуирый...; ~ые пёрья у птиц құслардың қуирый пёрлери; 2. артқы, арттағы; ~ые вагоны артқы вагонлар.

ХВОЩ м. бот. қырық бууын.

ХВОЯ ж. собир. ийне жапырақ, тикен жапырақ.

ХИБАРА, ХИБАРКА ж. разг. ылашык үй.

ХИЖИНА ж. жупны үй, ылашык.

ХИЛЫЙ||ПРИЛ. ХАЛСИЗ, ҳалсиретен, алжыуғаз, наренжан, эжиз; жудеў, арық.

ХИМ- қоспа сөздердиң «химия, химиялық» деген мәннелерин билдиругегиң биринши болеги, мыс.: **ХИМКОМБИНАТ** химкомбинат.

ХИМИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что химияландырыу; ~ сельское хозяйство аүыл хожалығын химияландырыу.

ХИМИК м. химик (1. химия санаатында ислейтуын хызыметкер; 2. химия бойынша қынғас).

ХИМИКАЛИИ только мн. химикалий-лер, химиялық препараттар.

ХИМИКАТЫ мн. (ед. химикат м.) см. химикалии.

ХИМИЧЕСКИЙ||ПРИЛ. В РАЗН. ЗНАЧ. химия..., химиялық; ~ий элемент химия-

лық элемент; ~ая промышленность химия санааты; ~ий карандаш сый қәлем; ~ая чистка химиялық тазалаў, химия жолы менен тазалаў; ~ие удобрение химиялық тегинлер.

ХИМИЯ ж. химия; органическая ~я органикалық химия; неорганическая ~я органикасыз химия.

ХИНА ж. см. хинин.

ХИНДИ м. нескл. хинди (Индияның мәмлекеттеги тили).

ХИНИН м. хинин (дәри).

ХИННИЙ||ПРИЛ. ХИНИН...; ~ые порошки хинин порошоклары; ~ое дерево хинин ағашы.

ХИРЕТТЬ несов. 1. (чахнүт) солыў, өзизлениў, арықлаў, жүдеў; ребёнок ~ет бала жуден баратыр; дерево ~ет ағаш солады; 2. перен. (приходить в упадок) кулаў, қыраў, дағдарысқа тусиў, төмөнлеў, гедйлений.

ХИРУРГ м. хирург.

ХИРУРГИЧЕСКИЙ||ПРИЛ. ХИРУРГИЯ..., хирургиялық; ~ое вмешательство хирургиялық арадасы.

ХИРУРГИЯ ж. хирургия (операция жолы менен айрыруды емлеў).

ХИТИН м. биол. хитин (углеводлар қатарына киретүгүн органикалық зат).

ХИТРЕЦ||М. хийлекер, сум, хийлели, иштед тынған, қүү.

ХИТРЕЦ||А ж. разг.: с ~би сумлығы бар; он не без ~ы оның сумлығы жоқ емес.

ХИТРИНКА ж. см. хитрецә.

ХИТРИТЬ несов. 1. хийлекерлик ислеў, хийле етиў, сумлық етиў, сумлық ойлаў, куулық ислеў; 2. разг. (проявлять изворотливость) эмел ислеў, еплеў, ешиллик етиў.

ХИТРОСПЛЕТЕНИЕ||Е с. хийле, хийлекерлик; распутать ~я врагов душпанлардың жауызлық хийлелерин ашыў, эшкараалаў.

ХИТРОСТЬ ж. 1. хийлекершилик, хийлекерлик; хийлелик, жауызлық (коварство); взять ~ю хийлекерлик пенен алыш; 2. разг. (замысловатость) тусинкисизлик, қыынлық, қоспалылық, тетик; вот в чём ~буның тетиги мынада екен.

ХИТРОУМНЫЙ||ПРИЛ. ХИЛЕКЕР, сум, күү; ~ замысел сум ой, сум пикир.

ХИТРЫЙ||ПРИЛ. 1. (изворотливый) хийлекер, сум, қүү; ешил, шаккан; 2. разг. (замысловатый) тусинкисиз, қыын, қоспалы, тетики; дело не ~ое ис тусинкисиз емес, ис айрып емес.

ХИХИКТЬ несов. разг. мырс-мырс етиў, мырсылдан күлий, естен күлий.

ХИХИКНУТЬ сов. и однокр. разг. мырс етиў, кулип жибериў.

ХИШЕНИЕ с. урлаў, урлық етиў, талантараж етиў.

ХИЩНИК м. 1. жыртқыш; 2. перен. езиүши, жауыз, талаушы, қанаушы.

ХИЩНИЦА женск. от хищник.

ХИЩНИЧЕСКИЙ||ПРИЛ. 1. жыртқыш, жыртқышлық; ~ие инстинкты жыртқышлық сезимлер; 2. жыртқышлық жолы

менен, талауышылък жолы менен, талайтын, қанайтуғын, талауыш; ~ая эксплуатация талайтуғын эксплуатация; 3. жаўызылък, жабайылық, жабайылық түрде; ~ий лов рыбьи жабайылық түрде балық аўлау.

ХИЩНОСТЬ ж. жыртқышлық.

ХИЩНЫЙ прил. 1. жыртқыш; ~е звёри жырткыш ҳайуанлар; 2. перен. талауыш, жабирлеуші, аш көзли, пайдакунем, жыртқыш; ~й взгляд аш көзли інзер.

ХЛАДНОКРОВИЕ с. салқын қанлылық, сабырлылық, саслауышлық.

ХЛАДНОКРОВНЫЙ прил. салқын қанлы, сабырлы, саспайтуғын, ҳаўлықпайтуғын; ~ человек салқын қанлы адам; ~ взгляд сабырлы көз қарас.

ХЛАМ м. собир. ески-кусцы, гөне-кеңси.

ХЛЕБ м. 1. (мн. хлебы) нан; ржаной ~ кара нан; белый ~ ақ нан; 2. (мн. хлеба) фәлле, дән; озымые ~а гүзлик егіндер; яровые ~а жазлық егіндер; 3. перен. (средства к существованию) тамак, азық, кесип; зарабатывать себе на ~ тамағын табый, күнелтигүе ақша табый; ♦ есть чужой ~ биреудиң есабынан күнелтий; перебиваться с хлебом на квас өлмес аүқат күнелтий, зорға күн көрий; ~ да соль, хлеб-соль дуз-дәм татый; миймандослық, қонақ күтишеслик, миймансешлик.

ХЛЕБАТЬ несов. что и без доп., разг. 1. (есть жидкое) уртлау, ишиү; ~ суп сорпа ишиү; 2. (пить большими глотками) айызыды толтырып уртлап ишиү.

ХЛЁБЕЦ ж. шөрек.

ХЛЁБНИЦА ж. нан табак, нан себет. **ХЛЕБНҮҮТ** сов. и однокр. что, чего, разг. уртлан жибериү, ишил жибериү; ♦ ~ лишнего артық ишил жибериү; ~ горя азап шегиү.

ХЛЁБНЫЙ прил. 1. нан...; фәлле...; ~ые всходы фәлле көклер; 2. (урожайный) дәнли, фәллели, зүрәэти; ~ый год фәллеси мол жыл; ~ый край фәллели үлке; 3. перен. равг. (выгодный, прибыльный) пайдалы; ~ая должность пайдалы хызмет.

ХЛЕБО- қоспа сөзлердиң мәниси бойынша «фәлле, дән» дегенге түйра көлөтүғын биринши болеги, мыс.: хлебобурка фәлле жынау.

ХЛЕБОБУЛОЧНЫЙ прил. нан-булка..., нан-шөрек...; ~е изделия нан-шөрек заттар.

ХЛЕБОЗАВОД м. нан заводы, нанбайхана.

ХЛЕБОЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ прил. дән таярлайтуғын, фәлле таярлайтуғын, фәлле таярлау...; ~ая кампания фәлле таярлау мазазы.

ХЛЕБОЗАГОТОВКА мн. (ед. хлебозаготовка ж.) дән таярлау, фәлле таярлаушылък.

ХЛЕБОЗАКУПКА мн. (ед. хлебозакупка ж.) дән сатып алыў, фәлле сатып алышылък.

ХЛЕБОКОПНИТЕЛЬ м. с.-х. егин гүдшеклеүши, егин жынауышы.

ХЛЕБОПАШЕЦ м. дийхан, фәлле егиүши, дән егиүши.

ХЛЕБОПЕК м. наңбай, наң писириүши. **ХЛЕБОПЕКАРНЫЙ** прил. наң жабатуғын, наң писиретүғын.

ХЛЕБОПЕКАРНЯ ж. наңбайхана.

ХЛЕБОПЕЧЕНИЕ с. наң писириү.

ХЛЕБОПОСТАВКИ мн. (ед. хлебопоставка ж.) фәлле тапсырыў, дән тапсырыў.

ХЛЕБОПРОИЗВОДЯЩИЙ прил. фәлле өндериүши, фәлле таярлаушы, фәлле есирүши; ~е районды фәлле өндериүши районлар.

ХЛЕБОРЁЗКА ж. наң кескиш.

ХЛЕБОРӨБ м. дийхан, фәллекеш.

ХЛЕБОРОДНЫЙ прил. мол зүрәэти, өнимли, дәнли, фәллеси питик болатуғын; ~ год мол зүрәэти жыл; ~ край фәллели үлке.

ХЛЕБОСДАЧА ж. дән тапсырыў, фәлле тапсырыў.

ХЛЕБОСОЛ м. миймандос адам, келкетли адам, дастурқанлы адам.

ХЛЕБОСОЛЬНЫЙ прил. миймандос, қонақшыл, келкетли, дастурқанлы; ~ хэзин дастурқанлы үй ийеси.

ХЛЕБОТОРГОВЕЦ м. көп фәллесатышы, бирден көп дән сатышы.

ХЛЕБОТОРГОВЛЯ ж. көп фәлле сатыў, бирден көп дән сатыў.

ХЛЕБОУБОРКА ж. фәлле жынау, фәлле жынын-терим, дән жынау.

ХЛЕБОУБРОЧНЫЙ прил. фәлле жынайтуғын, дән жынайтуғын, фәлле жынай..., фәлле жынын-терим; ~ая кампания фәлле жынайу мазазы; ~ые машины фәлле жынайтуғын машиналар.

ХЛЕВ м. малхана, жылауахана, кора, малкора.

ХЛЕСТАТЬ несов. 1. кого-что, чем (быть, стегать) сабау; урыў; қамышлау; ~ лошадь атты қамышлау; 2. (липиться) сарырып ағыў, тасырлап күйү, күйү, тегилиү, сорғалау; дождь так и хлещет жауын сондай қүйүп тур.

ХЛЁСТИКИЙ прил. 1. қатты тијетуғын, отетуғын, еткір; 2. перен. (резкий и меткий) тасырлы, еткір; ~е слова тәсирли сөзлер, еткір сөзлер.

ХЛЕСТНУТЬ сов. и однокр. кого-что, чем сабап салыў; урып жибериү; қамышылап жибериү.

ХЛОП разг. 1. межд. таре, шарт, тақ, сарт; 2. в знач. сказ. берип салыў, салып қалыў, қалып салыў, саңқ қойыў.

ХЛОПАТЬ несов. 1. кого-что, по чему (ударять) қағыў, тарсылдатыў, шарпылдатыў; ~ рукой по плечу арқадан қағыў;

2. чем тарсылдатыў, шарпылдатыў, сартылдатыў; ~ дверьми есикти тарсылдатыў; 3. разг. (апплодировать) қол шапплатыў, шаппат урыў, қол қағыў; ♦ ~ глазамын 1) (бессмысленно моргать) кези аларып кетиў, кези жыптылықлау; 2) (не знать, что ответить) не айтарын билмей албырақлау.

ХЛОПАТЬСЯ несов. см. хлопнуться.

ХЛОПЕЦ м. прост., обл. жас жигит, бала жигит.

ХЛОПКО- юспа сөзлердің мәниси бойынша «пахта» дегенге түрә келеттүгін биринши белеги, мыс.: **хлопкозаготовки** пахта таярлау.

ХЛОПКОВОД м. пахтакеш, пахта бойынша қониге.

ХЛОПКОВОДСТВО с. пахташылық, пахта есириүшилик, пахта егиүшилик.

ХЛОПКОВОДЧЕСКИЙ прил. пахташылық..., пахта егетуғын; ~ район пахташылық районы.

ХЛОПКОВЫЙ прил. пахта..., пахталы; ~ые семенә пахта туқымлары; ~ые полы пахта атыздары, пахта егилген атыздар; ~ое масло пахта майы, ак май.

ХЛОПКОЗАГОТОВКИ мн. (ед. хлопкозаготовка ж.) пахта таярлау.

ХЛОПКОКОМБАЙН м. пахта комбайны, пахта жыйнаушы комбайн.

ХЛОПКООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ прил. пахта тазалаушы, пахта тазалау..., пахта тазалайтуғын; ~ый завод пахта тазалайтуғын завод, пахта тазалаушы завод; ~ая машына пахта тазалайтуғын машина.

ХЛОПКООЧИСТКА ж. пахта тазалау.

ХЛОПКОПРЯДЕНИЕ с. пахта иириү.

ХЛОПКОПРЯДИЛЬНЫЙ прил. пахта иириүши, пахта ийретуғын.

ХЛОПКОРӨБ м. пахтакеш, пахта егиүши дийхан.

ХЛОПКОСЕЮЩИЙ прил. пахта егетуғын, пахта егиүши; ~е районы пахта егетуғын районлар, пахта егиүши районлар.

ХЛОПКОСЕЯНИЕ с. пахташылық, пахта егиүшилик, пахта есириүшилик.

ХЛОПКОУБОРКА ж. пахта жыйнау, пахта териү.

ХЛОПКОУБОРЧИННЫЙ прил. пахта териүши, пахта теретуғын, пахта териү...; ~ая машына пахта теретуғын машина; ~ая кампания пахта жыйын-терим марапаты.

ХЛОПНУТЬ сов. и однокр. кого-что, чём тарс еткизиү, шарп еткизиү, сарт еткизиү.

ХЛОПНУТЬСЯ сов. и однокр. разг. 1. (упасты) жалып етил жызылыү; 2. (удариться) урылыш, урып алыш.

ХЛОПОК м. пахта; динноволокнистый ~ок узын талшықлы пахта; ~ок-сырец шигитли пахта; посёвны ~ка пахта егисликлери.

ХЛОПОК м. шаппат, тарсылды, шарпылды, сартылды.

ХЛОПОТАТЬ несов. 1. етиниү, урыныү, ҳарекет етиү, мاشақатланыү, айланысыү, ҳәлеклениү; 2. о чём (добиваться чего-л.) сораныү, етиниү, излениү; 3. о ком, за кого сораныү, жердемлесиү, көмек етиү, фамын жеү, ҳарекет етиү; ~ за друга досты ушын сораныү, досты ушын ҳарекет етиү.

ХЛОПОТЛЙНЫЙ прил. 1. (погружённый в хлопоты) тынымсыз, тынымы жоқ, тынышсыз, тыным таппайтуғын, шыбыжың; 2. (затруднительный) мاشақатлы, қыын, әүере.

ХЛОПОТНЫЙ прил. разг. см. хлопотливый 2.

ХЛОПОТҮН м. разг. тыным таппайтуғын адам, тыным таппаушы, тынымсыз адам, тынышсыз адам.

ХЛОПОТҮНЬЯ женск. от хлопотүн. **ХЛОПОТЫ** только мн. ҳәрекет, ҳәлекшилик, машақат, әүере, машқала, әүересарсаңлық; ~ по хозяйству хожалық машқаласы, хожалықтық ҳәрекети; надёлать кому-л. хлопот биреуди машақатқа тусириү; ◇ хлопот болон рот машақат жеткилики, машқала бастан асып аты.

ХЛОПУШКА ж. 1. (для мух) шартылдақ; 2. (игрушка) партылдауық.

ХЛОПЧАТНИК м. бот. пахта, пахта есмилги, гаўаша; поливной ~ сууғарылып егилетуғын пахта.

ХЛОПЧАТОБУМАЖНЫЙ прил. пахта..., пахталы; пахтадан исленген.

ХЛОПЬЯ только мн. жапалақ, жалбыр-жулбыр; ~ снега жапалақ қар; снег падает ~ми жапалақлап қар жаўып тур.

ХЛОР м. хлор (химиялық элемент).

ХЛОРИРОВАННЫЙ 1. прич. от хлорировать; 2. прил. хлорланған, хлорлат тазаланған; ~ая вода хлорлат тазаланған сүй.

ХЛОРИРОВАТЬ сов. и несов. что хлорлат, хлорлан тазалау.

ХЛОРИСТЫЙ прил. хим. хлорлы; ~натрий хлорлы натрий.

ХЛОРИЙНЫЙ прил. хим. хлор..., хлорлы; ~ая кислота хлор кислотасы; ~ая известь хлорлы ҳәк.

ХЛОРОФИЛЬНЫЙ прил.: ~е зёрна хлорофили дәнелер.

ХЛОРОФОРМ м. мед. хлороформ (наркоз үшін қолланылады).

ХЛЫНУТЬ сов. 1. атлығыу, атлығын кетиү, атлығын ағыу, сау ете қалыу, күйип кетиү, қүйип жибериү; вода ~ла из края суу краннан атлығын ақты; дождь ~л жауын қүйип кетти; кровь ~ла из раны жарадан қан сау етип ағып кетти; 2. перен. разг. (о толле) толык кетиү, кебепп кетиү, қаплат кетиү, қүйылып кетиү.

ХЛЫСТ м. 1. (прут) шыбық; 2. (плётка) қамши, дойыр.

ХЛЫЩ м. презр. шыррық, өсемпаз, ушқалак, жекең тәбиятлы адам.

ХЛЮПАТЬ несов. разг. 1. шолпылдатыү, былышылдатыү, шылышылдатыү; 2. (плакать, всхлипывать) еңкілдеп жылау; ◇ ~ носом мурнын ишине тартып.

ХЛЮПИК м. прост. презр. ҳәлсиз, өзиз, әбигер, жылайман.

ХЛЯСТИК м. беллик.

ХМ межд. хим.

ХМЕЛЕВОДСТВО с. с-х. хмель есириүшилик.

ХМЕЛЕВОЙ прил. бот. хмель...

ХМЕЛЁК м.: быть под ~ъком разг. бирараз кызыү, шала мәс болыү.

ХМЕЛЁТЬ несов. разг. мес бола баслау, қыза баслау.

ХМЕЛЬ м. 1. бот. хмель; 2. (состояние опьянения) меслик, пьянылық, қызыұлық.

ХМЕЛЬНОЙ прил. разг. 1. (нетрезвый) мес, пьян, мәс болған; 2. (опьянющий) мәсиртетуғын, қызыраттуғын, мәс етиүши, мәс ететуғын; ~ые напитки мәс етиүши

ишиликлер; 3. в знач. сущ. с. хмельное мэсиртетуын ишилилк.

ХМУРИТЬ несов. что қабағын үйиү, түнертиү, жыйырыү, түйиү, бултыйыү; ~ брови қабағын үйиү; ~ лоб маңлайын жыйырыү.

ХМУРИТЬСЯ несов. 1. қабақ үйиү, қабақ түйиү, түнертиү, бултыйыү; 2. перен. бүркелүү, түнертиү.

ХМУРЫЙ прил. 1. (мрачный, угрюмый) тунжыраган, қабагы үйилген, қабагы түйилгөн, бултыйған; 2. перен. тунерген, бултлы.

ХНА ж. қына.

ХНЫКАТЬ несов. разг. 1. тоңқылдау, жыламсырау, ыңырып жылау, сыңсып жылау; 2. перен. (жаловаться) қыңқылдау, наразылық билдириү, налыны.

ХОБОТ м. 1. (животных) тумсык; 2. воен. аүзы; ~ лафёта лафеттиң аўзы.

ХОД м. 1. (движение, перемещение) жүриү, журис; дать зайдний ~ шегиниү, шегинип жүрис; идти полным ходом барынша қатты жүриү; на полном ~, на всём ~ катты жүрип баратырганды; весеннй ~ рыбьи балықтардың бәхәрги жүриси; у этого коня хороший ~ был аттық жүриси жақсы; до дерёвни два часа ходу аўылға дейин еки saatlyk жол; 2. перен. (развитие, течение) барыс, есіү, ағыу, раұражланыу; в ходе борьбы гурестин барысында; ~ событий ўақылардың барысы; ~ мыслей ой-пикир есіүи; ~ болезни аўырыудың барысы; 3. (работы механизма) ҳарекет, жүриү; ~ поборния поршеньниц ҳарекети; по ходу часовей стрелки saat стрелкасының жүриүнен қарай; 4. (в игре) көшиү, жүриү; ваш ~ көшиү сизден; чей ~? жүриү кимнен? лóвкий ~ шебер жүриү; 5. (ход, проход) есик, қапы, жол; чёрный ~ артқы қапы; 6. (ось с парой колёс) еки дегершикли көшер; 7. (колёса с ободом) дегершик; трáктор на гусеничном ~ у гусеницы трактор; ~ ходы сообщения акым қатнас жоллары; знать все ~ы и выходы барлық жолын билиү; быть в ~, быть в большом ~ керек болыу, қолланылыу; пойти в ~ пайдалана баслау, қолланыла баслау; пустить в ~ 1) (в движение) қолдана баслау, қолланыу, пайдаланыу; пустить в ~ машину машинаны жургизү; машинаны пайдаланыу; 2) (в употребление) қолланыу; пустить в ~ все средства барлық илажларды қолланыу, иске қосыу; идти полным ходом бар тезлик пешен жүриү; дать ~ 1) (начать движение, работу) жургизип жибериү, ислетиү, ход бериү; 2) тийисли жерге жибериү; дать ~ делу исти жургизип жибериү; ему не дают ходу орган жол бермей атыр; с ходу жууырып баратырып, тоқтамай; на ~ жол-женекей, жургип баратырып (попутно); ислеп атырып, ҳарекетте болып (быстро).

ХОДАТАЙ м. төрепдар, жақлаушы, бирей ушын излениүши.

ХОДАТАЙСТВО с. 1. (действие) арза бериү, өтиниү, өтииш етиү, шағыныү, из-

лениү, сораныү; 2. (документ) өтииш хат, өтииш қағаз, шағым арза.

ХОДАТАЙСТВОВАТЬ несов. о ком-чём, за кого-что арза берүү, өтииш етиү, сораү, сораныү, өтиниү, излениү; ~ перед судом суд алдында сораныү.

ХОДИКИ только мн. разг. аспа саат, дийдал саат.

ХОДИТЬ несов. 1. журиү, барыү; ребёнок нахад ~ бала жүре баслады; ~ большими шагами улкен адым менен жүриү; ~ по комнате жайдың ишинде жүриү; ~ по улице көшеде жүриү; ~ на лыжах лыжада жүриү; 2. (посещать) барыү, қатаң, келиү; ~ в школу мектепке барыү; 3. (быть) келиү, келип түрүү; онд ходят к нам часто олар близине жийи-жийи келеди; 4. (носить что-л., быть одетым во что-л.) кийиү, кийип жүриү; ~ в сапогах етик кийип жүриү; 5. (курсировать) жүриү, қатаң; поезд ходят по расписанию поездов расписание менен жүреди; 6. (в часах) жүриү; часы ходят хорошо саат жақсы жүреди; 7. за кем-чем (заботиться, ухаживать) қараү, күтиү, бағыү; ~ за больным аўырыға қараў, аўырыуды күтиў; 8. (в игре) көшиү, жүриү; вам ~ жүриү сизден; 9. (колебаться, дрожать) шайқалыу, қозгалыу, солқылдау; 10. за кем, на кого (охотиться) аңға шығыу, аң аўлауға шығыу; ~ на медведя айыу аўлауға шығыу; ~ ходят слухи мыш-мыш хабарлар таралып жур; ~ вокруг да бокло шет жебиринде жүриү, қалқып жүриү.

ХОДКИЙ прил. разг. 1. (быстроходный) тез жүретуын, жургиш; ~ конь жургиш ат; 2. (имеющий большой спрос) өтимли, өткүш; 3. (часто употребляемый) көп қолланылатуын, көп айтыватуын.

ХОДНЫЙ косна сөзлердин биринши белегидеги жургисти, журис тезлигин билдиретуын екинши белеги, мыс.: быстроходный тез жүретуын.

ХОДОВЫЙ прил. 1. журиү; ушыу...; ~ые качества судна кемениң жүриү көси-нети; 2. разг. өтимли, өткүш, тез жетууын; ~ый размэр обуви аяқ кийимин өтимли размери; 3. (широко распространённый) көп қолланылатуын, көп айтыватуын; ~ое выражение көп қолланылатуын сез.

ХОДОК м. 1. (пешеход) жургиш, пыяды журиүши; 2. уст. (выборный от крестьян) дийханлар ўәкили, дийханлардың излениүши.

ХОДУЛИ мн. (ед. ходуля ж.) ағаш аяқ, хоккы.

ХОДУЛЬНЫЙ прил. жасалма, ушырма, асырып айтыватуын; ~ое выражение жасалма гәп, жасалма түр берилген гәп.

ХОДУН м.: ~уном ходить селкилдеу, солқылдау.

ХОДЬБА ж. журис, жүриү, жаяу жүриү; гезиү, аралау (по магазинам); до моего дома полчаса ~ы менин үйиме дейин ярым saatlyk жол.

ХОДЧИЙ прил. 1. жүретуын, жургип туратууын; ~ий большой жүретуын аўырыү; 2. (распространённый) көп қолланылатуын, көп айтыватуын, көп тарал-

ған; ~е выражение көп таралған гәп.

ХОЖҮ ходишиш и т. д. наст. ер. от ходить.

ХОЗ- қысқарған қоспа сөзлердің мәниси бойынша «хожалық» дегенде туғура келетүгін белеги, мыс.: хожасть хожалық белими.

ХОЗРАСЧЕТ м. хозрасчёт (хожалық, есабы); быть на ~е хозрасчёта болыу; перевестёт предприятие на ~ көрхананы хозрасчётқа откериү.

ХОЗРАСЧЁТНЫЙ прил. хозрасчёт..., хозрасчётлық; ~е предприятие хозрасчётлык көрханалар.

ХОЗЯИН м. 1. (собственник, владелец) иие, хожайын; 2. (частный наниматель) жаллаушы; 3. (человек, ведущий хозяйство) хожалық баслығы, хожалықты басқаруышы; хороший ~ жақсы хожалық баслығы; 4. (глава дома, семьи) уй ийеси, хожалық басы; ~ дома 1) (владелец дома) уй ийеси; 2) (по отношению к гостям) хожайын, қонақ ийеси; 5. (полновластный распорядитель) толық ықтыярыл хожайын; ~ положения жағдайдың толық ықтыярыл ийеси.

ХОЗЯЙКА женск. от хозяин; домашняя ~ уй хожасы, уй хожалығын басқаруышы хаял; сестрә~ сестра-хозяйка.

ХОЗЯЙНИЧАТЬ несов. 1. (вести домашнее хозяйство) уй хыметин етиү; 2. (бесцеремонно распоряжаться) хожайының етиү.

ХОЗЯЙСКИЙ прил. хожайын..., хожайының...; ~ий сын хожайының баласы; ⚡ ~ий глаз хожайының кез; дёло ~ое ийеси билсин, хожайын билсин (соответственно казаншының ерки бар, қайдан кулак шығарса).

ХОЗЯЙСТВЕННИК м. хожалық жумысындағы адам, хожалықты басқаруышы адам.

ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ прил. 1. хожалық..., хожалықтың; ~ые задачи хожалық үазый-палары; ~ый год хожалық жылы, өндирис жылы; 2. (расчетливый) хожалықшыл, есапшыл, унемшил; ~ый человек хожалықшыл адам; 3. хожалық..., хожалыққа керекли; ~ый магазын хожалық дүкәни, хожалық керек-жарағы сатылатуғын дүкән; ⚡ ~ое мылса кир сабын.

ХОЗЯЙСТВО с. в разн. знач. хожалық; социалистическое ~ социалистлик хожалық; товáрное ~ товарлы хожалық; натуральное ~ натуральлық хожалық; плáновое ~ планлы хожалық; занимáться ~м хожалық пenen шұғылланы.

ХОЗЯЙСТВОВАТЬ несов. хожалық пenen шұғылланы, хожалықты басқару; уме́ло ~ хожалықты шебер басқару.

ХОККЕЙСТ м. спорт. хоккейши.

ХОККЕЙ м. спорт. хоккей; ~ с шайбой шайбалы хоккей, шайба менен ойнайтуғын хоккей.

ХОККЕЙНЫЙ прил. спорт. хоккей...; ~ая комáнда хоккей командасы.

ХОЛЕНЫЙ прил. нэзик, күтимли, әл-пешленген, күтилген; ~е руки жақсы

кутилген қол, ақ саýсақ; ~й конь күтилген ат.

ХОЛЁРА ж. мед. холера, тырыспай.

ХОЛЁРНЫЙ прил. мед. холера..., тырыспай...

ХОЛКА ж. шоқлық, жал, ыйық; ⚡ на-мýлить ~у қатты сөгиү, қатты кейиү.

ХОЛЛ м. холл (мийманханадағы, театрдағы, кинодаты күтий жайы).

ХОЛМ м. тебе, дүмпек; МОГИЛЬНЫЙ ~ қабир дүмпеги.

ХОЛМИСТНЫЙ прил. төбешекли, дүмпекли; ~ая мëстность дүмпекли жер.

ХОЛОД м. 1. аяз, суýык; зымний ~ қысқы аяз; с наступлением холода оны ўéхали суýық тусиү менен олар кетип қалды; 2. (ощущение озюба) тоңыў; ~ пробегал по всему его тело тоңыў оның барлық денисinde сезилди; 3. перен. (равнодушные, безразличие) бийпәрәу, бийғамлық; ⚡ со-бачий ~ қақаман суýық, ийт байласа турғысыз суýық; терпеть ~ и голод үлкен мутажалықты бастан кешириү.

ХОЛОДАТЬ несов. безл. салқынлау, суýыны, суýытыу, аяз тусиү.

ХОЛОДЕТЬ несов. 1. суýыу, тоңыў, тоңа баслау, музлау; 2. перен. дene түршиги, музлап кетиү; ~ от ўжаса корканица дene түршиги, корканица музлап кетиү.

ХОЛОДЦ м. кул. холодец (гелле басы-сырақтан қайнатып үйитылған айқат).

ХОЛОДИЛЬНИК м. 1. холодильник; 2. (специальное помещение) музхана, шолан.

ХОЛОДИЛЬНЫЙ прил. суýытатуғын, музлататуғын; ~ая установка суýытатуғын курылыс.

ХОЛОДИТЬ несов. 1. что, разг. (окладывать) суýытыу, музлатыу, тоңдырыу; 2. (вызывать ощущение холода) салқын тартыу, суýық тартыу.

ХОЛОДНÉТЬ несов. безл. разг. суýыны, салқынланыу, салқын тартыу.

ХОЛОДНО 1. нареч. (равнодушно, бесстрастно) суýық турде, салқын турде, бийпәрәулық пенен; 2. безл. в знач. сказ. (о температуре воздуха) суýық; сегодня ~ бүгін күн суýық; 3. безл. в знач. сказ. аяз, суýық; ребёнку ~ балага суýық болып түр.

ХОЛДЫНЫЙ прил. 1. в разн. знач. суýық, салқын, аяз; ~ая зымä суýық қыс; ~ое пальто суýық пальто, жылыуы аз пальто; ~ые блюда суýық айқатлар; ~ый пояс геогр. суýық пояс; 2. (остывший) суýытган, суýық; 3. перен. (равнодушный, бесстрастный) суýық, салқын, бийпәрәу; кейилсиз; ~ый взгляд салқын нөзөр, салқын көз қарас; 4. в знач. сущ. с. холдное кул. койыу сорпаға үйыған айқат; ⚡ ~ая война салқын урыс; ~ое оружие шаппа жаракалар; ~ый сапожник еплемей етиши.

ХОЛОП м. 1. ист. кул, басы байлы; 2. уст. (крепостной слуга) малай, крепостной хыметчи; 3. перен. презр. (прислужник, прислужник) малай, жалылдақ, шабарман, кул, жағымпаз, жарамсақ.

ХОЛОПКА женск. от холоп 2.

ХОЛОПСКИЙ прил. 1. ист. кул..., кулдың, басы байлы; 2. уст. малай..., малайдың; 3. перен. презр. малай..., шабарман..., кул..., жағымпаз..., жарамсак.

ХОЛОСТИЙ несов. кого пишиү, пишириү, акта етиү, кестирип жибериү, кесиү; ~ жеребәй айғырды пишиү.

ХОЛОСТОЙ прил. 1. бойдақ, бойдақлық, үйленбеген, үйленбегенлик; 2. воен. куры, оқсыз; ~ выстрел куры дөри менен атыү, оқсыз атыү; 3. тех. бос, пайдасыз; ~ ход машины машинаның босқа ислеүи; 4. охот. (не имеющий пары — о птицах, животных) жекке, жалғыз; 5. с.-х. (холощёный) пишилген, кестирилген; ~ конь пишилген ат; 6. взнач. сущ. м. холостой бойдақ.

ХОЛОСТЯК м. бойдақ; старый ~ ески бойдақ.

ХОЛОСТЯЦКИЙ прил. бойдақ, бойдақлық; ~ая жизнь бойдақ өмир.

ХОЛОЩЁНЫЙ прил. пишилген, пиширилген, кестирилген; ~ конь пишилген ат.

ХОЛСТ м. 1. (ткань) кенеп, бөз; 2. (картина) сүүрет.

ХОЛСТИНА ж. см. холст 1; мешок из ~ы кенеп қалта.

ХОЛУЙ м. презр. жағымпаз, жарамсақ.

ХОЛЩОВЫЙ прил. кенеп..., без...; кенептен тигилген, бөздөн тигилген; ~ая рабұка кенептен тигилген көйлек.

ХОМУТ м. 1. қамыт; 2. перен. разг. (обувь) аўырманлық, салмақ, жук.

ХОМЯК м. воол. балнақ тышқан.

ХОР м. 1. хор; мужской ~ еркеклер хоры; 2. взнач. нареч. хором менен (о пении); бирден, ҳәммеси қосылып, бир ауыздан (о высказывании); отвечать хором ҳәммеси қосылысып жуўап беріү.

ХОРВАТСКИЙ прил. хорват..., хорватын, хорватлық.

ХОРВАТЫ мн. (ед. хорват м., хорвата ж.) хорватлар (*Югославияға қарайтын Хорватияның тийкары халқын қурайтын туслик славян халқы*).

ХОРДА ж. хорда (1. мат. шеңбердин я қысық сзызытың еки точкасын қосатуғын түшүрүс сзызы; 2. бил. гейпара ҳайланлардың ҳәм адамның урынының тийкары омыртқасы ҳәм арқалық тары).

ХОРЁЙ м. лит. хорей (силабо-тоникалық қосыктары еки бүйнли қайталана-туғын қатар).

ХОРЁК м. гузен.

ХОРЕОГРАФИЧЕСКИЙ прил. хореографиялық; ~ кружок хореографиялық кружок.

ХОРЕОГРАФИЯ ж. хореография (танец энергии, байлелүй энергии).

ХОРИСТ м. хор артисти, хорда қосық айтышы.

ХОРИСТКА женск. от хорист.

ХОРМЕЙСТЕР м. хормейстер (хор бас-карыйши).

ХОРОВОД м. хоровод, айғулаш (қол усласын қосық айтып, ойнайтуғын ойны);

водить ~ хоровод ойнын ойнаү, айғулаш ойнау.

ХОРОВОДИЙ прил. хор..., хор менен айтылатуғы; ~й кружок хор кружоги; ~е пение хор менен айтылатуғын қосық.

ХОРОМЫ только мн. уст. хоромлар (көп белмелі сүйүй үлкен ағаш жайлар).

ХОРОНИТЬ I несов. кого-что 1. (погребать) көмиү, жерлеү; 2. перен. (предавать забвению) умтышы, ядтан шығарып, көмип таслаү, жок етиү; ◇ ~ себей жеккелениү, көринбей кетиү, катнасты узиү.

ХОРОНИТЬ II несов. уст. прост. (прятать, укрывать) жасырыү, тығыү, тығып таслаү, жасырып сақлаү, жасырып койыү.

ХОРОХОРИТЬСЯ несов. разг. айбатныү, айбат көрсетиү, айбат шегиү, коразланыү, қоқырайыү.

ХОРОШЕНЬКИЙ прил. жақсы, тәүир, жап-жақсы; ◇ ~ого понемножку ирон. қанаатқа берекет, кем-кемин кемал.

ХОРОШЕНЬКО нареч. разг. жақсылап, жақсы етип, анықлап, жетерли, жетерли дәрежеде; я ещё и сам не знаю ~ мен еле өзим де жақсылап билмеймен.

ХОРОШЕТЬ несов. жақсыланыү, сулыланыү, көркемлениү.

ХОРОШИЙ прил. 1. в разн. знач. жақсы, тәүир; ~ий человечьи жақсы адам; ~ий перевод жақсы аударма, сапалы аударма; ~ие удон жақсы саўым, мол саўым; ~ий знакомый жақсы таныс; ~ая погода жақсы ҳаўя райы; 2. (красивый) жақсы, сулы, көркем; онá хороша собой ол көрмеге жақсы; 3. в знач. сущ. с. хорошее жақсы, жақсылық; я могу сказать о нём только ~ее ол ҳақында мен тек жақсы айттым мүмкін; ◇ желай вам всего ~его жолыңыз болсын, ҳақ жол тилеймен, жақсылық тилеймен; ~, нёчего сказать! жақсы, ҳеш мин жоқ! жақсы, ҳеш кемиси жоқ!

ХОРОШО 1. нареч. жақсы; ~ работать жақсы ислеү; ~ себя чувствовать ~ин жақсы сезиү; 2. безл. в знач. сказ. жақсы, жаман емес; мне здесь ~ маган бул жерде жақсы; 3. безл. в знач. сказ. с союзами «что», «если» и др. жақсы болған, жақсы екен; ~, что он придет сегодня оның бугин келетуғыны жақсы; 4. в знач. частицы утвержд. (согласен, пусть будет так) якшы, макул, мейли, дурыс; ты придёшь? — Хорошо, приду сен келесең бе? — Якшы, келемен; я приду чёрез час, ~? мен бир сааттан келемен, макул ма?; 5. в знач. частицы разг. (как угроза) дурыс, макул, есиңде болсын; ~! я этого не забуду жақсы! мен буны умтыспасан.

ХОРУНЖИЙ м. ист. 1. (знаменосец в войске) туү көтериүши, байрақ көтериүши; 2. хорунжий (казак аскерлеринде биринши офицерлик дәреже).

ХОРЫ только мн. залдың ишкі жоқарғы балконы.

ХОРЬ м. см. хорёк.

ХОТÉТЬ несов. чего, без доп. и с неопр. тилем, көлеү, ерман етиү; ~еть пить шеллеү, ишкиси келиү; я хочу читать оқығым келеди; он дёлает, что хочет ол қалегенин ислеиди; он не калесе, соны ислеиди; ~е-

бы я посмотреть... мен бир көрсем еди..., мен көрер едим...; ◇ если ~ите в знач. *вводн.* сл. көрек болса, қалесеңиз, тилемесиз; как хбечешь, как ~ите 1) (как тебе или вам угодно) өзиңниң қалеүицше, өзиң бил, өз еркинде; 2) в знач. *вводн.* сл. қалай да, қалай болсада, не десениз о деңиз; хбечешь не хбечешь, а придется туда пойти қалесен де — қолемесен де ол жаққа барыуға туура келеди.

ХОТЕТЬСЯ несов. безл. чего, с *неопр. и с союзом «чтобы»* тилеү, қалеү; келиү; мне хочется написать письмо менин хат жазым келеди; не так, как ~лось бы тилегендийд.

ХОТЬ 1. союз *уступ.* (несмотря на то, что, даже если) қарамастан, болса да; «ган менен, =ген менен; он ~ и стар, но бодрарры болса да ол тандар; 2. союз *уступ.* (можно, впору) сондай, сонша; темно, ~ глаз выколи көзге түрите көргисиз қаранты; ~ пруд пруди огада көп, жуде көп, керегинше жетқиликли; ~ шаром покатый тук жоқ, нарсе жоқ; ~ убей разг. не қылсаң да, өлтирең де; ~ выжмины сығып алғандай; 3. союз *уступ.* (или) я, ямаса, мейли; приходи ~ сего дня, ~ завтра я бугин, я ертең кел; 4. частица *усил.* (по крайней мере) хеш болмаса; зайдите к нам ~ на час бизинке хеш болмаса бир саатка келип кетиң; 5. частица *усил.* (даже) -ак; пойдё ~ сейчас ҳәзир-ак бараман; 6. частица *выделит.* (например) мәселен, мысал етип; взять ~ этот случай усы ўақыяны мысал етип алсаң; 7. частица *усил.* с. мест.: ~ что не болса да; ~ кто ким болса да; ~ какой қандай болса да; ~ какой-нибудь қандай болса да; ~ кудан-нибудь қай жерге болса да; ◇ ~ бы и так солай-ак болгана, солай болгана ҳәм; ~ бы 1) (по крайней мере, только) ең болмаганда, ең жаманлығы, тек; 2) (допустим, что...) солай болгана, солай болса да; 3) (хорошо бы) жақсы болар еди, тауир болар еди.

ХОТЯ 1. см. *хоть 1;* 2. союз *противит.* (однако, но) бирақ, деген менен, солай болса да; он учился хорошо, ~ чисто ленился ол жалқаулыққа көбірек берилсе де, жақсы оқыды; ◇ ~ бы 1) (даже если) ҳәтте, егер; ~ бы ты и захотел, я это не могу тебе поручить сен тилемесен де мен буны саган тапсыра алмайман; 2) (например) мысалы, мәселен.

ХОХЛАТЫЙ прил. пепекли; гүңгиралы; ~ая күрица пепекли тауық.

ХОХЛИТЬСЯ несов. 1. (о птицах) үрпений, жүнин үрпейтий; 2. перен. разг. (о человеке) тунериү, тулланыу.

ХОХОЛ м. пепек (у птицы); кекил, айдар (у человека).

ХОХОТ м. ўаҳаҳа, қатты кулки; разда́лся взрыв ~а петли ўаҳаҳа еситилди.

ХОХОТАТЬ несов. ўаҳаҳа салыў, қатты күлиў, гаркылдан күлиў; ~ до слёз көзинен жас шықканша күлиў.

хочется *наст.* вр. от хотеться.
хочу, хбечешь и т. д. *наст.* вр. от хотеться.

ХРАБРЁТЬ несов. разг. батырланыу, ер жүрекли болыў, мәртлений.

ХРАБРЁЦ м. батыр, ер жүрекли адам, март.

ХРАБРЫТЬСЯ несов. разг. батырсыныу, ерсиниү, мәртлик етиү, батырлық етиү.

ХРАБРО нареч. батырлық пепен, ерлик пепен, мәртлик пепен, батырларша; ~ сражаться мартлик пепен сауаш етиү.

ХРАБРОСТЬ ж. батырлық, ерлик, мәртлик; ◇ набраться ~и батырланыу, батырлық етиү, батыр болыў.

ХРАБРЫЙ прил. 1. батыр, ер, ер жүрек, март; 2. в знач. сущ. м. храбрый батыр, март, ер жүрек; пасты смёртю ~ых батырларша өлиү; ◇ быть не из ~ого десятка қорқақ болыў, қорқақлық етиү.

ХРАМ м. 1. храм, үлкен ширкеү; 2. перен. сарай; ~ науки илим сарай.

ХРАНЕНИЕ с. сақлау, сақлаап бериү; отдать бағаж на ~е бағажды сақлауға бериү; ◇ камера ~я бағажа бағажды сақлау камерасы.

ХРАНИЛИЩЕ с. сақлау орны, сақлайтуғын орны, сақлағыш; ~ книг китап сақлағыш.

ХРАНИТЕЛЬ м. 1. ядында сақлаушы, ядта тутышы; ~ дрёвних преданий бурынды азылларды ядында сақлаушы; 2. қорғайшы; ~ музея музей қорғаушысы.

ХРАНИТЬ несов. 1. что (сохранять, беречь) сақлау, қорғау; ~ письма хатты сақлау; 2. что (соблюдать, выполнять) сақлау, орынлау; ~ что-л. в тайне бир нәрсени жасырып сақлау; 3. кого-что (оберегать) қорғау, сақлау; ◇ ~ в памяти ядында сақлау, умытпау; ~ молчание тишин шығармау, унде меу, айтпау.

ХРАНИТЬСЯ несов. сақланыу, сақланып қалыныу, корылыу, корыуда болыу.

ХРАП м. 1. курылды (человека); пыскырык, пырылды (животного); 2. (нижняя и средняя часть переноса у животных) танау.

ХРАПЕТЬ несов. қурылдау (о человеке); пырылдау (о животном).

ХРЕБЕТ м. 1. анат. (позвоночник животного) арқа, жон, омыртка; 2. разг. арқа, бел; он всё вынес на своём ~те ол барлық аүырманлықты өз басынан кешири; 3. геогр. (горная цепь) қыр, тау дизбеклери, жон.

ХРЕН м. бот. хрен (есимлик ҳам тамыры); ◇ ~ редьки не слыша погов. бир-биринен артық емес.

ХРЕСТОМАТИЯ ж. хрестоматия; школьная ~ мектеп хрестоматиясы.

ХРИЗАНТЕМА ж. бот. хризантема (гул).

ХРИЗОБЕРИЛЛ м. мин. хризоберилл (хасыл тас).

ХРИЗОЛИТ м. мин. хризолит (хасыл тас).

ХРИП м. 1. қырылдау, сырлылдау; қырылды, сырлыды; предсмртный ~ өлиү алдындағы қырылды; 2. мн. хрипы мед. сырлылдау; сырлыды; хрипы в лёгких өкпениң сырлылдауы.

ХРИПЕТЬ несов. 1. қырылдау, сырлылдау; 2. (хрипло звучать) қырылдап еситилиу.

ХРИПЛЫЙ прил. қырылдақ, қырылданған; қарлықан; говорить ~м голосом қарлықкан дауыс пепен сөйлеу.

ХРИПНУТЬ несов. қырылдап қалып, қарлыгыў.

ХРИПОТ ж. қырылдақлық, қырылдаушылық, қарлықанлық; кричать до ~ы дауыс қарлықанша бақырыў.

ХРИСТИАНИН м. христианин (христианлық тәрепдары).

ХРИСТИАНКА женск. от христианин.

ХРИСТИАНСКИЙ прил. христиан..., христианың, христианлық.

ХРИСТИАНСТВО с. 1. (религия) христианлық; 2. собир. христианлар, христиан дининдегилер.

ХРОМ м. 1. хром (химиялық элемент); 2. (кожа) хром, жылтырақ тери; 3. (краска) хром (сары бояй).

ХРОМАТЬ несов. 1. ақсау, ақсацлау, сұлтып басыў; 2. перен. разе. ақсау, ақсанырау, босаңласыў; у него ~ет орфография ол дүрсы жаза билмейди; ◇ ~ть на обе ноги истиң қос аяғынан ақсақ.

ХРОМИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех. хромлау, хром жағыў, хром жалатыў.

ХРОМОВЫЙ прил. хром...; хромнан исленген; ~е сапоги хром етик.

ХРОМОЙ прил. 1. ақсақ; 2. в знач. сущ. м. хромой и ж. хромая ақсақ.

ХРОМОНОГИЙ прил. см. хромой.

ХРОМОСОМА ж. биол. хромосома (клетка ядроның бояғыш элементтері).

ХРОМОСФЕРА ж. астр. хромосфера (кун атмосферасының бир қабаты).

ХРОМОСФЕРНЫЙ прил. астр. хромосфера..., хромосфералық, хромосфера да болатуғын.

ХРОМОТА ж. ақсақлық.

ХРОБИН м. разе. қайталама аўырыўлы адам, жақнаслы адам.

ХРОНИКА ж. 1. ист. (летопись) хроника, жыл жазба, шежире; 2. (литературное произведение) хроника; семьяная ~ семья хроники, ата-баба тарийхы; 3. (в газете, журнале) хроника, құнделик хабар; 4. (документальный фильм) хроника.

ХРОНИКАЛЬНЫЙ прил. хроника..., хроникалы; ~ фильм хроникалы фильм.

ХРОНИКЕР м. хроникёр (газетаның хроника, хабар белгіминиң хызметкері).

ХРОНИЧЕСКИЙ прил. узақса созылған, қайталайтуғын, ески, мудамы, даўамлы, көтілейтуғын, жақпаслық.

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ прил. хронологиялық үақыт, хронологиялық күнлөр.

ХРОНОЛОГИЯ ж. хронология (үақыт избе-излигидеги үақыттар тартиби); ~ русской истории рус тарийхының хронологиясы.

ХРОНОМЕТР м. хронометр (1. үақытты анық көрсететүгүн астрономдың, морякалардың сааты; 2. қалта саат).

ХРОНОМЕТРАЖ м. хронометраж (бир нәрсеге көткен үақытты белгилеү).

ХРОНОМЕТРИРОВАТЬ сов. и несов. что хронометражлау.

ХРОНОМЕТРИЧЕСКИЙ прил. хронометри; ~ое определение времени үақытты хронометри анықлау.

ХРОНОСКОП м. хроноскоп (кута қысқа үақыт аралығын белгилейтүгүн өзбәп).

ХРУПКИЙ прил. 1. (ломкий) сыныш, морт, омырылғыш, ҳәлсиз, әзиз; ~ метал морт метал; 2. (слабый) нашар, әжиз; 3. перен. (нежный) нәзик.

ХРУСТ м. сыйырлы, ғышырлы, сыйырлы.

ХРУСТАЛИК м. 1. анат. кездің жанағы; 2. разе. (кусочек хрустала) кишкене хрусталь, хрусталь буйым.

ХРУСТАЛЬ м. 1. (стекло высокого качества) хрусталь; 2. собир. хрусталь нэрслер, хрусталь буйымлар; ◇ горный ~ тау хрустали (минерал).

ХРУСТАЛЬНЫЙ прил. 1. хрусталь...; хрустальдан исленген; ~ая ваза хрустальдан исленген ваза; 2. перен. (прозрачный) мөлдір, тынық, таза.

ХРУСТ несов. сыйырлау, сыйырлау, шатырлау, қышырлау; снег ~йт под ногами аяқ астында қар сыйырлады; ~еть на зубах тисти қышырлатыу.

ХРУСТНУТЬ сов. и однокр. сыйыр ете қалып, қытыр етип кетиү, қытыр етиү, шырт етиү.

ХРУЩ м. зоол. қоңыз, май қоңызы.

ХРЫЧ м. прост. бран. қақбас, алжыған кексе, көпек; старый ~ алжыған кепек, ески көпек.

ХРЫЧОВКА женск. прост. мәстан, қақбас.

ХРЮКАТЬ несов. гүркилдеү, гүрк-гүрк етиү.

ХРЮКНУТЬ сов. и однокр. гүрк етиү.

ХРЯК м. с.-х. обл., қабан, жалғызак, шошқаның еркеги.

ХРЯЩ м. анат. шемиршек; носовой ~ мурын шемиршеги.

ХРЯЩЕВЫЙ прил. шемиршек..., шемиршекли; ~ая ткань анат. шемиршекли деде.

ХҮДЕТЬ несов. арықлау, жүдеү, азы.

ХҮДО I с. разе. (зло) жаманлық, қаслық; никому не делать ~а ҳеш кимге жаманлық ислемеү; нет ~а без добра посл. жаман айтпай жақсы жоқ.

ХҮДО II нареч. жаман, жаман түрде, шатақ; это может кончиться ~ был жаман аяқланыуы мүмкин; 2. безл. в знач. сказ. жаман, нашар; больному ~ аўырыудың жағдайы жаман.

ХУДОБА ж. арықлық, жүдеүлик, азынылық.

ХУДОЖЕСТВЕННОСТЬ ж. көркемлилік, шеберлік.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ прил. в разн. знач. көркем, көркемли, көркем өнер..., шебер; ~ая литература көркем өнердің адебият; ~ая самодействительность көркем өнер ҳөйескерлигі; ~ый фильм көркем фильм, көркемли фильм; ~ое произведение көркем шығарма; ~ый руководитель көркемлигин басқарышы; ~ое исполнение көркемлилік

пенен атқарыў; \diamond ~ый беспорядок сүүрет-
лөу сапасызылы.

ХУДОЖЕСТВО с. 1. уст. (искусство) керкемлик, керкем өнер; 2. разг. неодобр. (проделка, выходка) қылых, хийле; это всё егб ~а буның барлығы оның қылыхы.

ХУДОЖНИК м. 1. художник, сүүретши; ~пейзажист пейзаж жасашы сүүретши; 2. (работник в области искусства) искусство шебери; ~слова сез устасы; 3. шебер, уста; он — ~своегб дёла ол өз исиник шебери.

ХУДОЖНИЦА женск. от художник 1, 3.

ХУДОЙ I прил. арық, жүдеў, азғын; ~человек арық адам.

ХУДОЙ II прил. 1. (плохой) жаман, онбаған; 2. разг. (дырявый, ветхий) тозған, жыртық, тесик; ~е ведро тесик шелек; \diamond на ~ий конец хеш болмағанда, ең болмағанда; не говоря ~го слова жаман сез айтпай, пәс сез кослай.

ХУДОСОЧНЫЙ прил. арықлаған, жүдеген, азғын, ҳалсиреген.

ХУДОЩАВЫЙ прил. арық, жүдеў, азғын.

ХУДШИЙ прил. 1. превосх. ст. от прил. плохой 1, 2, 3 и худой II 1; в ~ем случае ең жаман болғанда, ең болмағанда; 2. в знач. сущ. с. худшее жаманлық, жаман; самое ~ее ең жаманлығы, ең жаманы.

ХҮЖЕ сравнит. ст. от прил. плохой II 1, 2, 3, худой II 1 и нареч. плохо 1, 2, худо II жаманырақ, бурыныңдан бетер, оннан да жаман.

ХУЛА ж. сөгис, әшкера, жаманлаган сез, ғыйбат.

ХУЛИГАН м. хулиган, бузық, бузақы, жалалатын, сырғыялық, тәртіпсиз.

ХУЛИГАНЫЙ несов. бузакылық етиү, жалатайлық етиү, тәртіп бузыү, турлайлық етиү.

ХУЛИГАНКА женск. от хулиган.

ХУЛИГАНСКИЙ прил. бузакылық, жалатайлық, сырғыялық; ~поступок бузакылық қылыхы, жалатайлық ис.

ХУЛИГАНСТВО с. хулиганишылық, бузықлық, жалатайшылық, бузакылық, сырғыялық.

ХУЛІТЬ несов. кого-что сөгиү, сыртынан сөгиү, жаман сез айтыү, әшкәралау, ғыйбатлау.

ХУРАЛ м. хурал (Монголия Халық Республикасындагы мамлекеттік власть органларының аты).

ХУРМА ж. бот. курма (агаш ҳэм миүе).

ХҮТОР м. хутор.

ХУТОРЯНИН м. хуторлы, хуторда жасауышы, хутор ииеси.

ХУТОРЯНКА женск. от хуторянин.

Ц

ЦАПАТЬ несов. кого-что, прост. 1. тырнаў, тырнап алыў (когтями); қабыў (зубами); 2. (хватать) төп бериў; қабыў, жабысы.

ЦАПАТЬСЯ несов. прост. 1. см. цапать 1; 2. перен. (сгореться) урысыў, таласыў, бажылдастыў, бетине алыў.

ЦАПКА ж. с.-х. разг. кишкене кетпей, кетпенше.

ЦАПЛЯ ж. кутан.

ЦАПНУТЬ сов. и однокр. см. цапать.

ЦАРАПАТЬ несов. 1. кого-что тырнаў, тырнап алыў; 2. что, разг. (неразборчиво, небрежно писать) шыжбайлай, жаман жазыў.

ЦАРАПАТЬСЯ несов. 1. тырнастыў, тырнал алыў; кішка ~ется пышық тырнап алады; 2. (царапать друг друга) тырнастыў; 3. (скрестись) тысырлаў; мышь ~ется под полом тышқан полдың астында тысырлатып атыр.

ЦАРАПИНА ж. тырнақтың изи, тырнақтың орны, тырналған жер.

ЦАРАПНУТЬ сов. и однокр. кого-что тырнап алыў, тырнап кетиў.

ЦАРЕВИЧ м. шахзада, патша баласы.

ЦАРЕВНА ж. шахтың қызы, патша қызы.

ЦАРЕДВОРЕЦ м. уст. патша сарайының хызметкери.

ЦАРИЗМ м. патшалық, патша ҳукимети; сверхение ~а патшалықты құлатыў, патша ҳукиметин құлатыў.

ЦАРИТЬ несов. 1. см. царствовать 1; 2. перен. орнаў; в лесу ~тишина тоғайда тынышлық орнады.

ЦАРИЦА ж. 1. ҳаял патша; 2. (женса царя) патша ҳаялы.

ЦАРСКИЙ прил. патша..., патшаның...; ~ое правительство патша ҳукимети.

ЦАРСТВЕННЫЙ прил. шахзадалық, патшалылық, уллылық; ~ая осаңка шахзадалық келбет.

ЦАРСТВО с. 1. (государство) патшалық мемлекет; 2. (царствование) патшалық етиў, ҳуким сүриў; 3. перен. дүнья; растительное ~өсімлик дүньясы.

ЦАРСТВОВАНИЕ с. патшалық етиў, ҳуким сүриў; патшалық дәүири.

ЦАРСТВОВАТЬ несов. 1. патшалық етиў, ҳуким сүриў; 2. перен. см. царить 2.

ЦАРЬ м. 1. патша; 2. перен. патша; ~ъ зверей ҳайанлардың патшасы; ~ъ-птица патша қус, күслардың патшасы; \diamond при ~е Горобе атам заманы.

ЦВЕСТИЙ несов. 1. гүллеў; гүл ашыў; яблони ~тәт алма гүлләйди, алма гүллен тур; муг ~тәт пишенлик баслап тур; 2. перен. (быть здоровым, красивым) есиў, гүллеў, баслаў, раўажланыў; ~стий здоровьем гүл-гүл жайнаў; 3. перен. (преуспевать, процветать) раўажланыў, гүллеў, еснү; 4. (плесневеть) көгеріў, пилис байлай.

ЦВЕТ I м. (окраска) рең, түр, түс; красный ~ызыл рең; ~лица жузинин тузы, бет ажары.

ЦВЕТ II м. 1. гүл; ~яблони алма гүли; вся степь в ~у пүктіл дала гүлге бөлениген; 2. перен. (лучшая часть чего-л.) гүл, атаклы-

лар, сайландылар; ~ науки илимниң атақтылары; ♦ во цвете лет жас ўақтында; в полном ~ý толық гүллөгөн ўақыт.

ЦВЕТАСТЫЙ прил. разе. гүлли, анық реңли, гүл түскен.

ЦВЕТЕНИЕ с. 1. бот. гүллеў; гүл аныў; 2. пилислениў; ~ воды суудың пилислениў.

ЦВЕТИСТЫЙ прил. 1. (пестрый) гүлли, түрли түсли; ~ көвөр гүлли гилем; 2. перен. (витиеватый — о слоге и т. п.) артық-маш көркемлик.

ЦВЕТКОВЫЙ прил. бот. гүлли; ~е растение гүлли өсімдиклер.

ЦВЕТНИК м. гүл бақша, гүл өсіретүшін жер, гүл егілген орын.

ЦВЕТНОЙ прил. 1. реңли, түр, гүлли; ~бй фильм реңли фильм; ~бй карандаш түр қалем; ~бие металлы реңли металлар; 2. (не белой расы) реңли; ♦ ~ая капуста гүлли капуста.

ЦВЕТОВОД м. гүлши.

ЦВЕТОВОДСТВО с. 1. (разведение цветов) гүл өсіриушілік; 2. (хозяйство) гүл хожалығы, гүл өсіриуші хожалық.

ЦВЕТОВОДЧЕСКИЙ прил. гүл өсіретүшін, гүл өсіриуші...; ~ое хозяйство гүл өсіриуші хожалық.

ЦВЕТНОК м. гүл; собирать ~ы гүл жыныш, гүл териү.

ЦВЕТОЛОЖЕСТВО с. бот. гүл жатақ.

ЦВЕТОНОЖКА ж. бот. гүл шақа.

ЦВЕТОНОБСНЫЙ прил. бот. гүллегиши, гүлли; ~е растение гүлли өсімдиклер.

ЦВЕТОЧНАЯ м. уменьш.-ласк. от цветок; ♦ это только ~ки погов. бул еле тек басламасы, еле несин көріпсек.

ЦВЕТОЧНИЦА ж. гүл сатышы, гүлши.

ЦВЕТОЧНЫЙ прил. 1. гүл...; ~ая клумба гүл клумбасы; 2. (для цветов) гүлдин..., гүл ушын исленген; ~ый горшок гүлдиң гүзеси; ~ый киоск гүл сататуғын киоск; 3. (из цветов) гүлден исленген; ~ый одеколон гүлден исленген одеколон.

ЦВЕТУЩИЙ 1. прич. от цветсті; 2. прил. гүллөп түрган; ~ий сад гүллөп түрган бағ; 3. прил. перен. жайнақ түрган, гүлленген; у него ~ий вид оның бет ажары жайнақ тур; ~ее здоровье ден саўлығы күтә жақсы; 4. прил. перен. (процветающий) гүлленген; ~ая Республика гүлленген Республика.

ЦЁВКА ж. текст. түте (жип орайтуғын).

ЦЕДИЛКА ж. разг. сүзгиш.

ЦЕДИТЬ несов. 1. что сүзиў; ~ молоко сутти сүзиў; 2. что (медленно лить) естен күйй; 3. что и без доп., перен. гүмилжи етип айтый, гүмилжи сейлеў, сзылтып сейлеў; ~ сквозь зұбы тистиң арасынан гүмилжи сейлеў.

ЦЕДРА ж. цедра (лимон ямаса апельсинидан майдаланған қабығы).

цежү, цéдинь и т. д. наст. вр. от цедить.

ЦЕЗИЙ м. цезий (химиялық элемент).

ЦЕЗУРА жс. 1. лит. цензура, ыргак, иркис (қосындың жолларындағы тыныс); 2. муз. цензура (музыкалық намадағы иркис).

ЦЕЙНТОТ м. цейнот (шахмат ойынында журий ушын ойланыстаға ўақыттың жетпей қалыбы).

ЦЕЛЁБНЫЙ прил. емли, ем болатуғын; ~е трағы ем болатуғын шептер; ~ий источник сууы ем болатуғын булақ.

ЦЕЛЕВОБИЙ прил. мақсетли, белгилі мақсетке арналған; ~е задание белгилі мақсетке арналған тапсырма.

ЦЕЛЕНПРАВЛЕННЫЙ прил. мақсетли, мақсети бар.

ЦЕЛЕСООБРАЗНЫЙ прил. мақсетке муýапық, мақсетке ылайыкты.

ЦЕЛЕУСТРЕМЛЕННЫЙ прил. мақсетке умтылған, мақсетке қаратылған, мақсетке бағдарланаған.

ЦЕЛИКОМ нареч. 1. (в целом виде) тутас, тутасы менен, пүткіллей; проглотить что-л. ~ тутасы менен жутыў; 2. (полностью) толығы менен, ҳамесин, пүткіллей; ~ отдаётся чему-л. бир нағсеге пүткіллей берилүй; ♦ ~ и полностью толығы ҳэм тутасы менен; ~ и полностью одобрить решение қарады толығы ҳэм тутасы менен мақуллау.

ЦЕЛИНДР ж. 1. тың, тың жер, боз жер; поднимать ~ы тың жерди сүриү; 2. (нетронная поверхность чего-л.) қол тийгизилмеген, қол тиймеген бети; снежная ~а кол тиймеген қардың бети.

ЦЕЛИННЫЙ прил. тың; ~е земли тың жерлер.

ЦЕЛИТЕЛЬНЫЙ прил. ем болатуғын, дауа болатуғын.

ЦЕЛИТЬ несов. 1. см. целиться; 2. перен. разг. (метить) гөзлеў, мақсет етиў, умтылғу, дийдилеў.

ЦЕЛИТЬСЯ несов. в кого, во что и без доп. гөзлеў, нышаналаў, нышанаға алыш.

ЦЕЛЛОФАН м. целлофан (сүй етпейтуғын жуқа материал).

ЦЕЛЛОФАНОВЫЙ прил. целлофан...; целлофанин исленген.

ЦЕЛЛУЛОИД м. целлулоид (галантерия бүйимларын, ойыншықтар ислейгө қолланылатын нитроцеллюлозалық зат).

ЦЕЛЛУЛЮБИДНЫЙ, **ЦЕЛЛУЛЮБИДНЫЙ** прил. целлулоид...; целлулоиддан исленген.

ЦЕЛЛЮЛОСА ж. целлюлоза.

ЦЕЛЛЮЛОЗНО-БУМАЖНЫЙ прил. целлюлоза ҳэм қағаз...

ЦЕЛЛЮЛОЗНЫЙ прил. целлюлоза..., целлюлозалық; ~ая фабрика целлюлоза фабрикасы.

ЦЕЛОВАТЬ несов. кого-что сүиў, поса алыў, обиў.

ЦЕЛОВАТЬСЯ несов. с кем и без доп. сүисиў, поса алысыў, обисиў.

ЦЕЛОМУДРЕННОСТЬ ж. см. целомудрие.

ЦЕЛОМУДРЕННЫЙ прил. 1. қызылды, таза, пәк; 2. (нравственний, чистый) минез-кулды таза.

ЦЕЛОМУДРИЕ с. 1. (девственность, невинность) қызылды, тазалды, пәкли; 2. (нравственность, чистота) минез-кулдытың тазалағы.

ЦЕЛОСТНОСТЬ ж. пүтиллик, бир тұастық; **территориальная** ~ территорияның пүтиллигі.

ЦЕЛОСТЬЙ прил. пүтии, бир тутас, тутас; ~ое впечатление бир тутас төсір.

ЦЕЛОСТЬ ж. пүтиллик, түүел, түүеллик; қол тиймегенлик; **вáши вéщи в ~и и сохрáнности** сизиң затларыңызың барлығы түүел.

ЦЕЛНЫЙ прил. 1. (полный, непечатый) толған, толы; ~ое ведро молокá шелек толған сүт; 2. бойы, пүтин, түүел, тутас; ~ай день пүтии күни бойы, күн узаққа; ~ая историческая эпюда тутас тарийхый дәйір; 3. (значительный, большой) пүтии, бир қатар; ~ый ряд вопросов бир қатар мәселелер; 4. (единный, цельный) пүтии, толық; 5. (неповраждённый) зыянланбаган, жыртылмаған, пүтии; **платье ~о кóйлек** пүтии; 6. (не пропавший) пүтии, тутас, аман, сау; **все вéщи ~ы барлық** нарсе пүтии; 7. в знач. сущ. с. **цёлос** (нечто единое) пүтии, тутас; 8. мат. пүтии, бөлшек емес, тутас; ~ое число пүтии сан; 9. в знач. сущ. с. **цёлое и ж. цёлая мат.** пүтии, бир тутас, тутас; ⚡ в ~ом пүтиллей, тутас; в общем и ~ом улыма хэм тутас алғанда; ~ и не-вредим аман-есен.

ЦЕЛЬ ж. 1. (мишень) пышана; попасть в ~ нышанаға тийгизиү; 2. мақсет, тилек; с какой целью? қандай мақсет пenen? иметь целью алдына мақсет етип қойыу; с целью, в целях мақсет пenen, мақсетте.

ЦЕЛЬНОМЕТАЛЛИЧЕСКИЙ прил. тутас металл...; тутас металлдан исленген; ~ вагон тутас металлдан исленген вагон.

ЦЕЛЬНОСТЬ ж. 1. пүтиллик, тутаслық; 2. бир қалыптылык, толықлық, питкенлик; ~ характера минездің бир қалыптылыги; 3. (неразбавленность) суу қосылмаганлық, қосынтысызлық.

ЦЕЛЬНЫЙ прил. 1. қосынтысыз, суу қосылмаган; қаймағы алынбаган (о молоке); 2. перен. бир қалыпты, толық, пүтин; ~ая натура бир қалыпты минез, турақты минез.

ЦЕМЕНТ м. цемент.

ЦЕМЕНТИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех. цементлеү, цемент пenen бекитнү.

ЦЕМЕНТНЫЙ прил. цемент...; цементтен исленген; ~ раствор цемент еритпеси.

ЦЕНДА ж. 1. баға, нырық, күн; **оттобая ~а көтере сатыу баҳасы;** заготовительная ~а таярлау баҳасы; 2. перен. (ценность, значение) әхмийет, қадир; ~а дружбы дослықтың қадири; ⚡ любой ~ый қалай болса да; ~ый жыны әмирин қурбан етип; быть в ~е қунын сақлау, нырқында болыу; қадирли болыу; знать цену чему-л. бир нарсени баҳалай билиү; ~ы нет 1) цену баҳасы жоқ, жуде қымбат; 2) кому тенди тайи жоқ.

ЦЕНЗ м. ценз (капиталистлик еллерең сиясий праволар менен пайдаланыға қойылатығын шарт); имуществоенный ~ мүлк цензи; образовательный ~ билм цензи.

ЦЕНЗОВЫЙ прил. цензли.

ЦЕНЗОР м. цензор (цензураны бақлаушы адам).

ЦЕНЗОРСКИЙ прил. цензор...

ЦЕНЗУРА ж. 1. цензура (баспа сезди қадагалаушы мамлекеттік мәжелеме); 2. цензуралай, қарап шығыу (баспага таярлаганда).

ЦЕНЗУРНЫЙ прил. 1. цензура...; 2. (приличный) эдепли, сыпайы.

ЦЕНИТЕЛЬ м. қадирин билиүши, баҳасын билиүши, баҳалайтуғын адам.

ЦЕНИТЕЛЬНИЦА женск. от ценитель.

ЦЕНЫ несов. кого-что 1. разг. баҳалау, баҳа қойыу, баҳасын әйтүү; ~ в сто рублёй жуз манат баҳа қойыу; 2. қадирин билиү, баҳалай, баҳа берүү; ~ по заслугам мийнетине қарай баҳалай.

ЦЕНИТЬСЯ несов. 1. (иметь цену) баҳаланыу, баҳа қойылыу; 2. (обладать ценностями качествами) қадирлениү, баҳасы көрселиү.

ЦЕННОСТЬ ж. 1. (стоимость) баҳа, баҳалылық, күнлүлүк; посылка с объявленной ~ью баҳасы көрсөтилгөн посылка; 2. мн. ценности байлық, баҳалы затлар; хранение ~ей баҳалы затларды саклау; 3. перен. мн. ценности гэзийне, байлық; материальные ~и эк. материаллық байлықтар; 4. перен. әхмийетлилік, мөнлилилік; ~этой работы всеми признана была жумыстың әхмийетлилігін ҳамме мойынлаган.

ЦЕННЫЙ прил. 1. (дорогой) қымбатлы, баҳалы; ~ые вёщи баҳалы затлар; ~ая посылка баҳалы посылка; 2. перен. (важный) баҳалы, қадирли, қымбат, әхмийетли; ~ое открытие кута баҳалы жаналык.

ЦЕНООБРАЗОВАНИЕ с. эк. баҳа қойылыу, баҳасы шығыу.

ЦЕНТ м. цент (АҚШта ҳэм басқа елларде майдай ақша бирлиги).

ЦЕНТНЕР м. центнер.

ЦЕНТР м. 1. мат., физ. орай; ~окруженности шеңбер орайы; ~тажести 1) аүйрлық орайы; 2) перен. салмак; 2. орай, орта; жить в центре города қаланы ортасында тұрыу; 3. орай; областной ~ область ортайы; промышленные центры стран елдик санаат орайлары; 4. (высший руководящий орган) орай; ⚡ быть в центре внимания кеүил белиүдің орайында болыу.

ЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ж. орайластырыу; ~ капитала эк. капиталды орайластырыу.

ЦЕНТРАЛИЗМ м. централизм (орайдан басқарыу системасы); ⚡ демократический ~ демократиялық централизм.

ЦЕНТРАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что орайластырыу; ~ управление басқарыуды орайластырыу.

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ прил. 1. орай...; орайлық; ортада жайласқан; ~ая улица орайлық көше, ортада жайласқан көше; 2. (главный, руководящий) орайлық; Центральный Комитет КПСС КПСС Орайлық Комитети; ~ая газета орайлық газета; 3. (основной, существенный) әхмийетли, тийкарлы, орайлық; ~ый вопрос орайлық мәселе; ⚡ ~ая нервная система орайлық нерв системасы; ~ое отопление орайдан

жылытыў; ~ая телефонная станция орай-
лык телефон станции.

ЦЕНТРИФУГА ж. тех. центрифуга
(1. орайдан сыртқа төркүш күш арқалы
аралас затты қоспалы болеклерге айырату-
ғын аппарат; 2. космонавттар машқул ете-
туғын аппарат).

ЦЕНТРОБЕЖНЫЙ прил. физ., тех.
орайдан қашыұшы; ~ая сіла орайдан
қашыұшы күш.

ЦЕНТРОСРЕМІТЕЛЬНЫЙ прил. тех.
орайға умтылыұшы, орайға тартыұшы;
~ая сіла орайға тартыұшы күш, орайға
умтылыұшы күш.

ЦЕП м. с.-х. ғелле тоқпагы, түйеклеу
тоқпагы.

ЦЕПНЕНЕТЬ несов. от чего и без доп. қа-
тып қалыў, силемип қалыў, сиресип қалыў;
~ от ўжаса қорқыудан силемип қалыў.

ЦЕПКИЙ прил. 1. жаздырмайтуғын,
жабысқыш, тұтқыр; ~е пальцы жаздыр-
майтуғын бармақлар; 2. перен. разг. беккем,
айтықанынан қайтпайтуғын; ~й человек
айтықанынан қайтпайтуғын адам; ◇ ~й
взгляд еткір нәзер.

ЦЕПЛЯТЬ несов. 1. см. цепляться;
2. что чем илип алыў, илиндирину; 3. что
(прицеплять) тирке.

ЦЕПЛЯТЬСЯ несов. 1. за кого-что жабы-
сыў, жармасыў, илиниў, услай; 2. за что,
перен. разг. берик тутыў, беккем асылыў;
~ за жизнь өмирge беккем асылыў; 3. к ко-
му-чему, за кого-что, прост. (придираться)
асылыў, жабысыў.

ЦЕПНЮЙ прил. 1. шынжыры; ~ая
передача тех. шынжыры еткерме; 2. шын-
жырланған; ~ая собака шынжырланған
ийт; ◇ ~ая реакция физ., хим. избе-из-
лика реакция.

ЦЕПОЧКА ж. 1. шынжыра, бау, майда
шынжыр; ~ для часов сааттың бауы; 2. диз-
бек, қатар; ~ бойцоб эскерлердиң диз-
беги.

ЦЕПЬ ж. 1. шынжыр, кисен; якорь-
на ~ көшкі шынжыры; 2. мн. цепи
(кандалы, оковы) буғаў, шынжыр, кисен;
цепи рабства перен. күлшылық шынжыры;
3. дизбек, қатар; горная ~ тау дизбеки;
стрековая ~ воен. атқышлар қатары;
4. перен. дизбек, қатар; ~ событий хо-
дийсселер дизбеки; 5. физ. цепь, шынжыр;
электрическая ~ электр цепь, электр
шынжыры; 6. в знач. нареч. цепью қатара
жайылып; идти цепью қатара жайылып
журиу; ◇ как с цепи сорвался шынжыр-
дан босанғандай.

ЦЕРЕМОНИАЛЬНЫЙ прил. салтанат-
лы; ~ое шествие салтанатлы журну.

ЦЕРЕМОНИТЬСЯ несов. 1. (быть цере-
монным) тартыныў, уялыш, сыпайыланыў;
2. с кем-чем и без доп. (считаться) наз-
ланыў, қысыныў; он не очень-то ~ся ол
онша қысынып турған жок.

ЦЕРЕМОНИЯ ж. 1. (обряд) дәстүр,
урп-әдет, салтанат, погребальная ~я жер-
леу дәстүри; 2. мн. церемонии перен. разг.
(внешние условности) өлпайымлық, иба-
сақлаушылық; прошү без ~й өлпайымсын-
бауызызы соранаман.

ЦЕРЕМОННЫЙ прил. өлпайым, ибалы;
~ое обращение өлпайым қатнасық.

ЦЕРКОВНОСЛАВЯНСКИЙ прил. цер-
ковнославян...; ~язык церковнославян
тили.

ЦЕРКОВНЫЙ прил. ширкеу...; ~ая
служба ширкеу үрп-дәстүрлери.

ЦЕРКОВЬ ж. 1. церковь; католическая ~
католик церковь; 2. (храм) ширкеу.

ЦЕСАРЕВИЧ м. шахзада.

ЦЕХ м. цех; литейный ~куйыу цехи.

ЦЕХОВОЙ прил. цех...; ~ мастер цех
мастери.

ЦИАН м. хим. циан (реңсиз зәхэрли газ)

ЦИАНИСТЫЙ прил. хим. циан...,
цианлы; ~каль цианлы калий.

ЦИАНОВЫЙ прил. хим. циан..., циан-
лы; ~ая кислота циан кислотасы.

ЦИВИЛИЗАЦИЯ ж. цивилизация (жас-
мийеттиң ҳам мәденияттың раңајланыў
дережесе).

ЦИВИЛИЗАВАННЫЙ 1. прич. от циви-
лизовать; 2. прил. цивилизациялы, мәдени-
ятты; ~е государства цивилизациялы мәм-
лекеттер.

ЦИВИЛИЗОВАТЬ сов. и несов. кого-что
цивилизациялы етиў, цивилизациялыстры-
ры, мәдениятластыры.

ЦИВИЛИЗОВАТЬСЯ сов. и несов.
цивилизацияласыў, мәдениятласыў.

ЦИГАРКА ж. разг. цигарка.

ЦИГЕЙКА ж. цигейка (қырқынған ҳам
боялған ешики периси).

ЦИКАДА ж. шекшек.

ЦИКЛ м. в разн. знач. цикл, топар; про-
изводственный ~өндирис цикли; годовий
~ вращения Земли Жердиң бир жылғы
айланыў; ~ лекций лекциялар цикли.

ЦИКЛICHНОСТЬ ж. цикллилик; ~
в производстве өндирисстеги цикллилик.

ЦИКЛICHНЫЙ прил. циклли, цикл
менен исленетуғын, рет пенен исленетуғын;
~ая работа цикл менен исленетуғын жумыс.

ЦИКЛОН м. 1. метеор. циклон (атмосфе-
ралық ڈәрекет); 2. (буря, ураган) дауыл,
дүбелей.

ЦИКОРИЙ м. цикорий (1. есимлик;

2. усы есимликтиң көптирилген тубири).

ЦИЛИНДР м. 1. мат. (геометрическое
тело) цилиндр; 2. тех. цилиндр; ~ дви-
гателя двигательдиң цилиндири.

ЦИЛИНДРИЧЕСКИЙ прил. цилиндр
сыякы, цилиндр формасындағы.

ЦИНГА ж. мед. цинга (витаминниң же-
тиспеси һатшыжесинде тистиң қызыл
етинин айрымы).

ЦИНГОТНЫЙ прил. мед. цингалы.

ЦИНЗИМ м. цинизм, уятсызылық, арсыз-
лық.

ЦИННИК м. уятсыз адам, арсыз адам.

ЦИННИЧНЫЙ прил. уятсыз, арсыз; ~ че-
ловек уятсыз адам.

ЦИНК м. цинк (химиялық элемент).

ЦИНКОВНЫЙ прил. 1. цинклы; ~ые
белила цинк арапастырылған ақ бояу;
2. цинк; цинктен исленген; ~ое ведро
цинкten исленген шелек.

ЦИНКОГРАФ м. цинкограф (цинкогра-
фия бойынша қәнігеле).

ЦИНКОГРАФИЧЕСКИЙ прил. полигр. цинкографиялық; ~ое клише цинкографиялық клише.

ЦИНКОГРАФИЯ ж. полигр. цинкография (1. фотография жолы менен цинктен клише ислей; 2. цинктен клише ислейтушын көрхана).

ЦИНБВКА ж. бойра, шыпта.

ЦИРК м. цирк.

ЦИРКОВЫЙ прил. цирк..., цирктиң.

ЦИРКУЛИРОВАТЬ несов. 1. айланыў, айланып жүриў; кровь ~ует по сосудам тамырларда қан айланып жүреди; 2. разг. (ходит везд и вперед) арман-берман жүриў.

ЦИРКУЛЬ м. циркуль.

ЦИРКУЛЯЦИЯ ж. айланып жүриў, журип турғы; ~ крови қаның айланып жүриў, қаның журип тараўы.

ЦИСТЕРНА ж. цистерна.

ЦИТАДЕЛЬ ж. (төвердің, оплот) тирек, таяныш.

ЦИТАТА ж. цитата; привести ~у цитата келтириў.

ЦИТИРОВАТЬ несов. кого-что цитата алыў, цитата келтириў.

ЦИТРУС м. бот. цитрус (лимон, апельсин, мандарин өсімдіктері).

ЦИТРУСОВЫЙ прил. бот. цитрус...

ЦИФЕРБЛАТ м. циферблат, saatтың беті.

ЦИФРА ж. цифр, сан; арабские ~ы араб цифрлары; римские ~ы рим цифрлары.

ЦИФРОВЫЙ прил. цифр..., цифрлы; ~ые данные цифрлы мағлұматтар.

ЦК (Центральный Комитет) ЦК (Орайлық Комитет); **ЦК КПСС** (Центральный Комитет Коммунистической партии Советского Союза) КПСС Орайлық Комитети (Совет Союзның Коммунистлик партиясының Орайлық Комитети).

ЦОКАТЬ несов. дурсилдеў, тарсылдаў; коныта ~ют по мостовой тас көшеде аттың туяғы тарсылайды.

ЦОКОЛЬ м. цоколь (1. архит. жайың тырнағының үстинги шығыңқырап түрган болими; 2. тех. электр лампасының бурандалы төмөр болими).

ЦОКОЛЬНЫЙ прил. архит. цоколь...; ~ этаж төмениң қабат.

ЦУКАТ м. цукат (қант қосылған мийе).

ЦУКАТНЫЙ прил. цукатлы; цукаттан ислепен.

ЦЫГАНЕ мн. (ед. цыган м., цыганка ж.) цыганлар (Азияда, Африкада, ҳам Европада тұратуғын ярым көшпелі халық).

ЦЫГАНСКИЙ прил. цыган..., цыганың; ~й язық цыган тили; ~е песни цыган қоңылары.

ЦЫКАТЬ несов. см. цыкнуть.

ЦЫКНУТЬ сов. и однокр. прост. тыныш деў, тек деў.

ЦЫПКИ мн. (ед. цыпка ж.) разг. жарық.

ЦЫПЛЕНОК м. (мин. цыплата) шөже; ~ят по бсени считают посл. егин қырманда белгилі болады.

ЦЫПОЧКИ только мн.: ходить на ~ах аяктың уши менен эстен басып жүриў.

ЦЫП-ЦЫП межд. цып-цып, ту-ту-ту.

ЦЫЦ межд. тыныш!, тек тур!

Ч

ЧАБАН м. шопан, қойши.

ЧАБАНСКИЙ прил. шопан..., қойши..., шопаниң..., койшының...

ЧАВҚАНЫЕ с. тамсанып жеў, шалпылдатып жеў.

ЧАВҚАТЫ несов. тамсанып жеў, шалпылдатып жеў.

ЧАД м. 1. қоңырсық ийис, пықсық, ашың ийисди тутин; күхонный ~ асхапаның қоңырсық ийиси; 2. перен. бән, бас айландырыулық; быть как в ~ы бән шеккендей болыў.

ЧАДИТЬ несов. қоңырсық ийис шыгарыў, пықсытыў.

ЧАДНЫЙ прил. қоңырсыған, пықсыған.

ЧАДДО с. ирон. бала, перзент; со всеми ~ами и домочадцами барлық бала-шагасы менен, барлық үй-иши менен.

ЧАДОЛЮБИЙНЫЙ прил. уст. бала жанлы.

ЧАДРА ж. пәренже.

ЧАЕ- қоспа сөздердің «чай» деген мәнисин билдиругүн биринши болеги, мыс.: чаеразвесочный чай өлшетүүни.

ЧАЕВНИК м. разг. чайхор, чайқумар.

ЧАЕВНИЦА женск. от чайник.

ЧАЕВНИЧАТЬ несов. разг. чай ишил отырыў, чай ишиў менен ўақыт еткериў.

ЧАЕВОД м. чай егишчи, чай егиў қенигеси.

ЧАЕВОДСТВО с. чай егишчилик.

ЧАЕВОДЧЕСКИЙ прил. чай егетуғын; ~ район чай егетуғын район.

ЧАЕВИЕ только мн. разг. чай пулы.

ЧАЕПИТИЕ с. разг. чай ишиў, чай ишиўшилик.

чажу, чадиши и т. д. наст. ер. от чадить.

ЧАЙНКА ж. чай жапырақ.

ЧАЙ м. 1. чай; китайский ~ Кытай чайы; зелёный ~ көк чай; заварить ~ чай демлеў; пить ~ чай ишиў; 2. (чаепитие) чай ишиў; во время чайя, за чаем чай ўақтында; ♂ дать на ~ уст. чай пулы бериў.

ЧАЙКА ж. шағала; морская ~ тәциз шағаласы.

ЧАЙНАЯ ж. чайхана.

ЧАЙНИК м. чайник.

ЧАЙНЫЙ прил. чай..., чайлық; ~ая плантация чай плантациясы; ~ая ложка чай касығы.

ЧАЙХАНА ж. чайхана.

ЧАЙХАНЩИК м. чайханашы.

ЧАЛ м. мор. шыңжыр, арқан (кемени байлау үшін).

ЧАЛИТЬ несов. что жағаға байлау (кемени).

ЧАЛМА ж. солле.

ЧАЛЫЙ прил. буўрыл; ~ жеребең буўрыл гунан.

ЧАН м. аснаў (улкен ыдыс); пивоварен-ный ~ пиво қайнататуғын наҳој аспана.

ЧАРКА ж. чарка; ~ винá бир чарка вино.

ЧАРОВАТЬ несов. кого-что и без доп. өзине тартыў, қызықтырыў, таңландырыў, хайран қалдырыў; ~ своим голосом өзиниң дауысы менен таңландырыў.

ЧАРОДЕЙ м. 1. (волшебник, колдун) көз бояушы, тилсимили; 2. (чарующий чем-л.) өзине тартыушы, қызықтырыушы, таң қалдырыушы; поэт-~ өзине ериксиз тартыушы шайыр.

ЧАРОДЕЙКА женск. от чародей.

ЧАРОДЕЙСКИЙ прил. тилсимили, көз бояйтуғын.

ЧАРЮЩИЙ 1. прич. от чаровать; 2. прил. өзине тартатуғын, қызықтыратуғын; ~ая улыбка өзине тартатуғын күлки.

ЧАРЫ только мн. 1. уст. (волшебство, колдовство) тилсимили, сыйқыр; 2. перен. (обаяние, очарование) өзине тартатуғын күш, қызықтыратуғын күш.

ЧАС м. 1. saat; полтора ~а бир ярым saat; три ~а уш saat; двенадцать ~ов saat он-еки; в ~ нөчи түнгі saat бирде; который ~? saat неше?; опоздать на ~ бир saat кешигиү; ехать со скростью пятьдесят километров в ~ саатына елли километр тезлик пenen жүрүн; 2. (время, пред назначенное для чего-л.) ўақыт; ~ обеда аўқатланыў ўақты; приемные ~ы кабыл етиў ўақты; служебные ~ы хызмет ўақты; 3. (пора, время) ўақыт; вечёрний ~ кешки ўақыт; ~ расплата өш алый; Ⓜ академический ~ академиялық saat, оқыў сааты; с часу на час тез ўақыт ишинде, ең жақын ўақыт ишинде; час от ~у не лёгче барған сайын аўырласып баратыр; битый ~ бир saat бойына; неровён ~ қалай боларын ким билсін; в добрый ~ жолын болсын, исин оң болсін; стоять на ~а қараўылда турыў, гузетте турыў.

ЧАСАМИ нареч. saatlap.

ЧАСОВОЙ I прил. 1. (продолжительностью в час) бир saatlyk; 2. (почасовой) saatты, saat есабы менен; ~ая оплата saat есабы менен ҳақы төлеү; 3. (назначенный на час) saat бирдеги; ~ой поезд saat бирдеги поезд.

ЧАСОВОЙ II прил. saat..., saatтың; ~ой механизм saat механизми; ~ых дел мастер saat устасы.

ЧАСОВОЙ III м. сақыны, гүзетши; поставить ~боға сақыны қойыў.

ЧАСОВОЙ қоспа сөздердиң saatтың санының изинен келетуғын екинши белеги; мыс.: трёхчасовой уш saatlyk.

ЧАСОВЩИК м. saatshy, saat.

ЧАСОК м. уменыш-ласк. от час I; зайти на ~ бир saatat кирип шығыў.

ЧАСОМ нареч. разг. 1. (иногда) гейде, базы бир ўақытта; 2. в знач. вводн. сл.

tosattan, күтпегенде; ты ~ не болең? сен тосаттан аўырып қалған жоқсаң ба?

ЧАСТЁНЬКО нареч. разг. жийи-жийи, тез-тезден.

ЧАСТИЦА ж. 1. (небольшая часть чего-л.) кишикең бөлек, бөлшек, бөлекке; 2. перен. (немного) азы-кем, бир азғантай, азнаулақ; в его словах былá ~ правды оның сеззериден азы-кем ҳақыйқатлық бар еди; 3. грам. (служебное слово) жанапай.

ЧАСТИЧКА ж. 1. уменыш. от часть 1; 2. см. частыца 1, 2.

ЧАСТИЧНО нареч. жарым-жарты, бирең-сараң, бираз; работа сделана ~ жумыс жарым-жарты исленген.

ЧАСТИЧНЫЙ прил. жарым-жарты, бирең-сараң; ~ое улучшение жарым-жарты жақсыланы.

ЧАСТИК м. разг. жекке саудагер.

ЧАСТИЦА женск. от частник.

ЧАСТНО қоспа сөздердиң «жекке» деген мәнисин билдиремүғын биринши белеги, мыс.: частнокапиталистический жекке капиталистлик.

ЧАСНОВЛАДЕЛЬЧЕСКИЙ прил. жекке меншикли; ~ капитал жекке меншикли капитал.

ЧАСТНОЕ с. мат. тийинди.

ЧАСНОКАПИТАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. жекке капиталистлик.

ЧАСНОСБЕСТВЕННИЧЕСКИЙ прил. жекке меншикли.

ЧАСНОСТЬ ж. сиyrек ушырасатуғының, сиyrек болатуғының; Ⓜ в ~и вводн. сл. атап айтықанда, есиресе.

ЧАСТНЫЙ прил. 1. (не типичный) жекке, айрықша, айрым; ~ый слұчай айрым жағдай, айрым аұхал; 2. (личный) жекке, адамлар арасындағы; ~ая переписка жекке хат алсыңыу; 3. жекке; ~ый закáz жекке заказ; ~ые уробы жекке ҳақы төлеп оқытутын сабаклар; 4. (принадлежащий отдельному лицу) жекке...; ~ая собственность жекке меншик; Ⓜ ~ое лицо жекке адам; ~ое определение юр. жекке анықла ма.

ЧАСТО нареч. 1. (нередко) жийи, жийи-жийи, тез-тез, тез-тезден; 2. (близко) жақын, жийи.

ЧАСТОТА жс. жийилик, тезлик; этиү тезлиги; ~ пўльса тамырдың урыў тезлиги, тамырдың соғыўының тезлиги; ~ тóка тоқтың этиў тезлиги.

ЧАСТУШКА жс. частушка, айтys қосық.

ЧАСТНЫЙ прил. 1. (густой) жийи, қалың, тығыз; ~ый лес қалың тогай; ~ое сыйто майда елек; 2. (не редкий) жийи, жийи-жийи, тез-тез; ~ые встречи жийи-жийи упрырасыўлар; ~ый пульс тамырдың тез-тез соғыўы; ~ый оғынъ воен. тез-тез атыў; 3. жийи болып туратуғын; ~ые дождь жийи болып туратуғын жаўынлар.

ЧАСТЬ ж. 1. белим, белек, белшек, тарау, улес; большая ~ы үлкен белеги; части тела дененин мүшеси, денениң белеклери; части машины машинаның белеклери; по ~ым белек-белек; 2. (отдел) белим; учебная ~ы оқыў белими; 3. воен. (войсковая единица) белим; винанская ~ы эскерий

бөлім; ◇ ча́сти рéчи грам. сөз шақаплары; ча́сти свéта жер жúзиниң бөлеги; большей ча́стью, по большей ча́сти ке-бинесе, кёбірек; он знатóк по ётой ча́сти ол бул мэселеде жақсы биледи; это не по моéй ча́сти бул мениң жұмысым емес.

ЧАСТЬЮ нареч. бөлими, ярымы, яримлап, жарты.

ЧАСЫ только мн. saat; стенные ~ дийўл сааты; кармáнные ~ қалта saat; ручные ~ қол saat; ~ спешáт saat алға кетеди; завестí ~ саатка ход бериў; ◇ как ~ (очень точно, безотказно) дæл, сааттың жүргéніндей.

ЧАХЛЫ прил. 1. (о растениях) куўраған, солыған; ~ куст куўраған түп; 2. перен. (хилый, болезненный) арық, аўырыұлы, жудеў, азғын.

ЧАХН|УТЬ несов. 1. куўрау, солыў; цветóт ~ ет гүл куўрай баслады; 2. перен. (хирет) жудеў, азыў, аўырыұлы болыў.

ЧАХОТКА ж. разг. лепсе, өкпе аўырыўы, күрт аўырыў; скоротéчая ~ тез раўажла-натуғын лепсе.

ЧАХОТОЧНЫЙ прил. разг. 1. лепсели, өкпе аўырыұлы, күрт аўырыўы бар; 2. в знач. сущ. м. чахоточный и ж. чахоточная лепсе, лепсе адам.

ЧАШ|А ж. кесе; ◇ испить ~ у до дна қайғыны ақырына шекем бастан кеширип; ~ а терпéния перенёблилась енди шыдаў мүмкин емес.

ЧАШЕЧКА ж. уменыш. от чáшка; ◇ колéниая ~ анат. дизе шанағы.

ЧАШКА ж. 1. кесе; кишкене кесе (чайная); зерен, зеренше (деревянная); тастаган (миска); 2. палле; ~ весов тэрэзинин пәллеси.

ЧАЩА ж. қалың тоғайлық, қалың ағашлық; лесная ~ қалың тоғайлық.

ЧАЩЕ сравнит. ст. от прил. ча́стый и нареч. часто 1. жийи-жийи, тез-тез, жийирек, тезирек, қалынырак; 2. жийирек, тығызырак; он тепérь ~ игрáст на скрипке ол скрипканы жийирек шертеди.

ЧАЯНИ|Е с. умит, тилем, ишінет, әрман; народные ~ я халық әрманы.

ЧАВАНДЫКИ несов. разг. менменлениү, тәкабирлениү.

ЧАВАНДЫКИЙ прил. менмен, тәкабир.

ЧАВАНДЫКСТВО с. разг. менменлик, тәкабирлик.

чегó мест. род. п. от что 1.

ЧЕЙ (чя, чё, чы) мест. 1. вонр. кимдики, кимниң; чья это книга? бул китап кимдикى?; 2. относ. кимниң; не помню, чыя это слова бул кимниң сөздери екенни ядымда жоқ; гербý, чё ймя извёстно всем аты кеңке мәлім болған қахарман; ◇ ~ бы то нýйбы кимдикى болса да; чья возьмёт? кимдикى алар екен?

ЧЕЙ-ЛИБО мест. неопр. см. чéй-ни-буль.

ЧЕЙ-НИБУДЬ мест. неопр. биреүдин.

ЧЕЙ-ТО мест. неопр. әлле кимниң.

ЧЕК м. 1. (документ) чек; платить по чéку чек бойынша төлеў; 2. (талон из касы) чек.

ЧЕКАННІТЬ несов. что 1. шығарыў, қуйып шығарыў; ~ монéту тенге қуйып шығарыў; 2. перен. нақма-нақ етиў, пып-нық етиў; ~ слова сөзлерди нақма-нақ айтыв; ~ шаг аяқты нып-нық басыў; 3. с.-х. чеканкалаў, ...ушын шырпыў, ...ушын қыркý; ~ хлóпок пахта есмилгін ушын шырлыў; ~ виногráд жұзимниң ушын қыркý.

ЧЕКАННІК|А ж. 1. шығарыў, қуйып шығарыў; ~ а монéты тенге қуйып шығарыў; 2. (рисунок, изображение) нағыс; ружъё с золотой ~ой алтын нағыс салынған мылтық; 3. с.-х. чеканкалаў, ...ушын шырпыў, ...ушын қыркý; ~ а хлопчáтника пахта есмилгін чеканкалаў.

ЧЕКАННЫЙ прил. 1. басылған, нағыс салынған; 2. перен. айқын, анық; ~ стиль анық стиль.

ЧЕКАНЩИК м. нағыс ойышы, нағыс салыўшы (металл).

ЧЕКМЕНЬ м. шекпен.

ЧЕКОВЫЙ прил. чек...; ~ая книжка чек китапшасы.

ЧЕЛІКА ж. в разн. знач. маңлай шаш.

ЧЕЛІН м. қашап исленген қайық.

ЧЕЛНОК м. 1. см. чёли; 2. текст. мәкі.

ЧЕЛОВЕК м. (мн. лиди) адам, киси; советский ~ совет адамы; образованный ~ маглýуматлы адам; добрый ~ сақый адам; все до одногб ~а бири қалмастан, бәри; он свой ~ ол ез адамымыз; нас бýло пять человéк биз бес адам едик; вот ~, который мне нýжен мине усы маған керекли адам.

ЧЕЛОВЕКО-ДÉНЬ м. адам күни (жұмыс үақытының есаптай бирлиги).

ЧЕЛОВЕКОЛЮБИЙ прил. адамгершилики, адамгершилиги бар, адамды жақсы көретуғын.

ЧЕЛОВЕКОЛЮБИЕ с. адамгершилики сүйиў, адамгершилики жақлаў, адамды жақсы көриў.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИСТНИК м. адамды жек көриши, адам баласына қас.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИСТИЧЕСКИЙ прил. адам жек көриүши, адам баласына қас.

ЧЕЛОВЕКОНЕНАВИСТИЧЕСТВО с. адамды жек көришили, адам баласына қаслық ислеүшилик.

ЧЕЛОВЕКООБРАЗНЫЙ прил. адам тәризли, адамға усаған; ~ая обезьяна адам тәризли маймыл.

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ прил. 1. адам..., адамны..., киси..., кисиниц...; ~ий организм адамның организми; 2. адамзат; ~ое общество адамзат жемиети; 3. адамгершилики, адамгершилиги; ~ое отношение адамгершилики катнас.

ЧЕЛОВЕЧЕСТВО с. адамзат.

ЧЕЛОВЕЧНОСТЬ ж. адамгершилики, адамшылық.

ЧЕЛОВЕЧНЫЙ прил. адамгершилики, адамшылық; ~ое отношение адамгершилики катнас.

ЧЕЛЮСТЬ ж. 1. жак, шеке; ийжия ~ астыны жак; вéрхняя ~ устинги жак; 2. (зубной протез) жасалма тислер.

ЧЕЛЯДЬ ж. собир. уст. малай, үй хызметкери (дворянлардың есигинде ислейши).

ЧЕМ союз 1. (ненжели) =ға, =ге, =қа, =ке қарағанда; =дан, =ден, =тан, =тен, =нан, =нен гөре; ҳеш; лұчше поздно, ~ никогдà посл. ҳеш болмaganнан кеш болғаны жақсы; 2. (вместо того, чтобы) =ша, =ше; гөре; занимался бы, ~ сидеть без дела қарал отырганнан гөре бир нәрсе оқысаң болады гой; 3. (насколько, в какой степени) негурлым, қаша; ~ больше, тем лұчше қаша көп болса, сонша жақсы; ◇ ~ свет таң сәхәрден.

чем мест. төор. п. от что I.

чём (в чём, о чём) мест. предл. п. от что I.

ЧЕМОДАН м. чемодан; уложить ~ чемоданға салып қойыу.

ЧЕМОДАННЫЙ прил. чемодан...

ЧЕМПИОН м. чемпион; ~ мýра по шахматам шахмат бойынша жер жүзинци чемпионы; абсолютный ~ абсолют чемпион.

ЧЕМПИОНАТ м. спорт. чемпионат; ~ мýра по футболу футбол бойынша жер жүзилк чемпионат.

ЧЕМПИОНИКА женск. от чемпион.

ЧЕМПИОНСКИЙ прил. чемпионлық.

чемý мест. дат. п. от что I.

ЧЕПРАК м. 1. (часть шкуры) қалың тери; 2. (подстилка под седло) тоқым.

ЧЕПУХА ж. разг. 1. (глупость, вздор) ешайин гөп, бос сез; 2. (пустяк) әйтейир иәрсе, болмagan нәрсе, түккө тұрмайтуынлық, әхмийетсизлик.

ЧЕПЧИК м. чепчик; дётский ~ бала чепчики.

ЧЕРВА I ж. с.-х. (стадия развития пчёл) пал ҳәррениң құртлары.

ЧЕРВА II ж. см. чёрви.

ЧЕРВЕОБРАЗНЫЙ прил. қурт сняқлы; ~ отросток слепой кишки анат. соқыр инектиң қурт сняқлы пұтағы.

ЧЕРВИ мн. (ед. чёрва ж.) карт. түйе.

ЧЕРВИВЕТЬ несов. қуртлау, қурт түснү.

ЧЕРВИВЫЙ прил. қуртлы, қуртлаган, қурт түскен.

ЧЕРВОВОД м. науқан қурт қонигеси.

ЧЕРВОВОДНЯ ж. науқанхана.

ЧЕРВОВОДСТВО с. науқаншылық.

ЧЕРВОННЫЙ I прил.: ~ое золото сап алтын.

ЧЕРВОННЫЙ II прил. карт. түйениң; ~ валёт түйениң балтасы.

ЧЕРВОТОЧИНА ж. қурт жеген жер, құйыс.

ЧЁРВЫ мн. см. чёрви.

ЧЕРВЬ м. 1. қурт; дождевый ~ жамғыр қурты; шелковичный ~ науқан қурты, жиіек қурты; 2. перен. дәрт, қапалық; ~ сомнения исенбеушілил дәрті.

ЧЕРВЯК м. 1. см. червь I; 2. тех. червяк (көшерди жүргизиүгө қолланылатуын тисли деңделек).

ЧЕРВЯЧОК м. уменыш.-ласк. от червь I; ~ заморить ~кá жүрек жалғау.

ЧЕРДАК м. чердак.

ЧЕРДАЧНЫЙ прил. чердак, чердактың.

ЧЕРЁД м. разг. наубет, гезек; тепέрь твой ~ енди сениң гезегиң; ◇ идти своим чередом өзиниң рети менен бола бериў.

ЧЕРЕДА ж. бот. ошаган.

ЧЕРЕДОВАНИЕ с. наубетлесиү, ретлесиү, алмасыү, гезеклесиү; ~ дежурных дежурных лардың алмасыү; ~ звуков лингв. сеслердин алмасыү; ~ гласных линея. дауыслы сеслердин алмасыү.

ЧЕРЕДОВАТЬ несов. кого-что, с кем-чем наубетлестириү, ретлестириү, алмастырыү, гезеклестириү.

ЧЕРЕДОВАТЬСЯ несов. с кем-чем наубетлесиү, ретлесиү, алмасыү, гезеклесиү.

ЧЕРЕЗ предлог с вин. п. 1. (попрек чего-л.) үстинен; арқалы; мост ~ реку даръя устине салынган көпір; перейти ~ улицу көшени кесип етиү; 2. (поверх чего-л.) үстинен; прыгнуть ~ забор дийүалдың үстинен секириү; 3. (сквозь, минуя чего-л.) арқалы, менен; пройти ~ лес тогайдың иши менен жүриү; смотреть ~ очи көз эйнек арқалы қарау; влезть ~ окно айдан түснү; 4. (при посредстве) арқалы; оповестить ~ газету газета арқалы хабарлау; бесеңда шла ~ переводчика гурриц дилмаш арқалы жүргизилди; 5. кейин, соң; приду ~ час бир сааттан соң келемен; 6. арадан; принимать ванны ~ день күн арадан ванна қабыл етиү; печатать на машинке ~ два интервала машинкада еки интервалдан басыу.

ЧЕРЕМУХА ж. черемуха (агаи җәм гүли).

ЧЕРЕМУХОВЫЙ прил. черемухалы, черемухашы...

ЧЕРЕНКОВАНИЕ с. саплау.

ЧЕРЕНКОВАТЬ несов. что саплау.

ЧЕРНОБЫЛ м. 1. (рукоятка) тутқа, сап; ~ ножа пынақтың сабы; ~ косы шалғының сабы; 2. с.-х. путақ шыбық, қалемші, шүллик, нәлше.

ЧЕРЕП м. бас сүйеги.

ЧЕРЕПАХА ж. 1. тасбақа; тащиться как ~а тасбақадай эсте жүриү; 2. тасбақаның тасынан исленген; изделия из ~и тасбақаның тасынан исленген буйым.

ЧЕРЕПАХОВЫЙ прил. 1. тасбақа..., тасбақаның...; 2. тасбақаның тасынан исленген; ~ гребень тасбақаның тасынан исленген тарақ.

ЧЕРЕПАШИЙ прил. 1. тасбақа..., тасбақаның...; 2. перен. кута эстен, тасбақадай; двигаться ~ыми тәмәци тасбақаның тезлигиндеги етип жүриү.

ЧЕРЕПИЦА ж. черепица (жайдың үстине бастыратуын материал).

ЧЕРЕПИЧНЫЙ прил. черепица...; ~ая крыша черепица менен жабылған жайдың төбеси.

ЧЕРЕПИНДЫЙ прил. анат. бас сүйеги; ~ая коробка бас сүйегиниң мий туратуын жерин.

ЧЕРЕПОК м. ыдыс синығы.

ЧЕРЕСПОЛОСИЦА ж. белек-белек жер, гүлше-гүлше жер (бир хожалыққа тийисли жеңдік пыттыратындылығы).

ЧЕРЕССЕДЕЛЬНИК м. арқалық, беллик.

ЧЕРЕСЧҮР нарец. күтә, дым, бетер, ҳәдден тыс, оғада, артықмаш; ~ холбый

хәдден тыс суұық; ~ миңго оғада көп, артықмаш көп.

ЧЕРЁШНЯ ж. черешня (*агаш ҳәм майғүе*).

ЧЕРЕШОҚ м. пақал, сабак; ~ листа жапырақтың сабагы.

ЧЕРКАТЬ, ЧЁРКАТЬ несов. что и без доп., разг. 1. сзызыў, өшириў; 2. (зачеркивать, вычеркивать) шылжбайлап жазыў.

ЧЕРКЕСКА ж. черкеска (*кавказдағы лардың үст кийими*).

ЧЕРКЕССКИЙ прил. черкес..., черкестин...; ~ аўл черкес аўлы.

ЧЕРКЕСЫ мн. (ед. черкес м., черкёшенка ж.) черкеслер (*Қараңыз-Черкес автономиялы областыта жасайтуғын халықтардың бири*).

ЧЕРКН||ҮТТЬ сов. и однокр. 1. что, по чему, обо что из қалдырыў, сзызыл кетиў; 2. что, разг. жазыл жибериў, шылжбайлап жибериў; ~итے мне несолько слов маған бир-еки аўыз сөз жазып жибериц.

ЧЕРНЕННИЕ с. қарайтыў, қарага бояў.

ЧЕРНЕННЫЙ прил. қарайтылған, қараға болған; ~ая сталь қарайтылған полат.

ЧЕРНЕ||ТЬ несов. 1. қарайтыў, қарайтыў; серебро от времени ~ет гүмис ўақыттың етийі менен қарайады; 2. (виднеться — о чёрном) қарайып көриниў, вдалы ~ет лес узакта тогай қарайып көринеди.

ЧЕРНЁТЬСЯ несов. см. чернеть 2.

ЧЕРНІКА ж. қарамық (*өсімдік ҳәм майғүе*).

ЧЁРНІЛА только мн. сяя; синие ~ көк сия.

ЧЕРНІЛЫНИЦА ж. сяя саўыт, сяя даёт.

ЧЕРНІЛЫНЫЙ прил. сяя; ~ый карандаш сяя қәлем; ~ое пятно сяя тамыудан қалған дақ.

ЧЕРНІТЬ несов. 1. что (делать чёрным) қаралаў, қарага бояў; 2. кого-что, перен. (порошить, позорить) жаманлаў, жалған сейлеў, қаралаў, жала жабыў.

ЧЕРНО- қоспа сөздердин «қара» деген мәнисин аңлататуғын биринши болеги, мыс.: чернобой қара аяқлы.

ЧЕРНОБОРДЫЙ прил. қара сақаллы.

ЧЕРНОБРОВЫЙ прил. қара қаслы.

ЧЕРНОБУРКА ж. разг. қара қоңыр (*түлки ҳәм териси*).

ЧЕРНО-БҮР||ЫЙ прил. қара қоңыр; ~ая лигá қара қоңыр түлки.

ЧЕРНОВИК м. черновик (1. текстин дәслеки нұсқасы; 2. кол жазбаның биринши нұсқасы).

ЧЕРНОВО||Й прил. черновой; ~е письмо черновой хат.

ЧЕРНОВОЛОСЫЙ прил. қара шашлы.

ЧЕРНОГЛАЗЫЙ прил. қара көзли.

ЧЕРНОГОРЦЫ мн. (ед. черногорец м., черногорка ж.) черногориялылар (*Югославияның составына киретуғын Черногорияның тийкарғы халықы*).

ЧЕРНОЗЁМ м. қара топырак, қара тонырақтың жер.

ЧЕРНОЗЁМНЫЙ прил. қара топыракты.

ЧЕРНОКОЖИЙ прил. 1. қара денели; 2. в нач. сүз. м. чернокожий негр и ж. чернокожая негр хаял.

ЧЕРНОЛЕСЬЕ с. жапырақлы тогай.

ЧЕРНОМАЗЫЙ прил. разг. 1. (смуглый) қара пәрең; 2. (грязный, испачканный че-м-л-) патас.

ЧЕРНОРАБОЧИЙ м. чернорабочий, қара жумыс ислеүши.

ЧЕРНОСЛИВ м. собир. қорели.

ЧЕРНОСМОРОДИННЫЙ прил. қара смородинаның.

ЧЕРНОТА ж. 1. (чёрный цвет чего-л.) қаралық; 2. (тъма, мрак) қараңылық.

ЧЕРНОУСЫЙ прил. қара муртлы.

ЧЁРНЫЙ прил. 1. қара; ~ая крásка қара бояў; ~ое плáтье қара кейлек; 2. перен. (мрачный) қара тунек, жаман, аўыр;

~ые мысли жаман ойлар; ~ые дни аўыр күнлөр, қара күнлөр; оставить на ~ый день қара күн ушың қалдырыў; 3. перен. (преступный, злой) жинаятылы, жаўыз, қара нийетли күшлери; 4. уст. (курной) морысыз, ошаққа жағылатуғын; 5. (не главный, подсобный) косымша, сыртқы; ~ый ход сыртқы есик, жасырын есик; ~ая лéстница сыртқы басқыш; 6. аўыр, қара; ~ая работа қара жумыс; 7. в знач. сүз. с. чёрное қара кийим; ходить в ~ом қара кийим кийип жүриў; 8. в знач. сүз. мн. чёрные (шашки, шахматы) қарапалар, қара таслар;

◊ ~ые металлы қара металлар; ~ый пар с.-х. сүриліп қойылған жер; ~ым по белому (написано) аққа қара басқандай, ап-анық;

держать кого-л. в ~ом тёле бир қырынлап қарау; ~ый хлеб қара наан.

ЧЕРНЬ ж. 1. (чернёное серебро) қара гүмис; 2. уст. (*простонародье*) халайық, қараапайым халық.

ЧЕРПАК м. 1. (то, чем черпают) шемиш, ожаў, шәңгил; 2. тех. сүзгиш, түрек; ~ экскаватордың түреги.

ЧЁРПАТЬ несов. что 1. сүзип алыў, толтырып алыў, батырып алыў, шолпылап алыў; ~ боду ковшом сууды шәңгил менен батырып алыў; 2. перен. алыў, жынау; ~ силы күш жынап алыў; ~ знания билим алыў.

ЧЕРПНУТЬ сов. и однокр. см. чёрпать 1.

ЧЕРСТВЕ||ТЬ несов. 1. қатыў, кебиў, қатып қалыў, кейип қалыў; хлеб ~ет нан кейип баратыр; 2. перен. (*становиться неотывчивым*) рейимсизлениў, мийримсизлениў.

ЧЁРСТВЫЙ прил. 1. (засохший) қаткан, кепкен, қатып қалған, кейип қалған; 2. перен. (*неотывчивый*) рейимсиз, мийримсиз; ~ человек мийримсиз адам.

ЧЁРТ м. 1. миф. шайтан, жин; 2. бран. шайтан, албаслы; ◊ до ~а күтә көп; ~а с два! солай болмаса еди!, солай!; к ~у! жоғал!; иді к ~у! кет!, жогал!; ~ возым!,

~ поберай! қара басқыр!; сам ~ ногу сломит әбден шатақсан, әбден билғасқан; чем ~ не шүйтит не болатуғының ким биледи; ~ мениң дәрнүй мени үсыған шайтан айдан келдиме; ~ знает что! бул не деген сумылых!; ~ егб знает! ким билсін; не знать ни чертә хеш нәрсе билмеў; жить у ~а на күлічках күто үзақта турыў.

ЧЕРТ||А ж. 1. (линия) сзызық; 2. (граница, предел) шек, шегара; в ~е гόрода қаланың

шегинде, қаланың шегарасының ишинде; 3. перен. ныпсан, белги, сыпат, қәсийет, айрықшалық, айырмашылық; ~а характера минездин айырмашылығы; 4. мн. черты: ~ы лицә бет пишини, бет шырайы, бет ажары; ◇ рассказа́ть о чём-л. в общих ~ах бир нарсе тууралы улы́ума айтый.

ЧЕРТЕЖ м. чертеж, сзылма.

ЧЕРТЕЖНИК м. чертежник, чертеж сзылышы.

ЧЕРТЕЖНИЦА женск. от чертежник.

ЧЕРТЕЖНЫЙ прил. сзызыу..., сзызыга арналган.

ЧЕРТИТЬ несов. что и без доп. сзызыу, сзылма сзызыу; ~ план план сзызыу; ~ карту карта сзызыу.

ЧЕРТОВ прил. шайтаның, жинниң; ◇ ~а дібжина он уш.

ЧЕРТОВСКИ нареч. разг. күтө, дым, оғада; я ~ устайл оғада шаршады.

ЧЕРТОВСКИЙ прил. разг. күтө, дым, оғада; ~ хбод күтө сууык.

ЧЕРТОВЩИНА ж. (нечто непонятное, нелепое) шатак, былык; что за ~! был не деген былык!

ЧЕРТОПОЛОН м. тикенек.

ЧЕРТОЧКА ж. 1. уменыш. от чертá 1, 3; 2. (дефис) сзызықша.

ЧЕРТЫХАТЬСЯ несов. разг. шайтан деп урысыу.

ЧЕРЧЕНИЕ с. сзызыу, сызба, черчение; ~ планов планларды сзызыу.

ЧЕСАННИЕ с. тұтыу, тарарап тазалау; ~ лына зығырды тарарап тазалау.

ЧЕСАНЫЙ прил. тутылген, таралған; ~ лён тутылген зығыр.

ЧЕСАТЬ несов. 1. что и без доп. қасыу; ~ руки қолын қасыу; 2. кого-что (причесывать) тарау; ~ вёлосы шаш тарау; 3. что тутыу, тарарап тазалау; ~ лён зығырдың қабығын тарарап тазалау; ◇ ~ язық босқа сейлейү.

ЧЕСАТЬСЯ несов. 1. (почёсываться) қасыныу, қышыныу; 2. (причесываться) тараюны; 3. разг. қышытыу, қышыныу; спинă чешется арқа қышылды; ◇ у него руки чешутся оның қолы қышып тур.

ЧЕСНОК м. сарымсақ, чеснок.

ЧЕСНОЧНЫЙ прил. сарымсақтың..., чесноктың...; ~ запах сарымсақтың ийиси.

ЧЕСОТКА ж. мед. котыр, қышина.

ЧЕСТВОВАНИЕ с. 1. (действие) салтанағын өткериү, хүрметлеү, күттүклау; ~ юбилияра юбилиярда күттүклау; 2. (торжество) салтанат.

ЧЕСТВОВАТЬ несов. кого-что салтааты өткериү, хүрметлеү, күттүклау.

ЧЕСТИТЬ несов. кого-что, разг. сегиү, абройын тегиү, жаман сез айтыу.

ЧЕСТНО нареч. ҳадал, таза, дурыс, сап, ҳақ жүреклилік; ~ трудиться ҳадал мийнет еттү.

ЧЕТВЕРТЬФИНАЛ м. спорт. шерек финал (ярым финалдың алдындағы ойын).

ЧЕСТИЙ прил.: ~ая компания хүрметли компания.

ЧЕСТНОСТЬ ж. ҳақыйкатлық, ҳадаллық, ҳақ нийетлилік, дурыслық.

ЧЕСТИЙ прил. ҳақыйкат, ҳадал, ду-

рыс, ҳақ нийетли; ~ый человéк ҳақ нийетли адам; ~ое отношение к делу иске ҳадал кез қарас; ◇ дать ~ое слово шын ўеде бериү.

ЧЕСТОЛЮБЕЦ м. марапатты сүйиүши, қошаметти сүйиүши.

ЧЕСТОЛЮБИЙ прил. марапатты сүйетуын, қошаметти сүйетуын.

ЧЕСТОЛЮБИЕ с. марапатты сүйиүшилик, қошаметти сүйиүшилик.

ЧЕСТЬ ж. 1. намыс, инабат, хұждан, аброй, атак; дёло идёт о моей чести ис мениң абройым туралы барагыр; задеть чю-л. ~ биреүдің ар-намысна тиийү; 2. (почёт, уважение) иззет, хүрмет, сыйлау; это большая ~ для меня был мениң ушын үлкен хүрмет; оказаться ~ кому-л. биреүгө хүрмет көрсетіү; считая за ~ иззет деп еспалайман; ◇ в ~ кого-л. биреүди хүрметлеп; к его чести надо сказать... оның хүрметине айтыу керек...; всё ~ честью барлығы тақ-туйнақтай; пора и ~ зиать аброй, инсал деген болыу керек; с честью выйти из положения кызын жағдайдан инабатлы болып шығыу; отдать ~ воен. честь бериү, эскерий солем бериү.

ЧЕСУЧА ж. чесучка (гезлеме).

ЧЕСУЧОВЫЙ прил. чесучка...; чесучадан тигилген.

ЧЕТ м. разг. жуп; игрá в ~ и нечет жуп па, тақ па ойнау.

ЧЕТА ж. ерли-зайып; супружеская ~ ерли-зайып; ◇ он тебе не ~ ол саган ылайық емес.

ЧЕТВЕРГ м. бийшенбе.

ЧЕТВЕРНЬКИИ только мн. разг.: ходить на ~ах еңбеклед жүриү; стать на ~и терт аягына турыу.

ЧЕТВЕРКА ж. 1. (цифра) торт; 2. (отметка) торт; 3. (группа из четырёх единиц) торт, тортей; ~ бойцóв торт жауынгерден куралған топар; 4. (четырёхвесельная лодка) торт адамлық қайық; 5. (упряжка из четырёх лошадей) торт ат жегилген арба; 6. карт. торт қал; ~ пик гарғаның торт қалы.

ЧЕТВЕРО числ. собир. торт, тортей; их было ~ олар тортей еди.

ЧЕТВЕРОКЛАССНИК м. тортинши класс оқыпшысы.

ЧЕТВЕРОКЛАССНИЦА женск. от четвероклассник.

ЧЕТВЕРОНОГИЙ прил. торт аяқлы; ~ое животное торт аяқлы ҳайван.

ЧЕТВЕРОСТИЙШИЕ с. лит. торт қатарлы қосық.

ЧЕТВЕРТИНКА ж. разг. шереклик.

ЧЕТВЕРТИЙ прил. шереклик; ~ые отметки шереклик баҳалар.

ЧЕТВЕРТУШКА ж. разг. торттен бир белеги; ~ бумаги қағаздың бетинин тортен бир белеги.

ЧЕТВЕРТЫЙ числ. тортинши; ~ая странница тортинши бет; пошёл ~ый час saat тортке қарап кетти; ~ая годовщина торт жылға толыу күни, торт жыллық; одна ~ая торттиң бири, торттен бир белеги; ◇ в-четвёртых в знач. вводн. сл. тортиншиден.

ЧЁТВЕРТЬ ж. 1. в разн. знач. шерек; ~ часа шерек саат; ~ пятого саат төрттен он бес минуты төрттөн; без ~и два он бес минуты кем саат еки; ~ листа полиграф. шерек табак қағаз; последняя ~ учёного года оқыу жыларын соңғы шереги; ~ вина шерек шелек шарап; ~ овса еки ярым батпап сулы; 2. төрттен бир; ~ арбұза гарбызында төрттен бири.

ЧЁТВЕРТЬФИНАЛЫНЫЙ прил. спорт. шерек финаллық.

ЧЁТКИЙ прил. 1. (отчётливый) анық, айық, анық; ~ий поберк анық жазыу; ~ая подпись анық қойылғаң қол; 2. шырақ, анық, анық; ~ие движение анық хөрекет; 3. тусиникли, жеңил; ~ое произношение тусиникли этип айтыу; 4. перен. дүрүс; ~ая организация работы жумысты дүрүс шөлкемлестириү.

ЧЁТКО нареч. анық, анық, айықын; писать ~ анық жазыу.

ЧЁТНЫЙ прил. жуп; ~ое число жупсан.

ЧЕТЫРЕ числ. төрт; ◇ сидеть в четырех стенах уйден тыңқау.

ЧЕТЫРЕЖДЫ нареч. төрт жерде, төрт рет; ~ пять — двадцать төрт жердеги бес — жигирма.

ЧЕТЫРЕСТА числ. төрт жуз.

ЧЕТЫРЕХ- коспа сөзлердиң төмөндеги мәннелерди билдиругүн биринши болғасы: 1) биргелки төрт белгиси, мыс.: четырёхмоторный төрт моторлы; 2) төрт белектен, белимнен, төрт олшөй бирлигинен туратынлығын, мыс.: четырёхметровый төрт метрлик.

ЧЕТЫРЕХГОДИЧНЫЙ прил. төрт жыллык; ~ срок төрт жыллык мүддөт.

ЧЕТЫРЕХГОДОВАЙ прил. төрт жасар; ~ ребёнок төрт жасар бала.

ЧЕТЫРЕХГРАННЫЙ прил. төрт қырлы.

ЧЕТЫРЕХДНЁВНЫЙ прил. төрт күнлик; ~ переход төрт күнлик журиү.

ЧЕТЫРЕХКЛАССНЫЙ прил. 1. (о школе) төрт классы, төрт класы бар; 2. (в объеме четырёх классов) төртнини класс көлемнедеги; ~ое образование төртнини класс көлемнедеги мағлымат.

ЧЕТЫРЕХКРАТНЫЙ прил. төрт рет, төрт рет болған.

ЧЕТЫРЕХЛЁТИЕ с. 1. (срок) төрт жыл; 2. (годовщина) төрт жыллык.

ЧЕТЫРЕХЛЁТНИЙ прил. 1. төрт жыллык; ~ срок төрт жыллык мүддөт; 2. (о возрасте) төрт жыл толған, төрт жасар.

ЧЕТЫРЕХМЕСЯЧНЫЙ прил. төрт орынлы; ~ое күпө төрт орынлы күпө.

ЧЕТЫРЕХМЕСЯЧНЫЙ прил. 1. төрт ай; ~ срок төрт ай мүддөт; 2. (о возрасте) төрт айлық.

ЧЕТЫРЕХМОТОРНЫЙ прил. төрт моторлы; ~ самолёт төрт моторлы самолёт.

ЧЕТЫРЕХРУБЛЁВЫЙ прил. төрт сом туратуғын, төрт сомлық.

ЧЕТЫРЕХСЛОЖНЫЙ прил. грам. төрт буўынлы; ~ое слово төрт буўынлы сез.

ЧЕТЫРЕХСОЛЁТИЕ с. 1. (срок) төрт жуз жыл; 2. (годовщина) төрт жуз жыллык.

ЧЕТЫРЕХСОЛЁТНИЙ прил. төрт жуз жыллык.

ЧЕТЫРЕХСОЛЫКИЙ числ. төрт жүзинши.

ЧЕТЫРЕХСТОПНЫЙ прил. лим. төрт стопалы; ~ стих төрт стопалы қосық.

ЧЕТЫРЕХСТОРОННИЙ прил. 1. (имеющий четыре стороны) төрт жақлы, төрт төрепли; 2. төрт төрептиң катнасы менен болған; ~ее соглашение төрт төрептиң катнасы менен болған келисім.

ЧЕТЫРЕХТЫСЯЧНЫЙ 1. числ. төрт мыңынчи; 2. прил. (состоящий из четырёх тысяч) төрт мыңдан ибраг болған, төрт мыңдан кураған; 3. прил. (стоимостью в четыре тысячи) төрт мың сом туратуғын.

ЧЕТЫРЕХУГОЛЬНИК м. мат. төрт мүйешлик.

ЧЕТЫРЕХУГОЛЬНЫЙ прил. төрт мүйеш.

ЧЕТЫРЕХЦВЕТНЫЙ прил. төрт түрли реңди.

ЧЕТЫРЕХЧАСОВЫЙ прил. 1. төрт саатлық; ~ая бесёда төрт саат дауам еткен, төрт саатың гүргиң; 2. (назначенный на четыре часа) саат төртте; ~ой поезд саат төртте жүретуғын поезд.

ЧЕТЫРЕХЭТАЖНЫЙ прил. төрт этажлы, төрт қабатлы.

ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ числ. он төртнинши. **ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ** числ. он төрт.

ЧЕХИ мн. (ед. чех м., чешка ж.) чехлер (словаклар менен бирге Чехословакияның тайкарғы халқын қурайды).

ЧЕХОВ м. қап, тыс; мебель в ~лах қаплаулы мебель; ружьё в ~ле қаплаулы мылтык.

ЧЕХОСЛОВАЦКИЙ прил. Чехословакия...

ЧЕЧЕВИЦА ж. чечевица (есимлик ҳәм әннеси).

ЧЕЧЕВИЧНЫЙ прил. чечевица...; ~е посёвы чечевица египтери.

ЧЕЧЕНСКИЙ прил. чечен..., чеченниц.

ЧЕЧЕНЦЫ мн. (ед. чечеңец м., чечёнка ж.) чеченлер (Кавказ халықтарының бири).

ЧЕЧЕТКА ж. 1. зоол. чечётка (кус); 2. (танац) чечётка.

ЧЕШСКИЙ прил. чех..., чехтын; ~ язык чех тили.

чешү, чешешь наст. вр. от чесать.

ЧЕШУЙКА ж. бир қабыршақ.

ЧЕШУЙЧАТЫЙ прил. 1. (покрытый чешуйей) қабыршақлы; 2. (в виде чешуи) қабыршақ төризли.

чешүсь, чешепсья наст. вр. от чесаться.

ЧЕШУЯ ж. қабыршақ; рыйя ~ балықтың қабыршагы.

ЧИБИС м. узың аяқ, ала қанат.

ЧИЖ м. сайрағыш шымшық, сайрайтуғын сары, көк шымшық.

ЧИЖИК м. 1. уменыши-ласк. от чиж; 2. (детская игра и палочка для неё) шуллик ҳәм шуллик таяқ.

ЧИЛИЙСКИЙ прил. Чили..., чилилердин...

ЧИЛИЙЦЫ мн. (ед. чилиец м., чилийка ж.) чилийцелер (Чилийцы халқы).

ЧИН м. 1. чин, ўазыпта, дәреже, атақ, ҳәмәл; быть в чине полковника полковник-

тиң атагына ийе болыу; 2. хызметкер; ~ы дипломатичекого көрпүса дипломатиялық корпустың хызметкерлері; ⚡ без ~бв үлкен кишиликсиз, әпиүайы.

ЧИНАРА ж. шынар.

ЧИНИТЬ I несов. что 1. дүзетиү; жамаү, онлау; ~ замкі құлыпты дүзетиү; ~ обувь аяқ кийим жамаү; 2. (делать острым) ушын еткірлеү, ушын шығарыу; ~ караидаш қолеминц ушын шығарыу.

ЧИНИТЬ II несов. что 1. дүзетиү; жасау, дүзиү; ~ препятствия тосяның жасау; ~ беззакония нызамсызық ислеу.

ЧИННО нареч. одепли, қоқырайып, тәртипли; все сёли ~ в ряд ҳәммеси қатарда тәртипли турде отырды.

ЧИННЫЙ прил. одепли, қоқырайған, тәртипли.

ЧИНБВНИК м. 1. чиновник, ҳәммелдар; полицейский ~ полицияның чиновники; 2. перен. төре, чиновник.

ЧИНБВНИЧЕСКИЙ прил. чиновниклиқ, ҳәммелдарлық; ~ое отношение к делу иске чиновнико катнас жасау.

ЧИНБВНИЧЕСТВО с. собир. чиновников.

ЧИНБВНИЧИЙ прил. 1. чиновник..., чиновниклерше; 2. перен. төрелерше.

ЧИНУША м. разг. чиновниксамақ, төресымак.

ЧИРЕЙ м. шыйқан, сызлауык.

ЧИРИҚАНЬЕ с. шырылдау, шүйкилдеү, сайрау; ~ птиц күслардың шырылдауы.

ЧИРИҚАТЬ несов. шырылдау, шүйкилдеү, сайрау.

ЧИРИҚНУТЬ сов. и однокр. шыр ете қалай.

ЧИРКАТЬ несов. см. чиркнуть.

ЧИРКНУТЬ сов. и однокр. өм шағып жибериү; ~ спичкой шырлыны шағып жибериү.

ЧИРОК м. шүрелей, шегежин, шегежин үйрек.

ЧИСЛЕННОСТЬ ж. есап саны, сан, сан мұгдары; ~ наследия страны елдиң халқының саны.

ЧИСЛЕННЫЙ прил. 1. (числовой) сан арқалы, сан менен; ~ое решение уравнений тенденции сан арқалы шығарыу; 2. сан..., мұгдар; ~ое преобразование сан жагына басымлық.

ЧИСЛИТЕЛЬ м. мат. бөлинниш, алым.

ЧИСЛИТЕЛЬНОЕ с. имя числительное грам. санлық; порядковое ~ қатар санлық.

ЧИСЛИТЬ несов. кого-что санау, есаплау; ~ в отпуске отпуска деп есаплау.

ЧИСЛИТЬСЯ несов. 1. кем-чем саналыу, есапланыу, есапта болыу; ~ься на работе жумыста деп есапланыу; ~ься в командировке командировкада есапланыу; 2. (насчитываешься) есапланыу; 3. за кем жазалыу, саналыу, есапланыу; эта книга ~ься за ним был китап оның атына жазылған.

ЧИСЛО б. 1. мат. сан; целое ~б путь сан; дробное ~б бөлшек сан; 2. (дата) күн, число; пятое ~б айдың бети; какое сегодня ~б? бүгін айдың нешесін; в первых числах сентябрь сентябрьдин

бириңи күнлөринге; 3. (количество) сан, мұгдар; в большом ~е көп мұгдарда; пре-восходить ~ом сан жагына басымлық; 4. арасында, ишинде; в том ~е соның ишинде; в ~е присутствующих катнасқанлардың ишинде; 5. грам. сан; единственное ~б көплек сан; множественное ~б көплек сан; ~астрономические числа огода улкен мұгдар.

ЧИСЛОВЫЙ прил. 1. сан, санлық; ~ая величина санлық мұгдар; 2. (выраженный числом) сан менен көрсетилген, сан менен белгиленген; ~ые дайные сан менен берилген маглыуматтар.

ЧИСТИЛЬЩИК м. тазалаушы; ~ сапог этик тазалаушы.

ЧИСТИТЬ несов. 1. кого-что тазалау, суртиү; ~одежду кийимди тазалау; ~ коня атты тазалау; ~ посуду ыдысларды тазалау; 2. что қышын, тазалау; ~ грибы замаррықты тазалау; ~ рибу балықты қышын; ~ пруд хәйизди тазалау.

ЧИСТИТЬСЯ несов. тазалаушы.

ЧИСТКА ж. 1. тазалау, суртиү; отдать пальто в ~у пальтоны тазалауга бериү; 2. тазалау, қышын; ~а йгод жемислерди тазалау.

ЧИСТО 1. нареч. таза, тазалап; ~ вымыть руки қолды тазалап жууыу; 2. безлат. в знач. сказ. таза; у них в добме ~ олардың жайының иши таза; 3. союз прост. нақ, дәл, нағыз, тап; поёт, ~ словоей тап бүлбидел сайрайды.

ЧИСТОВЫЙ прил. таза; ~ая тетрадь таза жазатуғын дөлтер.

ЧИСТОГАН м. прост. нақ ақшалай; платить ~ом нақ ақшалай төлеү.

ЧИСТОКРОВНЫЙ прил. хасыл туым; ~а лошадь хасыл туым ат.

ЧИСТОПИСАНИЕ с. таза жазын.

ЧИСТОПЛОННОСТЬ ж. 1. таза, тазалық, азадалық; 2. перен. (нравственная чистота) хужданлылық, минез-кулкының тазалығы.

ЧИСТОПЛОТНЫЙ прил. таза, азада; ~ человек таза адам; 2. перен. (нравственное чистота) хужданлы, минез-кулкы таза.

ЧИСТОПОРОДНЫЙ прил. хасыл туымлы; ~ скот хасыл туымлы мал.

ЧИСТОСЕРДЕЧНО нареч. ҳадал нийет пенен, ҳақ көүил менен, шын жүректен; ~ признаться шын жүректен мойынлау.

ЧИСТОСЕРДЕЧНЫЙ прил. ҳадал нийетли, ҳақ көүилли, шын жүрекли; ~ое раскаяние шын жүректен екенин.

ЧИСТОСОРПТНЫЙ прил. таза сортлы.

ЧИСТОТЫА ж. 1. таза, тазалық; ~а помещение жайдың тазалығы; соблюдать ~у тазалықта сақлау; содержать в ~е таза сақлау; 2. (отсутствие примеси) косынтыасызылық, тазалық; ~а воды суудың тазалығы; 3. перен. (нравственная) ҳадаллық, ҳақлық; 4. (отчетливость—напр. произношение) ашық, анық.

ЧИСТОШЕРСТАННЫЙ прил. нағыз жүнен исленген.

ЧИСТЫЙ прил. 1. (незагрязненный, опрятный) таза, тазалық, азада; ~ое белье таза иш кийим; ~ая көмиата таза

белме; 2. (без примеси) сап, нақ, қосымтасыз, таза; ~ый спирт қосымтасыз спирт; 3. (отчёлливый, ясный) ашық, анық; ~ое произношение сөзді анық айтты; 4. (тищательно выполненный) пукта, жынықла; ~ая работа пукта исленгей ис; 5. *перен.* (нравственно безупречный) ҳадал, ҳак; ~ая сөбестің ҳақ құждаң; 6. разг. нағыз, тосынан болған; ~ая случайністің нағыз тосынан болған ўақыя; ~ая пра́вда нағыз ҳақыйқат; 7. (о прибыли и т. п.) нақ; ~ый барыш нақ пайда; ◇ от ~ого сердца шын жүректен; ~ый вес өз аўырылығы; принимать за ~ую монету шын деп билий; на ~ом вздухе таза хајада.

ЧИТАЛЫНЫЙ прил.: ~ зал оқыў залы.

ЧИТАЛЫНЯ жс. оқыў залы, китап оқытұтын жай.

ЧИТАЛЕЛЬ м. оқыўшы; ~и газеты газета оқыўшылар.

ЧИТАТЕЛЬНИЦА женск. от читатель.

ЧИТАТЬ несов. 1. кого-что и без доп. оқыў; ~ийги китап оқыў; ~вслух дауыслап оқыў; ~ про себя иштеп оқыў; ~стихий наизустъ ядтан қосық оқыў; 2. что оқыў, сабак беріў, жасаў; ~ лекции оқыў; 3. что уйретиў, беріў; ~ иотацин ақыл уйретиў; ◇ ~ чын-л. мýсли биреудиң ойын-дагысын билий; ~ в чын-л. сердцах биреудиң ойын билий; ~ между строк автордың айттын дегенин түсіниў.

ЧИТАТЬСЯ несов. оқыльыў; ұта книга легкó ~ется бул китап аңсат оқылады.

ЧИТКА жс. оқыў, оқып шығыў; дауыслап оқыў; коллективиая ~ газёт коллектив болып газетаны дауыслап оқыў.

ЧИХАТЕЛЬНЫЙ прил. түшкіртетуғын; ~ газ түшкіртетуғын газ.

ЧИХАТЬ несов. түшкіриў.

ЧИХНУТЬ сов. и однокр. түшкірип жиберіў.

ЧИЩЕ сравнит. ст. от прил. чистый и нареч. чисто 1, 2.

чищу, чистишь и т. д. наст. вр. от чистить.

чищусь, чистишься и т. д. наст. вр. от чиститься.

ЧЛЕН м. 1. ағза, член; ~ профсоюза профсоюз ағзасы; ~ ВЛКСМ ВЛКСМ ағзасы; действительный ~ Академии наук СССР СССР Илимлер академиясының ҳақыыйқи ағзасы; 2. (часть тела человека) ағза; 3. мат. ағза; ~ уравнения теңделеме ағзасы; 4. грам. ағза; ~ предложение гәп ағзасы.

ЧЛЕНІЙТ несов. что бөлеклерге бөлий.

ЧЛЕНОВРЕДІТЕЛЬСТВО с. биреуди майып етишшилик, өзин-өзи майып етишшилик.

ЧЛЕНОРАЗДЕЛЬНО нареч. анықлап, ашық.

ЧЛЕНОРАЗДЕЛЬНЫЙ прил. түснікілі, анық, ашық; ~ая речь түснікілі сейлеў, анық сейлеў.

ЧЛЕНСКИЙ прил. ағза, ағзаның, ағзалиқ; ~е взносы ағзалық взноснор.

ЧЛЕНСТВО с. ағзалық.

ЧМОҚАТЬ несов. разг. 1. шолпылдатыў; ~ от удовольствия хәзликтен еринин

шолпылдатыў; 2. кого-что (деловать) шорп еттирип сүйиў.

ЧМОҚНУТЬ сов. и однокр. разг. 1. (губами) шолпылдатыў; 2. кого-что (деловать) шорп еттирип сүйиў жибериў.

ЧОҚАТЬСЯ несов. см. чоқнувшись.

ЧОҚНУТЬСЯ сов. чем, с кем қағыстырыў; ~ рбомками рюмканы қағыстырыў.

ЧОПОРНО нареч. кербазлық пенен, кербазлы түрде, тәкаббирлик пенен; держаться ~ өзин кербазлы түрде тұтыў.

ЧОПОРНОСТЬ ж. кербазлық, тәкаббирлик.

ЧОПОРНЫЙ прил. кербаз, тәкаббир.

ЧРЕВАТЫЙ прил. насыра шабатуғын, ақыбети жаман; события, ~е последствиями ақыбети жаман жағдайға алып келетүннүң ўақыялар.

ЧРЕВІ О с. уст. иш, қарын, курсақ; во ~е матері туўмастан бурын, анасының курсағында жатқанда.

ЧРЕДА ж. уст. поэт. гезек, нәүбет.

ЧРЕЗ предлог см. чрез.

ЧРЕЗВЫЧАЙНО нареч. оғада, әдеттен тысықары, күтө, айрықша; ~ важный вопрос оғада әхмийетли мәселе, айрықша әхмийетли мәселе.

ЧРЕЗВЫЧАЙНЫЙ прил. оғада, әдеттен тысықары, айрықша; ~ый успех айрықша табыс; ~ое положение әдеттен тысықары жағдай; приять ~ые меры айрықша илажлар көріў; ◇ ~ый и полномочный посол айрықша ҳәм толық ҳуқуқлы елши.

ЧРЕЗМЕРНО нареч. күтө, жүдө, шектен тысықары, ҳадден зыят, айрықша; я ~ устал мен күтә шаршадым.

ЧРЕЗМЕРНЫЙ прил. күтө, жүдө, шамадан артық, шектен тысықары, ҳадден зыят, айрықша; ~е требования айрықша талаплар.

ЧТЕНИЕ с. оқыў; книга для ~я оқыў китабы; ~е вслух дауыслап оқыў; ~е стихоб қосық оқыў.

ЧТЕЦ м. тақмақлап оқыўшы.

ЧТИТЬ несов. кого-что иззетлеў, еске тусирип хүрметлеў, сыйлаў; ~ память погибших бойцов жан берген жаўынгерлерди еске тусирип хүрметлеў.

ЧТО I (чегó, чёмý, чем, о чём) мест. 1. вопр. и относ. не, неге, нени, қандай; ~ с вами? сизге не болды?; ~ случилось? не болды?; сделайте вот ~ мине мынаны исполнен; чегó ты хочешь? саған не керек?; чем вы недовольны? сизге не унамады?; о чём вы говорите? нени гәп етип отырысыз?;

2. вопр. в знач. сказ. (в каком положении) қалай; ~ больной? науқас қалай?; 3. вопр. в знач. нареч. (почему, зачем, по какой причине) неге, неликтен, не себептен, не ушын қандай себеп пенен; ~ ты так задумался? сен неге ойланып қалды?; ~ вы всегда спорите? сиз неге бәрхә ежесе бересиз?

4. вопр. и относ. (сколько) нешешү, қанша; ~ стоти книга? китап қанша турады?; 5. (при выражении сомнения, отрицания) қандай, не; ~ в этом толку буннан не шыгады; ~ тут хорошего буның иеси жақсы; 6. неопр. разг. (что-нибудь) бир нәрсе, ўақыя; в случае чего бир нәрсе бола қалса; если ~ слuchится егер бир

нэрсе болып қалса; 7. (всё без исключения, многое) бери, ҳәммеси, қәлегени; чегъ там только не было! ол жерде қәлегениң бери болды; ~ угбдио не қәлегени; ~ придется гез келгени; 8. относ. (который) -ған, -ген; дом, ~ стоит у реки дәръяның жағасында турган үй; ◇ а ~? ал неге?; что же, я это сделала жақсы, мен буны испльмен; ну и что же? неге?, не ушын?; ~ же из этого? бунна не шыкты?; ~ ни говори, а он хороший человек не десен де ол жақсы адам; ~ бы (то) ни было қалай болса да; не за ~ (при выражении благодарности) эхмийети жок; ие за ~ егъ ругать оған кейіндиң қәжеш жок; ~ емү сделается? оған не болып қалар екен?; ни к чему кереги жок; ни с чём қуры алақан; уйтى ни с чём қуры алақан қайтып кетиши; с чего это он так разозлился? ол неликтен сондай ашыуланды?; ~ за ерундай қандай ерси нарсел; ~ ли в знач. воодин. сл. солайма екен; времени у тебя, ~ ли, нет? сениң ўақтың жоқ па?; ни за ~ 1) (ни в кем случае) хеш, хеш қашан; 2) (понапрасну) бийхүйда; ни за что ни про что или ни за ~ ни про ~ хеш себепсиз; емү хоть бы что оның ойына да кирип шықпайды; чего доброго жаман айттай жақсы жок; ~ до меня, так я просто рад ал маган қарасан, мен оғада құуаныштыман; а я тут при чём? мениң бунда не исим бар?; я тут ни при чём мениң бунда исим жок; ~ и говорить несин айтасан; ~ ты! (выражение удивления) саган не болды; да ~ ты говоришь Неужели? сен не дедин! Солай ма?; чуть ~ и она уже обижается оның сәл-пәл кеүлине келейин деди; ~ было сиа бар купи менен.

ЧТО II союз 1. (связывает придаточное предложение с главным) деў, сондай, не, соншелли; я знаю, ~ скажешь не айтатуғының билемен; досадно, ~ ты опоздал сениң кешиккениң сондай өкниши; он сказал, ~ зайдёт ко мне ол маган келемен деп айтты; ~ ни день, то... күн сайын...; 2. изъяснит. -да, -де, -та, -те; было так темно, ~ хотят глаза виляли көзге түртсөң деп көрмейтуғын қараңы еди; 3. (с повторением — указывает на различие, равнодушное в отношении чего-л.) не; ~ ты пойдёшь, ~ я — всё равно сен барғанда не, мен барғанда не — бери бир; ~ в лоб, ~ польба маңлайга урганда не, пешенага урганда не.

ЧТОБ, ЧТОБЫ 1. союз цели тек, ушын; спешу, ~ не опоздать кешигип қалмас ушын асығып турман; 2. частица -сын, -сия; ~ этого больше не было! екиншиде булай болмасын!, бул нарсе енди қайтып болмасын!

ЧТО-ЛИБО см. что-нибудь.

ЧТО-НИБУДЬ мест. неопр. бир нарсе, не болсада, не болмасын; дайтэ ~ почитать оқыуға бир нарсе бериц.

ЧТО-ТО I мест. неопр. (нечто) бир зат, бир неме, бир нарсе; он чём-то недоволен ол бир нарсеге наразы; здесь ~ есть бул кәрада бир неме бар.

ЧТО-ТО II нареч. 1. (в некоторой степени)

азырақ, бираң, әлле қандай; мие ~ нездорбится мен бираң аўырып турман, азырақ мәнисим болмайды түрлүпты; 2. (почему-то) неликтен екени белгисиз, не себептен екени белгисиз, түснин болмайды; ~ он невесёлый түснин болмайды не ушын ол кеүилсиз.

чту, чтишь *наст. вр. от чить.*

ЧУ жеңд. тыңла, тоқтап тур; чул топот какой-то тоқтап тур! бир дүбірли есити-леди.

ЧУБ м. маңлай шаш (еркеклерде болады).

ЧУБАРЫЙ прил. шубар.

ЧУБУК м. 1. (часть курительной трубки) най, шылымың найы; 2. с.-х. (виноградный черенок) жузимнин налшеси.

ЧУВАШИ, ЧУВАШИЙ мн. (ед. чуваш м., чувашка ж.) чувашлар, чуваши халқы (*Чуваши АССРның тиішкәрғы халқы*).

ЧУВАШСКИЙ прил. чуваш..., чуваштың; ~ язық чуваши тиши.

ЧУВСТВЕННОСТЬ ж. 1. (способность воспринимать) сезирлик; 2. (склонность к чувственным влечениям) сезимталлы, сезигишик, сезимди оятышылык.

ЧУВСТВЕННЫЙ прил. 1. (видимый, осозаемый) сезилиүши, сезим арқалы қабыл етилетуғын, сезидиретуғын; ~ое восприятие сезиү арқалы қабыл етиү; 2. (плотский) сезимталлы, сезигишик, сезимди оятышы.

ЧУВСТВИТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. (восприимчивость, впечатлительность) сезирлик, сезимлилик; 2. (чувствительность) кеүилшеклилек, баўырманлылык.

ЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ прил. 1. (восприимчивый, впечатлительный) сезир; 2. (ощущимый, заметный) сезилерли, эдеүирак; ~ая разница сезилерли айрымашылык; ~ый удар сезилерли соққы.

ЧУВСТВО с. 1. сезим, сезиү; органы чувств сезим ағзалары, сезиү органлары; 2. (сознание) ес, хуш; привести в ~ есина келтириү, есин жыйнатыу; упасть без чувств если аўып жызылыу; 3. сезим, сезиү; ~ собственного достоинства өз қәдириң билиү сезими; ~ ответственности жуапкершилик сезими; ~ долгla миннедарлык сезими; 4. разг. (любовь) сүйиң, ышкы, ашық болыу, мухаббат, жақсы көриү; больше ~ үлкен мухаббат.

ЧУВСТВОВАТЬ несов. что 1. сезиү, туйиү; ~ тепең жыллыны сезиү; ~ себя больным өзин аўырып деп сезиү; 2. (понимать, осознавать) түснинү, сезиү; ~ ответственность жуапкершилики сезиү; ~ свою виү өзинң айбын сезиү.

ЧУВСТВОВАТЬСЯ несов. безл. сезилий.

ЧУГҮН м. 1. шойын; көвкий ~ таплауға болатуғын шойын; 2. (горшок) шойын қазан, топлы қазан.

ЧУГҮННЫЙ прил. шойын; шойыннан исленген.

ЧУГУНОЛИТЕЙНЫЙ прил. шойын еритиү..., шойын еритетуғын.

ЧУДАК м. тамаша адам, қызық адам, ерси адам.

ЧУДАКОВАТЫЙ прил. разг. тамашалау, қызық, ерсилеу.

ЧУДАЧЕСТВО с. тамашалық, қызықлық, ерсилик; брось свой ~ai ерсилигиңди кой!

ЧУДАЧКА женск. от чудак.

ЧУДЕСНО нареч. әжайып, таң қаларлық, күтә жақсы.

ЧУДЕСНЫЙ прил. 1. (необычайный) таң қаларлық; 2. (прекрасный) әжайып, таң қаларлық, оғада жақсы.

ЧУДИТЬСЯ несов. кому-чему, безл. разг. елеслеү, көз алдына келиү; емү ~ся стук орган тарсылды шыққандай болып елеслейди.

ЧУДНБ нареч. разг. таң қаларлық, әжайып; ~, что такие вёщи могут случаться бундай затлардың болыуы таң қаларлық нәрсе.

ЧУДНОЙ прил. разг. таң қалдыратуғын, әжайып.

ЧУДНЫЙ прил. 1. (удивительный) таң қалдыратуғын, әжайып; 2. (отличный, великолепный) әжайып, айрышта.

ЧУДО с. 1. әжайып, таң қаларлық, кәрамат; совершился ~ таң қаларлық нәрсе ислеү; 2. в знач. нареч. чудом кәрамат пenen; ~м спастись от смрти өлимнен кәрамат пenen күтылыу; 3. таң қаларлық, әжайып, кәрамат; чудес героязма қаҳарманлықтың кәраматы; ~ тәхники техниканың кәраматы; 4. в знач. сказ. (удивительно, поразительно) таң қаларлық, әжайып; как было вёсёло — ~ сондай кеүилли болды — таң қаласац!

ЧУДОВИЩЕ с. 1. (фантастическое существо) бәлемат; 2. перен. (о человеке) жаўыз, рейимсиз.

ЧУДОВИЩНЫЙ прил. 1. (страшный, устрашающий) бәлемат; ~ое существо бәлемат; 2. жұда үлкен, жұде зор, күтә үлкен, гидиман; таң қалдыратуғын; ~ые размёры күта үлкен көлемлер; 3. ет түршиктирутуғын, тәбе шашың тик туратуғын; ~ое преступление тәбе шашың тик тура туғып жинаят.

ЧУДОДЕЙСТВЕННЫЙ прил. таң қаларлық; ~ое средство таң қаларлық дәри.

ЧУЖАК м. разг. жат адам.

ЧУЖБИНА ж. жат жер, жат ел.

ЧУЖДАТЬСЯ несов. кого-чего шетлеү, езин шетте тутыу; ~ друзей досларынан шетлеү.

ЧУЖДЫЙ прил. 1. жат; ~ая идеология жат идеология; 2. қол үзген, аўлақ; чөвек, ~ый зависти қүншилликten аўлақ адам.

ЧУЖЕЗЁМЕЦ м. уст. сырт ел адамы, шет ел кисиси, жат елдиң адамы.

ЧУЖЕЗЁМНЫЙ прил. уст. сырт елдиң..., сырт елдики, жат елдиң...

ЧУЖДЫЙ прил. 1. (принадлежащий другим) басқа, басқаның..., кисинин..., биреудиң...; басқанини; ~ие вёщи басқаның затлары; под ~ым именем басқаның аты менен; 2. (не родной, посторонний) жат; басқа; ~ие люди жат адамлар; они ~ие друг другу олар бир-бирине жат; 3. в знач. сущ. с. чужое бөтөн биреудики, басқа биреүдин заты; взять ~бе басқа биреүдин нәрсесин

алыу; ◇ ~ими руками жар загребать посл. басқаның қолы менен от көсөү; жить на ~ой счёт басқаның есабынан түрү.

ЧУКБТСКИЙ прил. чукчи..., чукотлыны...

ЧҮКЧИ мн. (ед. чүкча м. и ж., чукчайка ж.) чукчи, чукотлылар (Чукот милли округинде жасасытуғын халық).

ЧУЛАН м. шолан, телек.

ЧУЛ||БК м. шулық, жорап; шерстяные ~ий жүн шулық.

ЧУЛОЧНЫЙ прил. шулық..., жорап..., жорап тоқыйтуғын, шулық тоқыйтуғын.

ЧУМ м. чум (Арқада ҳәм Сибирьде жасасыны халықтардың көшпелі шатыры).

ЧУМА ж. мед. оба, оба кесели.

ЧУМАЗЫЙ прил. разг. кирлеген, ылас, иплас, патас.

ЧУМНОЙ прил. 1. оба..., обаның...; ~ микроб оба кеселиниң микробы; 2. (зарожденный чумой) оба кесели жуққан.

ЧУРБАН м. 1. (обрубок бревна) бир тогалақ ағаш, ағаш дүңкеси, ғола, доғалақ; 2. перен. бран. (о человеке) ақмақ, тентек.

ЧУРЕК м. шөрек.

ЧУРКА ж. кесинди ағаш ямаса темир бөлеги.

ЧҮТКИЙ прил. 1. сезгир, сергек, сақ, еситкиш; ~ая собака сак ийт; ~ое ўхо еситкиш кулақ; 2. мийирманлы, мийримли, фамхор, кейиүлшек, қайырком; ~ое отношение к людям адамлар менен киши пейил катнас жасау; ◇ ~ий сои сергек ўйқы.

ЧҮТКО нареч. 1. сергек, сезгир, сақ; 2. кейіл қойып, дыққат қойып; ~ прослушиваться к общественному мнению жәмийетлик пикирди дыққат қойып тыңлау; 3. мийирманлық етип, фамхорлық етип, қайыркомлық пenen; ~ относиться к кому-л. биреүге сезгирлик пenen қарау; ◇ ~ спать сергек ўйқылау.

ЧҮТКОСТЬ ж. 1. сезгишлик, сезгирлик, сергеклик, сақлық; ~ слуха еситкишлик; 2. перен. мийирманлық, мийримлилик, фамхорлық, қайыркомлық; душевная ~ қайыркомлык.

ЧҮТОЧКУ нареч. разг. сәл-пәл, азғана; подавинься ~ сәл-пәл жылыс.

ЧУТЬ нареч. 1. (немного) сәл, азғана; ~ больше сәл үлкенирек, сәл көбірек; 2. (едва, еле) зорға, сәл-пәл; ~ живой зорга тири, тек көкирегинде жаны бар; 3. союз (как только, сейчас же) сәл... дәрриү; ~ кто войдёт, я услышу биреү сол кирсе, дәрриү еситетен; ◇ ~ что қыйт етсе, ~чуть сәл-пәл ғана, еплеп; ~ свет таң саз бергенен.

ЧУТЬЕ с. 1. (у животных) сезиү, сезгишилик, сезгирлик; собака с тонким ~м ийисшил ийт, сезгир ийт; 2. перен. сезиү, түснапзлық; художественное ~ көркемлиktи сезиү.

ЧҮЧЕЛО с. 1. (животного, птицы) тулып, кеп, пост; 2. (пугало) қарақашы; огорбидое ~ палыздагы қарақашы; 3. перен. прост. уркитиү.

ЧУШЬ ж. разг. епейин гәп, эйтейир нәрсе, болмаған нәрсе, мәниссиз; городить ~ мәниссиз сөзлер айтты.

ЧҮЯТЬ несов. кого-что 1. (о животных) сезиү; ийисин билиү; собака чует дичь ит кустын ийисин билип тур; 2. переч. тусяниү, сезиү; чует мое сердце меняң журагим сезип тур.

ЧЬЕ мест. см. чей.

чье́го мест. род. и вин. п. от чей, чье. чьей мест. род., дат., твор. и предл. п. от чья.

чёём мест. предл. п. от чей, чье.

чьему мест. дат. п. от чей, чье.

чьею мест. твор. п. от чья.

ЧЫЙ мест. вопр. и относ. см. чей.

чыны мест. 1. твор. п. от чей, чье;

2. дат. п. от чьи.

чымы мест. твор. п. от чыи.

чых мест. род., вин. и предл. п. от чии.

чью мест. вин. п. от чья.

ЧЬЯ мест. вопр. и относ. см. чей.

Ш

ШАБЛОН м. 1. тех. (образец) қәлип, үлги; сделать по ~у үлги бойынша ислеү; 2. перен. (шаблон) шаблон, қәлиплескен үлги, ески үлги, үйрененикли үлги.

ШАБЛОННОСТЬ ж. шаблонлық, қәлиплескенлик, қәлиплесип кеткенлик, үлги болып кеткенлик.

ШАБЛОННЫЙ прил. 1. тех. қәлиплескен, үлги болып кеткен; ~ая форма бойынша қәлиплеү; 2. перен. (заурядный, банаальный) ески үлгите негизлепген, ескерген, мазасы қапқан, мазасы кеткен, езбеленген; ~ая фраза езбеленген гәп.

ШАГ м. 1. адым, қадем; замедлить ~ адымды пэсецлетиү; прибавить шага адымды артыру; 2. перен. (действие, поступок) хәрекет. ис, шара, қылыш; необдуманий ~ ойланбаган хәрекет; рискованный ~ қәүеттерли ис; 3. тех. адым, аралық; ~ зубчактого колеса тисли дегершиктиң аралығы; ♦ первые ~й даслеки адымлар; сдеять первый ~ даслеки адым атлау; на каждого ~й адым сайын; в двух ~ах отсиода буннан еки адым жерде; ~ за шагом адымба-адым; не отступать ни на ~ бир адым да кейин шегинбей; ни шагу назад! бир адым да кейин шегинбей!

ШАГАТЬ несов. 1. адымлап журиү, журиү, адым атлау, аяқ басыү, қадем басыү; ~ по дороже жол менен журиү; 2. через кого-что (переступать) атлап этиү; ~ через канаву салмадан атлап этиү.

ШАГАЮЩИЙ 1. прич. от шагать; 2. прил. адымлаушы, адымлап журиушы; ~ экскаватор тех. адымлаушы экскаватор, адымлап журиушы экскаватор.

ШАГНУТЬ сов. и однокр. атлау, бир адым атыу, бир адым атлап жибериү; ♦ далеко ~ қатты кетиү, жоқарылау, есүү.

ШАГОМ нареч. 1. адымлап, асықпай; 2. (медленным аллюром) аян, аяцлап журиү; 3. (не спеша — о езде на лошадях) есте; ~хать ~ көликли есте журиү.

ШАЙБА ж. шайба (1. тех. винтиң я буранданың астынан қойылатуғын жалпақ ұалқа; 2. спорт. хоккей ойнынын резиналы диск).

ШАЙКА I ж. шайка, топар; разбойничья ~ тонашылар топары.

ШАЙКА II ж. (для мытвя) бир қулақты ағаш шелек.

ШАЙТАН м. шайтан.

ШАКАЛ м. сағал, шағал.

ШАҚАЛИЙ поил. сағал..., шағал..., сағалдың..., шағалдың...

ШАЛАШ м. көс, ылашық, гүрке, гезе.

ШАЛДЫЙТЫ несов. тентек болыў, тентеклик етиү, қызырлық етиү, биймазалық ислеү; дёти ~ят балалар тентеклик етеди.

ШАЛОВЛЫВОСТЬ ж. тентеклик, қызырлық, биймазалық, еркелик.

ШАЛОВЛЫВЫЙ прил. тентек, қызыр, ерке, биймаза; ~ ребёнок тентек бала, биймаза бала.

ШАЛОПАЙ м. разг. бийталап, бийкар, сырғы, ис қосақаңас.

ШАЛОСТЬ ж. тентеклик, қызырлық, қызырлық, биймазалық, еркелик; дётские ~и балалардың тентеклиги, балалардың биймазалығы.

ШАЛУН м. тентек, қызыр, биймаза, ерке (бала).

ШАЛУНЬЯ женск. от шалуй.

ШАЛЬ ж. улкен орайпек.

ШАЛЬНОЙ прил. жарым ес, есиүас, есерсөк; ~бй парень есерсөк бала; ♦ ~ая пүля қаңымай оқ, жазым оқ; ~ые дөнгүи аңсат пул, күтүрген пул.

ШАМАН м. порхан.

ШАМАНСКИЙ прил. порхан..., порханлық, порханның.

ШАМКАТЬ несов. мыңырлау, мыңырлап сейлеү.

ШАМПАНСКОЕ с. шампанское, шампан шарыбы.

ШАМПУНЬ м. шампунь (басты жууык ушын сүйүк сабын ямаса порошок).

ШАНДАЛ м. уст. шандал (шам қойғыш ҳасте).

ШАНС м. үмит, мүмкүншилик; иметь все шансы на успех табысқа ерисиү ушын барлық мүмкүншиликке ийе болыў.

ШАНТАЖ м. шантаж, абай (абройын түсіретүгүн фактларды айтаман деп қоркытый).

ШАНТАЖИРОВАТЬ несов. кого-что шантаж етиү, шантаж жасау, абай етиү.

ШАНТАЖИСТ м. шантажиши.

ШАНТАЖИСТКА женск. от шантажист.

ШАПКА ж. 1. малақат, кураш, телек; карақуевая ~ а каракел теридей тигилген малақай; 2. полигр. (заголовок) шапка, баслама; ♦ ~а волос қалып шаш; ~а-невидимка (в сказках) сырлы малақай; дать по ~е кому-л. 1) (ударить) урыу, жумырық урыу; 2) (уволить) қууыў, қууып шығарыу; получить по ~е 1) таяқ жеў, жумырық

жеў; 2) (быть уволенным) шығарылыў, босатылыў, қуўылыў; на бóре ~а горйт погов. сезилик секирер.

ШАПОЧНИК м. малақайшы.

ШАПОЧНИЙ прил. малақай...; ~ая мастерская малақай тигетуғын устахана; ◇ прийті ~ ому разбору бир нэрсениң тамамланыў алдында келиў.

ШАР м. в разн. знач. шар, домалақ, жумалақ; бильярдный ~ бильярд шары; воздушный ~ ҳаўа шары; земной ~ жер шары; ◇ хоть ~ом покатый кеш нерсе жоқ, жылар жалағандай.

ШАРАДА ж. жумбақ сез, жумбақ ойны.

ШАРАХАТЬСЯ несов. 1. см. шарапнуться; 2. от кого, перен. разг. (сторониться, избегать) жалт бериў, үркиў, бурылып кетиў.

ШАРАХНУТЬ сов. и однокр. кого-что, чем урып салыў, қойып қалыў, катты урып жибериў (ударить); ылақтырыў, ылақтырып жибериў (бросить).

ШАРАХНУТЬСЯ сов. и однокр. разг. ырып тусиў, секирип тусиў; шетке атлытыў, жалт бериў, атлып шыбыў; ~ в стбону қапталда жалт бериў, бир төрепке атлып шыбыў.

ШАРЖ м. шарж (бираедиң ямаса бир нэрсениң сүретин ҳазил ретинде күлкили етип салыў); дру́жеский ~ дослық шарж.

ШАРИАТ м. рел. шәрият.

ШАРИК м. уменьш. от шар; ~и для подшипников подшипник шариклері; ◇ красивые кровяные ~и қаның қызыл түйретеклері.

ШАРИКОВЫЙ прил. шарикли; ~ая ручка шарикли ручка.

ШАРИКОПОДШИПНИК м. тех. шарикоподшипник.

ШАРИКОПОДШИПНИКОВЫЙ прил. шарикоподшипник..., шарикоподшипники.

ШАРИТЬ несов. қармалап ақтарыў, қармалап тиңтиў, қармалап излеў; ◇ ~ глязами көзи менен излеў.

ШАРҚАТЬ несов. чем сартылдатыў, тоқылдатыў, тысырлатыў, тасырлатыў, тырыслатыў; ~ ногами аяғын тырыслатыў.

ШАРКНУТЬ сов. и однокр. чем и без доп. сарт еттириў, тасыр еттириў; тысырлатып жибериў, тасырлатып жибериў; ~ ногой аяғы менен сарт еттириў.

ШАРЛАТАН м. алдаушы, гэззап, өтирикши, жалахор.

ШАРЛАТАНСКИЙ прил. алдаушылық, гэззаплық, өтирикшилик, жалахорлық.

ШАРЛАТАНСТВО с. алдаушылық, гэззаплық, өтирикшилик.

ШАРМАНЩИК м. шарманкашы.

ШАРНІР м. тех. шарнир; на ~ах шарнирли; ◇ быть как на ~ах жылмақай болыў.

ШАРНІРНЫЙ прил. шарнирли; ~ое соединение шарнирлы бирлик.

ШАРОВАРЫ только мн. шалбар, сым.

ШАРОВІДНЫЙ прил. шар тәризли, домалақ; ~ая моблия шар тәризли жылдырым.

ШАРОВКА ж. с.-х. қатар арасын жумсартыў, жерди жумсартыў, жерди босатыў;

механизированная ~ механизациялы түрде жерди жумсартыў.

ШАРОВІЙ прил. шар..., шардың..., шар тәризли, домалақ; ~ая поверхность шардың үстичи бети; ~ая моблия шар тәризли жылдырым.

ШАРООБРАЗНЫЙ прил. см. шаровидный.

ШАРФ м. шарф, мойнапа; повязать шею шарфом мойнинга шарф ораў.

ШАССИ с. нескл. тех. шасси (1. ҳар түрли механизмдер орнатылған рама; 2. самолёттың аяғы).

ШАТАНИЕ с. 1. (качание) қозгалыў, шайқалыў, тербеліў, қыймылдатыў, тенселиў; 2. перен. (колебание) тураксызылық етиў, қобалжыў, аўмақайланыў, тайсалқлаў; 3. разг. сандалып жүриў, тентиреў, қаңғырып жүриў; бесцельное ~ по улицам көшеде бийкарға сандалып жүриў.

ШАТАТЬ несов. кого-что 1. (раскачивать) қозғаў, қозгалтыў, шайқаў, шайқалтыў, қыймылдатыў, тенселитүй, тербелитүй, силкиу; 2. безл. (от болезни, усталости и т. п.) тенселитүй; его ~ет из стороны в сторону они олай-былай тенселитеди.

ШАТАТЬСЯ несов. 1. (качаться) қозгалыў, шайқалыў, қыймылдаў, тенселиў; у меня зуб ~ется тисим қозгалып тур; 2. (при ходьбе) тенселиу; 3. разг. тенселиу, тенселит жүриў, сандалып жүриў, тентиреў, тентиреп жүриў; ~ться без дёна жумыссыз тенселип жүриў.

ШАТЕН м. қара-қоңыр шашлы (ер адам).

ШАТЕНКА қара-қоңыр шашлы (хаял, күз).

ШАТЕР м. шатыр; раскінуть ~ шатыр тигиў.

ШАТКИЙ прил. 1. (неустойчивый) шайқалғыш, шайқалып турған, қозгалып турған, қыймылдап турған; ~ий стол шайқалғыш стол; 2. перен. (ненадёжный) исенимсиз, тураксыз, аўмақай; ~ое положение исенимсиз аўдал.

ШАТКОСТЬ ж. 1. (неустойчивость) шайқалғышлық, қозғалғышлық; 2. перен. (ненадёжность) исенимсизлик, тураксызылық, аўмақайлыш.

ШАТНУТЬ сов. и однокр. кого-что, разг. шайқап жибериў, қозғап жибериў, силкип кийиў, қыймылдатып жибериў.

ШАТНУТЬСЯ сов. и однокр. разг. шайқалыў, тенселиў.

ШАФРАН м. шафран (алма ағашы ҳэм мијде).

ШАФРАННЫЙ прил. 1. шафран; ~ое яблоко шафран алма; 2. (оранжево-жёлтый) қызыл-коңыр.

ШАХ I м. (титул монарха) шах, патша.

ШАХ II м. шахм. шах; ~ и мат шах жени мат; объявить ~ королю корольға шах жарылау.

ШАХИНШАХ м. шахиншах, шах эўлады.

ШАХИНЯ ж. шахтың ҳаялы.

ШАХМАТИСТ м. шахматист, шахматышы.

ШАХМАТИСТКА женск. от шахматист.

ШАХМАТНЫЙ прил. шахмат..., шахматы; ~ая доска шахмат таҳтасы; ◇ расположить в ~ом порядке шахмат тартиби менен орналастырып.

ШАХМАТЫ только мн. шахмат; играть в ~ шахмат ойнау.

ШАХТА ж. шахта.

ШАХТЕР м. шахтёр, шахтасы.

ШАХТЕРСКИЙ прил. шахтёр..., шахтёрови.

ШАХТИНЫЙ прил. шахта...; ~ое оборудование шахта ускенелери.

ШАШЕЧНЫЙ прил. шашка...

ШАШИСТ м. шашист, шашкаши.

ШАШИСТКА женск. от шашист.

ШАШКА I ж. 1. (в игре) шашка, ат, тас; 2. мн. шашки (игра) шашки; 3. (подрывная) шашка; дымовая ~ думанлатыұшы шашка, туттиуши шашка.

ШАШКА II ж. (оружие) қылыш.

ШАШЛЫҚ м. шашлық, кәбап.

ШАШЛЫЧНАЯ ж. шашлықхана, кәбапхана.

шва, шву и т. д. род., дат. п. ед. от шов.

ШВАБРА ж. швабра (еден жуғатуғын латте); мыть пол ~ой еденди швабра менен жуўый.

ШВАРТОВАТЬ несов. что, мор. аркан менен байлау, шынжыр менен байлау (кемени).

ШВАРТОВАТЬСЯ несов. мор. аркан менен байланыу, шынжыр менен байланыу.

ШВЕДСКИЙ прил. швед..., шведтиц...; ~ язық швед тили.

ШВЕДЫ мн. (ед. швед м., шведка ж.) шведлер, швед халқы (*Швецияның тийкарты халқы*).

ШВЕЙНЫЙ прил. тигиү..., тигетуғын, тигилген; ~е изделия тигилген буйымлар.

ШВЕЙЦАР м. швейцар (мийманханадағы ҳам ресторандағы сақын).

ШВЕЙЦАРСКИЙ I прил. Швейцария..., швейцарияның..., швейцариялық; ◇ ~ сыр Швейцария сырьы.

ШВЕЙЦАРСКИЙ II прил. 1. швейцардың...; ~ая ливрея швейцардың кийими; 2. в знач. сущ. ж. швейцарская швейцар белмеси.

ШВЕЙЦАРЦЫ мн. (ед. швейцарец м., швейцарка ж.) Швейцария халқы.

ШВЕЙ ж. тигиүши ҳаял, машинышы.

ШВЫРНУТЬ сов. и однокр. кого-что, чём, разг. ылактырып таслау, атып ылактырып жибериү, зыңғытып жибериү.

ШВЫРНЯТЬ несов. кого-что, чём, разг. (бросать, кидать) ылактырып таслау, ылактырыу, зыңғытыу, зыңғытып жибериү; ~ камиями тасларды зыңғытыу, тасларды ылактырыу; ◇ ~ деңгәмә ақшана шашыу, ақшана босқа жумсау.

ШВЫРНЯТЬСЯ несов. разг. 1. в кого, во что, чём (бросать) атысыу, ылактырысыу, зыңғытысыу; 2. кем-чем, перен. разг. (пренебрегать, не дорожить) баҳаламау, бийперәу қарау; ◇ ~ деңгәмә ақшана шашыу, ақшана босқа жумсау.

ШВЕЛЕЙТИТЬ несов. что, чём қозғау, қыймылдатыу, ҳәрекетке келтириу, аударыстырыу; ~ить губами еринлерин жыбыр-

латыу; ~ить сено пишени аударыстырыу; ◇ ~ить мозгами ойлау, майди ислетиу, басты ислетиу.

ШВЕЛЕЙТИСЯ несов. 1. қозғалыу, қыймылдау; сидеть не ~ясь қозғалмстан отырыу; не ~исы қозғалма!, қылт етпе!; 2. перен. (о мыслях, надеждах) ояныу, қозғалыу; ◇ ~у, ~исы ал, қыймылда!, қын, тез бол!

ШВЕЛЕЙНУТЬ сов. и однокр. что, чём қозғалтып жибериү, қыймылдатып қойыу.

ШВЕЛЕЙНУТЬСЯ сов. и однокр. қыймылдатып қойыу, қозғап қойыу.

ШВЕЛЕЮР ж. шевелюра, қойыу шаш.

ШЕДЕВР м. шедевр (*айрықша жақсы шығарма*, ис, нарсе).

шей, шейте повел. накл. от шить.

ШЕЙКА ж. 1. уменыш-ласк. от шея; 2. (узкая часть чего-л.) мойны; ~ вала тек, вальцы мойны; 3. (у речного рака) шаяның, қүйры.

ШЕЙНЫЙ прил. мойны, мойындағы; ~е позвонки анат. мойны омыртқалар; ~и плётёк мойны орамал.

ШЕЙХ м. шейх.

шёл, шла, шло прош. вр. от идти.

ШЕЛЕСТ м. тысырлы, сылдырылы, сыйтырлы, сыйтырлы, сүйдирлы; ~ листьев жапырақлардың сыйтырлысы.

ШЕЛЕСТЬЕ несов. тысырлау, сыйдырлау, шыйтырлау, сыйтырлау, сүйдирлау.

ШЕЛК м. в разн. знач. жипек; ~сырец пилле; искусственный ~ жасалма жипек; пласти из ~а жипектен тигилген кейлек; пальто на шелкү жипек астарлы пальто; ◇ быть в долгу, как в шелкү поговор. қарызы басынан асыу.

ШЕЛКО- костя «жипек» дегенге туура келетүүн биринши белеги, мыс. шёлкокрасильный жипек бояттуғын.

ШЕЛКОВИНА ж. 1. (шёлковое волокно) жипек талшығы; 2. см. шёлковинка.

ШЕЛКОВИНКА ж. жипек сабак, жипек жип.

ШЕЛКОВИСТЫЙ прил. жипектей, жипек сияқлы, жипек төризли; ~е волосы жипектей шаш.

ШЕЛКОВИЦА ж. бот. тут.

ШЕЛКОВИЧНЫЙ прил. тут...; ~е плантации тут атызлары; ~й червь науқан курт.

ШЕЛКОВОБД м. пиллекеш.

ШЕЛКОВОДСТВО с. пиллешилик, жипекшилилк.

ШЕЛКОВОДЧЕСКИЙ прил. пиллешилик, жипекшилилк.

ШЕЛКОВНЫЙ прил. 1. жипек..., жипектен; ~е волокно жипек талшығы; ~е платье жипек кейлек; ~ые чулкы жипек чулок; 2. (как шёлк) жипектей, жипек сияқлы, жипек төризли; ~ые волосы жипектей шаш; 3. перен. разг. жипектей, ийиктей, мөхмин, тил алғыш, минайым; он стал как ~ый от ийиктей болды.

ШЕЛКОМОТАЛЫНЫЙ прил. жипек тутиу..., жипек орау..., жипек орайтуғы; жипек келеплеу...

ШЕЛКОМОТАНИЕ с. жипек тутиу, жипек орау, жипек келеплеу.

ШЕЛҚООБРАБАТЫВАЮЩИЙ прил. жипек ислеп шығарыўшы, жипек ислеп шығаратуғын; ~ая промышленность жипек ислеп шығаратуғын санаат.

ШЕЛҚООДДЕЛОЧНЫЙ прил. жипек ислейтуын, жипек айырып шығатуғын.

ШЕЛҚОПРЯД м. зоол. 1. пилле күртү; науқан күртү; тұтовый ~ науқан күртү; 2. (ведетель древесных насаждений) шелкопряд.

ШЕЛҚОПРЯДЕННИЕ с. жипек ийириў.

ШЕЛҚОПРЯДИЛЬНЫЙ прил. жипек ийириў...

ШЕЛҚОТКАЦКИЙ прил. жипек тоқыйтуғын; ~ая фабрика жипек тоқыйтуғын фабрика.

ШЕЛОХНУТЬ сов. что, чем сәл қымылдатыў, азғана қозғалтыў, азғана қымылдатыў.

ШЕЛОХНУТЬСЯ сов. қымылдау, қозғалыу, азғана қымылдап кетиў, естен қозғалып кетиў; лежать не ~увшишь қозғалмай жатыў.

ШЕЛУДИВЫЙ прил. разг. қотыр, қуршаңы; ~ пәс қотыр көпек.

ШЕЛУХА ж. 1. қабыршақ, қабық; қауыз, кепек, қауық (зерна); картофельная ~ картошканиң қабығы; ~ подсолнуха айғабагар дәнесинин қабығы; 2. перен. керексиз, жарамсыз; словесная ~ керексиз уз.

ШЕЛУШЕНИЕ с. 1. аршыў, тазалау, қабығын ажыратыў, қабығын аршыў; 2. түлеў, қабыршақланыў; ~ көжи териин түлеўи.

ШЕЛУШИТЬ несов. что аршыў, тазалаў, қабығын ажыратыў, қабығын аршыў; ~ зерні дәниң қабығын тазалаў.

ШЕЛУШИТЬСЯ несов. түлеў, қопырау, қауажақланыў; кόжа на лицé ~ся беттиң териси түлейди.

ШЕЛЬМОВАТЬ несов. кого-что, разг. қаралау, қарәмет жабыў, жаманлаў.

ШЕПЕЛЯВИТЬ несов. сақаўланыў, шүлжиндең сейлеў.

ШЕПЕЛЯВЫЙ прил. сақаў, шүлжин.

ШЕПНУТЬ сов. и однокр. что сыйырлаў, сыйырлап койыў.

ШЕПОТ м. 1. сыйыр, сыйырлы, гүбирли; 2. перен. ақырын сес, сылдырыл; ~ ручъя булақ сууының сылдырылышы.

ШЕПОТОМ нареч. сыйырлаң; говорить ~ сыйырлап сейлеў.

ШЕПТАЛА ж. қақ ерик, қақ шабдал.

ШЕПТАТЬ несов. что и без доп. сыйырлаў, сыйырлап сейлеў, естен сейлеў; ~ иа қулагына сыйырлаў.

ШЕПТАТЬСЯ несов. с кем и без доп. сыйырласыў, сыйырласып сейлесиў, естен сейлесиў.

ШЕПТҮН м. разг. 1. сыйырласыўшы, сыйырлап сейлесиўшы; 2. (наушник) есекши, сез таратыўшы, тыңышы.

ШЕРЕНГА ж. қатар, сап; строиться в ~у сапқа турыў, сап дүзүй.

ШЕРИФ I м. (должностное лицо) шериф (АҚШ, Ирландия ҳам Англияда административлик хызмет адамы).

ШЕРИФ II м. (почётное звание мусульмана) шериф (мұсылманлық атақ).

ШЕРОХОВАТОСТЬ ж. 1. гедир-бұдыр, гедир-бұдырлық, адыр-бұдыр; ~и на доске тахтайдағы гедир-бұдырлық; 2. перен. кемшилиг, түсніксизлік; ~ый стиль түсніксизлік.

ШЕРОХОВАТЫЙ прил. 1. гедир-бұдыр, гедир-бұдырлық, ойлы-белент; ~ая бумага гедир-бұдыр қағаз; 2. перен. кемшилигі бар, түсніксиз; ~ый стиль түсніксиз стиль.

ШЕРСТЕ- қоспа сөзлердиң мәниси бойынша «жұн» дегенге түшіра келетуғын бириңши белеги, мыс.: шерстезаготовки жүн таярау.

ШЕРСТИНКА ж. 1. (олосинка) бир қыл, бир қылышы; 2. (нитка) жүн сабак.

ШЕРСТИСТЫЙ прил. 1. (с густой шерстью) жүнлес, қалың жүнли; ~ые бөвцы жүнлес койлар; 2. (ворсистый) түкли; ~ая ткань түкли гезлеме.

ШЁРСТНОСТЬ ж. с.-х. жүнлеслик, жүнлеслик, жуни көплилик; увеличить ~ овёц койлардың жүнлеслигии арттырыу.

ШЁРСТЫЙ прил. 1. жүн..., түкли, түбитли; ~ый покрой жүн қабаты; 2. с.-х. жүнли, жүнлеслик, жүн жөгінан; ~ая продуктивность овёц қойлардың жүн жагынан өнимдарлығы.

ШЕРСТ- қоспа сөзлердиң мәниси бойынша «жұн» дегенге түшіра келетуғын бириңши белеги, мыс.: шерстобонсның жүн беретуғын.

ШЕРСТОБИЙ м. жүн түтиүши, жүн сабашы.

ШЕРСТОБИЙНЫЙ прил. жүн түтиү..., жүн түтетуғын, жүн сабайтуғын.

ШЕРСТОБОЙНЯ ж. жүн түтетуғын көрхана.

ШЕРСТОМБЕЧНЫЙ прил. жүн жууатуғын, жүн жууышы.

ШЕРСТОМОЙКА ж. жүн жууатуғын машина.

ШЕРСТОМОЙНЫЙ прил. жүн жууатуғын, жүн жууышы.

ШЕРСТОМОЙНЯ ж. жүн жууатуғын көрхана.

ШЕРСТОПРЯДЕННИЕ с. жүн ийириў.

ШЕРСТОПРЯДИЛЬНЫЙ прил. жүн ийиретуғын.

ШЕРСТОПРЯДИЛЬНЯ ж. жүн ийиретуғын көрхана.

ШЕРСТОТАҚАЦКИЙ прил. жүннен гезлеме тоқытуғын.

ШЕРСТОЧАСТЬЕВО с. жүннен гезлеме тоқыышылык.

ШЕРСТОТРЕПАЛЬНЫЙ прил. жүн сабайтуғын.

ШЕРСТОЧЕСАЛКА ж. жүн тараң тазалайтуғын көрхана.

ШЕРСТОЧЕСАЛЫНЫЙ прил. жүн түтип тазалайтуғын, жүн тараң тазалайтуғын.

ШЕРСТЬ ж. 1. (животных) жүн, түк, густая ~ қалың жүн; 2. (волокно для пряжи) жүн, түбит; чесаная ~ тараңғын жүн; 3. (пряжа) жүн; клубок шерсти жүн домалағы; вязать что-л. из шерсти бир нарсени жүннен тоқыў; 4. (ткань) жүн гезлеме

ме; отрэз шёрсти на плáтье кейлеклик бир белек жүн гезлеме.

ШЕРСТЯНКА ж. шерстянка (*пахта гезлеме*).

ШЕРСТЯН||БЫЙ прил. жүн, жүннен..., жүннен тоқылған; ~бéе плáтье жүн кейлек; ~ая матéрия жүн гезлеме; ~ые изделия жүннен тоқылған бўйымлар.

ШЕРШАВ||БЫЙ прил. жарылған, жарық-жарық, гедир-будыр; ~ые рўки жарылған қоллар; ~ая кóжа жарық-жарық тери.

ШЕРШЕНЬ м. ешек хэрре.

ШЕСТ м. таяу, сыръя, када.

ШЕСТВИЕ с. 1. салтанатлы жүрис; салтанатлы журий; Первомайское ~е Биринши май салтанатлы жүриси; 2. (процессия) салтанатлы жүрип ётиўшилер топары.

ШЕСТВОВАТЬ несов. 1. (принимать участие в шествии) салтанатлы журий, салтанат дўзип журий, байрамлап журий; 2. ирон. салдамлы ақырын журий; вáжно ~ салдамлы ақырын журий.

ШЕСТЕРЁНКА ж. см. шестерня.

ШЕСТЕРКА ж. 1. (цифра) алты, алтынъык; 2. карт. алтынъык; ~ червéй түйенин алтынъык; 3. (группа из шести единиц) алты, алтау; 4. уст. (упряжка) алты ат жегилген арба, бирге жегилген алты ат.

ШЕСТЕРНЯ ж. тех. шестерня, тисли дегерщик.

ШЕСТЕРО числ. алты, алтау; ~ человек алты адам.

ШЕСТИ: қоспа сөзлердиң төмөндеги мәнилерди билдиштетуғын биринши белеги: 1) алты бирдей сапаны ямаса предметти билдиреди, мыс.: шестилáмповый алты лампалы; 2) алты белимнен ямаса алты бирликтен жасалғанлынын билдиреди, мыс.: шестимéstный алты орынлы.

ШЕСТИГРАННИК м. мат. алты қырлы.

ШЕСТИГРАННЫЙ прил. алты қырлы.

ШЕСТИДЕСЯТИЛÉТИЕ с. алпыс жылъык.

ШЕСТИДЕСЯТИЛÉТИЙ прил. 1. (о сроках) алпыс жылъык; 2. (о возрасте) алпыс жастагы, алпыс жасар, алпыс пықынды.

ШЕСТИДЕСЯТ||БЫЙ числ. алпысынчи; ~ый ибмер алпысынчи номер; странница ~ая алпысынчи бет.

ШЕСТИДНéВНЫЙ прил. алты күнлик; ~ путь алты күнлик жол.

ШЕСТИКЛАССНИК ж. алтынши класс оқыўшысы.

ШЕСТИКЛАССНИЦА женск. от шести-классник.

ШЕСТИКРАТ||БЫЙ прил. алты есе, алты рет; в ~ом размёре алты есе көлеминде.

ШЕСТИЛÉТИЙ прил. 1. алты жылъык; ~ срок алты жылъык мұддет; 2. (о возрасте) алты жасар, алты жастагы, алтынша шықкан.

ШЕСТИМéСЯЧНЫЙ прил. 1. алты ай ишинде, алты айда; в ~ срок алты ай мұддет ишинде; 2. (о возрасте) алты айлык.

ШЕСТИПÁЛЫЙ прил. алты бармақлы.

ШЕСТИСБТ||БЫЙ числ. алты жұз, алты жүзинши; ~ая странница алты жүзинши бет.

ШЕСТИСТБПНЫЙ прил. лит. алты стопалы; ~ стих алты стопалы қосық.

ШЕСТИУГОЛЬНИК м. мат. алты мүйешлик.

ШЕСТИУГОЛЬНЫЙ прил. алты мүйешли.

ШЕСТИЧАСОВОЙ прил. 1. (продолжительность в шесть часов) алты саатлық; ~ рабочий день алты саатлық жумыс куни; 2. (назначенный на шесть часов) саат алтыдағы; ~ поезд саат алтыдағы поезд.

ШЕСТИЭТАЖНЫЙ прил. алты этажлы, алты қабатлы; ~ дом алты этажлы жай.

ШЕСТНАДЦАТИЛÉТИЙ прил. 1. (о сроке) он алты жылъык; 2. (о возрасте) он алты жасар, он алты жастагы, он алтынша шықкан.

ШЕСТНАДЦАТ||БЫЙ числ. он алтынши; ~ая часть чего-л. бир нэрсениң он алтыдан бир белеги; ~ое апрéля он алтынши апрель.

ШЕСТНАДЦАТЬ числ. он алты.

ШЕСТ||БЫЙ числ. 1. алтынши; ~бéе число айдың алтыны, алтынши число; ~ая глава алтынши бап; 2. в знач. сущ. ж. шестая алтыдан бири, алтыдан бир белеги; одна ~ая алтыдан бири.

ШЕСТОК м. 1. (в печи) шесток (руссинч. алды); 2. (насест) сыръя.

ШЕСТЬ числ. алты.

ШЕСТЬДЕСЯТ числ. алпыс.

ШЕСТЬСОТ числ. алты жұз.

ШЕСТЬЮ нареч. алты жердеги; ~ три — восемиáдат алты жердеги уш — он сегиз.

ШЕФ м. 1. (руководитель) шеф, басши; 2. (лицо или предприятие, взявшее шефство) қоýендер, шеф; ◇ ~повар бас аспаз.

ШЕФСК||ИЙ прил. қоýендерлик, шефлик; ~ая помощь шефлик жэрдем.

ШЕФСТВО с. қоýендерлик, шефлик.

ШЕФСТВОВАТЬ несов. над кем-чем қоýендерлик етиў, шефлик етиў, шеф болыў.

ШЕЯ ж. мойын; ◇ гиуть шею багыныу, мойыныныу, бойсыныу; сломать себе шею смыныу, смындырып алыу, майып болыу, жек болыу, қыýрау; сесть кому-л. на шею биреүдиң мойыны миниу, биреүгег мусаллат болыу; гиать кого-л. в шею қуып шығыу; получить по шею таяқ жеў.

ШИБКО нареч. прост. 1. (быстро) тез, жылдам, шакан; 2. (очень, сильно) кута, қатты; он ~ удáрился ол қатты урыш алды.

ШИБОРОТ м. прост.: схватить за ~ жағадан тутыу, жағадан услай; ~навыворот керисинше, ҳәкисинше, терис, шеп; всё пошлó ~навыворот барлығы шебине кетти.

ШИЗОФРéНИК м. мед. шизофреиник (шизофрения айырылыш адам).

ШИЗОФРéНИЧЕСКИЙ прил. мед. шизофреиниялы, шизофрениялық.

ШИЗОФРéНИЧКА женск. от шизофреиник.

ШИЗОФРéНИЯ ж. мед. шизофрения (айыр психикалық кесел).

ШИЙЗМ ж. рел. шиизм (ислам дининиң бир тарауы).

ШИЙТ м. рел. шиит (*шиизмниң тәреп-дары*).

ШИЙТСКИЙ прил. рел. шиит..., шиитин, шиитлик.

ШИК м. сөншәүкет, сәтенлик, жасандылық.

ШИКАНЬЕ с. разг. үндеме деү, тынышлан деү, үндеме деген белги берип «ши!» деү, жым деү; **встрéтить** кого-л. ~м биреүди үндеме дег күтил алыу.

ШИКАРНЫЙ прил. сулыу, сәтен, сәнли, пакизе; иметь ~ вид сулыу көриниү.

ШИКАТЬ несов. на кого-что, разг. үндеме деген менисте «ши!» деү, «үндеме» деү, «тыныш» деү, жым деү.

ШИКНУТЬ сов. и однокр. на кого-что, разг. «ши!, тсс!» дег ысқырып қалыу, «ши!, тсс!» дег жиберүү.

ШИЛЛИНГ ж. шиллинг (*Англияда тул бирлиги*).

ШИЛЛО с. биз; ◇ ~а в мешкé не утайшь посл. болған ис билинбей қалмайды.

ШИМПАНЗЕ м. неска. шимпанзе (*маймыл*);

ШИННА ж. 1. шина; автомобильная ~а автомобиль шина; 2. мед. шина, қалақ; наложить ~у қалақ салып таңыу.

ШИНЕЛЬ ж. шинель.

ШИНЕЛЬНЫЙ прил. шинель, шинельдин, шинельлик.

ШИННЫЙ прил. шина..., шинаның.

ШИП м. 1. тикен, тикенек; роза с ~ами тикенекли қызыл гүл; 2. (на подковах, обуви и т. п.) нөл, тарағы, қыр; 3. тех. тис, гертик; укрепить ~ами гертик пенен бекитиүү.

ШИППЕТЬ несов. 1. ысылдау, быжылдау; змей ~йт жылан ысылдайды; 2. разг. (ворчать, злобствовать) гүцкилдеү, тоңылдау, тисленип сейлеү.

ШИПОВНИК м. жабайы қызыл гүл.

ШИПУЧИЙ прил. 1. көпирип турған, быжылдан турған; ~ напиток быжылдан турған ишкилил; 2. в знач. сущ. с. шипучее разг. см. шипучка.

ШИПУЧКА ж. разг. көпирген ишимлик, быжылдан турған ишкилил, ашыған ишимлик.

ШИПЯЩИЙ 1. прич. от шипеть; 2. прил. (с шипением) ызылдылы, ызылды, ызылдан айтылатуғын; ◇ ~е согласные лингв. ызылды дауыссызлар.

ШИРЕ сравнил. ст. от прил. ширбкий и нареч. ширбкó кең, кеңирек.

ШИРИННА ж. кеңлик, ен, енлилик; ~а улицы көшениң кеңлиги, көшениң ени; ~а стены дийүлдүң ени; в ~у енине, кесине.

ШИРИТЬ несов. что 1. кеңеитиүү, кеңиң таратыүү, ен жайдырыүү; 2. перен. ҳәйижлендириүү, ҳәйиж алдырыүү.

ШИРИТЬСЯ несов. 1. кеңеитиүү; кеңиң таралыу, ен жайыүү; 2. перен. ҳәйижленділениүү, ҳәйиж алдырыүү.

ШИРМНА ж. 1. переде, шымылдык; 2. перен. переде, бүркеү; служить ~ой для кого-л. биреүгө бүркеү болыу.

ШИРОБКИЙ прил. в разн. знач. кең; енли (о материи); ~ая улица кең көшө;

~ий пиджак кең пиджак; ~ие плáны кең планлар; ~ие возможности кең мүмкүншиликлер; в ~ом смысле слова кең мағанада айытқанда; ~ие массы трудящихся мийнеткешлердиң кең массасы; ~ие слой населения халықтың кең қатламы; ◇ ~ий звук лингв. ашық сес; сделать ~ий жест байлыкты көрсетиүү, артықшаш ~ий бериү; жить на ~ую ногу аямай төгип жумсақ жасау.

ШИРБКО, ШИРОКБ нареч. в разн. знач. кең; ~ распахнуть двёри есикти кеңиң ашыу; жить ~ күргүн түрүү, күргүн жасау, молшылыкта жасау; ~ использовать достижения науки илимниң жетискенликлерин кеңиң пайдаланыүү.

ШИРОКО- юспа сөзлердиң мәниси бойынша «кең, улкен» дегенге түйүр көлөтүгүн биринши блоги, мыс.: широкорылый кең қанаты.

ШИРОКОВЕЩАНИЕ с. радио кең хабарлау, кең түрде еситтириү.

ШИРОКОВЕЩАТЕЛЬНЫЙ прил. 1. радио кең хабарлайтуғын, кең түрде еситтиратуғын; ~ая станция кеңиң хабарлайтуғын станция; 2. (многообещающий) кең үмитлendiretuғын, дәбдебели; ~ая реклама кең үмитлendiretuғын дағаза, дәбдебели реклама.

ШИРОКОДОСТУПНЫЙ прил. кең мүмкүншиликли, адамның қолы кеңиң жететуғын.

ШИРОКОЗАХВАТНЫЙ прил. с.-х. көптен тутып жыйнайтуғын, кеңиң қамтытуғын; ~ комбайн кеңиң қамтыттуғын комбайн.

ШИРОКОКОЛЕЙНЫЙ прил. кең колеялы; ~ая железнная дорога кең колеялы темир жол.

ШИРОКОЛИЙЦЫЙ прил. жалпақ бетли, жалпақ жузли.

ШИРОКОПЛЁЧИЙ прил. кең жаўырынлы, кең ийинли; ~ мужчина кең жаўырынлы киси.

ШИРОКОРЯДНЫЙ прил. с.-х. кең қатарлы; ~ посев кең қатарлы егин.

ШИРОКОСҚУЛЫЙ прил. жалпақ бетли, жалпақ жақыл.

ШИРОКОЭКРАННЫЙ прил. кең экранлы; ~ кинотеатр кең экранлы кинотеатр.

ШИРОТНА ж. 1. кеңлик; ~а умá әкыл кеңлиги; ~а кругозора билим ерисиниң кеңлиги; 2. геогр. кең, кеңлик; градус ~ы кеңлик градусы.

ШИРБТНЫЙ прил. геогр. кең..., кеңлик.

ШИРПОТРЕБ м. (товары широкого потребления) разг. кең тутының товарлары.

ШИРЬ ж. кеңслик, ашықлык; степная ~ кең дала.

ШИТНЫЙ 1. прич. от шить; 2. прил. (вышитый, расшитый) нағыслы, нағысланган, кестеленген, кестели; ~ая сорбочка нағыслы көйлек.

ШИТЬ несов. 1. чем и без доп. тигиүү, сырыү, қайыүү; ~ на машинке машинка тигиүү, машинка менен тигиүү; ~ руками, ~ на руках қол менен тигиүү; 2. что (одежду, обувь и т. п.) тигиүү, тикириүү; 3. чем, по чему (вышивать, расшивать) кесте

тигүй, кестелеү, нағыслау, нағыс тигиү; ~ шёлкем жипек пенен кесте тигиү; ◇ шыто-крайт айтылмастан, дағазаланбастаң, жасырын сақланып; ~ на живую витку қайып тигиү, сырый тигиү.

ШИТЬЕ с. 1. тигиү, сырый, қайыу; ~ на машыне машинаға тигиү, машина менен тигиү; 2. (вышивка) кесте, нағыс; золотебе ~ алтын кесте.

ШИФЕР м. шифер (жайды бастырып материалы).

ШИФЕРНЫЙ прил. шиферли; ~ая крыва шиферли төбе, шиферли ушек.

ШИФР м. 1. (условные знаки) шифр (шартлы таңбалар системасы); 2. (книги и т. п.) шифрлау (сақлагулы китап ҳәм қол жазба-лардың шартлы белгиси).

ШИФРОВАЛЬНЫЙ прил. шифрлаушы, шифрлайтуын; ~ отдең шифрлайтуын белим.

ШИФРОВАЛЬЩИК м. шифрлаушы.

ШИФРОВАННЫЙ 1. прич. от шифровать; 2. прил. шифрланган; ~ая телеграмма шифрланган телеграмма.

ШИФРОВАТЬ несов. что шифрлау, шифр менен жазыу, шифр қойыу.

ШИФРОВКА ж. 1. (действие) шифрлау, шифр менен жазыу; 2. (зашифрованный текст) шифрлы хат, шифрлы жазыу.

ШИШКА ж. 1. исик, томпак; ~ на лбү маңлайдағы исик; 2. бот. түйнек, гоза; соснобая ~ қарағай гоза, қарағайдың гозасы; елбая ~ шырыша гоза; 3. прост. (важная персона) үлкен адам, інхән адам, белгили адам, абрайлы адам, еткір адам.

ШИШКОВАТЫЙ прил. гедир-будыр, тегис емес; ~ лоб гедир-будыр маңлай.

ШКАЛА ж. в разн. знач. шкала; ~ термометра термометрдин шкаласы; ~ заработной платы мийнет ҳақы шкаласы.

ШКАТУЛКА ж. куты, сандықша.

ШКАФ м. шкаф; платяной ~ кийим-кенеш коятуын шкаф; нескораемый ~ жанбайтуын шкаф; ертенбайтуын шкаф; ◇ духовой ~ пүүға писиретуын шкаф.

ШКАВАЛ м. күшли самал, қатты самал, дүбелей самал, даұыл; ◇ ~ оғый бораган оқ, жаудырылған оқ.

ШКВАЛИСТЫЙ прил. қатты, күшли; ~ бетер қатты дүбелей.

ШКВАЛЬНЫЙ прил. 1. см. шквалистый; 2. перен. (о стрельбе) күйип турған, қатты борап турған; ~ оғонь қатты борап турған оқ.

ШКВАРКИ мн. (ед. шкварка ж.) шыжық.

ШКВОРЕНЬ м. шкворень (арбаның, автомобилдің, локомотивтың оғы).

ШКИВ м. тех. шкив (жетекши қайысты ҳарекетке келтиреп туратуын дегершік).

ШКИПЕР м. шкипер (1. жүк тасыйтуын тиркеү кемениң, баржаның командири; 2. теңиз судноларындағы палуба мүлкелірең жүзүапкер адам).

ШКОЛДА ж. 1. мектеп; начальная ~а баслаушы мектеп; средняя ~а орта мектеп; высшая ~а жоқары мектеп; окончить ~у мектепти питкерүү; ~а-интернат мектеп-интернат; 2. (выучка, опыт) мектеп, тәжирибә; пройти ~у жызни турмыс тәжирүү.

бесин бастан еткериүү; 3. (направление) багдар, жол; русская ~а живописи russkaya живоцись бағдары.

ШКОЛТИТЬ несов. кого-что, разг. қатал оқытыү, қатал түрде тәрбиялау, қатты услап тәрбия берүү, жанын шығарып тәрбиялау.

ШКОЛЬНИК м. оқыушы, оқыушы бала.

ШКОЛЬНИЦА ж. оқыушы қызы.

ШКОЛЬНИЧЕСКИЙ прил. оқыушылык; ~е выходки оқыушылык испер, оқыушылык қылышлар.

ШКОЛЬНЫЙ прил. мектеп..., мектептиң, мектеплилек; ~ое здание мектеп жайы; ~ые пособия мектеп оқыу кураллары; ~ый товáрищ мектеплес жолдас, биргэ оқыған жолдас.

ШКУНА ж. см. шхуна.

ШКУРА ж. 1. тери; овёчья ~а қой териси; сидрасть ~у терисин сыйырын алый; 2. (кошка) қабық; ~а апельсинын апельсинчиң қабығы; ◇ волк в овёчье ~е погов. өзи бери, жалбылғаны қой тери; дрожать за свою ~у ез қара басының ғамын жең; спасать свою ~у ез жанын сақлап қалыу; оказаться в чьей-л. ~е биреүдиң басына түсек жағдайға ушырау, алдына келиү; делиться ~у неубийного медведя погов. атылматан аңың ғүртигин таярлау (соотв. одес елип алайық, ыйман қайда барады); спуститься ~у с кого-л. биреүди қатты урып жазалау.

ШКУРКА ж. 1. уменьш. от шкура 1; карақулевая ~ қаракөл тери; 2. разг. (оболочка, кожница) қабық, жуқа қабық; ~ яблока алманың қабығы.

ШКУРНИК м. разг. пайдакунем, қара басының ғамын ойлаушы, ез қулкынына тартышы.

ШКУРНИЧЕСКИЙ прил. разг. пайдакунемли, пайдакунемлик, қара басының ғамын ойлаушы, ез қулкынына тартышы.

ШКУРНИЧЕСТВО с. разг. пайдакунемлик, қара басының ғамын ойлаушылык, ез қулкынына тартышылык.

ШКУРНЫЙ прил. разг. пайдакунемлик, ез мәнин ойлаушы, ез ғамын ойлаушы; ~е интересы пайдакунемлик мәндер.

ШЛАГБАУМ м. шлагбаум (жолдағы ашилып жасылышы ағаш).

ШЛАК м. шлак, тасланды (тас көмірди жақсанынан кейин қалатуын қалды).

ШЛАКОБЕТОН м. шлакобетон (цементтиң, шлактың ҳәм шегенниң қосындысынан жасалған бетон).

ШЛАКОБЕТОННЫЙ прил. шлакобетон...

ШЛАКОБЛОК м. шлакоблок (шлактан исленген қурылыш материалы).

ШЛАКОБЛОЧНЫЙ прил. шлакоблок..., шлакоблоктың; шлакоблоктадан исленген; ~ дом шлакоблоктан исленген үй.

ШЛАКОВЫЙ прил. шлак..., шлаклы; ~ кирпич шлаклы гербина.

ШЛАНГ м. шланг, түтика; пожарный ~ ертке суу себетуын шланг.

ШЛЕМ м. 1. ист. шлем, дуўлыға, темир қалпақ; 2. шлем (аскерий адамлардың, спортсменлердин бас кийими).

ШЛЕМОФОН м. шлемофон (лётчик ҳәм космонавт сүйлесіүй аппараты орнатылған бас кийимі).

ШЛЁНКА ж. шлёнка (мәлшиң қой ҳәм оның жуны).

ШЛЁП межд. в знач. сказ. шалп-шалп, шырп-шырп, былш-былш, салп-салп.

ШЛЁПАНЦЫ мн. (ед. шлёпанец м.) разг. салпылдақ геүиш (үйде киіметтүгін арты ашақ аяқ кийім).

ШЛЁПАТЬ несов. разг. 1. кого-что, по чему шарп еттириү, шарп еттирип урыў, шарпымдатып урыў; ~ по рүкө қолына шарпымдатып урыў; 2. чем тарсылдау, сартымдатып, тарсылдатып басыў, салпылдатып басыў; ~ тұфылыми туфлиди тарсылдатып журиў; 3. по чему (ходить, идти) шалпымдатыў, былышлдатыў; ~ по грязь батпақты былышлдатып журиў.

ШЛЁПАТЬСЯ несов. см. шлённуться.

ШЛЁПНУТЬ сов. и однокр. кого-что, разг. шарп еттириү, шарп еттирип урыў.

ШЛЁПНУТЬСЯ сов. и однокр., разг. былш етип жыңылдыў, гүмп етип жыңылдыў, жалш етип жыңылдыў; ~ в грязь батпаққа былш етип жыңылдыў.

ШЛЕПӨӨК м. разг. шаппат, шапалақ, шарпымдатып сабаў; надавать ~көв шаппат пешен урыў.

ШЛЕЯ ж. күшен.

шли I прош. вр. от идті.

шли II, шлите повел. накл. от слать.

ШЛИФОВАЛЬНЫЙ прил. ысқылап тегислейтүгін.

ШЛИФОВАЛЬЩИК м. ысқылап тегислеүши адам.

ШЛИФОВАЛЬЩИЦА женск. от шлифовальщик.

ШЛИФОВАТЬ несов. 1. что ысқылап тегис етиў; ысқылап тегислеў; ~ металлы металлды ысқылап тегислеў; 2. кого-что, перен. жақсылаў, жетилистириў, дүзетиў; ~ свой стиль өзиниц стилин жақсылаў.

ШЛИФОВКА ж. 1. ысқылап тегис етиў; ысқылап тегислеў, ысқылап жылтыратып; ~ драгоценных камней қымбат баҳалы тасларды ысқылап жылтыратып; 2. (качество) жылтырап тегисленіў, ысқылап жылтыратып, ысқылап тегислениў; хорбаша ~ жақсы ысқылап тегислеў; 3. перен. жақсылаў, жетилистириў, дүзетиў; ~ стиль стильн дүзетиў, стильн жақсылаў.

ШЛИФОВЩИК м. см. шлифовальщик.

шлю, шлөш и т. д. наст. вр. от слать.

ШЛЮЗ м. шлюз; камера шлөз шлюз камерасы; открыть шлөзы шлөзларды ашы.

ШЛЮЗНЫЙ прил. шлюз...; ~е ворота шлюз дәрўазасы, шлюз қақпагы.

ШЛЮЗОВАТЬ сов. и несов. что 1. (соорудить шлюзы) шлөзлеў, шлөзлер салыў, шлюз құрыў; ~ рёкү даръяны шлөзлеў, даръяға шлюз құрыў; 2. (пропустить через шлюзы) шлөзлер арқалы жибериў, еткериў.

ШЛЮЗОВОЙ прил. шлюз..., шлюздың, шлюзлы; ~е устройство шлюз құрылсы.

ШЛЮПКА ж. шлюпка, қайық; спасательная ~ сууға кеткенди құтқаратуғын қайық.

ШЛЯПА ж. 1. қалпақ; фетровая ~а фетр қалпақ; соломенная ~а жекен қалпақ, сабанин тоқылған қалпақ; снять ~у қалпақты бастан алышу; 2. разг. (о человеке) боссаң, маубас, самсам; ~дело в ~е бари кеүилдегидей исленди, ис тамам болды.

ШЛЯПКА ж. 1. (женская) ҳаял қалпақ; 2. қалпақ, бас; ~ гвоздя мыйыкты басы; ~ гриба замаррықты басы, замаррықтың қалпағы.

ШЛЯТЬСЯ несов. прост. қаңырыу, тентиреу, сандалып босқа жүриў, бийхүйда гезип жүриў; ~ без дёла жумыссыз сандалып босқа жүриў.

ШЛЯХ м. даңғыл жол.

ШМЕЛИЙНЫЙ прил. ҳэрре..., ҳэррени, ҳэрренинин; ~ рой ҳэррениң бир топары, ҳарре падасы.

ШМЕЛЬ м. ҳэрре, ҳэррекен.

ШМУЦТИТУЛ м. полигр. шмутитул (сүрет салынған ҳәм баплардың аты жазылған бет).

ШМЫГАТЬ несов. разг. жылмацлап журиў, зытып жүриў, жууырып жүриў, жылпымдап жүриў, жылп бериў, зып бериў; ~ взад и вперед арман-берман жүүрып жүриў; ~ ~ носом мурын тартыў, ҳаџапы мурынга тартыў.

ШМЫГНУТЬ сов. и однокр. разг. жылт бернү, жылт етиў, жылт етип кирип кетиў; он ~л в дверь ол есиктен жылт етип кирип келди.

ШНУР м. 1. баў, жип; ~ для занавески передни байлайтүгін жип; 2. эл. (провод) сым, шнур.

ШНУРОВАТЬ несов. что 1. байлаў, баўын байлаў; ~ ботынки ботинканың баўын байлаў; 2. тесип тигиў, тигип байлаў; ~ кийгу китапты тигип байлаў.

ШНУРОВКА ж. 1. байлаў, баўын байлаў; ~ ботынок ботинкалардың баўын байлаў; 2. тигип байлаў, тесип тигиў; ~ книг китапты тигип байлаў.

ШНУРФОБ м. см. шнур 1; ~к для ботынок ботинкалардың баўы.

ШНЫРЯТЬ несов. разг. тимискеленип жүриў; ~ повсюду тимискеленип барлық жерди көриў.

ШОВ м. 1. тигис, жүй, тиккен жери; разглядеть ~ жүйин тегислеў, тигисин тегислеў; 2. (способ шить, вышивки) қурак, қурак тигис, тигистиң түри; 3. мед. тигис, кескен териниң тигиси; накладывать швы кескен жерин тигиў; снимать швы тигисти алып таслаў; 4. тех. жаспар, жик; сваркой ~ дәнекерленген жик; ~ трещать по всем швам бузылыў, иске аспаў, дәртке аспаў: кыйраў.

ШОВНИЙЗМ м. полит. шовинизм (үәдден ақсан буржуазиялық миллитеттілік).

ШОВНИСТ м. шовинист (шовинизм тарепдары).

ШОВНИСТИЧЕСКИЙ прил. полит. шовинистлик; ~е взгляды шовинистлик көз қараслар.

ШОВНИСТКА женск. от шовинист.

ШОК м. мед. шок, еси аўыў, естен айрылыш, еси кетиў (психикалық айрылыш себепли ямаса денениң қатты зиянланысынан организм функциясының бузылысы).

ШОКИРОВАТЬ несов. кого-что уялтыў, жүзин қызартыў.

ШОКОВЫЙ прил. мед. шоклы, шоклык, еси аўған, еси кеткен; ~ое состоянне си аўған хал.

ШОКОЛАД м. шоколад; плитка ~а шоколад плиткасы.

ШОКОЛАДКА ж. разг. кишкене шоколад плиткасы.

ШОКОЛАДНЫЙ прил. 1. шоколад...; ~ая фабрика шоколад фабрикасы; 2. (о чөвтеге) қоныр ред.

ШОМПОЛ м. воен. шомпол, сүмбe.

ШОРНИК м. көнши, қайыспы, жегиў абырайын соғышы.

ШОРНЫЙ прил. көннен исленген, қайыстан исленген; көнши, қайыспы, ертуман; ~ые изделия көннен исленген буйымлар.

ШОРОХ м. сыйырлы, тысырлы, тасырлы, сыйырлы, сүйдирлы; ~ сухих листьев кургак жапырақлардың сыйырлысы.

ШОРЫ мн. 1. (упражн.) аттың ертуманы; 2. (наглазники) көзлик, көзилдирек.

ШОССЕ с. нескл. шоссе, тас жол; асфальтированное ~ асфальтланган тас жол.

ШОССЕЙНЫЙ прил. тас, тас жол, тас төсеген; ~ая дорога тас жол.

ШОССИРОВАТЬ сов. и несов. что тас төсөү, тас жол салыў.

ШОТЛАНДСКИЙ прил. Шотландия..., шотландиялы.

ШОТЛАНДЦЫ мн. (ед. шотлэндец м., шотлэндка ж.) шотландиялылар (Шотландияның тийкарғы халқы).

ШОФЁР м. шофёр.

ШОФЁРСКИЙ прил. шофёр..., шофёрлик; ~е правая шофёрык праволар.

ШПАГА ж. қылыш; скрестить ~и 1) бирей менен қылышласыў; 2) перен. қарама-карасылықта болыў, душшан болыў.

ШПАГАТ м. 1. жип, шыжым; 2. спорт. шнагат; дёлать ~ шнагат ислеў.

ШПАКЛЕВАТЬ несов. что тесикти тышыу, тесикти жамастырыу, тесикти питеү, тегислеу.

ШПАКЛЁВКА ж. 1. (действие) тесикти тышыу, тесикти жамастырыу, тесикти питеү, тегислеу; 2. (замазка) шпаклёвка, сыбау, сыр.

ШПАКЛЁВЧНЫЙ прил. тышы..., питеү...; тышылайтуын, питейтуын; ~е материалы питейтуын материаллар.

ШПАЛА ж. ж.-д. шпал (рельслердиң астына теселген кеселтектек).

ШПАЛЕРЫ мн. (ед. шпалера ж.) 1. (шеренги солдат) қатар, сап, еки тарептеги қатар (солдаттардың); 2. (ряды деревьев) ағаш қатары; 3. уст. (обои) шпаллерлер.

ШПАРГАЛКА ж. разг. шпаргалка.

ШПАРИТЬ несов. кого-что, разг. ыссы суу қүйүү, қайнаған суу қүйүү.

ШПАТ м. шпат (минерал); полевой ~ дала шпаты.

ШПАЦИЯ ж. полигр. шпация (хәреп тергенде еки ҳәрпитет, сөзлердиң арасында ашик жер қалыў ушын қойылатуғын узынша металла).

ШПЕНЁК м. гертик; қайыстың темири, қайыстың шегеси.

ШПИГОВАТЬ несов. 1. что (начинять шпиком) етилип ишине шошқа майын салыў; ~ дичь кус етин тилип ишине шошқа майын араластырыў; 2. кого-что, перен. (внушать) көнликтериүү, исендириүү, түсндириүү.

ШПИК I м. (свиное сало) шошқа майы.

ШПИК II м. разг. (шпион, сващик) тыңшы, жансыз, аңлыұши.

ШПИЛЬКА ж. 1. (для волос) шпилька, шаш түйреүиш; 2. перен. (колкость) ашиш сез, шагып сейлеүшилик; подпүстить ~у ашиш сез айтыу.

ШПИНГАЛЕТ м. 1. (задвижка) шпингалет (перезе, есик илеш); 2. разг. пәкене, шүрре (кишкене адам).

ШПИОН м. шпион, тыңшы, жансыз.

ШПИОНДЖ м. шпионаж, тыңшылық, жансыздық.

ШПИОНДИТЬ несов. шпионлық етиў, тыңшылық етиў, жансыздылық етиў.

ШПИОНКА женск. от шиби.

ШПИОНСКИЙ прил. шпион, тыңшы, жансыз.

ШПИОНСТВО с. см. шпионаж.

ШПОН м., **ШПОНА** ж. полигр. шпон (хәреп тергенде жолдың арасын ашик қалдырыў ушын қойылатуғын металл пластиника).

ШПОРДА ж. 1. шпора (етикитиң сирисиндеғи ушыл темир); дать ~ы коню атты шпора менен тебинү; 2. (у птицы) тепкир.

ШПОРТИТЬ несов. кого тебиниў.

ШПРИЦ м. шприц (хирургиялық эсбал).

ШПРОТЫ мн. (ед. шпрота ж.) шпрот (1. балық; 2. консервлер).

ШПУЛЯКА ж. наиза, туте (тигий, тоқыў хәм өрмеклеү машиналарында).

ШПЫНЯТЬ несов. кого-что, прост. түртиў, қазымырау, түйреп сейлеү, мазақлау, сықақ етиў.

ШРАМ м. тыртық.

ШРАПНЕЛЬ ж. шрапнель (артиллерия оғы).

ШРАПНЕЛЬНЫЙ прил. шрапнельли; ~ оғын шрапнельли атынан оқ.

ШРИФТ м. 1. шрифт; курсивный ~ курсив шрифт; 2. (форма бұка) хәреп түри.

ШРИФТОВОЙ прил. шрифт..., шрифти.

ШРИФТОЛИТЕЙНЫЙ прил. шрифт күйышы, шрифт күйүтүн.

ШТАБ м. 1. штаб, орай; ~ полкъя штабы; 2. (руководящий орган) штаб; ~ комсомольской дружиной комсомол дружинасының штабы.

ШТАБЕЛЬ м. штабель, тегислеп жыйналған нәрсе, ириклеп үйилген нәрсе; ~ дров ириклеп үйилген стын.

ШТАБИСТ м. разг. штаб офицери.

ШТАБ-КВАРТИРА ж. воен. штаб жайы.

ШТАБНОЙ прил. 1. штаб...; ~ офицер штаб офицери; 2. в знач. сүиц. м. штаб-ной штаб хызыметкери.

ШТАБС-КАПИТАН м. штабс-капитан (патша армиясында ҳәм бир қанша шет еллар армиясындагы офицерлик дәрежесе).

ШТАҚЕТНИК м. ағаш қоршау, жонылған ағаштан исленген қоршау.

ШТАМП м. 1. (печать) штамп; постәвить ~ штамп басыу; 2. (металлическая форма) штамп, қәлип, үлги; 3. перен. (шаблон) штамп, ески үлги, үйреншнеки үлги, қөлиплескен үлги.

ШТАМПОВАЛЬНЫЙ прил. штамплайтүүн.

ШТАМПОВАННЫЙ 1. прич. от штамповать; 2. прил. штамповкалып исленген; ~е изделия штамповкалып исленген бүймлар; 3. прил. перен. (шаблонный) ески үлги менен исленген; говорить ~ми фразами үйреншнеки фразалар менен сейлеу, қөлиплескен фразаларды қоллаңыу.

ШТАМПОВАТЬ несов. что 1. (ставить штамп) штамп қойыу, штамп басыу; 2. (изготавливать при помощи штампа) қөлип арқалы жасау, үлги арқалы жасау; ~ детали деталларды қөлип арқалы ислеу; 3. перен. разг. ески үлги менен ислеу.

ШТАМПОВКА ж. штамповкалау, үлги арқалы жасау.

ШТАМПОВЩИК м. штамповкалаушы қониге.

ШТАМПОВЩИЦА женск. от штамповщик.

ШТАНГА ж. в разн. знач. штанга; буро-вая ~а тех. бураулайтуун штанга; поднять ~у спорт. штанга кетериүү.

ШТАНГИСТ м. спорт. штангашы, штанга кетериүүши.

ШТАНИНА ж. разг. ыштанниң балағы, шалбардың балагы, иш кийимниң балағы.

ШТАНИШКИ только мн. разг. кипкене ыштаи, балалардың ыштаини.

ШТАНЫ только мн. разг. ыштан, шалбар, иш кийим, диз кийим.

ШТАПЕЛЬ м. штапель (гезлеме).

ШТАПЕЛЬНЫЙ прил. штапель...; ~ое полотно штапель полотноси.

ШТАТ I м. 1. штат (гейпара федеративлик мамлекеттерде вэин-вэи биркания басқаратуун мәмлекеттик терриориялық бирлик); Соединённые Штаты Америки Америка Куралы Штатлары; 2. мн. штаты ист. штатлар; (Нидерландлар менен Францияның сословие ўәкиллериңен қураалған мәкемелердиң аты).

ШТАТ II м. штат; зачыслить в ~ штатқа киргизүү; пополнить штаты штатларды тоярыктырыу.

ШТАТИВ м. штатив, аяқ, түяқ; ~ фотоаппарата фотоаппараттың аяғы.

ШТАТИНЫЙ прил. штат..., штатлы, штатты түрган, штаттары; ~ая должность штатты орын; ~ое расписание штат расписаниеси.

ШТАТСКИЙ прил. 1. (гражданский) қарапайым, күнделекли, эпійайы; ~ое плателье қарапайым халық кийими; 2. в знач. сүщ. м. штатский гражданин, қарапайым хызметкер.

ШТЕМПЕЛЕВАЛЬНЫЙ прил. штемпельлеүши, штемпель басышы, штемпель койышы.

ШТЕМПЕЛЕВАНИЕ с. штемпельлеү, штемпель басыу, штемпель қойыу, мэр басыу.

ШТЕМПЕЛЕВАТЬ несов. что штемпельлеү, штемпель басыу, штемпель қойыу, мэр басыу; ~ письма хатларға штемпель басыу.

ШТЕМПЕЛЬ м. 1. (прибор) штемпель, мэр; почтовый ~ почта штемпели; 2. (оттиск) штемпель; письмо со ~ем штемпелли хат.

ШТЕМПЕЛЬНЫЙ прил. штемпель..., штемпельдин, штемпелли, мэр..., мэрли; ~ая подушка штемпель дастығы.

ШТЕПСЕЛЬ м. в разн. знач. штепсель.

ШТЕПСЕЛЬНЫЙ прил. штепсель..., штепсельлик; ~ая вилка штепсельлик вилка.

ШТИБЛЁТЫ мн. (ед. штиблёта ж.) штиблетлер.

ШТИЛЕВОЙ прил. мор. тымық, тынық, самалсыз; ~ая погода тынық ҳауа райы.

ШТИЛЬ м. мор. тымық, тынық, самалсыз; мөртвый ~ қыймылсыз тымық.

ШТОЛЬНЯ ж. горн. штолня (горизонталь ямаса қыйсастьыңырап қазылған жер асты таң қанын барлау қурылсы).

ШТОПАЛЬНЫЙ прил. торлайтуун, кеклайтуун; ~ая игла торлайтуун ийне.

ШТОПАНЫЙ прил. торланған, кекленген, көңгеленген, жамалған; ~е чулкы торланған шұлықлар, жамалған шұлықлар.

ШТОПАНЬЕ с. торлау, кеклеу, көңгелеу, торлап жамау; ~ чулкы шұлықты торлау, шұлықты торлап жамау.

ШТОПАТЬ несов. что торлау, торлап жамау, кеклеп тигиу, көңгелеу; ~ белье или кийимди торлап жамау.

ШТОПКА ж. 1. (действие) торлау, кеклеу, көңгелеу, торлап жамау; 2. (нитки) көңге, тор сабак; 3. разг. (защищанное место) торланған жер, кекленген жер, көңгеленген жер, жамалған жер.

ШТОПОР м. 1. (для открывания бутылок) штопор, бурау, буранда, тығын ашқыш; 2. ав. штопор, шыр айланып төмөнлеу; 3. в знач. нареч. штопором шыр айланып төмөнлеп.

ШТОПОРИТЬ несов. ав. шыр айланып төмөнлеу, ийрецлеп төмөнлеу.

ШТОРА ж. переде.

ШТОРМ м. тениз даүылы, қатты даүыл, дүбелей; ~ на море тениздеги дүбелей; ~ в десять баллов он баллы дүбелей.

ШТОРМИТЬ несов. мор. бурқасылау, астан-кестен болыу, толқынланыу.

ШТОРМОВАТЬ несов. мор. 1. (выдерживать шторм) даүыл менен алышыу, дауыл да ушырау; 2. см. штормить.

ШТОРМОВОЙ прил. қатты дүбелейли, қатты даүыллы, бурқасыны; ~ый ветер бурқасыны самал; ~ая погода дүбелейли ҳауа райы.

ШТРАФ м. штраф, ыштараң; платить ~ штраф төлеу; взимать ~ штрафты өидирип алды.

ШТРАФНИК ж. штрафник (*штрафлық*, *бөлімге жиберилген адам*).

ШТРАФНІЙ прил. 1. штраф; ~ые дényги штрафтан енгел ақшалар; 2. спорт. штраф, штрафлық; ~ый удар штраф урый, штрафлық урый; 3. айыптылық, гүнакәрлық; ~ый батальон гүнакәрлылар батальоны.

ШТРАФОВАТЬ несов. кого-что штраф салыу, штрафлау.

ШТРЕЙКБРЭХЕР ж. штрайкбрехер (*капиталистлик өндиристе ис маслау ўақтында да шелешши адам*).

ШТРЕЙКБРЭХЕРСТВО с. штрайкбрехерлик.

ШТРЕК ж. горн. штрек (*горизонталь казылған жер асты тау көнин барлау құрылсыз*).

ШТРИХ ж. 1. (линия) штрих, сзыық; 2. перен. (характерная черта) түр өзгешелиги, жай-жағдайы.

ШТРИХОВАТЬ несов. что и без доп. сзыыклар сзыыў, сзыыклау.

ШТРИХОВКА ж. 1. (*действие*) сзыыклар сзыыў, сзыыклау; 2. (*защищованное место*) сзыбайланған жер.

ШТУДИРОВАНИЕ с. үйрениў, терең үйрениў, терең билип алыу.

ШТУДИРОВАТЬ несов. что үйрениў, терең үйрениў, терең билип алыу.

ШТУК||А ж. 1. дана; пять штук яйц бесдана майек; 2. разг. (*выходка, проказа*) хийле, сумылк, қылк; это всё егб ~и буның бәри оның хийлеси; 3. разг. (*вещь*) зат, нәрсе; что это за ~а? был не нәрсе?; 4. (*ткань*) топ, белек; ~а сукна бир топ сукно; ♦ вот так ~а! ийне қалас!, эстапырал!

ШТУКАТУР ж. сыбаўшы.

ШТУКАТУРЕННЫЙ 1. прич. от штукатурить; 2. прил. сыбалган, сыбап тегисленгеп.

ШТУКАТУРИТЬ несов. что и без доп. сыбаў, сыбап тегислеу; ~ стёны диййалды сыбаў.

ШТУКАТУРК||А ж. 1. (*действие*) сыбаў, сыбап тегислеу; 2. (*раствор*) сыбаў, сыбаў шылай; 3. сыбаў; дом с отбитой ~ой сыбаўы кеткен жай.

ШТУКАТУРНЫЙ прил. сыбаў...; ~е работы сыбаў жумыслары.

ШТУКОВАТЬ несов. что торлау, билдирмей тигиў, билдирмей жамаў, билдирмей торлау, жүйин билдирмей тигиў, тигисин билдирмей жамаў; 2. (*защищованное место*) жамалған жер, торланған жер.

ШТУРВАЛ ж. штурвал, тутка, руль деңгелеги; стоять у ~а штурвалды басқарыў.

ШТУРВАЛНЫЙ прил. 1. штурвал..., руль..., тутка...; ~ое колесо штурвал деңгелеги; 2. в знач. сүз. ж. штурвальный штурвалшы, басқарышы.

ШТУРМ ж. 1. воен. хужим, топылыс; жумыла топылыс; 2. (*решительное действие*) штурм, бирден топылыс, бирден

топылыу; братъ что-л. штурмом штурм менен алай, бирден топылып алай.

ШТУРМАН м. мор., ав. штурман; ~а даль него плывания узак жузидын штурманы.

ШТУРМАНСКИЙ прил. штурман...

ШТУРМОВАТЬ несов. 1. что, воен. (*производить штурм*) хужим жасау, топылыу, топылыс жасау; 2. кого-что, перен. қатты талап қылышу, изине түсип бойсындырыу; 3. что (*овладевать чем-л.*) нүйелеу, қатты ҳорекет етиу, қатты хужим жасау; ~а горный вершины тау шыцина хужим жасау, тау шыцина шыбыу.

ШТУРМОВ||БИЙ прил. воен. хужим жасайтуғын, топылыс жасайтуғын; ~ая авиация хужим жасайтуғын авиация.

ШТУРМОВЩИН||А ж. баса-бас, асығысылк, урда тут; работать без ~ы басаб-бассыз ислеу, асықпай ислеу.

ШТУЧК||А ж разг. уменш. от штұка 1, 2, 3; ты свой ~и брось! сен езициниң қылыңды қой!

ШТУЧНЫЙ прил. 1. өлшенбейтуғын, даналып, даналап; ~ый товарданалап сатылатуғын товар; ~ая продажа даналап сатыу; 2. (*производимый поштучно*) ҳәр данасына теленетуғын; ~ая оплата ҳәр данасына телепетуғын ҳақы.

ШТЫК ж. найза; примкнуть ~ мылтық найзасын бекитиу; ♦ встретить в ~и душинанлық пенен қарсы алай, жаман көз қарас пепен қарсы алай.

ШТЫКОВАТЬ несов. что, с.-х. жер аударыу, жерди босатыу, кеппенлеу.

ШТЫКОВКА ж. с.-х. жерди аударыу, жерди босатыу, кеппенлеу.

ШТЫКОВ||БИЙ прил. найза..., найзаласкан; ~ая рапиа найза жарасы; ~ая атака найзаласкан атака, найзаласкан хужим.

ШУБА ж. тон, ишик, постын.

ШҮБН||ЫЙ прил. 1. тон..., тоннын, ишик..., ишиктиң, постын..., постынның; ишиклик; 2. тонлык, постынлык, тон тигилетуғын, ишик тигилетуғын, постын тигилетуғын; ~ое овцеводство тонлык қойларды есириүшилик.

ШҮГА ж. собир. сец.

ШҮГАТЬ несов. кого, прост. үркитнү, үркитип қуўыу.

ШҮГНҮҮТЬ сов. и однокр. см. шугать.

ШҮЛЕР ж. жалатай, өтирикши, гэззап, жалганши, харамы.

ШҮЛЕРСКИЙ прил. жалатай..., өтирикши..., гэззап..., жалганши..., харамы...

ШҮМ м. 1. шаўқым, шаў-шуу, гүүилди, тасырлы; ~ ветра самалдың гүүилдиси; ~ бөздела поезды тасырлысы; поднять ~ шаўқым көтериү; 2. разг. шаўқым шыгарыу, сез болыу, белгилү болыу; пъеса вызвали много шума пъеса көп шаўқым көтерди; ♦ ~ в сердце жүректеги сырлыды; ~ в ушах қулақ шыңлау; ~ в голове бастың гүүилдиси, бастаны гүүилди.

ШҮМ|ЕТЬ несов. 1. шулау, гүүилдеу, тасырлау, бақырысыу, шууылдау; деңгелеги ~ят балалар бақырысады; лес ~йт тогай шуулайды; мөре ~йт төциз шуулайды; самовар ~йт самовар шуулайды; 2. разг. (*много говорить*) шаўқым салыу, жэнжел

шығарыў; ~еть вокрүг чего-л. бир нэрсениң устинде шаўкым салыў; 3. разг. (вызвать толки) көп сез болыў, белгилі болыў, аты шығыў, жайылыў; ⚡ ~йт в ушах кулақ шыңлайды; в голове ~йт басым гүүлеп тур.

ШУМИХ ||А ж. разг. даўырық, шаўкым, жәнжел; поднімать ~у шаўкым көтериу.

ШУМЛІВЫЙ прил. шаўкымлы, шаў-шуўлы, гүйилдили, шуўылдылы; шаўкымшылы, бақырауық, шаўкымпаз; ~ ребёнок шаўкымпаз бала.

ШУМНО 1. нареч. шаўкым салып, бақырып; 2. безл. в знач. сиз шаўкымлы, шаў-шуўлы; на ~той үлице всегда ~ был көшө барлық ўақытта шаўкымлы.

ШУМНІЙ прил. 1. шаўкымлы, уй-шуўлы, шуўлаған, гаўғалы; гүйилдили, бақырыслы; ~ая үлица шаўкымлы көшө; ~ая компания шуўлаған компания; 2. перен. аты шықкан, көтерицик, белгилі, атақлы, көрнекли; иметь ~ый успéх кетерицки табысқа иие болыў.

ШУМОВКА ж. сүзгиш, сүзеки, шолпы.

ШУМОВОЙ прил. даңғырылы, шаўкымлы, уй-шуўлы; ~ оркестр шаўкымлы оркестр.

ШУМОК м. разг. шуўылды, жыбырлы; сыйыр, сыйырлы; ⚡ под ~ ала сапыран шаўкымнан, астыртын, билдирмей, жасырын.

ШҮРИН м. қайын ага, қайын.

ШУРОВАТЬ несов. что и без доп., тех. кесеп койыў, отты қозғастырып койыў.

ШУРУП м. тех. бурандалы шеге, буранда, шуруп.

ШУРШАНИЕ с. шытырлаў, сықырлаў, сытырлаў, суудырлаў, жуудырлаў.

ШУРШАТЬ несов. шытырлаў, сықырлаў, сытырлаў, суудырлаў; песок ~йт под ногами аяк астында күм сықырлайды.

ШУСТРЫЙ прил. разг. шоқ, шаққан, пысык, еткір; ~ маълчуган шаққан бала.

ШУТ м. 1. ист. маскарапаз, ойнап; придворный ~ сарай маскарапазы; 2. перен. маскарапаз, ермек, күлки, мазак; разыгрывать ~а маскарапазлық етип күлдириў; ⚡ ~ его знает! ким билисин!, жин биле мел

ШУТИТЬ несов. 1. ҳәзиллесиў, дегишиў, дәлкеклесиў, ойнаў; 2. (несерьёзно говорить) ойнап айтыв, күлкіге айтыв; вы шутите! сиз ойнап айтасыз!; 3. над кем-

-чем (насмехаться) ермеклеў, ермек етиў, масқаралаў, устинен күлиў; ⚡ ~ с оғнём от пенен ойнаў; чем чётр не шүтит! не болатуғынын қайдан биледи, ҳәр нэрсе болыў мүмкин.

ШҮТ||КА ж. ҳәзил, ойын, дегишипе, дәлкек, күлки; злай ~ка шағып ойнаў, кекли дәлкек; сказати в ~ку ойнап айтыв, ҳәзилле айтыв; ему не до ~ок ол ҳәзиллесетүндей болып турған жоқ; обратить в ~ку что-л. бир нэрсени ҳәзилге айландырыў; ⚡ ~ки в стбону ҳәзиллиди қоя тур; с ним ~ки плочки оның менен дегишиў жақсы емес; не на ~ку рассердиться шынталап ашыўланыў, растан ашыўланыў; кроме ~ок ойын емес, шыным; ~ка ли, ~ка (ли) сказати! аңсат емес!, ойын ба!, аңсат па!

ШУТЛІВОСТЬ ж. басқышыллық, ҳәзилкешлик, ойыншыллық, ойынпазлық.

ШУТЛІВЫЙ прил. басқышыл, ҳәзилкеш, ойыншыл, күлкишил, күлкли, ойынпаз; ~ разговор ҳәзил гүррин, ҳәзил гәп.

ШУТНИК м. басқышыл, ҳәзилкеш, күлклишил, күлкипаз, ойыншыл.

ШУТНИЦА женск. от шутник.

ШУТОВСК||ОЙ прил. масқарапаздың, масқарапазлық; ~ая выхodka масқарапазлық қызыл, масқарапазлық ҳәрекет.

ШУТОВСТВО с. масқарапазлық.

ШУТОЧНЫЙ прил. ҳәзил, күлкли, ойын, дегишипе; ~ое стихотворение күлкли қосык; ~ый разговор ҳәзил гәп.

ШУТЯ нареч. 1. (легко, без труда) аңсат, аңсатлап, аңсат түрде, ойнап журип, ойын арасында; он учился ~ ол ойнап журип окыды; 2. (в шутку) ойнап, ҳәзил етип, дәлкек етип; говорить ~ ойнап айтыв; ⚡ не ~ шынталап ашыўланды.

шучу, шутить и т. д. наст. вр. от шутить.

ШУШУҚАНЬЕ с. разг. губирли, сыйырлы, губирлесиў, сыйырласыў, жасырын сейлесиў, есек айтыв.

ШУШУҚАТЬСЯ несов. разг. губирлесиў, сыйырласыў, есек айтасыў, жасырын сейлесиў.

ШХУНА ж. мор. шхуна (желкомлы кеме).

ШШ межд. шш, шш, слышайте! шш, тыңлаңызлар!

шью, шьёш и т. д. наст. вр. от шить.

Щ

щам дат. п. от щи.

щами твор. п. от щи.

шах предл. п. от щи.

ЩЕБЁНКА ж. разг. см. щёбень.

ЩЁБЕНЬ м. майда шагыл тас.

ЩЁБЕТ м. см. щебетание.

ЩЕБЕТАНИЕ с. 1. жығырласыў, сайраў, шырылдаў; ~ птиц күслардың жығырласыў, күслардың сайраў; 2. перен. тез сейлеў, жыбырлаў.

ЩЕБЕТАТЬ несов. 1. жығырласыў, сайраў, шырылдаў; 2. перен. тез-тез сейлеў,

щажу, щадиць и т. д. наст. вр. от щадить.

жыбырласыу; дёти ~éчут балалар жыбырласып атыр.

ЩЕГЛЁНОК м. шымшыктың падапаны.

ЩЕГОЛ м. шымшык.

ЩЕГОЛЕВАТОСТЬ ж. кербазлық, сәтен, шырыкылдык.

ЩЕГОЛЕВАТЫЙ прил. кербаз, сәтен, шырык.

ЩЕГОЛИХА женск. от щеголь.

ЩЕГОЛЬ м. кербаз, сәтен, шырык.

ЩЕГОЛЬНУТЬ сов. и однокр. чем и без доп. кербазланыу, сөтеплениү, шыррыйыу.

ЩЕГОЛЬСКОЙ прил. кербаз, сәтен, санли; ~ костюм санли костюм.

ЩЕГОЛЬСТВО с. кербазлық, сөтешлилек, шырыкылдык.

ЩЕГОЛЬЯТЬ несов. 1. в чём и без доп. кербазланыу, сәтен кийиниү, шыррыйыу; ~ в новом платье жаца кейлек кийип шыррыйыу; 2. чем, перен. разг. мақтаныу; ~ своими знаниями өзиниц билимине мактанау.

ЩЁДРО нареч. 1. (не скучась) сақыйлық пenen, жомартлық пenen, мырзалық пenen; 2. (охотно) аянбай, ықласланып; ~ обещать ықласланып ўоде бериү.

ЩЁДРОСТЬ ж. сақыйлық, жомартлық, мырзалық.

ЩЕДРОТЫ мн. (ед. щедрота ж.) уст. сый, сыйлык.

ЩЁДРЫЙ прил. 1. (не скупой) сақый, жомарт, мырза; ~й человек сақый адам; 2. перен. сақый; ~й на обещания ўде бериүге сақый; ~й на похвалы мақтауға сақый; 3. (богатый, обильный) кеп; бай, мол; ~е подарки кеп базарлық, көп сыйлык.

щей род. п. от щи.

ЩЕКА ж. шеке, жақ; впáльые щёки жақлары қуусыған; ⚡ упýсывать, уплетать за ~бе ~й еки уртын толтырып жеү.

ЩЕКОЛДА ж. гаў, темир атлама, зулып.

ЩЕКОТАТЬ несов. 1. кого-что қытыклияу; 2. безл. қытығы келиү, қымыршыу; у меня в горле ~бочет тамағым қымыршып тур; 3. что, перен. (приятно возбуждать) кеүлин көтериү; ~отать нервы нервинае тийиү.

ЩЕКОТКА ж. разг. қытық; бояться ~и қытықтан қоркыу.

ЩЕКОТЛЮВОСТЬ ж. 1. қытықшылдык; 2. перен. нэзиклик.

ЩЕКОТЛЮВИЙ прил. 1. қытықшыл; 2. перен. нэзик; ~ вопрос нэзик мәселе.

ЩЕКОТНО безл. в знач. сказ. қытықлаңыу, қытығы келиү; мне ~ қытығым келди.

ЩЕЛИСТЫЙ прил. жарық, тесники, сацлақлы.

ЩЕЛКА ж. кишкене тесик, курттай жарық.

ЩЕЛКАНЬЕ с. 1. шертиү (пальцами); сақылдатыү (зубами); тацлайып қафыү (языком); қамышлау (кнутом); сарт еткизип жабыу (замка); 2. (орехов и т. п.) шагыу; 3. (пение птиц) сайрау, жыркылдау, шырылдау.

ЩЕЛКАТЬ несов. 1. кого-что (давать щелчки) шертиү; ~ кого-л. по носу биреү-

диң мурнына шертиү; 2. чем шертиү (пальцами); сақылдатыү (зубами); тацлайып қафыү (языком); қамышлау (кнутом); сарт еткизип жабыу (замком); 3. что (орехи и т. п.) шагыу; 4. (петь.— о птицах) сайрау, жыркылдау, шырылдау.

ЩЕЛКНУТЬ сов. и однокр. чем и без доп. шертип жибериү.

ЩЕЛОК м. силти сууы.

ЩЕЛОЧИТЬ несов. что силтилеү.

ЩЕЛОЧНЫЙ прил. хим. силтили; ~ая водá силтили суу; ~бý раствор силти ери-тиндиси.

ЩЕЛОЧНОСТЬ ж. хим. силтилилек.

ЩЕЛОЧЬ ж. хим. силти.

ЩЕЛЧОК м. 1. шертиү; ~ по носу мурнына шертиү; 2. перен. кеүлине тиийү; ~ по самолюбию кеүлин қалдырыү.

ЩЕЛЬ ж. 1. тесик, сацлақ, жарық; ~ в полу полдын тесиги; смотровая ~ танкта танкта қарайтуғын сацлақ; 2. воен. (укрытие в виде окопа) ақым, пана; ⚡ головская ~ анат. дауыс желбезеги.

ЩЕМИТЬ несов. 1. что (стискивать) қысыү; 2. сыркырау, шанышыү; қысыү; у меня сэрдце ~ мениц жүргегим қысады.

ЩЕМЯЩИЙ 1. прич. от щемить; 2. прил. сыркыраған, шанышкан; ~ая боль сыркыраған аүйрыү.

ЩЕНИТЬСЯ несов. күшиклей.

ЩЕНОК м. күшик.

ЩЕПА ж. 1. см. щепка; 2. собир. (драника) майдың қада.

ЩЕПАТЬ несов. что жоқкалау, майдалау; ~лучину ағашты тамызыққа майдалау.

ЩЕПЕТИЛЬНОСТЬ ж. қыйымылых, майдалық; проявлять ~ майдалық етиү, қыйымылых етиү.

ЩЕПЕТИЛЬНЫЙ прил. 1. қыйым, майды; ~ый человек майды адам; 2. қолайсыз; ~ое положение қолайсыз аұхал.

ЩЕПКА ж. жонқа; ⚡ худый как ~ қапшайты арық.

ЩЕПЛТКА ж. см. щепоть; ~ чую бир шымтым чай.

ЩЕПТЬ, ЩЕПОТЬ ж. бир шымтым, бир салым; ~ боли бир салым дуз.

ЩЕРБАТЫЙ прил. 1. (шерохавый) будыр-будыр, гедир-будырлы; ~ пол будыр-будыр еден; 2. разг. (рябой) бужыр; 3. (без зуба) тиссиз, тиси жоқ.

ЩЕРБИНА ж. 1. (неровность) гедир-бу-дырлык; 2. разг. (рябника) бужыр; 3. (на месте выпавшего зуба) тускен тистиц орны.

ЩЕТИНА ж. 1. қыл, тук; свиняя ~ шошқаның жууан қылы; 2. разг. (волосы на подбородке, щеках) шеке шаш.

ЩЕТИНСТЫЙ прил. 1. (покрытый щетиной) қыллы, түкли; 2. (похожий на щетину) катты қыл сыйқылы; ~е влосы катты шаш.

ЩЕТИНИТЬ несов. что, разг. жүнин үрпейти; кóшка ~ шерсть пышық жүнин үрпейти.

ЩЕТИНИТЬСЯ несов. 1. жүнин үрпейти; 2. перен. разг. (злиться, сердиться) ашылланыу, қәхрелениү.

ЩЕТКА ж. 1. щётка; зубная ~ тис щёткасы; платяная ~ кийим щёткасы; сапож-

ная ~ етик щёткасы; 2. (у лошади) аттың, жылқының туяғындағы түк.

ЩИ только мн. щи; кислые ~ түршик ши.

ЩИКОЛКА, ЩИКОЛОТКА ж. тобық, бақай.

ЩИПАТЬ несов. 1. кого-что шымшыў, шымшып алыў, бураў; 2. что (вызывать боль, жаждение) шымшыў, аштыў, карыў, күйдиріў, қуұрыў; морбз так и щиплет лицо суұық адамның бетинен қарып тур; пёрец щиплет язық бурыш тилди аштып тур; 3. что үзиў, жулыў, гүсін щиплют травуғазлар шепти жулып жейди; 4. кого-что (оцичивать) пәрин жулыў; ~ күриң тауықтың пәрин жулыў; 5. что түтиў, тарамлаў; ~ пеийкү кендирди түтиў.

ЩИПАТЬСЯ несов. 1. (щипать кого-л.) шымшыў; 2. (друг друга) шымшысыў.

ЩИПКОВЫЙ прил. муз.: ~е музыкальные инструменты бармак пенен ойнайтуғын тарлы саз әспаплары.

ЩИПНУТЬ сов. и однокр. кого-что шымшып алыў, бурағ алыў.

ЩИПОК м. бир шымшым.

ЩИПЦЫ только мн. қысқыш, атауыз; сахарные ~ кант қысқышы.

ЩИТ м. 1. ист. қалқан; 2. (устройство,

приспособление) щит; қораша, пана; ~ от снеговых заносов қар басып кетиуден коргайтуғын ағаш қораша; распределительный ~ эл. электр тогын тарататуғын щит; 3. (стенд) қағылған тахта; 4. зоол. (панцирь) саұыт, қабыршақ; 5. перен. (защита) пана, корган; ◇ подиять на ~ дақын шығары.

ЩИТОВИДНЫЙ прил. анат.: ~ая железа кегирдек бези.

ЩУКА ж. шортан.

ЩУПАЛЬЦА мн. (ед. щұпальце с.) зоол. сезиў муртлары (куртлардың, шаян тарзилердин, майда жәнликлердин).

ЩУПАТЬ несов. кого-что сыйпаладу, сыйпалап табыў, қамтылаў, услап көриў, қармалаў; ~ пульс тамырын табыў.

ЩУПЛЫЙ прил. разг. ҳәлсиз, нашар, кишкентай.

ЩҮРЁНОК м. шабақ шортан, майда шортан.

ЩҮРИТЬ несов. что қамасыў, жумыңқыраў, қысыў, сүзиў; ~ глаза көзді жумыңқыраў.

ЩҮРІТЬСЯ несов. көзи қамасыў, кези шағылысыў, кезин жумыңқыраў.

ЩҰЧИЙ прил. шортан..., шортаның; ◇ по ~ъему веленою өзинен-өзи.

Э

Э жеңд. эхә, ә!; ә, да что вспоминасты! ә, несин ядқа аласаң оның!

ЭБОНІТ м. тех. эбонит (резина қостапарынан жасалған қатты материал).

ЭБОНІТОВЫЙ прил. эбонит..., эбониттен исленген; ~ая трубка эбониттен исленген трубка.

ЭВАКО- «көшпели» деген мәннисти билдирутегін көста сөзлердин биринши болеги, мыс.: эвакоприёмник эвакоприёмник.

ЭВАКОГОСПИТАЛЬ м. (эвакуационный госпиталь) эвакогоспиталь (көшпели әскери госпиталь).

ЭВАКОПҮНКТ м. (эвакуационный пункт) эвакопункт (урсыңда жарадарларды ҳәм айрыларды емлейтуғын пункт).

ЭВАКУАЦИОННЫЙ прил. эвакуациялық; ~е работы эвакуациялық жумыслар.

ЭВАКУАЦИЯ ж. эвакуация.

ЭВАКУИРОВАННЫЙ 1. прич. от эвакуйровать; 2. прил. эвакуацияланған; ~ завод эвакуацияланған завод; 3. в знач. сущ. м. эвакуированный и ж. эвакуированная эвакуация етилген адам.

ЭВАКУИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что эвакуация етиў, эвакуациялаў.

ЭВАКУИРОВАТЬСЯ сов. и несов. эвакуация етилиў.

ЭВЕНКИ мн. (ед. эвэнк м., эвенкийка ж.) эвенклер, эвенк халқы (Эвенк миллий округының тайкарғы халқы).

ЭВЕНКИЙСКИЙ прил. эвенк...; ~ язық эвенк тили.

ЭВЕНСКИЙ прил. эвен...; ~ язық эвен тили.

ЭВЕНЫ мн. (ед. эвэн м., эвэнка ж.) эвенлер, эвен халқы (Охот төңизинң бойында, Якут АССРның арқа жағасында жасауды халық).

ЭВОЛЮЦИОНİZM м. эволюционизм (1. барлық нарасе мұддамы раңажланып процессинде болады деп танытуғын илим; 2. раңажланыптың барысында революциялық ҳәм сапалық өзгерислердің үйіктарлайтуғын буржуазиялық философиядағы ҳәм илимдеги бағыт).

ЭВОЛЮЦИОНРОВАТЬ сов. и несов. эволюцияланыў.

ЭВОЛЮЦИОНІСТ м. эволюцияшыл (еволюционизмнин тарепдары).

ЭВОЛЮЦИОННЫЙ прил. эволюциялық; ~ая теория эволюциялық теория.

ЭВОЛЮЦИЯ ж. эволюция (раңажланып ямаса өзгеріп процесси).

ЭВРИКА жеңд. эврика (құйанышты билдирутегін таңлақ сез).

ЭВФЕМІЗМ м. эвфемизм (сөйлескенде түрлай сез орнына қолланылатуғын сипай сез, мыс.: «өлді» дейдің орнына «қайтас болды» деп айтты).

ЭВФЕМИСТИЧЕСКИЙ прил. эвфемизмлик; ~ое выражение эвфемизмлик аңлатпа.

ЭГЕ, Э-ГЕ-ГЕ жеңд. э, ҳә, ҳаў; ~, ты ужे пришёл! ҳаў, сен келген екенсөй!

ЭГОІЗМ м. эгоизм, мәңгейлик, өзимшиллик; проявлять ~ мәңгейлик етиў.

ЭГОІСТ м. эгоист, мәңгей, өзимшил.

ЭГОІСТИЧЕСКИЙ прил. эгоистлик, мәңгейлик, өзимшиллик.

ЭГОИСТИЧНО нареч. эгоистлик етип, мәнгейлик пенең, өзимшиллик қылып, эгоистше; поступить ~ эгоистше ис етиү.

ЭГОИСТИЧНОСТЬ ж. эгоистшиллик, мәнгейшиллик, өзимшиллик.

ЭГОИСТИЧНЫЙ прил. см. эгоистический.

ЭГОИСТКА жөнек. от эгоист.

ЭДАК см. әтак.

ЭДАКИЙ см. әтакий.

ЭЙ мажд. эй, ой, хәй; эй, кто там? хәй, ким бул?, хәй, ким бар?

ЭК, **ЭКА**, **ЭКО** частица па, тап; әка нёвидалы тап мен көрмегендай!; эк кудай хватып! па тауыпса!

ЭКВАТОР м. экватор.

ЭКВАТОРИАЛЬНЫЙ прил. экваториальный; ~е страны экваториальлық еллар.

ЭКВИВАЛЕНТ м. эквивалент, тең, барабар; механический ~ теплa физ. жыллыктың механикалық эквиваленти.

ЭКВИВАЛЕНТНЫЙ прил. эквивалентли, тең, барабар; ~е величины тең мұғдарлар.

ЭКВИЛИБРИСТ м. эквилибрис, дәрүазши.

ЭКВИЛИБРИСТИКА ж. эквилибристика, дәрүазшылық; ~ на канате арқан устинде дәрүазшылық.

ЭКВИЛИБРИСТКА жөнек. от эквилибрист.

ЭКЗАЛЬТАЦИЯ ж. экзальтация, күтә шадлық, аса қуұанышлық; находиться в ~и күтә шадлықта болыу.

ЭКЗАЛЬТИРОВАННОСТЬ ж. шад болышылық, аса қуұанышылық.

ЭКЗАЛЬТИРОВАННЫЙ прил. күтә шад, аса қуұанышлық; ~ человек аса қуұанышлы адам.

ЭКЗАМЕН м. экзамен, имтихан, сынау; государственные ~ы мәмлекетлик сынақлар; держать ~ сынақтан етиү, экзамен тапсырыу.

ЭКЗАМЕНАТОР м. экзаменатор, экзамен алышы, имтихан өткериүши.

ЭКЗАМЕНАЦИОННЫЙ прил. экзамен өткерилиетуын, имтихан өткерилиетуын; ~ая сессия имтихан өткерилиетуын сессия.

ЭКЗАМЕНОВАТЬ несов. кого экзамен алыу, имтихан алыу, имтихан өткериү, сынау жүргизүү.

ЭКЗАМЕНОВАТЬСЯ несов. экзамен тапсыруу, сынаудан етиү, имтихандан етиү.

ЭКЗАМЕНЮЩИЙСЯ 1. приц. от экзаменоваться; 2. прил. экзамен тапсыратуын, сынаудан етиши; 3. в знач. сущ. м. экзаменующийся и ж. экзаменующаяся экзамен тапсыруышы адам.

ЭКЗЕМА ж. мед. экзема (*тери қызыры кесели*).

ЭКЗЕМПЛЯР м. 1. (штука) экземпляр, дана; два ~а книга китаптың еки данасы; 2. (образец) нұсқа, үлгі; редкий ~ цветка гүлдің сипрек ушырасатуын үлгиси.

ЭКЗОТИКА ж. экзотика (*европалыларға таң қаларлық көринетуын табият, турмыс ҳам т. б.*).

ЭКЗОТИЧЕСКИЙ прил. 1. экзотикалық; ~е растения экзотикалық өсімдіктер;

2. перен. (причудливый) әжайып, ереси, таң қаларлық; ~й костюм экзайып костюм.

ЭКЗОТИЧНОСТЬ ж. 1. (небывальщина) экзотикалық; 2. (причудливость) әжайыптың, ереси, таң қаларлық.

ЭКЗОТИЧНЫЙ прил. см. экзотический.

ЭКИЙ (бкое, әкай, әкне) мест. указ. разе, миңау қандай, қандай, соңдай; әкий шалын! миңау қандай тентек!; әкай досада! қандай өкниш!

ЭКИПАЖ I м. экипаж, пайтон, жецил арба; ёздыр в ~е пайтонға миңин жүриү.

ЭКИПАЖ II м. воен., мор., ав. экипаж; ~ танк танк экипажы; ~ корабля кеме экипажы.

ЭКИПИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что тәмийин етиү, керек-жарақ пенен тәмийинлеу; ~ бойцоб әскерлерди керек-жарақ пенен тәмийинлеу.

ЭКИПИРОВАТЬСЯ сов. и несов. керек-жарақ пенен тәмийинлеу.

ЭКИПИРОВКА ж. 1. (действие) тәмийин етиү, керек-жарақ пенен тәмийинлеу; 2. (снаряжение, обмундирование) өнжам, керек-жарақ; ~ для полярников поляршилар ушын өнжам.

ЭКЛИПТИКА ж. астр. эклиптика (*Күннин бир жылда өтетүүгүн аспан алеминиң улкен шөнбери*).

ЭКОНОМ= қоспа сөзлердиң «экономикалық» деген мәнинин билдиредүгүн биринши болеги, мыс.: экономгеография экономгеография.

ЭКОНОМИКА ж. экономика; социалистическая ~ социалистлик экономика.

ЭКОНОМИСТ м. экономист; инженер-~ инженер-экономист.

ЭКОНОМТЬ несов. 1. что (бережно расходовать) унемлеу; ~ горючее жанаң майды унемлеу; 2. в чём, на чём унемлеп жумсау; ~ на стройматериалах құрылыш материалларынан унемлеп жумсау.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ прил. экономика..., экономикалық; ~ая политика экономикалық сиякат.

ЭКОНОМИЧНОСТЬ ж. қолайлылық, пайдалылық, унемлилilik; ~ двигателя двигательдиң унемлилilikti.

ЭКОНОМИЧНЫЙ прил. қолайлы, пайдалы, унемли; ~ая машина унемли машина.

ЭКОНОМИЯ ж. 1. (бережливость) унемлеу; ~ государственных средств мәмлекетлик қаржыларды унемлеу; ~ во времена үақытты унемлеу; 2. (выгода) унемлеушиллик: ~ сырья и материалов шийки зат ҳам материалларды унемлеушиллик.

ЭКОНОМКА ж. уст. экономка (*бираудың, үй хожалығына қараңыз җаял*).

ЭКОНОМНО нареч. унемлеп, унемли түрде; ~ расходовать уголь көмириди унемлеп жатыў.

ЭКОНОМНОСТЬ ж. 1. (соблюдение экономии) унемлилilik; 2. (выгодность) унемленишшиллик, пайдалылық.

ЭКОНОМНЫЙ прил. 1. унемлегиш; ~ человек унемлегиш адам; 2. унемли,

пайдалы; ~ способ уборки урожая зүрээт жылнаудың үнемли усылы.

ЭКРАН м. в разн. знач. экран; ~ телевизора телевизордың экраны; широкий ~ көңгөк экран; работники ~а киноискусство хызметкерлері.

ЭКРАНИЗАЦИЯ ж. экранластырыў, киноға түсирүй (пьесаны, әдебий шығарманы ҳәм т. б.).

ЭКРАНИЗОВАТЬ сов. и несов. что экранластырыў, киноға түсирүй.

ЭКС- приставка, «бүрүнгү» деген түснекти билдиремтуғын қоспа сезердиң бириңши белеги, мыс.: **экс-чемпион** экс-чемпион, бүрүнгү чемпион.

ЭКСКАВАТОР м. экскаватор; шагающий ~ ези жүретуғын экскаватор.

ЭКСКАВАТОРЩИК м. экскаваторшы.

ЭКСКРЕМЕНТЫ только мн. дәрет.

ЭКСКУРС м. экскурс (тийкары темага байланысылы түсқары басқа бир мағелеге токтап оттий).

ЭКСКУРСАНТ м. экскурсант (экскурсия қатнашыши).

ЭКСКУРСАНТКА женск. от экскурсант.

ЭКСКУРСИОННЫЙ прил. экскурсия..., экскурсиялық; ~ая база экскурсия базасы.

ЭКСКУРСИЯ ж. 1. (посещение, поездка) экскурсия; ~ в музей музея экскурсияяга барыў; ~ в Москву Москвага экскурсия; 2. (группа участников) экскурсияшылар.

ЭКСКУРСОВОД м. экскурсовод.

ЭКСПАНСИВНО нареч. қызыбалылық пепен, қызып кетип.

ЭКСПАНСИВНОСТЬ ж. қызыбалылық, қызып кетиүүшлик.

ЭКСПАНСИВНЫЙ прил. қызыбалы, қызып кететүүш; ~ая натура қызыбалы минез-кулук.

ЭКСПАНСИОНİZM м. экспансонизм (басып алышылық сиясаты).

ЭКСПАНСИОНІСТ м. экспансонист (экспансияның таредары).

ЭКСПАНСИЯ ж. полит. экспансия (капиталистик мамлекеттиң жаңа территорияны басып алыңга урыншылығы); империалистическая ~ империалистик экспансия.

ЭКСПАТРИАЦИЯ ж. экспатриация (єрікلى түрде ямаса мәжбурлел вә ўатанынан басқа эсаққа жер айдарыў).

ЭКСПАТРИЙРОВАТЬ сов. и несов. кого экспатриациялау, экспатриация етиў.

ЭКСПАТРИЙРОВАТЬСЯ сов. и несов. экспатриацияланыў.

ЭКСПЕДИТОР м. экспедитор.

ЭКСПЕДИЦИОННЫЙ прил. экспедиция..., экспедициялық.

ЭКСПЕДИЦИЯ ж. 1. (отправка, рассылка чего-л.) женелтиў, женелтип жибериў; 2. (отдел учреждения) экспедиция, жибериў болими; газетная ~ газета жибериў болими; 3. (поездка, поход) экспедиция; научная ~ илимий экспедиция.

ЭКСПЕРИМЕНТ м. 1. (научно поставленный опыт) эксперимент; 2. (попытка осуществить что-л.) излениў, тәжирийбелер, рискованные ~ы қоюпли тәжирийбелер.

ЭКСПЕРИМЕНТАЛНЫЙ прил. эксперименталь, экспериментальлық; ~ый метод экспериментальлық усыл; ~ая физика экспериментальлық физика.

ЭКСПЕРИМЕНТАТОР м. экспериментатор (илимий тәжирийбелер откизиүши қаныгеге).

ЭКСПЕРИМЕНТАТОРСКИЙ прил. экспериментатор..., экспериментатордың...

ЭКСПЕРИМЕНТАТОРСТВО с. экспериментаторлық.

ЭКСПЕРИМЕНТИРОВАТЬ несов. над кем-чес, с кем-чес и без доп. эксперимент жасау.

ЭКСПЕРТ м. эксперт (экспертиса жургизүү шыны шақырылатуғын қаныгеге); судебный ~ суд эксперти.

ЭКСПЕРТИЗА ж. экспертиза (бир маслени қарал жүймәц шығарыў шыны қаныгелердиң тексерүү); научная ~а илимий экспертиза; отпрáвить на ~у экспертиза жибериў.

ЭКСПЕРТИНЫЙ прил. эксперт...; ~ая комиссия эксперт комиссиясы.

ЭКСПЛУАТАТОР м. эксплуататор, езиүши.

ЭКСПЛУАТАТОРСКИЙ прил. эксплуататор..., эксплуататорлық, езиүши; ~е классы езиүши класслар.

ЭКСПЛУАТАЦИОННЫЙ прил. эксплуатация..., эксплуатациялау..., пайдалыу...; ~ые расходы эксплуатациялау шығынлары; ~ая надёжность машины машинани эксплуатациялау исенимлиги.

ЭКСПЛУАТАЦИЯ ж. 1. эксплуатациялау, езиў; 2. (использование) эксплуатациялау, пайдаланыу; ~ природных богатств тәбийный байлықларды пайдаланыу; ~ машин машиналарды пайдаланыу.

ЭКСПЛУАТИРОВАТЬ несов. 1. кого-что эксплуатациялау, езиў; 2. что (использовать) пайдаланыу; ~ машину машинадан пайдаланыу.

ЭКСПОЗИЦИОННЫЙ прил. 1. лит., муз. экспозиция..., экспозициялық; 2. (предназначенный для экспозиции) экспозиция ариалған, экспозиция шыны қойылған.

ЭКСПОЗИЦИЯ ж. 1. лит. экспозиция (әдебий шығарманың кирис бөлими); 2. муз. экспозиция (музыкалық шығарманың тийкары маңымын жөнинде кирис бөлими); 3. экспозиция (реттел жайластыры); удакная ~ выставки көргизбениң қолайлы экспозициясы.

ЭКСПОНАТ м. экспонат (музейлерде ямаса көргизбелерде қойылған ўәжжер).

ЭКСПОНЕНТ м. экспонент (көргизбеле экспонат берүүшкү адам ямаса шөлкем).

ЭКСПОНİRÖВАТЬ сов. и несов. что экспонатлау (көргизбэ шыны қойыў).

ЭКСПОРТ м. экспорт, экспортка шығарыу (сырт елларге сатып шыны товар шығары); ~ товаров товарларды экспортка шығарыу.

ЭКСПОРТЕР м. экспортёр (сырт елларге товар шығарышы).

ЭКСПОРТИРОВАНИЕ с. экспортлау, сырт елларге шығарыу.

ЭКСПОРТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что экспортлау, сырт еллере шыгарып.

ЭКСПОРТНЫЙ прил. эк. экспорт..., экспортқа арналған; ~е товары экспортқа арналған товарлар.

ЭКСПРЕСС м. экспресс (тоқтаусыз тез жүретуғын поезд, пароход, автобус ҳам т. б.).

ЭКСПРЕССИВНОСТЬ ж. экспрессивлик, тәсирлилік, еткірлилік.

ЭКСПРЕССИВНЫЙ прил. экспрессивли, тәсирли, еткір; ~ая речь тәсирли сез.

ЭКСПРЕССИЯ ж. экспрессия, тәсир, еткірлік; говорить с ~ей тәсирли етип сөйлеу.

ЭКСПРӨМТ м. экспромт (таярлықсыз, бирден дүзилген қосық, музикалық шығарма ҳам т. б.).

ЭКСПРӨМТОМ нареч. таярлықсыз, бирден; произнести речь ~ таярлықсыз сөйлеу.

ЭКСПРОПРИАТОР м. экспроприатор, экспроприациялаушы, экспроприация ис-леуші.

ЭКСПРОПРИАТОРСКИЙ прил. экспро-приатор..., экспроприация..., экспро-приациялаушы.

ЭКСПРОПРИАЦИЯ ж. экспроприация, экспроприациялау (бир жемиеттік клас-тың екінши бир жемиеттік класстан ондирис құралларын ерексиз түрде тартып алыны).

ЭКСПРОПРИИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что экспроприациялау, экспроприация етий.

ЭКСТАЗ м. йошланыу, есерлениу; впа-даться в ~ йошланып құяныу.

ЭКСТЕРН м. экстерн (мектепке барып оқымай-ақ имтихан беріүши адам); сда-вать экзамены ~ом экстерн түринде экза-менлерди тапсырыу.

ЭКСТЕРНАТ м. экстернат (оқыу орнында оқымай өзинше таярланып экзамен тапсы-рышы).

ЭКСТЕРРИТОРИАЛЬНОСТЬ ж. юр. экстерриториальлық (шет мәмлекетлер-дин адамларының басқа мәмлекеттің жергилікли закондарына бағынбау правося).

ЭКСТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ прил. юр. экстерриториал, экстерриториальлық.

ЭКСТЕРЬЕР м. экстерьер, сыртың туси, сыртың түри (хайванлардың); ~рысистых лошадей жүрмел атлардың сыртың тури.

ЭКСТРА прил. неизм. экстра (ең жаңы тури, сорты); масло ~ экстра майы.

ЭКСТРАВАГАНТНЫЙ прил. айрықша, ереси, ерси, өзгеше; ~ костюм айрықша костюм.

ЭКСТРАКТ м. экстракт (есимликтиң яма-са малдың тканынан сыйып алған шире).

ЭКСТРАОРДИНАРНЫЙ прил. әдеттен тыскары, ерси, сийрек ушырасатуғын; ~ случай сийрек ушырасатуғын ўақыя.

ЭКСТРЕННО нареч. күтә асығысылық пенен, қыстаулылық пенен, наубетсиз, тез.

ЭКСТРЕННОСТЬ ж. күтә асығыс, қыстау-лық, наубетсизлик, тезлик.

ЭКСТРЕННЫЙ прил. күтә асығыс, қыстаулы, наубетсиз, тез; ~ая работа күтә асығыс жумыс, қыстаулы жумыс;

~ый выпуск газеты газетаның қыстаулы шығарылышы.

ЭКСЦЕНТРИК I м. театр. эксцентрик (эксцентрик номерлерди атқарылыш актёр).

ЭКСЦЕНТРИК II м. тех. эксцентрик (кошери бир шеттінде орналасқан диск).

ЭКСЦЕНТРИЧЕСКИЙ I прил. 1. театр. эксцентриклик; ~ номер эксцентрик номер; 2. ерси, таңлашылдықтай, таң қаларлықтай; ~ посту́пок таңланғарлықтай қылық.

ЭКСЦЕНТРИЧЕСКИЙ II прил. мат. эксцентриклик (ұлыұма орта орайы жоқ).

ЭКСЦЕНТРИЧНЫЙ прил. см. эксцентри-ческий I 2.

ЭКСЦЕСС м. экспес (1. ҳәдден тыс кетіү, өзин-өзи тута алмау; 2. бир нарсе-ниң турауды жағдайының взегилиши).

ЭЛАСТИК м. эластик (синтетикалық талишық).

ЭЛАСТИЧНОСТЬ ж. 1. (упругость, гибкость) қайысқақлық, ийилгишлик;

2. перен. (плавность, лёгкость) жениллик; ~ движений хәрекетлердің жециллигі.

ЭЛАСТИЧНЫЙ прил. 1. (упругий, гибкий) қайысқақ, ийилмели, ийилгиш; 2. перен. (плавный, лёгкий) жецил; ~ая побохда жецил жүрис.

ЭЛЕВАТОР м. элеватор (1. үлкен дән сақлагыш; 2. тех. жүклерди көтерип апа-рып қоятуғын машина).

ЭЛЕГАНТНО нареч. келисикли, сәнли, жарасықтың түрде; ~ одеватынса жарасық-лы кийини.

ЭЛЕГАНТНЫЙ прил. келисикли, сәнли, жарасықлы; ~ костюм келисикли костюм.

ЭЛЁГИЯ ж. лит., муз. элегия (музы-касының ямас музикалық шығарма).

ЭЛЕКТРИЗАЦИЯ ж. 1. физ. электриза-циялау (денеге электр тогын жиберіү); 2. мед. (лечебие электричеством) электр менен емлеу.

ЭЛЕКТРИЗОВАТЬ сов. и несов. 1. кого-что, физ. электризациялау, электризация ислеу; 2. кого, мед. (лечить электричес-твом) электр менен емлеу.

ЭЛЕКТРИК м. 1. см. электротехник; 2. (работник электропромышленности) электрик.

ЭЛЕКТРИК прил. нескл. кекшил сур-рец.

ЭЛЕКТРИФИКАЦИЯ ж. электрифика-ция, электрификациялау, электрлестириу; ~ колхозов колхозларды электрлестириу.

ЭЛЕКТРИФИЦИРОВАННЫЙ 1. прич. от электрифицировать; 2. прил. электр күши менен жүретуғын, электр күши менен испейтуғын.

ЭЛЕКТРИФИЦОВАТЬ сов. и несов. что электрификациялау, электрлестириу.

ЭЛЕКТРИФИЦОВАТЬСЯ сов. и несов. электрификацияланыу, электрлестирилиу.

ЭЛЕКТРИЧЕСКИЙ прил. электр...; ~ий ток электр тогы; ~ое освещение электр жақтысы.

ЭЛЕКТРИЧЕСТВО с. электричество, электр, электр құяты; провести ~ электр өткізу.

ЭЛЕКТРИЧКА ж. разг. электричка (электрлескен темир жол ҳам поезд).

ЭЛЕКТРО- «электр» сөзиниң мәнисин аңлататуғын қоспа сезлердин биринши белеги, мыс.: электрооборудование электр үскенелери.

ЭЛЕКТРОАППАРАТУРА ж. электр аппаратура.

ЭЛЕКТРОБЫТОВЫЙ прил. үй-турмысындағы электр; ~ые приборы үй-турмысындағы электр үскенелери.

ЭЛЕКТРОВОЗ м. электровоз.

ЭЛЕКТРОД м. физ. электрод (электр тогын сұйық затқа, газға ҳам т. б. жиберетугын еткисигін пластинка).

ЭЛЕКТРОДВИГАТЕЛЬ м. тех. электродвигатель.

ЭЛЕКТРОДВИЖУЩИЙ прил. физ. электр ҳарекетин дөретінүши, электр ҳарекетин пайда етиші; ~ая сила электр ҳарекетин дөретінүши күш.

ЭЛЕКТРОДИНАМИКА ж. электродинамика (физиканың бөлімі).

ЭЛЕКТРОДИНАМИЧЕСКИЙ прил. электродинамикалық.

ЭЛЕКТРОДОЙКА ж. 1. (доение электричеством) электр өсбабы менен саўыў; 2. (аппарат) электродойка (сыйыр саўатуғын электр аппараты).

ЭЛЕКТРОИЗМЕРІТЕЛЬНЫЙ прил. электр өлшетуғын; ~е приборы электр өлшетуғын өсбаплар.

ЭЛЕКТРОЛАМПА ж. электролампа.

ЭЛЕКТРОЛАМПОВЫЙ прил. электролампа...; ~ завод электролампа шығаратуғын завод.

ЭЛЕКТРОЛЕЧЕНИЕ с. электр тоғы менен емлеу.

ЭЛЕКТРОЛИЗ м. хим. электролиз (ерттеге электр тогы жиберилгенде оның составын өзекерине тарқалып процесси).

ЭЛЕКТРОЛИЗНЫЙ прил. электролиз...; ~ цех электролиз цехи.

ЭЛЕКТРОЛИНИЯ ж. электролиния, электр линиясы.

ЭЛЕКТРОМАГНИТ м. электромагнит.

ЭЛЕКТРОМАГНИТНЫЙ прил. 1. физ. электромагнетизм..., электромагнетизмы; ~ые волны электромагнетизмы толқынлар; 2. электромагнит..., электромагнитли;

~ое устройство электромагнитли құрылыш.

ЭЛЕКТРОМЕХАНИК м. электромеханик.

ЭЛЕКТРОМЕХАНИКА ж. электромеханика (электротехниканың бөлімі).

ЭЛЕКТРОМЕХАНИЧЕСКИЙ прил. тех. электромеханика..., электромеханикалық.

ЭЛЕКТРОМОНТЕР м. электромонтер.

ЭЛЕКТРОН I м. электрон (терис электр заряды мәдденің ең киішкене өзеклері).

ЭЛЕКТРОН II м. электрон (алюминий менен магнийдиң қосындысы).

ЭЛЕКТРОНИКА ж. электроника (физиканың бөлімі).

ЭЛЕКТРОННЫЙ I прил. электронлық; ~ая счётная машина есаплайтын электронлық машина.

ЭЛЕКТРОННЫЙ II прил. (сделанный из электрона) электроннан исленген.

ЭЛЕКТРООБОРУДОВАНИЕ с. электр үсекенелери.

ЭЛЕКТРОПЕРЕДАЧА ж. электропередача (электр құйатын ұзақ аралыққа жеткериў ҳам соның ушын арналған құрылыштар).

ЭЛЕКТРОПЛАВКА ж. электр тоғы менен еритиү.

ЭЛЕКТРОПОЕЗД м. электропоезд.

ЭЛЕКТРОПРИБОР м. электроприбор, электр өсбабы.

ЭЛЕКТРОПРОВОД м. электропровод, электр сымы.

ЭЛЕКТРОПРОВОДКА ж. электропроводка.

ЭЛЕКТРОПРОВОДНОСТЬ ж. физ. электр тоғын еткисиүшилик; ~ металлов металлардың электр тоғын еткисиүшлигі.

ЭЛЕКТРОПРОВОДНЫЙ прил. физ. электр тоғын еткисиғи, электр тоғын еткисетуғын.

ЭЛЕКТРОСВАРКА ж. тех. электросварка.

ЭЛЕКТРОСВАРЩИК м. электросварщик.

ЭЛЕКТРОСЕТЬ ж. электр тарауы; ремонт ~и электр тарауын ремонтлау.

ЭЛЕКТРОСИЛОВОЙ прил. электр күши..., электр күши менен ислейтуғын.

ЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ ж. электростанция.

ЭЛЕКТРОСТАТИКА ж. электростатика (физиканың бөлімі).

ЭЛЕКТРОСТРИЖКА ж. электрострижка, электрдиң жәрдеми менен қырқыў: ~овец койларды электрдиң жәрдеми менен қырқыў.

ЭЛЕКТРОТЕХНИК м. электротехник.

ЭЛЕКТРОТЕХНИКА ж. электротехник (электр құйатын практикада қолланыу маселелери менен шығылданатуғын илим).

ЭЛЕКТРОТЕХНИЧЕСКИЙ прил. электротехника..., электротехникалық.

ЭЛЕКТРУТОУГОР м. электр утог, электр утиги.

ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯ ж. электроэнергия, электр энергиясы, электр құйаты.

ЭЛЕМЕНТ м. 1. (составная часть чего-л.) элемент; 2. мн. элементы (основы, начала чего-л.) элементтер, басланғыштар, тайкарлар; ~ы математики математика элементтери; 3. хим. элемент (әпійайы жол менен қурамы өзеклерге ажыратылмайтын зат); периодическая система ~ов Менделеева Менделеев элементтерінің периодикалық системасы; 4. физ. элемент (электр тоғын алғыга арналған өсбап).

ЭЛЕМЕНТАРНЫЙ прил. 1. (начальный) элементарлы, басланғыш; ~ая математика элементарлық математика; 2. перен. (простейший) женил, аңсат, әпійайы; ~ый способ решения задачи есапты шыгаруудың аңсат жолы; 3. перен. (упрощённый, ограниченный) устригин, терец емес, аңсатластырылған; ~ый взгляд на вещи затларға устригин кез қарас; 4. (самый необходимый) зәрурли, ең керекли; ~ые условия для работы жумыс ушын ең керекли жағдайлар.

ЭЛИКСИР м. эликсир (медицинада жәм косметикада қолланылатуғын спиртли еритиндиниң бир түрі).

ЭЛІТА ж. с.-х. 1. элита (өсімдік туқымдарының ең жақсы экземпляры); ~ пшеницы бийдайдың элитасы; 2. (ценное племенное животное) туқым мал.

ЭЛЛИПС, **ЭЛЛИПСИС** м. эллипс, эллипсис (1. мат. туыйқ қысық сызық; 2. лингв. өзинен-өзи белгіли әтп ағзасын енде түсіріп таслау).

ЭЛЛИПСОИД м. мат. эллипсоид (эллипс қалыптаған дөнениң жүзі).

ЭЛЛИПТИЧЕСКИЙ прил. мат., лингв. эллипс..., эллипсистик.

ЭМАЛЕВЫЙ прил. сырлайтуғын, эмальлы; ♀ ~е краски сырлайтуғын бояулар.

ЭМАЛИРОВАННЫЙ 1. прич. от эмалировать; 2. прил. сырланған; ~ таз сырланған лағен.

ЭМАЛИРОВАТЬ несов. что сырлау.

ЭМАЛИРОВКА ж. 1. (действие) сырлау; 2. (слой эмали) сыр қабаты, сырдың қабаты.

ЭМАЛЬ ж. 1. сыр, эмаль; 2. сыр; зубная ~ тиостиң сырь.

ЭМАНСИПАЦИЯ ж. эманципация, азат қылыш, еркинил беріү, күткәрү; ~ жөн-шин хаял-қызларды азат қылыш.

ЭМАНСИПИРОВАТЬ сов. и несов. когда-то эманципациялау, азат қылыш, еркинил беріү, күткәрү.

ЭМБАРГО с. нескл. эк., юр. эмбарго (1. бир заттың екелінің ямаса басқа бир елге шығарылыптың қадаған етиү; 2. биреүдің мүлкін тутыў).

ЭМБЛЁМА ж. эмблема, белги, нысан.

ЭМБРИОБЛОГ м. эмбриолог (эмбриология бойынша қынғас).

ЭМБРИОЛОГИЯ ж. эмбриология (туқымның раңа жаланыңын изертлейтуғын биологияның бөлімі).

ЭМБРИОН м. биол. эмбрион, урық, туқым.

ЭМБРИОНАЛЬНЫЙ прил. биол. эмбрионлы, эмбрионлық, урық, туқым; в ~ом состоянии эмбрионлық аұхалда.

ЭМИГРАНТ м. эмигрант (өзинен елинен басқа шет елге көшип кетип тұруышы адам).

ЭМИГРАНТҚА женск. от эмигрант.

ЭМИГРАНТСКИЙ прил. эмигрант..., эмигрантлық.

ЭМИГРАЦИОННЫЙ прил. эмиграция..., эмиграциялық.

ЭМИГРАЦИЯ ж. 1. (переселение) эмиграция, шет елге көшиү; 2. эмиграция, шет елде тұруыш; жить в ~и эмиграция да жасау; 3. собир. эмигранттар, эмиграциядағы адамлар.

ЭМИГРИРОВАТЬ сов. и несов. эмиграциялау, басқа мемлекетке көшиү.

ЭМИР м. эмир.

ЭМИССИОННЫЙ прил. фин. эмиссия..., эмиссиялық; ~ банк эмиссиялық банк.

ЭМИССИЯ ж. фин. эмиссия (бағалы қағазлар, қағаз ақшалар шығарыў).

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ прил. хушлы, тез тәсірленетуғын, қызынлы, күшли

сезимли; ~ый человéк тез тәсірленетуғын адам; ~ая речь қызынлы гәп.

ЭМОЦИЯ ж. хуш, қызынлық тәсір, күшли сезим.

ЭМУЛЬСИЯ ж. эмульсия (бириндеги бири еримейтуғын қоспа заттардың сүйкілігі).

ЭМФАЗА ж. эмфаза (1. лит. әзгите тасириң күштегитуғын интонациялық ежеслер; 2. лингв. гейпара сөслердин күш пенен айтылатуғы).

ЭМФАТИЧЕСКИЙ прил. 1. лит. эмфазалық, күшли тесирлилік; 2. лингв. (о звуках) эмфазалық, айрықша күш пенен айтылатуғы.

ЭМФИЗЕМА ж. мед. эмфизема (1. адамның бир мүшесіндеги ҳаңаңың шексиз жынынаның; 2. өкпениң өз қалыптаң кеңейт кеттік кесели).

ЭНДОКРИННЫЙ прил. физиол. эндокрин..., эндокринлик; ~е жéлезы эндокрин безлери.

ЭНДОКРИНОБЛОГ м. эндокринолог (эндокринология бойынша қынғас).

ЭНДОКРИНОЛОГИЯ ж. эндокринология (шиски секреция безлери ҳақындағы илмі).

ЭНДШПИЛЬ м. эндшипиль (шахмат партиясының ақырығы, жуу мақаланың болегі).

ЭНЕРГЕТИК м. энергетик (энергетика бойынша қынғас).

ЭНЕРГЕТИКА ж. энергетика (халық хожалығының бир тарафы).

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ прил. энергетика..., энергетикалық.

ЭНЕРГИЧНО нареч. ғайратлылық пенин, жигерлилік пенин, жеделлилік пенин; ~ взяться за дело иске жигерлилік пенин кирисиү.

ЭНЕРГИЧНЫЙ прил. ғайратлы, жигерли, жеделли; ~ человéк жигерли адам.

ЭНЕРГИЯ ж. 1. физ., тех. энергия, қуяят, күш; электрическая ~я электр қуяты; атомная ~я атом қуяты; закон сохранения ~и энергияны сақлау законы; 2. жигер, жедел, күш, қуяят; у него много ~и онци жигерли кеп.

ЭНЕРГО- қоспа сөзлердің 1) «энергия» мәнисин билдиремүн биринши болеги, мыс.: энергоснабжение энергия менен тәмйин етиү; 2) «энергетикалық» мәнисин билдиремүн қоспа сөзлердің биринши болеги, мыс.: энергосистема энергосистема.

ЭНТУЗИАЗМ м. энтузиазм, рухланыўшылық, көтериқилик; работать с ~ом көтериқилик пенин ислеу.

ЭНТУЗИАСТ м. энтузиаст, жигерли адам.

ЭНТУЗИАСТКА женск. от энтузиаст.

ЭНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИЙ прил. 1. энциклопедия..., энциклопедиялық; ~ий словарь энциклопедиялық сөздик; 2. хар тәреплеме билимли; ~е познания энциклопедиялық билимлер.

ЭНЦИКЛОПЕДИЯ ж. энциклопедия (хар тәрептен билим маглыбым беретүгін сөздик); ♀ он — ходячая ~ шутка. ол хар тәреплеме билимли.

ЭПИГРАММА ж. лит. эпиграмма (қысқа сатириалық қосық).

ЭПИГРАФ м. эпиграф (1. шыгарманың басының қысқаша идеясын билдириүү шынын жазылатуғын сөз; 2. эйлемги греклерде бир естелектиң бетине жазылган жазыб).

ЭПИДЕМИОЛОГ м. эпидемиолог (эпидемиология бойынша қынисе).

ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ прил. эпидемиология..., эпидемиологиялық.

ЭПИДЕМИОЛОРГИЯ ж. эпидемиология (медицинаның тарафы).

ЭПИДЕМИЧЕСКИЙ прил. эпидемиялық, жукпа, жукпалы; ~е болезни эпидемиялык ауырылар, жукпалы кеселлер.

ЭПИДЁМИЯ ж. эпидемия (кеседиң өн жайыбы).

ЭПИДЕРМА ж. биол. эпидерма (адам ҳам ҳайуанлардың терисиниң сыртқы қабаты).

ЭПИЗОД м. 1. (происшествие, событие) эпизод, ўақыя, аўжал, ҳәдийе; 2. лит., театр., кино (фрагмент) үзинди, эпизод.

ЭПИЗОДИЧЕСКИЙ прил. сийрек, сийрек болып туратуғын; ~е встреча сийрек ушырасылар.

ЭПИЗОДИЧНЫЙ прил. см. эпизодический.

ЭПИЗООТИЧЕСКИЙ прил. вет. эпизоотиялық, мал қыргынлы.

ЭПИЗООТИЯ ж. вет. эпизоотия, мал қыргыны.

ЭПИЛОГ м. лит. эпилог (әдебий шыгарманың жиынтаулаш болими).

ЭПИТАФИЯ ж. эпитафия (мазар устине жазылған жазыб).

ЭПИТЕЛИАЛЬНЫЙ прил. анат. эпителий...; ~ая ткань эпителий ткани.

ЭПИТЕЛИЙ м. анат. эпителий (адам ҳам ҳайуанлардың ишки безлериниң дөненин қаплан жасаткан тканьлар).

ЭПИТЕТ м. лит. эпитет, сын, тенеу (әдебий анықлама).

ЭПИЦЕНТР м. геол. эпицентр; ~ земл - трясения жер силкиниңдик эпицентри.

ЭПИЧЕСКИЙ прил. 1. лит. эпос..., дастан..., эпослық; ~ая поэзия эпослық поэзия; 2. перен. сабырлық; сохранять ~ое спокойствие сабырлықты сақлау.

ЭПОЛЁТЫ мн. (ед. эполёт м.) уст. эпопеялар (парадта тағылатуғын офицерлік позонлар).

ЭПОПЁЯ ж. эпопея (1. ески қосықтардың, легендадардың ҳам т. б. көркем шыгармалардың кең циклы; 2. бир неше ири тарихый ўақыялар).

ЭПОС м. лит. 1. эпос, дастан (әдебий жанр); 2. эпос (батырлық халық қосықларының, ертектлериниң, дәстанларының жыныштары).

ЭПОХА ж. дәүир, заман; совётская ~ совет дәүири.

ЭПОХАЛЬНЫЙ прил. жүдә әхмийетли.

ЭРА ж. 1. эра, эсир; мусульманская ~ мұсылман эсир; 2. (период, эпоха) эра, дәүир, эсир; новая ~ в искусстве искусства жаңа эсир; 3. геол. эра, эсир; палеозойская ~ палеозой эсир.

ЭРЗЯ мн. (ед. әрзя м. и ж. несл.) эрзя (морда халқының этникалық бир группасы).

ЭРИТРОЦИТЫ мн. (ед. эритроцит м.) физиол. эритроциттер (қызыл қан бөлекшелері).

ЭРОЗИЯ ж. эрозия (1. геол. жер қыртысынин сүйдан, самалдан ҳам т. б. уныратылып; 2. тех. металл бетиниң бұзылуы).

ЭРОТИКА ж. эротика, ышқы кетиүшилик, ҳәүеслик.

ЭРОТИЧЕСКИЙ прил. эротикалық, ышқы кетиү..., ҳәүесли.

ЭРУДИРОВАННЫЙ прил. эрудициялы, билимпаз, жетик.

ЭРУДИТ м. эрудит, билимпаз, жетик.

ЭРУДИЦИЯ ж. эрудиция, билимпазлық, жетиклик.

ЭСКАДРА ж. воен.-мор., ав. эскадра.

ЭСКАДРЕННЫЙ прил. воен.-мор., ав. эскадра..., эскадралық; ~ миноносец эскадралық миноносец.

ЭСКАДРИЛЬЯ ж. воен. ав. эскадрилья; ~ истребителей истребительлер эскадрильясы.

ЭСКАДРОН м. воен. эскадрон (пияда ескерлердин бир ротасына тең болған атты ескерлердин болими).

ЭСКАДРОННЫЙ прил. воен. эскадрон..., эскадронлық.

ЭСКАЛАТОР м. эскалатор (өзи журип тұратығын басқыш, мыс. метрода).

ЭСКАЛАЦИЯ ж. эскалация, эскалациялау (әсте-акырын күшеттий, көбейтий); ~ войны урысты эскалациялау.

ЭСКИЗ м. эскиз; ~ к картине сүрреттин эскизи; сделать ~ы костюмов костюмлардың эскизлерин ислеу.

ЭСКИЗНЫЙ прил. эскиз..., эскизли.

ЭСКИМОССКИЙ прил. эскимос...; ~ язык эскимос тили.

ЭСКИМОСЫ мн. (ед. эскимбес м., эскимоска ж.) эскимослар (Арқа Американың, Гренландияның, арка-шығыс Азияның поляр жағасында жасаушы халық).

ЭСКОРТ м. воен. эскорт, сақыны, қаралыу, қорғап жүриүши; почётный ~ құрмет эскорты.

ЭСКОРТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что эскортлау, сақшы болыу, қорғап жүриү.

ЭСКУЛАП м. шутл. врач, тәүіп.

ЭСМІНЕЦ м. (ескадреный миноносец) воен.-мор. эсмінєц (ескадралық миноносец).

ЭСПЕРАНТО с. несл. эсперанто (жасалма халық арабық тил).

ЭССЕНЦИЯ ж. эссенция (фармацевтика ҳам азық-айқап сандытында қолланылатуғын сүйкіш үшкыш зат); үксусная ~ уксус эссенции.

ЭСТАКАДА ж. эстакада (бир нарсени жүккел жаса түсіриүү шынын, темир жолдан кесип етиүү шынын салынған көпир сияқты құрылыш).

ЭСТАМП м. эстамп (художник ислеген баспа қалыптан қағазға түскен сүрреттің нұсқасы).

ЭСТАФЕТТА ж. 1. уст. (срочное сообщение) эстафета (арнаулы адам арқалы живе-

рилген почта); 2. спорт. эстафета (жүйе-рыұда, жүзінде ҳам т. б. командалардың жарысыы); ◇ принять ~у у кого-л. эстафета қабыл етиў, даўам етиў (соотв. изин жойытпа).

ЭСТАФЕТНЫЙ прил. спорт. эстафета..., эстафеталық.

ЭСТЕТ м. эстет, көркемлиktи сүйиўши.

ЭСТЕТИКА ж. эстетика (1. искуство ҳам көркем шығармада, тәбиятта ҳам түрмиста көркемлик формалар ҳақындағы илим; 2. бир нәрсениң көркемлигі ҳам сүйиўлығы).

ЭСТИЧЕСКИЙ прил. эстетика..., эстетикалық; испытывать ~ое наслаждение эстетикалық қəз етиў.

ЭСТОНСКИЙ прил. эстон..., эстонның; ~е песни эстон косықлары.

ЭСТОНЦЫ мн. (ед. эстонец м., эстонка ж.) эстонлар, эстон халқы (Эстония ССРның тийкаргы халқы).

ЭСТРАДА ж. 1. эстрада, сақна; выйти на ~у сақнага шығыў; 2. эстрада (искусствоның майда формалары; тийкаргы тури — концерт).

ЭСТРАДНЫЙ прил. эстрада..., эстрадалық; ~ оркестр эстрада оркестри.

ЭТА мест. указ. ж. см. этот.

ЭТАЖ м. этаж, қабат; ве́рхний ~ жоқары этаж.

ЭТАЖЕРКА ж. этажерка; ~ для книг китап ушын этажерка.

ЭТАЖНЫЙ этаждың санының изинен келетүгүн қоспа сеззердиң екинши болеги, мыс.: пятиэтажный бес этажлы.

ЭТАК разг. 1. нареч. (так, вот так) солай, сондай, миңе сондай, миңе былай; сде́лай ~ миңе былай исле; и так и ~ олай-булай; 2. в знач. частицы (примерно, приблизительно) шама менен, орта есап пениң; километров ~ двести шама менен еки жүз километр.

ЭТАКИЙ мест. указ. разг. сондай, сонша, усындан.

ЭТАЛОН м. 1. (образец единицы измерения) эталон (анық белгиленген олшай бирлигинин қолиби); ~ метра метрдин эталоны; 2. перен. (мерило) олшай, қолип, углы.

ЭТАП м. 1. воен. этап (аскерлердиң жолда тоқтап өтетүгүн пункты); 2. ист. (пункт для ноцлега арестантов) этап, этап жай (сүргине түскен арестанттар қонатуғын жай); 3. спорт. этап (жарыстағы дистанцияның бир болеги); 4. перен. (стадия) этап, дәүир; новый ~ социалистического строительства социалистик күрьыстың жаңа дәүири; ◇ по ~у, ~ом этап пениң.

ЭТАПНЫЙ прил. этап болған, этаплық; ~м порядком этап тәртиби менен (конвой менен).

ЭТИ мест. указ. мн. см. этот.

ЭТИКА ж. этика (әдеппилик ҳам тәртипмекликтің жамияттук нормалары); врачебная ~ врачлық этика.

ЭТИКЕТ м. белгиленген тәртип, дәстүр, салт-сана, рәсим; соблюдать ~ дәстурди сақлау.

ЭТИКЕТКА ж. этикетка (товардың ямаса басқа заттардың сыртындағы аты, бағасы көрсетилген кишкене қағаз).

этим мест. 1. твор. п. от этого, это II; 2. дат. п. от эти.

этими мест. твор. п. от эти.

ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ прил. лингв. этимологиялық.

ЭТИМОЛОГИЯ ж. лингв. этимология (1. тил илиминиң болими; 2. сөздің шығысы).

этих мест. род., вин. и предл. п. от эти.

ЭТИЧЕСКИЙ прил. этика..., этикалық, тәртипке ылайықты; ~е нормы поведения минез-кулықтың этикалық нормалары.

ЭТИЧНЫЙ прил. см. этический; ~ посту́пок этикага ылайықлы қылыш.

ЭТИЧЕСКИЙ прил. этикалық (белгилі бир халыққа оның мәденияттың тән болған); ~ состав насе́лени́я халықтың этикалық составы.

ЭТНОГРАФ м. этнограф (этнография бойынша қанығе).

ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ прил. этнография..., этнографиялық; ~ музей этнографиялық музей.

ЭТНОГРАФИЯ ж. этнография (1. халықтардың материаллық ҳам рухий мәденияттың олардың мәдений-тарихий қарым-қатнасларын изэрттейтуғын илим; 2. белгилі бир халықтың түрмис, мәденият, үрп-әдем, салт-сана ҳам дәстүр взегешликлериниң жынынагы).

ЭТО I частица разг. бу, бул, усы, =гой; ~ нехорош! бу жақсы емес; кто ~ пришёл? келгей ким усы?; как ~ сде́лать? буны қандай етап ислеүге болады?; где ~ вы пропада́ли? сиз көринбей кеттицизгой?; сиз бу қаяққа жоқ болып кеттициз?

ЭТО II мест. указ. с. см. этот.

этого мест. 1. род. п. от этого, это II; 2. вин. п. от этого.

этой мест. род., дат., твор. и предл. п. от эта.

этом мест. предл. п. от этого, это II. этому мест. дат. п. от этого, это II.

ЭТО II (эта, это, эти) мест. указ. 1. бул, усы, мына, мынау; я живу ~ в ~ доме мен усы жайда тураман; этой осенью усы гүзде; в эти дни усы күнлери; на этих днях усы күндерде; на ~м самом месте тап усы жерде; в это время 1) (тем временем) сол уақытлары; 2) (в это же самое время) тап усы уақытта; 2. в знач. сущ. л. ~этот, ж. ~эта, с. ~это бул, мынау...; что ~это? бул не?; ~это девочка или мальчик? бул қызы ба ямаса ул ма?; что в ~м смешного? буның күлетүгүн неси бар?; я ~го не знаю мен буны билмеймен; никто ~му не поверишы миңаған хеш ким де исенбейди; несмотря на ~это усынан қарамастан; это его книга бул оның китабы; ◇ на ~м свете бул дүньяда; при ~м усының менен.

этю мест. вин. п. от эта.

ЭТИОД м. 1. жив. (набросок) этиод, нуска; ~ к картыне суүреттиң нускасы; 2. лит. этиод (айырым бир маселеге арналған кишкене әдебий шығарма, очерк); 3. муз., театр., шахм. этиод.

ЭТЮДНЫЙ прил. этюд..., этюдлы.

ЭФЕМЕРНОСТЬ ж. тұрақсызық, беккемсизлик, тез өтип кетіүшилик.

ЭФЕМЕРНЫЙ прил. тұрақсыз, беккемсиз, тез өтип кететуғын.

ЭФЕС м. сап (қылыштың ҳәм қанжардың).

ЭФИОПСКИЙ прил. эфиоп...; ~ народ эфиоп ҳалкы.

ЭФИОПЫ мн. (ед. эфиоп м., эфиопка ж.) эфиоплар (Эфиопияда ҳәм Ақса-шығыс Африкада жасағыттың бир қатар халықтардың ұлыма аты).

ЭФИР м. хим. эфир.

ЭФИРНЫЙ прил. хим. эфир..., эфирли; ~е маслә эфир майы, эфирли май.

ЭФИРОМАСЛИЧНЫЙ прил. эфир-майлы, эфир майы алышатуғын; ~е күлтүры эфир-майлы есімліклер.

ЭФФЕКТ м. 1. (сильное впечатление) құшылдық; 2. (результат) нәтийже; лекарство не дало никакого ~а дәрі ҳеш

қандай нәтийже бермеди; 3. мн. эффекты театр. эффектлер; световые ~ы жақтылық эффектлері.

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ж. эффективлик, нәтийжелілік.

ЭФФЕКТИВНЫЙ прил. эффективив, эффективли, нәтийжели; ~ способ нәтийжели усыл.

ЭФФЕКТНЫЙ прил. тасири, өзине тартатуғын, көзге түсерлик; ~ костюм көзде түсерлик костюм.

ЭХ межд. ах, ай, ҳә сени, ўах, ўай; әх ты, разын! ҳә сени, аңқау!

ЭХО с. нескл. жаңғырық; лесное ~ тоғай жаңғырығы.

ЭШАФОТ м. эшафот (дарга асатуғын жердеги таҳтый минбар).

ЭШЕЛООН м. эшелон (1. тиркелген көп вагонлардың, автомашиналардың, самолёттардың бириккеси; 2. избе-из қатар түрған жеке болеги).

Ю

ЮАНЬ м. юань (Қытай Халық Республикасында ақша бирлигі).

ЮБИЛЕЙ м. юбилей; отмечать ~ юбилеи белгилеү.

ЮБИЛЕИНЫЙ прил. юбилей..., юбилейник; ~ая выставка юбилейлик көргизбे.

ЮБИЛЯР м. юбиляр.

ЮБКА ж. юбка.

ЮБОЧНЫЙ прил. юбкалық.

ЮВЕЛИР м. ювелир, зергер.

ЮВЕЛИРНЫЙ прил. 1. ювелирлик, зергерлик...; ~ы магазин зергерлик дүкені; 2. перен. күтә шеберлик пенен исленген; ~ая работа күтә шеберлик пенен исленген жұмыс.

ЮГ м. 1. (одна из четырёх стран света) түслик, кубла; 2. (направление) түслик, кубла; өкін дома обращеній на юг жайдың айналары кублага қаратылған; 3. түслик жери, түслик бети; жить на юге түслик бетте жасау.

ЮГО-ВОСТОК м. түслик-шығыс, кубла-шығыс.

ЮГО-ВОСТОЧНЫЙ прил. түслик-шығыс..., кубла-шығыс...; ~ ветер кубла-шығыс самалы.

ЮГО-ЗАПАД м. түслик-батыс, кубла-батыс.

ЮГО-ЗАПАДНЫЙ прил. түслик-батыс...; кубла-батыс...; ~ое направление түслик-батыс бағдар.

ЮГОСЛАВСКИЙ прил. Югославия..., югославык.

ЮГОСЛАВЫ мн. (ед. югослав м., югославка ж.) югославылар (Югославияда жасағышы халық).

ЮЖНЫЙ прил. түслик; ~ ветер түслик самал.

ЮЗОМ нареч. тайнынып (автомобильдиң дегірінегі айланбай, сипырылып кетіүі).

ЮЛА ж. 1. (игрушка) шырылдауық; 2. перен. разг. (непоседа) тек турмас, ушқалақ.

ЮЛИАНСКИЙ прил.: ~ий календарь юлиан календары; ~ое летосчисление юлиан жыл есаплауы.

ЮЛІТЬ несов. разг. 1. (лебезить, заискивать) жарамсақлануы, кустай жоргалау; 2. (изорачиваться, хитрить) жәдигейлик етиү, жегишилике салыў.

ЮМОР м. юмор, ҳәзил (бір нарасеге ашығызы ҳәм күлкіли қатнасыты билдирий).

ЮМОРИСТ м. 1. (писатель) юморист (кулкіли шығармалар жазығыны); 2. разг. (человек, склонный к юмору) юморист, күүкъыл.

ЮМОРИСТИКА ж. юмористика, күлкіли шығармалар жыйнағы.

ЮМОРИСТИЧЕСКИЙ прил. юмор..., юморлық, пысақ сезли; ~ журнал юморлық журнал.

ЮНГА м. мор. юнга (тәңиз кемесіндегі матрослықта таярланышы шакирт жас еспирим).

ЮНЕЦ м. жас еспирим.

ЮНКЕР м. юнкер (1. воен. уст. патша Россиясында офицерлер таярлайтуғын жеке үчилищениң тәрбияланышысы; 2. бурынғы Пруссияда ири жер ийелейши дворянин).

ЮНКЕРСКИЙ прил. юнкер..., юнкерлер...

ЮННАТ м. (йонный натуралист) юннат, жас натуралист.

ЮННАТСКИЙ прил. юннат..., жас натуралистлер...

ЮНОСТЬ ж. жаслық, жас ўақыт, жаслық шақ.

ЮНОША м. жас, еспирим, жас жигит.

ЮНОШЕСКИЙ прил. жаслық, жаслар...; ~ возраст жаслық ўақыт, жаслық шақ.

ЮНОШЕСТВО с. 1. собир. жаслар; 2. (юность) жаслық, жас ўақыт, жаслық шақ.

юнцá род., вин. п. от юнёц.

ЮНЫЙ прил. жас, жаслық; ~е гóды жаслық жыллар, жас ўақыттар; ~й пионер жас пионер.

ЮПИТЕР м. 1. астр. (планета) Юпитер; 2. (прожектор) юпитер.

ЮР м.: на юрý, на сáмом юрý разг. 1) (на открытом возвышенном месте) ашық, бийик жерде; 2) (на бойком, людном месте) көзге түсерлик жерде, кепшиллик келип-кетип тұратуғын жерде.

ЮРИДИЧЕСКИЙ прил. юристлик; хукуқы бар, заңлы; ~ое лицо хукуқы бар адам; ~ая консультация юристлик консультация.

ЮРИСДИКЦИЯ ж. 1. (право производить суд) юрисдикция (суд жүргизиү правоосы); обладать ~ей юрисдикцияға иие болыў; 2. (круг вопросов, дел) қарааслы болыў, қараўында болыў; это вне нашей ~и было бизиң қараўымызға тийисли емес.

ЮРИСКОНСУЛЬТ м. юрисконсульт.

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ ж. юриспруденция (хукуқ илимдеринң жайынагы).

ЮРИСТ м. юрист.

ЮРК межд. в знач. сказ. зып беріү, зып етиү; а он ~ в двери! ол қалыға зып берди!

ЮРКИЙ прил. шалт, шаккан, зийрек.

ЮРКНУТЬ сов. и однокр. разг. шақкан

кирип кетиү, жылт етиү, зып етиү.

ЮРДИВИЙ прил. 1. (чудаковатый, глуповатый) делбе, ярымес; 2. в знач. сущ. м. юрдивий и ж. юрдивая гезенде, қалеңдер, делбе.

ЮРДСТВО с. 1. (состояние невменяемости) делбелик, ярымеслилек, ақылы кемлилек; 2. перен. (бессмыслицкий, нелепый по ступок) ойсызылъ, пәмсизлик.

ЮРДСТВОВАТЬ несов. 1. делбелик етиү, қалеңдерлик етиү; 2. перен. есерлениү, ойсызылъ етиү, делбелик етиү.

ЮРСКИЙ прил.: ~ период геол. юрский дэйир.

ЮРТА ж. қара үй, отаү.

ЮСТИЦИЯ ж. юстиция (1. суд ислерин басқарыү; 2. суд мажемелеринң системасы).

ЮТИТЬСЯ несов. тығылышып жайласыу; тар жерде турыў.

ЮЧУСЫ, ютишса и т. д. наст. вр. от ютиться.

Я

Я (менý, мие, мибю, мной, обо мне) мест. личн. 1. мен; я ёду в Москву́ мен Москвага барытман; у меня нет времени мениң ўақытм жоқ; мен ячера́ не было мен кеше болғаным жоқ; дай мне книгу маған китапты бер; идём со мной жур мениң менен; эта работа сделана мибю бул жумыс мен тәрепинен исленген; мне кажется, что ты прав менище, сеники дурыс; 2. в знач. сущ. с. не скл. мен, өзим; сохранить своё я өзинң мениң саклау; ◇ я тебе!, я тебе! мен саған көрсетемен!

ЯБЕДА 1. ж. уст. (науничество) шағымшылық, тыңдылық; 2. м. и ж. разг. см. ябедник.

ЯБЕДНИК м. разг. (доносчик) шағымшы.

ЯБЕДНИЧАТЬ несов. на кого-что и без доп., разг. арыз етиү, шағым етиү.

ЯБЕДНИЧЕСТВО с. разг. (науничество) шағымшылық.

ЯБЛОК||о с. алма; ◇ адамово ~о анат. жұтқышақ; глазное ~о анат. көз алмасы; ~у негде упасть аяқ басар жер жоқ.

ЯБЛОНЕВЫЙ прил. алма...; ~ сад алма бағы.

ЯБЛОНЯ ж. алма ағашы.

ЯБЛОЧНЫЙ прил. алма...; алмадан исленген; ~ая кожурá алма қабығы; ~ое варенье алма мураббасы.

ЯВИТЬ сов. что көрсетиү, жүзеге шыгарып; ~ примёр мужества ерлік үлгисин көрсетиү.

ЯВИТЬСЯ сов. 1. (прибыть, прийти) келиү, тайын болыў; ~ться вовремя ўақытында келиү; 2. (возникнуть) келиү, пайда болыў; ~лась новая мысль жаңа пикир

пайда болыд; 3. (оказаться) болыў, болып табылыў.

ЯВКА ж. 1. келиү, көриниү; ~ на собрание жыйналысқа келиү; 2. явка (жасырын ушырасыў ҳэм жасырын уйым ағзаларының ушырасатуғын жери, жайы).

ЯВЛЕНИЕ с. в разн. знач. көринис, ўақыя, құбылыс; көриниү; ~я общественной жизни жемайетлик тұрмыстың құбылыслары; ~е природы тәбият құбылысы; интересное ~е қызықлы көринис.

явлю, явиш и т. д. буд. вр. от явить.

ЯВЛЯТЬСЯ несов. см. явиться.

ЯВЛЯТЬСЯ несов. 1. см. явиться; 2. (быть) болыў, болып табылыў, болып есапланыў; ~ авторитетом для кого-л. аброд болып есапланыў.

ЯВНО нареч. 1. (очевидно) ашық, анық, сезиз, көринин турған; он ~ иепрәв онықи сезиз наудурыс; 2. безл. в знач. сказ. айқын, ашық, анық; это совершенно ~ был жудә айқын.

ЯВНЫЙ прил. 1. (открытый, не тайный) ап-анық, айқын, анықтан-анық; ~ая враждá ашықташ-анық душпашылық; 2. (совершенно очевидный) айқын, көринип турған; это ~ая ошибка бул көринип турған көте.

явок род. п. мн. от явка.

ЯВОЧНЫЙ прил. жасырын ушырасатуғын; ~ая квартира жасырын ушырасатуғын жай.

ЯВСТВЕННО нареч. ап-анық, айқын, анық; ~ слышать анық еситиү.

ЯВСТВЕННЫЙ прил. ап-анық, анық, айқын; ~е очертания гор таўлардың айқын көриниси.

ЯВСТВОВАТЬ несов. келип шығыу, көринип турғыу.

ЯВЬ ж. оқ, ҳақыйқатлық.
ЯГА ж. мәстән, жалмауыз кемпир.
ЯГДАШ м. охот. аңызының дорбасы.
ЯГЕЛЬ м. суұын шеби.
ЯГНЁНОК м. 1. қозы; 2. разг. (корткий человек) жуұас адам.

ЯГНІТЬСЯ несов. қой қозылау.
ЯГНЯТНИК м. қүшеген.
ЯГОДА ж. жемис; ♀ одногó побля ~ топырагын бир жерден алған, топырагы бир жерден.

ЯГОДИЦА ж. анат. бексе.
ЯГОДНИК м. 1. (место) жемисли есимлеклер атызы; 2. (ягодное растение) жемис есимлиги.

ЯГОДНЫЙ прил. жемис..., жемисли, жемистиц.

ЯГУАР м. ягуар (Америкада жасаитурын жолбарыс турпатты жыртқыш хайған).

ЯД м. 1. уү, зәхәр; 2. перен. (злость, ехидство) аиши, зәхәр; словá, побные яда аиши сөз.

ядер род. п. мн. от ядро.

ЯДЕРНЫЙ прил. ядро..., ядролық; ~ая физика ядролық физика; ~ая реакция ядролық реакция; ~ая энэргия ядролық энергия; ~ый реақтор ядро реакторы.

ЯДОВИТЫЙ прил. 1. уұлы, зәхәрли; ~ое вещество зәхәрли зат; 2. перен. аиши, зәхәрли; ~ое слово зәхәрли сөз.

ЯДРИЦА ж. гречка жармасы.

ЯДРО с. 1. маңыз, можене; ~ операғоздың моженесін; 2. ядро; везек; атомное ~ атом ядро; 3. перен. (коллектива, группы) тийкар, маңыз; 4. перен. (сущность) маңыз; ~ вопроса мәселениң маңызы; 5. биол. ядро (хайған ямаса есімлик клеткаларының тийкарғы болеги); 6. (снаряд) топ; 7. спорт. ядро.

ЯЗВА ж. 1. ирицил жара, исип түрған жара; ~ желудка асқазандығы жара; моровáя ~ оба кесели; 2. перен. разг. (о чловеке) шағып сөйлейтуғын адам.

ЯЗВЕННЫЙ прил. жаралы; ~ая болмезнь жаралы кесел.

ЯЗВИТЕЛЬНЫЙ прил. аиши, зәхәрли, жаңға тийетуғын, намысына тийетуғын; ~ том жаңға тийетуғын сөз.

ЯЗВИТЬ несов. шағып сөйлеү.

ЯЗЫК м. 1. анат. тил; лизнүйт языком тил менен жалау; показать ~ тилин көрсетүү; у него отнялся ~ 1) тилсиз қалды; 2) перен. тили айланбай қалды; присутствовать ~ 1) тилин тислеү; 2) перен. разг. тилин тартыу; 2. тил; родной ~ ана тили; русский ~ рус тили; иностранный ~ шет тил; ~ цифра тили; 3. (кушанье) тил; копчёный ~ қақланған тил; 4. (колокольчик и т. п.) тил; 5. воен. (плённый) тил; добыть языка тил алып келиү; ♀ длинный ~ тили узын; ~ без костей патиғасыз сөйлеү; злы́е языки есекшилер; языки пламени оттың жалыны; держать ~ за зубами тистен шығармай, аўызына бек болыу; найти общий ~ с кем-л. биреүдің тилин табыу; бир пикирге келиү; у меня ~ не повернётся сказать мениң тилим айланбайды айтүға; у него что на уме, то и на языке аўызын ашса, еңкеси көринеди.

ЯЗЫКОВЁД м. тилеми.
ЯЗЫКОВЁДЧЕСКИЙ прил. тил илими...
ЯЗЫКОВЫЙ прил. тил...; ~е чутъе тил сөздірлігі.

ЯЗЫКОВЫЙ прил. тил...; тилемен исленген; ~ые мышцы тил тамырлары.
ЯЗЫКОЗНАНИЕ с. тил билими, тил илими.

ЯЗЫЧЕСКИЙ прил. көп қудайға сыйныу..., көп қудайға сыйнатуғын; ~е обычай көп қудайға сыйныу дәстүрлери.

ЯЗЫЧЕСТВО с. көп қудайлышы.

ЯЗЫЧНИК м. көп қудайға сыйныуышы.

ЯЗЫЧНИЦА женск. от язычник.

ЯЗЫЧНЫЙ прил. 1. анат. тил..., тилдин; 2. лингв. (о звуках) тил сеслер.

ЯЗЫЧОК м. 1. уменьш. от язык 1, 4; 2. тил; ~ ботаника ботинканың тили; ~ замка құлыптың тили.

ЯЗЬ м. язык (балық).

ЯЙЧКО с. 1. уменьш. от яйцо 2; 2. анат. туктым.

ЯЙЧНИК м. анат. аналық қос туқым бези.

ЯЙЧНИЦА ж. құйырылған мәйек.

ЯЙЧНЫЙ прил. мәйек..., мәйектин; ~ белок мәйектин ак уұзы; ~ жалтот мәйектин сары уұзы.

ЯЙЛА ж. жайлай.

ЯЙЦЕВИДНЫЙ прил. мәйек сияқты.

ЯЙЦЕКЛЁТКА ж. биол. туқым клеткасы.

ЯЙЦЕНОБСКИЙ прил. с.-х. мәйек туурыш.

ЯЙЦЕНОБСКОСТЬ ж. с.-х. мәйек туурышлық.

ЯЙЦО с. 1. биол. (яйцеклетка) туқым клеткасы; 2. мәйек; куриное ~ тауық мәйеги; гусиное ~ газ мәйеги; ~ всмятку шала пискин мәйек; нестий яйца мәйек тууыу; ♀ муравьиные яйца күмырысқалардың мәйеги.

ЯК м. зоол. тау өгизи.

ЯКОБИ союз и частица =мис, =мис; усады, сияқты, емш; говорят, ~ он приехал ол келинигес дейди.

ЯКОРНЫЙ прил. лабырдың, көшкін..., кешкинин; ~ая цепь көшкінин шыныжыры.

ЯКОРЬ м. 1. мор. лабыр, көшкі; бросить ~ көшкі таслау; 2. эл. якорь (электромашинаның ишинде айланып туратуғы болеги).

ЯКУТСКИЙ прил. якут..., якуттың; ~ якут якут тили.

ЯКУТЫ мн. (ед. якут м., якутка ж.) якутлар, якут халқы (Якут АССРның тийкарғы халқы).

ЯЛИК м. кишкене жөнел қайық.

ЯЛОВЕТЬ несов. с.-х. қысыр қалыу.

ЯЛОВИЦА, **ЯЛОВКА** ж. с.-х. қысыр қалған қысыр.

ЯЛОВЫЙ прил. с.-х. қысыр; ~ая коробва қысыр сыйыр.

ЯМА ж. 1. шуқыр, шуқанак, ой; помойная ~ жууынды қуятуғын шуқанак; вырыт яму шуқыр қазыу; 2. (место для хранения чего-л.) ура; 3. уст. (турьма) зиндан, түрмө; долговая ~ қарыз ушын камайтуғын зиндан; ♀ рыт яму кому-л. биреүгө жаманлық етиү.

ЯМБ м. лит. ямб (еки бүйнлөү силлабо-тоникалық қосык стопасы).

ЯМКА ж. 1. уменыш. от яма 1; 2. (небольшое углубление) шуканак.

ямок род. п. мн. от ямка.

ЯМОЧКИ ж. уменыш.-ласк. от ямка; ◇ ~ и на щеках бет шуқыры.

ЯМСКОЙ прил. уст. ямской (posta, жүк ҳам адам тасытудың).

ЯМЩИК м. ямщик (posta, жүк ҳам адам тасытудың).

ЯМЩИЦКИЙ прил. ямщик..., ямщик-тин.

ЯНВАРСКИЙ прил. январь..., январь айындағы, январьдағы; ~е морозы январьдағы аязлар.

ЯНВАРЬ м. январь.

ЯНКИ м. нескл. янки (AKШтаты америкаларға тағылған лақап).

ЯНТАРНЫЙ прил. 1. янтарь...; янтарьдан исленген; 2. (о цвете) янтарьдай, янтарь реңли.

ЯНТАРЬ м. янтарь.

ЯПОНСКИЙ прил. япон..., японның; ~ избік япон тили.

ЯПОНЦЫ мн. (ед. японец м., японка ж.) японлар, япон халқы (Японияның тийкары халқы).

ЯР м. 1. (крутой берег, обрыв) тик жар; 2. (ограда, лощина) терен сай, жыра, қулама.

ЯРД м. ярд (91,44 сантиметрге төң келетудың английлық үзүнлік өлиеү бирлигі).

ЯРКА ж. с.-х. тоқлы.

ЯРКИЙ прил. 1. жарық, жакты, жарықтарған; ~ий оғең жарықтарған от; ~ое солнце жакты күн; 2. ашық, анық; ~ий цвет ашық рең; 3. перен. айқын, анық, көрнекли; ~ий пример айқын үлги; ~ое доказательство айқын дәлил.

ЯРКО нареч. 1. жарық, жакты; солнце светит ~ күннин көзи жарық; 2. перен. (живо, образно) айқын, көркемли.

ЯРЛЫК м. 1. ярлық, белги; товарный ~ товарға қыстырылатудың белгі; 2. перен. ярлық (береңге сын тағып берилетудың лақап).

ярмá род. п. ед. от ярмó.

ЯРМАРКА ж. ярмарка.

ЯРМАРОЧНЫЙ прил. ярмарка..., ярмаркалық; ~ая торғөвля ярмарка саудасы.

ЯРМО с. 1. (хомут) мойнытырық; 2. перен. (гнет, игло) зулымлық, аүырлық.

ЯРОВИЗАТОР м. жазлықластырышы.

ЯРОВИЗАЦИЯ ж. с.-х. жазлықластыры; ~ пшеницы бийдайды жазлықластыры.

ЯРОВИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что, с.-х. жазлықластыры.

ЯРОВИЗИРОВАТЬСЯ сов. и несов., с.-х. жазлықластырылыш.

ЯРОВЫЙ прил. 1. жазлық; ~ая пшеница жазлық бийдайды; ~бе полье жазлық егилген атыз; 2. в знач. сущ. мн. яровые жазлық егинлер; сев ~ых жазлық егинлер егүй.

ЯРОСТНО нареч. 1. (гневно) ашылдынып, қәхэрленип; 2. перен. (неукротимо) қыз-

ын түрде, күш салып; ~ защищаться қызын түрде қорғаныў.

ЯРОСТНЫЙ прил. 1. ашылды, қәхэрли; бросить ~ый взгляд ашылды кези менен қараю; 2. перен. қызынып, күшли; ~ая атака күшли топылыс.

ЯРОСТЬ ж. ашылды, қәхэр; прийті в ~ ашылданыу; с ~ую қызықсынып, берилип, йошланып, күнтарланып.

ЯРУС м. 1. (ряд) катар, кабат; расположить что-л. в два ~а бир нарсени еки қабатқа орналастырыу; 2. театр. ярус; 3. геол. (слой) қабат, қатлам.

ЯРЧЕ сравнил. ст. от прил. яркий и нареч. ярко жарығырақ, ашығырақ, анығырақ.

ЯРЫЙ прил. 1. (полный ярости, бешенства) қәхэрли, өшиккен; 2. нағыз, анық, шын берилген; ~ поклонник театра театрга шын берилген.

ЯСЕЛЬНЫЙ прил. ясли...; ~ возраст ясли жасы.

ЯСЛИ только мн. 1. (корышка для скота) ақыр; 2. ясли; отдать ребёнка в ~ баланы яслиге бериу.

ЯСНО 1. нареч. ашық, жарық; ~ светит солнце күннин көзи жарықрап тур, күн жарықрап тур; 2. нареч. (отчётиво) айқын, анық, анық; ~ слышать анық еситиүү; 3. безл. в знач. сказ. (понятно) белгилүү, түснүкли; ~ без слов айтыпай-ақ түснүкли; 4. безл. в знач. сказ. (о погоде) ашық, жаудыраган; если будт ~, пойдём гулять егер күн ашық болса, қыдырамыз; 5. в знач. утвержд. частицы, разг. (конечно, да) айа, албетте; ◇ ~ как день жасы түснүкли.

ЯСНОВИДЕНИЕ с. алдын болжай, алдын көриү.

ЯСНОВИДЕЦ м. көзи ашық адам, болжап билгиси адам.

ЯСНОВИДЯЩИЙ прил. 1. көзи ашық, болжап билетудын, алдын ала көретудын; 2. в знач. сущ. мн. ясновидящий и ж. ясновидящая көзи ашық адам.

ЯСНЫЙ прил. 1. ашық, анық, жактылы, айқын; ~ое солнце жактылы күн; ~ый свет ашық нур; 2. ашық, бултсыз; ~ая погода ашық ҳауа; ~ый день ашық күн; 3. (отчётиво) анық; ~ый побереж анық жазылган кол; 4. (весенний, чёткий) түснүкли, анық; ~ое доказательство анық дәлил; ~ый отвёт түснүкли жууап.

ЯСТВА мн. (ед. яство с.) хэр турли мазалы аўқатлар.

ЯСТРЕБ м. қаршыга.

ЯСТРЕБЕНОК м. қаршығанып палапаны. **ЯСТРЕБЕНЬ** прил. 1. қаршыга..., қаршығанып; 2. перен. (хищный) қанхорлық; ~ взгляд қанхорлық көз қарас; ◇ ~ нос күс тұмысык.

ЯТАГАН м. паймек қылыш.

ЯХОНТ м. уст. яқыт.

ЯХОНТОВЫЙ прил. уст. яқыт...; яқыттан исленген.

ЯХТА ж. яхта; моторная ~ моторлы яхта.

ЯЧЕЙКА ж. 1. уя, қана, көзгеник, айық, қуұыс; сотовай ~ ҳарре уясының

қанасы; 2. уст. ячейка, шөлкем; комсо-
мольская ~ комсомол шөлкеми.

ЯЧЕЙ ж. см. ячейка I.

ЯЧМЕННЫЙ прил. арпа...; арпадан
исленген; ~ хлеб арпа наны.

ЯЧМЕНЬ I м. (хлебный злак) арпа.

ЯЧМЕНЬ II м. мед. терисken.

ЯЧНЕВЛЫЙ прил. арпа...; арпадан ислен-
ген; ~ая крупá арпа жармасы.

ЯШМА ж. мин. яшма, яшма тасы.

ЯШМОВЫЙ прил. яшма...; яшмадан
исленген.

ЯЩЕРИЦА ж. гесиртке.

ЯЩИК м. ящик, куты, қобдый; тартпа
(выдвижной); почтóвый ~ почта яшиги;
мýсорный ~ сыптырындылар жыйнайтуғын
куты; ~ пýсьменного стола хат жазыў
столының тартпасы; ◇ отложítь в дöлгий ~
жумысты кешиктириў.

ЯЩУР м. вет. аўсыл.